

כעזרה
השם
יתברך

זה השער לה' צדיקים יבאו בו

מפירות המדות

עם

מראה מקומות השלום

הובא לדפוס מחדש על-ידי
מכון "תורת הנצח" - ברסלב
להדפסת והפצת ספרי חסידות ברסלב

פעיה"ק ירושלים תובב"א
שנת וכו' תנש"א מלכותך לפ"ק

[נחמה שער ספר המדות הראשון]

ספר

המדות

מבעל המחבר ספר לקוטי מוהר"ן
מסדר על פי אלהי-בית

בראש הוסיף יקרא מעשה איש ומקדונו, כפי חזקה מער את ארחו לזכור
אתו, דיע אף יקרה מעלה קדושה על המדות הנכונות, יקר תפארת
גדלתם, ולעמך זה פנים גדול ותעורא של כל מידה רעה, ותמנא לזל,
עצם גנת הרפחם, שומר נמשו דחק פתם לכל ילדי ברשותם, פקח ענין
ראיה, כפי גדול פת המדות ומגלותם - מעלה לשמים שיאם ואחזקתם, אם
בעל נפש אלה - המצא מדוע לעשות, אשר ייב לך לעד, למען מלך
לכמה דרכי ואשרוד לא המעד.

ספר המדות

הַנִּקְרָא הַנְּהַגוֹת יִשְׂרָאֵל

מִסֵּדֶר עַל-פִּי אֱלֶף-בֵּית

מִרְבֵּנוּ הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ צְדִיק הָאֲמִתִּי אֹרֵי יִשְׂרָאֵל וְקְדוֹשׁ, לֹא דוֹמְיָה
תְּהִלָּה, נִחַל נֹזֵעַ מִקּוֹר חִכְמָה,

רַבִּי נַחֲמָן, זְכוֹר צְדִיק וְקְדוֹשׁ לְבָרָכָה מִבְּרִסְלָב

נִכְד הַבַּעַל שֵׁם טוֹב, זְכוֹר צְדִיק וְקְדוֹשׁ לְבָרָכָה,
בַּעַל מַחְבֵּר סֵפֶר לְקוֹטְי מוֹהֲרִ"ן וְעוֹד שְׂאֵר חֲבוּרִים.

וְעַלֵּי מֵרָאה מְקוֹמוֹת הַשְּׁלָם עִם כָּל הָעֲנִינִים עַל הַדָּף
מִגֵּאוֹן עוֹזִינוּ תַלְמִידוֹ הַקְדוֹשׁ וְהַטְהוֹר מוֹרִינוּ

הַרְבֵּי רַבִּי נַחֲמָן מִבְּרִסְלָב זְכוֹר צְדִיק לְבָרָכָה

וּמֵהַרְבֵּי הַגֵּאוֹן הַצְדִּיק חֲרִיף וּבָקִי פֶּאֶר הַדוֹר שֶׁר הַתּוֹרָה
מוֹהֲרִ"ר נַחֲמָן זצ"ל אַבְדִּ"ק טִישְׁעֵהֲרִין

וּמֵהַרְבֵּי הַצְדִּיק הַגֵּאוֹן שֶׁר הַתּוֹרָה מוֹהֲרִ"ר צְדוֹק הַבֵּהֶן זצ"ל מְלוּבְלִין

להשיג הספר הקדוש הזה

“תורת הנצח”

טל. 02-373612

המראה מקומות השלם נדפס ברשותם האדיבה של מכון
“נחלת צבי” י-ם ותשואת חן חן להם על זה – המו”ל

מפתח הענינים

קצט	הוֹרָאָה	א	אָמֶת
רא	וְדוֹי דְבָרִים	יג	הַכְנָסֶת אֲוֶרְחִים
רב	וְתָרַן	טז	אֶהְבֶּה
רג	זִיפֹן	כא	אָמוּנָה
רג	זְכוּת אָבוֹת	לט	אֲכִילָה
רד	זְכִירָה	מה	אֶלְמֵן
רז	זְקֵנִים	מו	אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל
רח	זְרִיזוֹת	מט	אֲבָדָה
רח	חֵלוֹם	מט	בְּנִים
רט	חֵן	עח	בֵּית
ריב	חֲנֻפָּה	פב	בוֹשָׁה
ריג	חֲקִירָה	פט	בְּגָדִים
ריד	חֲדוּשֵׁין דְּאוֹרֵיתָא	צג	בְּטָחוֹן
רכ	חֲתוּן	צז	בְּשׂוֹרָה
רכג	טָבַע	צט	בְּרָכָה
רכד	טָלְטוּל	ק	בְּכִיָּה
רכה	טְהָרָה	קא	גְּאוּה
רכה	יְשׁוּעָה	קט	גְּנָבָה וְגִזְלָה
רכט	יָרָאָה	קיג	דַּעַת
רלז	יְחוּס	קכה	דָּרֵךְ
רלח	כְּבוֹד	קל	דִּין
רמד	כַּעַס	קלב	הַמְתַּקֵּת דִּין
רמט	כְּשׁוּף	קנח	הַתְּבוֹדְדוֹת
רנ	לְמוּד	קנט	הַרְהוּרִים
		קפא	הַתְּנַשְׂאוֹת
		קצג	הַצְּלָחָה
		קצז	הַרְיוֹן

תא	פֶּחַד	רעד	לְשׁוֹן הָרַע
תז	פְּדִיּוֹן שְׁבוּיִים	רעט	לִיצְנוֹת
תיב	פְּרִישׁוֹת	רפא	מְרִיבָה
תיג	פּוֹסֵק	שי	מָמוֹן
תטו	צְדָקָה	שלו	מִפְלֵת
תלג	צְדִיק	שלח	מְסוֹר
תמא		שמ	מְשָׁקָה
תפא	קָלְלָה	שמ	מְשִׁיחַ
תפד	קִלְפָּה	שמא	מוֹהֵל
תפז	קִנְיָאָה	שמג	מִפְרָסֵם
תפח	קָרִי	שמה	נְאוּף
תצא	קִשׁוּי לֵילֵד	שסא	נְדָה
תצב	הֶרְחַקַת רְשָׁעִים	שסג	נְפִילָה
תצו	רְחֻמָּנוֹת	שסח	נְבוּלָפָה
תצט	רְאִיָּה	שסט	נְהִנָּה מֵאַחֲרַיִם
תקב	רְפוּאָה	שעא	נְגִינָה
תקג	שְׂמֵחָה	שעג	נְסִיּוֹן
תקח	שְׂכָרוֹת	שעד	נֶר תְּמִיד
תקיב	שָׂרִים	שעד	סְפִירַת הָעֶמֶד
תקיג	שַׁחַד	שעה	סוֹד
תקיג	שָׁלוֹם	שעו	סֵפֶר
תקיח	שְׁבוּעָה	שעח	סְגָלָה
תקכ	שֶׁבֶת	שפא	עֲנוּה
תקכא	שָׁנָה	שפו	עֲצָבוֹת
תקכב	שׁוֹחֵט	שצב	עֲצִירוֹת
תקכג	תְּשׁוּבָה	שצג	עֲבָרָה
תקמד	תּוֹכְחָה	שצג	עֲצָלוֹת
תקמח	תְּפִלָּה	שצד	עֲנָשׁ
		שצו	עֲצָה
		שצח	עֲזוֹת

ב ש ע ר

[כפי שנדפס במהדורה ראשונה]

קולי אל ה' אזעק קולי אל ה' אתחנן (תהלים קמ"ב), בראותי כל עיר על תלה בנויה ועיר האלהים משפלת עד שאול תחתיה (סליחות לשני תנינא) – הרבה ספרים שונים כתובים הם כהלכה והנם מבוארים בהרחבה. אולם, פרי עטו של איש האלהים בוצינא קדישא הגאון המפורסם הרב נחמן בהר"ר אריה ז"ל אב"ד דק"ק טשעהריין, חיבורו הכביר "מראה מקומות" על ספר המדות, סתום וחתום...

ידועה היא, אמרתו הטהורה של רבינו ז"ל על ספר מדות שלו בפנייתו לאחד מתלמידיו ז"ל: "מיין ליבער געטרייער חבר – דאס האט מיר געמאכט פאר א איד..." [אהובי ורעי המסור – זה הוא אשר זיכני להיות יהודי] הרי כל אשר לו מח בקדקדו, יודע ומבין כוונת הרב ז"ל בחיבורו הק' – "מראה מקומות" על ספר המידות – לזכות את כל בית ישראל בלימוד ספר קדוש זה וקיומו, ללמד ליודעי בינה, כל מדה נכונה, לחיזוק בדק הבית בכל פינה.

אמנם, שלחך פרדס רמונים עם פרי מגדים (שיר השירים ד'). ברם, גן נעול (שם) – מובן, מובן קצת – ... מעין חתום (שם) – רמז דק, רמז רחוק – ... הלא כבר אמר רבינו ז"ל: "דער טאוול פון ספר, איז א מניעה צום ספר..." [עצם כריכת הספר, גם מניעה היא לספר], ועל אחת כמה וכמה, שאין הספר מצוי ברשותך. ואם הוא כבר תחת ידך, הנה החצים ממך והלאה (שמואל א', כ') – כי אין כוונת הרב ז"ל מובנת לכל דורש ומבקש. ורבים מאנ"ש היקרים יחיו הביעו צערם הרב על כך, לרבות ראשי ישיבות וגדולי תורה בעולם הרחב.

ואכן, ברור הוא לעין כל, כי הנ"ל לא נעלם מעיני רוחו של הרב ז"ל. והרי קטע מענין מדבריו, בהקדמתו לספר "לשון חסידים" [כי מה טוב ומה נכון הוא גם פה], ...וממילא מובן כי מחמת אריכות החיבור קשה מאד להדפיסו ולזכות בו את הרבים כי ההוצאה על זה מרובה מאד ודבר תורה מעות קונות. אך זאת אשיב אל לבי וכי משום הא דלא מצינא למיעבד כולא מצוה פלגא מצוה נמי לא אעביד? לכן נתתי אל לבי וכו'...

והנה רבינו ז"ל אמר: "השי"ת פיערט דיא וועלט וואס אמאל שענער..." [השי"ת מנהיג את העולם מדי פעם בהידור רב יותר] ואשר על כן, הרי הטכניקה כהיום מפותחת מאד

לאין שיעור ביחס לזמנים ההם. והיכולת והאפשרויות במלאכת הדפוס, רבות וקלות היום מאי־פעם. ולכן, אזרנו עז להגדיל תורה ולהאדירה, ולהוציא לפועל מפעלו הכביר של הרב ז"ל ברוב פאר והדר – למיעבד כולא מצוה עד כמה שידינו מגעת. ובעזרת השי"ת לקרב ולחבב את ספר המדות על הכל, להחדירו בכל לבב, ולהפיצו בכל בית בישראל, אמן.

להתודע ולהגלות! חיל ורעדה יאחזני, וכי איך פרעש כמוני יהין להכנס אל הקדש פנימה. ויודע אני דל ערכי, וכי רבים וטובים ממני – ועבה קטנם ממתני. אך, מול הפצרות אחי ורעי לא יכולתי לעמוד. ולאור נחיצות עבודה קדושה זו לטובת הכלל, כנ"ל, הרי "במקום שאין אנשים" וכו' (אבות ב"ז), נאותי להטות שכם תחת מעמסה כבדה זו. אולם, מודיע אנכי בשער בת רבים, כי אין אני מעלה על דעתי, אפילו לרגע קט, להשיג ולהגיע אל תוך כוונת הדברים ללפני ולפנים, אלא אך ורק כמחווה בזרת ידי, ובבחינת: "תן לחכם ויחכם עוד" (משלי ט'). ויהי רצון וכו' שלא יארע דבר תקלה על ידי וכו' וישמחו בי חברי וכו' (ברכות כ"ח:), אמן.

דברים אחדים מהמו"ל

תהילה לאל חיי, אשר קימנו והגיענו לזמן הזה, להוציא לאור את ספר המדות הקדוש, ונלוה אליו ספר מראה מקומות, מפותח ומורחב, בהידור רב ובהגהה מדויקת. וראיתי להקדים עם כמה מאמרים מאת הר"ר אברהם שטערינהארץ (כוכב־לב) ז"ל על ספר המדות:

הוא היה אומר, כי כל הענינים המובאים בו, כל המדות לפרטיהם שנקבצו ובאו בחיבור יקר זה, אינם ליקוטים ממאמרי חז"ל וספרים הקדושים גרידא; אלא השגות גבוהות שהעניק לנו רבינו הקדוש, מאשר השיגה יד חכמתו הגדולה בעוצם קדושתו וטהרתו, והם דברים עליונים שנשאבו ממקור עליון ונורא מאד. אם כי מוהרנ"ת זצ"ל, הגה"ק מטשעהרין זצ"ל והר"ר צדוק מלובלין זיע"א, נטו ידם לחקוק עליהן "מראה מקומות" לדעת איזהו מקומן של דברים, אין אלו אלא סימוכין שמצאו לדבריו הקדושים, בפסוקי תנ"ך ומאמרי חז"ל, והם רק בדרך רמז. אולם רבינו ז"ל השיג הדברים בשרשן.

בהזדמנויות שונות עורר במאד, להגות בספר הקדוש הזה, רב הכמות והאיכות, תמידין כסדרן, עדי יהיו שגורין בעל פה, – בהטעימו – כי היה זה רצון רבינו הקדוש "שכתבו בכרך קטן, ואמר, שכוונתו כדי שיוכל כל אחד לשאתו אצלו תמיד" כמצויין בהקדמת מוהרנ"ת.

ואמנם, כן נהגו החסידים מאז ומקדם. ורבים מאנ"ש היו שהראו בקיאות נפלאה בכל המדות לאותיותיהן, שהיו שגורין על לשונם בעל פה.

גם מרגלא בפומיה תמיד; כי כל מדה ומדה שבספר הא"ב צריכה לימוד והתעמקות עצומה, כי הן גופי תורה ופליאות חכמה השגות וגילויים שכיסה עתיק יומין המלאים המלאים השכל ודעת את ה'. – לפיכך תבע וזירז בין אנ"ש פעמים הרבה, לתור ולחקור אחר ציוני המראה מקומות של זקיננו אבד"ק טשעהרין אשר נרשם לצדן בגוף הספר, כי בשים לב אל המקראות ודברי חז"ל על מקומם, אפשר לעמוד במעט על צפונותיהם ואז הדברים שמחים ומאירים ביותר.

ועתה נפרט ההידורים המעטרים את הספר, כראוי וכיאות לו. וזכות זו תעמוד להעוסקים בזה, להם ולזרעם עד עולם, אמן.

א. כל שינויי הגירסאות, הן מדפוסים ישנים, והן מהגהות הרב מטשעהרין, הוכנס והודפס כל אחד במקומו הראוי לו בתוך הסעיף, כגון:

כשאין אמת אין חסד גם אינו יכול לעשות [חסד] עם בני אדם.

ב. כל ה"מראה מקומות" מובאים כסדרם, בלשונם המלא במקור. ועל כן יכול הלומד המעיין להבין את המקור והראיה לסעיף, בלי טורח וחיפוש.

ג. לשונו המקורי של בעל ה"מראה מקומות", מודפס באות "שמן", השאר מודפס באות "דק", כגון:

פסחים ק"ג, ס"ג, שלשה הקב"ה אוהבן, מי שאינו כועס וכו' ומי שאינו מעמיד על מדותיו.

ד. רוב רובם של ה"מראה מקומות" הם של הרב מטשעהרין ז"ל, וע"כ לא צויין בהם שמו. וה"מראה מקומות" של מורינו מוהרנ"ת זצ"ל, או של הר"ר צדוק מלובלין ז"ל, מצויין שם בסוף ה"מראה מקומות", כגון:

אהב פשע אהב מצה וגו' (משלי י"ז-י"ט) = מ"מ מוהרנ"ת

מאברהם אבינו ע"ה. וברכות ס"ג, המארח ת"ח בתוך ביתו ומאכילו וכו' על אחת כמה וכמה. מה היא ברכה וכו' שילדו ששה ששה בכרם אחד וכו' = מ"מ מהר"צ ה. בכמה מקומות שחסר "מראה מקומות", בכל הדפוסים הישנים, הוספנו "מראה מקומות" מקצת אנ"ש שיחיו, ומצויין שם בסופו. והדפסנו מראה מקומות אלו באותיות קטנות.

ו. במקומות שהר"ר צדוק מלובלין מביא אותו "מראה מקום" של הרב מטשעהרין, מצויין כוכב בסוף הסעיף כזה *, כגון:

זבחים פ"ח, ס"ג, אבנט מכפר על הרהור הלב וכו'.*

ובמקומות ששניהם מביאים אותו לשון הגמרא, אך כל אחד מביא ממסכת אחרת, הבאנו לשון הגמרא בתוך ה"מראה מקום" של הרב. ואת של מהר"צ מצויין רק המסכת, כגון:

מכות כ"ג, ס"ג, וא"ר ששת משום ר' אלעזר בן עזריה, כל המבזה את המועדות כאילו עובר עבודת כוכבים וכו'.

פסחים ק"ח. = מ"מ מהר"צ.

ז. במקומות שציינ הרב לעיין במקום אחר כגון:

באות דעת ח"ב ס"ג ד' שכתב: עיין הרהורים אות א'

הקלנו על הלומד המעיין, שלא יצטרך לטרוח ולאבד מזמנו וכו', והדפסנו לשון ה"מראה מקום" ההוא, על המקום.

ח. ויש מקומות, שלא מצאנו אחר כמה וכמה יגיעות את מקור ה"מראה מקום"

שציינו הגאונים, וצויין בהם סימן שאלה, כזה: ? ויתכן שהחסרון בנו הוא. ואולי טעות הדפוס הוא, עוד מדפוסים קודמים. ומובן, כי כל מי שימצא את המקור, יואיל נא לשלוח ולהמציאו לידינו, ונדפיסו בעזהי"ת בהוצאה הבאה, ותבא עליו ברכה.

ט. וזאת לדעת, כי ידוע אצל אנ"ש שהרב הלך באיזה סדר לפי השגותיו העצומות. למשל: כשהרב מתחיל עם פסוק בישעיה הנביא, אזי אחר כך יביא ראיה יותר להלן, ואחר כך אולי מירמיהו ואחר כך בכתובים, בתהלים וכדומה, והכל על סדר הפרקים. וכן בגמרא ובמדרשים הלך על פי סדר הזה. ואחר שיגמור סדר יתחיל מחדש וכו'. והגם שאין להם סדר מכוונת במלואו, אבל לפי זה יבין המעיין, כי במקום שאין שם מ"מ, אזי פשוט שהרב ידע והיה יכול למצוא מקום מוצאו, אך השמיט עצמו שלא יצא מפי הסדר שהלך עליה ונימוקו עמו ועיין בדברי הקדמתו להמראה מקומות בסוף.

י. ובקשתינו שטוחה לכל אוהדינו שישלחו לנו את מ"מ שיש להם, ונדפיסו בעזהי"ת בהוצאה הבאה. ולמי שיש לו הערות וכו' ישלח לנו, ואם טעינו נתקן אותם בלי נדר. ואנו מבקשים שידונו אותנו לכף זכות.

יא. אנו תקוה שנזכה לפאר שם רבינו הקדוש בעולם, להוציא לאור תעלומות, ונשוב לה' באמת ובלב שלם. ונזכה לראות בבנין בית המקדש, וקיבוץ גליות, בביאת משיחנו, במהרה בימינו אמן.

הק' חיים מנחם ב"ר צבי קרמר

תלמיד למו"ר חמי

הר"ר צבי אריה בנציון רוזנפלד ז"ל.

הספר הקדוש הזה הובא לדפוס
לזכות ולרפואת
בתיה שפרה בת רבקה
הקב"ה ישלח לה רפו"ש מן השמים
בזכות רביה"ק זי"ע בב"א

לזכרון נצח ולעילוי נשמת

א"מ מרת חיה פעשה לאה בת ר' יחזקאל שרגא ע"ה כ' אדר תשל"א
הרה"ח ר' יחזקאל שרגא ב"ר ישראל שלמה ז"ל ה' אדר ב' תש"ל
וזוג' מרת אסתר מלכה ב"ר שרגא פייבל ע"ה ערב יוכ"פ תשכ"ז
ובתם מרת יהודית ב"ר יחזקאל שרגא ע"ה כ"ח אדר ב' תשמ"ו
וזקנתנו מרת בילה גיטל ב"ר שמואל משה ע"ה ד' שבט תשמ"ב
הרב ר' אברהם יצחק בן ר' גרשון ז"ל ג' לחודש אלול תש"מ
הרב ר' דניאל זלמן בן ר' ראובן דוב ז"ל י"ז אדר ה' תש"ן
וזוג' מרת פרידא בת ר' שמואל הלוי ע"ה כ"א חשון תשמ"ח
האשה מרת רויזא פיגא בת ר' דוב ע"ה נפ' ט"ז טבת תשל"ח

הקדמה

בזה הספר מבארים כל המדות והנהגות על סדר אלה-בית, ונחלק לשני חלקים, והם מכנים אצלנו בשם אלה-בית ישן ואלה-בית חדש. החלק הראשון הם לקוטים נפלאים, אשר לקט רבנו הטהור והקדוש בימי ילדותו, כל אשר השיגה יד חכמתו הגדולה להבין דבר מתוך דבר, ואסף מכל ספרי קדש, כל אשר מצא בהם, מה שנוגע למוסר ולהנהגות ומדות ישראל, וכתבם אצלו לזכרון. הן מה שמצא מבאר בדברי רבותינו, וזכרונם לברכה, איזה מעלה של מדה טובה או להפך גנות מדה רעה, הכל באשר לכל היה מאסף על-יד על-יד והעתיקם אצלו על סדר אלה-בית אצל כל מדה ומדה, למען יהיה לו לזכרון לראות בעיניו מעלת כל מדה ומדה והפוכה, למען לכת בדרך טובים וארחות צדיקים לשמר. ונוסף לזה, השיגה חכמתו הרמה דברים רבים יקרים ונפלאים, אשר אינם מבארים בפרוש בדברי חכמינו, וזכרונם לברכה, אך ברב עצם השגתו הבין דבר מתוך דבר והשיג חידושים יקרים בעניני המדות מתוך הפסוקים ומתוך דברי רבותינו, וזכרונם לברכה, אשר אינם מבארים בדבריהם בפרוש, כראם פרמו למשכיל כמותו.

והכל אסף וקבץ ביחד על סדר אלה-בית, וברבות הימים נמצא אצלו חבור שלם על כל המדות, וצוה להעתיק הכל, ומפיו יקרא אלי, ואני פותב על הספר, למען לא ימוש ספר הזה מפניו להגות בו תמיד, למען נחדל ממדות רעות. כי כל אחד בראותו מסדר עצם גנות מדה רעה ונגדל הפסדה והפגם הנורא המגיע על-ידה, יחוס על נפשו ויאזר מתניו לעמד בנגדה ויבקש מפי שהרחמים שלו למלט נפשו מני שחת להצילו מאותן המדות רעות או תאוות רעות וכיוצא בהן, וכן להפך במדות טובות.

גם משכיל על דבר ומצא טוב, עצות נכונות איך להזהר מאיזה מדה, על-ידי שיהיה נשמר מהמדה הסמוכה אליה, כי הם שכנים זו לזו וכל אחד שומרת חברתה, כמבאר בסמוך בהקדמה ששמעתי מפיו הקדוש. ומעלת ספר זה אין מן הצורך לבאר לכל בעל אמת, החפץ באמת ומתגעגע לאחו בדרכי ישר, בודאי ימצא בו מרגוע לנפשו. אשרי שיאחו בו, או טוב לו בזה ובבא, כי כל הספר הזה מוסד על פסוקי תנ"ך ועל דברי חכמינו וזכרונם לברכה, בלם נכוחים למבין וישרים למוצאי דעת.

החלק השני הוא גם-כן כעין החלק הראשון בצלמו ותבניתו, אין ביניהם הבדל, כי הוא גם-כן באור מעלת מדות טובות וגנות מדות רעות וכיוצא בזה.

אולם ההפרש ביניהם, כי הענינים המבארים בחלק הראשון על כל מדה ומדה הם דברים, המבארים בספרים בפרוש או על-כל-פנים ברמז, ומשכיל על דבר, והרוצה להעמיק עיניו להבין דבר מתוך דבר, יוכל להבין ולהשיג מהיכן הוציא הרב ענין זה, מאיזה פסוק או מאיזה מאמר חכמינו, וזכרונם לברכה. כי כל הדברים המבארים באלף-בית הישן, לא נפלאות היא ולא רחוקה היא מהמעין לבוא עד תכונתו, להבין ולהשיג מהיכן הענין נובע. אם אמנם, לולא הרב אשר האיר עינינו בדברים אלו, לא היה בא על לב המעיין להוציא דברים אלו מתוך הספרי-קדש, אך אחר אשר כבר גלה לעינינו דברים אלו, יוכל המשכיל, אשר לבו שלם בספרי קדש, בספרי תנ"ך ואגדות רבותינו, וזכרונם לברכה, ושאר מפרשים, להבין ולהשיג מקור הדברים. אולם הענינים המבארים בחלק השני הם עניני השגות גבוהות ונוראות, אשר השיג המחבר, וזכר צדיק לברכה, בימי גדלותו, וכל הדברים האלה נבחו משכיל האנושי ונעלמו מעין כל, כי כל ענין וענין יש בו טעם נפלא ונורא מאד ונסמך על איזה מקרא או מאמר חכמינו, וזכרונם לברכה ברמז נפלא ונעלה מאד כדרך הנפלא באשר יראה הרואה בעיניו, כי יש כמה וכמה ענינים המבארים כאן בלי שום טעם וראיה, ובתוך החבור הגדול של דרושים מבאר שם ענין שלם ודרוש נפלא ונורא על ענין זה באריכות גדול, וזה תמצא בכמה מקומות. כמו כן ילמד סתום מן המפרש, כי גם במקום אשר לא באר הענין בפרוש, גם שם השיגה ידו הגדולה השגה שלמה על זה, אך לא רצה לבאר כל הענין מטעם הכמוס אתו.

כי כל הדברים האלה, כלם הם דברים עליונים ומקום קדוש יתהלכו, ממקור עליון ונורא מאד מאד, ואין בהם דבר אשר לא יהיה בו דרוש נפלא ונורא על מה אדני הענין הטבעי, טעמו של דבר וענינו וסמיכות נפלא ועמק ונסתר מאד מתוך תורה שבכתב או שבעל-פה, ולא עלינו להרבות בעצם שבח דברים אלו, כי כל המוסף גורע. כי לא נעלם מעינינו שפלות ערכנו וגדלת אדונו הרב הקדוש בוצינא עלאה, וזכר צדיק לברכה, ועצם העלמו והסתרתו מעיני העולם, אי לואת עלינו לשום לפינו מחסום, הם כי לא להזכיר, לבלי לספר בעצם שבחו הקדוש לא דבר ולא חצי דבר, והמשכיל כעת ידם, אל אלקים ה' הוא יודע וישראל

הוא ידע. אשרי המחפה ויגיע לימים אשר יש בהם חפץ, בעת אשר תצמח קרן ישראל אמת מארץ תצמח וכו' שפת אמת תבון לעד. בוננת לא פתיב אלא תבון. סמא דמלתא - משתוקא, כל חד לפום דמשער בלבה יבין וישכיל עד היכן הדברים מגיעים.

אולם פאנו בדברים האלה להעיר לב המעינים להודיעם מהות הספר ומעשהו, וחל עלינו להודיע לגלות אזני אנשי שלומנו אשר כבוד רבנו אור הנעלם, זכר צדיק וקדוש לברכה, הזהיר מאד לעסק בזה הספר, ושלא ימוש מפנינו כי הוא חיינו. וכתבו בעצמו בכרך קטן מאד ואמר שפונתו - פדי שיכול כל אחד לשאתו אצלו תמיד, כי המדות הם יסוד כל התורה בלה - ובזה יזכה נער את ארחו לשמור בכל הפתוב בזה הספר, אז יצליח את דרכיו ואז ישכיל. כי זה עקר עבודת האדם כל ימי חלדו; לברח ממדות רעות ומתאוות רעות ולאחז במדות טובות והנהגות ישרות, המבארים בזה הספר.

אשרי איש שישמע לדברים האלה לקים בכל הפתוב בו. לעולם לא ימוט, וענתה בו צדקתו ביום מחר כי יבוא על שכרו, במדה שאדם מודד - בה מודדים לו. אשרי הבוחר בחיים - ישלם ה' פעלו, אם ללצים הוא יליץ, לא יעשר ולא יקום חילו, אזי לנפשו - כי גמול ידיו יעשה לו, ולא יטה לארץ מגלם, טוב לפני האלקים ימלט ממנו. מה רב טוב הצפון למולו, בשמחתו לא יתערב זר, נפש עמל עמלה לו, תשתפך נפשנו אל ה' לשום חלקנו עמו, להסתופף בצלו, ולא יאשמו כל החוסים בו, עין לא ראתה אלקים וזלתה, יעשה למחכה לו.

דברי המעתיק הנאנח והנדכה על הסתלקות פאר ראשנו, גאון עגנו, מחמד עינינו, מה נדבר; המקום ינחם אותנו בקרוב; הקטן נתן בן אדוני אבי מורנו הרב נפתלי הירץ, גרו יאיר, מנעמראב רבתי. חתן הרב הגאון המפרסם הצדיק מורנו הרב דוד צבי זכר צדיק לברכה, אבי בית-דין דקהלת מאהלוב.

והנה כבר נדפס פעם אחת זה הספר הקדוש, ואידי דחביבא קפצו עליהו זביני ולא נשאר מהם עד אחד, כי רבו העם המתאווים לספר זה. לאשר בכרך קטן בזה כלולים כל המדות וכמה דברים ועצות בדרכים ישרים לעבודת הבורא, אין דבר בעולם נמנע ממך שלא ידבר ממנו בספר הזה, באשר יראה הקורא בעיניו, ויסודתו בהררי קדש על פסוקי תורה נביאים וכתובים ודברי רבותינו זכרונם לברכה בנמרא ומדרשים ובזהר הקדוש ושאר ספרי-הקדש, על-כן אמרנו להדפיסם שנית בכמה תקונים והוספות חדשות ונפלאות.

וזאת לדעת, כי זה הספר העתקתי אות באות מפיו הקדוש, כי אצלו, זכרוננו לברכה, היו פתובים על דפין קמנים כל הדברים האלה ויותר מזה אפלו בפלים, ומחמת שלא היה רצונו למסר להעולם להעתיק כל דבריו, שהיו פתובים אצלו בדרכים פאלה, על-פן לא רצה למסר לי פתביו פהויתן להעתיקם, רק מרח בעצמו ובכבודו וקרא לפני בפיו הקדוש מלה במלה מתוך פתביו הנ"ל, ומפיו יקרא אלי, ואני כותב על הספר. ונשמע מפיו שאמר, שעל אות רפואה לבד היו אצלו כמה וכו' בויגין פתובים, פמדמה שאמר מאתים בויגין, אך לא רצה למסרם להעולם.

וגם אנכי שמעתי מפיו הקדוש, שספר לפני, זמן רב קדם שסמר לי להעתיק זה הספר האלה-בית, שיש אצלו כתבים פאלו על כל המדות ושאר ענינים והם דברי הספר הזה. ואז אמר לי, שהשיג כל הרפואות שבעולם פתוך גבולי ארץ-ישראל שפספר יהושע, כי שמות כל הערים הפתובים שם אצל כל גבול וגבול הם צרופי שמות של כל הרפואות שבעולם, איך הם נקראים בכל הלשונות. כי ארץ-ישראל היא קומה שלמה, וחלוקת ארץ-ישראל היא פפי קומת אדם, הינו שחלק וגבול זה הוא פחינת ראש, וחלק וגבול זה הוא פחינת יד ימין, וכיוצא בזה כל השנים-עשר גבולים של ארץ-ישראל, שנתחלקה לשבטים, שכלם הם פפי חלקי קומת אדם, פמוכא מזה בפפרים. ואמר שאצל כל גבול של ארץ-ישראל פתובים שם הרפואות השכים לאותו האיבר, שמכון פנגד זה הגבול פנ"ל.

כל זה שמעתי מפיו הקדוש פבר, והבנתי מדבריו הקדושים, שכל זה השיג בימי ילדותו ממש, אבל לא זכינו לקבל ממנו פיראם דברי הספר הזה, אשר ראה והביט והיה מפלם הדברים פמאזני שכלו הקדוש, מה שצריך למסר להעולם, שהם הדברים האלה שסמר להעתיקם פנ"ל, ומה שצריכון להעלים מהעולם שהטעינם שרפה (פמכאר פמקום אחר).

והנה אצלו, זכרוננו לברכה, היו פתובים כל הדברים האלה שפספר הזה עם ציון הפקומות, שהוציא מהם השגות אלו. אבל פשהעתקתים מפיו הקדוש, לא נתן לי להעתיק פיראם אלו הדברים לבד פהויתן ולא הודיע מקומם איה. אבל מפתלי דבוריו הקדושים הבנתי, שיכול כל אדם למצא איזה מראה מקום ורמוז לאלו הדברים, מהיכון הם נובעים; מאיזה מקרא או מאמר רבותינו, זכרונם לברכה, וקצתם הם מאמרים מפרשים פדברי רבותינו, זכרונם לברכה, פאשר יראה הרואה פעניו. וכבר יגעו ומצאו פמה אנשים דברים הרבה מספר הזה, היכון הם רמוזים.

ובצעת, בעת עסקנו להדפיסו שנית, העולה על רוחי היה לבלי להעתיק מאלו הרמזים והפראזה מקומות לא דבר ולא חצי דבר מכמה טעמים, וגם מחמת שעדין לא יצאנו ידי חובותינו למצא רמזי כל הדברים, על-כן היה בדעתי לבלתי להציג שום דבר מהם. אך אחרי שובי נחמתי, כי אטו מאן דלא יכול למעבד פלא מצוה וכו' וכל אשר תמצא ירך לעשות בכחך עשה, על-כן נמלכתי להציג כמה רמזים אצל כמה דברים, אשר כבר מצאה ידי ויד בני-גילי למצא רמז הפראזה מקום, היכא רמיזא מלתא דנא באורייתא דבכתב או בעל-פה, ומעט מזער ששמעתי מפיו הקדוש בעצמו, באשר יבאר במקומו. כי יש דברים הרבה הפתובים פאן בקצור, ובאמת גלה על ענין זה תורה ארפה בבאור נפלא וגורא פדרבו הנפלא מאד.

והמעין באמת, יבין מאליו כי אחרי כל אלה, אפלו במקום שמצאנו הרמז הוא רק רמז ואסמכתא בעלמא, אבל גוף עצם הענין באיזה דרך השיגו נעלם מעינינו, כי כל דבריו הם דברי אלקים חיים, שהשיג כל דבר ודבר במקום שהשיג, וקרא אסמכתא בעלמא הוא, כי ליכא מלתא דלא רמיזא באורייתא, ועל-כן אי לאו דדלא חספא והסיר מסוה העורון, החופף על עינינו וגלה השגות הללו לא אשבחינן מרגייתא, כי אין בלחנו לדון וללמד בעצמנו דברים פאלה מפסוקים ודברי רבותינו, וזכרונם לברכה, כראם מי שזוכה לקדש עצמו באמת עד שיזכה להשיג השגות מלמעלה, והחכם יבין מדעתו כל זה.

גם תקנתי עכשו הסדר של הדברים הקדושים האלה. כי ספר האלה-בית הראשון נדפס שלא בפני ועות המדפיס, שהדפיס האלה-בית השני בפני-עצמו וחלקו לגמרי מן הראשון, ולא כן אנכי עמדי, כי האף אמנם חלוקים הם בכמה חלוקים באשר מבאר למעלה, אך אף-על-פי-כן אין להרחיקם זה מזה כי מאחר ששניהם פאחד טובים ושניהם מדברים ממהות המדות, מעלתם ופחיתותם וכו', בודאי ראוי להציג ביחד כל הדברים המדברים ממדה אחת, פגון אות א' אמת, טוב אשר יפה שיהיו מחברים יחד כל הדברים המדברים ממעלת האמת וגנות השקר, אף-על-פי שההשגות של האלה-בית השני שגבו ועצמו מאד מאד מן הראשון פנ"ל, אף-על-פי-כן פנימיות פונתם אחד ושניהם לדבר אחד נתפנונו, לגלות גנות השקר ומעלת האמת כדי שנתחזק בכל פחנו לבלי לדבר שקר, רק אמת פשם ה'. ובשכיל זה גלה לנו כל התועלות המגיעים על-ידי האמת ולהפך, כל ההפסדים הפאים על-ידי השקר, ובאיזה דרך זוכין לאמת וכיוצא בזה. הן כל הדברים האלה - אם

מקור חצבם ממקום שנוכעים המה, משנים זה מזה כי גבוה על גבוה שומר וכו', עם-כִּלְזָה פֶּלֶם שְׁבִים לְמָקוֹם אֶחָד, כְּדִי שְׁנֹזְפָה לְאַמֶּת.

על-כֵּן אִמְרָתִי לְהַצִּיג הַכֹּל כְּסֵדֶר, וְכֹל הַדְּבָרִים יִחָדוּ יִהְיוּ תַּמִּים בְּסֵדֶר אֶחָד עַל-פִּי אֱלֹהֵי-בֵית. רַק גִּמְיָתִי קוֹ בֵּין הַדְּבָרִים שֶׁל הָאֱלֹהֵי-בֵית הָרִאשׁוֹן וּבֵין הַהִשְׁגוֹת שֶׁל הָאֱלֹהֵי-בֵית הַשֵּׁנִי, וְהַצְנָתִי הָאֱלֹהֵי-בֵית הַשֵּׁנִי בְּאוֹתִיּוֹת קַמְנוֹת, לְמַעַן יֵדַע הַקּוֹרֵא לְהַבְדִּיל בֵּינוֹ וּבֵין הָאֱלֹהֵי-בֵית הָרִאשׁוֹן. כִּי כָּבֵד גְּלִיתִי, שֶׁשָּׁמַעְתִּי מִפִּי הַקְּדוֹשׁ, שֶׁדְּבָרָיו הָאֲחֵרוֹנִים שֶׁבְּאֱלֹהֵי-בֵית הַשֵּׁנִי גָּבְרוּ וְגָבְהוּ מְאֹד מְאֹד מֵהָרִאשׁוֹנִים, עַל-כֵּן גָּבּוּל שִׁמְתִי בִּינֵיהֶם לְהַבְחִין וּלְיַדַּע.

וְהַשֵּׁם הַטּוֹב יִנְחֵנוּ בְּדֶרֶךְ הַיָּשָׁר וְהָאֱמֶת, וְנִזְכֶּה לְלַמֵּד וּלְלַמֵּד, לְשֹׁמֵר וּלְעֹשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַכְּתוּבִים כָּאֵן, וּלְהַבִּין וּלְהַשְׁכִּיל אֶת כָּל דְּרָכֵי הָעֲצוֹת, הַמְּבֹאָרִים כָּאֵן אֲצֵל כָּל מִדָּה וּמִדָּה, אִזּוּ נִצְלִיחַ אֶת דְּרַכְּנוֹ וְאִזּוּ נִשְׁכִּיל.

גַּם זֹאת לְדַעַת, שֶׁכַּמָּה דְּבָרִים נִמְצְאוּ כְּפוֹלִים בְּהָאֱלֹהֵי-בֵית הַשֵּׁנִי. וְהַטַּעַם, כִּי דַע אַחֵי, שֶׁסֵּפֶר הַשֵּׁנִי מְסֹר לָנוּ רַבְּנוֹ, וְזָכְרוֹנוּ לְבִרְכָה, בְּכַתִּיבַת יְדוֹ הַקְּדוֹשָׁה וְאֲצִלוֹ לֹא הָיוּ כְּתוּבִים הַדְּבָרִים עַל סֵדֶר הָאֱלֹהֵי-בֵית רַק כְּפִי סֵדֶר הַהִשְׁגוֹת, כְּפִי מַה שֶׁהִשִּׁיג כָּל דָּבָר וְדָבָר בְּמִקְוֵמוֹ וּזְמַנוֹ, וְצוּהָ עֲלֵינוּ לְהַעֲתִיק הַדְּבָרִים וּלְסִדְּרָם כָּל דָּבָר וְדָבָר לְמִדָּה הַשִּׁיכָה לָזֶה עַל-פִּי סֵדֶר הָאֱלֹהֵי-בֵית, וְגַם פָּקֵד עֲלֵינוּ בְּפִרוּשׁ, שֶׁכָּל הַשִּׁיךְ לְשֵׁנִים אִזּוּ לְשַׁלְּשָׁה דְּבָרִים, שֶׁנֶּרְשַׁם אוֹתוֹ שְׁתֵּים אִזּוּ שְׁלֹשׁ פְּעָמִים אֲצֵל כָּל מִדָּה וּמִדָּה, וְכֵן עָשִׂינוּ, כְּגוֹן לְמִשָּׁל בְּאוֹת ל' לְמוֹד (סִימָן ד): מִי שֶׁלְּמוֹדוֹ בְּתוֹרָה וְכו', שֶׁאֲכִילָתוֹ וְכו', עַל-יְדֵי זֶה שׁוֹנְאָיו גְּדוֹנִין וְכו', זֶה הָעֲנִין שִׁיךְ לְלַמֵּד וְגַם שִׁיךְ לְמַרְיָכָה וְכֵן לְאוֹת א' אֲכִילָה, עַל-כֵּן נֶרְשַׁם בְּכָל אֵלּוֹ הַמְּקוֹמוֹת וּמִזֶּה תִּקְיֵשׁ עַל הַשְּׂאָר. כִּי כְּוָנְתוֹ הַקְּדוֹשָׁה הִיְתָה כְּדִי שִׁיכַל עַל הַמְּעִין הַחֲפִץ לְקַדֵּשׁ עֲצָמוֹ לְמִצָּא מְבַקְשׁוֹ בְּנִקְל. שְׂאֵם יִרְצָה לִידַע הַסְּגָלָה וְהָעֲנִין שֶׁל אִיזָה מִדָּה, שִׁיכַל בְּנִקְל לְמִצָּא עַל-פִּי סֵדֶר הָאֱלֹהֵי-בֵית בְּאִיזָה עֲנִין שִׁיעֲלָה עַל דַּעַתוֹ, כְּגוֹן בְּמִשָּׁל הַצ"ל. לְפַעְמִים הָאָדָם רוֹצֵה לְחַפֵּשׁ לְמִצָּא עֲנִין לְמוֹד וּלְפַעְמִים יִרְצָה לְמִצָּא מְעַנֵּן קְדֻשַׁת הָאֲכִילָה וְכו', וְעַל-כֵּן טוֹב שִׁיְהִיָּה נֶרְשַׁם בְּשֵׁנֵי הַמְּקוֹמוֹת כְּדִי שִׁיכַל לְמִצָּא מְבַקְשׁוֹ בְּנִקְל בְּמִקְוֵם שִׁירְצָה וְכֵן בְּשְׂאָר הַמְּדוֹת, וּמַחֲמַת זֶה הַדְּבָרִים כְּפוֹלִים בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת. וְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יִנְחֵנוּ בְּדֶרֶךְ אֱמֶת, וְכַאֲשֶׁר זָכִינוּ לְסִדֵּר אוֹתָם כֵּן נִזְכֶּה לְעֹשׂוֹתָם, עַד יִשׁוּבוּ יִשְׂרָאֵל לְגוֹיָהֶם כִּיּוֹנִים אֶל אֲרָבוֹתֵיהֶם בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן כֵּן יְהִי רָצוֹן.

הַקְדָּמָה שְׁנִיָּה

מה ששמעתי מפיו הקדוש בענין המדות

דע, הנה בכל מדה ומדה יש בה כמה וכמה בחינות וענינים, וכל מדה היא בחינת קומה שלמה. ועל-כן כשחסר לאדם בחינה אחת מהמדה, אף שכל המדה היא שלמה אצלו, אף-על-פי-כן מחמת החסרון אחד שיש לאדם בהמדה, אזי נראה לו, כאלו כל המדה חסרה אצלו. כמו אצל האדם פשיש לו חסרון באיבר אחד, אזי כל גופו מבבלבל ומרגיש החסרון בכל הגוף, כמו-כן כשחסר לאדם איזה חסרון בהמדה נראה לו, כאלו חסר כל המדה.

והנה המדות הם שכנים אלו לאלו, על-כן יכולה מדה אחת לעזר למדה אחרת שהיא שכנה אצלה, כדגמת שאמרו רבותינו, וכוונם לברכה: איבר מחזיק איבר, דהינו כשאוכל זה האיבר מהבהמה יתחזק איבר האדם, פן אצל המדות יוכל לסייע חלק מדה זו, שהיא בחינת איבר המדה לאיבר מדה השכנה אצלה. ועל-כן כשאדם רוצה לילך בדרך הקדש, צריך לשפר כל המדות רעות ולזכות למדות טובות, וצריך לבקש ולחפש עצמו תמיד ולחפש בכל מדה ומדה אם היא שלמה אצלו, וכשרוצה איזה חסרון באיזה מדה, אזי יבקש עזר וסייע מהמדה השכנה.

וזהו ענין הנאמרים באותיות הללו, ובענין, למשל, כשחסר לו ענוה, ויש מדה אחרת המסגלת לענוה, (א) כגון כפחון, אז צריך לסייע לו על-ידי כפחון לבוא לענוה, דהינו לפעמים הכפחון הוא בקל לו יותר להשיגו מענוה, ואזי יעשה הקל, ועל-ידי זה יבוא להמדה, שהיא כבדה יותר אצלו. ולפעמים יש לו מדה האחרת, אלא שאינו משתמש עמה, וכשצריך לסייע לו מזו המדה למדה אחרת, צריך להתחיל להשתמש עמה. (פרוש, על-פי משל הנ"ל, הינו למשל מי שרוצה לבוא לענוה ורוצה שפחון מסגל לענוה, ובאמת כבר יש לו מדת הכפחון, רק שאינו משתמש עם זאת המדה של כפחון, אזי כשרוצים לזכות לענוה, צריך להתחיל להשתמש עם מדת הכפחון וכן כל פיוצא כזה בשאר המדות והבן.)

מראה מקומות מהרב מטשעהרין

א. והשארתי בקרבך עם עני ודל וחסו בשם ה' (צפניה ג' י"ב) עיין רש"י ולא יתגאו.

אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו ולא פנה אל רהבים כו' (תהלים מ"ה) פרש"י לשון גמות.

אם לא שויתי כו' (היינו כשחסר לו ענוה עצה לזה) יחל ישראל כו' (תהלים קל"א ב' ונ').

שִׁיךְ לְהֶאֱלֶף-בֵּית הַחֹדֶשׁ אוֹת ר' דַּעַת סִימָן א', הַמִּתְחִיל: דַּע, כִּי לְכָל הָעוֹלָמוֹת
 וְלְכָל נִבְרָא יֵשׁ קוֹמָה מִיחָדָת, לְמִשְׁל מִן הָאֲרִיָּה וְכוּ'. וְהַהֲבִדִּים כְּלָם הֵם
 רְמוּזִים בְּתַמוּנַת הָאוֹתוֹת בְּצֻרֹפֵיהֶם, וְהַזֹּכֶה לְהִבִּין אֶת הַתּוֹרָה וְכוּ', נִרְאָה לִי
 שְׂזָה עֵינַי הַשִּׁיחָה, שִׁשְׁמַעְתִּי מִפִּי הַקְּדוֹשׁ קִדְם שַׁבַּת חֲנֻכָּה תַקֵּם" הַמַּעֲנִין הַבְּרִיּוֹת
 שֶׁל הָעוֹלָם, שֶׁכָּל הַתַּמוּנוֹת וְהַצּוּרוֹת שֶׁל כָּל בְּנֵי-אָדָם כְּלָם נִכְלָלִים בְּתַבַּת "אָדָם"
 הַנֶּאֱמָר בַּתּוֹרָה: "נַעֲשֵׂה אָדָם". כִּי בָּזָה הַתַּבָּה "אָדָם", שֶׁאָמַר הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ: "נַעֲשֵׂה
 אָדָם", בְּתַבָּה זֹאת נִכְלָלִים כָּל מִינֵי הַתַּמוּנוֹת שֶׁל כָּל בְּנֵי-אָדָם שֶׁבְּעוֹלָם. וְכֵן בְּתַבַּת
 "בְּהֵמָה וְחַיָּה" הַנֶּאֱמָר בְּמַעֲשֵׂי בְּרֵאשִׁית, בָּזָה הַתַּבָּה גַּם-כֵּן נִכְלָל כָּל הַתַּמוּנוֹת
 שֶׁל כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה וְכֵן שְׁאֵר הַנִּבְרָאִים. וְהָאֲרִיךְ בְּשִׁיחָה זֹאת וְאָמַר אֲנִי, שִׁישׁ
 חֲכָמוֹת אֶפְלוּ בָּזָה הָעוֹלָם שֶׁיִּכְוֹלִין לְחַיֹּת בָּהֶם לְכַד בְּלִי שׁוּם אֲכִילָה וְשִׁתְּיָה,
 וְהָאֲרִיךְ בְּשִׁיחָה זֹאת הַרְבֵּה, וְלֹא זָכִינוּ לְכַתְּבָהּ.

* * *

שִׁיךְ לְאֶלֶף-בֵּית הַחֹדֶשׁ אוֹת דַּעַת סִימָן א' כְּסוּפוֹ: וְגַם יוֹדַע הַתְּאֲחָדוֹתָם, הֵינּוּ
 רֵאשִׁיתָם וְתַכְלִיתָם, כִּי בְּרֵאשִׁית וְתַכְלִית הֵם בְּאֲחָדוֹת בְּלִי הַבְּדֵל. אֶפְשָׁר שְׂזָה
 הָיָה קֶצֶת פּוֹנֵת רַבָּנוּ, וְזָכְרוֹנוּ לְבִרְכָה, בְּהַתּוֹרָה הַמִּתְחַלֶּת: "לָכוּ חֲזוּ מַפְעָלוֹת ה'",
 בְּלִקּוּטֵי תַנְיָנָא סִימָן ל"ט, כִּי לְכָל דְּבָר יֵשׁ הַתְּחִלָּה וְתַכְלִית וְכוּ', עֵינַי שָׁם הֵיטֵב.
 וְאֶפְשָׁר הָיָה פּוֹנֵתוֹ עֵינַי הַג'ל, שֶׁצָּרִיכִין לְזָכוֹת לִידַע וְלַהֲשִׁיג עֵינַי הַג'ל, שֶׁבְּהַתְּחִלָּה
 וְתַכְלִית הֵם בְּאֲחָדוֹת בְּלִי הַבְּדֵל, כִּי זֹאת הַתּוֹרָה, לָכוּ חֲזוּ הַג'ל, לֹא זָכִיתִי לְהַבִּינָהּ
 הֵיטֵב בְּשַׁעֲהָ שִׁשְׁמַעְתִּי מִפִּי הַקְּדוֹשׁ, וְגַם כְּשֶׁרָאָה הַתּוֹרָה בְּכַתָּב אָמַר, שֶׁבְּזֹאת
 הַתּוֹרָה לֹא פּוֹנֵתִי לְדַעְתּוֹ. וְאָמַר בְּזֹאת הַלְשׁוֹן: לֹא כָדָא אָמַרְתִּי, וְגַם אֶפְלוּ לֹא כָדָא הָיְתָה
 פּוֹנֵתִי. וְאֶפְשָׁר הָיְתָה פּוֹנֵתוֹ עֵינַי הַג'ל, וְזֶה לֹא בְּאֲרִיתִי שֵׁם בְּכַתָּב, עַל-כֵּן אָמַר שֶׁלֹּא
 פּוֹנֵתִי לְדַעְתּוֹ; וְה' יוֹדַע נִסְתָּרוֹת.

* * *

שִׁיךְ לְאֶלֶף-בֵּית הַחֹדֶשׁ שְׁחֵבֵר בִּימֵי יְלָדוֹתוֹ. עַל-יְדֵי זְרִיזוֹת, בְּנִקְל לְהִיּוֹת פְּרָנִס הַדּוֹר
 בְּגִשְׁמִיּוֹת אוֹ בְּרוּחָנִיּוֹת. וְסִימָן לְדַבָּר: לָךְ אֵל נְמָלָה עֶצֶל, עַל זֶה כְּתִיב: מִשָּׁם
 רוּעָה אֲבָן יִשְׂרָאֵל, דִּהְיִנוּ פְּרָנִס, הֵינּוּ שְׁהַפְּרָנְסוֹת, לְזָכוֹת לְהִיּוֹת פְּרָנִס, זֶה עוֹמֵד עַל
 זְרִיזוֹת הַנְּלָמָד מֵהַנְּמָלָה, כִּי מִשָּׁם רוּעָה אֲבָן יִשְׂרָאֵל. וְעֵינַי זֶה כְּבָר נִדְפַס בְּאֶלֶף-בֵּית
 הַחֹדֶשׁ בְּלִשׁוֹן אַחֵר, אֲךָ בְּסִגְנוֹן זֶה שִׁמַּעְתִּי זֶה הָעֵינַי מִפִּי הַקְּדוֹשׁ.

* * *

הקדמה להמראה מקומות

מהגה"ק מו"ה נחמן אבד"ק משעהרין זיע"א

מראה מקומות וציונים לרוב הדברים המובאים בספר המדות הישן והחדש, ובעבור אשר הבננו מפי רבותינו וכפי המובן בהקדמת ספר

המדות, אשר יש חילוק גדול בין הדברים המובאים בספר המדות הראשון ובין הדברים וההשגות שבספר המדות השני, (אף כי גם רוב דברי הס' השני מיוסדים גם כן על דברי רבותינו ז"ל על פי רוב דרך רמז ואסמכתא, ובמקצת במקומות מבוארים להדיא וכולם מרועה אחד נתנו, אף על פי כן, כפי המובן מדבריו ז"ל נראה, שהיה הפרש רב אצלו בשרשי וטעמי הדברים, כי בכל דבר ודבר מהספר השני, היה לו ז"ל השגה והבנה גדולה וסוד גדול בטעם הדבר, כמוכּן באיזה מקומות בספרו הגדול), על כן חלקתים לשני חלקים, חלק ראשון מבאר שרשי הדברים שבספר המדות הראשון, חלק שני מבאר קצת דברי הספר השני.

ובבדי להקל על המעיין, רשמתי בכל המקומות אשר המקור שלהם הוא מן הגמרא, רשמתי גם כן מראה מקומות על דרך סימני עין יעקב שסידרם בעל עין יעקב בעצמו. וידע המעיין כי ברוב המקומות אשר ציינתי בשתי נקודות, מורה על עמוד ב', ונקודה אחת מורה על עמוד א'. כגון: יבמות ס"ה: סי' ל"ג, רצה לומר דף ס"ה ע"ב בגמרא, סי' ל"ג בעין יעקב. ולפעמים אפשר שימצא המעיין איזה טעות ושגיאה בציוני הדפין, ידן אותי לכף זכות, כי על פי רוב ציינתי הדפין גם כן כפי שהם מצויינים בצדי עין יעקב שתחת ידי. אבל אף על פי כן, בנקל ימצא המעיין את מבוקשו, כאשר יעיין בעין יעקב ויחפש אחריו בגמרא.

גם זאת ידע המעיין, כי לפעמים ציינתי איזה מאמר מוסגר כגון יבמות ע"ו: סי' נ"ד (סוטה יו"ד סי' ל"ד), נמצא מה שמצויין בתוך ההסגר, היינו בתוך שני חצאי העיגול זה נקרא מאמר מוסגר. וכיוצא בו תמצא בדברים המצויינים לספרי התנ"ך, כגון תהלים ע"ב כ"ו (ישעיה למ"ד כ"ו), ואחר כך כשתמצא באות שני המצויין אחריה שם פ"ג, סי' ס"ב, תדע שהדבר חוזר למקום המצויין מקודם, קודם המאמר המוסגר, ורצה לומר שם ביבמות דף פ"ג וכו', וכיוצא בו תבין בציוני המקראות גם כן. (הערת המו"ל: לרוב הוצאנו העיגולים כי שמנו המ"מ על שורה חדשה)

וגם זאת ידע המעיין כי לא ציינתי הדברים בדרך החלט ודווקא, כי לא שמעתי וקבלתי מפי רבותי, רק בדרך שיקול הדעת וסברא. ולפעמים ידעתי נאמנה, כי יש לדבר זה מוצא ממקרא אחר או מגמרא אחרת, אשר שם מבואר הדבר כמעט להדיא, אף על פי כן רשמתי וציינתי המראה מקום שהוא רק דרך רמז, כי היה נראה לי שכך היה דעתו ז"ל, ודבר זה הוא למד מעניינינו, היינו מהדברים המצויינים לפנינו או לאחריו. ולפעמים ציינתי איזה מראה מקום שהייתי מסופק בו, כי כפי דעתי היה נראה לי שאין זה מקור ומוצא הדבר. על כן ציינתי עליו כעין טבעת כזה (*), ולפעמים הייתי מסופק בדבר ולא ציינתי מלמעלה כזה (*), כי סמכתי על המעיין בהקדמתי זאת, אשר אין הדברים נאמרים בדרך ודאי והחלט, רק אף על פי כן דרוש וקבל שכר.

והמראה מקומות שעל הא"ב הראשון הדפסתי באותיות גדולות קצת, ואחר כך אחר הא"ב הראשון, סדרתי המראה מקומות שעל הא"ב השני באותיות קטנות לגמרי, בכדי להקל על המעיין שבקל יוכל למצוא מבוקשו, ויקוים מקרא שכתוב ובקשתם משם את ה' אלקיך ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך:

* * *

(אמר המעתיק) שמעתי איך נתגלגל הדבר שזכינו ברחמיו הגדולים שנמסר לנו הספר הקדוש הוא ספר המדות הזה מרבינו ז"ל. כי נתגלגל הזכות הזה על ידי זכאי הוא הרב ר' דוב חיי"לים ז"ל, ובאמת היה איש זכאי, לאשר ששמעתי שנתקרב לרבינו ז"ל במסירות נפש ממש, כי הרב הנ"ל היה משמש בכתר הרבנות זמן הרבה בעיר לאדיזשין ברוסיה, ובזמן הזה היה כבר מקורב לרבינו ז"ל, ופתאם נתלהב לבו מאד לעזוב את המשרה של הרבנות ולתקוע אהלו באהלה של תורה של רבינו ז"ל בברסלב. ותיכף עשה מעשה, ועשה כרוז בבית הכנסת של עירו שהוא עוזב את הרבנות ושם דרכו עם כל בני ביתו לעיר ברסלב, אשר שם משכן כבוד רבינו ז"ל. ושם מצא מרגוע לנפשו שזכה לראות את רבינו ז"ל בכל יום. וגם היה דרכו בכל יום, לילך לרבינו ז"ל ולספר לפניו סיפורי מעשיות וחידושי תורה שנמצא באיזה ספרים מקדמונים, ולפעמים הגביה רבינו ידו הקדושה ואמר על איזה חידושי תורה ששמע מהרב הנ"ל, שהוא באמת

רוח הקודש, והיה זאת להרב הנ"ל למשיבת נפש לידע איזה דיבורי תורה הם רוח הקודש, ורבינו ז"ל כיוון בזה מה שכיוון כדרכו בקודש.

ופעם אחת, סיפר הרב ר' דוב הנ"ל לפני רבינו ז"ל, מעשה מראש ישיבה אחד, שהשיא את בתו לבחור א' מהישיבה, שהיה למדן מופלג ועסק יום ולילה בתורה, ובלילה היה לומד בבית המדרש, והתחיל לבוא אליו מגיד מן השמים והיה לומד עמו בכל לילה. אך זה המגיד היה מן הסטרא אחרא ולא מן הקדושה (כי מסתמא נכשל באיזה דבר אשר על ידי זה היה כח להסטרא אחרא להתאחו בו). והאברך הזה לא גילה זאת לשום אדם ולא ידע שהמגיד הוא מן הסטרא אחרא.

פעם אחת, התחיל המגיד הנ"ל לפתות אותו שיבוא אל אשתו בימי נדתה, והוכיח לו כי מן השמים הוא, ועל ידי זה תתעבר אשתו עם נשמת משיח. והאברך האמין לו, והתחיל לדבר עם אשתו שתשמע אליו לזה, ואמר לה כי בא אליו מגיד מן השמים וצוה עליו שיעשה כן כי מן השמים הוא זה. אך אשתו היתה יראת שמים מאד, ואמרה לו שתשאל מקודם את אביה, ועשתה כן. ותספר לאביה זאת, ונבהל מאד אביה מזה, כי הבין תיכף שהמגיד הוא מן הסטרא אחרא.

ויקרא תיכף לחתנו, ויאמר אליו, תדע שזה המגיד הוא מן הסטרא אחרא. והסימן הוא, כי אצל מגיד דקדושה נרשמים כל א"ב על מצחו, והאותיות של שם הוי"ה ב"ה מאירים על מצחו. ואצל מגיד מן הסטרא אחרא נרשמים גם כן אותיות הא"ב על מצחו, אך האותיות של שם הוי"ה אינם מאירים. וכשיבא אליך המגיד ותראה כי האותיות של שם הוי"ה ב"ה אינם מאירים על מצחו, תדע שהוא מן הסטרא אחרא, ותזהר מאד להשמר ממנו. ובטח ירצה להזיקך, על כן אני מוסר לך שמות וקמיעות, ואז לא יוכל להזיקך.

ויהי כלילה בא אליו המגיד, והאברך כשראה שאין מאירים אצלו אותיות של השם הוי"ה ברוך הוא, ידע שהוא מן הסטרא אחרא, ועשה ככל אשר צוה עליו חותנו וניצול ממנו.

ואדמו"ר זצ"ל כששמע המעשה הזאת נתלהב מאד, ויאמר להר"ר דוב הנ"ל: אבל אצלנו ברוך השם מאירים כל אותיות הא"ב! ותיכף מסר

אז לאגשיו [להעתיק] ספר הא"ב שלו:

ספר המדות

אמת

- א. מי שרוצה לדבק את עצמו בהשם יתברך, עד שילך במחשבתו מהיכל אל היכל ויראה את ההיכלות בעיני השכל, ישמר את עצמו מלומר שקר אפלו בטעות.
- ב. מתר לשנות בדבר השלום.
- ג. פת שקרים אינם מקבלים פני השכינה.

מראה מקומות השלם

אמת

- א. חגיגה י"ד:, סי' י"א, ת"ר, ארבעה נכנסו לפרדס וכו' אמר להם רבי עקיבא כשתכנסו אצל אבני שיש טהור הזהרו שלא תאמרו מים מים, משום דכתיב, דבר שקרים לא יכון לנגד עיני (תהלים ק"א ז') וכו'. עיין בותב בהגהת רש"י שם, מצאתי בערוך וכו' שהיו עושין מעשים ומתפללין תפלות בטהרה ומשתמשין בכתר וצופין בהיכלות וכו' והיאך היכל אחר היכל ולפנים מהיכל וקאמר להו רבי עקיבא וכו' אל תאמרו מים מים, פירוש וכו' נראין לו שם מים רכים ואין שם מים אלא דמות בעלמא נראית ואם אמר הרי אלו מים, נהדף לפי כי שקר הוא אומר וכו'.
- ב. הרי אף על פי שנטעות נאמר מים, בכל זאת כיון שהוא שקר, נהדף הוא מן ההיכלות. יבמות ס"ה:, סי' ל"ג, ואמר רבי אילעאי משום רבי אלעזר ברבי שמעון, מותר לו לאדם לשנות בדבר השלום שנאמר, אביך צוה וגו' כה תאמרו ליוסף אנא שא נא וגו' (בראשית נ"ט"ז, י"ז).*
- ג. סוטה מ"ב., סי' ק"ו - סנהדרין ק"ג., סי' ר"א, אמר רבי ירמיה בר אבא, ארבע כתות אין מקבלות פני שכינה וכו' כת שקרים וכו'.

- ד. שְׂרֵי לְהוֹ לְצַדִּיקַי לְסִגוּיַי בְּרַמְאוֹתַי עִם רַמְאֵי.
- ה. כָּל הַמוֹסִיף גּוֹרֵעַ.
- ו. עַל־יְדֵי שְׁקֵר בָּאִים הַרְהוּרֵי עֲבוֹדַת־זָרָה.
- ז. עַל־יְדֵי אַמֶּת לֹא יָמוּת קֶדֶם זְמַנּוֹ הַקָּצוּב.
- ח. מְרוּחַ פִּיּוֹ שֶׁל הַשְּׁקֵרָן נַעֲשֶׂה תֵּיצֵר הָרַע, וּכְשֵׁיבּוֹא מְשִׁיחַ אֵז לֹא יִהְיֶה שְׁקֵר, וּבְשִׁבִיל זֶה לֹא יִהְיֶה יֵצֵר הָרַע בְּעוֹלָם.
- ט. מִי שֶׁהוּא אִישׁ אַמֶּת, אֵזִי הוּא מִכִּיר בְּאַחֵר, אִם אַחֵר דּוֹבֵר שְׁקֵר אִם לֹא.
- י. הַסִּימָן שֶׁל הַשְּׁקֵר - בְּשֵׁלֹא יִסְפִּימוּ עָלָיו רַבִּים, וְהוּא מְשַׁלְּשָׁה שֶׁהַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא שׁוֹנֵאֵן.

מראה מקומות השלם

- ד. מגילה י"ג, ס' י"ז - ב"ב קב"ג, ס' ק"ח, אמרה ליה, ומי שרי להו לצדיקי לסגויי ברמאותא. אין, דכתיב, עם נבר תתבר ועם עקש תתפל (שמואל ב', כ"ב"כ"ז) (עם נבר תתבר ועם עקש תתפל = תהלים י"ח"כ"ז) וכו'.
- ה. סנהדרין כ"ט, ס' מ"ה, אמר חזקיה, מנין שכל המוסיף גורע וכו'.
- ו. סנהדרין צ"ב, ס' ק"מ, וא"ר אלעזר, כל המחליף בדבורו כאילו עובד עבודת כוכבים וכו' רמז*
- ז. סנהדרין צ"ז, ס' קס"ו, זימנא חדא איקלע לההוא אתרא וקושטא שמייה, ולא הוו משגנו בדבורייהו ולא הוה מיית איניש מהתם בלא זימניה וכו', עיין שם.
- ח. והיה ביום ההוא וגו' וגם את הנביאים ואת רוח הטמאה אעביר מן הארץ (זכריה י"ג"ב) עיין רש"י, וגם את הנביאים, נביאי שיקרא. רוח הטמאה, יצר הרע. רמז קצת
- ט. כי ביום ההוא - בביאת המשיח, יעביר את נביאי השקר, ואתם - ועל ידם - גם את יצר הרע. והיה כי ינבא איש עוד ואמרו אליו וגו' כי שקר דברת וגו' (שם, פסוק ג')
- מובן קצת
- באור - כי הרי הוא המשך לפסוק הקודם, וכי לאחר שהשקר יועבר מן הארץ ויהיו כולם אנשי אמת, הם יכירו בשקרן כי שקר דבר.
- י. ברכות ל"ז, ס' ק"ב, מעשה ברבן גמליאל והזקנים וכו' קפץ וברך רבי עקיבא ברכה אחת מעין שלש וכו' א"ל, רבינו, אע"פ שאתה אומר כן וחביריך אומרים כן, למדתנו רבינו. יחיד ורבים הלכה כרבים.

- יא. עשיר מכחש - אין הדעת סובלו והוא נבזה בעיני עצמו.
 יב. תקון לפה - שיתן צדקה.
 יג. על-ידי אמת העולם נשמר מפל הזקות.
 יד. על-ידי חנפה בא לשקר.

מראה מקומות השלם

עיינ בונה, אע"פ שאתה אומר כן, מאמר קדום ואמיתי הוא, השקר לא יסכימו עליו רבים, ולזה אמרה תורה, אחרי רבים להטות, כי כבר אפשר שיטעה היחיד או המעטים מאיזה פרט מהסכרא אף אם יהיה נכון בשאר העיונים וכו'.

ועיין פסחים קי"ג:, סי' נ"א, שלשה הקב"ה שונאן, המדבר אחד בפה ואחד בלב וכו'.

יא. פסחים קי"ג:, סי' נ"ב, ארבעה אין הדעת סובלתן, אלו הן וכו' עשיר מכחש וכו'.

עיינ שם ברש"י, אין הדעת סובלתן, דאפי' הן עצמן מתחרטין לאחר זמן ונבזים הם בעיני עצמן.

יב. ר"ה ו', סי' א', מוצא שפתיך תשמר וגו' אשר דברת בפך (דברים כ"ג"כ"ד) וכו' בפך, זו צדקה. רמז

פירוש - כי בזה שחז"ל פירשו, שהמשמעות של בפך, זו צדקה, הרי מרומז בזה כי צדקה תיקון לפה היא.

ועיין ליקוטי מוהר"ן סימן כ"ט סעיף מ', וזה עיקר תיקונו של המשא ומתן, שיכוון בכל הילוך והילוך ובכל דיבור ודיבור וכו' כדי שירויח כדי שיתן צדקה וכו' וזה שאמרו חז"ל, בפך - זו צדקה, שאז הדיבור מותר.

הרי כל תיקונו והיתרו של הדיבור הוא על ידי הצדקה, וזהו כונת חז"ל: בפך-זו צדקה.

בצדק כל אמרי פי אין בהם נפתל ועקש (משלי ח"ה').

באור - בצדק - על ידי צדקה - כל אמרי פי, דיבורי פי בצירוף צדקה, אין בהם נפתל ועקש - הרי הדיבור מתוקן ושלם.

צדק תדברון וגו' (תהלים נ"ח"ב') וביוצא.

באור - צדק, עם מתן צדקה, תדברון - כי אז הדיבור מתוקן ושלם.

יג. השמר אמת לעולם (תהלים קמ"ו')

פירוש - האמת שומר את העולם מכל הזיקות.

יד. מכסה שנאה שפתי שקר וכו' (משלי י"י"ח)

עיינ רש"י ד"ה מכסה וכו' החונף שפתיו שקר וכו'

- טו. מי שְׁנוֹתֵן צְדָקָה שְׁכָרוּ שְׂיִזְכָּה לְאַמֶּת.
- טז. הַשֶּׁקֶרֶן שׁוֹנֵא עֲנִיווּת.
- יז. אָדָם נָפֵר עַל-יְדֵי מְשָׁרְתָיו, אִם הוּא אוֹהֵב שֶׁקֶר כִּי זֶה בָּזָה תְּלוּי. לְפַעֲמִים מְשָׁרְתָיו נוֹפְלִים לְעִבְרוֹת עַל-יְדֵי שֶׁהוּא שֶׁקֶרֶן, וְלְפַעֲמִים הוּא נוֹפֵל לְשֶׁקֶר עַל-יְדֵי מְשָׁרְתָיו, שְׂאִינָם הַגּוֹנִים.
- יח. כְּשֵׂאִין אֶמֶת אֵין חֶסֶד. גַּם אֵינוֹ יְכוּל לַעֲשׂוֹת [חֶסֶד] עִם בְּנֵי-אָדָם.
- יט. הַשֶּׁקֶר מְעַכֵּב אֶת הַיְשׁוּעָה, כִּי הַשֶּׁקֶר מְגַלָּה עֲוֹנוֹתָיו, כִּדֵּי שְׂלֵא יוֹשִׁיעוּ לוֹ.
- כ. הָאֶמֶת הוּא פּוֹדָה מִכָּל הַצָּרוֹת.

מֵרֵאָה מִקּוֹמוֹת הַשְּׁלָם

- טו. וּזְרַע צְדָקָה שֶׁכֵּר אֶמֶת (מִשְׁלֵי י"א-י"ח)
- באור - וּזְרַע צְדָקָה, הַנּוֹתֵן צְדָקָה, שֶׁכֵּר אֶמֶת - שֶׁכֵּרוּ, שְׂיִזְכָּה לְאַמֶּת.
- טז. לְשׁוֹן שֶׁקֶר יִשְׁנֵא דַבְּרוֹ וְגו' (מִשְׁלֵי כ"ז-כ"ח)
- יז. מִשָּׁל מִקְשִׁיב עַל דְּבַר שֶׁקֶר כָּל מְשָׁרְתָיו רִשְׁעִים (מִשְׁלֵי כ"ט-י"ב)*
- יח. כִּי אֵין אֶמֶת וְאֵין חֶסֶד וְגו' (הוֹשֵׁעַ ד'-א'), עֵינֵן תְּרַגְּמוּ, אֲרִי לִית עַבְדֵי קוֹשְׁטָא וְלִית גַּמְלֵי חִיסְדָא.
- הֲרִי מִי שְׂאֵינוֹ עוֹשֶׂה וְאֵינוֹ נוֹהֵג בְּאֶמֶת, גַּם אֵינוֹ עוֹשֶׂה חֶסֶד.
- יט. כִּרְפָאֵי לְיִשְׂרָאֵל וְנִגְלָה עֵין וְגו' כִּי פִעְלוֹ שֶׁקֶר וְגו' (הוֹשֵׁעַ ז'-א') עֵינֵן רִשְׁי,
- כִּשְׂאֵנִי חִפְץ לְהוֹשִׁיעֵם וְלִרְפָאוֹת עֲוֹנוֹתֵם, נִגְלוּ לִפְנֵי כִי פִעְלוֹ תְּמִיד שֶׁקֶר וְכו'.
- כ. וְאֵנְכִי אֶפְדֵם וְהֵמָּה דִּבְרוּ עָלַי כּוֹזִיִּם (הוֹשֵׁעַ ז'-י"ג) מוֹבֵן
- באור - עֵינֵן רִשְׁי, וְאֵנִי אֶפְדֵם, אֵנְכִי הֵייתִי חִפְץ לְפִדּוֹתֵם מִרְעָה וְכו' וְהֵם דִּבְרוּ עָלַי כּוֹזִיִּם וְכו'.
- הֲרִי פִירוּשׁוֹ, הַאֵיךְ אֲנִי יְכוּל לְפִדּוֹתֵם מִרְעָה, אִם הֵם מְדַבְּרִים שֶׁקֶר.
- תָּם וַיִּשְׁר יִצְרוֹנִי וְגו' פִּדְהָ אֱלֹהִים אֶת יִשְׂרָאֵל מִכָּל צָרוֹתָיו (תְּהִלִּים כה"ב-א,
- כ"ב)
- באור - תָּם וַיִּשְׁר יִצְרוֹנִי וְגו', עַל יְדֵי הַתְּמִימוֹת וְהַיּוֹשֵׁר (הָאֶמֶת), יִצְרוֹנִי, וְעַל יְדֵי זֶה, פִּדְהָ אֱלֹהִים אֶת יִשְׂרָאֵל מִכָּל צָרוֹתָיו.
- וְאֵנִי בְּתַמִּי אֶלְךָ פִּדְנִי וְחַנּוּנִי (תְּהִלִּים כ"ז-י"א)
- באור - וְאֵנִי בְּתַמִּי אֶלְךָ (בְּאֶמֶת), וְעַל יְדֵי זֶה, פִּדְנִי וְחַנּוּנִי.
- פִּדְיָתָה אוֹתִי ה' אֵל אֶמֶת (תְּהִלִּים ל"א-ו')
- פִּירוּשׁ - פִּדְיָתָה וְגו' עַל יְדֵי הָאֶמֶת.

- כא. טוב לאדם שימות, משיחיה ויהיה שקרן בעיני בני-אדם.
 כב. כשיש אמת יש שלום.
 כג. מי שרחוק מאמת, רחוק מצדקה.
 כד. על-ידי אמת נשמר אות ברית.
 כה. על-ידי אמת יזכה לשם עולם.

מראה מקומות השלם

- כא. וירע אל יונה וגו' הלוא זה דברי וגו' כי טוב מותי מחיי (יונה ד'א, ב,ג) עיין רש"י ד"ה וירע וכו' יאמרו העכו"ם שאני נביא השקר. הלוא זה דברי וכו' ואהיה שקרן בעיניהם.*
 תענית כ"ג. [ומיונה] = מ"מ מהר"צ
 מהא דחוני המעגל, שלא האמינו לו, ובקש למות, ומת. ואמר רבא, היינו דאמרי אינשי, או חברותא או מיתותא.
 כב. דברו אמת איש את רעהו אמת ומשפט שלום וגו' (זכריה ח'מ"ז)
 כאור - דברו אמת וגו', ועל ידי זה תזכו, אמת ומשפט שלום וגו' - לשלום.
 והאמת והשלום אהבו (שם, פסוק י"ט)
 הלוא אם שלום ואמת יהיה בימי (מלכים ב', כ"י"ט)
 כי יהיה שלום ואמת בימי (ישעיה ל"ח"ח) וכיוצא.
 כג. ובאלהי ישראל יזכירו לא באמת ולא בצדקה (ישעיה מ"ח"א)
 כאור - כי אם זה לא באמת הרי זה גם לא בצדקה - כי הרחוק מהאמת, רחוק הוא מצדקה.
 וצדקה מרחוק תעמוד כי כשלה ברחוב אמת וגו' (ישעיה נ"ט"ד)
 כד. ואכרתה לכם ברית עולם חסדי דוד הנאמנים (ישעיה נ"ה"ג). בחינת אמת.
 כאור - ואכרתה לכם ברית עולם (אות ברית), על ידי - ובזכות, חסדי דוד הנאמנים (בחינת אמת).
 אשר ישמרו את שבתתי וגו' ומחזיקים בבריתי (ישעיה נ"ו"ד) (שבת, בחינת אמת, כידוע).
 פירוש - אשר ישמרו את שבתתי, על ידי שמירת שבת - דהיינו בחינת אמת, ומחזיקים בבריתי - יזכו שיוחזק וישמר אות ברית.
 ונתתי פעלתם באמת וברית עולם אכרות להם (ישעיה ס"א"ח)
 כאור - ונתתי פעלתם באמת, ועל ידי זה יזכו, וברית עולם אכרות להם - לשמירת אות ברית.
 לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה (תהלים פ"ט"ל"ה)
 כאור - לא אחלל בריתי, כי, ומוצא שפתי לא אשנה - בזכות האמת.
 כה. כן יהיה דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם וגו' והיה לה' לשם לאות

- כו. איש ואשה שרגילין לומר שקר, הבנים שלהם יהיו מתנגדים גם יהיו פוגמים בברית.
- כז. השקר בא על ידי שמקבל על עצמו פחד מפני אדם.
- כח. על ידי השקר שוכחין את הקדוש ברוך הוא.
- כט. מי שאין לו בפתחון, הוא דובר שקרים, ועל ידי שקרים אין יכול לבטח באמת.

מראה מקומות השלם

עולם וגו' (ישעיה נ"ה"א, י"ג)

פירוש - דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם (בחינת אמת, שמקיים דבריו), ועל ידי זה יזכה, והיה לה' לשם לאות - לשם עולם.

אשר ישמרו את שבתתי וגו' שם עולם אתן לו וגו' (ישעיה נ"ד, ה')

פירוש - אשר ישמרו את שבתתי וגו' (שבת בחינת אמת, כנ"ל בסעיף הקודם), ועל ידי שמירת האמת יזכה, שם עולם אתן לו וגו'.

ונתתי פעלתם כאמת וגו' ונודע בגוים זרעם וגו' (ישעיה ס"א"ח, ט')

כאור - ונתתי פעלתם כאמת, על ידי פעולת האמת, ונודע בגוים זרעם וגו' - בחינת פרסום ושם, כמובן.

ועשה כאשר דברת ויאמן ויגדל שמך עד עולם וגו' (דברי הימים א', י"ז"ב"ג, כ"ד)

הרי על ידי קיום דבריו, יזכה לשם עולם.

כו. על מי תרחיבו פה וגו' ילדי פשע זרע שקר הנחמים באלים וגו' (ישעיה נ"ד, ה')

כאור - על מי תרחיבו פה - עיין רש"י, כשאתם מתעתעים ומלעיבים כנביאיו. והיינו, למי אתם מתנגדים. ילדי פשע זרע שקר - בנים להורים שקרנים. הנחמים באלים - עיין רש"י, המתחממין בשכבת זרע וכו'. והיינו, גם פוגמים בברית.

כז. ואת מי דאגת ותיראי כי תכזבי וגו' (שם, פסוק י"א)

כאור - ואת מי דאגת ותיראי, ממי פחדת? כי תכזבי - כי באת על ידי זה לשקר. והיינו מפני שיראת ופחדת עי"ז תכזבי

כח. כי תכזבי ואותי לא זכרת וגו' (שם, כנ"ל)

כאור - כי תכזבי, ועל ידי זה, ואותי לא זכרת וגו'.

כט. כפוח על תהו ודבר שוא וגו' (ישעיה נ"ד, ט')

כאור - כפוח על תהו, כפחת על דברי הבל ולא על השי"ת, ועל ידי זה, ודבר שוא - נהיית לדובר שקרים.

- ל. לפי הרחוק מאמת בן מחזיק את הסור-מרע לשוטה.
- לא. מי שרוצה לסור מרע, ורואה שאין אמת בעולם, עושה עצמו בשוטה.
- לב. מי שאינו אומר שקר, הקדוש-ברוך-הוא מושיע לו ביעת צרתו גם בנים יהיו לו.
- לג. על-ידי דיבור שוא בא מכות בנים.
- לד. מי שמקשר לשוא, בא לשכחה.
- לה. על-ידי שקר בא לנאוף, ומחזיק ידי מרעים, שלא יחזרו בתשובה.
- לו. על-ידי שקרים אין לו רפואה אפילו בהרבה רפואות.
- לז. מי שדובר פזבים נופל בחרב. גם נעשה שוטה.

מראה מקומות השלם

- ל. ותהי האמת נעדרת וסר מרע משתולל וגו' (ישעיה נ"ט"ו).*
- באור - עיין רש"י, משתולל, מוחזק שומה על הבריות וכו'.
- לא. שם, ממקרא הנ"ל.*
- באור - ותהי האמת נעדרת, לא יהיה אמת בעולם, וסר מרע, ואתה רוצה לסור מרע, משתולל - תעשה עצמך כשוטה.
- לב. בנים לא ישקרו ויהי להם למושיע בכל צרתם (ישעיה ס"ג'ח, ט')
- פירוש - בנים, יהיה להם בנים, לא ישקרו. וכן גם, ויהי להם למושיע בכל צרתם, הקב"ה יושיע להם בעת צרתם.
- לג. לשוא הכיתי את בניכם וגו' (ירמיה ב'ל').*
- פירוש - לשוא, בגלל דיבור שוא, הכיתי את בניכם.
- לד. כי שכחני עמי לשוא יקמרו וגו' (ירמיה י"ח"ט"ו) - (יקמרו, מלשון קשר)
- פירוש - כי שכחני עמי, אם יבואו לידי שכחה, הרי זה בגלל, לשוא יקמרו - כי הם מקושרים לשוא.
- לה. נאוף והלך בשקר וחזקו ידי מרעים לבלתי שבו וגו' (ירמיה כ"ג"י"ד)
- פירוש - נאף, בא לידי נאוף בגלל, והלך בשקר, וכן בגלל השקר, וחזקו ידי מרעים לבלתי שבו וגו' - מחזיק ידי מרעים שלא יחזרו בתשובה.
- לו. לשוא הרביתי רפאות תעלה אין לך (ירמיה מ"ו"א)
- פירוש - לשוא, על ידי שקרים, הרביתי רפאות, אפילו בהרבה רפואות, תעלה אין לך - אין לך רפואה.
- לז. חרב אל הבדים ונאלו וגו' (ירמיה נ"ל"ו) (מלשון בראי)

- לח. על-ידי יראה בא לאמת.
 לפ. מי ששומר את עצמו משקר, הוא מנצח תמיד.
 מ. מתר לשנות, כדי להציל את עצמו.
 מא. מי שאוהב פזבים, הוא מבזה את הצדיק גם הוא בעצמו נתבזה.

מראה מקומות השלם

- פירוש – חרב אל הנדים, הנודים דברים מלכם גופלים בחרב, ונאלו – וגם נעשו סכלים ושומים.
 לח. ועתה יראו את ה' ועבדו אתו בתמים ובאמת וגו' (יהושע ב"ד"ד) אך יראו את ה' ועבדתם אתו באמת וגו' (שמואל א', י"ב"ד) הרי כשיבואו לידי יראה יבואו לידי אמת.
 כי הוא כאיש אמת וירא את האלהים מרבים (נחמיה ז"ב) באור – כי הוא כאיש אמת, וזכה לכך כי הוא, ירא את האלהים מרבים.
 אהלך באמתך יחד לבני ליראה שמך (תהלים פ"ו"א) הרי שלובה מרת האמת במדת היראה.
 ואתנם לו מורא וייראני וגו' תורת אמת היתה בפיהו וגו' (מלאכי ב"ה, ו') וגם נצח ישראל לא ישקר וגו' (שמואל א', ט"ז"ט)
 לפ. פירוש – וגם נצח ישראל, האיש הישראלי מנצח תמיד, לא ישקר – אם שומר את עצמו משקר. (נצח – גם מלשון נצחון וגם מלשון תמיד)
 ומרת לזכה לה' באתי (שמואל א', ט"ז"ב) צווי ה' לשמואל לשנות דיבורו בכדי להנצל משאול, בגלל משיחת דוד למלך.
 ויאמר דוד לאחימלך הכהן המלך צוני דבר וגו' (שמואל א', כ"א"ג) מובן הרי שנה דוד דיבורו, מאימת שאול.
 מא. כי הכית את כל איבי לחי וגו' (תהלים ג"ה), פירש רש"י, מכת בזיון היא וכו' (וכיוצא בהרבה מקומות בתהלים).
 באור – בפרק זה, מתאונן דוד על המבזים אותו בשקרים וכזבים, ואמרים שבא על אשת איש, עיי"ש ברש"י. ועל זה מזכיר דוד לפני השי"ת שבחו ואומר: כי הכית את כל איבי לחי וגו' – מכת בזיון היא – והיינו, כל השקרנים שבזו את דוד (את הצדיק), לבסוף הם בעצמם נתבזו.
 עד מה כבודי לכלמה תאהבון ריק תבקשו כזב סלה (תהלים ד"ג) רמו פירוש – דוד מתאונן על אלה המבזים אותו, כי הם אוהבים ומבקשים שקר וכזב.
 דבר שקר ישנא צדיק ורשע יבאיש ויחפיר (משלי י"ג"ה) באור – עיין שם ברש"י, הצדיק שונא דבר שקר אבל הרשע מקבלו, יבאיש ויחפיר (מבייש) את הבריות בכך.

- מב. מי שדובר כזבים, הוא אוֹבד.
 מג. על־ידי אמת נצול מלשון־הרע גם תפלתו נתקבל. גם פְּשָׁדָנִים
 אותו לְמַעַלָּה, דָּנִים אותו לְפִי זְכוּת שָׁלוֹ.
 מד. על־ידי חלומות ידע אדם אם לבו אמת עם אלקיו.
 מה. מי שְׁמַקִּים דבורו, יכול לעשות פְּעֻלוֹת.
 מו. מי שאין לו גְּאוּה נצול מְשָׁקֵר.

מראה מקומות השלם

- מב. תאבד דברי כזב וגו' (תהלים ה' ז')
 ויפיח כזבים יאבד (משלי י"ט ט')
- מג. בצרתה לי קראתי ויענני ה' הצילה נפשי משפת שקר מלשון רמיה (תהלים
 ק"ב א', ב')
- פירוש - בצרתה לי קראתי ויענני, תפלתי נתקבלה, כי, ה' הצילה נפשי משפת שקר, וע"י
 ההצלה מהשקר, מלשון רמיה - נצלתי גם מלשון הרע.
 נצר לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה (תהלים ל"ד י"ד)
 באור - מסיפא לרישא מידריש. על ידי שתשמור שפתיך מדבר מרמה (ע"י אמת), נצר לשונך
 מרע - תזכה ותנצל מלשון הרע.
 ודבר אמת בלבבו לא רגל על לשנו וגו' (תהלים ט"ו ב', ג')
- האזינה תפלתי בלא שפתי מרמה מלפניך משפטי יצא עיניך תחזינה מישרים
 (תהלים י"ז א', ב') עיין רש"י, מלפניך משפטי יצא, עבירות שבידי שאני ראוי
 להשפט עליהם ביסודין, יצאו מלפניך ולא יבואו לפניך בדין. עיניך תחזינה מישרים,
 אם יש בידי זכויות בהן תחזינה במישרים עיניך.
 הרי על ידי אמת, בלא שפתי מרמה, מתקבלת התפלה, ודנים אותו למעלה לפי זכויותיו.
- מד. בחנת לבי פקדת לילה וגו' (תהלים י"ז ג'). (מלשון, בל יפקד רע) (משלי
 י"ט ב' ג'), שדרשו רז"ל (ברכות י"ד. - נ"ה:) לשון חלום)
- באור - בחנת לבי, בחינת לבבי - אם אמת הוא עם אלהים, פקדת לילה - הראית לי בחלום.
 מה. בל יעבר פי לפעלות אדם בדבר שפתיך וגו' (תהלים י"ז ג', ד') רמז
- פירוש - בל יעבר פי, המקיים דיבורו, לפעלות אדם בדבר שפתיך - בדבר שמירת דיבורי
 שפתיו, זוכה לעשות פעולות.
 ונתתי פעלתם כאמת וגו' (ישעיה ס"א ח')
- באור - ונתתי פעלתם, נתתי להם כח לעשות פעולתם, כאמת - בכח ובזכות האמת שלהם.
 מו. תאלמנה שפתי שקר הדברות וגו' בגאווה ובזו (תהלים ל"א י"ט)
- באור - הרי הגאווה גורמת לשפתי שקר. ומי שאינו לו גאווה נצול משקר.

מו. מי ששומר את עצמו משחוק של התול, בידוע שהוא איש אמת.
 מת. מי שהיה שקרן בגלגול העבר, על-ידי זה כשנתגלגל, נעשה
 אִפְרָיִם.

מט. מי ששומר את עצמו ודובר תמיד אמת, כאלו עשה שמים וארץ
 ואת הים ואת כל אשר בהם.

מראה מקומות השלם

ולא פנה אל רהבים ושמי כזב (תהלים מ"ה)
 באור - עיין רש"י, רהבים, לשון גסות וכו'. הרי אם לא פנה אל רהבים - נשמר מגאווה, גם לא
 פנה אל שמי כזב - ניצול משקר.

ורחבם עמל ואון וגו' (תהלים צ"י)
 פירוש - ורחבם, על ידי גאותם, עמל ואון - באו לידי עמל וכזב.
 עינים רמות לשון שקר וגו' (משלי ו"י)
 הרי עינים רמות - גאווה - לשון שקר, מביאה לשקר.

מו. ועד שחקים אמתך (תהלים נ"ז"א) רמז רחוק ודק
 פירוש - יתכן כונתו: ועד שחקים אמתך - מדת האמת מעלה את האדם, ועד שחקים הוא
 מגיע כמוחו להשיג גדולת השי"ת, ושומר נפשו מדברי שחוק והיתול. ויתכן שדרש שחקים מלשון
 שחוק

ואולי פירושו - מי שהוא עד שחקים, ששומר את עצמו משחוק, בידוע שהוא איש אמת
 [ועיין שמחה אות י"ג] כי שם מבואר, מי שהוא רגיל בשחוק, בידוע שהוא רחוק מגדולת
 השי"ת. הרי מי שמשוג גדולת השי"ת, רחוק הוא משחוק והיתול, וההיפך מובן ממילא. וזהו
 כדברנו פה, ולכל זה מגיע על ידי מדת האמת - ועד שחקים אמתך, כנ"ל.
 בן איש רמה את רעהו ואמר הלא משחק אני (משלי כ"ז"ט)
 הרי המשחק והמהתל, מרמה הוא את רעהו. וע"כ השומר עצמו משחוק והיתול, בידוע שהוא
 איש אמת.

הנה התלת כי ותדבר אלי כזבים וגו' (שופטים ט"ז)
 הרי המהתל מדבר כזבים, ואיש האמת אינו מהתל.

ואיש ברעהו יתתלו ואמת לא ידברו וגו' (ירמיה מ"ד)

מת. אשר בפיהם דבר שוא וימינם ימין שקר (תהלים קמ"ד, י"א)
 פירוש - אשר פיהם דבר שוא, מי שפיהם דבר שקר בגלגול העבר, וימינם ימין שקר - הרי
 בגלגול זה ימינם אינו ימין אמיתי, כי איטרי יד הם.

מט. עשה שמים וארץ את הים ואת כל אשר בהם השמר אמת לעולם (תהלים
 קמ"ו).*

באור - מסיפא לרישא מידרש. השמר אמת לעולם, כאלו עשה שמים וארץ ואת הים וכו'.

- ג. השקר אינו אלא בפיו, אבל לא בכתיב.
 נא. דברו תורה ונביאים וחכמים בלשון הבאי.

חלק שני

- א. על-ידי שקר דבריו אינם נשמעים. גם על-ידי שקר מאלמן, חס ושלום, פמה נשים.

מראה מקומות השלם

- ג. כבא בתרא פ"ו, סי' כ"ה - מנחות ל', סי' ג',
 דתניא, וימת שם משה עבד ה' וגו' (דברים ל"ד), אפשר משה מת (חי) וכתב
 וימת שם משה וכו' א"ל ר' שמעון אפשר ספר תורה חסר אות אחת וכו' אלא
 עד כאן הקב"ה אומר ומשה אומר וכותב (כותב ואומר) מכאן ואילך הקב"ה אומר
 ומשה כותב בדמע וכו'.
- עיין חידושי אנדות כבא בתרא שם, ר"ש נמי חש לקושית רבי יהודה, אפשר
 משה מת וכתב וימת שם משה וכו' דמיחזי כשקרא שכותב וימת משה ועדיין לא מת
 וכו' ור"ש קאמר דודאי ספר תורה של משה לא חסרה וכו' ומיהו לא מיחזי
 כשקרא דכולה ספר תורה עד וימת משה הקב"ה אומר ומשה אומר וכותב
 וכאן מן וימת שינה, שהקב"ה אומר ומשה כותב ולא היה משה אומר ומ"ה
 לא מיחזי כשקרא שהרי לא היה אומרה בשעת כתיבה כמו בשאר כל התורה
 וכו'.
- ועיין פלפולים הרבה בדברי הפוסקים בדין שבועה בכתיב. ועיין נודע ביהודה
 יורה דעה סימן ס"ו וסימן ס"ח.
- וממוצא דברי ממילא יבין המעיין דדייקא לענין כזה ולא ילמוד מכאן
 לשאר ענינים כי בודאי גם בכתיב אסור לשקר ולרמות חבירו ואין כאן
 מקום להאריך.
- נא. חולין צ':, סי' מ' - תמיד כ"פ, סי' ב', אמר רבי אמי, דברה תורה לשון
 הבאי, דברו נביאים לשון הבאי, דברו חכמים לשון הבאי וכו'.

חלק שני

- א. מד"ר בראשית פר' א' סי' ה', ר' הונא בשם בר קפרא פתח, תאלמנה שפתי
 שקר וגו' (תהלים ל"א"י"ט) אתפרכן אתחרשן אשתתקן וכו'
 באור - הרי תאלמנה מלשון חרש הוא, ולפי השגת רביז"ל באורו הוא, שאינם נשמעים.

- ב. על-ידי אמת נתגלה יחודו בעולם.
- ג. כשאתה רואה שקרן, תדע, שגם המנהיג של האיש הזה שקרן.
- ד. על-ידי שקר בא לידי גלוי-עריות ושפיכות דמים, וגם מכשיל את הפשרים בגלוי-עריות ושפיכות דמים, ומראה היתר מן התורה.
- ה. מי שאינו משנה בדבורו, הוא יכול להשפיל הגבוהים ולהגביה השפלים.

מראה מקומות השלם

- וכן תאלמנה (מלשון אלמן), רמוז - שח"ו מאלמן כמה נשים. רמוז באור - קרי, תאלמנה וגו' והיינו, ע"י שפתי שקר מאלמן הוא את הנשים.
- ב. שם, סימן ז', ר' יצחק פתח, ראש דברך אמת וגו' (תהלים קי"ט"ק"ס) א"ר יצחק, מתחלת ברייתו של עולם ראש דברך אמת. בראשית ברא אלהים, וה' אלהים אמת וגו' (ירמיה י"י) וכו'.
- עיינ מתנות כהונה, בראש התורה הודיע שה' אלהים אמת, שהוא יחיד ואין שני וכו'.
- הרי על ידי אמת נתגלה יחודו בעולם.
- ג. מד"ר נח פר' ל"ב סי' א', כתיב, תאבד דברי כזב וגו' (תהלים ה"ז) וכו' דברי כזב וכו' ר' פנחס אמר, הן ומדברותיהן וכו'.
- עיינ רש"י (מתנות כהונה), דברן ומנהיג שמסייעים אותן לעשות רע. רמוז פירוש - כי תאבד דברי כזב, הרי מבאר ר' פנחס כי כלולים בזה גם מנהיגם, מפני שמנהיגם מסייע להם לשקר, וכי גם הוא שקרן.
- גיטין סז. (סז: עבדי דריש גלותא) ? בבא בתרא ל': רמוז = מ"מ מהר"צ
- ד. שם, כתיב, תאבד דברי כזב איש דמים ומרמה יתעב ה' (שם), מדבר בדואג ואחיתופל וכן איש דמים ומרמה, זה התיר גילוי עריות ושפיכת דמים וכו' אמר לשאול וכי יש אישות לדוד וכו' ודמו מותר ואשתו מותרת וכו' ושפיכת דמים דכתיב, ולא אבו עבדי המלך לשלח את ידם לפגע בכהני ה' (שמואל א' כ"ב-י"ז, אבל דואג הרגן וכו' רמוז
- פירוש - הרי דואג בשקריו וכזביו הראה היתר מן התורה להכשיל כשרים בגילוי עריות ושפיכות דמים, וגם בעצמו בא לידי שפיכות דמים.
- ה. מד"ר וירא פר' נ"ג סי' א', וידעו כל עצי השדה כי אני ה' השפלת עין גבה הגבהתי עין שפל וגו' אני ה' דברתי ועשיתי (יחזקאל י"ז כ"ד), אמר רבי יודן, לא כדין דאמריין ולא עבדיין אלא אני ה' דברתי ועשיתי וכו' רמוז
- פירוש - מרמוז בזה, כי גם בידי אדם ניתן הכח להשפיל גבוהים ולהגביה שפלים, בתנאי שלא ישנה דיבורו.

- ו. מי שאינו מדבר אחד בפּה ואחד בלב, אינו מתירא מטביעת מים.
- ז. האמת מביא שבע.
- ח. השלשול והעצירות בא על-ידי שקר.
- ט. על-ידי אמת בא הקץ.

הכנסת אורחים

- א. מי שאין מכנים אורחים, בזה מחזיק ידי מרעים, שלא יחזרו בתשובה.

מראה מקומות השלם

- ו. מד"ר וישב פר' פ"ד סי' ח', ועשה לו כתנת פסים ויראו אחיו וגו' וישנאו אתו וגו' (בראשית ל"ג, ד'), ד"א, פסים, רבי שמעון בן לקיש בשם רבי אלעזר בן עזריה וכו' למה, וישנאו אתו, בשביל שיקרע הים לפניהם, פסים - פס, ים. ובסי' ט', ויראו אחיו וגו' וישנאו אתו ולא יכלו דברו לשלם (שם), א"ר אהבה בר זעירא וכו' ברם הכא, ולא יכלו דברו לשלם, די בליבהון בפומהון. רמז רחוק. פירוש - כי לכאורה, מה באור המדרש, למה וישנאו אתו, בשביל שיקרע הים לפניהם, האם השנאה זכות היא בשביל שיקרע הים? ברם, לפי השגת רביז"ל, משולבים שני המדרשים יחד. והיינו, הזכות היא, די בליבהון - בפומהון, ומי שאינו מדבר אחד בפה ואחד בלב אינו מתירא מטביעת מים, וזכו בשביל זה שיקרע הים לפניהם, ולא ייטבעו במים.
- ז. מד"ר מקץ פר' פ"ט סי' ט', א"ר יוסי בן חנינא, ב' שנים עשה הרעב, שכוון שירד יעקב אבינו לשם, עלה הרעב וכו'. ויעקב הוא בחינת אמת כידוע, וכמו שכתוב, תתן אמת ליעקב וגו' (מיכה ז"כ). רמז קצת ורחוק. פירוש - בזכותו ובכחו של יעקב הופסק הרעב וכא השובע. ומה הוא כחו ומהותו של יעקב אבינו, הלא מדת האמת, הרי כח מדת האמת הוא שהביא את השובע.

הכנסת אורחים

- א. עמי מאשריך מתעים ודרך ארחתיך בלעו (ישעיה ג"י"ב) רמז רחוק. פירוש - עמי מאשריך מתעים, מדריכך מתעים אותך ואינך מכנים אורחים, ועל כן המרעים אינם חוזרים בתשובה. העוזבים ארחות ישר וגו' כל באיה לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיים (משלי ב"י"ג, י"ט) וגם זה רמז רחוק.

- ב. עיר שאין בה הכנסת אורחים פאים לידי גלוי עריות, ועל-ידי גלוי עריות בא עליהם הריגה.
- ג. הכנסת אורחים מזכה את האשה לבנים.
- ד. הכנסת אורחים פהכנסת שבת.

מראה מקומות השלם

פירוש – העוזבים ארחות ישר וגו', העוזבים אורחים ואינם מכניסם, על ידי זה, כל באיה לא ישוכן וגו' – לא יחזרו בתשובה, ולא ישיגו ארחות חיים.

ועיין דעת ל', ע"י הכנסת אורחים זוכה לדעת דרך ה'. מראה מקום: ארחותיך למדני (תהלים כ"ה"ד') – מלשון אורח.

באור – הרי גם פה, ארחות – מלשון אורח. וכן מי שאינו מכניס אורחים, הרי אינו זוכה לדעת דרך ה', והרי הוא מחזיק ידי מרעים שלא יחזרו בתשובה, ולא ישיגו ארחות חיים. וחזקו ידי מרעים לבלתי שבו איש מרעתו היו לי כלם כסדם וישביה בעמרה (ירמיה כ"ג"ד')

באור – וחזקו ידי מרעים לבלתי שבו וגו', וזה בגלל, היו לי כסדם וגו' – לא היו מכניסי אורחים כאנשי סדם.

ב. ואין איש מאסף אותם הביתה ללון (שופטים י"ט"ט"ו), ואז היה כל הענין של פלגש בגבעה.*

באור – מעשה פלגש בגבעה – היה גלוי עריות, ועל ידי זה בא עליהם הריגה.

ג. הנה חרדת אלינו וגו' מה לעשות לך וגו' למועד הזה כעת חיה את חבקת בן וגו' (מלכים ב' ד"י"ג, ט"ז)

הרי בגלל הכנסת אורחים זכתה השונמית להנמחת אלישע, להולדת הבן.

מאברהם אבינו ע"ה. וברכות ס"ג: המארח ת"ח בתוך ביתו ומאכילו וכו' על אחת כמה וכמה. מה היא ברכה וכו' שילדו ששה בכרם אחד וכו' = מ"מ מהר"צ

ד. שבת קי"ט. סי' פ"ו, רבה בר רב הונא איקלע לבי רבה בר רב נחמן וכו' א"ל מינה הוה ידעיתון דאתינא. אמרו ליה, מי עדיפת לן מניה וכו'.* עיין רש"י, מי עדיפת לן מינה, כלום אתה חשוב לנו מן השבת, לכבוד שבת הכננום וכו'.

שם, רב נחמן בר יצחק מכתף ועייל מכתף ונפיק. אמר, אילו מקלעין לי ר' אמי ור' אסי מי לא מכתפינא קמיהו.

ועיין רש"י, בערב שבת יוצא ונכנס להביא וכו' כאדם שמקבל את רבו בביתו ומראה לו שהוא חשוב עליו וכו'. רמז קצת

- ה. המארח תלמיד-חכם בתוך ביתו - מעלה עליו הפתוב פאלו הקריב תמידין.
- ו. גדולה הכנסת אורחים מהשכמת בית-המדרש והקבלת פני שכינה.
- ז. כיון דלא שכיחי רבנן גביהו פכותיים דימי.

חלק שני

- א. על-ידי הכנסת-אורחים אימתו מטלת על הפריות.
- ב. סגלה להחזיר לאשה וספה על-ידי הכנסת-אורחים.

מראה מקומות השלם

- הרי מרומז כאן, שענין הכנסת אורחים וענין הכנסת שבת, חרא הוא. ועיין תיקונים, סוף תיקון ו', ובגין דא מאן דמקבלין אושפיזין דאינון נשמתין יתירין [בחינת שבת] וכו' ובתיקון מ"ז, בעל הבית בוצע דא עמודא דאמצעיתא ואורח מברך דא צדיק וכו' איהו בשבת כאורח וכו' ברכות י':, סי' נ"ג, איש אלהים קדוש הוא עבר עלינו תמיד (מלכים ב', ד'ט"ו), אמר רבי יוסי ברבי חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב, כל המארח תלמיד חכם בתוך ביתו ומהגהו מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאילו מקריב תמידין.*
- מכות י. ? = מ"מ מהר"צ
- ו. שבת קכ"ז, סי' צ"ג, אמר רבי יוחנן, גדולה הכנסת אורחים וכו' ורב דימי מנהרדעא אמר, יותר מהשכמת בית המדרש וכו' א"ר יהודה אמר רב, גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה וכו'.
- ז. פסחים נ"א, סי' י"ז, כיון דלא שכיחי רבנן גביהו, ככותים דמו.*

חלק שני

- א. מד"ר וירא פ"ר מ"ח סי' י"ד, והוא עמד עליהם וגו' (בראשית י"ח"ה), הכא את אמר והוא עמד עליהם ולהלן אמר נצבים עליו (בראשית י"ח"ב), אלא עד שלא יצא ידיהם, נצבים עליו. כיון שיצא ידיהם, והוא עמד עליהם, אימתו מוטלת עליהם, מיכאל מירתת גבריאל מירתת הרי לאחר שיצא וקיים אברהם אבינו מצות הכנסת אורחים, אימתו מוטלת וכו'.
- ב. שם, סי' י"ז, חדל להיות לשרח ארע כנשים וגו' אחרי בלתי היתה לי עדנה וגו'

ג. על-ידי קדשת השם יתברך ההתנשאות של ראשי-הדור בתקופה ועז, ועל-ידי זה נחשב בעיני כל המצוה של הכנסת-אורחים, ועל-ידי זה הלומדים זוכים שהלכה כמותם.

אהבה

- א. כשאין אהבה בין בני אדם, על-ידי זה הם הולכי רכיל, ועל-ידי רכילות באים לליצנות, ועל-ידי ליצנות הם דוברים שקר.
- ב. על-ידי שנאה בא בהלות, ועל-ידי שנאה בא שרפה.

מראה מקומות השלם

(בראשית י"ח"א, י"ב) עידונים וכו' ואני אחרי בלתי היתה לי עדנה, זמני וכו' עיין מתנות כהונה, עידונים, זמן ווסת נדתה. רמו פירוש - מיד לאחר קיום מצות הכנסת אורחים, קבלה שרה אמנו בחזרה את הווסת. ועיין שם פר' נ"ו סי' ה', שבת עבר ארח וגו' (ישעיה ל"ג"ח) היך מה דאת אמר, חדל להיות לשרה ארח וגו' כאור - הרי אם שבת עבר ארח - ואין מצות הכנסת אורחים, חדל להיות לשרה ארח כנשים - פסק הווסת.

ג. מד"ר בשלח פר' כ"ה סי' ח', הוא מרומים ישכן מצדות סלעים משגבו לחמו נתן מימיו נאמנים (ישעיה ל"ג"ט"ז), הוא מרומים ישכן, זה הקב"ה שנאמר, מרום וקדוש אשכון וגו' (ישעיה נ"ז"ט"ו) (רמו לקדושת השי"ת). מצדות סלעים משגבו, זה דוד וכו' (רמו להתנשאות של ראשי הדור שהוא בתוקף). לחמו נתן, זה אברהם, שנאמר, ואקחה פת לחם וגו' (בראשית י"ח"ה) (רמו להכנסת אורחים). מימיו נאמנים, זו התורה וכו' (רמו, שהלומדים זוכים, שהלכה כמותם). רמו רחוק

אהבה

- א. איש מרעהו השמרו ועל כל אח אל תבטחו כי כל אח עקוב יעקב וכל רע רכיל יהלך ואיש ברעהו יהתלו ואמת לא ידברו למדו לשונם דבר שקר וגו' (ירמיה ט"ג, ד').
- ב. הפלתי עליה פתאם עיר ובהלות (ירמיה ט"ו"ח'). עיין רש"י, ויש פותרים, עיר - לשון שונא וכו'.

- ג. על-ידי אהבת השם יתברך נשמר הנפש מכל פגעים רעים.
 ד. כשתשוב בתחלה על עוונותיך, תוכל לבוא לאהבת השם יתברך.
 ה. מי שמתפלל על ישראל במסירת-נפש, הכל אוהבין אותו.
 ו. על-ידי אהבה בא התחזקות.
 ז. כשתחזק את האדם בעבודת השם יתברך, הוא יאהב אותך.
 ח. על-ידי אמירת הלל בקול גדול, זוכים לאהבת השם יתברך.

מראה מקומות השלם

- כי אש קדחה באפי עליכם תוקד (שם, פסוק י"ד)
 הרי על ידי הפלת עיר (שונא), בא בהלות. וכן אש קדחה באפי וגו' - בא שריפה.
 ג. ונשמרתם מאד לנפשתיכם לאהבה את ה' אלהיכם (יהושע כ"ג-י"א)
 באור - מסיפא לרישא מירישי. לאהבה את ה' אלהיכם, על ידי אהבת ה', ונשמרתם מאד לנפשתיכם - תשמר נפשתיכם מכל פגעים רעים.
 ד. ארפא משובתם אהבם נדבה כי שב אפי ממנו (הושע י"ד-ה)
 באור - ארפא משובתם, לאחר שאקבל תשובתם, אהבם נדבה, יזכו לאהבת ה', כי שב אפי ממנו.
 בהתנדב עם ברכו ה' (שופטים ה"ב). עיין רש"י, והתנדב העם לשוב בתשובה מעתה ברכו את ה' על התשועה שעשה.
 הרי לאחר התשובה, זכו לאהבת ה' ולברכו וכו'.
 וישב אל ה' וירחמהו וגו' (ישעיה ג"ה-ז). וירחמהו - מלשון אהבה.
 באור - וישב אל ה', ועל ידי זה, וירחמהו - יזכה לאהבת ה'.
 ה. וכל ישראל ויהודה אהב את דוד כי הוא יוצא וזבא לפניהם (שמואל א', י"ח-ט"ז) וישם את נפשו בכפו וגו' (שם, י"ט-ה).
 הרי דוד שמסר נפשו על ישראל, על כן אהבו אותו.
 ו. ויאמר ארחמך ה' חזקי (תהלים י"ח-ב)
 שירת דוד - ארחמך ה', אני אוהב אותך השי"ת, ועל כן, חזקי - חזק אותי.
 ז. ממקרא הנ"ל. רמז
 פירוש - ארחמך, אני אוהב אותך, ה' חזקי - כי אתה חזקת אותי בעבודת ה'.
 ח. לשמע בקול תודה ולספר כל נפלאותיך ה' אהבתי וגו' (תהלים כ"ד-ז, ח)
 עיין רש"י, לשמע, כמו להשמיע. כל נפלאותיך, זה הלל וכו' רמז
 פירוש - לשמע בקול תודה ולספר כל נפלאותיך, על ידי השמעת תודה ואמירת הלל בקול גדול, זוכה אל ה' אהבתי וגו' - לאהבת השי"ת.

- ט. כְּשֶׁתְּהָא נִזְהָר מִשְׁנֵאת חֲנָם, אֲזִי כְּשִׂיהֶיָה לְךָ אִיזָהוּ מִשְׁפָּט עִם אֲלֵם שְׂאִינוּ רוּצָה לְפִשֵׁר עִמָּךְ, עַל־יְדֵי זֶה יִתְפָּשֵׁר עִמָּךְ.
- י. מִי שְׁנִזְהָר מִשְׁבוּעַת שְׁקֵר, בְּוֹדָאֵי לֹא יַעֲבֹר עַל "לֹא תִקֵּם וְלֹא תִפָּר." תִּפָּר.
- יא. הַשּׁוֹם מְסַגֵּל לְאַהֲבָה.
- יב. הָעוֹבֵד מֵאַהֲבָה - זְכוּתוֹ מִגֵּן עַד אֲלֵפִים דוֹר.

מראה מקומות השלם

- ט. ועז מלך משפט אהב אתה כוננת מישרים וגו' (תהלים צ"מד') עיין רש"י, אתה כוננת מישרים, פשרה ושימת שלום בין אנשים כוננת וכו', עיי"ש רמז נפלא
- פירוש - ועז מלך משפט, אם יש לך משפט עם אדם עז ואלם שאינו רוצה להתפשר אתך, ורוצה רק משפט, אהב אתה - על ידי זה שאתה אוהב את כולם ונוהר משנאת חנם, כוננת מישרים - תזכה שהאלם יתפשר אתך.
- ומשפט שלום שפטו בשעריכם ואיש את רעת רעהו אל תחשבו בלבבכם וגו' (זכריה ח' ט"ז, י"ז)
- פירוש - ומשפט שלום וגו', תזכו לפשרה ושימת שלום במשפט, ואיש את רעת רעהו אל תחשבו בלבבכם - על ידי אהבת איש את רעהו בלבבו, ונוהרים משנאת חנם.
- י. נשוא לשוא עריך הלוא משנאיך וגו' ובתקוממך אתקומט (תהלים קל"ט ב', כ"א) עיין רש"י, נשאו לשוא אויביך את שמך וכו' רמז
- פירוש - נשוא לשוא עריך - נשבעו לשקר אויביך, ובתקוממך אתקומט - ועל כן על ידי זה בא לידי עבירת הלאו דלא תקום ולא תטור.
- ואיש את רעת רעהו אל תחשבו בלבבכם ושבעת שקר אל תאהבו וגו' (זכריה ח' י"ז)
- באור - מסיפא לרישא מידריש. ושבעת שקר אל תאהבו, על ידי זה, ואיש את רעת רעהו אל תחשבו בלבבכם - בודאי לא יעברו על לא תקום ולא תטור.
- יא. בבא קמא פ"ב, סי' כ"ד, ת"ר, חמשה דברים נאמרו בשום וכו' מכנים אהבה ומוציא קנאה.*
- יב. סוטה ל"א, סי' ע"א, דתניא, ר"ש בן אלעזר אומר, גדול העושה מאהבה יותר מן העושה מיראה, שזה תלוי לאלף דור וזה תלוי לאלפיים דור וכו'.

יג. במקום שעושיין תנאים [תנאי] או איזה פְּרִיתוֹת פְּרִית, השם יתברך שם הוא.

חלק שני

- א. פְּשֵׁה־צִמְחִים גְּדִלִים בְּמִלּוֹאֵם, עַל־יְדֵי זֶה אֱהָבָה בְּעוֹלָם.
 ב. אֱהָבַת אִשָּׁה לְבַעְלָהּ נִכְר בְּזוֹבוּבִים וְיִתּוּשִׁים שְׂפָפוֹת גַּם עַל־יְדֵי אֱהָבָתָם יְכוֹלִין לִידַע כַּח הַיֵּצֵר הָרַע אִם כִּכָּר נִחְלָשׁ אִם לֹא.

מראה מקומות השלם

יג. ויברת להם דוד ברית בחברון לפני ה' וגו' (דברי הימים א', י"א-ג'), עיין רש"י ד"ה לפני ה', והלא לא היה המשכן בחברון אלא מהו לפני ה', כל מקום שעושיין תנאי או כורתין ברית, המקום שם הוא וכו'.

חלק שני

א. מד"ר בראשית פר' י"ג סי' י"ב, ה' שמות נקראו לו, עב, אד, ענן, ונשיאים, חזיו וכו' ענן, שהוא עושה הבריות עניים אלו לאלו. נשיאים, שהוא עושה את הבריות נשיאים אלו על אלו וכו'. ועיין ידי משה שם, וז"ל: א"נ יש לפרש ע"ד שפירש רש"י בפסוק ותרעינה באחו, וז"ל: סימן לימי שובע, שהבריות נראות יפות זו לזו, שאין עין בריה צרה בחברתה. וזה כיון המדרש כאן, וק"ל. באור – הרי על ידי ירידת הגשמים, והצמחים גדלים במלואם, יש שובע בעולם, והבריות נראות יפות זו לזו – והיינו, אהבה שורה ביניהם, ואין עין בריה צרה בחברתה. ועיין מד"ר מקץ פר' פ"ט סי' ד', והנה מן היאר עלת שבע פרות בריאות בשר ויפת תאר ותרעינה באחו (בראשית מ"א-י"ח), והנה מן היאר וגו', בשעה שהשנים יפות הבריות נעשין אחין אלו לאלו. ותרעינה באחו, אהבה ואחוה בעולם וכו'.

הרי שהצמחים גדלים במלואם, וכי יש מרעה לבהמות, אהבה ואחוה בעולם.
 ב. מד"ר וירא פר' ג"ד סי' א', ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלם אתו (משלי ט"ז-ז'), רבי יוחנן אמר, זו אשתו וכו' רבי יהושע בן לוי אמר, זה יצר הרע וכו' א"ר ברכיה, אויביו, גם אויביו, לרבות מזיקי ביתו כגון יתושים ופרעושים וזבובים. רמז

פירוש – כי כל הדרשות יחד דברי אלהים חיים, וכי תלוי זה בזה, ואויביו זו אשתו וכן זה היצר הרע, וכן לרבות היתושים וכו', כי אהבת האשה ניכר בזבובים וכו' וכאהבת האשה ניכר כח היצר הרע, וד"ל.

- ג. חכמי הדור שיש ביניהם אהבה, שרואים זה עם זה לפרקים, אני יש
 כח בידם לדון את כל העולם ודיניהם דין, ואין מי שישנה ויבטל
 דינם, פי הקדוש-ברוך-הוא אב-בית-דין שלהם.
- ד. על-ידי שנאת-חנם נכשל בטרפות.
- ה. על-ידי תאות אכילה הוא אוהב בן אחד יותר משאר בניו.

מראה מקומות השלם

- ג. מד"ר שמות פר' ה' סי' י"ב, ר' אבין אמר, עתיד הקב"ה להושיב את זקני
 ישראל כגורן והוא יושב בראש כולן כאב ב"ד וכו' כדי שיהיו רואים זה את
 זה וכו'
- ד. עיין ליקוטי מוהר"ן סי' קפ"ג, דע שהצדיקים שברור הם יושבין בעגול וכו'
 והקב"ה על כולם והוא בחינת ראש ב"ד וכו' והעיקר הוא שיהי' אהבה ביניהם וכו'
 עד שיהיו רואים זה את זה תמיד וכו'.
- ה. מד"ר משפטים פר' ל"א סי' ט', ואנשי קדש תהיון לי ובשר בשדה טרפה
 לא תאכלו לכלב תשלבון אתו (שמות כ"ב-ל'), מה הכלבים אחד נובח וכולם
 מתקבצים ונובחים על חנם, אבל אתם לא תהיו בן מפני שאתם אנשי קדש וכו'.
 עיין מתנות כהונה, אבל אתם לא תהיו בן, כלומר, שלא תהיה ביניכם שנאת
 חנם. רמז
- פירוש - כי הכלבים שנובחים על חנם, מאכילים אותם את הטרפה. אבל אתם אל יהיה ביניכם
 שנאת חנם, כי אנשי קדש אתם, ואל תכשלו באכילת טרפות.
- ה. עיין אכילה י"ב חלק שני,
- מד"ר ויגש פר' צ"ד סי' ה', ויזבח זבחים לאלהי אביו יצחק (בראשית מ"ד-א') וכו'
 בר קפרא ור' יוסף בר פטרוס, חד מנהון אמר, מה אבא היה להוט אחר גרונו
 אף אני להוט אחר גרוני. ואוחרנא אמר, מה אבא משנה בן מבניו אף אני
 משנה בן מבני וכו' עיין מתנות כהונה, להוט אחר גרונו, לפיכך אהב את עשו,
 כי ציד בפיו (בראשית כ"ה-כ"ח). אף אני וכו' שירד אל יוסף לכלכלו שם. משנה
 בן, שאהב את עשו. אף אני וכו' שלאהבת יוסף ירד למצרים וכו'. רמז
 (עיין שם ברש"י, מה אבא משנה בן מבניו, שאוהב עשו יותר ממני, אף אני אוהב
 את יוסף מכל בני.)

אמונה

- א. צריך להאמין בהשם יתברך בדרך אמונה ולא בדרך מופת.
 ב. על ידי ענוה תזכה לאמונה.
 ג. בראותך שנוי מעשה, אל תאמר מקרה הוא, אלא תאמין כי זה השגחת השם יתברך.
 ד. יש דברים שהם מביאים הוֹק גדול לעולם. והדבר קשה: למה נבראו? תדע, שבודאי יש בהם צד אחד לטובה.

מראה מקומות השלם

באור - כדרכו בקודש, שילב רביז"ל שתי הדרשות ביחד ולא פליגי, כי אלו ואלו דברי אלהים חיים, והרי האכילה היא שגרמה לשנות בן מבניו.

אמונה

- א. ברכות י"ב., סי' נ"ו, אמר רבה בר חיננא סבא משמיה דרב, כל שלא אמר וכו' ואמת ואמונה ערבית לא יצא ידי חובתו וכו'.
- ב. עיין כותב שם, אבל בעוה"ז המכונה ללילה, כל עיקרי אמונתנו הלא המה אצלנו דרך אמונה לזה תקנו לומר בערבית אמת ואמונה וכו', לרמוז כי גם עיקר האחדות צריך להאמינו בדרך אמונה, לא בדרך המופת וכו'.
- ג. האמנתי כי אדבר אני עניתי מאד (תהלים קט"ז"י)
 באור - האמנתי, זכיתי לאמונה, כי אדבר אני עניתי מאד (ענית - מלשון ענוה).
- ד. בבא מציעא כ':, סי' א', פקע ארזא דבי רב. מר אמר, משום לתאי דידי פקע וכו' עיין כותב שם, וז"ל: למדנו ממאמר זה תועלת גדול. והוא, גודל אמונת חכמי התלמוד, כי בראותם איזה שינוי במעשיהם לא היו אומרים אולי מקרה הוא, רק היו מאמינים כי הכל בהשגחתו ית' וכו'.
- ה. שבת ע"ז:, סי' מ"ח, אמר רב יהודה אמר רב, כל מה שכרא הקב"ה בעולמו, לא ברא דבר אחד לבטלה. ברא שבלול, לכתית. ברא זכוב, לצרעה וכו'.
- ו. עיין חידושי אנדות, כל מה וכו' והני צרעה וכו' שהם מזיקין, לא איצטריך לומר בהו טעם, דודאי נבראו להזיק ולייסר בהם הבריות וכו' וע"כ גם האדם לא יסמוך על מעלתו וגבורתו וכו' כי הרבה שלוחים למקום וכו' מובן קצת באור - יש בהם צד לטובה, כי האדם יתבונן בהם ולא יסמוך על מעלתו וכו' וישוב בתשובה.

- ה. מי שיש לו הנאה מדבור של אפיקורוס אפלו שאינו מדברי אפיקורסות, על-ידי זה פא להרהורי עבודה-זרה.
- ו. על-ידי אמונה האדם חביב להשם יתברך פאשה לבעלה.
- ז. מי שאינו מכין את לבו, אינו יכול לבוא לאמונה.
- ח. מי שנאבד לו איזהו דבר, פידוע שנפל מאמונתו.
- ט. מי שנאבד אמונתו ממנו, ילך על קברי ישראל ויספר החסדים, שעשה לו הקדוש-ברוך-הוא.

מראה מקומות השלם

- ועיין מד"ר בראשית פר' י' סי' ז', אף הם יש בהם הנאה.
- ה. ע"ז ט"ז: סי' כ"ט, ת"ר, כשנתפס ר' אליעזר למינות וכו' א"ל רבי, שמא דבר מינות בא לידך והנאך הדבר, ועליו נתפסת למינות. א"ל, עקיבא הזכרתני וכו'.
- עיי"ש, וברש"י ד"ה למינות, מינין תפסוהו לכופו לעבודת כוכבים. רמו פירוש - אע"פ שר' אליעזר לא בא ח"ו להרהורי ע"ז כדברי רש"י ז"ל, מ"מ מינין תפסוהו לכופו לעבודת כוכבים. וע"כ הרי מרומז כאן, שהעונש להנהגה מדיבור אפיקורס הוא ענין של ע"ז. אלא שר' אליעזר מגודל קדושתו לא הזיק לו ח"ו, ועונשו היה רק שכפוהו לע"ז. אבל שאר בני אדם ניווקין ח"ו בהרהורי ע"ז: וד"ל.
- ו. ושכחי עמך ובית אביך ויתאו המלך יפיד כי הוא אדניך וגו' (תהלים מ"ה"א, י"ב) עיין רש"י ד"ה ובית אביך, עבודת אלילים שעברו אבותיך בעבר הנהר. רמו פירוש - ושכחי עמך ובית אביך, תבטלי את הכפירה ותתחזקי באמונת ה', ועל ידי זה, ויתאו המלך יפיד כי הוא אדניך וגו' - תהי' חביבה להשי"ת כאשה לבעלה.
- וארשתיך לי באמונה וגו' (הושע ב"ב"ב)
- באור - וארשתיך לי, תהי' לי חביבה כאשה לבעלה; באמונה - ע"י אמונה.
- ז. לא הכין לבו ולא נאמנה את אל רוחו (תהלים ע"ח"ח)
- באור - לא הכין לבו, ועל ידי זה, ולא נאמנה את אל רוחו - לא זכה לאמונה בה'.
- ח. היספר וגו' אמונתך באכדון (תהלים פ"ח"י"ב), בלשון בתמיה, כפשוטו, רמו באור היספר וגו' אמונתך, האם יסופר שיש לך אמונה, באכדון - בעת שנאבד לך איזהו דבר?
- ט. ממקרא הנ"ל, היספר בקבר חסדך אמונתך באכדון.
- באור - היספר בקבר חסדך, האם סופר אצל קברי ישראל, חסדי השי"ת אשר עשה אתך, אמונתך באכדון - בעת שנאבד ממך אמונתך?

- י. אמונה תולה בפה של אדם.
 יא. על-ידי הלמוד נשברים כל הכפירות.
 יב. על-ידי אמונה נתברך.
 יג. על-ידי רבוי אכילה נופלים מאמונה.
 יד. כשתסתכל בשמים כשהם זכים ובהירים, תזכה לאמונת חכמים.
 טו. כשנופל איזה קשיא על השם יתברך, אזי תשתק, ועל-ידי השתיקה מחשבותיך בעצמם ישיבו לך תרון על קשיותיך.

מראה מקומות השלם

- י. אודיע אמונתך בפי (תהלים פ"ט"ב)
 עיין ליקוטי מוהר"ן תנינא סי' מ"ד, האמונה תולה בפה של אדם, כבחינת - אודיע אמונתך בפי. היינו, ע"י שמדברין האמונה בפה, זהו בעצמו אמונה, וגם ע"ז באים לאמונה וכו' וכו'.*
- יא. סעפים שנאתי ותורתך אהבתי (תהלים קי"ט"קי"ג)
 באור - סעפים שנאתי (עיין רש"י, חושבי מחשבות און וכו'), שנאתי ושברתי כל מחשבות של כפירה, על ידי, ותורתך אהבתי - ע"י לימוד התורה.*
 מזמה תשמר עליך וגו' מאיש מדבר תהפכות (משלי ב"א, י"ב)
 עיין רש"י, מזמה תשמר עליך, התורה תשמור עליך. מאיש מדבר תהפכות, הם האפיקורסין שמטעין את ישראל מאמונה ומהפכין את התורה לרעה.
 לשמרך מאשת רע וגו' (משלי ו"ב"ד), עיין רש"י, התורה תשמרך וכו' ועל כרחך לא דבר שלמה אשה רעה אלא כנגד עבודת גלולים וכו'.
 לתורה ולתעודה אם לא יאמרו כדבר הזה אשר אין לו שחר (ישעיה ח"ב)
 עיין רש"י, זו תהא תשובתכם, שתשמרו את התורה וכו' אם לא יאמרו וכו' מאחר שתשיבו לו תשובה זו תראו ותשמעו אם לא יהי' מודים וכו' ויאמרו כדבר הזה אמת אשר אין לו לאלוה אוב וידעוני שום שחר וכו'.
 וכיוצא הרכה פסוקים המורים על זה.
 יב. איש אמונות רב ברכות וגו' (משלי כ"ח"ב).*
- יג. פן אשבע וכחשתי ואמרתי מי ה' וגו' (משלי ל"ט).
 יד. הן בקדשו לא יאמין ושמים לא זכו בעיניו (איוב ט"ו"ט"ו) רמו פירוש - הן בקדשו (בקדשיוקרי) לא יאמין, הרי אין לו אמונת חכמים, ושמים לא זכו בעיניו - כי לא הסתכל בשמים כשהם זכים ובהירים.
 טו. לכן שעפי ישיבוני ובעבור חושי בי (איוב כ"ב), עיין רש"י, מחשבותי ישיבוני

- זו. כְּשֶׁמְחַרְפִּין אוֹתָךְ, וְאֶתָּה שׁוֹתֵק, תִּזְכֶּה לְהִבִּין תִּירוֹץ עַל קִשְׁיוֹתֶיךָ וְתִזְכֶּה לְרוּחַ בִּינָה.
- יז. כְּשֵׁישׁ לְאָדָם מִתְנַגְּדִים לּוֹמְדִים וְעֹשִׂירִים גְּדוֹלִים, דַּע, שָׁזָה גַּעֲשֶׂה מִחֲמַת שְׁנַפֵּל כַּמָּה פְּעָמִים מֵאֲמוּנָה.
- יח. אֲמוּנָה חָשׁוּב כְּצַדְקָה.
- יט. עַל-יְדֵי אֲמוּנָה נִתְחַכֵּם.
- כ. מִתְחַלֵּה צָרִיךְ לְהֶאֱמִין בְּהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, וְאַחֲרֵיכֶן יִזְכֶּה לְהִבִּין אוֹתוֹ בְּשִׁכְלֵוֹ.

מראה מקומות השלם

מענה לפי ובעבור שאני חש ושותק וכו' ישיבוני סעיפי לענות וכו' תשובת צופר הנעמתי לאיוב, על דבר תרעומתו על ה'.

- זו. מוסר כלמתי אשמע ורוח מבינתי יענני (שם, פסוק ג') כאור - ובעבור חושי בי (הפסוק הקודם, כנ"ל), מוסר כלמתי אשמע, בעבור שאני שותק בעת שאשמע כלימתי ומחרפין אותי, ורוח מבינתי יענני - אזכה לרוח בינה, ויענני תירוץ על קשיותי.

- יז. ה' מה רבו צרי רבים קמים עלי רבים אומרים לנפשי אין ישועתה לו באלהים סלה (תהלים ג'ב, ד')

עיין רש"י; רבים קמים עלי, בני אדם גדולים בתורה גדולים בחכמה גדולים בעושר וכו'. רמז

פירוש - ה' מה רבו צרי רבים קמים עלי, כמו עלי מתנגדים לומדים ועשירים גדולים, רבים אומרים לנפשי אין ישועתה לו באלהים סלה - הרי כל זה בגלל נפילתי מהאמונה בה' ובישועתו. עיין מריבה ו'

- יח. את צדקתו ואת אמונתו וגו' (שמואל א', כ"רכ"ג)

הרי צדקה ואמונה כחדא חשיבה.

ובתהלים כמה פסוקים רמז לזה.

וארשתוך לי בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים וארשתוך לי באמונה וגו' (הושע ב'כ"א, כ"ב) ועיין בהשיחות (שיחות הר"ן סי' ל"ד), אמונה חשובה כצדקה, כמו שכתוב, והאמין ב' ויחשבה לו צדקה (בראשית מ"ו).

- יט. נאמנה מחכימת פתי (תהלים י"טח')

נאמנה - האמונה, מחכימת פתי.

- כ. טוב מעם ודעת למדני כי במצותיך האמנתי (תהלים קי"ט"ו)

- כא. זווגא דקדשא פריך הוא על-ידי נשמות ישראל.
 כב. הפשע של אדם מכניס בפירה לאדם.
 כג. כשנופל מאמונתו יבכה.
 כד. אמונה בא על-ידי שתיקה.
 כה. על-ידי קנאה אדם נופל מאמונתו.
 כו. מי שאין לו אמונה, פידוע שמוזלזל בדברי-תורה.

מראה מקומות השלם

וארשתיך לי באמונה וידעת את ה' (הושע כ"ב"ב).

כא. שם, ממקרא הנ"ל. וארשתיך לי, מלשון אירוסין וזווג. וגם, וידעת את ה', מלשון – וידע אדם עוד את אשתו וגו' (בראשית ד"כ"ה). (עיין זוהר במקומות הרבה).

כב. פשע וכחש בה' וגו' (ישעיה נ"מ"י"ג)

כאור – פשע, ע"י הפשע, וכחש בה' – בא לידי כפירה.

נאם פשע לרשע וגו' אין פחד אלהים לנגד עיניו (תהלים ל"ו"ב).

כג. היתה לי דמעתי לחם יומם ולילה באמר אלי כל היום איה אלהיך (תהלים מ"ב"ד)

כאור – היתה לי דמעתי וגו', בכיתי תמיד, באמר אלי כל היום איה אלהיך – בעת נפילתי מהאמונה.

כד. האמנם אלם וגו' (תהלים נ"ח"ב), עיין רש"י, האמנם, לשון אמונה הוא וכו' רמז

פירוש – האמנם, האמונה, אלם – באה ע"י שתיקה.

באמר אלי כל היום איה אלהיך אלה אזכרה וגו' אדרם וגו' (תהלים מ"ב"ד, ה'), עיין רש"י, אדרם, וכו' ודונש פתר, אדרם לשון דממה וכו' ופתרון אדרם, אאלם ואחריש וכו'.

כאור – באמר וגו' איה אלהיך, לחיזוק האמונה, אדרם וגו' – אאלם ואחריש.

כה. ואני כמעט נסיו רגלי וגו' כי קנאתי וגו' (תהלים ע"ג"ב, ג'), עיין רש"י ד"ה כמעט נסיו רגלי וכו' לנמות מאחרי המקום.

כאור – ואני כמעט נסיו רגלי וגו', נפלתי ונסיתי מאמונה, כי קנאתי וגו' – ע"י קנאה.

כו. ומי מלא ימצו למו (שם, פסוק י'), עיין רש"י, ומים של פלג המלא, הם דברי תורה, הם נחשבים למו תמצית ומזולזלים בעיניהם.

כאור – ואני כמעט נסיו רגלי וגו', נפלתי ונסיתי מאמונה, ומי מלא ימצו למו – כי זוללתי בדברי תורה.

- כו. מי שפְּנָקָה בְּכָל עַת יָדָיו, עַל־יָדָיו זֶה מְזַכֶּה אֶת לְבוֹ.
 כח. כְּשֶׁאָדָם נֹפֵל מֵאֲמוּנָה, יֵדַע שְׂדָנָיו אוֹתוֹ לְמַעְלָה.
 כט. כְּשֶׁנֹּפֵל מֵאֲמוּנָתוֹ בָּא לְיָדָיו קָרִי וְלְיָדָיו הִרְהוּרֵי אִשָּׁה וְלְיָדָיו הִרְהוּרֵי עֲבוּדָה־זָרָה.
 ל. אֲמוּנָה בָּא עַל־יָדָיו צְדָקָה.
 לא. עַל־יָדָיו אֲמוּנָה יָכוֹל לְהַבִּין אֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ.

מראה מקומות השלם

- כו. זכיתי לבני וארחץ בנקיון כפי (תהלים ע"ג"ג)
 באור - מסיפא לרישא מידרשי. וארחץ בנקיון כפי, ועל ידי זה, זכיתי לבני.
 כח. איכה היתה לזונה קריה נאמנה מלאתי משפט וגו' (ישעיה א"כ"א)
 עיין רש"י, לזונה, תועה מעל אלהיה.
 באור - איכה היתה לזונה קריה נאמנה, איכה תועה מאמונה בה', מלאתי משפט - דנו אותי למעלה.
 כי צדק משפטיך ואמונה עניתני (תהלים קי"ט"ע"ה)
 באור - כי צדק משפטיך, דנת אותי למעלה, ואמונה עניתני - האמונה ענתה בי, כי נפלת מאמונה.
 לכן שמע ה' ויתעבר וגו' כי לא האמינו באלהים וגו' (תהלים ע"ח - כ"א, כ"ב)
 באור - לכן שמע ה' ויתעבר וגו', דן אותי למעלה, כי לא האמינו באלהים.
 כט. איכה היתה לזונה קריה נאמנה וגו' (ישעיה א"כ"א), פירש רש"י, היתה לזונה, תועה מעל אלהיה.
 קריה נאמנה - רמז לקרי. עיין אות קרי א'.
 פירוש - איכה היתה לזונה, איכה נפלת מהאמונה, קריה - אשר על ידי כך באת לידי קרי.
 עיר הצדק קריה נאמנה (שם, פסוק כ"ו)
 פירוש - עיר הצדק, על ידי שיש בה צדקה, קריה נאמנה - יש בה אמונה.
 והיה צדק אזור מתניו והאמונה אזור חלציו (ישעיה י"א"ה)
 באור - והיה צדק אזור מתניו, ועל ידי הצדקה, והאמונה אזור חלציו.
 מלא ציון משפט וצדקה והיה אמונת עתיך וגו' (ישעיה ל"ג"ה, ו')
 הרי ע"י הצדקה והיה אמונת וגו'.
 לא. ותאמינו לי ותבינו כי אני הוא לפני לא נוצר אל ואחרי לא יהיה. (ישעיה מ"ג"י)
 באור - ותאמינו לי, ועל ידי זה תזכו, ותבינו כי אני הוא וגו'.

- לב. על-ידי אמונה יכול לבוא לבטחון.
- לג. על-ידי אמונה הקדוש-ברוך הוא יסלח לך [על] כל עוונותיך.
- לד. לפעמים הקדוש-ברוך הוא שולח צער לאדם ומכה אותו ואין מפיל אותו לחלשה, אין זה פיראם בשביל אמונה.
- לה. על-ידי שבועת שקר נופל מאמונה.
- לו. מי שאין לו אמונה אינו מקבל מוסר.
- לז. מי שאין מאמין בדברי הצדיק לסוף - שאין נהנה מהדבר אף-על-פי שהוא רואה.
- לח. מי שאין לו אמונה, בודאי חקות הקדוש-ברוך הוא אצלו נמאס.

מראה מקומות השלם

- לב. עיין בטחון ד'.
- ואין נשפט באמונה בטוח על תהו וגו' (ישעיה נ"ב ד')
- הרי כשאין לו אמונה, בטוח הוא על תהו. ועל ידי האמונה יכול לבוא לבטחון.
- בטח בה' וגו' ורעה אמונה (תהלים ל"ז ג')
- באור - מסיפא לרישא מידריש. ורעה אמונה, ועל ידי זה, בטח בה'.
- כי לא האמינו באלהים ולא בטחו בישועתו (תהלים ע"ח כ"ב)
- הרי אם היו מאמינים באלהים, היו בוטחים בישועתו.
- לג. אם תמצאו איש וגו' מבקש אמונה ואסלח לה (ירמיה ה"א')
- לד. ה' עיניך הלוא לאמונה הכיתה אתם ולא חלו וגו' (שם, פסוק ג')
- באור - ה' עיניך הלוא לאמונה, בגלל האמונה, הכיתה אתם ולא חלו וגו'.
- לה. אם תמצאו איש וגו' מבקש אמונה וגו' לכן לשקר ישבעו (שם, פסוקים א', ב')
- הרי אם לשקר ישבעו, לא ימצאו איש מבקש אמונה.
- לו. הלוא לאמונה הכיתה אתם וגו' מאנו קחת מוסר וגו' (שם, פסוק ג')
- הרי הכיתה אותם כי אין להם אמונה, ומאנו קחת מוסר.
- ולא לקחו מוסר אבדה האמונה וגו' (ירמיה ז"ב ח')
- באור - ולא לקחו מוסר, בגלל שאבדה האמונה.
- לז. ויען השליש וגו' את איש האלהים וגו' היתה הרבר הזה. ויאמר הנכה ראה בעיניך ומשם לא תאכל (מלכים ב', ז"ב.)*
- הרי בגלל שלא האמין לאיש האלהים, ראה מה שניכא איש האלהים, ולא נהנה מזה.
- לח. אשר לא האמינו בה' אלהיהם וימאסו את חקיו וגו' (מלכים ב', י"ז י"ד, ט"ו)

למ. מְשִׁיחַ יבוא בְּפֶתַע פְּתֹאֹם, וְעַל־יְדֵי זֶה מִחֲמַת שְׂמֵחָה יִפְחָדוּ יִשְׂרָאֵל.

מ. בְּשִׁיבוֹא מְשִׁיחַ, אֲזִי כָּל הַשָּׂרִים שָׁל מַעְלָה וְשָׁל מִטָּה יִחְלוּ, אָבֶל עֲבָשׁוּ בְּשִׁישׁ עֲלֶיהָ לְאִיזָה שָׂר, אֲזִי יִשְׂרָאֵל הֵם חוֹלִים.

מא. לְעֵתִיד לָבוֹא כָּל אֶחָד הַזְּעִיר מִחֲבֵרוֹ בְּשָׁנִים יִהְיֶה יוֹתֵר לְמַעְלָה.

מראה מקומות השלם

למ. כי ימים רבים וגו' אין מלך ואין שר וגו' אחר ישבו בני ישראל וגו' ואת דוד מלכם ופחדו אל ה' וגו' (הושע ג'ד,ה')

באור – כי ימים רבים וגו', ימים רבים ישבו עם ישראל בגלות ויחכו לביאת הגואל, אחר ישבו וגו' ואת דוד מלכם, בפתע פתאם יבא משיח בן דוד, ופחדו אל ה' ואל טובו וגו' – ומחמת השמחה יפחדו ישראל.

אז תראי ונהרת ופחד ורחב לבבך וגו' (ישעיה ס"ה')

באור – אז תראי ונהרת, ויאיר פניך מרוב השמחה, ופחד ורחב לבבך – ומרוב השמחה שתבא בפתע פתאם, תפחד ותבהל וכו'.

ופתאם יבוא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים וגו' (מלאכי ג"א') = מ"מ מהר"צ

מ. יום מלכנו החלו שרים וגו' (הושע ז"ה') רמז*

פירוש – יום מלכנו – יום ביאת משיח מלכנו וצדקנו, החלו שרים – כל השרים של מעלה ושל מטה יחלו.

ויחלו מעט ממשא מלך שרים (הושע ח"י')

באור – ויחלו מעט, עם ישראל נחלו, ממשא מלך שרים – מעליית שרי האומות.

מא. ברכות נו: והיה אחרי כן וגו' ונבאו בניכם ובנותיכם וקניכם חלמות יחלמו

בחוריכם חזינות יראו (יואל ג"א'). וידוע מאמר רז"ל: חלום הוא רק אחד

מששים בנבואה. ודוק היטב לשון הכתוב, שחשב ג' בחינות: נבואה, חלום

וחזיון. ועיין בזוהר, בכמה מקומות, בענין זה. (עיין זוהר לך לך, פ"ט. ויצא,

קמ"ט. וישב, קפ"ג, קצ"א. ויחי, רל"ח. ובחלק ב' – דף רמ"ז, רמ"ח, רנ"א,

רנ"ז, רנ"ח, רס"א. ובתיקון – י"ח, כ"א, ל"ט, מ', ועוד בכמה מקומות).

ממילא מבוארין דבריו ז"ל, שכל הזעיר בשנים יהיה במעלה יתרה. והכונה,

נראה לי כפשוטו, ע"ד שאמרו רז"ל, אינו דומה הלומד ילד להלומד זקן.

הלומד ילד למה הוא דומה, לדיו כתובה על גיר חדש. והלומד זקן למה הוא

דומה, לדיו כתובה על גיר מחוק (אבות פ"ד משנה כ') וכן ידוע הנהגת רבינו

ז"ל בעצמו, שעיקר עסקו היה עם בני הנעורים.

מב. לא חרבה ירושלים אלא בשביל שחללו את השבת, ובטלו קריאת שמע, שחרית וערבית, ובטלו תינוקות של בית רבן, ולא היה להם בשת פנים זה מזה, והשוו קטן וגדול, גם לא הוכיחו זה את זה, גם בזו תלמידי חכמים, גם פסקו ממנה אנשי אמנה.

מג. אין ירושלים נפדית אלא בצדקה.

מד. מלחמה אתחלתא דגאולה הוא.

מה. מי שמגדל חזירים, הוא מעכב את הגאולה.

מראה מקומות השלם

(ועיין תשובה ע"ג, וז"ל שם: העבדות שאדם עובר את ד' בבחרותו כל יום ערכו יקר משנים רבות של עבודה לעת זקנותו.) כמו כן לעתיד, מי שיהיה בזמן שיגיעו לימות המשיח, בזמן ימי הנעורים, עדיין בודאי יהיה יכול לזכות למעלה וידיעה והשגה יתרה ממה שיזכו אותן שיהיו אז כבר בימי הזקנה.

מב. שבת קי"ט; סי' צ', צ"א.

אמר אביו, לא חרבה ירושלים אלא בשביל שחללו בה את השבת וכו' א"ר אבהו, לא חרבה ירושלים אלא בשביל שבטלו קריאת שמע שחרית וערבית וכו' אמר רב המנונא, לא חרבה ירושלים אלא בשביל שביטלו בה תינוקות של בית רבן וכו'. אמר עולא, לא חרבה ירושלים אלא בשביל שלא היה להם בושת פנים זה מזה וכו' אמר רבי יצחק, לא חרבה ירושלים אלא בשביל שהשוו קטן וגדול וכו' אמר רב עמרם בריה דר"ש בר אבא אר"ש בר אבא א"ר חנינא, לא חרבה ירושלים אלא בשביל שלא הוכיחו זה את זה וכו' א"ר יהודה, לא חרבה ירושלים אלא בשביל שבזו בה תלמידי חכמים וכו' ואמר רבא, לא חרבה ירושלים אלא בשביל שפסקו ממנה אנשי אמנה וכו'.

ועיין בחידושי אנדות שם,

בד"ה בשביל שחללו בה שבת וכו', דכל הני אמוראי לא פליגי, עיי"ש.

מג. שבת קל"ט, סי' ק' - סנהדרין צ"ח, סי' ק"ע

אמר עולא, אין ירושלים נפדית אלא בצדקה וכו'.

מד. מגילה י"ז; סי' כ"ח, מלחמה נמי אתחלתא דגאולה היא וכו'

מה. יכרסמנה חזיר מיער וזיו שדי ירענה (תהלים פ"ד)

באור - מדובר שם בפרק, על אריכת הגלות והפורענות. יכרסמנה חזיר מיער וגו' - החזיר מכרסם בגפן (ככנסת ישראל), והגאולה מתעכבת. הרי מרומז בזה, כי המגדל חזירים מעכב את הגאולה.

- מו. לא יבנה ירושלים, עד שיהיה שלום בין ישראל.
- מז. מה שישראל הולכים בגלות מאמה לאמה, הוא סימן שיבוא משיח.
- מח. בפשטות מחרפין אותנו ביותר זה סימן על משיח.
- מט. אין בית המקדש נבנה, עד שיכלה גאווה.
- נ. על ידי אחדות שיהיה בישראל, יבוא משיח.

מראה מקומות השלם

- ופריץ חיות כל יעלנה וגו' והלכו גאולים (ישעיה ל"ה ט')
- עיינ רש"י, ופריץ חיות, חזיר מיער וכו'.
- באור - ופריץ חיות כל יעלנה וגו', החזיר לא יעלה ולא ימצא, והלכו גאולים - ותבוא הגאולה.
- מו. אשמעה מה ידבר האל ה' כי ידבר שלום אל עמו וגו' (תהלים פ"ה ט')
- ובמקום הזה אתן שלום וגו' (חגי ב"ט ט') זרב שלום בניך (ישעיה נ"ד י"ג)
- באור - זרב שלום, כריכויו השלום ביניכם, בניך - תבנה.
- מז. זכר ה' חרפת עבדיך שאתי בחיקי כל רבים עמים אשר וגו' חרפו עקבות משיחך (תהלים פ"ט נא, נב)
- באור - שאתי בחיקי כל רבים עמים, נושא אני סבלם בגלותם מאומה לאומה, חרפו עקבות משיחך - הרי זה עקבות ביאת המשיח.
- מח. ממקרא הנ"ל - אשר חרפו אויביך ה' אשר חרפו עקבות משיחך (וכן במדרש)
- באור - אשר חרפו וגו', החרפות שמחרפין אותנו האומות, עקבות משיחך - סימן הוא לביאת משיח צדקנו בב"א.
- מט. כי אז אסיר מקרבך עליזי נאותך ולא תוספי לגבהה עוד בהר קדשי (צפניה ג"י"א)
- וזה ענין סמיכות קאפיטל (פרק) קל"ב בתהלים אחר קאפיטל קל"א, שיר המעלות לדוד ה' לא גבה לבי ולא רמו עיני ולא הלכתי בגדלות וגו'
- באור - זה טענת דוד, מאחר שאין לי שום גאווה, כנ"ל בפרק קל"א, מתגעגע ומיחל אנכי לבנין בית המקדש, כמבואר בפרק קל"ב - אם אבא באהל ביתי וגו' עד אמצא מקום לה' משכנות וגו'.
- נ. והיו לאחדים בידך וגו' ועבדי דוד מלך עליהם וגו' (יחזקאל ל"ז י"ז, כ"ד)
- ונקבצו בני יהודה ובני ישראל יחדו ושמו להם ראש אחד וגו' (הושע ב"ב)
- עיינ רש"י, ראש אחד, דוד מלכם.

- נא. מְשִׁיחַ יְבוּא בְּשַׁנַּת בְּרָכָה.
- נב. אִין מְשִׁיחַ בָּא, עַד שְׂיִכְלוּ כָּל הַנְּשָׁמוֹת שְׁבַגּוּף.
- נג. הַמְּשִׁיא בְּתוֹ לְתַלְמִיד־חֶכֶם, וְהַמְּהַנֵּהוּ מִנְּכַסָּיו, וְהַעוֹשֶׂה פְּרָקְמָטְיָא לְתַלְמִיד־חֶכֶם, זוֹכֵה לְתַחִית הַמֵּתִים.
- נד. מְרוּחַ פִּיּו שֶׁל הַשֶּׁקֶרן נַעֲשֶׂה יִצְרֵהֶרַע, וּבְשִׁיבּוֹא מְשִׁיחַ אָזִי לֹא יִהְיֶה שֶׁקֶר, בְּשִׁבִּיל זֶה לֹא יִהְיֶה יִצְרֵהֶרַע בְּעוֹלָם.
- נה. מִי שֶׁהוּא אִישׁ אֶמֶת, הוּא יְכוּל לְהַפִּיר בְּאַחֵר, אִם אַחֵר דּוֹבֵר אֶמֶת אִם לֹאֵו.

מראה מקומות השלם

- יחד אשימנו כצאן בצרה וגו' עלה הפרץ לפניהם וגו' (מיכה ב' י"ב, י"ג)
 עיין רש"י, עלה הפרץ, מושיעם הפורץ גדרת וכו'.
- ממך לי יצא להיות מושל בישראל וגו' ויתר אחיו ישוכון על בני ישראל
 (מיכה ה' א', ב').
- עיין רש"י, ממך לי יצא, משיח בן דוד וכו'. והיינו, מסיפא לרישא מידריש. ויתר אחיו ישוכון וגו',
 היינו שיהיה אחדות בישראל, ממך לי יצא וגו' - אז יבא משיח
- נא. מגילה י"ז, סי' כ"ח
- נב. יבמות ס"ג, סי' כ"ט* - ע"ז ה', סי' ט"ו - נדה י"ג, סי' ו'
 אמר רבי אסי, אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף וכו'
- נג. כתובות קי"א, סי' מ"ט א"ל רבי, מצאתי להן תקנה מן התורה, ואתם הדבקים
 בה' אלהיכם חיים כלכם היום (דברים ד' ד'), וכי אפשר לדבוקי בשכינה וכו'
 אלא כל המשיא בתו לת"ח והעושה פרקמטיא לת"ח והמהנה ת"ח מנכסיו מעלה
 עליו הכתוב כאילו מדבק בשכינה וכו'.
- כאור - ועיין בסנהדרין צ', סי' קכ"ח, מכאן לתחיית המתים מן התורה וי"א מן המקרא
 הזה אמר להם, ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום, מה היום כלכם קיימים אף
 לעוה"ב כלכם קיימים. הרי מקרא זה כונתו לתחיית המתים. וע"כ כל המשיא בתו לת"ח וכו'
 זוכה לתחיית המתים.
- נד. והיה ביום ההוא וגו' וגם את הנביאים ואת רוח הטמאה אעביר מן הארץ
 (זכריה י"ג כ') עיין רש"י, וגם את הנביאים, נביא שיקרא. רוח הטמאה, יצר
 הרע. רמז קצת
- כי ביום ההוא - בביאת המשיח, יעביר את נביאי השקר, ואתם - ועל ידם - גם את יצר הרע.
- נה. והיה כי יבא איש עוד ואמרו אליו וגו' כי שקר דברת וגו' (שם, פסוק ג')

- נו. השקר - לא יסכימו עליו רבים.
- נז. הקדוש-ברוך-הוא שונה לזה האיש, המדבר אחד בפנה ואחד בלב.
- נח. עשיר מבחש - אין הדעת סובלו, וגם הוא נבזה בעיני עצמו.
- נט. תקון לפה - שיתן צדקה.

מראה מקומות השלם

מובן קצת

באור - כי הרי הוא המשך לפסוק הקודם, וכי לאחר שהשקר יועבר מן הארץ ויהיו כולם אנשי אמת, הם יכירו בשקרן כי שקר דבר.

נו. ברכות ל"ז, סי' ק"ב, מעשה ברבן גמליאל והזקנים וכו' קפץ וברך רבי עקיבא ברכה אחת מעין שלש וכו' א"ל, רבינו, אע"פ שאתה אומר כן וחביריך אומרים כן, למדתנו רבינו, יחיד ורבים הלכה כרבים.

עיינ בונה אע"פ שאתה אומר כן, מאמר קדום ואמיתי הוא, השקר לא יסכימו עליו רבים, ולזה אמרה תורה, אחרי רבים להטות, כי כבר אפשר שיטעה היחיד או המעטים מאיזה פרט מהסברא אף אם יהיה נכון בשאר העיונים וכו'.

נו. פסחים קי"ג, סי' נ"ב, שלשה הקב"ה שונאן, המדבר אחד בפנה ואחד בלב וכו'.

נת. פסחים קי"ג, סי' נ"ב, ארבעה אין הדעת סובלתן, אלו הן וכו' עשיר מבחש וכו'. עיינ שם ברש"י, אין הדעת סובלתן, דאפי' הן עצמן מתחרטין לאחר זמן ונבזים הם בעיני עצמן.

נט. ר"ה ו', סי' א', מוצא שפתיך תשמר וגו' אשר דברת בפיד (דברים כ"ג"כ"ד) וכו' בפיד, זו צדקה. רמז

פירוש - כי בזה שחז"ל פירשו, שהמשמעות של בפיד, זו צדקה, הרי מרומז בזה כי צדקה תיקון לפה היא.

ועיינ ליקומי מוהר"ן סימן כ"ט סעיף ט', וזה עיקר תיקונו של המשא ומתן, שיכון בכל הילוך והילוך ובכל דיבור ודיבור וכו' כדי שירווח כדי שיתן צדקה וכו' וזה שאמרו חז"ל, בפיד - זו צדקה, שאז הדיבור מותר.

הרי כל תיקונו והיתרו של הדיבור הוא על ידי הצדקה, וזהו כונת חז"ל: בפיד-זו צדקה.

בצדק כל אמרי פי אין בהם נפתל ועקש (משלי ח'ה').

באור - בצדק כל אמרי פי, דיבורי פי בצירוף צדקה, אין בהם נפתל ועקש - הרי הדיבור מתוקן ושלם.

צדק תדברון וגו' (תהלים נ"ח"ב) וכיוצא.

באור - צדק, עם מתן צדקה, תדברון - כי אז הדיבור מתוקן ושלם.

- ס. על-ידי האמת העולם נשמר מכל הזקות.
- סא. על-ידי הנפה בא לשקר.
- סב. מי שנזותן צדקה - שזכו שיזכה לאמת.
- סג. על-ידי שקר בודאי תשנא הענוים.
- סד. אדם נפר על-ידי משרתיו, אם הוא אוהב שקר אם לאו.
- סה. כשאין אמת אין חסד.
- סו. כשיש לך שקר, אזי כשהקדוש-ברוך-הוא רוצה לעשות לך איזה יצועה, אזי השקר מגלה עוונותיך, כדי שלא יושיע לך.
- סז. על-ידי אמת הקדוש-ברוך-הוא פודה אותך מכל הצרות.

מראה מקומות השלם

- ס. השמר אמת לעולם (תהלים קמ"ז)
- פירוש - האמת שומר את העולם מכל הזקות.
- סא. מכסה שנאה שפתי שקר וכו' (משלי י"ח)
- עיין רש"י ד"ה מכסה וכו' החונף שפתיו שקר וכו'.
- סב. וזרע צדקה שכר אמת (משלי י"א-ח)
- באור - וזרע צדקה, הנותן צדקה, שכר אמת - שכרו, שיזכה לאמת.
- סג. לשון שקר ישנא דכיו וכו' (משלי כ"ב-ח).
- סד. משל מקשיב על דבר שקר כל משרתיו רשעים (משלי כ"ט-ב)
- סה. כי אין אמת ואין חסד וכו' (הושע ד"א), עיין תרגום, ארי לית עבדי קושטא ולית גמלי חיסדא.
- הרי מי שאינו עושה ואינו נוהג באמת, גם אינו עושה חסד.
- סו. כרפאי לישראל ונגלה עון וכו' כי פעלו שקר וכו' (הושע ז"א) עיין רש"י, כשאני חפץ להושיעם ולרפאות עוונותם, נגלו לפני כי פעלו תמיד שקר וכו'.
- סז. ואנכי אפדם והמה דברו עלי כזבים (הושע ז"ג) מובן
- באור - עיין רש"י, ואנכי אפדם, אנכי הייתי חפץ לפדותם מרעה וכו' והם דברו עלי כזבים וכו'.
- הרי פירוש, האיך אני יכול לפדותם מרעה, אם הם מדברים שקר.
- תם וישר יצרוני וכו' פדה אלהים את ישראל מכל צרותיו (תהלים כה"ב א, כ"ב)
- באור - תם וישר יצרוני וכו', על ידי התמימות והיושר (האמת), יצרוני, ועל ידי זה, פדה אלהים את ישראל מכל צרותיו.

סח. טוב לאדם שימות, משיחיה ויהיה שקרן בעיני בני-אדם.

חלק שני

- א. לפעמים אדם בא לאיזהו מקום, ויש לו צער בזה המקום, ידע שזה המקום היו בו אבותיו ונפל להם איזה כפירה, או בניו יבואו במקום הזה לאיזה כפירה, ועל-ידי זה הוא סובל עכשו צער במקום הזה.
- ב. על-ידי חנפה בא לידי כפירה.

מראה מקומות השלם

- ואני בתמי אלך פדני וחנני (תהלים כ"ו י"א)
 באור - ואני בתמי אלך (באמת), ועל ידי זה, פדני וחנני.
 פדיתה אותי ה' אל אמת (תהלים ל"א-ו')
 פירוש - פדיתה - על ידי האמת
- סח. וירע אל יונה וגו' הלוא זה דברי וגו' כי טוב מותי מחיי (יונה ד"א, ב', ג')
 עיין רש"י ד"ה וירע וכו' יאמרו העכו"ם שאני נביא השקר. הלוא זה דברי וכו' ואהיה שקרן בעיניהם.
 תענית כ"ג. [ומיונה] = מ"מ מהר"צ
 מהא דחוני המעגל, שלא האמינו לו, ובקש למות, ומת. ואמר רבא, היינו דאמרי אינשי, או חברותא או מיתותא.

חלק שני

- א. מד"ר לך לך פר' מ"ג סי' ב', וירדף עד דן (בראשית י"ד-י"ד), שם עבודת כוכבים היא ומכה מלפניה ומאחריה. מכה מלפניה, וירדף עד דן. ומכה מאחריה, מדן נשמע נחרת סוסיו וגו' (ירמיה ח"ט"ז).
- באור - עיין סנהדרין צ"ו, וירדף עד דן, אמר רבי יוחנן, כיון שבא אותו צדיק עד דן, חשש כחו. ראה בני בניו שעתידין לעבוד ע"ז בדת וכו' ואף אותו רשע לא נתגבר עד שהגיע לדן שנאמר, מדן נשמע נחרת סוסיו.
- הרי אברהם אבינו ע"ה הי' לו צער בדת, כי המקום שעתידין בני בניו לעבוד בו ע"ז הוא הגורם לצער. וכן כל מקום של כפירה, שאבותיו נכשלו בו, או בניו יכשלו בו, מרגיש האדם צער במקום הזה.
- ב. עיין חנופה א' חלק שני.
 מד"ר וירא פר' מ"ח סי' ו', אמר ר' יוחנן, כל חנופה שנאמר במקרא, כמינות הכתוב במדבר וכו'.

ג. אין הקדוש-ברוך-הוא עושה מופתים אלא לזה שהוא מאמין בשני עולמות.

ד. על-ידי אמונה נתבטלין הגזרות, שאמות גוזרין עלינו.

ה. דע, שיש לכל עשב ועשב כח מיוחד לרפאות איזה חולאת מיחדת, וכל זה אינו אלא למי שלא שמר אמונתו ובריתו, ולא שמר את עצמו מלעבר על "אל תהי בן לכל אדם". אבל מי שיש לו אמונה בשלמות, והוא גם-כן שומר הברית ומקיים "אל תהי בן לכל אדם", אין רפואתו תולה בחלקי עשבים המיוחדים לחולאתו, אלא נתרפא בכל מאכל ומשקה בבחינת "ויברך את לחמך" וכו', ואין צריך להמתין עד שיתרמו עשבים המיוחדים לרפואתו.

מראה מקומות השלם

הרי חנופה ומינות היינו הק, כי ע"י חנופה בא לידי כפירה.

ג. מד"ר וירא פר' נ"ג סי' י"ב, א"ר יודן ברבי שלום, כתיב, זכרו נפלאותיו אשר עשה מפתיו ומשפטי פיו (תהלים ק"ה), מופת נתתי למי שהוא מוציא מתוך פיו, כל מי שהוא מודה בב' עולמות וכו' עיין מתנות בהונה ד"ה זכרו נפלאותיו וכו' ומופת נתתי למי שמוציא מפיו אמונת ב' עולמות.

ד. מד"ר וארא פר' ו' סי' ד', וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל וגו' (שמות ו"ה), לפי שהן לא הרהרו אחרי וכו', לכן אמר לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם וגו' והצלתי אתכם מעבדתם וגאלתי אתכם וגו' ולקחתי אתכם וגו' (שם, פסוקים ו', ז') וכו' ד' גאולות יש באן, והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי, כנגד ד' גזירות שגזר עליהן פרעה וכו' רמו קצת

פירוש - הרי בזכות שלא הרהרו אלא האמינו בה', זכו לד' גאולות ונתבטלו הגזירות.

ה. מד"ר בא פר' ט"ז סי' ב', תנינן, בכל מתרפאין חוץ מעבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים (פסחים כ"ה). וכו'.

ועיין ליקוטי מוהר"ן תנינא סי' א', סעי' ט', י' - וזהו בחינת, ועבדתם את ה' אלהיכם וכך את לחמך ואת מימך והסרתי מחלה מקרבך (שמות כ"ג"ה) וכו' היינו שיהי לך רפואה ע"י לחם ומים וכו' ויהיה ללחם ומים כח לרפאות כמו עשבים וכו' וצריך לצאת מג' עבודות אלו דהיינו מג' מדות הנ"ל ואז זוכין לעבודת התפילה ואז יכולין להתרפאות בכל דבר שבעולם אפי' בלחם ומים כנ"ל. וז"פ, בכל מתרפאין, היינו בכל דבר שבעולם יכולין להתרפאות. ובתנאי, חוץ

- ו. עקר הישועה הבאה אינה אלא על-ידי אמונה, ומדת אמונה היא לפי מנהיגי הדור.
- ז. כשהולך מרב לרב, או צריך לחזק אמונתו באחדות השם יתברך, כי הלמוד מהרבה מלמדים מזיק לאמונת היחוד. וכן הרב שיש לו אמונת היחוד, הוא יכול להאיר לכל תלמיד ותלמיד לפי כחו, וכל תלמיד אינו שומע אלא מה שצריך לו ולא יותר.
- ח. הנחמה בא על-ידי אמונה.

מראה מקומות השלם

- מע"ז וגילוי עריות וש"ד, דהיינו ג' מדות הנ"ל וכו' היינו כשיוצא מג' מדות אלו וכו' אזי יכול להתרפאות בכל דבר שבעולם, כנ"ל.
- הרי היוצא מג' מדות אלו, מע"ז - ויש לו אמונה בשלמות, מגילוי עריות - והוא גם כן שומר הברית, ומשפיכות דמים - ומקיים אל תהי בו לכל אדם, נתרפא בכל מאכל ומשקה בבחינת, וברך את לחמך וגו' ואין רפואתו תלוי בחלקי עשבים המיוחדים למחלתו.
- ו. מד"ר בא פר' ט"ז סי' א', אמר הקב"ה, הריני פורע לזקנים על שעשו את ישראל להאמין בשמי וכו'. ולהלן בסוף סי' ב', אמר לו הקב"ה למשה, כל זמן שישראל עובדין לאלהי מצרים לא יגאלו. לך ואמור להן, שיניחו מעשיהן הרעים ולכפור בעבודת כוכבים וכו' הוי, בשובה ונחת תושעון וגו' (ישעיה ל"ט"ו).
- עיינ מתנות כהונה, בשובה ונחת, שישובו לה' ויניחו לעבודת כוכבים. הרי הגאולה והישועה באה רק ע"י אמונה בה'. ומדת האמונה תלוי במנהיגי הדור (בזקנים) כנ"ל, הריני פורע לזקנים על שעשו את ישראל להאמין בשמי וכו'.
- ז. עיינ לימוד ז' חלק שני. מד"ר יתרו פר' כ"ט סי' א', אנכי ה' אלהיך וגו' (שמות כ"ב) הה"ד, השמע עם קול אלהים מדבר וגו' (דברים ד"ל"ג) וכו' אלא קול ה' בכח וגו' (תהלים כ"ט"ד) בכח של כל אחד ואחד וכו' אמר הקב"ה לישראל, לא בשביל ששמעתם קולות הרבה תהיו סבורים שמא אלוהות הרבה יש בשמים אלא תהיו יודעים שאני הוא ה' אלהיך וכו'. רמו פירוש - כי הרי מבואר, לשמע הרבה קולות היה מקום לטעות ולסטות מאמונת היחוד. וע"כ ההולך מרב לרב צריך לחזק אמונתו באחדות השי"ת וכו' שלא יזיק לו לאמונת היחוד. וכן, קול ה', בכח, של כל אחד ואחד וכו', וע"כ הרב בעל אמונת היחוד, מאיר לכל תלמיד ותלמיד כפי כחו והיינו, בכח של כל אחד ואחד, וגם התלמיד מקבל התורה אך ורק כפי כחו הוא - ואינו שומע אלא מה שצריך לו.
- ח. מד"ר יתרו פר' כ"ט בסופו, ואמר, אנכי ה' אלהיך וגו' (שמות כ"ב) ולעתיד לבא כתיב, אנכי אנכי הוא מנחמכם וגו' (ישעיה נ"א"י"ב).

- מ. על-ידי מעוט אמונה נתרבו הזכוכים בעולם.
- י. מי ששומר את עצמו מלעבר על "לא תחמד", על-ידי זה נצול מפעם ונאווה ומחסרון אמונה, הפאה על-ידי פעם ונאווה.
- יא. על-ידי שאין מודיעין אלקותו לאמות העולם, על-ידי זה אמות העולם מסיתין ומדיחין את ישראל לילך בחכמות חיצוניות.
- יב. על-ידי קלקול אמונה נתעוררין דינים, ועל-ידי הרהורי עבודה זרה נתעוררין דיני דינים, הינו שדנים את הדינים שנדון כבר, אם נדון כבר פלי ותרגנות.
- יג. שכול בנים בא, הם ושלום, על מי שמפיל את חברו מאמונה.

מראה מקומות השלם

- עיינ מתנות כהונה בשביל שקבלתם דבור "אנכי", אנכי אנחם אתכם.
 באור - וזה פירוש הפסוק: אנכי אנכי הוא מנחמכם - אנכי, בזכות קבלת הדיבור "אנכי" היינו, אמות ה', אנכי הוא מנחמכם - אני אנחם אתכם.
- מ. מד"ר משפטים פר' ל' סי' ה', כך י' השבטים מרדו בהקב"ה וכו' שנאמר, כחשו בה' ויאמרו לוא הוא וגו' (ירמיה ה' י"ב), הביא עליהם הזכוכ וכו' רמז פירוש - מבואר ומרומז, כי ע"י שכחשו בה' וגו' בא עליהם הזכוכ, וע"כ ע"י מעוט אמונה נתרבו הזכוכים בעולם.
- יא. מד"ר ויקרא פר' ו' סי' ה', אם לא יגיד ונשא עונו (ויקרא ה' א'), אם לא תגידו אלהותי לאומות העולם, הרי אני פורע מכם. אימתו, וכי יאמרו אליכם דרשו אל האבות וגו' (ישעיה ה' י"ט) רמז פירוש - כי הרי אם לא תגידו אלהותי לאומות העולם, הקב"ה נפרע מהם בזה, כי יאמרו אליכם דרשו אל האבות וגו' - היינו, שאומות העולם מסיתין אותם ואומרים להם לדרוש אל האבות וגו' - היינו, בחכמות חיצוניות, וד"ל.
- יב. מד"ר צו פר' ז' סי' א', שנאה תערר מדנים וגו' (משלי י"ב), שנאה שנתנו ישראל ביניהם לבין אביהם שבשמים, היא עוררה להן דיני דינין וכו' עיינ מתנות כהונה, שנתנו ישראל ביניהם וכו' שעשו את העגל. רמז פירוש - הרי ע"י ע"ז נתעוררין דיני דינים.
- יג. עיינ בנים י"ג חלק שני.
- שם במדרש, הה"ד, ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו ואתפלל וגו' (דברים ט"ז כ') ר' יהושע דסיכנין בשם ר' לוי, אין לשון השמדה הכתוב כאן אלא לשון כילוי בנים וכנות וכו'.
- וכן שם במדרש פר' י' סי' ד', אמר רב חנן, כתיב, ויקח מידם ויצר אתו בחרט

- יד. אִשָּׁה הִזְהִירָה בְּחֻלָּה - בְּנִיָּהּ בְּעַלְי־אֲמוּנָה.
- טו. עַל־יְדֵי אֲמוּנָה נִתְיָשֵׁב הַדַּעַת.
- טז. עַל־יְדֵי תוֹרָה בָּא לְאֲמוּנָה, וְעַל־יְדֵי אֲמוּנָה בָּא לְקִדּוּשׁ הַשֵּׁם.
- יז. מִי שְׁאִינוּ יָכוֹל לִישֹׁן, יַעֲלֶה עַל מַחְשַׁבְתּוֹ אֲמוּנַת תְּחִיַּת־הַמֵּתִים.
- יח. קִטְנֵי אֲמוּנָה - קָשָׁה לָהֶם לְהַשְׁיֵג חֲדוּשֵׁי דְאֹרֵיתָא.

מראה מקומות השלם

- וגו' (שמות לב"ד) תבא לקיחה של כאן ותכפר על לקיחה שלהלן, מתו שנים ונשארו שנים, קח את אהרן ואת בניו וגו' (ויקרא ח"ב').
הרי נפילת עם ישראל מאמונתם (עשיית העגל) גרם לאהרן לכלוי בנים.
- יד. מד"ר תזריע פר' ט"ז סי' ו', אמר ר' יוחנן, למה נסמכה פרשת חלה לפרשת ע"ז, לומר לך, שכל המקיים מצות חלה כאלו בטל ע"ז וכל המבטל מצות חלה כאלו קיים ע"ז וכו', עיי"ש. רמז
- טו. עיין דעת י"א חלק שני.
- מד"ר תולדות פר' ס"ז סי' י"ג, וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל וגו' (בראשית כ"ח"ט'), רבי יהושע בן לוי אמר, נתן דעתו להתגייר, מחלת - שמחל לו הקב"ה על כל עונותיו. בשמת (בראשית ל"ו"ג) - שנתבסמה דעתו עליו.
- עיין מתנות כהונה, נתיישבה דעתו לטובה כבושם הזה.
הרי ע"י הדעת להתגייר, והיינו האמונה, נתיישב הדעת
- טז. מד"ר ויצא פר' ע"ד סי' י"ב, ר' יוחנן אמר, בזכות קדושת השם. ר' לוי אמר, בזכות אמונה ובזכות תורה וכו'.
- באור - ולא פליגי, כי שלובים זה בזה, כי ע"י תורה בא לאמונה, וע"י אמונה בא לקידוש השם.
עיין שינה ד'.
- יד. מד"ר וישלח פר' ע"ח סי' א', כתיב, חדשים לבקרים רבה אמונתך (איכה ג'כ"ג) א"ר שמעון בר אבא, על שאתה מחדשנו בכל בקר ובקר אנו יודעים שאמונתך רבה להחיות לנו את המתים. חדשים לבקרים (שפירושנו, שהבריות מתחדשין בכל בקר על ידי השינה.) רמז רחוק
- פירוש - חדשים לבקרים, זה שהבריות ישנים ומתחדשים בבוקר, הוא כי, רבה אמונתך - אמונתם רבה בתחיית המתים.
- יח. מהנ"ל, חדשים לבקרים, רמז לחידושי תורה. רבה אמונתך, ולא קטני אמנה.
רמז רחוק
- פירוש - כי ע"י רבה אמונתך - שאמונתם רבה, והם לא מקטני אמנה, חדשים לבקרים - זוכים לחידושי תורה.

אכילה

- א. ממה שאתה אוכל תשיר, פדי שיחול ברבת השם במזונותיך.
- ב. שלחנו של אדם מטהר לו מכל עוונותיו.
- ג. שלחנו של אדם מזכה לו לעלמא דאתי ומזכה לפרנסה, והוא רשום לטוב לעלא ולעלא, ומזכה לה לאתוספא לה פח וגבורה בשעה שאצטריך לה.
- ד. בעוון ענוי הדין ועוות וקלקול הדין ובטול תורה – בצרת פא, ובני-אדם אוכלים ואינם שבעים ואוכלים לחמם במשקל.
- ה. בשאוכל קצת, לבו נמשך יותר אחר אכילה, מפי שלא אכל כלל ונתיאש מלאכל.

מראה מקומות השלם

ועיין מד"ר ויצא פר' ע"ד סי' י"ב, ר' לוי אמר, בזכות אמונה ובזכות תורה וכו'.

הרי אמונה ותורה זכות אחת היא, כי ע"י האמונה זוכים לחידושי תורה, וקטני אמונה קשה להם להשיג חידושין דאורייתא.

אכילה

- א. סנהדרין צ"ב., סי' ק"מ, ואמר ר' אלעזר, כל שאינו משייר פת על שולחנו, אינו רואה סימן ברכה לעולם וכו'.
- ב. זוהר תרומה קנ"ד., שלחן דבר נש קיימא לדכאה ליה לבר נש מכל חובוי.
- ג. שם, שלחן דבר נש זכי ליה לעלמא דאתי וזכי ליה למזונא דהאי עלמא וזכי ליה לאשתמודעא לטב קמי עתיק יומין וזכי ליה לאתוספא חילא ורבו באתר דאצטריך.
- ד. שבת ל"ג., סי' כ"ד, בעון עינוי הדין ועוות הדין וקלקול הדין וביטול תורה וכו' וכצורת בא ובני אדם אוכלין ואינן שבעים ואוכלין לחמם במשקל וכו'.
- ה. תוספות פסחים ק"ז., סי' מ"ה, ד"ה נירו לבם ניר וכו' דכשאכל קצת לבו נמשך יותר אבל כשלא אכל כלל ונתיאש אין לבו נמשך אחר אכילה וכו'.

- ו. מפני מה נתחייבו ישראל כליה מפני שנהגו מסעדה של אותו רשע.
- ז. מזבח מזיח גזרות רעות ומכפר עוונות ומזין ומחבב. והשלחן דומה למזבח.
- ח. האוכל בלא נטילת ידים, כאלו בא על אשה זונה, והמזלזל בנטילת ידים, נעקר מן העולם.
- ט. אין שותין מים בפני רבים.

מראה מקומות השלם

- ו. מגילה י"ב., סי' י"ב., שאלו תלמידיו את רשב"י, מפני מה נתחייבו שונאיהם של ישראל שבאותו הדור כליה וכו' אמרו לו, מפני שנהגו מסעודתו של אותו רשע וכו'*
- ז. כתובות י"ז., סי' ה', אמר ר' אלעזר, מזבח מזיח ומזין ומחבב ומכפר. היינו מכפר היינו מזיח. מזיח גזירות ומכפר עונות.
עיין רש"י, מזיח גזירות רעות מעל ישראל.
ועיין חגיגה כ"ז., רבי יוחנן וריש לקיש דאמרי תרוייהו, בזמן שבית המקדש קיים, מזבח מכפר על אדם. עכשיו, שלחנו של אדם מכפר עליו.
- ח. סוטה ד"ז., סי' ו', דרש רב עזרא, זמנין אמר לה משמיה דר' אמי וזמנין אמר לה משמיה דר' אסי, כל האוכל לחם בלא נטילת ידים, כאילו בא על אשה זונה וכו' אמר רבי זריקא א"ר אלעזר, כל המזלזל בנטילת ידים, נעקר מן העולם.*
- ט. בכורות מ"ד., סי' י', תניא וכו' ואין שותין מים בפני רבים וכו'*
- ועיין מגן אברהם סי' ק"ע סעיף קטן ז', וז"ל: איתא בתוספות בכורות דף מ"ד., אין שותין מים בפני רבים, אלא יהפוך פניו. ושלא בשעת סעודה, אפילו בשאר משקין יהפוך.
- באור - הרי דהמגן אברהם למד מדברי התוספות שם, כי רק בשאר משקין חלוק בין שעת הסעודה - שאינו הופך פניו, לבין שלא בשעת הסעודה - שהופך פניו. אבל במים אינו חלוק, ואפילו בשעת הסעודה הופך פניו. וזה מתאים לדברי רבינו"ל, שהביא את הדין, אין שותין מים בפני רבים, בכל האופנים ללא שום חילוק.
- ועיין שם באשל אברהם, שהביא את השגת האליהו רבה על המגן אברהם, שלא דק בפשט התוספות, וכי דוקא במים חלוק בין שעת הסעודה לבין שלא בשעת הסעודה, ובשאר משקין אפילו שלא בשעת הסעודה אינו הופך פניו, וכן מצא בפסקי תוספות, עיי"ש.

חלק שני

- א. מי שיש לו צלם-אלקים, על-ידי אכילתו דבר מן החי נתעלה וכן להפך.
- ב. אכילת הדגים מעוררין תאות הזווג.
- ג. על-ידי פרפת-המזון נתודע השם יתברך בעולם.
- ד. על-ידי פרפת-המזון נתישב המלכות מן המריבות והמלקמות.

מראה מקומות השלם

ועיין בשערי תשובה שם, שנראה לו בפשט התוספות כהמגן אברהם. ומ"ש בשם פסקי תוס', אפשר דטעות סופר נפל וכו', עיי"ש. הרי שיצאו דברי רביז"ל מבוארים ומוצדקים.

חלק שני

- א. מד"ר בראשית פר' ח' סי' י"ב, ורדו בדגת הים וגו' (בראשית א"כ"ח) וכו' אמר רבי יעקב דכפר חנין, את שהוא בצלמנו כדמותנו ורדו. את שאינו בצלמנו כדמותנו ירדו.
- (באור - ואולי יתכן גם לומר, את שהוא בצלמנו כדמותנו - והיינו, מי שיש לו צלם אלהים - ורדו - הוא נתעלה - בדגת הים ובעוף השמים ובכל חיה וגו' - והיינו, באכילת דבר מן החי - על ידי אכילתו של הדבר מן החי. וכן להיפך, (שם, פסוק כ"ו) וירדו - הוא יורד - בדגת הים ובעוף השמים ובבהמה וגו' - והיינו, באכילת דבר מן החי, וד"ל.)
- ועיין בספר הקנה דף צ"ח ע"ב ובספר הקנה שעל המצוות דף קי"א.
- ב. מד"ר שמות פר' א' סי' י"ב, וכאשר יענו אתו כן ירבה וכן יפרץ וגו' (שמות א"י"ב) דרש ר"ע וכו' בשעה שהיו הולכות לשאוב מים הקב"ה מזמן להם דגים קטנים בכדיהן וכו' ומוליכות אצל בעליהן וכו' ומאכילות אותן וכו' ונזקקות להם וכו'.
- ג. עיין מריבה ז' חלק שני.
- מד"ר לך לך פר' מ"ג סי' ז', א"ר יצחק, היה מקבל את העוברים ואת השבים. ומשהיו אוכלים ושותין היה אומר להם, ברכו וכו' ברוך אל עולם שאכלנו משלו. א"ל הקב"ה, אני לא היה שמי ניכר לבריותי והכרת אותי בבריותי מעלה אני עליך כאילו אתה שותף עמי בבריותי של עולם, הה"ד, ברוך אברם לאל עליון קנה שמים וארץ (בראשית י"ד"י"ט).
- ד. עיין שם מריבה.

ה. מי שלמודו בתורה במחין זכים, שאכילתו כל־כך בקדשה, שגזון ממזון שהמלאכים גזזין ממנו, על־ידי זה שזנאו גזזין בחנק. וסימן לדבר: "ויהי ביום השלישי בהיות הבקר", "ובבקר היתה שכבת הטל", "ויהי באשמרת הבקר".

(פרוש סימן זה שמעתי מפיו הקדוש, כי "ויהי ביום השלישי בהיות הבקר" נאמר במתן־תורה, שזהו בחינת מה שמבאר לעיל, מי שלמודו במחין זכים. "ובבקר היתה שכבת הטל" נאמר בפן, שהוא מזון שהמלאכים גזזין ממנו, כמו שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה. "ויהי באשמרת הבקר" נאמר בקריעת ים־סוף, שנטבעו המצרים בים, שזהו בחינת חנק כמו שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה. ולמד בקר מבקר, על־ידי זה מצא [השגה] הנ"ל בתוך התורה).

מראה מקומות השלם

המשך המדרש הנ"ל, בסי' ח', רבי יודן אמר, כמה מנגנאות עשיתי להביאן תחת ידיך, אוהבים היו זה לזה וכו' והמרדתי אותם אלו על אלו כדי שיבואו ויפלו תחת ידיך.

פירוש אוהבים היו זה לזה וכו' (וזה היה על ידי ברכת המזון הנ"ל, ואף על פי כן) והמרדתי וכו', כן נראה לפירוש לפי שיטתו ז"ל.

(באור - כונת הרב ז"ל, כי לכאורה נראה שם ההיפך, והמרדתי אותם אלו על אלו וכו', הרי נעשה ביניהם דוקא מלחמות. ועל כן פירש הרב, כי זה שאמר אוהבים היו זה לזה, זה היה על ידי ברכת המזון, כנ"ל. ובכל זאת, אומר לו הקב"ה, קלקלתי להם את אהבתם והמרדתי אותם וכו' כדי שיבואו ויפלו תחת ידיך.)

ה. עיין מריבה ח' חלק שני.

מד"ר בשלח פר' כ"ג סי' ו', ואני אשיר עזך וארנן לבקר חסדך וגו' (תהלים נ"ט"ז), וארנן לבקר חסדך, אותו בקר שהשקפת על מחנה מצרים, שנאמר, ויהי באשמרת הבקר וגו' (שמות י"ד"כ"ד) ד"א, אותו הבקר שהורדת לנו את המן, שנאמר, ובבקר היתה שכבת הטל וגו' (שמות ט"ז"י"ג). ד"א, אותו הבקר של מתן תורה, שנאמר, ויהי ביום השלישי בהית הבקר וגו' (שמות י"ט"ט"ז) וכו'.

הרי - נסמכו ג' מקראות אלו על פסוק וארנן לבקר חסדך.

באור - כי לכאורה, הרי שלושה פירושים הם פסוק וארנן לבקר חסדך, וכי נפרדים דרכם ואין להם שייכות זה לזה. אבל לא כן, לפי השגת רבי"ל, כדרכו בקדש, מאירים דברי המדרש בשייכותם, ובטוב טעם, וללמדנו בא - כי בקר אחד הוא לכולם, והבקר של מתן תורה הוא

- ו. מי שאינו מרגיש טעם באכילתו, ידע שנתק ממנו השם יתברך.
- ז. אכילת הצדיקים גדולה יותר מהקרפנות ומזווגן.
- ח. הדגים שמנים בזכות הקרפנות.
- ט. מי שפלב נשכו, בידוע שרחמי שמים מסלקין ממנו, גם בידוע שנכשל במאכלות אסורות.

מראה מקומות השלם

הבקר של המן, כי על ידי לימוד התורה במוחין זכים והיינו, שאכילתו כל כך בקדושה, שניזון ממזון שהמלאכים ניזונין ממנו (כאכילת המן), כמו שאמרו רז"ל - יומא ע"ה: , על ידי זה שונאיו נדונין בחנק - וזהו הבקר של קריעת ים סוף, שנטבעו המצרים בים, שזהו בחינת חנק, כמו שאמרו רז"ל - כתובות ל':.

- ו. מד"ר בשלח פר' כ"ה סי' ג', שהוריד להם את המן שהיה בו מכל מיני מטעמים והיה כל אחד מישראל טועם כל מה שהיה רוצה, שכן כתיב, זה ארבעים שנה ה' אלהיך עמך לא חסרת דבר וכו' (דברים ב"ז) רמז פירוש - כי ה' אלהיך עמך, על כן לא חסרת דבר, וטועם היית כל מיני מטעמים באכילתך. ומי שאינו מרגיש טעם באכילתו, ידע שנתק ממנו השי"ת.
- ז. מד"ר תולדות פר' ס"ה סי' י"ט, ויאמר כי הקרה ה' אלהיך לפני (בראשית כ"זכ').

רבי יוחנן וריש לקיש. חד מנהון אמר, אם לקורבנך המציא לך הקב"ה, שנאמר, וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל וגו' (בראשית כ"ב"ג), למאכלך - על אחת כמה וכמה. ואוחרנא אמר, אם לזווגך המציא לך, דכתיב, הקרה נא לפני היום וגו' (בראשית כ"ד"ב) וכתיב, וירא והנה גמלים כאים (בראשית כ"ד"ג), למאכלך - על אחת כמה וכמה וגו'.

הרי מאכלו של הצדיק קל וחומר הוא בחשיבותו מהקרפנות ומזווגן.

- ח. מד"ר תולדות פר' ס"ו סי' ג', ומשמני הארץ וגו' (בראשית כ"זכ"ח), זה הבאר שהיתה מעלה להם מיני דגים שמנים יותר מדאי. ומשמני הארץ, אלו הקרבנות וכו'.

באור - הרי המדרש פירש, ומשמני הארץ, גם על הדגים ועל הקרבנות, ושניהם כלולים בו, כי בזכות הקרבנות, הדגים שמנים.

- ט. מד"ר וישב פר' פ"ד סי' י"ד, ויאמר האיש נסעו מזה וגו' ויראו אתו מרחק וגו' (בראשית ל"ז, י"ז, י"ח), נסעו מזה, ממדותיו של מקום. ויראו אתו מרחק, אמרו בואו ונשסה בו את הכלבים וכו'.

ממדותיו של מקום, פירש מתנות כהונה, שהם דרכי החסד והחמלה, והם

- י. מי שנוהר ממאכלות אסורות, הוא נצול מחיות רעות.
- יא. מי ששונאיו נתרוממים, הוא נופל לתאות אכילה.
- יב. על-ידי תאות אכילה הוא אוהב בן אחד יותר משאר בניו.
- יג. לכו לחמו בלחמי ושתו - ראשי-תבות לולב; "ביין" עם האותיות - גימטריא ראשי-תבות של א'תרוג ה'דם ע'רבה "מסכתי" - פחינת סבות. על-ידי מצות נטילת ארבעה מינים ועל-ידי סכה - אדם זוכה לאכילה ושתיה ומלבושים, וגם לחיות הנשמה; על-ידי סכה זוכה למלבושים, פחינת "בשומי ענן לבוש". על-ידי ערבי נחל זוכה לשתיה, על-ידי הדם זוכה לחיות הנשמה ועל-ידי לולב ואתרוג זוכה לאכילה, כי יש בהם פרי, שהם מיני מאכל.

מראה מקומות השלם

- נהגו עמו בהפך זה. אמרו בואו ונשסה בו את הכלבים.
- מזה רמז, שמי שהקב"ה בעצמו שיסה בו הכלב, בידוע, שרחמי השי"ת נסתלק ממנו. ועיין שם בודע אנרהם, רמז למאכלות אסורות.
- י. שם, בודע אנרהם, הנ"ל, בשם הזוהר.
- יא. מד"ר וישב פר' פ"ו סי' א', ואהיה להם כמרימי על על לחיהם ואט אליו אוכיל (הושע י"א-ד') ואהיה להם כמרימי על, שרוממתי צריו עליו וכו' ואט אליו אוכיל, אני מטה עליהם אכילות הרבה.
- יב. הרי לאחר התרוממות צריו עליו, מטה עליו אכילות הרבה - נופל לתאות אכילה.
- יג. מד"ר ויגש פר' צ"ד סי' ה', ויזבח זבחים לאלהי אביו יצחק (בראשית מ"א) וכו' בר קפרא ור' יוסף בר פטרוס, חד מנהון אמר, מה אבא היה להוט אחר גרונו אף אני להוט אחר גרוני. ואוחרנא אמר, מה אבא משנה בן מבניו אף אני משנה בן מבני וכו'. עיין מתנות כהונה ד"ה להוט אחר גרונו, לפיכך אהב את עשו, כי ציד בפיו. רמז פירוש - כי לפי השגת רביז"ל, בר קפרא ור' יוסף בר פטרוס לא פליגי, ושניהם לדבר אחד נתכוונו, וכי שלוכים הם זה בזה, כי על ידי שהיה יצחק להוט אחר גרונו על כן אהב את עשו - כי ציד בפיו.
- יג. במד"ר בשלח פר' כ"ה סי' ז', הובא פסוק זה, לכו לחמו בלחמי ושתו ביין

- י. אֲכִילָה וְשִׁתְיָה בָּא עַל-יְדֵי חֹק וּמִשְׁפָּט.
 טו. מֵה כְּשֶׁאָדָם שׁוֹתֶה מִתְחִיל לְזַמֵּר וּלְנַגֵּן וְלֹא כֵן בְּאֲכִילָתוֹ, מִחֲמַת
 שְׁאָמְרוּ שִׁירָה עַל הַבָּאָר, וְלֹא אָמְרוּ שִׁירָה עַל הַמֶּן.

אַלְמֶן

- א. מִי שְׁמַתָּה אִשְׁתּוֹ, יֹאמֵר בְּכָל יוֹם פְּרִשְׁת אֲשֶׁם, עַד שִׁישָׂא אִשָּׁה
 אַחֲרָת.

חֶלֶק שְׁנִי

- א. עַל-יְדֵי שְׁקָר דְּבָרָיו אֵינָם נִשְׁמָעִים, גַּם עַל-יְדֵי שְׁקָר מְאֲלֶמֶן, חֵם וְשָׁלוֹם,
 כְּמֵה נְשִׁים.

מֵרֵאָה מִקוֹמוֹת הַשָּׁלוֹם

מסכתי (משלי ט"ה')

- י. שֵׁם בַּמִּדְרָשׁ הַנ"ל, ד"א, הַנְּנִי מִמַּטִּיר לָכֶם לַחַם מִן הַשָּׁמַיִם וְגו' (שְׁמוֹת ט"זד'),
 הַה"ד, לָכוּ לַחֲמוּ בַלְחָמִי וְשִׁתּוֹ בֵּינָן מִסְכָּתִי (מִשְׁלֵי ט"ה'), אֹמֵר הַקַּב"ה, מִי
 גָּרַם לָכֶם לֶאֱכֹל מִן הַמֶּן וּלְשִׁתּוֹת מֵהַבָּאָר, מִפְּנֵי שֶׁקַּבְּלַתֶּם אֶת הַחֻקִּים
 וְאֵת הַמִּשְׁפָּטִים וְכו'.

הרי אכילה ושתייה בא על ידי חוק ומשפט.

טו. עֵינַי נִגְיָנָה ה'.

שם, לֹא אָמְרוּ שִׁירָה עַל הַמֶּן כִּשֵׁם שֶׁאָמְרוּ עַל הַבָּאָר וְכו'.

אַלְמֶן

- א. כִּי לֹא אַלְמֶן יִשְׂרָאֵל וַיְהוּדָה מֵאֱלֹהֵיוּ וְכו' כִּי אֶרֶצָם מְלֵאָה אֲשֶׁם מִקְדוּשׁ
 יִשְׂרָאֵל (יִרְמִיָּה נ"א-ה') רְמוֹ
 פִּירוּשׁ - ע"י שְׁמַלְאִים אֲשֶׁם [שְׁקוֹרִין פְּרִשְׁת אֲשֶׁם] ע"ז לֹא אַלְמֶן [שִׁישָׂא אַחֲרָת]

חֶלֶק שְׁנִי

- א. עֵינַי הַמִּצְוִיִּין אִמַּת אוֹת א', חֶלֶק שְׁנִי.
 מד"ר בְּרֵאשִׁית פֶּר' א' ס' ה', ר' הוֹנָא בִּשְׁם בַּר קַפְרָא פִּתַּח, תַּאֲלֻמְנָה שְׁפַתִּי
 שְׁקָר וְגו' (תְּהִלִּים ל"א-י"ט) אֶת־פֶּרֶכְן אֶת־חֲרָשֶׁן אֶשְׁתַּתְּקֵן וְכו'.

- ב. כְּשִׁמְתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל אָדָם, אָזִי כָּאֵלֹו נְחָסֵר לֹו עֵצִם מֵעֵצְמוֹ, אֲבָל הַצְּדִיק, אֶף-עַל-פִּי שְׂאִשְׁתּוֹ מֵתָה, אֵינֹו נְחָסֵר לֹו עֵצִם. וְזֶהוּ: אֶלְמָן – אוֹתִיּוֹת אִחַת מִ'הֵנָּה ל'א נִשְׁכָּרָה.

ארץ-ישראל

חלק שני

- א. עַל-יְדֵי יִשְׁבֵּת אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל מְשִׁיגִין הַשְּׁנָחַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עַל הָעוֹלָם.
- ב. לְפִי הַחֲדוּשׁ שְׂאָדָם מְחַדֵּשׁ בַּתּוֹרָה, כִּן נִמְשָׁךְ לֹו הָאָרֶה מִקִּדְשֵׁת אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל.

מראה מקומות השלם

תאלמנה, רמו, שח"ו מאלמן כמה נשים. רמו פירוש – הרי מבואר במדרש, כי תאלמנה ביאורו אתחרשן. והיינו, תאלמנה שפתי שקר, על ידי שקר דבריו אינם נשמעים. וכן תאלמנה, קרי: תאלמנה. והיינו, על ידי שקר תאלמן כמה נשים.

ארץ ישראל

- א. מד"ר לך לך פר' ל"ט סי' א', לך לך מארצך וגו' (כראשית י"ב-א) וכו' לפי שהיה אבינו אברהם אומר, תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג? הציץ עליו הקב"ה ואמר לו, אני הוא בעל העולם וכו' הוי, ויאמר ה' אל אברם וגו' רמו פירוש – כי מוכן במדרש, כי הציווי לך מארצך וגו' הוי המשך לזה שאמר לו הקב"ה, אני הוא בעל העולם וכו', והבנת הדברים הוא, כי על ידי ביאתו וישיבתו בארץ ישראל ישיג יותר השגחת השי"ת על העולם.
  - ב. מד"ר חיי שרה פר' ס"א סי' א', ובתורתו יהנה וגו' והיה כעץ שתול וגו' (תהלים א', ב', ג') ובתורתו יהנה, אמר ר"ש, אב לא למדו ורב לא היה לו, ומהיכן למד את התורה? אלא זימן לו הקב"ה שתי כליותיו כמין שני רבנים והיו נובעות ומלמדות אותו תורה וחכמה וכו' והיה כעץ שתול, ששתלו הקב"ה בארץ ישראל וכו'.
- הרי אברהם אבינו, לאחר שחדש בתורה ונבעו כליותיו כמין שני רבנים וכו', שתלו הקב"ה בארץ ישראל.
- מד"ר בא פר' ט"ו סי' י', הה"ד, ויתן להם ארצות גוים וגו' בעבור ישמרו חקיו

- ג. על-ידי השתוקקות שאדם משתוקק לביאת ארץ-ישראל, על-ידי זה נשפע פרנסה גדולה.
- ד. מי שהוא מפרנס את הרבים, על-ידי זה ממשיך הברכה מארץ-ישראל לחוץ לארץ.

מראה מקומות השלם

וגו' (תהלים ק"ה"ד, מ"ה) וכו' ויתן להם ארצות גוים למה, בעבור ישמרו חקיו וגו'.

הרי בזכות התורה וקיומה ניתנה הארץ לישראל. וכך גם לגבי חידושי התורה שע"י ממשיך הארת א"י.

מד"ר שמות פר' א' סי' א', כיוצא בו היה יצחק משחר מוסר ליעקב, שלמדו יצחק תורה ויסרו בבית תלמודו וכו' ואח"כ פירש מאביו ונטמן בבית עבר ללמוד תורה, לפיכך זכה לברכה וירש את הארץ וכו'.

ע"י ממון ז' חלק שני.

מד"ר ויצא פר' ע"ד סי' א',

זעקתי אליך ה' אמרתי אתה מחסי חלקי בארץ החיים (תהלים קמ"ב"ו) וכו' אלא ארץ שמתיה חיים תחלה וכו' א"ל הקב"ה, אתה אמרת חלקי בארץ החיים וכו' ר' אמי בשם ריש לקיש אמר, נכסי חוצה לארץ אין בהם ברכה, אלא משתשוב אל ארץ אבותיך אהיה עמך.

ושם, אבל יעקב, ע"י שהוא מפרנס את ביתו, הוא אומר לו, שוב אל ארץ אבותיך וגו'. רמז

הרי ארץ ישראל בה קיום ברכת השפע והפרנסה. ועל כן המשתוקק לביאת ארץ ישראל, ונפשו נקשרת אליה, על ידי זה זוכה ונשפע פרנסה גדולה, כי יעקב אבינו שאמר חלקי בארץ החיים, והשתוקק לארץ ישראל ולהקבר בה, אמר לו הקב"ה, שוב לארץ אבותיך, ועל ידי ההשתוקקות תזכה לפרנס את ביתך.

שם במדרש הנ"ל, הכא את אמר, ואהיה עמך (בראשית ל"א"ג) ולהלן את אמר, ואהיה עמך בכל אשר הלכת וגו' (שמואל ב', ז"ט'), אלא דוד, ע"י שהוא מפרנס את ישראל היה אומר לו, ואהיה עמך בכל אשר הלכת. אבל יעקב, ע"י שהוא מפרנס את ביתו הוא אומר לו, שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך. רמז.

פירוש - כי כחו של דוד שנתברך גם בהיותו בחוץ לארץ, אף על פי שנכסי חוצה לארץ אין בהם ברכה, כנ"ל, מפני שפרנס את הרבים ועל ידי זה המשיך את הברכה מארץ ישראל לחוץ לארץ.

- ה. מי שמשתוקק לְאַרְץ־יִשְׂרָאֵל, עַל־יְדֵי זֶה מְעוֹרֵר הַשְׁתוֹקְקוֹת אֶצֶל אָבִיו וְאִמּוֹ, הֵינּוּ נִשְׁמוֹתֵיהֶם, וּבָאִים לְאַרְץ־יִשְׂרָאֵל, וְהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא בָּא עִמָּם וּמְצַפִּים וּמְשִׁתוֹקְקִים אֵלָיו.
- ו. עַל־יְדֵי הַמָּמוֹן שְׁנוֹתֵן לַעֲנִי אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, עַל־יְדֵי זֶה מְמוֹנֵו נִתְקַיֵּם בְּיָדוֹ.
- ז. מִי שְׂיֹדַע מֵאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, שְׁטַעַם בְּאֵמַת טַעַם אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, הוּא יִכּוֹל לְהַכִּיר בְּאַחֵר, אִם הָיָה אֶצֶל צְדִיק [אֲמִתִּי] עַל רֹאש־הַשָּׁנָה אִם לֹא. כִּי מִי שְׁזוֹכָה לְהִיּוֹת אֶצֶל צְדִיק אֲמִתִּי עַל רֹאש־הַשָּׁנָה, אֲזִי בְּכָל מְקוֹם שֶׁהָאִישׁ הַזֶּה מְסַתְּפֵל, נַעֲשֶׂה אוֹתוֹ הָאֲוִיר בְּחִינַת אֲוִירָא דְאַרְץ־יִשְׂרָאֵל, וְעַל־כֵּן מִי שְׂיֹדַע מִטַּעַם אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, כָּל אֶחָד כְּפִי עֶרְבוֹ, הוּא מְחִיב לְהִרְגִישׁ אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, כְּשֶׁפּוֹגֵעַ וּמִתְוַעֵד יַחַד עִם זֶה הָאִישׁ, שֶׁהָיָה אֶצֶל צְדִיק אֲמִתִּי עַל רֹאש־הַשָּׁנָה, כִּי עַל־יְדֵו נַעֲשֶׂה הָאֲוִיר בְּבְחִינַת אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל כַּנִּ"ל.

מראה מקומות השלם

- ה. שם במדרש הנ"ל, א"ל הקב"ה, אתה אמרת חלקי בארץ החיים, שוב אל ארץ אבותיך, אביך מצפה לך, אמך מצפה לך, אני בעצמי מצפה לך. רמז.
- פירוש – כי יעקב אבינו ע"י ההשתוקקות שלו לביאת ארץ ישראל, אמר לו הקב"ה, אביך ואמך מצפים לך וגם אני מצפה לך, כולם משתוקקים אליך.
- ו. שם, כנ"ל, ר' אמי בשם ריש לקיש אמר, נכסי חוצה לארץ אין בהם ברכה, אלא משתשוב אל ארץ אבותיך אהיה עמך. עיין יפה תואר. רמז.
- ז. עיין ליקוטי מוהר"ן תנינא סי' מ'.
- מי שיודע מארץ ישראל, שטעם באמת טעם ארץ ישראל, הוא יכול להכיר באחר אם היה אצל הצדיק על ראש השנה אם לאו. ואם אותו הצדיק, הוא גדול במעלה או קטן, ואם הוא צדיק אמיתי אם לאו. או אם הוא בעצמו צדיק וכו'.

אבדה

חלק שני

א. מי שפחזיר אבדה לבָעָלִים, בפֶּתַח הַזֶּה מְגִיר גְּרִים.

בָּנִים

- א. כָּל הַבּוֹכָה וּמִתְאַבֵּל עַל אָדָם פָּשֶׁר, זוֹכָה לְגִדֵּל אֶת בָּנָיו.
 ב. צָרִיךְ לְשָׁמֵר אֶת הַתִּינוֹק, שְׁלֹא יֵלֶךְ בְּגִלּוֹי הָרֹאשׁ.
 ג. אִין צָרִיךְ לְאָדָם לְדַאָג עַל פְּרִנְסַת בָּנָיו, כִּי כְּשֶׁהֵם גְּדֻלִים – גְּדֻלָּה פְּרִנְסָתָם עִמָּהֶם.
 ד. מִי שְׁמַבְטִיל אֶת חֲבֵרוֹ מִפְּרִיָּה וּרְבִיָּה, הוֹלֵךְ לְשֹׂאוֹל בְּלֹא וְלֹד.

מראה מקומות השלם

אבדה

- א. מד"ר לך לך פר' מ"ג סי' ד', וישב את כל הרכוש וגם את לוט וגו' וגם את הנשים וגו' (בראשית י"ד ט"ז) רבי יודן אמר, אנשים ונשים השיב וטף לא החזיר, עמדו ונתגיירו וכו'.
 באור – כי בזה שהשיב את כל הרכוש והחזיר אבדה לבעלים בכח זה גייר גייר אברהם אבינו את הטף.

בָּנִים

- א. שבת ק"ה:, סי' ע"א. תניא, מפני מה מתים בניו ובנותיו של אדם כשהם קטנים וכו' אלא מפני שלא בכה והתאבל על אדם כשר וכו'.*
 ב. שבת קנ"ו:, סי' קי"ח (סמוך לסופו), דאימיה דרב נחמן בר יצחק, אמרו לה כלדאי, בריך גנבא הוה. לא שבקתיה גלויי רישיה – אמרה ליה, כסי רישך כי היכי דתיהוי עלך אימתא דשמיא וכו' נפל גלימא מעילוי רישיה, דלי עיניה חזאה לדיקלא אלמיה יצריה וכו'. מובן*
 ג. עירובין נ"ד., סי' כ"א, עיין רש"י שם ד"ה הללו נוצצין, כלומר, כשהם גדילים גדלה פרנסתם ועשרם עמהם, ואינו צריך לדאוג עליהם.
 ד. עירובין ס"ג:, סי' ל"ב, דאמר רבי אבא בר פפא, לא נענש יהושע אלא על שבטל

- ה. כל הכופה אשתו לדבר מצוה, הוי לה בנים שאינם מהגנים.
 ו. אשה שדמיה מרבים – צער גדול בנים שלה יותר בעצבון.
 ז. בת כהן לישראל, בת תלמיד חכם לעם הארץ – זרע אין לה.
 ח. התענית של חמישי בשבת מסגל לגדול בנים.
 ט. צניעות שבאשה מזכה לה לבנים הגונים.
 י. על ידי שמחת יום טוב ועל ידי הנחת תפלין פראוי, תלד אשתו בנים זכרים.

מראה מקומות השלם

- את ישראל מפריה ורביה לילה אחת וכו'.
- עיין רש"י שם, לא נענש להיות ערירי וכו'.
- ה. עירובין ק', סי' ל"ז בסופו, וא"ר יהושע בן לוי, כל הכופה אשתו לדבר מצוה, הווין לו בנים שאינן מהוגנין וכו'.
- ו. חידושי אנדרות עירובין ק', סי' ל"ח ד"ה אלו ב' טיפי דמים וכו' וכל אשה שדמיה מרובין בניה מרובין והיינו, אם הרבה האשה בדמים תרבה בבנים וצער גדול בנים שלה נמי יותר בעצבון.
- ז. פסחים מ"ט, סי' י"ב. תניא, רבי שמעון אומר, כל סעודה שאינה של מצוה, אין תלמיד חכם רשאי להנות ממנה. כגון מאי, א"ר יוחנן, כגון בת כהן לישראל ובת תלמיד חכם לעם הארץ. דא"ר יוחנן, בת כהן לישראל אין זוגן עולה יפה. מאי היא, אמר רב חסדא וכו' או זרע אין לה.
- ח. תענית כ"ז, סי' ע"ד, ואנשי מעמד נכנסין לבית הכנסת ויושבין ד' תעניות וכו' בחמישי, על עוברות ומניקות, עוברות שלא יפילו ומניקות שיניקו את בניהם.
- ט. מגילה י', סי' פ' – מתמר. דא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן, כל כלה שהיא צנועה בבית חמיה, זוכה ויוצאין ממנה מלכים ונביאים. מנא לן, מתמר וכו'.
- י. יומא מ"ז, ת"ר, שבעה בנים היו לה לקמחית, וכולן שמשו בכהונה גדולה. אמרו לה חכמים, מה עשית שזכית לכך. אמרה להם, מימי לא ראו קורות ביתי קלעי שערי וכו' = מ"מ מהר"צ
- י. מגילה ט"ז, סי' כ"ה, ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר (מגילת אסתר ח' ט"ז) וכו' שמחה, זה יום טוב וכו' ששון, זו מילה וכו' ויקר, אלו תפלין וכו'.
- ששון זו מילה, רמז לקיום מצות מילה על ידי לידת בנים זכרים – רמז רחוק ועיין לקמן אות צ'.

- יא. לפעמים מי שאין לו בנים, וכשמתפללין עליו שיהיה לו בנים, הוא מת.
- יב. בעוון נדרים בנים מתים.
- יג. שנוי מקום גורם לבנים.
- יד. בנים גדולים אינם מתים בעוון אבותיהם, אבל במקום שיש חלול השם אפלו גדולים מתים.

מראה מקומות השלם

פירוש - הרי כללם הכתוב יחד, שמחת יום טוב ותפילין ומילה, כי שייכות אחד להם. וכי ע"י שמחת יום טוב ותפילין, זוכה לבנים זכרים - ומקיים מצות מילה.
מועד קמץ ט"ו, ביום השמיני וגו' וטובי לב וגו' (מלכים א', ח"ס"ו), שכל אחד ואחד נתעברה אשתו בבן זכר וכו' - מ"מ מהר"צ
באור - הרי לאחר ששמחו בשבעת ימי חג הסכות, נולד לכל אחד בן זכר.

- יא. מועד קמץ כ"ה, סי' ט"ו, ר' חנין וכו' ולא הוו ליה בני. בעי רחמי, והוו ליה. ההוא יומא דהוה ליה, נח נפשיה וכו'. רמז*
- יב. ירושלמי שבת פרק ב' הלכה ו', בשם רבי יודה, בעון הנדרים הבנים מתים וכו'.

- יג. בבלי שבת ל"ב, סי' כ"ד, רבי אומר, בעון נדרים בנים מתים כשהן קטנים וכו'. ר"ה ט"ז, סי' ז', ואמר רבי יצחק, ד' דברים מקרעין גזר דינו של אדם וכו' וי"א, אף שינוי מקום, שנאמר, ויאמר ה' אל אברם לך לך וגו' והדר ואעשך לגוי גדול וגו' (בראשית י"ב א', ב')*

ועיין חידושי אנגדות יבמות ס"ד, סי' ל' ד"ה ללמדך.

באור - כי שם מבואר להדיא, דלמ"ד אף שינוי מקום, הרי הוא גורם ישיר ומיוחד לביטול עקריות (ולא רק קריעת גזר דין, וד"ל).

- יד. יבמות ע"ט, סי' ט"ג, והכתיב לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות איש בחטאו יומתו (דברים כ"ד ט"ז). א"ר חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, מוטב שתעקר אות אחת מן התורה ואל יתחלל שם שמים בפרהסיא.

עיין חידושי אנגדות שם ד"ה והכתיב וכו' ומחמשת בני מיכל נמי לא קשיא להו דאפשר דקטנים היו וכו' ונענשו שפיר בשביל עון אבותם שאול, כדאמרין איש בחטאו יומתו, אבל שאינו איש דהיינו קטן יומת בעון אבות. אבל מארמוני ומפיבושת בני שאול שהיו גדולים באותה שעה פריך שפיר וכו'.

באור - ועל זה מתרצינן בגמ', מוטב שתעקר אות אחת וכו' והיינו, במקום שיש חילול השם, אפילו בנים גדולים מתים.

- טו. דְּאֶכְלָא בְּשָׂרָא וְשִׁתְיָא חֲמָרָא, הָוִי לֵיהּ בְּנִים בְּרִיאִים.
- טז. הַמְסַתְּכַל בְּעֵקֶבָה שְׁלֵ אִשָּׁה וּבְאִשְׁתּוֹ נָדָה, הָוִי לֵיהּ בְּנִים שְׂאִינָם מִהַבְּנִים.
- יז. הִדְר עֶשֶׂר שָׁנִים בְּאַרְץ־יִשְׂרָאֵל וְאִין לוֹ בְּנִים, יוֹצִיא, שְׂמָא לֹא זָכָה לְהַבְנוֹת מִמֶּנָּה.
- יח. מַה יַּעֲשֶׂה אָדָם, וַיְהִיָּה לוֹ בְּנִים זְכָרִים, יִשָּׂא אִשָּׁה הַהוֹגְנַת לוֹ, וַיִּקְדֵּשׁ אֶת עֲצָמוֹ בְּשַׁעַת תְּשֻׁמִּישׁ, וַיִּבְקֶשׁ מִמִּי שֶׁהַבְּנִים שְׁלוֹ.
- יט. כָּל הַמּוֹלִיד – בְּדוּמָה לוֹ הוּא מוֹלִיד.

מראה מקומות השלם

- עיינן שבועות ל"ט. תוספות ד"ה ואין. ואע"ג וכו' בנים מתים כשהם קטנים אבל גדולים לא, וכו', אבל שבועה אפילו כל משפחתו = מ"מ מהר"צ ושבועה שוא ושקר היינו חילול השם.
- ועיינן כתובות ח': דור שאבות מנאצים וכו' ומתים כשהם קטנים וכו' ואיכא דאמרי בחור היה וכו' = מ"מ מהר"צ
- טו. כתובות ס':, סי' י"ב, דאכלה בישראל ושתיא חמרא הוו לה בני בריי וכו'.
- טז. נדרים כ', סי' ד', ר' אחי בר' יאשיה אומר וכו' כל המסתכל בעקבה של אשה הוויין ליה בנים שאינם מהוגנים. אמר רב יוסף, ובאשתו נדה.
- יז. יבמות ס"ד., סי' ל', ת"ר, נשא אשה ושהה עמה י' שנים ולא ילדה יוציא ויתן כתובה, שמא לא זכה להבנות ממנה, אף על פי שאין ראייה לדבר זכר לדבר, מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען וגו' (בראשית ט"זג'), ללמדך, שאין ישיבת חוץ לארץ עולה לו מן המנין וכו'.
- יח. נדה ע"א., סי' כ"ו, מה יעשה אדם ויהיה לו בנים זכרים. אמר להן, ישא אשה ההוגנת לו ויתקדש עצמו בשעת תשמיש וכו' אלא יבקש רחמים ממי שהבנים שלו וכו' מאי קמ"ל, דהא בלא הא לא סגי וכו'.
- יט. חידושי אנדות יבמות ס"ג., סי' כ"ג ד"ה שאין לו אשה אינו אדם וכו' ולפי שכל המוליד, מוליד בדומה וכו'.
- חידושי אנדות נדרים פ"א., סי' מ"ו ד"ה משום דקרי וכו' ולפי טבע הבריאה – המוליד, מוליד בדומה וכו'.
- ועיינן חידושי אנדות ב"ק ט"ז., סי' א' ד"ה צבוע זכר וכו' ואיך שיהיה הוא מבואר – כל המוליד, מוליד בדומה לו וכו'.

- כ. ישמר אדם את עצמו, מלקץ איזה אילן בלא זמנה, פי זה מזיק לגדול בנים.
- כא. כל הרודף צדקה, זוכה לבנים בעלי עשר, בעלי חכמה, בעלי אנדה.
- כב. מה יעשה אדם ויהיה לו בנים; יפזר מעותיו לעניים, וישמח את אשתו לפני תשמיש.
- כג. כשם שאסור להרג אדם, כן אסור לקץ אילן מאכל קדם זמנו.

מראה מקומות השלם

- עיין חידושי אנדות ב"מ פ"ה., סי' ל"ד ד"ה כל המלמד וכו' דכל המוליד, בדומה הוא מוליד וכו'.
- וחידושי אנדות ב"ב ט"ז., סי' ל"ד ד"ה מאי בכל וכו' והוא כי כל המוליד הוא מוליד בדומה וכו'.
- ב"ק צ"ב: א"ל רבא וכו' מטייל ואזיל דיקלא בישא גבי קינא דסרכי וכו' דכתיב (בן סירא י"ג) כל עוף למינו ישכון ובני אדם לדומה לו = מ"מ מהר"צ
- כ. בבא מציעא ק"ח., סי' נ"ב, רבה בר רב נחמן וכו' חזי ההוא אבא וכו' אמר להו, דמאן. אמרו ליה, דרבה בר רב הונא וכו' אמר להם, קוצו, קצו. אתא רבה בר רב הונא אשכחיה דקיץ. אמר, מאן קצייה, תקוץ ענפיה. אמרי, כולהו שני דרבה בר רב הונא, לא איקיים ליה זרעא לרבה בר רב נחמן. רמו פירוש - כי הואיל וענין זה מוזק לגידול בנים, היה מקום שיוזק רבה בר רב נחמן על ידי הקללה, שלא יהיה לו בנים.
- כא. ב"ב ט"ז., סי' י', רבי יהושע בן לוי אומר, כל הרגיל לעשות צדקה הויין לו בנים בעלי חכמה בעלי עושר בעלי אנדה וכו'.
- כב. ב"ב י', סי' ט"ו, מה יעשה אדם ויהיו לו בנים זכרים. ר' אליעזר אומר, יפזר מעותיו לעניים. ר' יהושע אומר, ישמח את אשתו בדבר מצוה.*
- עיין רש"י, בדבר מצוה, לפני תשמיש.
- כג. ב"ב כ"ו., סי' מ"ב, דאמר רב, האי דיקלא דטעין קבא אסור למקצייה וכו'.
- עיין בונה שם, אמר רב האי דיקלא וכו' כי האדם עץ השדה וכו' ועץ השדה הוא כמו אדם וכשם שאסור להרוג אדם כך אין לכרות אילן מאכל קודם זמנו.

- כד. יואב, שלא הניח בן כמותו - נאמר בו מיתה, דוד, שהניח בן כמותו - נאמר בו שכיבה.
- כה. בת תחלה - לא שלטה בהו עינא בישא.
- כו. כל המגדל יתום בתוך ביתו, כאלו ילדו.
- כז. כל המלמד בן חברו תורה, כאלו ילדו.
- כח. ארבעים יום קדם יצירת הולד יתפלל על אשתו, שתלד זכר.
- כט. מי שמהרהר בזנות, גם אשתו באה לידי הרהורים, וכשאשתו מהרהרת, על-ידי זה הקלפות באין עליה בחלום, ועל-ידי זה הבנים שלה מתים.
- ל. מי שמזנה, אשתו מזנה עליו.

מראה מקומות השלם

- כד. ב"ב קט"ז, סי' צ"ד, אלא דוד שהניח בן כמותו נאמרה בו שכיבה. יואב שלא הניח בן כמותו נאמרה בו מיתה.*
- כה. ב"ב קמ"א, סי' קט"ז, אמר רב חסדא, בת בתחלה סימן יפה לבנים וכו' ואיכא דאמרי, דלא שלטא ביה עינא בישא.*
- כו. סנהדרין י"ט: סי' כ"ב, ללמדך, שכל המגדל יתום בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאלו ילדו.*
- כז. שם, סימן כ"ג, א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן, כל המלמד את בן חברו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו וכו'.*
- כח. סנהדרין כ"ב, סי' ל"ה בתוספות ד"ה ארבעים יום וכו' כדאמרינן בברכות, ארבעים יום קודם יצירת הולד אדם מתפלל על אשתו שתלד זכר וכו' (ברכות ס'). ברכות ס'. מג' ועד מ' יבקש רחמים שיהא זכר = מ"מ מהר"צ
- כט. סוטה י'. סי' כ"ד, ואמר ר' יוחנן, כל המזנה, אשתו מזוננת עליו, שנאמר, אם נפתה לבי על אשה ועל פתח רעי ארכתי (איוב ל"א"ט). וכתוב, תמחן לאחר אשתי ועליה יכרעון אחרין (שם, פסוק י') וכו'.
- (אזרעה ואחר יאכל וצאצאי ישרשו (שם, פסוק ח'), רמז)
- פירוש - כי פסוק ח', וצאצאי ישרשו, מרמז על בנים מתים ח"ו. וזה נסמך לפסוקים הבאים, ט' - י', אם נפתה לבי וגו' תמחן לאחר אשתי וגו', המדובר במי שמזנה ואשתו מזוננת עליו, כאמרת ר' יוחנן, כנ"ל, והרי לך כהשגת רביז"ל, על ידי הרהור, וד"ל.
- ל. שם, כנ"ל, אמרת ר' יוחנן.*

- לא. כל השורף תבואתו של חברו, אינו מניח בן לירשו.
- לב. אשה שמשפלת בניה, בשעת לדה תניח על ראשה תפוח.
- לג. כל העושה דבר-מצוה ולא גמרו, קובר אשתו ובניו.
- לד. הנושא אשה לשם ממון - הנין לה בנים שאינם מהגנים, ומפסיד את הממון בזמן קצר.
- לה. העוסק בתורה ובגמילות-חסדים, זוכה להרבה בנים.
- לו. אין הבנים מתים בעוון האבות, אלא כשאוהזים מעשה אבותיהם בידיהם.
- לז. התשמיש יפה לולד, ללבנו ולזרזו ולהיות בעל-צורה ובעל-כח.

מראה מקומות השלם

- לא. סוטה י"א., סי' ל', רב חסדא אמר, גמירי, כל השורף תבואתו של חברו אינו מניח בן ליורשו וכו'.*
- לב. סוטה י"א.: סי' ל"ד, וכיון שמגיע זמן מולדיהו, הולכות ויולדות בשדה תחת התפוח, שנאמר, תחת התפוח עוררתך שמה חבלתך אמך שמה חבלה ילדתך (שיר השירים ח"ה) רמז*
- לג. סוטה י"ג., סי' מ"ט, כל העושה דבר ולא גמרו וכו' רבי שמואל בר נחמני אמר, אף קובר אשתו ובניו וכו'*
- לד. קידושין ע', סי' מ"א, אמר רבה בר רב אדא אמר רב, כל הנושא אשה לשם ממון הויין לו בנים שאינם מהוגנים וכו' וממונם אבד.*
- לה. ב"ק י"ז., סי' ה', א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי וכו' כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים, זוכה לנחלת שני שבטים וכו' זוכה לכילה כיוסף וכו'.*
- לו. עיין חידושי אגרות ד"ה זוכה לכילה וכו' ודרש פורת וכו' ואפשר שהוא מלשון פוריא וכו' ע"ש פריה ורביה וכו' ומצינו בבניו שהיו מרובין באוכלסין בזכות גמ"ח וצדקה שעשה עם אחיו במצרים וזן ופרנס אותן עד שפרו ורבו מאד וכו'.
- לז. סנהדרין כ"ז., סי' מ"ג, לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות איש בחטאו יומתו (דברים כ"ד ט"ז), מה ת"ל וכו' ובנים בעון אבות לא, והכתיב וכו' התם כשאוהזין מעשה אבותיהם בידיהם וכו'.
- ברכות ז'. = מ"מ מהר"צ
- לז. סנהדרין ע', סי' קי"א, ומה בר בטני וגו' (משלי ל"א כ'), כל הנשים של

- לח. מי שאין לו בנים, יקבל על עצמו גלות.
- לט. היורד לאמנות חברו, פאלו פא על אשת רעהו.
- מ. פשנמסר אדם ביד שונאיו, הוי כמו שפול בנים.
- מא. מי שבא על הכותית או זכר, או הרהר בעבודה זרה, לא יהיה לו בן תלמיד-חכם, ואם ילמד בנו תורה יהיה שכחן.

מראה מקומות השלם

- בית אביך כיון שמתעברות שוב אינן רואות פני המלך ואני דחקתי ונכנסתי כדי שיהא לי בן מזורז ומלובן וכו'.
- עיינ רש"י ד"ה בר במני, מעי גרמו לך להיותך בעל צורה ובעל כח, שדחקתי ונכנסתי, שתשמיש יפה לולד ללבנו ולזרוז כדאמרינן במסכת נדה ל"א. וכו'.
- ועיינ נדה ל"א., סי' ט"ו, ת"ר שלשה וכו' אחרונים יפה לאשה ויפה לולד, שמתוך כך יצא הולד מלובן ומזורז.
- לח. סנהדרין ל"ז: סי' נ"ה, ר' יוחנן אמר, גלות מכפרת על הכל, שנאמר, כה אמר ה' כתבו את האיש הזה ערירי וגו' (ירמיה כ"ב-ל'), ובתר דגלה כתיב, ובני יכניה אסיר שאלתיאל בנו (דברי הימים א', ג' י"ז) וכו'.
- הרי יכניה, שנזר עליו להיות ערירי, לאחר שגלה הוליד בנים.
- לט. סנהדרין פ"א., סי' קי"ז, דרש רב אחא ב"ר חנינא, מ"ד, אל ההרים וגו' ואת אשת רעהו לא טמא וגו' (יחזקאל י"ח'), שלא ירד לאומנות חבירו וכו'.
- מ. סנהדרין צ"ה., סי' קנ"ה, א"ל הקב"ה לדוד וכו' רצונך, יכלה זרעך, או תמסר ביד אויב וכו'.
- הרי להמסר ביד אויב, חליפין הוא לשיכול בנים.
- מא. סנהדרין פ"ב., סי' קי"ט
- בגדה יהודה ותועבה נעשתה בישראל ובירושלים וגו' ובעל בת אל נכר (מלאכי ב' י"א) וכו' בגדה יהודה, זו עבודת כוכבים וכו' ותועבה נעשתה בישראל ובירושלים, זה משכב זכור וכו' ובעל בת אל נכר, זה הבא על הארמית. וכתיב בתריה, וכתה ה' לאיש אשר יעשנה ער וענה וגו', אם תלמיד חכם הוא לא יהיה לו ער בחכמים ועונה בתלמידים וכו'.
- ועיינ חידושי אנדות שם, ועוד ג"ל ע"פ מ"ש פרק בן סורר (ע"א.), כל הישן בבית המדרש תורתו נעשית לו קרעים וכו' (עיינ רש"י, נעשית לו קרעים, שוכח תלמודו ואינו נזכר אלא לסירוגין) וז"ש שלא יהיה זוכה שיהיה לו ער בחכמים בבית המדרש אלא שיהיה ישן ותורתו נעשית לו קרעים וכו'.

- מב. בנים הטובים - רפואה גדולה לאבות.
- מג. על-ידי שקר הבנים מתים.
- מד. כל שאינו פורש מאשתו סמוך לוסתה, אפלו הני לה בנים
בבני אהרן - מתים. וכל הפורש, הנין לה בנים זכרים וראויין
להוראה.
- מה. כל המבדיל על היין במוצאי שבת, הנין לה בנים זכרים וראויין
להוראה.

מראה מקומות השלם

- מב. סנהדרין צ"ו, סי' קס"ג, ואף מבני בניו של אותו רשע בקש הקב"ה להכניסן
תחת כנפי השכינה, אמרו מלאכי השרת וכו' היינו דכתיב, רפאנו את ככל ולא
נרפתה וגו' (ירמיה נ"א-ט').
הרי בקש הקב"ה לרפאותן על ידי בנים טובים.
- סנהדרין ק"ד, סי' ר"ח, ברא מזכר אבא וכו'*.
ועיין ירושלמי תענית סי' י"ב, הנה בן נולד לך וגו' (דברי הימים א', כ"ב-ט')
וכו' ומהו נולד לך, לך - לרפואתך מן חטייא דילך וכו'
הרי בן טוב (שלמה) לרפואה לאביו (דוד).
- מג. סנהדרין צ"ז, סי' קס"ו, אמר רבא, מריש הוה אמינא, ליכא קושטא בעלמא.
אמר לי ההוא מרבנן ורב טבות שמיה וכו' ולא הוו משני בדיבוריהו ולא הוה
מיית אינש מהתם בלא זימניה וכו' אמר לה, ליתא הכא. שכיבו ליה תרתין בנין
וכו'.
- ועיין אמת אות ל"ג: על ידי דיבור שוא בא מכות בנים.
מ"מ הרב: לשוא הכיתי את בניכם וגו' (ירמיה ב"ל')
באור - לשוא - על ידי שקר, הכיתי את בניכם.
- מד. שבעות י"ח, סי' ח', אמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי, כל שאינו פורש
מאשתו סמוך לוסתה אפי' הויין לו בנים כבני אהרן מתים וכו' א"ר חייא בר אבא
אמר ר' יוחנן, כל הפורש מאשתו סמוך לוסתה הויין לו בנים זכרים וכו' ר' יהושע
בן לוי אמר, הויין לו בנים ראויין להוראה וכו'.
- מה. שם, א"ר חייא בר אבא אמר ר' יוחנן, כל המבדיל על היין במוצאי שבתות הויין
לו בנים זכרים וכו' רבי יהושע בן לוי אמר, בנים ראויין להוראה וכו'.

- מו. המקדש את עצמו בשעת תשמיש דרך צניעות, הוין לה פנים זכרים.
- מז. יזהר מאד שלא יינק הולד מאשה רעה, כי חלב מטמא וחלב מטהר.
- מח. חמין ושמן מברין את הולד.
- מט. מי שאינו עוצר את עצמו מלהטיל מים, תפלתו שמתפלל על בניו נשמעת.
- נ. הולד הולך אחר צורת אב ואם.

מראה מקומות השלם

- מו. שם, א"ר בנימין בר יפת א"ר אלעזר, כל המקדש את עצמו בשעת תשמיש הוין לו בנים זכרים וכו'.*
- ועיין רש"י, המקדש עצמו בתשמיש, דרך צניעות.
- מז. ע"ז י', סי' כ"ה בתוספות ד"ה א"ל אנטונינום לרבי, איתא במדרש, חלב מטמא חלב מטהר. כשנולד רבי גזרו שמד שלא למול, ומלו את רבי. שלח קיסר בשביל רבי ואמו. והחליפה אמו של רבי את רבי באנטונינום והניקתו. והראתו לפני הקיסר ומצאוהו ערל, ופטרוהו לשלום וכו' ואמרינן נמי בירושלמי, שבסוף למד אנטונינום תורה ונתגייר ומל עצמו.
- מח. חולין כ"ד: סי' ט', א"ר חנינא, חמין ושמן שסכתני אמי בילדותי הם עמדו לי בעת זקנותי.*
- יומא ע"ח: סי' ס"ט, דאמר אבבי, אמרה לי אם, האי רביתא דינוקא מיא חמימי ומשחא וכו'.
- מט. בכורות מ"ד: סי' י', אר"ש בן לקיש, מ"ד, לא יהיה בך עקר ועקרה ובבהמתך (דברים ז'-י"ד) אימתי לא יהיה בך עקר, בזמן שבבהמתך. עיין רש"י, שתשים עצמך כבהמה, שלא תהא צנוע בהטלת מים. אריב"ל, לא יהיה בך עקר וכו' עקרה, שלא תהא תפלתך עקרה לפני המקום. ואימתי, בזמן שאתה משים עצמך כבהמה. עיין רש"י, שלא תהא תפלתך עקרה וכו' כשתתפלל על בניך, תהא נשמעת תפלתך. כבהמה, שלא תמתין מלהטיל מים.
- נ. בכורות מ"ה: סי' י', אמר ר"ל, גבוה לא ישא גבוהית, שמא יצא מהן תורן. ננס לא ישא ננסת, שמא יצא מהן אצבעי וכו' מוכן*.

- נא. קשה תרבות רעה פתוך ביתו של אדם יותר ממלחמת גוג ומגוג.
- נב. יקדים ויחשיך לבית-הכנסת, על-ידי-זה יאריך ימי בניו.
- נג. אל ישנה אדם בנו בין הבנים.
- נד. על-ידי חנכה ונר שבת הוי לה בנים תלמידי-חכמים.
- נה. דרחים רבנן הוי לה בנין רבנן, דמוקיר רבנן הוי לה חתנותא רבנן.
- נו. בעוון נדרים גם בעוון פטול תורה גם בעוון מזוזה גם בעוון ציצית גם בעוון שנאת חנם בנים מתים כשהם קטנים.

מראה מקומות השלם

- נא. ברכות ז':, סי' ל"ה, ואמר רבי יוחנן משום רשב"י, קשה תרבות רעה בתוך ביתו של אדם יותר ממלחמת גוג ומגוג וכו'.
- נב. ברכות ח', סי' ל"ט, אמרו ליה לרבי יוחנן, איכא סבי בכבל. תמה ואמר, למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה וגו' (דברים י"א-כ"א) כתיב, אבל בחוצה לארץ לא. כיון דאמרי ליה, מקדמי ומחשכי לבי כנישתא, אמר, היינו דאהני להו וכו'.
- נג. שבת י':, סי' ד', ואמר רבא בר מחסיא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב, לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים וכו'.
- נד. שבת כ"ג:, סי' י"ג, אמר רב הונא, הרגיל בנר הויין ליה בנים תלמידי חכמים וכו'.
- נז. עיין רש"י, בנים ת"ח, דכתיב, כי נר מצוה ותורה אור וגו' (משלי ו"כ"ג), על ידי נר מצוה דשבת וחנוכה כא אור דתורה.
- נה. שם, אמר רבא, דרחים רבנן, הוו ליה בנין רבנן. דמוקיר רבנן, הוו ליה חתנותא רבנן וכו'.
- נו. שבת ל"ב:, סי' כ"ה, תנו רבנן, בעון נדרים, בנים מתים, דברי ר"א ברבי שמעון. רבי יהודה הנשיא אומר, בעון ביטול תורה וכו'.
- פליגי בה רבי חייא בר אבא ורבי יוסי, חד אמר, בעון מזוזה, וחד אמר, בעון ציצית וכו'.
- תניא, ר' נחמיה אומר, בעון שנאת חנם וכו' ובניו ובנותיו של אדם מתים כשהם קטנים.

- נו. מי שנותן מעשר מן מעותיו, בָּנָיו נְצוּלִים מֵהַחֲלֵי הַנִּקְרָא סִמְקָא.
- נח. תִּינוּקוֹת שֶׁל בֵּית־רֶבֶן נִתְפָּסִין עַל הַדּוֹר.
- נש. עַל־יְדֵי הַדְּסִים בְּשֵׁבֶת זֹכָה לְבָנִים תִּלְמִידֵי־חֲכָמִים.
- ס. אִשָּׁה שֶׁמְשַׁפֶּלֶת אֶת בְּנֵיהָ, הַסְּגֵלָה לָזָה, שֶׁתִּרְחֵץ אֶת הַפֶּלֶה קֶדֶם הַחֲפָה.
- סא. לְפִי אֲכִילוֹתָיו שֶׁל אָדָם כֵּן בָּנָיו וּבְנוֹתָיו.
- סב. מִי שֶׁבָּנָיו מֵתִים – אַל יִשְׁמַשׁ מִטָּתוֹ בַּחֵל, כִּי־אִם מִשֵּׁבֶת לְשֵׁבֶת.

מראה מקומות השלם

- נו. שבת ל"ג, סי' כ"ו, ת"ר, אסכרה באה לעולם על המעשר. רמז*
- נח. שבת ל"ג, סי' כ"ו, דאמר רבי גוריון ואיתימא רב יוסף ב"ר שמעיה וכו' אין צדיקים בדור תינוקות של בית רבן נתפסים על הדור וכו'.*
- נש. מרומז בחידושי אנדות שם, ד"ה וחד כנגד שמור וכו' ומטעם זה וכו' נהגו נמי בנר של שבת ליטול ב' נרות. וכמו שבנרות זוכין לבנים חכמים כמ"ש לעיל, הכי נמי הדסים ע"ש בנים צדיקים שנקראו הדסים.*
- ס. שבת ע"ז, סי' מ"ח, משכילתא משיא כלתא. רמז רחוק ונפלא.*
פירוש – כי לפי הפשט כאורו הוא, ספל קטן ונאה המיוחד לכלה לרחוץ ממנו. ולפי הרמז, משכילתא – אשה המשכלת את בניה, משיא כלתא – סגולה היא שתרחוץ את הכלה.
- סא. כתובות ס', סי' י"ב, דשתיא שיכרא הוו לה בני אוכמי. דאכלה בישרא ושתיא חמרא הווה לה בני ברין וכו'
הרי לפי האכילה, כן הבנים.
- סב. כתובות ס"ב, סי' ט"ו, עונה של תלמידי חכמים אימת, אמר רב יהודה אמר שמואל, מע"ש לע"ש, אשר פרוי יתן בעתו וגו' (תהלים א' ג'), אמר רב יהודה ואיתימא רב הונא ואיתימא רב נחמן, זה המשמש מטתו מערב שבת לערב שבת. עיין חידושי אנדות שם, ד"ה עונה של ת"ח וכו' אבל אמר כי כליל שבת שאז הת"ח כעץ שתול על גו' וכו' וע"כ אז פרוי יתן בעתו וכו' שהבנים נקראו פרוי בטנך שכר פרוי הבטן, וק"ל. מובן
ועיין בליקוטי מוהר"ן קמא סי' ל"פ, ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת (דברים י"א ט"ו), ונתתי עשב, רמז לבנים, כמ"ש, וצאצאיך כעשב הארץ (איוב ה' כ"ה). בשדך לבהמתך, היינו, אימתי יהיה לך בנים חיים וקיימים, כשיהיה זווגך בקדושה ותשבר נפש המתאוה שלך, היינו נפש הבהמיות וכו' גם צריך

- סג. דריכת הקשת בל"ג בעמר הוא סגלה לבנים. גם התפלה שמתפללין לפני העמוד בנגינה הוא סגלה לבנים.
- סד. צריך ללמד את התינוק דרך-ארץ מנעוריו.
- סה. השירות והתשפחות, שאמרין קדם אור היום, הוא סגלה לבנים. גם לאשה שנחסר חלבה. גם לאשה רעה שהיא פעסנית.
- סו. מי שהוא מקטין את עצמו בפני רבו ושואל ממנו כל הספקות, אף-על-פי שרבו מביש אותו, על-ידי זה זוכה, שיוצא ממנו בן שהוא גדול בתורה יותר מרבו.

מראה מקומות השלם

- שיהיה עיקר זווגך בלילי שבת שאז נכללת בקדושה וכו' וזה, ואכלת ושבעת, זה רמז על שבת, שאז השביעה, שממנו נתברכין ו' ימים.
- סג. ויהיו בני אולם וגו' דרכי קשת ומרכים בנים וגו' (דברי הימים א', ח"מ').* פירוש - דרכי קשת ומרכים בנים - רמז כי שייכות היא בין דריכת קשת לריבוי בנים. ויתן האלהים להימן בנים וגו' כל אלה על ידי אביהם בשיר בית ה' וגו' (דברי הימים א', כ"הה, ו') רמז פירוש - מרומז בזה, כי כל אלה הבנים להימן, על ידי אביהם בשיר בית ה' - על ידי התפלה בנגינה לפני העמוד בבית ה'.
- סד. ויחיאל בן חכמוני עם בני המלך (דברי הימים א', כ"זל"ב) פירוש רש"י, מגדלן ואומן שלהם, מלמדם תרבות. חנך לנער וגו' (משלי כ"ב-ו')
- סה. ברכות ג', סי' ב', דתניא, רבי אליעזר אומר, שלש משמרות הוי הלילה וכו' שלישית תינוק יונק משדי אמו ואשה מספרת עם בעלה וכו' רמז רחוק ונפלא.* פירוש - כי אם במשמרת השלישית, קודם אור היום, הוא הזמן של הבנים - יניקת חלב האם, וכן העת לשיחת האשה עם בעלה, הרי הוא הזמן המתאים והמסוגל לומר שירות ותשבחות להשי"ת, ובהז לזכות לבנים, וכן האשה שלא תחסר חלבה, ואז גם העת לפעול בתשבחותיו להשי"ת, לשלום - בית, ולא תכעם אשתו עליו.
- סו. ברכות ד', סי' ז', ולא עוד, אלא שכל מה שאני עושה אני נמלך במפיבושת רבי וכו' ולא בושתי וכו' תנא, לא מפיבושת שמו וכו' ולמה נקרא שמו מפיבושת, שהיה מבייש פני דוד בהלכה. לפיכך, זכה דוד ויצא ממנו כלאב. ואמר ר"י, לא

- סז. מי שֶׁמִּקְבֵּל אֶת הַיְסוּרִים בְּאַהֲבָה, זֹכֶה לְזֶרַע שְׂיֵאָרִיכוּ יְמֵיהֶם.
- סח. פְּעֻלוֹת הַשֵּׁם נִמְשָׁכִין אַחַר הַשֵּׁם שֶׁל אָדָם, כִּי שְׂמָא גָרִים.
- סט. מי שֶׁמִּגְבִּיחַ קוֹלוֹ כִּדְבַר לְהַתְפָּאֵר בּוֹ, בָּאִים בְּנָיו לְשִׁבְיָה.
- ע. מי שֶׁאֵין לוֹ בְּנִים, יֵהָא רְגִיל בְּשִׁמּוֹן.
- עא. וְלִפְעָמִים יַעֲקֹר דִּירָה וַיִּחְיוּ בְּנָיו.
- עב. עַל־יְדֵי רְדִיפַת שְׁלוֹם מְצִיל אֶת בְּנָיו מִמִּיתָה וּמַגְלוֹת.
- עג. מי שֶׁעוֹשֶׂה אֵיזָה דְבָר, וְהִדְבָּר הוּא אַחֲר־כֵּן מְכַשׁוֹל לְבְנֵי־אָדָם, עַל־יְדֵי זֶה הַטּוֹבָה נִפְסָק מִזֶּרְעוֹ.

מראה מקומות השלם

- כלאב שמו אלא דניאל שמו, ולמה נקרא שמו כלאב, שהיה מכלים פני מפיכושת בהלכה וכו' ע"ש
- ועיין רש"י, בשביל שהיה דוד מקטין עצמו, זכה ויצא ממנו כלאב. ועיין בד"ה שהי' מכלים, וכו' כלאב, מכלים פני הרב שהיה אב בהוראתו.*
- סז. ברכות ה', סי' י"ב, אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא, כל שהקב"ה חפץ בו, מדכאו ביסורין וכו' ואם קבלם עליו מאהבה מה שכרו, יראה זרע יאריך ימים וגו' (ישעיה נ"ג"י)*
- סח. ברכות ז', סי' ל"ג מאי רות, א"ר יוחנן, שזכתה ויצא ממנה דוד שריוהו להקב"ה בשירות ותשבחות. ומנא לן דשמא גרים וכו'.
- עיין חידושי אנדות ד"ה מגלן דשמא גרים וכו' וע"כ דרשו שמות מלשון שמות, שפעולות ה' נמשכים אחרי השם של אדם שהוא גרים, וק"ל.*
- סט. וקדקד בני שאון אוי לך וגו' כי לקחו בניך בשבי וגו' (ירמיה מ"ח"מ"ה, מ"ו) עיין רש"י ד"ה בני שאון, אותם שהיו מגביהים קול תפארת. רמז פירוש - הרי שהגביהו בני מואב קול תפארת (להתפאר), לקחו בניהם בשבי.
- ע. גלפענ"ד רמז ברוך מבנים אשר וכו' וטובל בשמן רגלו (דברים ל"ג"כ"ד) ופרש"י אין לך בכל השבטים שנתברך בבנים כאשר = מ"מ צמח
- עג. ויעש אתו גרעון לאפוד וגו' ויונו כל ישראל אחריו ויהי לגרעון ולביתו למוקש (שופטים ח"ב"ז) ולא עשו חסד עם בית ירבעל גרעון וגו' (שם, פסוק ל"ה) הרי מעשה האפוד של גרעון, שהיה אח"כ למכשול לישראל - כי זנו אחריו, הוא אשר היה לגרעון ולביתו למוקש, וכי על ידי זה נפסק הטובה מזרעו, ונהרגו בניו.

- עד. לפעמים מחמת אהבה גדולה שפין איש לאשתו אינה מולדת.
 עה. לרב העקרות פשהם נפקדות, מולידות זכר.
 עו. על-ידי אונאת דברים הבנים מתים.
 עז. יש כח ביד הצדיק לקלל את האדם, שלא יהיו לו בנים הגונים.
 עח. מי שהצדיק נעשה אכסניה אצלו, נתברך בבנים.

מראה מקומות השלם

- עד. כי את חנה אהב וה' סגר רחמה (שמואל א', א'ה') ויאהב יעקב את רחל וגו' ויאהב גם את רחל מלאה וגו' וירא ה' וגו' ורחל עקרה וגו' (בראשית כ"ט"ה, ל', ל"א)
 עה. וראיה, משרה, רבקה, רחל וחנה ושונמית.
 ותהי שרי עקרה אין לה ולד (בראשית י"א-ל')
 שרה - עצרני ה' מלדת - ותלד שרה לאברהם בן וכו' (בראשית ט"ז-ב' - כ"א-ב')
 רבקה - כי עקרה היא - ויקרא שמו יעקב (בראשית כ"ה-כ"א, כ"ו)
 רחל - ורחל עקרה - ותהר ותלד בן (בראשית כ"ט-לא - ל"כ-ג)
 חנה - וה' סגר רחמה - ותהר חנה ותלד בן (שמואל א', א'ה', כ')
 שונמית - אבל בן אין לה - ותהר האשה ותלד בן (מלכים ב', ד'י"ד, י"ו).
 עו. וכעסתה צרתה וגו' (שמואל א', א'ו') וכתיב להלן, ורבת בנים אמללה (כ"ה')
 עז. כה יעשה לך אלהים וגו' (שמואל א', ג'י"ז) ברש"י, ד"ה כה יעשה לך כאותה קללה עצמה, שלא יהיה לך בנים הגונים. וכן עלתה בו, ואע"פ שהגיד לו. (קללת עלי לשמואל)
 (ועיין סנהדרין ק"ו:, סי' רל"א, אמר הקב"ה לדוד, ניתי דואג וכו' ליהוי ליה בנין רבנן?, ושרשך מארץ חיים סלה (תהלים נ"ב"ז)).
 (קללת דוד לדואג)
 מכות י"א., סי' י"ב, א"ר יהודה אמר רב, קללת חכם אפי' בחנם היא באה וכו' א"ר אבהו, קללת חכם אפי' על תנאי היא באה. מנ"ל, מעלי וכו' כה יעשה לך וגו' ואע"ג דכתיב, ויגד לו שמואל וגו' ואפילו הכי כתיב, ולא הלכו בניו בדרכיו ויטו אחרי הבצע וגו' (שמואל א', ח'ג').
 עח. ויברך ה' את עבד אדום ואת כל ביתו (שמואל ב', ו'י"א)
 עיין רש"י, אשתו ושמונה כלותיה ילדו ששה בנים בכרם אחד וכו'.
 עיין ברכות סג', סי' קמ"ו, פתח ר"א בנו של רבי יוסי הגלילי בכבוד אכסניה

עט. מי שמשתוקק לעשות איזה מצוה ואין זוכה לעשות אותה, על-ידי זה יזכה לבנים, ונדלתו מוריש לבניו, ובניו יזכו לעשות המצוה הזאת.

פ. מי שמקפח פרנסה, לסוף שבניו מתים.

פא. מאגינט סגלה לבנים.

מראה מקומות השלם

ודרש, ברך ה' את בית עבד אדם וגו' בעבור ארון האלהים וגו' (שם, פסוק י"ב), והלא דברים קל וחומר, ומה ארון שלא אכל וכו' כך, המארח תלמיד חכם בתוך ביתו ומאכילו על אחת כמה וכמה וכו'.

הרי המארח צדיק בביתו, קל וחומר הוא, שמתברך בבנים.

עט. ויאמר המלך וגו' וארון האלהים ישב בתוך היריעה – כי ימלאו ימך וגו' והקימתי את זרעך וגו' והכינתי את ממלכתו – הוא יבנה בית לשמי וגו' (שמואל ב' פרק ז' דברי הימים א' פרק י"ז)

הרי דוד, שהשתוקק לבנות את בית המקדש, זכה להוריש גדולתו לשלמה בנו, והוא עשה את המצוה הזאת.

פ. מיתת בני שאול ביד הגבעונים (שמואל ב', פרק כ"א)

עיינן יבמות ע"ח: סי' מ"א, ויאמר ה' אל שאול ואל בית הדמים על אשר המית את הגבעונים (שם, פסוק א'), וכי היכן מצינו בשאול שהמית את הגבעונים, אלא מתוך שהרג נוב עיר הכהנים, שהיו מספיקין להם מים ומזון, מעלה עליו הכתוב כאילו הרגן.

הרי מתו בני שאול, בגלל שקפח פרנסת הגבעונים, כמבואר בפרק הנ"ל ובגמ' הנ"ל.

סוטה י"א, רב חסדא אמר, גמירי – כל השורף תבואתו של חברו, אינו מגיה בן ליורשו וכו' = מ"מ מהר"צ

פא. וצפונך תמלא בטנם ישבעו בנים וגו' (תהלים י"ז י"ד), רמז למאגינט, שטבעו נוטה לצד צפון, כידוע לטבעיים. עיינן ספר הברית מאמר י"ב פ' ג'. עיינן ראשון לציון שער שמיני סי' ק"מ, שטבעו נוטה לצד צפון ולדרום, ראשו אחד לצפון והשני לדרום.

ועיינן ברכות ה': סי' מ"ו, דאמר רבי חמא ב"ר חנינא ואמרי לה, אמר רבי יצחק, כל הנותן ממתו בין צפון לדרום, הויין ליה בנים זכרים, שנאמר, וצפונך תמלא בטנם ישבעו בנים וכו'.

באור – הרי בגמ' דורשים מן הפסוק, וצפונך תמלא בטנם ישבעו בנים, כי צד הצפון סגולה לבנים זכרים. וע"כ המאגינט, שטבעו נוטה לצד צפון, סגולה לבנים – ברמז מפסוק זה וגם

- פב. בָּנָיו שֶׁל אָדָם מֵתִים, כְּשֶׁעוֹסֵק בְּשִׁמּוֹת הַטְּמָאָה אוּ בְכִשְׁפִים אוּ שְׂמָמִין בָּהֶם.
- פג. כְּשֶׁאִישׁ וְאִשָּׁה רוֹחֲצִים יְדֵיהֶם וְגוֹתְנִים צְדָקָה קֶדֶם הַתְּשׁוּמִישׁ, בָּזֶה הֵם מְסִירִים אֶת רוּחַ הַטְּמָאָה מֵהַיְלָדִים, שֶׁהֵם מוֹלִידִים.
- פד. יֵשׁ אִשָּׁה שְׂמַגְדֵּלֶת נְקֻבוֹת, וְאִינָה מְגַדֵּלֶת זְכָרִים.
- פה. אֲמִירַת פְּרִשְׁת צִיצִית בְּמִסִּירוֹת־נֶפֶשׁ וּבִירְאָה גְדוֹלָה גַם הַלְבָשֶׁת עֲרוּמִים, עַל־יְדֵי זֶה זוֹכָה לְבָנִים זְכָרִים.
- פו. שָׁנָה שְׁיֵשׁ בָּהּ בְּרָכָה, סִימָן שָׁנָם יִשְׂרָאֵל יִפְרוּ וְיִרְבּוּ.

מראה מקומות השלם

- כמבואר, כנ"ל, שטבעו נוטה לשני הצדדים, ראשו אחד לצפון והשני לדרום, הרי גם המאגינט בין צפון לדרום, והריהו כמאמר חז"ל הג"ל, הנותן ממתו בין צפון לדרום, וד"ל.
- פג. רחצו הזכו הסירו רע מעלליכם וגו' (ישעיה א"ט"ז)
- הזכו - מלשון זכה עמי, ר"ל, עשה עמי צדקה. הסירו רע מעלליכם - ודרש כמו מעולליכם.
- באור - רחצו, תרחצו ידיכם (לפני תשמיש) וכן הזכו, עשו עמי צדקה, ועל ידי זה, הסירו רע מעלליכם - תסירו רוח הטומאה מעולליכם - מהילדים שתולידו.
- עיין כ"ב י': סי' ט"ו, מה יעשה אדם ויהיה לו בנים זכרים, ר' אליעזר אומר, יפור מעותיו לעניים. ר' יהושע אומר, ישמח את אשתו בדבר מצוה.
- עיין רש"י, בדבר מצוה, לפני תשמיש.
- באור - בהשגת רביו"ל, משולב מאמרי ר' אליעזר ור' יהושע יחד, והיינו, לפני תשמיש ישמח את אשתו - בנתינת צדקה.
- פד. ולא גדלתי בחורים רוממתי בתולות (ישעיה כ"ג"ד) רמז פירוש - כי יש אשה אשר מגדלת רק נקבות.
- פה. (בהתעטף עלי נפשי את ה' זכרתי וגו') (יונה כ"ח)
- בהתעטף - מרמז על פרשת ציצית, שהוא העטיפה בהם. עלי נפשי את ה' - מרמז על מסירת נפש. גם בהתעטף - מרמז על הלבשת ערומים. על ידי זה, זכרתי - בחינת בנים זכרים. רמז רחוק מאד)
- פו. הבאים ישרש יעקב ופרח ישראל ומלאו פני תבל תנובה (ישעיה כ"ז"ו)
- באור - סימן ליציץ ופרח ישראל, הריהו - ומלאו פני תבל תבואה. ואברכהו ואברכהו (ישעיה נ"א"ב)
- רבבה בצמח השדה נתתיך ותרכי וגו' (יחזקאל ט"ז"ו)

- פז. אִשָּׁה שְׁעוֹסֶקֶת בְּכַשְׁפִּים, בְּנִיָּה מֵתִים וְנַעֲשִׂית אֱלֻמָּנָה.
 פח. מִיִּנְקַת שְׁנַחֲסֵר חֲלָבָה – הַסְּגָלָה לָזָה שְׁוִיתֵאֲבִל בְּעֵלָה עַל יְרוּשָׁלַיִם.
 פט. מִכּוֹת בְּנִים בָּא עַל־יְדֵי שָׂוֵא, גַּם הַמָּקוֹם גּוֹרֵם.
 צ. מִי שְׁמַשְׁמַח חֲתָן וְכֻלָּה, יִזְכֶּה שְׁתִּלָּד אִשְׁתּוֹ זְכָרִים.
 צא. גַּם עַל־יְדֵי הַזְּהָרוֹת נֵרוֹת.

מראה מקובות השלם

- ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל וגו' והרביתי עליכם אדם כל בית ישראל וגו' (יחזקאל ל"ז-ח', י')
- פז. שכול ואלמן כתמם באו עליך ברב כשפיך וגו' (ישעיה מ"ז-ט') עיין רש"י, כל קבורת בנים וכו' קרוי שכול.
 הרי שכול הבנים והאלמנות, באו עליך ברב כשפיך.
 סוטה כ"ב. אלמנה שובבית וקטן שלא כלו לו חדשיו הרי אלו מבלי עולם וכו' כגון יוחני בת רמיבי פרש"י שהיתה עוסקת בכשפים וכו' = מ"מ מהר"צ
- פח. שמחו את ירושלים וגו' כל המתאבלים עליה למען תינקו ושבעתם משד וגו' (ישעיה ס"ז-י', י"א)
 באור – כל המתאבלים עליה – הרי תתאבלו על ירושלים, למען תינקו ושבעתם משד – בכדי שלא תחסר החלב מהמינקת.
- פט. עיין אמת ל"ג. וכן לעיל סעיף מ"ג.
 לשוא הכיתי את בניכם וגו' (ירמיה ב"ל')
 פירוש – לשוא, בגלל השקר, הכיתי את בניכם.
 על הבנים ועל הבנות הילודים במקום הזה וגו' ממותי תחלאים ימתו וגו' (ירמיה ט"ז – ג', ד')
- פירוש – במקום הזה וגו' – כי גם המקום גורם למכות.
 סנהדרין צ"ז, ס' קס"ו, מעובדא דרב טבות דלא משני דיבורא וכו' אתרא ושמיה קושטא וכו' לא מיית איניש וכו' = מ"מ מהר"צ
- צ. קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול רחים וגו' (ירמיה כ"ה-י')
 פירוש רש"י, קול רחים, סימן הוא לסעודת ברית מילה, על שם שמוחנין ושוחקין לה סממנין לרפואה. רמז
 פירוש – על ידי שמחת חתן וכלה, זוכים לקול רחים – שתלד אשתו זכר ויעשה סעודת ברית מילה.
- צא. קול רחים ואור נר (שם) רמז
 פירוש – קול רחים, להולדת זכר ועשיית סעודת ברית מילה (כפירוש רש"י, כנ"ל), זוכים על ידי,

- צב. שְׁנָה שְׁיֵשׁ הַרְבֵּה גְשָׁמִים, סִימָן שְׁנוּלָדִים בְּזֶה הַשָּׁנָה הַרְבֵּה זְכָרִים.
 צג. אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ שָׁהֵם מְקַלְלִים אֶת עַצְמָם, אֵין מְגַדְלִין אֶת בְּנֵיהֶם.
 צד. סְגָלָה לְגִדּוֹל בָּנִים: תִּזְרַע אֵיזָה מִין תְּבוּאָה, וּכְשֶׁתִּקְצֹר אוֹתָהּ, תִּתֵּן אוֹתָהּ לְעֲנִיִּים, וְאִתָּהּ לֹא תִּהְיֶה מְמֻנָּה.
 צה. מִי שֶׁמְּטִיל אֵימָה יְתֵרָה עַל דּוֹרוֹ, אֵין מְתַקְיָמִין לוֹ בָּנִים חֲכָמֵי לֵב.

מראה מקומות השלם

ואור הגר - הזרות גרות

שבת כ"ג: הרגיל בנר הויין ליה בנים וכו' = מ"מ מהר"צ

צב. עיין פרקי דרבי אליעזר פ"ה ופכ"ג שמים עליונים הוא בחינת זכר וכו' מוכן = מ"מ הר"ר נתן צבי קעניז

עיין תענית ו', מאי לשון רביעה וכו' מיטרא בעלה דארעא הוא שנאמר (ישעיה נ"ה"י) כי כאשר ירד הגשם וגו' כי אם הרוה את הארץ והולידה והצמיחה וגו' היינו שהגשם בחינת זכר = מ"מ צמח

צג. יקבהו אררי יום העתידים ערר לויתן (איוב ג'ז')

פירש רש"י, העתידים ערר לויתן, להיות ערירים במחברתם וכו' מחברת איש ואשתו מאין בנים וכו'.

ודרש רבינו ז"ל, עורר - מלשון אורר. גם עורר, כלשון חז"ל - לשון ערעור וקפץ, כמו אם יש עליו עוררין. רמז

פירוש - כי נדרש גם לשון עורר וגם לשון אורר. והיינו, אם יש אורר בין איש לאשתו, הרי עורר להם, ואין מגדלים את בניהם, וערירים הם מאין בנים.

(ולכאורה, למה לא מביא הרב רישא דקרא: יקבהו אררי יום וגו', ועיי"ש ברש"י, יקבהו, יקללוהו וכו'. אוררי יום, המקללים את ימיהם וכו'. = המבאר)

צד. אזרעה ואחר יאכל וצאצאי ישרשו (איוב ל"א"ח') רמז

פירוש - אזרעה ואחר יאכל, אזרע תבואה ואתן אותה לעני לאכול, וצאצאי ישרשו - ובני יגדלו וכו'

צה. לכן יראוהו אנשים לא יראה כל חכמי לב (איוב ל"ז"ב"ד)

עיין רש"י, לכן יראוהו וכו' לפי שהיית מטיל אימה יתירה על דורך חנם, לפיכך לא זכית להתקיים לך בנים חכמי לב.

(ר"ה י"ז, סי' י', אמר רב יהודה אמר רב, כל פרנס שמטיל אימה יתירה על הצבור, שלא לשם שמים, אינו רואה בן תלמיד חכם, שנאמר, לכן יראוהו אנשים לא יראה כל חכמי לב)*

שבת כג. ? = מ"מ מהר"צ

- צו. מי שאין לו רחמנות על בְּנָיו, בְּיָדוּעַ שָׁאִין לוֹ חֶלֶק בְּשֶׁכֶל דְּקַדְשָׁה.
- צז. בְּשָׂאִינוֹ חוֹזֵר עַל לְמוּדוֹ [וְשׁוֹכַח] עַל־יָדֵי זֶה הַבְּנִים מֵתִים.
- צה. עַל־יָדֵי זְנוּת אֵין מְגַדְלִים בְּנִים.
- צט. שֵׁם אֱלוֹהַּ – שְׁמִירָה לְבָנִים.
- ק. מִי שֶׁמְשַׁתְּדֵל שְׂיִהְיֶה פְּרָנְסָה לְדוֹרְשֵׁי הַשֵּׁם, עַל־יָדֵי זֶה יִזְכֶּה שְׁלֹא יֵצְאוּ בְּנָיו לְתַרְבוֹת רָעָה.
- קא. עַל־יָדֵי אֲמוּנַת צְדִיקִים הַבְּנִים חַיִּים וְקַיָּמִים.
- קב. בְּשִׁזְכֹּר בָּא לְעוֹלָם – חֶסֶד בָּא לְעוֹלָם.

מראה מקומות השלם

- צו. הקשיח בניה ללא לה וגו' ולא חלק לה בבניה (איוב ל"ט"ט"ז, י"ז)
עיי' רש"י, הקשיח, הקשיח בניה מלכה כאילו אינם שלה.
- צז. באור – הקשיח בניה ללא לה וגו', ולא חלק לה בבניה – בידוע שאין לה חלק בבניה דקדושה.
- צה. כי השה אלוה חכמה ולא חלק לה בבניה (שם)
באור – הקשיח בניה וגו', היינו מאכד את הבנים, כי השה אלוה חכמה ולא חלק לה בבניה – כי לא חזר על לימודיו וע"כ שכח את תורתו ואין לו חלק בה.
- ק. ותשכח תורת אלהיך אשכח בניך גם אני (הושע ד"ו)
באור – ותשכח תורת אלהיך, כי לא חזרת על לימודיך, ועל כן, אשכח בניך גם אני – ח"ו עי"ז שוכח השי"ת את בניו ומתים.
- ק. (עיי' סנהדרין צ"ט, סי' קע"ו, רבי יהושע אומר, כל הלומד תורה ומשכחה, דומה לאשה שיוולדת וקוברת).*
- באור – לפי השגת רביז"ל, הרי זה ממש דומה, כי בניו מתים ח"ו.
- צה. הזנו ולא יפרצו וגו' (הושע ד"י)
עיי' רש"י, ולא יפרצו, לא יגדלו בנים.
- צט. כימי אלוה ישמרני (איוב כ"ט"ב)
- ק. ודרשי ה' לא יחסרו כל טוב (תהלים ל"ד"א) והיינו, המשתדל שלא תחסר פרנסה לדרשי ה', על ידי זה – לבו בנים שמעו לי יראת ה' אלמדכם (שם, ההמשך בפסוק שלאחריו), והיינו, הבנים יהיו יראי ה'. רמז
- קב. זכר חסדו וגו' (תהלים צ"ח"ג) רמז
פירוש – זכר – ע"י לידת זכר, חסדו חסד בא לעולם.

- קג. מי שֶׁמְצַעֵר אֶת אָבִיו וְאִמּוֹ – עַל-יְדֵי זֶה אֵינּוּ זוֹכֵה לְגִדּוּל זְכָרִים.
 קד. מי שֶׁרוֹדֵף שְׁלוֹם – עַל-יְדֵי זֶה יִזְכֶּה לְרֵאוֹת בָּנִים לְבָנָיו.
 קה. קְלָקוּל הַדָּלָת אוֹ הַחֲלוֹן זֶה סִימָן לְחֻלְשַׁת בָּנִים.
 קו. הַמְחַלְקֵת זֶה סִימָן רַע לְבָנִים, וְשְׁלוֹם זֶה סִימָן טוֹב לְבָנִים.
 קז. הַבָּנִים שׁוֹטִים, כְּשֶׁאֲבִיהֶם כְּעָסָן.
 קח. עַל-יְדֵי כְּבוֹד אָב הַזֹּכֵה לְבָנִים זְכָרִים.

חלק שני

- א. מי שֶׁיֵּשׁ לוֹ צַעַר גְּדוּל בָּנִים, יִקְרָא בְּכָל יוֹם מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית. גַּם עַל-יְדֵי

מראה מקומות השלם

- קג. יִזְכֵּר עוֹן אֲבֹתָיו וְגו', וְחַטָּאת אִמּוֹ וְגו' וְיִזְכֵּר מֵאֶרֶץ זָכָרָם (תהלים ק"ט"ד, ט"ו) רמז
 פירוש – יִזְכֵּר עוֹן אֲבֹתָיו וְגו', עַל יְדֵי שְׁמוֹכִירִים לוֹ עוֹנוֹ וְחַטָּאתוֹ שֶׁצַּעַר אֶת אָבִיו וְאֵת אִמּוֹ, וְיִזְכֵּר מֵאֶרֶץ זָכָרָם – יִזְכֵּר הַזְּכָרִים, וְאֵינּוּ זוֹכֵה לְגִדּוּל.
 קד. וְרֵאָה בָּנִים לְבִנְיָךְ שְׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל (תהלים קב"ח"ו)
 כאור – וְרֵאָה בָּנִים לְבִנְיָךְ, עַל יְדֵי, שְׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל – בְּזִכּוֹת רְדִיפַת הַשְּׁלוֹם.
 קה. כִּי חֹזֵק בְּרִיחֵי שַׁעֲרֶיךָ בְּרֶךְ בְּנִיךְ בְּקִרְבְּךָ (תהלים קמ"ז"ג) רמז
 פירוש – כִּי חֹזֵק בְּרִיחֵי שַׁעֲרֶיךָ, עַל יְדֵי חִיּוּק הַשַּׁעֲרִים, בְּרֶךְ בְּנִיךְ בְּקִרְבְּךָ, סִימָן הוּא לְבִרְכַּת הַבָּנִים. הֵרִי לְהִיפֵךְ, קְלָקוּל הַשַּׁעֲרִים וְהַדְּלָתוֹת, סִימָן הוּא לְחֻלְשַׁת הַבָּנִים.
 קו. בְּרֶךְ בְּנִיךְ בְּקִרְבְּךָ. הַשֵּׁם גְּבוּלָךְ שְׁלוֹם וְגו' (שם, וְגַם פְּסוּק י"ד).
 כאור – בְּרֶךְ בְּנִיךְ בְּקִרְבְּךָ, וְזֶה בַּעַת, הַשֵּׁם גְּבוּלָךְ שְׁלוֹם – כִּי ע"י הַשְּׁלוֹם הַבָּנִים מֵתְבַרְכִּים, וְסִימָן טוֹב הוּא לְבָנִים. וְלְהִיפֵךְ, הַמְחַלְקֵת – סִימָן רַע הוּא לְבָנִים.
 וְיִדְעַת כִּי שְׁלוֹם אֵהְלֶךְ וְגו' וְיִדְעַת כִּי רַב זֶרַעְךָ וְצֹאצְאֶיךָ כַּעֲשֵׁב הָאֶרֶץ (איוב ה"ב"ד, כ"ה)
 הֵרִי אִם שְׁלוֹם בְּאֵהְלֶךְ וְגו', וְיִדְעַת כִּי רַב זֶרַעְךָ וְגו' – סִימָן טוֹב הוּא לְבָנִים.
 קז. כַּעֲשֵׁב לְאֲבִיו בֶּן כַּסִּיל וְגו' (משלי י"ז"ב"ה)
 כאור – כַּעֲשֵׁב לְאֲבִיו, אִם הָאָבִא הוּא כַּעֲסָן, בֶּן כַּסִּיל – הַבֶּן הוּא שׁוֹטֵה.
 קח. בֶּן יַכְבֵּד אֲב וְגו' (מלאכי א"ו) רמז
 פירוש – בֶּן – לְזִכּוֹת לְבֵן זָכָר, יַכְבֵּד אֲב.

חלק שני

- א. מד"ר בְּרֵאשִׁית פֶּר' א' ס' א', רַבִּי הוֹשַׁעִיָּה רַבָּה פִּתַּח, וְאֵהִיָּה אֲצִלוֹ אֲמוֹן וְגו'

- הקריאה נצול מעלילות של גולה.
 ב. סגלה לבנים, להקטין את עצמו.
 ג. מטע הפך מזיק לגדול ולדות.
 ד. השתדלות בפדיון שבויים מסגל להולדה.

מראה מקומות השלם

(משלי ח'ל')

אמון פדגוג וכו' האיך מה דאת אמר, כאשר ישא האמן את הינק וגו' (במדבר י"א"ב) וכו'.

ובסי' ב', רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי פתח, כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים (תהלים קי"א-ו'), מה טעם גילה הקב"ה לישראל מה שנברא וכו' שלא יהיו מונין את ישראל ואומרין להם, הלא אומה של בזוים אתם וכו' העולם ומלואו של הקב"ה וכו'.

וכשרצה נטלה מכם ונתנה לנו וכו'. רמז

פירוש - יש במעשה בראשית ענין גדול הבנים, וכן ביטול עלילות של גולה, וע"כ מסוגל לאלה, לומר מעשה בראשית.

ב. מד"ר בראשית פר' ו' סי' ד' - נח פר' ל"ז סי' ז', ושם אחיו יקטן (בראשית י"ז"ה), למה נקרא שמו יקטן, שהיה מקטין (את עצמו) את עסקיו. ומה זכה, זכה להעמיד שלש עשרה משפחות גדולות וכו' הרי סגולה לבנים, להקטין עצמו.

ג. מד"ר נח פר' ל' סי' ב', קל הוא על פני מים וגו' לא יפנה דרך כרמים (איוב כ"ד"י"ח) וכו' מי שפרע מדור המבול, כל כך למה, לא יפנה דרך כרמים, שלא היתה כוונתו אלא למטעת כרמים. אבל נח, לא היתה כוונתו אלא להפרות וכו' ולהעמיד בנים כו'.

ד. מד"ר נח פר' ל"א סי' י"ב - פר' ל"ד סי' ז', ובאת אל התבה אתה ובניך ואשתך ונשי בניך אתך (בראשית ו"י"ח), ר' יהודה בר סימון ור' חנין בשם רב שמואל בר ר' יצחק אמר, נח כשנכנס לתיבה נאסר לו פריה ורביה. הה"ד, ובאת אל התבה אתה ובניך לעצמך ואשתך ונשי בניך לעצמן. כיון שיצא, התיר לו וכו' רמז

כאור - הרי התבה היתה בית הסוהר לנח וכו', כדאיתא במד"ר נח פר' ל"ב סי' ח', ויסגר ה' בעדו (בראשית ז"ט"ז), אמר רבי לוי וכו' ונטל אוהבו וחבשו בבית האסורין וכו'. וכן במד"ר וירא פר מ"ט סי' ב', שנח ובניו ביתו נחבשו בבית האסורים. והיציאה מן התבה (בית האסורים) גרמה להיתר פריה ורביה, כך פדיון שבויים מסוגל להולדה.

- ה. אמירת המעמדות טוב לבנים.
- ו. אשה שבניה מתים בחלי הנקרא סמקא, הינו ידושין, תרחץ אותם בשמן, והשמן הזה תדליק אותו אחר-כך בטבילת מצוה.
- ז. מי שקמים עליו רבים וחולקים עליו על אמונתו והוא עומד פנגדם וטוען פנגדם דברים הנתקבלים, על-ידי זה זוכה לבנים רבים, והעולם נתמלא מזרעו.

מראה מקומות השלם

- עיין פדיון שבויים ט', חלק שני.
(ועיין מד"ר ויצא פר' ע"א סי' א', ואת אסיריו לא בזה (תהלים ס"ט-ל"ד), אלו העקרונות שהן אסורות בתוך כתיהן וכו' וכיון שהקב"ה פוקדן בבנים הן נוקפות וכו')
- באור - הרי הפקידה בבנים יציאה היא מבית האסורים, כך פדיון שבויים מסוגל להולדה.
- ה. מד"ר נח פר' ל"ד סי' י"ב, ויברך אלהים את נח ואת בניו ויאמר להם פרו ורבו ומלאו את הארץ (בראשית ט"א), זה שיבן בזכות הקרבנות וכו' רמו פירוש - והרי המעמדות תוקנו על הקרבנות, וע"כ טוב אמירתם לבנים, כי בזכות הקרבנות נתברכו נח ובניו, פרו ורכו וגו'.
- ו. מד"ר נח פר' ל"ז סי' ד', ותהי ראשית ממלכתו בכל וגו' בארץ שנער (בראשית י"י) וכו' ד"א, שנער, שהם מתים בתשניק בלא נר ובלא מרחץ וכו'.
- עיין פירוש יפה תואר שם, בתשניק, זו חולי הכפיה שהחולה מניע ומנער כל אבריו בחליו וכו' כי הנר והמרחץ קשים לחולי זה.
- ועיין מתנות כהונה, בלא נר, פירש רש"י, שאין שמן מצוי בכבל וכו' רמו רחוק מאד
- פירוש - כפי המבואר במתנות כהונה, בשם רש"י, נראה, שאם היה שמן מצוי בכבל, היו מתרפאים על ידי זה. והיינו, על ידי הרחיצה בשמן, והדלקתן לצורך טבילת מצוה, רפואה ותיקון הוא לחולי שקשה לה הנר והמרחץ, כדאיתא ביפה תואר.
- ז. עיין מריבה ד' חלק שני
- מד"ר נח פר' ל"ח סי' י', ויפץ ה' אתם משם על פני כל הארץ וגו' (בראשית י"א-ח) וכו' והציף ל' משפחות מהן וכו' אותן ל' משפחות מהיכן עמדו, מאברהם וכו'. ושם בס"י י"ג מבואר מענותיו עם תרח ועם נמרוד [ועיין יפה תואר שם] וכו' ובס"י י"ד שם, הרן מוליד לו' שנים ואברהם אינו מוליד, אתמהא,

- ת. היא הנעשה מכסף, מסגל לפריה ורבייה.
- ט. לפעמים בגין הבית גורם לאשה שלא תלד, פשהעצים שבבגין אינם מנחים פסדר הנתן להם מששת ימי בראשית, ואז הבית נקרא הרום אפלו בבגינו, וההרום הזה בא ומזיק לאשה ואינה מולדת.
- י. צריך לחזר אחר מוהל צדיק ויראשמים, כי פשהמוהל אינו טוב, יכול להיות שלא יהיה מוליד, חס ושלום, הנמול על-ידו. גם על-ידי שהמוהל אינו טוב, על-ידי זה בא התינוק, חס ושלום, לידי חלי נופל.

מראה מקומות השלם

- ותהי שרי עקרה אין לה ולד (בראשית י"א-ל'), א"ר לוי, בכל מקום שנאמר אין לה, הוה לה וכו'.
- ועיין שם לך לך פר' ל"ט סי' ג', רבי ברכיה פתח, אחות לנו קטנה וגו' אם חומה היא נבנה עליה וגו' (שיר השירים ח"ח, ט'), אחות לנו קטנה, זה אברהם וכו' אם חומה היא נבנה עליה, אם מעמיד דברים כחומה נבנה עליה וכו'. ועיין מתנות כהונה, נצילנו ונבנה אותנו בעולם.
- באור – הרי ל' משפחות שהציק, עמדו מאברהם. וכל זה היה לו, בזכות מענותיו עם תרח ועם נמרוד, והעמיד כנגדם דברים כחומה אשר נתקבלו, ובזכות זה נבנה, כמבואר לעיל, נצילנו ונבנה אותו בעולם.
- ת. מד"ר לך לך פר' ל"ט סי' י"א, אמר הקב"ה, בהא בראתי את העולם, הריני מוסיף הא על שמך, ואת פרה ורבה.
- ט. עיין בית ב' חלק שני.
- מד"ר לך לך פר' מ"ה סי' ב', תני, כל מי שאין לו בן כאלו הוא מת, כאלו הוא הרום וכו' שנאמר, אולי אבנה ממנה (בראשית ט"ז-ב'), ואין בונין אלא את ההרום.
- באור – הרי מי שאין לו בנים, הרום הוא. ועל כן בית הרום, מויק הוא לאשה שלא תלד, ותהיה גם היא הרוסה.
- י. עיין מוהל א'.
- מד"ר לך לך פר' מ"ו סי' ד', התהלך לפני והיה תמים ואתנה בריתי ביני ובינך וארבה אותך במאד מאד (בראשית י"זא, ב') וכו' ואתנה בריתי ביני ובינך, במקום שהוא פרה ורבה.
- באור – הרי ענין ברית המילה ופריה ורביה שייכים זה לזה, כי במקום אחד נאמרו, ושם, בסי' ו', ויפל אברם על פניו וידבר אתו אלהים לאמר (בראשית י"זג'),

- יא. מי שיש לו בן עוסק בתורה, כאלו לא מת.
- יב. החלב של צדקת הוא טוב להינוק ליראת-שמים וגם נותנות לו ממשלה בעולם הזה.
- יג. שכול בנים בא, חם ושלום, על מי שמפיל את חברו מאמונה.
- יד. כשיש שלום מלכות, על-ידי זה נולדים בישראל בעלי הוראה.
- טו. מי ששומר את עצמו גם את העת והזמן שמזוג, שלא יהיה לא הוא ולא העת והזמן חם ביותר ולא קר ביותר, על-ידי זה בנני הנולדים יהיו חכמים גדולים.

מראה מקומות השלם

- ר' פנחס בשם רבי לוי, שתי פעמים בתיב באברהם נפילה על פניו, כנגדן נטלה מילה מבניו שתי פעמים, אחד במצרים ואחד במדבר. במצרים בא משה ומלך. במדבר בא יהושע ומלך. עיין ידי משה רמז פירוש – רמז הוא, לחולי נופל, התיקון הוא שיהיה המוהל טוב וצדיק, כי נגר נפילה המוזכר באברהם, באו משה ויהושע ומלו את ישראל.
- ושם, כסי' ט', ואתה את בריתי תשמר וגו' (בראשית י"ז"ט') וכו' רב הונא אמר, ואתה, מכאן למוהל שיהא מהול וכו'.
- כאור – הרי ענין הוא שיהא המוהל כשר וכו'.
- יא. מד"ר וירא פר' מ"ט סי' ד', תני, ר"ש בן יוחאי אומר, כל מי שיש לו בן יגע בתורה כאילו לא מת וכו'.
- יב. מד"ר וירא פר' נ"ג סי' ט', ותאמר מי מלל לאברהם היניקה בנים שרה וגו' (בראשית כ"א"ז) רבנן ורבי אחא. רבנן אמרי, כל מי שבא לשם שמים נעשה ירא שמים. רבי אחא אמר, אף מי שלא בא לשם שמים ניתן לו ממשלה בעוה"ז וכו'. עיין משנת דרבי אליעזר שם.
- הרי אלה שבאו וינקו מחלב שרה אמנו, זכו ליראת שמים, ולמשלה בעוה"ז.
- יג. עיין אמונה י"ג חלק שני.
- מד"ר צו פר' ז' סי' א', הה"ד, ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו וגו' (דברים ט"ב), ר' יהושע דסיכנין בשם ר' לוי, אין לשון השמדה הכתוב כאן אלא לשון כילוי בנים ובנות וכו'. וכן שם, פר' י' סי' ה'.
- הרי בגלל חטא העגל, שיכל אהרן את בניו.
- טו. ידוע מקדמונים בשם הרמב"ם. הובא גם במדרש תלפיות אות זווג. ועיין גם כן במנורת המאור.

- טז. מי שהוא שולט בביצרו, בניו אינם יוצאים לתרבות רעה, ועל־ידי זה ממונו נתברך, ועל־ידי זה לא יבוא לידי גסיון.
- יז. אפלו אשה צדקת פשהיא אינה מיחסת, על־ידי זה מולדת בנים שאינם הגונים.
- יח. בזמן שהדגן רב בעולם, זה סימן ללדת זכרים, ובזמן שהיין רב בעולם, זה סימן ללדת נקבות.
- יט. מי שאין לו בן זכר, ירגיל את עצמו להביא מתנות לתלמידי־חכמים, ויאמר פרשה של בכורים וגם ילמד גמרא הרבה וימעט בלמוד אנדה, כי למוד אנדה הוא מסגל לבנות.

מראה מקומות השלם

- טז. מד"ר חיי שרה פר' נ"ט סי' ז', וה' ברך את אברהם בכל (בראשית כ"ד א') וכו' ר' לוי אמר תלת. בכל, שהשלימו ביצרו. בכל, שעשה ישמעאל תשובה בחייו. בכל, שלא חסר קלרין שלו כלום. ר' לוי בשם ר' חמא אמר, בכל, שלא חזר ונסה אותו.
- באור - לפי השגת רביז"ל, מוסבר ומובן הא דכלול כל הנ"ל במשמעות תיבת "בכל", כי כל הנ"ל תלויים זה בזה, ואחד פועל יוצא מן השני. כי אם זכה לשלום ביצרו, בהכרח הוא שכניו אינם יוצאים לתרבות רעה, וע"כ אם במשמעות המלה מבואר דשלט ביצרו - הרי בהכרח כלול בו שישמעאל עשה תשובה בחייו. ועל ידי זה גם בהכרח כלול במשמעותו, שלא חסר קלרין שלו כלום. וכן על ידי זה לא בא יותר לידי גסיון.
- יז. מד"ר תולדות פר' ס"ה סי' ד', ותהיין מרת רוח ליצחק ולרבקה (בראשית כ"ו ל"ה) וכו' ד"א, למה ליצחק תחלה, אלא לפי שהדבר תלוי בה וכו'.
- עיינ מתנות כהונה ד"ה תלוי בה וכו' שהיא גרמה, שהיתה בת רשעים וכו' הרי אפילו צדקה כרבקה אמנו, גרם זה שלא היתה צדקת מיוחסת, להולדת עשו.
- יח. מד"ר תולדות פר' ס"ו סי' ג', ורב דגן ותירש (בראשית כ"ז כ"ח), ורב דגן, אלו הבחורים וכו' ותירש, אלו הבתולות וכו'.
- באור - בהשגת רביז"ל מבואר דברי המדרש, כי רב דגן בעולם סימן הוא ללידת זכרים. ורב תירש (יין) בעולם סימן הוא ללידת נקבות.
- יט. שם, דגן, אלו הבכורים וכו' דגן, זו תלמוד. תירש, זה אנדה.
- [עיינ בתובות ק"ה: כל המביא דורון לתלמיד חכם, כאילו מקריב בכורים וכו']
- באור - כנ"ל בסעיף הקודם, הרי דגן אלו הבחורים, וסימן הוא ללידת זכרים. וכן הרי דגן,

- כ. עַל-יְדֵי לְמוֹד פּוֹסְקִים, עַד שְׂיַדַע לְהוֹרוֹת הוֹרָאוֹת, עַל-יְדֵי זֶה גּוֹרֵם פְּקִידָה לְכַמָּה עֶקְרוֹת.
- כא. לְפַעְמִים עַל-יְדֵי תְּפִיסָה נְצוּל מִכְּלִיזוֹן בְּנִים.
- כב. עַל-יְדֵי צְדָקָה זוֹכָה לְבְנִים.

מְרֵאָה מְקוֹמוֹת הַשְּׁלָם

אלו הבכורים. ועל כן, הבאת בכורים מסוגל ללידת בן זכר. ועל כן ירגיל עצמו להביא מתנות לתלמידי חכמים, כי זה הוה כמקריב בכורים, כדאיתא בכתובות, וכן יאמר פרשת בכורים. וכן ילמד גמרא הרבה, כי דגן, זו תלמוד. ועל כן כל זה מסוגל ללידת בן זכר, כי דגן אלו הבתורים, וכנ"ל בסעיף הקודם. ולהיפך ימעט בלימוד אגדה, כי תירש זה אגדה, וכנ"ל בסעיף הקודם תירש אלו הבתולות. הרי לימוד אגדה מסוגל ללידת נקבות.

כ. עיין פוסק א'.

מד"ר וירא פר' נ"ג סי' ז', ויקרא אברהם את שם בנו וגו' יצחק (בראשית כ"א ג') יצא חוק לעולם ניתן דורייה לעולם. ושם, בסי' ח', אלא בשעה שנפקדה אמנו שרה, הרבה עקרות נפקדו עמה וכו'.

הרי כשיצא חוק לעולם (פסקי דינים והוראה), נפקדו הרבה עקרות.

מד"ר ויצא פר' ס"ח סי' ב', רבי שמואל בר נחמן פתח, שיר למעלות אשא עיני אל ההרים וגו' (תהלים קכ"א א'), אשא עיני אל ההורים למלפני ולמעבדני וכו'.

עיין מתנות כהונה, למלפני, למלמדי. למעבדני, לעושי. כלומר, להוריי. ודרש ההרים, לשון הוראה, לשון הריון.

הרי הוראה והריון בנוגא חדא חשיבה, כי על ידי לימוד הוראה גורם לפקידת עקרות.

מד"ר ויקרא פר' א' סי' י', הה"ד, עד שהבאתיו וגו' ואל חדר הורתי (שיר השירים, ג' ד') זה אהל מועד, שמשם נצטוו ישראל בהוראה.

הרי חדר הוראה נקרא חדר הריון, כי הוראה גורם להריון.

כא. מד"ר ויצא פר' ע"א סי' א', ואת אסיריו לא בזה (תהלים ס"ט ל"ד), אלו העקרות שהן אסורות בתוך בתיהן וכו'. רמז קצת

פירוש - כי הלא העקרות דומות לאסיר בתפיסה. ועל כן, לפעמים, הישיבה בתפיסה ממש - תיקון הוא לתפיסה אחרת שהיא כילוי בנים.

כב. שם, כי שמע אל אביונים ה' ואת אסיריו לא בזה (שם), אלו העקרות וכו' רמז

פירוש - כי שמע אל אביונים, על ידי שמיעה אל צעקת האביון - היינו נתינת צדקה, ה' ואת אסיריו לא בזה - ה' לא מבזה את העקרות, ושומע אל צעקתם, והן נפקדות בבנים.

- כג. סגלה למקשה לילד, שתתלה על צוארה מפתח של הבית-עלמין. גם המפתח הזה מסגל לעקרה.
- כד. הבנים מתים, חם ושלו, על-ידי ראית קרי.
- כה. יש עצים המונעים ההולדה והגדול בנים פשעושין מטה, ויש עצים הגורמין ההולדה והגדול בנים.
- כו. מי שפניו מתים בפשהם קטנים, תעשה לו אמו כתנת, והוא ילך בו תמיד עד שיגדל.

מראה מקומות השלם

- כג. מד"ר ויצא פר' ע"ג סי' ד', ר' תנחומא בשם ר' ביבי אמר, שלשה מפתחות ביד הקב"ה, מפתח של קבורה וכו' ומפתח של רחם וכו' שנאמר ויפתח את רחמה (בראשית ל"ב) וכו' רמז פירוש - כי מפתחות אלו ביד הקב"ה הן, ועל כן שייכות יש ביניהם, ומסוגל הוא מפתח בית הקברות למפתח של הרחם.
- כד. מד"ר וישלח פר' ע"ט סי' א', ופקדת נוך ולא תחטא וידעת כי רב זרעך וגו' (איוב ה' - כ"ד, כ"ה) ופקדת נוך ולא תחטא, אבינו יעקב בן ארבעה ושמונים שנה היה ולא ראה מפת קרי מימיו, וידעת כי רב זרעך וגו' רמז פירוש - על ידי שמירת הכרית רב זרעך וגו', וח"ו להיפך.
- כה. מד"ר מקץ פר' צ"א סי' י', ויאמרו שאול שאל האיש וגו' (בראשית מ"גז'), אמר רבי אבא בר כהנא, אפילו עצי עריסותינו גלה לנו. רמז עיין ליקוטי מוהר"ן סי' רב"מ, דע שיש עצים שכשעושין מהם מטה הם מסוגלים להולדת בנים וכו' וכן להיפך וכו' וזה מרומז בפסוק, שאול שאל האיש וגו' ואיתא במדרש, אפילו עצי עריסותינו וכו'.
- כו. מד"ר ויגש פר' צ"ה סי' א', כשם שהוא הולך לבוש כך הוא בא לבוש. ממי את למד, משמואל וכו' איש זקן עולה והוא עטה מעיל וגו' (שמואל א', כ"ח-י"ד) וכו' ומעיל קמן תעשה לו אמו והעלתה לו מימים ימימה וגו' (שמואל א', ב' י"ט) וכו'.
- עיין יפה תואר, משמע שדרכו ללבוש מעיל תמיד. והוא שאמר בתוספתא, המעיל בו גדל, בו נקבר, בו עלה כלומר, על ידי מעיל גדל כל ימיו ולכן נקבר עם מעיל וכו' רמז עיין ידי משה
- כאור - הרי גדל שמואל על ידי מעיל שעשתה לו אמו, והוא לבש את זה תמיד וכו'

- כו. כְּשֵׁיִשְׂרָאֵל פָּרִים וְרָכִים, אֲזֵי הָאֲמוֹת מְחַדְּשִׁין עֲלֵינוּ גְזֵרוֹת.
 כח. הַסְּגוּפִים מוֹעִילִים לְהוֹלָדָה.
 כט. הַקּוֹצִים מְסַגְּלִים [מוֹעִילִים] לְהוֹלָדָה.
 ל. מִי שְׁנוֹלֵד מֵהוּל, בְּדוּעַ שְׁפַח הַמַּדְמָה שָׁלוּ טוֹב וַיְפָה.

מראה מקומות השלם

- כו. מד"ר שמות פר' א' סי' ח', ובני ישראל פרו וישרצו וגו' ויקם מלך חדש וגו' (שמות א' - ז', ח') כיון שראו המצרים כך, חדשו גזירות עליהם וכו'
 כח. שם, סי' י"א, וכאשר יענו אתו בן ירבה וכן יפרץ וגו' (שמות א' י"ב) וכו' א"ר שמעון בן לקיש, רוח הקודש מבשרתן בן ירבה וכן יפרץ וכו' רמז פירוש - מרומז בזה, כי רוח הקודש מבשר, כי לפי ריבוי סיגופים ועינויים - בן ריבוי ההולדות, וד"ל, וזה גילוי לכל דור ודור.
 כט. שם, ויקצו מפני בני ישראל (שם), מלמד שהיו דומין ישראל בעיניהן כקוצים. רמז רחוק פירוש - כי זה בעצמו שהיו דומין בעיניהן כקוצים, הועיל להם לישראל שיתרבו עוד יותר. עיין מד"ר לך לך פר' מ"ה סי' ד', אמר רבי אלעזר, לעולם אין האשה מתעברת מביאה ראשונה. והכתיב, ותהרין שתי בנות לוט מאביהן (בראשית י"ט"ו) וכו' א"ר חנינא בן פזי, הקוצין הללו אינן וכו' מאליהן הן יוצאים וכו'. הרי דימה והשוה את ההולדות לקוצים, כי שייכות יש להם, וכי הקוצים מועילים להולדה. עיין מוהל ה'.
 ל. מד"ר שמות פר' א' סי' כ', ותרא אתו כי טוב הוא וגו' (שמות כ"ב) וכו' רבי יהודה אומר הגון לנביאות. אחרים אומרים, שנולד כשהוא מהול וכו' רמז פירוש - לפי הכנת והשגת רביז"ל, אלו ואלו דברי אלהים חיים, ושניהם אמת. כי נולד מהול, כח המדמה שלו טוב ויפה, ועל כן הגון הוא לנביאות, כדכתיב. וביד הנביאים אדמה (הושע י"ב י"א). וגם כי השכל של הילדים, בפרט סמוך להולדה, הוא רק בחינת כח המדמה. (ועיין מד"ר תולדות פר' ס"ג סעיף ז', ושני לאמים ממעיך יפרדו וגו' (בראשית כ"ה"ג), אמר ר' ברכיה, מכאן שנולד מהול וכו') עיין מתנות כהונה, שנולד מהול, יעקב אבינו, ומיד בצאתו מן הבטן היה ניכר שהוא קדוש לה'. הרי יעקב אבינו, כבר בלידתו היה ניכר שהוא נפרד מאחיו - ושני לאמים ממעיך יפרדו -, כי נולד מהול, וכח המדמה שלו טוב ויפה. וניכר היה שהוא קדוש לה'.

בית

- א. בית שאין דרין בו - יזהר מלהפגם בתוכו, כי הוא מקום שדים.
- ב. מאן דבייש לה במתא דא ילך למתא אחריתא.
- ג. פשהבית מזמן לברכה, אזי פשהצדיק בא לבית הזה גם הברכה באה.
- ד. יש מקום מזמן לטובה והוא הדין להפך.
- ה. לענין טובות ורעות הפאות לאדם קרוב לדרך הטבע, הפל לפי הזמן ולפי המקום.

מראה מקומות השלם

בית

- א. בבא קמא כ"א., סי' ו', אמר רב סחורה אמר רב הונא אמר רב, הדר בחצר חבירו שלא מדעתו אין צריך להעלות לו שכר, משום שנאמר, ושאיה יכת שער (ישעיה כ"ד"ב) וכו'.
- ועיין ברש"י, שד ששמו שאיה מכתת שערי בית שאין בני אדם דרין בו וכו' מויקין מכתתין אותו.
- ובסוטה מ"ח., סי' קכ"ה, ברש"י ד"ה שאיה, בית השואה מאין יושב ומתוך כך שעירים מרקדים שם וכו'.
- ב. בבא מציעא ע"ה., סי' כ"ה, ת"ר, ג' צועקים ואינם נענים וכו' איכא דאמרי, דבייש ליה בהא מתא ולא אזיל למתא אחריתא.
- ג. סנהדרין ל"ט., סי' ע"א, כתיב, ויקרא אחאב אל עבדיהו אשר על הבית ועבדיהו היה ירא את ה' מאד (מלכים א', י"ח"ג), מאי קאמר קרא וכו' וביתיה דההוא גברא לא הוה מברך, שמא לא ירא אלהים אתה. יצאת בת קול ואמרה, ועבדיהו היה ירא את ה' מאד, וביתו של אחאב אינו מזומן לברכה.
- הרי אם הבית היה מזומן לברכה, היתה באה הברכה עם ביאת הצדיק בתוכו.
- ד. סנהדרין ק"ב., סי' קצ"ב, תנא משום ר' יוסי, מקום מזומן לפורענות, בשכם ענו את דינה. בשכם, מכרו אחיו את יוסף. בשכם, נחלקה מלכות בית דוד וכו'.
- ה. שם בחדושי אנגרות ד"ה עת מזומנת וכו' וענין עת מזומנת, הן לטובה הן

- ו. דַּפְרַע קִנְיָה מִחֵרִיב בֵּיתוֹ.
- ז. מְקוֹם שְׂאֵדָם יוֹצֵא מִמֶּנּוּ אֵינוֹ מִתְאַוֶּה לְאוֹתוֹ מְקוֹם לְהֵנוֹת מִמֶּנּוּ.
- ח. אִם עִם־הָאָרֶץ חָסִיד, אֶל תְּדוֹר בְּשִׁכּוֹנָתוֹ.
- ט. כָּל בַּיִת שֶׁנִּשְׁמָעִין בּוֹ דְבַר־תּוֹרָה, שׁוֹב אֵינוֹ נִחְרָב.
- י. עִיר שֵׁישׁ בָּהּ מַעְלֹת וּמוֹרְדוֹת מְזַקְנִין בְּחֻצֵי יְמֵיהֶם.
- יא. אִם [אֵי] נִשְׁפָּךְ בַּבַּיִת יֵין פְּמִים אֵיכָא בְרָכָה.
- יב. אֶל תִּפְגֹּס לְבַיִת שֵׁישׁ בּוֹ צְלָמִים.

מראה מקומות השלם

- לרעה, מבואר, כי השי"ת מביא הטוב והרע לעולם קרוב לטבע. וע"כ כשמביא הטוב לאדם לפי שכרו, מביאו בעת המזומן לטובה כפי המזל שבאותו זמן, וכן להיפך וכו' וכן יתבאר מקום מוכן וכו' כפי המזל השולט באותו מקום.*
- ו. סנהדרין ק"ב: סי' קצ"ז, א"ר פפא, היינו דאמרי אינשי, דפרע קיניה מחריב ביתיה. עיין רש"י, דפרע קיניה, הפורע קנאה, נוקם חמתו וקנאתו, מחריב ביתיה וכו'.
  - ז. סנהדרין ק"ג: סי' ר"ה, אמרה לו אמו, כלום יש לך הנאה ממקום שיצאת ממנו וכו' עיין רש"י, ד"ה ממקום שיצאתה מקום שאדם יוצא ממנו, שבע הוא ממנו ואינו מתאוה להנאת אותו מקום.*
  - ח. שבת ס"ג: סי' מ"ב, אמר ר' אבא אמר ר' שמעון בן לקיש וכו' אם עם הארץ הוא חסיד, אל תדור בשכונתו.*
  - ט. עירובין י"ח: סי' ו', ואמר ר' ירמיה בן אלעזר, כל בית שנשמעין בו דברי תורה כלילה, שוב אינו נחרב וכו'.
  - י. עירובין נ"ו: סי' ל', אמר רב יהודה אמר רב, כל עיר שיש בה מעלות ומורדות, אדם ובהמה וכו' מזקנין בחצי ימיהם.*
  - יא. עירובין ס"ה: סי' ל"ו, אמר ר' חנן בר פפא, כל שאין יין נשפך בביתו כמים, אינו בכלל ברכה וכו' אי נשפך בביתו כמים, איכא ברכה וכו'.
  - יב. מגילה ט"ו: סי' כ"ד, ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות ותעמד בחצר בית המלך הפנימית וגו' (אסתר ה"א), אמר ר' לוי, כיון שהגיעה לבית הצלמים נסתלקה ממנה שכינה וכו'.
- עיין חידושי אגדות ד"ה ותעמד וכו' ונראה לפרש, כיון שהגיעה לבית הצלמים שהוא בית ע"ז סליק ממנה רוח הקודש, משום אל תפנו אל האלילים וכו'.

- יג. מי שְׁרוּצָה לְהַפְנִים לְבַיִת לְדוֹר בְּתוֹכוֹ, יֹאמֶר הַתּוֹרָה פְּלָה וְאַחֲרֵי כֵן יִפְנִים לְדוֹר בְּתוֹכוֹ.
- יד. מי שְׁאִין לוֹ קֶרֶקַע, אִינוּ אָדָם.
- טו. יֵשׁ מְקוֹם הַגּוֹרֵם לְעֵבֶר עֵבְרוֹת.
- טז. כַּעַם וְזִנּוֹת שֶׁל אִשָּׁה מַחְרִיב אֶת הַבַּיִת.
- יז. כְּשֶׁנַּחֲרָב אֶסְקַפַּת הַבַּיִת אוֹ פִתְחֵיהָ הוּא סִימָן רָע לְבַיִת.

חֵלֶק שֵׁנִי

- א. לְדוֹר בַּעֲלֵיהָ הוּא טוֹב יוֹתֵר לְעֵבֹדֶת הַבּוֹרָא מִלְּדוֹר בְּבֵית תַּחְתּוֹן.
- ב. לְפַעֲמִים בְּנֵי הַבַּיִת גּוֹרֵם לְאִשָּׁה שְׁלֵא תֵלֵד, כְּשֶׁהַעֲצִים שֶׁבְּבִנְיָן אֵינָם

מְרֵאָה מִקּוֹמוֹת הַשְּׁלֵם

- הַרִי שְׁאִסוּר לְאָדָם לְהַכְנִים לְבַיִת הַצְּלָמִים מִשּׁוּם, אֵל תִּפְנוּ אֶל הָאֱלִילִים.
- יד. יְבַמּוֹת ס"ג, ס' כ"ג, וְאִמֵּר ר' אֶלְעֶזֶר, כֹּל אָדָם שְׁאִין לוֹ קֶרֶקַע אִינוּ אָדָם וְכו'.
- טו. וְהוֹשַׁעְתִּי אֶתְכֶם מִכָּל מוֹשְׁבֵיתֵיהֶם אֲשֶׁר חֲטָאוּ בָהֶם וְגו' (יְחֻזְקָא ל"ז כ"ג)
- כְּאוֹר - כִּי מְבֹאֵר שִׁישִׁיעַ אוֹתָם מֵעֵצִים הַמוֹשְׁבוֹת - הַמְקוֹמוֹת - אֲשֶׁר חֲטָאוּ בָהֶם, כִּי הֵם הַגּוֹרְמִים לְחַטָּאִים, וְד"ל.
- טז. סוּפָה ג', ס' ג', אִמֵּר רַב חֲסֵדָא, זִנּוֹתָא בְּבֵיתָא כְּקִרְיָא לְשׁוֹמְשָׁמִי. וְאִמֵּר רַב חֲסֵדָא, תּוֹקְפָא בְּבֵיתָא כְּקִרְיָא לְשׁוֹמְשָׁמִי. אִידִי וְאִידִי בְּאַתְתָּא, אֲבָל בְּגַבְרָא לִית לָן בַּהּ. (עֵינֵי רִש"י ד"ה קִרְיָא, תּוֹלַעַת שֶׁל שׁוֹמְשָׁמִין הַאוֹכְלָתָן, כִּךְ הַזִּנּוֹת מַחְרִיב הַבַּיִת. תּוֹקְפָא, כַּעַס.)
- יז. סוּפָה מ"ח, ס' קכ"ה, אִמֵּר רַב אֲשִׁי, שָׁמַע מִינָהּ, כִּי מִתְחִיל חוֹרְבָא, בְּסִיפָא מִתְחִיל וְכו'.

חֵלֶק שֵׁנִי

- א. מִד"ר גַּח פֵּר' ל"ג ס' א', א"ר לוֹי מִשָּׁל אֶת הַצְּדִיקִים בְּדִירְתָן וְכו' שְׁנֵאמַר, בְּמִרְעָה טוֹב אֶרְעָה אֶתְם וּבְהַרִי מְרוֹם יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה נוֹהֵם וְגו' (יְחֻזְקָא ל"ד י"ד)
- וְכֵן בְּמִד"ר אִמֵּר פֵּר' כ"ז ס' א' - מִד"ר בְּמִדְבַר פֵּר' א' ס' א'.
- הַרִי נוֹיָהֶם שֶׁל הַצְּדִיקִים בְּהַרִי מְרוֹם.
- ב. עֵינֵי בְּנִים ט' חֵלֶק שֵׁנִי.
- מִד"ר לָךְ לָךְ פֵּר' מ"ה ס' ב', תְּנִי, כֹּל מִי שְׁאִין לוֹ בֵּן כְּאֵלוֹ הוּא מֵת,

- מנחים בפסדר הנתן להם משששת ימי בראשית, ואז הבית נקרא הרום
אפלו בבנינו, וההרום הזה בא ומזיק לאשה ואינה מולדת.
- ג. בפתח ביתו של אדם נפר, אם תמו זכות אבותיו או אם חלה זכות
אבותיו.
- ד. צריך להזהר בבניני הבית, שלא יהיה בבנינו עץ מאילני העושין פרות.
- ה. העצים שבבנינו, זכה אדם הם בבחינת שרפים עומדים, ועומד הבנין
זמן רב, לא זכה - השרפים נשרפים, וזהו השרפות דשכיחי.

מראה מקומות השלם

- כאלו הוא הרום וכו' שנאמר, אולי אבנה ממנה (בראשית ט"ז ב'), ואין בונין
אלא את ההרום.
- באור - מי שאין לו בנים, הרום הוא. ועל כן בית הרום גרמא הוא לאשה שלא תלד ותהיה גם
היא הרוסה ח"ו.
- ג. מד"ר שמות פר' א' סי' ל"ו, ואף על פי שעשו תשובה לא יצאו משם
אלמלא זכות האבות וכו' וכתוב והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות וגו'
(שמות י"ב כ"ב) והגעתם אל המשקוף שאברהם גדול בגרים וכשם שהמשקוף
גבוה כך היה גדול שבאבות ואל שתי המזוזות בזכות יצחק ויעקב ללמדך שבזכות
אברהם יצחק ויעקב יצאו וכו' רמז (ועיין גם בפר' י"ג)
- באור הרמז - המשקוף ושתי המזוזות (פתח הבית) מרמזים על זכות האבות.
- ד. מד"ר תרומה פר' ל"ה סי' ב', ד"א, ועשית את הקרשים למשכן עצי שטים
עמדים (שמות כ"ו ט"ו), למה עצי שטים, למד הקב"ה דרך ארץ לדורות, שאם
יבקש אדם לבנות ביתו מאילן עושה פירות, אומר לו, ומה מלך מלכי המלכים
שהכל שלו, כשאמר לעשות משכן, אמר לא תביא אלא מאילן שאינו עושה פירות,
אתם על אחת כמה וכמה.
- ה. מד"ר תרומה פר' ל"ג סי' ד', רבי ברכיה פתח, לך ה' הגדלה וגו' כי כל בשמים
ובארץ וגו' (דברי הימים א', כ"ט י"א), אתה מוצא כל מה שברא הקב"ה למעלן
ברא למטן וכו' למעלן שרפים עמדים ממעל לו (ישעיה ו' כ') למטן עצי שטים
עמדים (שמות כ"ו ט"ו). וכן שם פר' ל"ה סי' ו'. רמז
- פירוש - העצים למטן כנגד השרפים למעלן הם. ואם האדם זוכה, העצים שבבנינו עומדים
הם, כמו שהשרפים למעלן עומדים הם. ואם לאו, נשרפים הם, כי הם כנגד השרפים למעלן,
וד"ל.

- ו. כְּשֶׁאָדָם בּוֹנֵה חוֹמָה וְנוֹפֵל כְּפֹתוֹ, יֵדַע שֶׁזֶה סִימָן רַע, חֵם וְשָׁלוֹם, לְזָרְעוֹ.
- ז. אִין אָדָם נִהְנֶה אֶלָּא כְּשֶׁדָּר בְּמָקוֹם שְׁדָרוּ אֲבוֹתָיו.
- ח. סְגֻלָּה כְּשֶׁנִּכְנָס לְבֵית חֵדֶשׁ לְגוֹר, יִכְנִים לְשֵׁם חֶרֶב אוֹ סִפִּין אוֹ שְׂאָר כְּלִיזִין. וְסִימָן לְדַבָּר: בְּחֻכְמָה יִבְנֶה בֵּית – כְּלִי חַ'מָּם מ'כְּרוֹתִיהֶם; חֶרְבוֹתִיהֶם, מְגוֹרוֹתִיהֶם.
- ט. הַכְּפָה שֶׁל בֵּית הוּא סִימָן לְחֻבוֹרָה אוֹ מְשֻׁפָּחָה מֵה שְׂיִקְרָה לָהֶם.

בושה

- א. מִי שֶׁמְבַיֵּשׁ פְּנֵי חֲבֵרוֹ, נִתְאַלֵּם וְשׁוֹכַח.

מראה מקומות השלם

- ז. מד"ר וישב פר' פ"ד סי' ה', ד"א, וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען (בראשית ל"זא'), כך אמרו חכמים, לא נהנה יעקב אבינו ממושב עד שגר במגורי אבותיו, ואיזו זו ארץ כנען, ששם גר יצחק אביו.
- ח. עיין סגולה י'.
- מד"ר ויחי פר' צ"ט סי' ז', כלי חמס מכרתיהם (בראשית מ"ט"ה'), מכרתיהם, אמר ר' יוחנן, לשון יוני הוא, מכירין (פירוש, קורין לחרבות מכירין). וי"א, מכרתיהם, מגורותיהם וכו'.
- באור – וסימנו כפול: א) ר"ת של כלי חמס מכרתיהם, הוא חכם, הרי חרבות ושאר כלי זיין בשם חכמה יקראו. ועל כן, הלא כתיב, בחכמה יבנה בית וגו' (משלי כ"ד"ג'), הרי סגולה היא כשנכנס לבית חדש לגור – להכניס שם חרב וכו': ב) הפירושים במדרש של מכרתיהם, שניהם גם יחד דברי אלהים חיים הם, ומשמעותו של מכרתיהם הוא גם חרבותיהם וגם מגורותיהם. ועל כן, מרומז בזה השייכות של דירה וחרבות. וזה הוא שהביא רביז"ל, חרבותיהם – מגורותיהם, כי אלה הם שתי המשמעויות של מכרתיהם, כדאיתא במדרש הנ"ל.
- ט. מד"ר ויחי פר' ק' סי' ז', תני, חבורה ומשפחה כך הן דומים לכיפת אכנים וכו' רמו.

בושה

- א. בבא בתרא ט':, סי' ט', דבעא מיניה רב אחדבוי בר אמי מרב ששת וכו' אהדר

- ב. מתר לבייש את הרבנים, ששזכרין את הרבנות לשם גאווה, וראוי לבזותן ולהקל בכבודן, ואין עומדין בפניהם, ואין קורין אותן רבי, והטלית שעליו כמרדעת של חמור.
- ג. טוב לבטל תורה מלבייש בן ישראל.
- ד. המבזה תלמיד-חכם או חברו בפני תלמיד-חכם הוי אפיקורוס, גם נקרא מגלה פנים בתורה.
- ה. פתנת של צדיקים מכפרת על שפיכות דמים.

מראה מקומות השלם

ליה בכדיחותא. חלש דעתיה דרב ששת. אישתיק רב אחדבוי בר אמי ואתיקר תלמודיה וכו'.

- ב. ירושלמי בכורים פ"ג הל"ג, סי' מ"ד, ר' מנא מיקל לאילין דמתמניי בכסף. רבי אימי קרא עליהון, אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם (שמות כ"כ). א"ר יאשיה, וטלית שעליו כמרדעת של חמור. א"ר שיין, זה שהוא מתמני בכסף, אין עומדין מפניו ואין קורין אותו רבי, והטלית שעליו כמרדעת של חמור. = מ"מ הר"צ סנהדרין ז', סי' ט', לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב וגו' (שמות כ"כ) וכו' אמר רב אשי, אלוה הבא בשביל כסף ואלוה הבא בשביל זהב. ובחידושי אגדות שם, אלוה הבא וכו' יש לפרשו בשתים רעות שעשו, כי הם מתמנין בשביל הזהב וכסף שנותנין למלך או לנשיא, גם מה שעושין כן הוא בשביל הכסף וזהב שרוצין לאסוף ע"י הרבנות וכו' ולפי שהם אינם עושין כן אלא להתגדל ולהתכבד בתורה שאין בידם, אמרו בירושלמי דבכורים דראוי לבזותן ולהקל בכבודן, וז"ש ר' מנא מיקל לאילין דמתמניי בכסף וכו'.

- ג. חידושי אגדות סנהדרין י"א, סי' י"ג, ד"ה אתה שציערת לאבא וכו' וטוב לבטל תורה מלבייש בן ישראל.

- ד. סנהדרין צ"ט, סי' קע"ח, אפיקורוס, רב ורבי חנינא אמרי תרוייהו, זה המבזה תלמיד חכם. רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי אמרי, זה המבזה חבירו בפני תלמיד חכם וכו' ואיכא דמתני לה אסיפא, מגלה פנים בתורה וכו' זה המבזה תלמיד חכם וכו' זה המבזה חבירו בפני תלמיד חכם וכו'.

- ה. זבחים פ"ח, סי' כ"ב, א"ר ענני בר ששון וכו' כתונת מכפרת על שפיכות דמים וכו'.

- ו. כְּשֶׁבִנְי־אָדָם מְחַרְפִּין אוֹתָךְ, תִּתְעַנֶּה וְתִבְכֶּה.
- ז. כְּשֶׁבוֹשָׁה בָּא עֲלֶיךָ, אֵין זֶה אֵלָא בְּשִׁבִיל שְׂתַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה עַל הָעוֹנוֹת, שְׂאִתָּה דֵשׁ בְּעֵקֶב.
- ח. גַּם בּוֹשָׁה בָּא, כְּשֶׂאִתָּה מְשַׁמַּח בְּצַרְתְּ חֲבֵרֶיךָ.
- ט. תִּצִּיר לְפָנֶיךָ אוֹתִיּוֹת אַמוּנָה, וּבִזָּה לֹא יָבֹא עֲלֶיךָ שׁוּם בּוֹשָׁה.
- י. מִי שֶׁנֶּצְרָךְ לְלוֹזֹת עַל הַמְשָׁפוֹן, בְּיָדוּעַ שְׂאֵלוֹ הַדְּבָרִים הַמְמַשְׁפָּנִים הָיוּ נִבְזִים בְּעֵינָיו בְּגִלְגּוֹל אַחֵר.
- יא. כְּשֶׁבָּא עַל אָדָם אֵיזָה בּוֹשָׁה, יִצְפֶּה לִישׁוּעָה.
- יב. מִי שֶׁרוֹצֶה לְהַתְּבַיֵּשׁ, יִצִּיר דְּמוֹת שָׁל אִמּוֹ.

מראה מקומות השלם

- ו. ואככה בצום נפשי ותהי לחרפות לי (תהלים ס"ט"א).
- ז. באור - ואככה בצום נפשי, וזה עשיתי, ותהי לחרפות לי - בעת שחרפו אותי. ישובו על עקב בשתם וגו' (תהלים ע"ד).
- ח. באור - ישובו על עקב, מרמזים לך שתשוב על העונות שאתה דש בעקב, בשתם - על ידי זה שמביאים עליך בושה.
- ט. ישובו על עקב בשתם האמרים האח האח (שם).
- י. באור - ישובו על עקב בשתם, יעשו תשובה על דבר הבושה הכאה עליהם, בגלל, האמרים האח האח - ששמחים בצרת חבריהם.
- יא. אז לא אכוש בהכיטי אל כל מצותיך (תהלים קי"טו'), בחינת אמונה, בחינת כל מצותיך אמונה.
- יב. באור - אז לא אכוש, לא יבוא עלי שום בושה, בהכיטי אל כל מצותיך - בעת שאצייר לפני עיני כל מצותיך, היינו אותיות אמונה, בחינת כל מצותיך אמונה (תהלים קי"ט"ו).
- יג. בז לדבר יחבל לו וגו' (משלי י"ג"ג).
- יד. עיין רש"י, הבוזה א' מדברי תורה סוף מתמשכן עליו. רמז פירוש - בז לדבר, הדבר שנבזה בעיניו בגלגול זה, יחבל לו - לסוף ממשכן אותו להלואתו בגלגול אחר.
- טו. פני לא הסתרתי מכלמות ורק וה' אלהים יעזר לי וגו' (ישעיה נ"ז).
- טז. באור - פני לא הסתרתי מכלמות ורק, כשבא עלי בושה וכלימה וכו', וה' אלהים יעזר לי - ידעתי וצפיתי לישועת ה'.
- יז. בושה אמכם וגו' (ירמיה נ"ב).
- יח. באור - בושה, כדי להתבייש, אמכם - תצייר דמות אמכם.

- יג. על-ידי צדקה לשם שמים תבא למדת בושה.
 יד. כשפא על אדם איזה בושה, בידוע שאין לו בפתחון.
 טו. מי שכורה בור, סוף שפא לידי איזה בזיון, ולפעמים הדבר גורם
 ששנעשה שיחה בפני בני-אדם.
 טז. על-ידי בפתחון לא יבוא עליו בושה.
 יז. מי שגוזל את העני, בושה באה עליו.

מראה מקומות השלם

- הובישה הורתם וגו' (הושע ב'ז')
- באור - ציור דמות הורתם - אמם - בעינם, הובישה אותם.
 ודמיתי אמך (הושע ד'ה'). ודמיתי, ותרנומו - ואבהית.
 באור - ודמיתי, (תרנומו, ואבהית) ואבייש, והיינו להגיע לבושה, אמך - תצייר דמות אמך.
 לבשתך ולבשת ערות אמך (שמואל א', ב'ל')
- באור - לבשתך ולבשת, בכדי לקבל בושה, ערות אמך - תצייר דמות אמך.
 עיין צדקה מ"ג.
- יג. לך ה' הצדקה ולנו בשת הפנים וגו' (דניאל ט'ז')
- באור - לך ה' הצדקה, על ידי הצדקה שהיא לה' - לשם שמים - ולנו בשת הפנים, אנו באים
 למדת הבושה.
- יד. גם ממצרים תבשי וגו' כי מאם ה' במבטחך וגו' (ירמיה ב'ל"ג, ל"ז)
- באור - גם ממצרים תבשי, ובושה זו תבוא לך על ידי, כי מאם ה' במבטחך - כי אין לך
 בטחון בה'.
- ותבטחי בשקר וגו' ונראה קלונך (ירמיה י"גכ"ה, כ"ו)
- באור - ותבטחי בשקר וגו', על ידי הבטחון בשקר ולא בה', ונראה קלונך - באת לידי בושה.
- טו. בור כרה ויחפרהו ויפל בשחת וגו' (תהלים ז'ט"ז) רמו רחוק. בור כרה
 ויחפרהו מלשון חפר ובושה ויפל בשחת וגו' מלשון שיחה
 בור כרה, מי שכרה בור, ויחפרהו - סוף שבא לידי בזיון, ויפל בשחת - ונעשה לשיחה בפני בני
 אדם.
- טז. כך בטחו ולא בושו (תהלים כ"ב"ו)
- אלהי כך בטחתי אל אבושה אל יעלצו אויבי לי (תהלים כ"הכ"ב) וידעת כי אני
 ה' אשר לא יבשו קוי (ישעיה מ"טכ"ג).
- יז. יבשו הבוגדים ריקם (תהלים כ"הג')
- עיין רש"י, הבוגדים ריקם, הגולנים החמסנים המושיכים את העניים ריקם מנכסיהם
 וכו'.

- ית. כְּשֶׁאָדָם מְחַרֵּף וּמְבִישׁ אוֹתְךָ, וְהוּא אֵינוֹ אוֹיֵב לְךָ, תִּשָּׂא וְתִסְבֵּל אֶת הַבוּשָׁה, כִּי זֶה מִן הַשָּׁמַיִם בּוֹדְאֵי שִׁיחֲרָף אוֹתְךָ. וּבְזֶה הַבְּזִיּוֹן תִּהְיֶה נִסְתָּר וְנִחְבָּא מִן הַשָּׁטָן, שֶׁהוּא שׂוֹנֵא אוֹתְךָ וְהוּא מְגַדִּיל אֶת עֲצָמוֹ תָּמִיד עָלֶיךָ וּמְקַטְרֵג עָלֶיךָ, וְעַל-יְדֵי זֹאת הַבוּשָׁה שֶׁתִּסְבֵּל מִמֶּי שְׂאֵינוֹ אוֹיֵב לְךָ, עַל-יְדֵי זֶה לֹא יִגְדִּיל עָלֶיךָ הַשׂוֹנֵא הַשָּׁטָן.
- יט. עַל-יְדֵי חֲנֻפָּה תִּהְיֶה בְּזוּי בֵּין הָאָמוֹת, וְהָאָמוֹת יִקְלְלוּ אוֹתְךָ וְיִקְצְפוּ עָלֶיךָ.
- כ. כְּשֶׁאֶחָד מִבְּנֵי אוֹתְךָ אוֹ שׁוֹחֵק מִמֶּךָ, בְּיָדוּעַ שְׂאֵתָה בְּיִשְׁתָּ אֶת אֲבוֹתָיו.
- כא. כְּשֶׁהַכֹּל מִבְּזִיּוֹן אוֹתְךָ וְעוֹשִׂין לְךָ צַעַר, תִּדָּם וְלֹא תִצֵּא מִפֶּתַח בֵּיתְךָ.
- כב. כְּשֶׁמְבִישִׁין אוֹתְךָ, תִּתֵּן צְדָקָה.

מראה מקומות השלם

- ית. כִּי לֹא אוֹיֵב יִחַרְפְּנִי וְאִשָּׁא לֹא מִשְׁנֵאֵי עָלַי הַגְּדִיל וְאִסְתֵּר מִמֶּנּוּ (תהלים נ"ה"ג) רמז.
- פירוש - כִּי לֹא אוֹיֵב יִחַרְפְּנִי וְאִשָּׁא, אִם בְּ-אָדָם, אֲשֶׁר הוּא לֹא אוֹיֵב לִי, יִחַרְפְּנִי וְיִבְיִישְׁנִי, וְאִשָּׁא וְאִסְבּוֹל אֶת הַבוּשָׁה, כִּי זֶה בּוֹדְאֵי מִן הַשָּׁמַיִם שִׁיחֲרָף וְיִבְיִישׁ אוֹתִי, וְכִי עַל יְדֵי זֶה שֶׁאִשָּׁא וְאִסְבּוֹל אֶת הַבוּשָׁה, לֹא מִשְׁנֵאֵי עָלַי הַגְּדִיל וְאִסְתֵּר מִמֶּנּוּ - אֲזַכֶּה וְאִהְיֶה נִסְתָּר וְנִחְבָּא מִן הַשָּׁטָן, אֲשֶׁר שׂוֹנֵא אוֹתִי וּמְגַדִּיל עֲצָמוֹ תָּמִיד עָלַי, וְלֹא יִצְלִיחַ לְהַגְּדִיל עָלַי, כִּי כִּבְרַם סִבְלָתִי בּוֹשָׁה עַל יְדֵי אַחֵר, וְאִנְצֵל מִמֶּנּוּ.
- יפ. אָמַר לְרֹשַׁע צְדִיק אַתָּה יִקְבְּהוּ עַמִּים יִזְעַמּוּהוּ לְאֻמִּים (משלי כ"ד"ב"ד)
- כ. וְעַתָּה שִׁחֲקוּ עָלַי צַעֲרִים מִמֶּנִּי לְיָמִים אֲשֶׁר מֵאִסְתֵּי אֲבוֹתַם וְגו' (איוב ל"א')
- כא. וּבְזוֹ מִשְׁפַּחֹת יַחַתְנִי וְאָדָם לֹא אֵצֵא פֶתַח (איוב ל"א"ל"ד)
- באור - וּבְזוֹ מִשְׁפַּחֹת יַחַתְנִי, כְּשִׁכּוֹלִים - אִפִּילוּ הַמִּשְׁפַּחֹת הַנְּבוֹנוֹת - מְבוֹזִים וּמִפְחִידִים אוֹתִי וּמִצְעָרִים אוֹתִי, וְאָדָם לֹא אֵצֵא פֶתַח - לֹא אֵעֲנֶה לָהֶם וְלֹא אֵצֵא מִפֶּתַח בֵּיתִי.
- כב. לְךָ ה' הַצְּדָקָה וְלָנוּ בִשְׁתַּת הַפָּנִים וְגו' (דניאל ט"ז')
- באור - לְךָ ה' הַצְּדָקָה, אֲנִי נּוֹתֵנִים צְדָקָה, וְלָנוּ בִשְׁתַּת הַפָּנִים - בַּעַת שְׂמִיבִישִׁים אוֹתָנוּ.

- כג. על-ידי צדקה תזכה למדת בושה.
- כד. בזיון המלך; הקדוש-ברוך-הוא נפרע אפלו אמה, שבזה מלך אחר שלא מאמתה.
- כה. החוטא יתבייש בעולם הפא בפני רבותיו [אבותיו].
- כו. המבזה תלמיד-חכם, אין לו רפואה למפתו.
- כז. נכון פאשר ישמע מרעהו דבר קוב אל יקפץ ויבישהו, אלא ירמוז לו בתנועה, כדי שיפיר פי לא כן הוא.
- כח. מצוה לפרסם את הרשעים.
- כט. המתבייש לא במהרה הוא חוטא.
- ל. מי שאין לו בושה, בידוע שלא עמדו רגלי אבותיו על הרסיני.

מראה מקומות השלם

- כג. שם, ממקרא הנ"ל.
- כד. באור - לך ה' הצדקה, כשאנו נותנים צדקה, ולנו בשת הפנים - זוכים אנו למדת בושה.
- כד. על שלשה פשעי מואב וגו' על שרפו עצמות מלך אדום לשיר (עמוס ב"א) עיין רש"י, פעם אחת נפל מלך אדום ביד מלך מואב ושרפו עצמותיו וכו' ותבע הקב"ה אונאת המלך שנהגו בו בזיון.
- כה. ברכות פ"ז: סי' ס"ה, רבי זירא בתר דמסיים צלותיה אמר, יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שלא נחטא ולא נבוש ולא נכלם מאבותינו.*
- כו. שבת קי"ט: סי' צ"א, מאי - עד לאין מרפא (דברי הימים ב', ל"ט"ז), אמר רב יהודה אמר רב, כל המבזה ת"ח אין לו רפואה למכתו.*
- כז. פסחים נ"ג: עיין בונה סי' י"ז בסופו, עולא הוה רכיב חמרא ואזיל וכו' ממדת הנבון, כאשר ישמע מרעהו דבר קוב, ומה גם אם יהיה בפני אחרים, שלא לקפוץ מיד ולביישו בהכחשה, אלא להראות לו מתוך תנועה או הבטה קלה, היותו מכיר כי לא כן דברו וכו'.
- כח. יומא פ"ז: סי' ע"ט, מפרסמין את החנפים מפני חלול השם וכו'.*
- כח. עיין רש"י, מפרסמין את החנפים, שהם רשעים וכו' אם יש מכיר במעשיו מצוה לפרסמו.
- כט. נדרים כ', סי' ד', אחרים אומרים, כל המתבייש לא במהרה הוא חוטא וכו'.*
- ל. שם, אחרים אומרים וכו' וכל שאין לו בשת פנים, בידוע שלא עמדו אבותיו על

- לא. נח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים.
- לב. פשחברך מבישך, תודה לדבריו.
- לג. המלבין פני חברו ברבים, כאלו שופך דמים ויורד לגיהנום ואינו עולה.
- לד. נח לו לאדם שיבוא על ספק אשת איש ואל ילבין פני חברו ברבים, ואין לו חלק לעולם הבא.
- לה. אל תביש עם שאתך בתורה ומצוות, אבל לבעל-עבירה מתר לבישו ולהונו בדברים.

מראה מקומות השלם

הר סיני.*

- לא. סוטה י':, סי' כ"ט, והיא שלחה אל חמיה לאמר לאיש אשר אלה לו אנכי הרה וגו' (כראשית ל"ח-כ"ה) ותימר ליה מימר, אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב, ואמרי לה, אמר רב חנא בר ביזנא א"ר שמעון חסידא, ואמרי לה, א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי, נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים. מנא לן, מתמר.*
- לב. ב"ק צ"ב:, סי' ל"ב, א"ל רבא לרבה בר מרי, מנא הא מלתא דאמור רבנן, תברין קרייך חמרא אוכפא לגמיר מוש וכו'.
- עיין רש"י, אוכפא וכו' כלומר, טול אוכף של חמור וכו' ושים אותו על גבך, כלומר, הודה לדבריו ואל תענהו וכו'.
- לג. ב"מ נ"ח:, סי' י"ב, תני תנא קמיה דרב נחמן בר יצחק, כל המלבין פני חברו ברבים כאילו שופך דמים וכו' דא"ר חנינא וכו' כל היורדין לגיהנם עולין, חוץ משלשה שיורדים ואינם עולים, ואלו הן וכו' והמלבין פני חברו ברבים וכו'.
- לד. שם, אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, נוח לו לאדם שיבא על ספק אשת איש ואל ילבין פני חברו ברבים וכו' אבל המלבין את פני חברו ברבים אין לו חלק לעוה"ב.
- לה. ב"מ נ"ט., סי' י"ג, א"ר חנינא בריה דרב אידי, מ"ד, ולא תונו איש את עמיתו וגו' (ויקרא כ"ה-י"ז), עם שאתך בתורה ובמצות אל תונהו.
- עיין בחידושי אגדות ד"ה עם שאתך בתורה וכו' אבל לבעל עבירה מצוה לביישו ולהונו בדברים וכו'.

- לו. כל השערים ננעלו חוץ משערי אונאה.
 לז. הכל נפרע ביד שליח חוץ מאונאה, ואין הפרגד ננעל בפניו.

בגדים

- א. בגדי אדם מרמזים על מדותיו של אדם.
 ב. מי שהולך יחף, בידוע שהוא חוטא.
 ג. על-ידי עזות-מצח נענש בבגדים גם על-ידי שבועות.
 ד. מי שאינו נזהר להסתכל בפערות אביו, לסוף שילכו פניו "ערום ויחף".
 ה. מי שאוכל קדם התפלה הוא נענש בבגדים.

מראה מקומות השלם

- לו. ב"מ נ"ט., סי' ט"ו, אמר רב חסדא, כל השערים ננעלים חוץ משערי אונאה וכו' שם, אמר ר' אלעזר, הכל נפרע בידי שליח חוץ מאונאה וכו'. א"ר אבהו, ג' אין הפרגוד ננעל בפניהם, אונאה וכו'.

בגדים

- א. שבת ע"ז., סי' מ"ח, בחידושי אגרות ד"ה סודרא סוד ה' ליראיו וכו' בגדי אדם מרמזים על מדותיו של אדם וכו'.
 ב. יומא ע"ז., סי' ס"ח, מאי דכתיב, מנעי רגלך מיחף וגו' (ירמיה ב"כ"ה), מנעי עצמך מחטא כדי שלא יבאו רגלך לידי יחוף וכו'.
 הרי מי שהולך יחף, בידוע שהוא חוטא.
 ד. ערום ויחף וחשופי שת ערות מצרים (ישעיה כ"ד) עיין רש"י, וגמול זה היה להם תחת חם אביהם אשר ראה ערות אביו ולא כסה אותה, מדה כנגד מדה.
 ה. [מובן קצת ממה שמבואר לקמן באות ו' = על ידי גאווה נענש בבגדים = ע"ד שדרשו רבותינו ז"ל (ברכות י"ז, סי' נ"ד), אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן אמר רבי יוסי ברבי חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב, כל האוכל ושותה ואח"כ מתפלל, עליו הכתוב אומר, ואתי השלכת אחרי גוך (מלכים א', י"ד"ט),

- ו. עַל-יְדֵי גְאוּה נַעֲנֵשׁ בְּבָגְדִים.
- ז. מִי שְׁמַסִּית אֶת חֲבֵרוֹ מִדֶּרֶךְ הַטּוֹבָה לְדֶרֶךְ הָרָעָה, עַל-יְדֵי זֶה אֵין לוֹ בְּמָה לְלַבֵּשׁ.
- ח. מִי שֶׁהוּא עָרַב בְּעַד עֲכוּ"ם, הוּא נַעֲנֵשׁ בְּבָגְדִים.
- ט. לְעֵתִיד הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יִהְיֶה נִפְרָע מֵאוֹתָם הַמְּלַבְּשִׁים מִלְבוּשׁ עֲכוּ"ם.
- י. מִי שֶׁהוֹלֵךְ בְּבָגְדִים קְרוּעִים מִחַמַּת עֲנִיּוֹת, תִּקְנָתוֹ - הַבְּכִיָּה לְפָנָי הַשָּׁם יִתְפָּרֵךְ.
- יא. כָּל הַמְּבֹזָה בְּגָדִים, לְסוֹף אֵינוֹ נִהְנֶה מֵהֶם.

מראה מקומות השלם

- אל תקרי גוך אלא גאיך. אמר הקב"ה, לאחר שנתגאה זה קבל עליו מלכות שמים.
- הרי האוכל קודם התפלה, הוא מתגאה. ועל ידי גאוה נענש בבגדים, כמבואר באות ו'.]
- ו. גאוה אפיקי מגנים וגו' (איוב מ"א"ז) רמז פירוש - גאוה, על ידי הגאוה, אפיקי מגנים וגו' - מוצאים ומופשטים מעליו הבגדים המגנים על הגוף.
- עדה נא גאון וגבה והוד והדר תלבש (איוב מ"י) [בלשון בתמיה] באור - עדה נא גאון וגבה, האם לאחר שתתקשט ותתגאה ותתרומם, והוד והדר תלבש - תזכה לבגדים יפים ונאים?
- ונתצו רמתוך והפשיטו אותך בגדיך וגו' (יתזקאל ט"ז"ל"ט) באור - ונתצו רמתוך, וישכרו גאותך, והפשיטו אותך בגדיך - כי על ידי הגאוה אתה נענש בהפשטת הבגדים.
- ח. לקח בגדו כי ערב זר וגו' (משלי כ"ט"ז) קח בגדו כי ערב זר וגו' (משלי כ"ז"י"ג)
- ט. ופקדתי וגו' ועל כל הלבשים מלבוש נכרי (צפניה א'ח")*
- י. ותקרע את בגדיך ותבכה לפני וגם אנכי שמעתי נאם ה' (מלכים ב', כ"ב"י"ט) (דברי הימים ב', ל"ד"כ"ז) רמז פירוש - ותקרע את בגדיך, כשבגדיך קרועים מחמת עניות, ותבכה לפני, תקנתך שתבכה לפני, וגם אנכי שמעתי נאם ה' - ואקבל את תפלתך.
- יא. ברכות ס"ב:, סי' קל"ז, ויקם דוד ויכרת את כנף המעיל אשר לשאול בלמ

- יב. מי שעושה מלבוש לעני, על-ידי זה נצול מבזיונות.
 יג. מי שהוא נזהר מלבייש שום אדם, זוכה למלבושים.

חלק שני

- א. על-ידי ספורי-מעשיות של צדיקים ממשיכין אורו של משיח בעולם, ודוחה הרבה חשך וצרות מן העולם גם זוכה לבגדים נאים.
 ב. הרגיל בקללה, על-ידי זה לא יהיה לו בגדים על שבת.

מראה מקומות השלם

(שמואל א', כ"ד-ה') אמר ר' יוסי בר חנינא, כל המכזה את הבגדים, לסוף אינו נהנה מהם, שנאמר, והמלך דוד זקן בא בימים ויכסהו בבגדים ולא יחם לו (מלכים א', א'-א')

- יב. שבת ע"ז: סי' מ"ח, לבושא, לא - בושה. רמז פירוש - לבושא, העושה מלבוש לעני, לא - בושה, ע"ז נצול מבזיונות.
 יג. שם, מהגמרא הנ"ל, ומסיפא לרישא מידרש. באור - לא - בושה, הנזהר מלבייש שום אדם, לבושא - זוכה למלבושים.

חלק שני

- א. עיין משיח אות א'.

מד"ר בראשית פר' א' סי' ו', ר' יהודה בר סימון פתח, הוא גלא עמיקתא ומסתרתא ידע מה בחשוכא ונהורא עמה שרא (דניאל ב' כ"ב) וכו' ידע מה בחשוכא וכו' ונהורא עמה שרא, אלו מעשיהם של צדיקים וכו' א"ר אבא סרונגיא, ונהורא עמה שרא, זה מלך המשיח וכו' ויאמר אלהים יהי אור (בראשית א' ג'), ולא פירש. והיכן פירש, עמה אור כשלמה וגו' (תהלים ק"ד-ב'). רמז

פירוש - כדרכו בקודש, וכהבנתו והשגתו, שילב רביו"ל כל הפירושים בחדא מחתא, כי אלו ואלו דברי אלהים חיים, וכי אור מעשיהם של צדיקים ואורו של מלך המשיח חד הוא, כי על ידי סיפורי מעשיות של צדיקים ממשיכים אורו של מלך המשיח בעולם, ודוחים הרבה חשך וצרות מן העולם. וכן זוכה לבגדים נאים, כי אור זה פירש בפסוק: עמה אור כשלמה, והרי הבגד כלול באור זה.

- ב. עיין קללה ג' חלק שני - שבת ב'.

מד"ר בראשית פר' י"א סי' א', ויברך אלהים את יום השביעי וגו' (בראשית

- ג. מי שמיפה תמיד את רגליו בלבושין נאים, למשל במנעלים יפים ביותר או במכנסים, על-ידי זה בא לגיבת הדעת.
- ד. המזלזל במצות ציצית, אינו זוכה לקבורה.
- ה. העושה בגדים לחברו, יכול לשנות את רצון חברו לכל מה שירצה, הן בגשמי הן ברוחני.

מראה מקומות השלם

ב'ג'), כתיב, ברכת ה' היא תעשיר וגו' (משלי י"ב"ב) וכו' זו השבת, שנאמר, ויברך וגו' וכו' ובס' ב', ויברך אלהים וגו' וכו' וברכו בעטיפה וכו' באור - הרי השבת שהיא ברכת ה', ברכו בעטיפה. ועל כן המקלל, מוציא עצמו מהברכה, ואינו זוכה לבגדי שבת.

ג. מד"ר בראשית פר' ט"ו סי' ז', בשעה שאכל אדם הראשון מאותו האילן וכו' ומה היו אומרים לו, אמר רבי ברכיה, הא גנב דגנב דעתיה דברייה. הה"ד, אל תבואני רגל גאווה וגו' (תהלים ל"ו-י"ב), רגל שנתגאה על בוראו וכו'. רמז

פירוש - אדם הראשון שגנב דעתיה וכו' מכונה בשם רגל גאווה וכו', כי על ידי הגאווה אשר ברגלים בא לידי גיבת הדעת.

ד. מד"ר נח פר' ל"ו סי' ו', ויקח שם ויפת את השמלה וגו' (בראשית ט"ז-כ"ג), א"ר יוחנן, שם התחיל במצוה תחלה ובא יפת ונשמע לו, לפיכך זכה שם למלית ויפת לפיוולא.

עיין מתנות כהונה, למלית, של מצות ציצית. לפיוולא, פירש רש"י, מלית נאה וכו' ובחומש פירש רש"י, שזכו בני גוג לקבורה. ונראה דהוא הוא, שיזכו לקבורה ויתכסו בתכריכין. עיין משנת דרבי אליעזר, ויפת לפיוולא, פירוש, מרא של קבורה, שקורין פוולא וכו' רמז

פירוש - הרי ע"י התחלתו של שם במצוה, והוא זכה למצות ציצית, זכה גם יפת ונשמע לו, ועי"ז זכה לקבורה, הרי ענין הקבורה תוצאה היא של מצות ציצית. ועל כן, המזלזל במצות ציצית אינו זוכה לקבורה.

ה. מד"ר וירא פר' נ"ב סי' י"ב, הנה הוא לך כסות עינים וגו' (בראשית כ"ט-ט"ז), א"ר יוחנן, עשה לה כסות שיהיו הכל מביטין בה וכו' ר"ל אמר, בקש להקנותה בפני בעלה לומר, כל השנים הללו היא עמו ולא עשה לה דבר, וזה לילה אחת עשה לה כל הכבוד הזה. רמז קצת ורחוק

פירוש - כי זו היתה כונת אבימלך, לעשות לשרה בגדים, ועל ידי זה לשנות רצונה למה שהוא רוצה, וד"ל.

- ו. כְּשֶׁאָדָם לֹבֵשׁ לְבוּשׁ שֶׁל אָבִיו, עַל־יְדֵי זֶה בְּנִקְל לֹ לִילֵךְ בְּמִדּוּתָיו שֶׁל אָבִיו.
- ז. לָכוּ ל'חֲמוּ ב'לַחְמֵי ו'שְׁתּוֹ - רְאִישֵׁי־תְבוּת לֹלֵב; "בִּיּוֹן" עִם הָאוֹתִיּוֹת - גִּימְטְרִיא רְאִישֵׁי־תְבוּת שֶׁל א'תְרוּג ה'דָם ע'רְכָה; "מְסַכְתִּי" זוּ בְּחִינַת סְפוֹת. עַל־יְדֵי מְצוֹת נְטִילַת אֲרֻבָּעָה מִיָּנִים וְעַל־יְדֵי סְפָה - אָדָם זֹכֵה לֶאֱכִילָה וְשִׁתְיָה וּמְלַבּוּשִׁים וְגַם לְחִיּוֹת הַנְּשָׁמָה; עַל־יְדֵי סְפָה זֹכֵה לְמְלַבּוּשִׁים, בְּחִינַת "בְּשׂוּמֵי עֵנָן לְבוּשׁוֹ" עַל־יְדֵי עֲרֻבֵי נַחַל זֹכֵה לְשִׁתְיָה, עַל־יְדֵי הַדָּם זֹכֵה לְחִיּוֹת הַנְּשָׁמָה וְעַל־יְדֵי לֹלֵב וְאֲתְרוּג זֹכֵה לֶאֱכִילָה, כִּי יֵשׁ בָּהֶם פְּרִי, שֶׁהֵם מִיָּנֵי מֵאֲכָל.

בִּטְחוֹן

- א. מִי שֵׁיֵשׁ לֹ בִּטְחוֹן, אֵין לֹ שׁוֹם פְּחָד.
- ב. עַל־יְדֵי בִּטְחוֹן בָּא שְׁלוֹם.
- ג. בִּטְחוֹן בָּא עַל־יְדֵי יִרְאַת־שָׁמַיִם.

מֵרֵאָה מִקּוֹמוֹת הַשְּׁלָם

- ו. מִד"ר וַיֵּצֵא פֶרֶ' ע"ד סִי' י"ג, א"ר יוֹדֵן, לְבַשׁ אָדָם לְבוּשׁוֹ שֶׁל אָבִיו הֲרִי הוּא כִּיּוֹצֵא בּוֹ.
- ז. עֵיּוֹן מִתְנַגּוֹת כְּהוֹנָה, נִרְאָה, שֶׁעַל מִדּוּתָיו וּמַעֲשָׂיו אוֹמֵר כֵּן. עֵיּוֹן אֲכִילָה אוֹת י"ג חֵלֶק שְׁנֵי.
- ח. בִּמִד"ר בְּשִׁלַּח פֶּר' כ"ה סִי' ז' הוֹבֵא פְּסוּק זֶה, לְכוּ לַחֲמוּ בְּלַחְמֵי וְשִׁתּוֹ בֵּיּוֹן מִסְכְּתִי (מִשְׁלֵי ט'ה').

בִּטְחוֹן

- א. הִנֵּה אֵל יִשׁוּעָתִי אֲכַפֵּחַ וְלֹא אֶפְחָד וְגו' (יִשְׁעִיָּה י"ב-ב')
- ב. שְׁלוֹם כִּי בֶךְ בְּטוֹחַ (יִשְׁעִיָּה כ"ו-ג')
- ג. מִי בָכַם יֵדָא ה' וְנֹנִי יִבְטַח בְּשֵׁם ה' וַיִּשְׁעֵן בְּאַלְהָיו (יִשְׁעִיָּה ג'י')

- ד. על-ידי אמונה יבא לבטחון.
- ה. מי שאין לו בטחון, הוא דובר שקרים.
- ו. על-ידי שקרים אינו יכול לבטח באמת.
- ז. מי שפסוח בהשם יתברך, הקדוש-ברוך-הוא מצילו מפל צרות ובפרט מהריגה.
- ח. על-ידי בטחון אין אדם צריך לחברו גם אין אדם מקלימו.
- ט. על-ידי בטחון אדם נצול מדאגה.
- י. על-ידי בטחון יזכה לידע שמות הקדש.

מראה מקומות השלם

- ד. ואין נשפט באמונה בטוח על תהו וגו' (ישעיה נ"ט-ד')
 כאור - הרי אם נשפט באמונה זוכה לבטוח בה'.
- ה. כי לא האמינו באלהים ולא בטחו בישועתו (תהלים ע"ח-כ"ב).
 הרי כי לא האמינו באלהים, על כן לא בטחו בישועתו, ודוקא ע"י האמונה בא הבטחון בה'.
- ו. בטוח על תהו ודבר שוא (ישעיה נ"ט-ד')
 שם, מהנ"ל = מסיפא לרישא.
- ז. כאור - בטוח על תהו, הרי זה בגלל, ודבר שוא.
 אל תבטחו לכם אל דברי השקר וגו' (ירמיה ז'-ד')
- ח. כאור - אל תבטחו לכם, מה שאין לכם בטחון, הרי זה מחמת, אל דברי השקר - השקרים אשר אחם מדברים.
- ז. כי מלט אמלטך ובחרב לא תפל וגו' כי בטחת בי נאם ה' (ירמיה ל"ט-י"ח)
- ח. שקט ובטח ואין מכלים דבר וגו' (שופטים י"ח-ז')
- עיינ רש"י, ואין מכלים דבר, אין אחד מהם צריך לחבירו שיחזירנו ריקם ויכלימו וכו' רמז
- פירוש - שקט ובטח, על ידי בטחון בה', ואין מכלים דבר - אין אחד צריך לחבירו, וממילא אינו מקלימו אם היה משיבו ריקם.
- ט. הקיצותי כי ה' יסמכני (תהלים ג'-ו'), ברש"י, הקיצותי מדאגתי כי בטחתי כי ה' יסמכני.
- י. ויבטחו כך יודעי שמך וגו' (תהלים ט"ז-א)
- פירוש - ויבטחו כך, על ידי בטחון בה', יודעי שמך - יזכו לדעת שמות הקדש.

- יא. מי שאין לו מִדַּת הַבְּטָחוֹן, יִשְׁמַר אֶת עַצְמוֹ שְׁלֵא לְבִישׁ שׁוֹם אָדָם גַּם יִזְהַר לְהִתְפַּלֵּל בְּכֹנֶת הַלֵּב.
- יב. מי שִׁישׁ לוֹ בְּטָחוֹן, לֹא יִתְקַצְרוּ יָמָיו.
- יג. מי שאין לו בְּטָחוֹן, יָקוּם קֶדֶם אֹר הַבְּקָר וַיֹּאמֶר בְּקִשׁוֹת בְּקוֹל רָם.
- יד. עַל-יְדֵי שְׁתִּיקָה יִזְכֶּה לְבְטָחוֹן.
- טו. עַל-יְדֵי זְהִירָה מְלִיתָן תְּקִיעַת-כַּף יִזְכֶּה לְמִדַּת הַבְּטָחוֹן. גַּם עַל-יְדֵי שְׁלֵא יִתְחַבֵּר עִם רְשָׁעִים.
- טז. עַל-יְדֵי חֲנֻפָּה נֶאֱבָד הַבְּטָחוֹן.

מראה מקומות השלם

- יא. לדוד אליך ה' נפשי אשא אלהי כך בטחתי אל אבושה וגו' (תהלים כ"ה-א', ב') עיין רש"י, נפשי אשא, אכוון לכו. רמז פירוש - אליך ה' נפשי אשא, אתפלל אליך ה' בכונת הלב, ועל ידי זה, אלהי כך בטחתי, וגם זכיתי למדת הבטחון על ידי, אל אבושה - שנוהרתי שלא לבייש שום אדם.
- יב. אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך (תהלים נ"ה-כ"ד) מובן (דנקיט דבר והיפוכו) באור - ואני אבטח בך, ועל כן לא יתקצרו ימי.
- יג. קדמתי בנשף ואשועה לדבריך יחלתי (תהלים קי"ט-קמ"ז) באור - קדמתי בנשף ואשועה, השכמתי בעוד לילה ואזעק אל ה', ועל ידי זה, לדבריך יחלתי - וזכיתי למדת הבטחון.
- יד. ודוממתי נפשי וגו' יחל ישראל אל ה' וגו' (תהלים קל"א-ב', ג') באור - ודוממתי נפשי וגו', ועל ידי השתיקה, יחל ישראל אל ה' וגו' - זכיתי לבטחון. דום לה' והתחולל לו וגו' (תהלים ל"ז-ז') באור - דום לה', ועל ידי השתיקה, והתחולל לו - תזכה לתוחלת ובטחון.
- טז. ושנא תוקעים בומח (משלי י"א-ט"ז) עיין רש"י, תוקעים כף לעשות רע וללכת בעצתם וכו'. באור - ושנא תוקעים, מי ששונא לתת תקיעת כף ונוהר מזה, וכן אינו מתחבר עם רשעים ללכת בעצתם, בומח - זוכה למדת הבטחון.
- טז. ותקות חנף תאבד (איוב ח"י-ג').

- יז. מי הִירְדֵן הֵם סְגָלָה לְבַטָּחֹן.
 יח. עַל־יְדֵי הַבַּטָּחֹן הָאָדָם נִתְקָרֵב לְהֵשֶׁם יִתְפָּרֵךְ.
 יט. מִי שְׁבוּטָח בְּעַכּוֹ"ם, דִּילָה דִּילָהוֹן.

חֵלֶק שֵׁנִי

- א. כְּשֶׁעוֹשֶׂה אָדָם אֵיזָהוּ דְּבָר בְּאִמוּנָה וְנִכְשָׁל בְּאֵיזָה מְכֻשׁוֹל, יִבְטַח שֶׁהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא יִצִּילוֹ, וְהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא הַזְּמִין לוֹ אֶת הַמְכֻשׁוֹל כִּדֵי שְׂיַעֲשֶׂה דְרָךְ כְּבוֹשָׁה לְבָנָיו בְּזֹאת הַמְכֻשׁוֹל, שְׂיִנְצְלוּ מִמֶּנּוּ.

מֵרֵאָה מְקוּמוֹת הַשְּׁלָם

- יז. יִבְטַח כִּי יִגִּיחַ יִרְדֵן אֶל פִּיהוּ (אֵיזֹב מ'כ"ג) רֵמוֹ*
 פִּירוּשׁ - יִבְטַח, הוּא זוֹכֵה לְבַטָּחֹן, כִּי יִגִּיחַ יִרְדֵן אֶל פִּיהוּ - ע"י שְׁתִּיית מֵי הַיַּרְדֵּן.
 יח. בַּה' לֹא בִטַחָה אֶל אֱלֹהִים לֹא קִרְבָּה (צַפְנִיָה ג'כ')
 הָרִי נָקִישׁ דָּבָר וְהִיפּוּכּוּ, אִם בּוֹטַח בַּה' זוֹכֵה הוּא לְהִתְקַרֵב אֵלָיו.
 וְאֲנִי קִרְבַּת אֱלֹהִים לִי טוֹב שְׁתֵּי בַה' אֱלֹהִים מַחְסֵי וְגו' (תְּהִלִּים ע"גכ"ח)
 בְּאוֹר - וְאֲנִי קִרְבַּת אֱלֹהִים לִי טוֹב, טוֹב לִי כִי זָכִיתִי לְהִתְקַרֵב לְהַשִּׁי"ת, כֹּל זֹאת, בַּה' אֱלֹהִים מַחְסֵי - בּוֹכּוֹת הַבַּטָּחֹן.
 יט. כ"ב צ"א: , ס' פ"ב, וְאִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן וְכו' דַּמְתַּרְחִיץ עֲלֵיהוֹן דִּילֵיהּ דִּילָהוֹן.

חֵלֶק שֵׁנִי

- א. מִד"ר לְךָ לְךָ פִּר' מ' ס' ו', וְלֹאֲבָרִם הִיטִיב בַּעֲבוּרָה וַיְהִי לוֹ צֹאן וּבִקְרָ וְגו' וַיִּצְאוּ עֲלָיו פִּרְעָה אַנְשִׁים וַיִּשְׁלַחוּ אֹתוֹ וְגו' (בְּרֵאשִׁית י"בט"ז, כ'), ר' פִּנְחָס בִּשְׁם רַבִּי הוֹשַׁעִיא רַבָּה אָמַר, אָמַר הַקַּב"ה לְאַבְרָהָם אֲבִינּוּ, צֹא וּכְבוֹשׁ אֶת הַדֶּרֶךְ לִפְנֵי בְנֵיךָ וְכו' וּשְׁם פִּר' מ"א ס' ב', וְכֹל אוֹתוֹ הַלִּילָה הִיתָה שְׂרָה שְׂטוּחָה עַל פְּנֵיהָ וְאוֹמַרְתָּ, רַבּוֹן הָעוֹלָמִים אֲבָרָהָם יִצָּא בְּהַבְטָחָה וְאֲנִי יִצָּאתִי בְּאִמוּנָה, אֲבָרָהָם יִצָּא חוּץ לְסִירָה וְאֲנִי בְּתוֹךְ הַסִּירָה. אָמַר לָהּ הַקַּב"ה, כֹּל מָה שְׂאֲנִי עוֹשֶׂה, בְּשִׁבְלֶיךָ אֲנִי עוֹשֶׂה וְכו'. עֵינַי יְדֵי מֹשֶׁה, בְּשִׁבְלֶיךָ אֲנִי עוֹשֶׂה, פִּירוּשׁ, כְּמוֹ שִׁכְתַּבְתִּי שְׂאֲבוֹת סִימָן לְבָנִים, עַל דֶּרֶךְ, צֹא וּכְבוֹשׁ אֶת הַדֶּרֶךְ לִפְנֵי בְנֵיךָ וְכו'.
- הָרִי אֲבָרָהָם אֲבִינּוּ וְשְׂרָה אֲמִנּוּ יִצָּאוּ לְמִצְרַיִם בְּהַבְטָחָה וּבְאִמוּנָה, וְנִכְשְׁלוּ בְּלִקְיַחַת שְׂרָה בְּבֵית פִּרְעָה, וְהִצִּילֵם הַקַּב"ה, וְהַזְּמִין לוֹ הַקַּב"ה אֶת הַמְכֻשׁוֹל כִּדֵי שְׂיַעֲשֶׂה דְרָךְ כְּבוֹשָׁה לְבָנָיו כַּעֲת גְּלוֹתָם בְּמִצְרַיִם, וּמַעֲשֶׂה אֲבוֹת סִימָן לְבָנִים, וַיִּנְצְלוּ מֵהֶם.

ב. מי שגשגמר מהרהורי עבודה זרה, זוכה בכל פעם לבטחון עד שאינו דואג מה יאכל למחר, והוא במדרגת "ברוך ה' יום יום", ועל-ידי זה [הקדוש-ברוך-הוא] לא הביט און ולא ראה עמל בו, וכל הנוגע בו פאלו נוגע בבת-עינו.

בְּשׂוֹרָה

א. מי שהוא רגיל לומר בשורות טובות, הוא נתלפש מבחינת אליהו.

מראה מקומות השלם

ב. מד"ר בשלח פר' כ"ד סוף סי' ב' וסי' ג', ויסע משה את ישראל וגו' (שמות ט"ז"ב) וכו' ר' יהודה בר אלעאי אומר, עבודת כוכבים היתה בידן של ישראל והסיעה משה מישראל וכו' הה"ד, ויסע כצאן עמו וגו' (תהלים ע"ח-נ"ב) וכו' מה הצאן אין מתקנין לה אפוטיקון אלא רועה בכל יום, כך ישראל וכו' ד"א, מה הצאן אפילו מחבלת את האילנות אין בעליה מעלין עליה, כך ישראל אע"פ שהן חוטאין וכו' ת"ל, כצאן קדשים וגו' (יחזקאל ל"ו"ל"ח), מה קדשים כל מי שנוגע בהן מתחייב, כך ישראל וכו' רמז רחוק

פירוש - הרי ע"י הסרת ע"ז מישראל, כדכתיב ויסע משה וגו', כנ"ל, הרי ויסע משה כצאן עמו וגו' וכו' אלא רועה בכל יום וכו' והרי הם כצאן קדשים, שכל מי שנוגע בהן מתחייב וכו' ואע"פ שחוטאין וכו' ולא הביט און ולא ראה עמל בו.

ועיין שם פר' כ"ה סי' ט', ויצא העם ולקמו דבר יום ביומו וגו' (שמות ט"ז"ד) הה"ד ברוך ה' יום יום וגו' (תהלים ס"ח"כ), אמר הקב"ה לישראל, במדה שאדם מודד בה מודדין לו, אני נתתי לכם את התורה שתהיו עוסקים בה יום יום וכו' חייכם שאשביע אתכם וכו' יום ביומו וכו'.

הרי מי שאינו מהרהר אחר השי"ת והולך בדרך ה' באמונה וכו' פרנסתו מדוד לו יום ביומו, והוא במדרגה "ברוך ה' יום יום" וכו' ועיין מד"ר משפטים פר' ל'?

בשורה

א. כי אליהו הוא איש פקיד על כל בשורות טובות. ועיין דגל מחנה אפרים

- ב. אל תבשר בשורה רעה, כי מחמת בשורה רעה מתו כמה נפשות.
- ג. העושה מצוה כמאמרה - אין מבשרין אותו בשורות רעות, והקדוש-ברוך-הוא גוזר והוא מבטל.
- ד. המבשר בשורות רעות, נופל למחין דקטנות.

חלק שני

- א. מי שהוא רגיל לבשר בשורות טובות, על-ידי זה לא יקאבו לו רגליו.

מראה מקומות השלם

דרוש לפורים, ובמאור עינים פר' ויצא. ועיין ישעיה נ"ב'ז', מבשר שלום מבשר טוב ומשמיע שלום, הוא בחינת אליהו, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (עדיות פ"ח מ"ז).

- ב. שמואל א', פרק ד' = מיתת עלי הכהן וכלתו אשת פינחס, לאחר בשורת הרעה של איש בנימין (שאל), שנס מן המערכה, על דבר מגפת ישראל במלחמה ומיתת חפני ופינחס בני עלי, ולקחת ארון האלהים על ידי הפלשתים.
- ג. שבת ס"ג, סי' מ"א, אמר רב חנינא בר אידי, כל העושה מצוה כמאמרה, אין מבשרין אותו בשורות רעות וכו' אמר רבי אסי ואיתימא ר' חנינא, אפי' הקב"ה גוזר גזרה, הוא מבטלה וכו'.
- ד. פסחים ג', סי' ו', רב כהנא חלש וכו' אשכחיה דנח נפשיה וכו' אמרי ליה נח נפשיה. אמר להון, אתון קאמרתו, אנא לא קאמינא, ומוצא דבה הוא כסיל (משלי י"ח) מובן ברמז באור - כי הלא לא רצה לבשר בשורה רעה, ומעמו עמו: ומוצא דבה הוא כסיל. על כן מובן, שהמבשר רעות נעשה כסיל. והיינו, נופל למחין דקטנות.

חלק שני

- א. מד"ר ויצא פר' ע' סי' ח', וישא יעקב רגליו וגו' (בראשית כ"ט"א) א"ר אחא, חיי בשרים לב מרפא וגו' (משלי י"ד-ל'), כיון שנתבשר בשורה טובה, טעין ליביה ית רגלוהי וכו'. רמז, מדה כנגד מדה.
- פירוש - הרי המבשר בשורה טובה גורם להמתבשר חיזוק וכח ברגליו. על כן, מדה כנגד מדה, והמבשר מתברך, שלא יהיו לו כאבים ברגליו.

בְּרָכָה

חֶלֶק שְׁנֵי

- א. הַמְתַּבְרֵךְ צָרִיךְ לִתֵּן לַמְּבָרֵךְ אֵיזָה מִתְּנָה.
- ב. אַל תְּהִי בְּרַבַּת גּוֹי קָלָה בְּעֵינֶיךָ.
- ג. מִי שֶׁמְקַרֵּב אֶת הָרְחוּקִים לְעִבּוּדַת הַשֵּׁם יִתְפָּרֵךְ הַבְּרָכוֹת מְסוּרִים בְּיָדוֹ.

מראה מקומות השלם

בְּרָכָה

- א. מד"ר לך לך פר' מ"ד סי' ז', אל תירא אברם וגו' (בראשית ט"ו-א'), ממי נתירא, ר' ברכיה אמר, משם נתירא. הה"ד, ראו איים וייראו וגו' קרבנו ויאתיון איש את רעהו יעזרו וגו' (ישעיה מ"א-ה, ו'), מה איים הללו מסויימים בים, כך היו אברהם ושם מסויימים בעולם, וייראו וכו' איש את רעהו יעזרו, זה עוזר לזה בברכות וזה עוזר לזה במתנות. זה עוזר לזה בברכות, ויברכהו ויאמר ברוך אברם לאל עליון וגו' (בראשית י"ד-י"ט) וזה עוזר לזה במתנות, ויתן לו מעשר מכל (שם, פסוק כ').

הרי אברהם אבינו המתברך נתן מתנה לשם המברך, תמורת הברכה, כנ"ל: זה עוזר לזה בברכות וזה עוזר לזה במתנות.

- ב. מד"ר חיי שרה פר' ס' סי' י"ג, רבי ברכיה בשם רבי לוי אמר, ברכת אובד עלי תבא וגו' (איוב כ"ט-י"ג), ברכת אובד, זה לבן הארמי וכו' עלי תבא, זו רבקה, אחתנו את היי לאלפי רבבה וגו' (בראשית כ"ד-ס'), ועמדו ממנה אלופים מעשו ורבבה מיעקב וכו'.

עיין מד"ר תולדות פר' ס"ו סי' ו', א"ר תנחומא, אם ברכך עובד כוכבים אחד, ענה אחריו אמן וכו'.

- ג. מד"ר לך לך פר' ל"ט סי' י"ח, והיה ברכה (בראשית י"ב-ב'), קרי ביה בריכה, מה בריכה זו מטהרת את הטמאים אף את מקרב רחוקים ומטהרם לאביהם שבשמים. א"ר ברכיה, כבר כתיב, ואברכך (שם), מה תלמוד לומר, והיה ברכה וכו' מיכן ואילך הרי הברכות מסורות לך, למאן דחזי לך למברכא, בריך.

באור – לפי השגת רביז"ל, וכדרכו בקודש, מבוארים שני המאמרים הג"ל בפירוש "והיה ברכה" כחטיבה אחת, וסמיכותם – משלימים זה את זה. והיינו, בגלל שקירב ופיהר רחוקים לאביהם שבשמים, כבריכה זו, זכה שהברכות מסורות בידו לברך אחרים, וכל זה כלול במשמעות "והיה ברכה". וד"ל.

בְּכִיָּה

חלק שני

- א. מי שאינו יכול לבכות, יסתכל על הרקיע, פי הוא גרם בכיה למים.
- ב. הבכיה מבטל הרהורי זנות.
- ג. סגולה לחולי הצואר, שיבכה על חרבן הבית המקדש.

מראה מקומות השלם

בכיה

- א. מד"ר בראשית פר' ה' סי' ד', אמר ר' ברכיה, לא פירשו המים התחתונים מן העליונים אלא בבכיה וכו'.
- באור - כי בכייתם של המים התחתונים הוא, כי הרקיע הבדיל בינם לבין המים העליונים, וכי לפני שנאמר יקוו המים, היו גבוהים עד כסא הכבוד ואח"כ נצמצמו וירדו, כדאיתא במדרש תהלים, והיו סמוכים לעליונים החיים וקיימים ועכשיו סמוכים לתחתונים המתים. הרי הרקיע המבדיל, הוא הגורם לבכיה.
- ב. עיין הרהורים י"ח חלק שני.
- מד"ר ויצא פר' ע' סי' י"ב, וישק יעקב לרחל וישא את קלו ויבך (בראשית כ"ט"ו"א) ד"א, למה בכה, שראה האנשים מלחשים אלו לאלו מפני שנשקה, מה בא זה לחדש לנו דבר ערוה וכו' עיין ידי משה, שחשדו אותו שהנשיקה זו של זנות חלילה, לכן הראה להם בבכיה זו שאינה של זנות. רמז פירוש - הבכיה מבטל הרהורי זנות, הן של אחרים עליו, כמו אצל יעקב אבינו, והן של הבוכה בעצמו.
- ג. מד"ר ויגש פר' צ"ג סי' י"ב, ויפל על צוארי בנימין אחיו ויבך וגו' (בראשית מ"ה"ד), וכי שני צוארים היו לו לבנימין, אלא אמר רבי אלעזר בן פדת, יוסף ראה ברוח הקודש, ששני בית המקדשות עתידין וכו' ועתידין ליחרב וכו'. רמז פירוש - הואיל ובכיתו של יוסף על צואר בנימין היה על חורבן בית המקדש פעמיים, הרי סגולה ותיקון הוא לחולי הצואר לבכות על חורבן בית המקדש.

גאָוה

- א. אין משיח בא, עד שיכלה [כל] גאָוה מן העולם.
- ב. על-ידי גאָוה בא לידי תאוות משפב-זכר גם בא לידי פעם, גם לפעמים אין אשה מתעפרת מחמת שהיא מקשטת והיא בעלת-גאָוה.
- ג. על-ידי גאָוה בא רעב לעולם.
- ד. על-ידי גאָוה בא לשכרות והוא הדין להפך.

מראה מקומות השלם

גאָוה

- א. סנהדרין צח., סי' ק"ע. אמר זעירי א"ר חנינא אין כן דוד בא עד שיכלו גמי הרוח מישראל וכו' והגבהים ישפלו וגו' ויצא חמר מגזע ישי וגו' (ישעיה י"ל"ג = י"א"א').* באור - והגבהים ישפלו, ולא יהיו בעלי גאווה, ויצא חמר מגזע ישי - ויבוא המשיח.
- ב. הורד שאול גאונך וגו' חולש על גוים (ישעיה י"ד-י"א, י"ב) עיין רש"י ד"ה נגדעת לארץ, אתה נבוכדנצר שהיית חולש על גוים וכו' ורבותינו דרשוהו, שהיה מטיל גורל על המלכים למשכב זכור. באור - הורד שאול גאונך וגו' בוטלה והורדה לשאול גאותך, שעל ידי גאותך זו, חולש על גוים - היית מטיל גורל על המלכים למשכב זכור.
- שמענו גאון מואב גא מאד נאותו וגאוננו ועברתו לא כן בדיו (ישעיה מ"ז'ו) ופירש רש"י, עברתו, עיבורו והריון שלו. ד"א, עברתו, חמתו וכו' רמו רחוק פירוש - שמענו גאון מואב וגו', ועל ידי גאותם באו לידי, עברתו - עיבורו והריון שלו, שהוא ממזרות וניאוף (עיין שם ברש"י). וכן באו לידי כעס.
- ג. כי שדמות חשבון אמלל וגו' (שם, פסוק ח') מובן באור - זה המשכו של הפסוק הנ"ל, שמענו גאון מואב גא מאד נאותו וגו' וזה גרם, כי שדמות חשבון אמלל, כי בא להם רעב.
- ד. [ואף כי היין בגד גבר יהיר וגו' (חבקוק ב"ה')] באור - היין מביא לשכרות את הגבר בעל הגאווה, כי הגאווה היא הגורמת לשכרות. וכן להיפך, השכרות היא הגורמת ליהירות.
- [השכירותו כי על ה' הגדיל וגו' (ירמיה מ"ח"ו)] השכרות והנאות באים זה על ידי זה.
- נאות שכורי אפרים (ישעיה כ"ח"ג')

- ה. על-ידי גאווה בא לפחד.
- ו. סגלה לבטל גאווה, לתן צדקה.
- ז. מי שנוהג רבנות בעל-כרחם בגאווה, הקדוש-ברוך-הוא מעורר עליו שונאים.
- ח. מי שלבו רם עליו, ידע שהשעה מצלחת עליו.
- ט. מי שמושיע לעניים, יש בו כח בהסתכלות על בעלי-גאווה להשפיל אותם.
- י. מי שהולך בשוק ונופל, בידוע שהוא גדלן.

מראה מקומות השלם

- ה. מה תתהללי וגו' הנני מביא עליך פחד וגו' (ירמיה מ"ט"ד, ה')
 באור - מה תתהללי, מה תתפארי בגאורך וגו', הרי על ידי הגאווה, הנני מביא עליך פחד.
 (וגבה להם ויראה להם וגו' (יחזקאל א'י"ח) רמז)
- ו. פירוש - וגבה להם, ועל ידי הגאווה, ויראה להם - בא להם הפחד.
- ז. גאון שבעת לחם וגו' ויד עני ואביון לא החזיקה ותגבהינה וגו' (יחזקאל ט"ז"מ"ט, נ')
- הרי דבר והיפוכו. ויד עני ואביון לא החזיקה, ועל כן, ותגבהינה - באה לידי גאווה. הא אם יתנו צדקה, יתבטל הגאווה.
- ז. וישר אבימלך על ישראל וגו' וישלח אלהים רוח רעה בין אבימלך ובין בעלי שכם ויבגדו וגו' (שופטים ט"ב"ב, כ"ג)
- פירש רש"י, וישר, על כרחם נהג רבנות ובגאווה. רוח רעה, שנאה.
- ח. רש"י, שמואל א', י"ד"ט', ד"ה דמו וכו' שעתם מצלחת ולבם רם עליהם.
- ט. ואת עם עני תושיע ועיניך על רמים תשפיל (שמואל ב', כ"ב"כ"ח)
- באור - ואת עם עני תושיע, אם תושיע לעניים, ועיניך על רמים תשפיל - בהסתכלותך על בעלי גאווה, תוכל להשפיל אותם.
- י. וענתך תרבני תרחיב צעדי תחתני ולא מעדו קרסלי (שמואל ב', כ"ב"ל"ו, ל"ז) רמז
- פירוש - וענתך תרבני, הגדלת לי מדת הענוה, ועל ידי זה, צעדי תחתני - כשהלכתי בדרכי, ולא מעדו קרסלי - לא נפלתי. (הרי דבר והיפוכו)
- אל תבואני רגל גאווה וגו' שם נפלו פעלי און וגו' (תהלים ל"ו"י"ב, י"ג)
- באור - אל תבואני רגל גאווה, כי על ידי הגאווה, שם נפלו פעלי און.

- יא. סגלה לְבַטֵּל גֵּאוּה, שִׁישֶׁתֶּתֶף בְּצַדְתָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל.
 יב. עֲנִי – שֶׁהֲרָשַׁע רוֹדֵף אוֹתוֹ תִּדְעַ שֶׁהָעֲנִי הוּא בְּעַל־גֵּאוּה.
 יג. עַל־יְדֵי גֵּאוּה נוֹפֵל מְאֻמוֹנָתוֹ.
 יד. עַל־יְדֵי גֵּאוּה נִסְגָּר הַלֵּב וְעֵינֵי הָאָדָם מְלַהֲבִיט בְּפִלְאוֹת [בְּפִעוּלָת] הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, לִירְאָה מִלְּפָנָיו.
 טו. אֵינן לְהַתְּנָאוֹת בְּהִשְׁגוֹת גְּדוּלוֹת אוֹ בְּמַעֲשִׂים טוֹבִים, כִּי הַכֹּל עַל־יְדֵי הַצְּדִיק שְׁבִדוֹר, וְהוּא אֵצֶל הַצְּדִיק כְּעַט אֵצֶל סוֹפֵר.

מראה מקומות השלם

- יא. אחר שלח אתו וגו' מן הרמה וגו' (ירמיה מ'א'), פירש רש"י ד"ה מן הרמה, שהיה גולה מעצמו עמהן היה רואה כת שלולית בקולרין היה מכנים צוארו בנייהם וכו'. רמה, מרמו על גדלות. רמו רחוק פירוש – מן הרמה, היה גולה מעצמו עמהן וכו' כדי לכטל ממנו את הגאווה והגדלות.
 יב. בגאות רשע ידלק עני וגו' (תהלים י"ב) כאור – בגאות, בגלל גאות העני, רשע ידלק עני – רודף הרשע את העני.
 יג. רשע כגבה אפו כל ידרש אין אלהים כל מזמותיו (תהלים י"ד) עיין רש"י, רשע כגבה אפו, שהוא גבה רוח ומגביה וזוקף פניו ואפו כגבהותו. כל ידרש, כל מזימותיו אומרות לו כל ידרוש הקב"ה וכו'. אין אלהים, לית דין ולית דיין.
 יד. חלבמו סגרו פימו דברו בגאות. (תהלים י"ז) עיין רש"י, חלבמו סגרו, בחלבם ובשמנם סגרו לבם ועיניהם מהביט אל פעלך ליראה מפניך. - וצ"ל: בפעולת השי"ת. = כאור – חלבמו סגרו פימו, וכל זה בגלל, דברו בגאות – ע"י הגאווה.
 טו. רחש לבי דבר טוב אמר אני מעשי למלך לשוני עם סופר מהיר (תהלים מ"ה) עיין רש"י, אמר אני מעשי למלך, השיר הזה שיסדתי ועשיתי אני אומר למי שהוא הגון למלך, שנאמר, בי מלכים ימלכו וגו' (משלי ח'ט"ו). כאור – רחש לבי דבר טוב, הרי אין זה בזכותי ובכחי כי אם, אמר אני מעשי למלך – הכל בזכות ובכח המלך, שהוא הצדיק שבדור (כנ"ל ברש"י, בי מלכים ימלכו וגו'), לשוני עם סופר מהיר – ואני ולשוני אצל הצדיק כעט אצל סופר מהיר.

- טז. אָכִילָה וְשִׁתְיָה מִבֵּיא לְגֵאוֹה.
- יז. תִּקּוֹן לְגֵאוֹה - שְׁיִתְעַנֶּה.
- יח. סִגְלָה לְגֵאוֹה - שְׁיִסְתַּכֵּל עַל הַשָּׁמַיִם.
- יט. מִבְּהִילִין אֶת הָאָדָם בְּחִלּוּמוֹת, כְּדִי לְהַסִּיר מִמֶּנּוּ גֵאוֹה שְׁקוּעָה, שֶׁהוּא מִכֶּסֶה מִמֶּנּוּ, שְׁאִינוּ מִכִּיר בָּהּ.

מראה מקומות השלם

- טז. פֶּן אֲשַׁבַּע וּכְחַשְׁתִּי וְאִמַּרְתִּי מִי ה' וְגו' (משלי ל"ט'), פִּירֵשׁ רַש"י, וּכְחַשְׁתִּי בַּהֲקַב"ה מְרֹב גֵאוֹה וְכו'.
- באור - פֶּן אֲשַׁבַּע, מֵאֲכִילָה וְשִׁתְיָה, וּכְחַשְׁתִּי וְגו' מְרֹב גֵאוֹה.
- כִּמְרַעִיתֶם וַיִּשְׁבַּעוּ שְׁבַעוּ וַיִּרְם לְבָם וְגו' (תוֹשַׁע י"ג'ו')
- עֵינַי בְּרִכּוֹת י', ס' נ"ד, אִמַּר רַבִּי יִצְחָק אִמַּר רַבִּי יוֹחָנָן אִמַּר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, כֹּל הָאוֹכֵל וְשׁוֹתָה וְאִח"כ מִתְפַּלֵּל, עָלָיו הַכְּתוּב אוֹמֵר, וְאֵתִי הִשְׁלַכְתָּ אַחֲרַי גּוֹךְ (מַלְכִים א', י"ד-ט'), אֵל תִּקְרִי גּוֹךְ אֵלֶּא גֵאִךְ, אִמַּר הַקַּב"ה, לְאַחַר שֶׁנִּתְגַּאֵה זֶה קָבַל עָלָיו מַלְכוּת שָׁמַיִם. הִרִי לְאַחַר אֲכִילָה וְשִׁתְיָה הָאָדָם מִתְגַּאֵה.
- (יש גם להביא את הפסוק: פֶּן תֹּאכַל וְשַׁבַּעְתָּ וְגו' וְרַם לְבַבְךָ וְגו' (דְּבָרִים ח"י"ב, י"ד) = הַמְּבַאֵר)
- יח. כִּי אֲרֵאֵה שְׁמִיךְ וְגו' מַה אֲנוֹשׁ וְגו' (תְּהִלִּים ח"ד', ה')
- באור - כִּי אֲרֵאֵה שְׁמִיךְ, כִּשְׁאִסְתַּכֵּל עַל הַשָּׁמַיִם, מַה אֲנוֹשׁ - אוֹכֵה לִזְכוֹר וְלַדַּעַת, מַה אֲנוֹשׁ - מַה עֲרַכִּי כִּי אֲתַגַּאֵה.
- הַבַּט שָׁמַיִם וְרֵאֵה וְשׁוֹרֵר שְׁחַקִּים גְּבוּהוּ מִמֶּךָ (אִיּוֹב ל"ה')
- באור - הַבַּט שָׁמַיִם וְרֵאֵה וְשׁוֹרֵר שְׁחַקִּים, הַסְתַּכֵּל עֲלֵיהֶם וְרֵאֵה כִּי הֵם הִרִי, גְּבוּהוּ מִמֶּךָ - גְּבוּהִים הִרְבֵּה יוֹתֵר מִמֶּךָ, וְאִם בֶּן לְמָה אַתָּה מִתְגַּאֵה.
- (ועיין שם ברש"י, ואחרי שהוא גבוה ואתה נמוך ואין לו תועלת ברשעך וצדקך, למה תתפאר אליו בצדקך, עכ"ל. = הִרִי לְךָ בְּאוֹר נְכוֹן וְאַמַּת לִמ"מ שֶׁל הִרְב = הַמְּבַאֵר)
- וְלִקְצַת יוֹמִיא אֲנֵא נְבוֹכְדַנְצַר עֵינַי לְשָׁמַיָא נְטִלַת וְגו' (דְּנִיָּאל ד"ל"א) רִמּוֹ
- פִּירוּשׁ - הִרִי גַם נְבוֹכְדַנְצַר, לְאַחַר קִץ ז' הַשָּׁנִים שֶׁנִּגְזְרָה עָלָיו, וְחֹזְרָה עָלָיו דַּעַתוֹ, עֵנָה וְאִמַּר: עֵינַי לְשָׁמַיָא נְטִלַת. הִרִי בַּהֲכַרְתּוֹ בְּגִרְלוֹת הַבוּרָא, וְהַשְׁפִּיל עֲצָמוֹ, כִּמְבוֹאֵר לְהַלֵּן בַּפְּסוּקִים, הַדְּגִישׁ אִימָרָה זו, הִרִי מְרֹמוֹ בֹזָה - כִּי לְשִׁבְרִית הַגֵּאוֹה סְגוּלָה הִיא לְהַסְתַּכֵּל עַל הַשָּׁמַיִם.
- יט. כּוֹתֵב בְּבְרִכּוֹת נ"ה:נ"ו, ס' קב"ג, וְאִפְשֵׁר לְפָרֵשׁ, שֶׁהַקַּב"ה מִבֵּיא עָלָיו יִסּוּרִין וְרֵאשׁוֹנָה מִבְּהִילוֹ בְּחִלּוּמוֹת כְּדִי לְהַסִּיר מִלְּבוֹ גֵאוֹה שְׁקוּעָה שֶׁהִיא מְכוּסָה מִמֶּנּוּ ר"ל, שְׁאִינוּ מִכִּיר בָּהּ, וְחוּטָא בְּשׁוּגָג, וְע"י הַחִלּוּמוֹת יִפְשַׁפֵּשׁ בְּמַעֲשָׂיו וַיִּרְגִּישׁ חַטָּאוֹ בְּשִׁגְגָה, כִּי אֲתַגַּאֵה, וַיִּסְתַּלַּק מִמֶּנּוּ וְכו'.

- כ. כַּל הַמְתִּיחַר - חֲכָמְתוֹ וְנְבוּאָתוֹ מִסְתַּלְקֶת.
- כא. דַּל גְּאָה - אֵין הַדַּעַת סוֹבְלוֹ. גַּם הוּא בְּעֶצְמוֹ מִתְחַרֵּט לְאַחַר זְמַן וְנִבְּזָה בְּעֵינֵי עֶצְמוֹ.
- כב. אִי אֶפְשָׁר לְגְאָה [לְנֶאֱהָה] לְהַשְׁפִּיל דַּעְתּוֹ וּבֹא לְיַדֵּי שְׂכַחָה.
- כג. יְהִיר - בְּעַל־מוֹם הוּא.
- כד. לְפִי צֶרֶךְ הָעֵנִין יֵשׁ הֵיחַר בְּדַבָּר לַעֲשׂוֹת דְּבַר, הַנִּרְאָה כְּאֵלוֹ מִתְנַאָּה.
- כה. מִי שֵׁישׁ בּוֹ גַּסוּת, לְסוֹף נִכְשָׁל בְּאַשְׁת־אִישׁ; וְהוּא כְּעוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה; וּכְאֵלוֹ כּוֹפֵר בְּעֶקֶר; וּכְאֵלוֹ בָּא עַל עֲרִיזוֹת כָּלָם; וּכְאֵלוֹ בְּנָה בְּמָה; וּמִתְמַעֵט מִחֲשִׁיבוּתוֹ וְאֵינְנוּ; וְרֵאוי לְגַדְעוֹ כְּאַשְׁרָה; גַּם אֵין עֶפְרוֹ נִנְעָרֶת; וְשִׁכְיָנָה מִיִּלְלַת עָלָיו.

מראה מקומות השלם

- כ. פסחים ס"ו: סי' ל"ב, אמר רב יהודה אמר רב, כל המתיהר, אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו. ואם נביא הוא, נבואתו מסתלקת ממנו וכו'.
- כא. פסחים קי"ג: סי' נ"ב, ארבעה אין הדעת סובלתן. אלו הן, דל גאה וכו' עיין רש"י שם, אין הדעת סובלתן, דאפילו הן עצמן מתחרטין לאחר זמן ונבזים הם בעיני עצמן.*
- כב. רש"י תענית ז': סי' מ"ו, ד"ה אי הוון סני טפי הוון גמירי, שא"א לנאה להשפיל דעתו, ובא לידי שכחה. הרי מחמת הגאווה שיש להם מיפיים, באים לידי שכחה.
- כג. מגילה כ"ט, סי' ל"ח, אמר רב אשי, שמע מינה האי מאן דיהיר, בעל מום הוא.*
- כד. חידושי אנדרות יבמות ק"ה: סי' נ"ד, ד"ה על ראשי עם קדש וכו' אלא דלפי צורך הענין יש היתר בדבר לעשות דבר הנראה כמשתרר וכו'.
- כה. סוטה ד': - ה', סי' ו', ז', ח', ט', א"ר חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, כל אדם שיש בו גסות הרוח, לסוף נכשל באשת איש וכו'. א"ר יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי, כל אדם שיש בו גסות הרוח, כעובד עבודת כוכבים וכו'.
- ור' יוחנן דידיה אמר, כאילו כופר בעיקר וכו'.

- כו. הכובע של צדיק - סגלה להסיר הגאָוה.
 כז. על-ידי אמונה יהיה לך כח לשבר את עצמך מגאָוה, ותמשל על מדת גאָוה.
 כח. בעל-גאָוה - מחשבותיו אין מצליחין.
 כט. כשנודמן לך עברה בלי דעת - בודאי יש לך גאָוה, ובזה מראין לך, שעדין אין אתה צדיק.

מראה מקומות השלם

- ר' חמא בר חנינא אמר, כאילו בא על כל העריות וכו'.
 עולא אמר, כאילו בנה במה וכו'.
 דרש רב עזירא, זמנין אמר לה משמיה דר' אמי זמנין אמר לה משמיה דרב אסי, כל אדם שיש בו גסות הרוח, לסוף מתמעט וכו' ושמו תאמר, ישנו בעולם, ת"ל, ואיננו (איוב כ"ד-כ"ד) וכו'.
 וא"ר אלעזר, כל אדם שיש בו גסות הרוח, ראוי לגדעו כאשרה וכו'.
 וא"ר אלעזר, כל אדם שיש בו גסות הרוח, אין עפרו ננער וכו'.
 וא"ר אלעזר, כל אדם שיש בו גסות הרוח, שכינה מיללת עליו וכו'.
 - וצ"ל, ומתמעט מחשיבותו, עיין רש"י.
 כו. זבחים פ"ח: סי' כ"ב, א"ר ענני בר ששון וכו' והמצנפת מכפרת על גסי הרוח וכו' עיין חידושי אגדות, כי כיסוי הראש מביא לידי אימה דשמיא וכו'.*
 הרי הכובע של הכהן בעבודתו (הצדיק) היה מכפר על גסי הרוח, כי זה מביא לידי אימה דשמיא ומסיר את הגאָוה.
 כז. ואמונתך סביבותיך אתה מושל בגאָוה וגו' (תהלים פ"ט-ט', י')
 פירוש - ואמונתך סביבותיך, כשהאמונה פועמת בלבך ואופפת אותך מסביב, אתה מושל בגאָוה - שובר אתה מדת הגאָוה ומושל עליה.
 כח. אל תתן ה' מאויי רשע זממו אל תפק ירומו סלה (תהלים ק"מ-ט')
 עיין רש"י, זממו אל תפק, מחשבתו אל תצליח. ירומו סלה, כי יתגאו סלה וכו'.
 רמז
 כט. וענה גאון וגו' יבשלו בעונם וגו' (הושע ה"ה)
 פירוש - וענה גאון וגו', ובגאָוה זו, יבשלו בעונם - יבשלו בלי דעת בעבירה.
 לא יאנה לצדיק כל און וגו' (משלי י"ב-כ"ב)
 באור - נקיט דבר והיפוכו. ואם יאנה לו און בשוגג, הרי עדיין איננו צדיק.
 ולפני כשלון גבה רוח (משלי מ"ז-י"ח)
 באור - ולפני כשלון, הסבה לכשלון בעבירה, גבה רוח - גסות הרוח

- ל. כְּשָׁבָא לְךָ אֵיזָה גְדֻלוֹת, תִּדְאָג מִפְּרָעָנוֹת.
- לא. עֲנִי שֶׁהוּא שְׁפַל־רוּחַ, אֶף־עַל־פִּי שְׂאִינִי נֹתֵן צְדָקָה, הוּא טוֹב מֵעֲשִׂיר בְּעַל־גְּאוֹה, אֶף־עַל־פִּי שְׁנוֹתֵן צְדָקָה.
- לב. כְּשֶׁנֹּפֵל לְךָ גְדֻלוֹת, תִּצְיֵר לְפָנֶיךָ דְמוֹת אָבִיךָ.
- לג. גְּאוֹה הוּא סִימָן עַל שֹׁבֵר, חֵם וְשָׁלוֹם.
- לד. גְּאוֹה בָּא עַל־יְדֵי שְׂלֵא תִקְנַת חֲטָאת נְעוּרִים.
- לה. מִי שְׂיִינִי מִחֲמִיץ, בְּיָדוֹעַ שֶׁהוּא בְּעַל־גְּאוֹה.
- לו. מִי שְׂיִישׁ לוֹ גְּאוֹה, מְדוּרוֹ אֵינִי מִתְקִים.
- לוז. מִי שְׂיִישׁ בּוֹ גְּאוֹה, אֵין אָנִי וְהוּא יְכוֹלִין לְדוֹר בְּעוֹלָם. וְאֶפְלוֹ רוּחַ

מראה מקומות השלם

- ל. שם, ממקרא הנ"ל, לפני שבר גאון ולפני כשלון גבה רוח. הרי לפני הפורעניות, נותנים לאדם גדלות - לפני שבר גאון וגו'.
- לא. טוב שפל רוח את עניים עניים כתיב מחלק שלל את גאים (שם, פסוק י"ט) כאור - טוב שפל רוח את עניים, עני שהוא שפל רוח, מחלק שלל את גאים - מעשיר בעל גאון הנותן צדקה.
- לב. ותפארת בנים אבותם (משלי י"דו')
- פירוש - ותפארת בנים, כשנופל לבנים גדלות, העצה היא לזה, אבותם - יציירו לפניהם דמות אבותם.
- לג. לפני שבר יגבה לב איש וגו' (משלי י"ח"ב)
- לפני שבר גאון וגו' (משלי ט"ז"ח)
- לד. רום עינים ורחב לב נר רשעים חטאת (משלי כ"א"ד') רמו פירוש - רום עינים ורחב לב, גאות הלכ באה, נר רשעים חטאת על ידי שלא תיקן חטאת נעורים.
- לה. כ"ב צ"ח, סי' פ"ה, אמר רב חייו בר יוסף, חמרא מזלא דמריה גרים, שנאמר, ואף כי היין בוגד גבר יהיר ולא ינוה וגו' (חבקוק ב"ה').*
- עיין רש"י, גאותו של אדם שמגיס דעתו בדבר שאין בו, גורם שהיין בוגד בו, דסבורים שהוא יין ונמצא חומץ - מדה כנגד מדה.
- לו. גבר יהיר ולא ינוה וגו' (חבקוק ב"ה')
- עיין רש"י, ולא ינוה, לא יתקיים מדורו ונוהו וכו'.
- לוז. סוטה ה', סי' י"א, אמר רב חסדא ואיתימא מר עוקבא, כל אדם שיש בו

- קמֵעָ עוֹכְרָתוֹ; וְאִין תְּפִלָּתוֹ נִשְׁמַעַת; וְאִין לוֹ רְפוּאָה; וְכָא לִידֵי עֲנִיּוֹת שְׁל תוֹרָה; וְאִשְׁתּוֹ מְבַזָּה אוֹתוֹ.
- לח. מִי שְׁמַלְבִּישׁ אֶת עַצְמוֹ בְּמַלְבוּשׁ שֶׁל תַּלְמִיד־חֶכֶם וְהוּא אֵינוֹ תַלְמִיד־חֶכֶם, אֵין מְכַנְיָסִין אוֹתוֹ בְּמַחְצָתוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא.
- לט. גְּאוּה מְעַכְבֶּת אֶת מְשִׁיחַ וּמְטָרִיד אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם.
- מ. הַפְּסוּק: "אִם יַעֲלֶה לְשָׁמַיִם שִׂיאוֹ", וְהַפְּסוּק - "כִּי לֹא לְעוֹלָם חֶסֶן", הֵם מְסַגְּלִים לְשִׁבַר אֶת הַגְּאוּה.

מראה מקומות השלם

- גסות הרוח, אמר הקב"ה, אין אני והוא יכולין לדור בעולם וכו'.
- א"ר אלכסנדר, כל מי שיש בו גסות הרוח, אפילו רוח קימעה עוכרתו וכו' אמר חזקיה, אין תפלתו של אדם נשמעת אלא אם כן משים לבו כבשר וכו' א"ר זירא, בשר כתיב ביה, ונרפא (ויקרא י"ג"ח) וכו'.
- קידושין מ"ט, סי' ל"ג, והא אמר מר, סימן לגסות הרוח עניות וכו' עניות דתורה וכו'
- לח. ב"ב צ"ח, סי' פ"ה, אמר רב יהודה אמר רב, כל המתגאה בטלית של תלמיד חכם ואינו תלמיד חכם אין מכניסין אותו במחיצתו של הקדוש ברוך הוא וכו'.
- לט. סנהדרין צ"ח, סי' ק"ע, אמר זעירי א"ר חנינא, אין בן דוד בא עד שיכלו גסי הרוח מישראל וכו'.
- סנהדרין ק"א, סי' ק"ע אמר רב נחמן, גסות הרוח שהיה בו בירבעם, מרדתו מן העולם וכו'.
- מ) אם יַעֲלֶה לְשָׁמַיִם שִׂיאוֹ וְרָאֵשׁוּ לְעַבַּי יִגִּיעַ: כְּגַלְלוּ לְנִצְחַת יַאֲבָד רָאִיו יֵאמְרוּ אֵין (איוב ב'ו'ז)
- כִּי לֹא לְעוֹלָם חֶסֶן וְאִם נִזְר לְדוֹר דוֹר: (משלי כ"ב"ד)
- יומא פ"ז, סי' ע"ט, רב וכו' כי הוה חזי אמבוהא דאזיל בתריה אמר הכו, אם יעלה לשמים שיאו וגו' מר זוטרא, כי הוו מכתפי ליה בשבתא דריגלא אמר, כי לא לעולם חסן וגו'.
- עיינ רש"י ד"ה אם יעלה וגו' סופיה, כגללו לנצח יאבד, וכל זה אמר, שלא תזוח דעתו.

גְּנִיבָה וְגִזְלָה

- א. מי שנפְתָה לְבוּ לְגִזֹּל וְכִיּוֹן שֶׁהִתִּיר לְעַצְמוֹ גִּזְלַת חֵבְרוֹ, הִרִי הוּא מוֹכֵן לְכָל חֲטָא וְעוֹן, וְאִין תִּקְנָה לְהַסִּירוֹ מִדְּרַכּוֹ הָרָעָה.
- ב. בְּעוֹן הַגִּזְלָה הַגּוֹבֵאֵי עוֹלָה וְרָעַב הוּא וּבְנֵי-אָדָם אוֹכְלִין בְּשֵׁר-בְּנֵיהֶם.
- ג. מִי שְׂאִינוֹ מְהַנֶּה אֶת אַחֲרָיִם מִמָּמוֹנוֹ, עַל-יְדֵי זֶה גִּזְלָנִים בָּאִים עָלָיו.
- ד. הַגִּזְלָל אֶת חֵבְרוֹ שְׂוֵה פְּרוּטָה, כְּאִלוֹ נוֹטֵל גִּשְׁמָתוֹ וְנִשְׁמַת בְּנֵיו וּבְנוֹתָיו וְאֶפְלוֹ גֶרְמָא.
- ה. מִי שֶׁלֹּא חָס עַל מָמוֹן חֵבְרוֹ, בִּידוּעַ שֶׁהוּא גִּנְבֵי.

מראה מקומות השלם

גְּנִיבָה וְגִזְלָה

- א. לשון הכותב במשנה, פ"ה מעשר שני משנה א', סי' ו'.
- ב. שבת ל"ב, סי' כ"ד, בעון גול, הגובאי עולה והרעב הווה ובני אדם אוכלין בשר בניהם ובנותיהם וכו'.
- ג. סופה מ"ז, סי' קכ"ד, (עיין שם נוסחת עין יעקב) משרבו צרי עין רבו טורפי טרף ורבו מאמצי הלב וכו'. (ועיין ברש"י, צרי עין, מלהנות אחרים בממונם. טורפי טרף, גולנים ומאמצי הלב מן העניים לרחם. הרי גם מלשון רש"י נראה כנוסחת עין יעקב, כי הכליל בדיבור אחד: הגולנים ומאמצי הלב, ולא עם צרי עין, וד"ל.
- ד. ב"ק קי"ט, סי' מ"ו, א"ר יוחנן, כל הגזול את חברו שוה פרוטה, כאילו נוטל גשמתו ממנו וכו' וכ"ת נפש דידיה אין אבל נפש בניו ובנותיו לא, תא שמע, בשר בניו ובנותיו וכו' וכ"ת הני מילי היכא דקעביד בידיהם אבל גרמא לא, ת"ש וכו' מעלה עליו הכתוב כאילו הרגו.
- ה. ב"מ כ"ד, סי' ב', מר זוטרא חסידא אנגיב ליה וכו' חזייה לההוא וכו' ונגיב בגלימא דחבריה, אמר, היינו האי דלא איכפת ליה אממונא דחבריה, כפתיה ואודי.*

- ו. אונאת ממון מתר להנאות את עובד-אלילים.
- ז. מי שקופץ ידו מצדקה, גזלנים באים עליו.
- ח. מי ששם בטחונו על הגזיים לסוף לוקחין משלו בעל-כרחו.
- ט. על-ידי הדינים והמלמדים שאינם טובים גם שוחטים, על-ידי זה השונאים אוכלים פרנסתם של ישראל.
- י. מי שמערב משקיו במים, גנבים באים עליו.

מראה מקומות השלם

- ו. חידושי אנרות ב"מ נ"ט., סי' י"ג, ד"ה עם שאתך וכו' אבל מאחיו דכתיב גבי אונאת ממון לא אימעט בעל עבירה אלא עובד כוכבים וכו'.
ועיין בשו"ע חושן משפט סי' רכ"ז סעיף ב"ו, ועכו"ם אין לו אונאה, שנאמר, איש את אחיו וגו'.
- ז. ב"ב י', סי' י"ב, מהא דבני אחתיה דרבן יוחנן בן זכאי, שלקחו מהם מה שלא נתנו לצדקה.
- ח. ב"ב צ"א:, סי' פ"ב, ואמר רבי יוחנן, נהירנא כד הוו אמרין בי מדרשא וכו' דמתרחיץ עליהון דיליה דילהון. (עיין בטחון י"ט)
- ט. סנהדרין ק"ד:, סי' רט"ו, אכלי עמי אכלו לחם ה' לא קראו (תהלים י"ד-ד'), אמר רבה א"ר יוחנן, כל האוכל מלחמן של ישראל טועם טעם לחם וכו' ה' לא קראו, רב אמר, אלו הדיינין. ושמואל אמר, אלו מלמדי תינוקות. עיי"ש
עיין רש"י, טועם טעם לחם, שהעובדי כוכבים מוצאים טעם בלחמם של ישראל, שהנאה הוא להם כשגוזלין אותם. אלו הדיינין, מטה משפט. בשביל עונותיהם היו לחם עמי מאכל לאויביו. מלמדי תינוקות, שעושים מלאכתם ברמיה.
ועיין ליקוטי מוהר"ן סי' ל"ז אות ו', וזה שאמרו חז"ל, אכלי עמי אכלו לחם ה' לא קראו, רב אמר, אלו הדיינין, ושמואל אמר, אלו מלמדי תינוקות, מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי וכו' שאין עושין מרי"ו דין אדני, רמו לשוחטים שאינם מהוגנים שמקלקלים הדינים היינו, רי"ו דין וכו' מלמדי תינוקות שמקלקלים את ההבל שאין בו חטא, כשדיבורו והבלו של השוחט אינו בבחינת הבל שאין בו חטא וכו' עיי"ז אכלי עמי, הפרנסה נתמעט וכו'.
- י. סבהך מהול במים וגו' וחברי גנבים וגו' (ישעיה א"ב-ב"ב-ג).
פירוש - סבהך מהול במים, על ידי זה, וחברי גנבים וגו' - באים עלך גנבים.

- יא. מי שנוטל חלק מגנבה, לסוף שיתגלה הדבר.
- יב. עיר שיש בה גנבים, בידוע שהרב אוהב שחד.
- יג. על-ידי דברים בטלים באים גנבים.
- יד. מתר לגנב דעת הבריות, כדי להציל נפש מישראל.
- טו. מי שמביש פני חברו, לסוף שמקים עדות שקר, כדי שיגזל ממון.
- טז. מי שיש לו בפתחון מנעוריו, הוא נצול מגזלנים.
- יז. על-ידי שמיעת דברי שטות, הגנבים באים.
- יח. על-ידי שקר גנבים באים.

מראה מקומות השלם

- יא. שם, מובן קצת.
חולק עם גנב שונא נפשו וגו' (משלי כ"ט"ב"ד)
- יב. באור - חולק עם גנב, לבסוף נתגלה גם חלקו בגניבה, שונא נפשו - ושונא אותו.
וחברי גנבים כלו אהב שחד ורדף שלמנים וגו' (ישעיה א"כ"ג)
- יג. באור - וחברי גנבים, הרי בידוע, כלו אהב שחד ורדף שלמנים - הרב הדן אוהב שחד וגו'.
ואמרת אליהם מפיל אני תחנתי וגו' (ירמיה ל"ח"ב"ו)
(דברי ירמיה אל השרים, כדי להציל נפשו.)
- יד. ויאמר שלום לזבח לה' באתי וגו' (שמואל א', ט"ז"ה)
(דברי שמואל אל זקני העיר בית לחם, ולהציל נפשו הגיד להם כך.)
- טו. ותשלח הספרים אל הזקנים וגו' והושיבו שני אנשים בני בליעל נגדו ויעדהו
לאמר וגו' (מלכים א', כ"א"ח, י'). (אל הזקנים, פירש רש"י, סבי דבהתא.
ואפשר שפירש הוא ז"ל, שמביישין פני אחרים. רמז רחוק
פירוש - הזקנים המביישים פני אחרים, הקימו עדי שקר כדי לגזול ממון, של נבות היזרעאלי.)
- טז. אלהי פלמני וגו' מכף מעול וחומץ כי אתה תקותי ה' אלהים מבטחי מנעורי
(תהלים ע"א"ד, ה')
- יז. ואלי דבר יגנב ותקח אזני שמץ מנהו (איוב ד"י"ב), כמו ומה שמץ דבר
(איוב כ"ו"י"ד), שפירש רש"י, לשון גנות ושמצה. רמז רחוק.
פירוש - ואלי דבר יגנב, גנבו אצלי דבר, וזה בגלל, ותקח אזני שמץ מנהו - שמעתי דברי שטות
(גנות ושמצה).
- יח. כי פעלו שקר וגנב יבוא וגו' (הושע ז"א').

חֵלֶק שֵׁנִי

- א. עַל-יְדֵי גְנֵבַת דַּעַת בָּא, חֵם וְשְׁלוֹם, חֵלֵי הַרְאָה וְחָזָה.
- ב. עַל-יְדֵי גְנֵבַת דַּעַת בָּא לְיַדֵי הַרְהוּרֵי זְנוּת עִם גְּזִיָּה.
- ג. עַל-יְדֵי גְנֵבָה מִפְּסִיד אֶת הַדַּעַת.
- ד. הַגְּנֵבָה מִזִּיק לְעֵינַיִם.
- ה. עַל-יְדֵי אֲמִירַת תְּקוּן-חֲצוֹת נְצוּל מִגְּנָבִים.

מראה מקומות השלם

חֵלֶק שֵׁנִי

- ב. עֵיין הַרְהוּרִים כ' חֵלֶק שֵׁנִי.
 מד"ר וישב פר' פ"ה סי' א', בגדה יהודה ותועבה נעשתה בישראל וגו' (מלאכי ב' י"א), א"ל כפרת יהודה שקרת יהודה ותועבה נעשתה בישראל וכו'.
 עיין ידי משה, שקרת יהודה וכו' ועל שכפל ואמר כפרת יהודה שקרת, לרמוז על ב' מעשים, אחד: שאמר הכר נא, ושני: שנשא כנענית, לז"א בגדה יהודה ותועבה נעשתה בישראל וגו'.
 באור – כי לפי השנת רביז"ל, ב' המעשים תלוי אחד בשני, וכי על ידי השקר (גניבת דעת) של הכר נא וגו' (בראשית ל"ז"ב), בא ונשא כנענית.
 ושם סי' י"א – פר' פ"ד סי' י"ט, א"ר יוחנן, אמר לו הקב"ה ליהודה, אתה אמרת לאבנך הכר נא, חייך – שתמר אומרת לך הכר נא רמוז פירוש – הרי "הכר נא" זה, של גניבת הדעת, גרם ל"הכר נא" אחר – למעשה תמר, וד"ל.
 עיין דעת ט"ז חלק שני. מד"ר ויחי פר' צ"ט סי' א', למה תרצדון הרים גבנונים וגו' (תהלים ס"ח י"ז) וכו' רבי עקיבא פתר קרא כשבטים, בשעה שאמר שלמה לבנות בית המקדש היו השבטים רצים ומדיינים אלו עם אלו, זה אומר בתחומי יבנה וכו' אמר להם הקב"ה, שבטים למה תרצדון, כולכם שבטים כולכם צדיקים אלא גבנונים, מהו גבנונים, גנבים כולכם הייתם שותפין במכירתו של יוסף, אבל בנימין וכו' רמוז
 [כי בית המקדש הוא בחינת דעת, כידוע. = ברכות ל"ג]
 פירוש – כי על ידי גניבת יוסף, הפסידו את הדעת – היינו, בניית בית המקדש בחלקם.
 מד"ר ויגש פר' צ"ג סי' ו', ד"א, בי אדני וגו' (בראשית מ"ד י"ח) וכו' שכך אמרת לנו, הורדהו אלי ואשימה עיני עליו (בראשית מ"ד כ"א) זו היא השמת עין, נהפך הדבר שאמרת לסמיות עינים וכו' (ע"י הגביע שנגנב) רמוז
 פירוש – כי הרי על ידי הגביע שנגנב, נתגלגלו הדברים, וכמענת יהודה, הגיעו לסמיות עינים.

- ו. מי שיש לו צער גדול בנים, יקרא בכל יום מעשה בראשית, גם על ידי הקריאה נצול מעלילות של גולה.

דעת

- א. פעמים הקדוש-ברוך-הוא מביא על האדם דברים, כדי שיבין מהדברים רחמנותו ואלקותו יתברך.
 ב. מי שמחו מבלבל, יהיה רגיל בתפלת חבקוק הנביא.
 ג. גם למוד ש"ך [שפתי-כהן] סגלה לזה גם אכילת חטים.

מראה מקומות השלם

- ו. עיין בנים א' חלק שני. מד"ר בראשית פר' א' סי' א', רבי הושעיה רבה פתח, ואהיה אצלו אמון וגו' (משלי ח' ל'), אמון פדגוג וכו' האיך מה דאת אמר, כאשר ישא האמן את הינק וגו' (במדבר י"א י"ב) וכו'.
 ובסי' ב', רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי פתח, כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים (תהלים קי"א ו'), מה טעם גילה הקב"ה לישראל מה שנברא וכו' שלא יהיו מוניין את ישראל ואומריין להם, הלא אומה של בוזזים אתם וכו' העולם ומלואו של הקב"ה וכו' וכשרצה נטלה מכם ונתנה לנו וכו' רמז.
 פירוש - יש במעשה בראשית ענין גידול בנים, וכן ביטול עלילות של גולה, ועל כן תיקון הוא לענינים אלה, לומר מעשה בראשית.

דעת

- א. עמי זכר נא מה יעץ בלק וגו' ומה ענה אותו בלעם וגו' למען דעת צדקות ה' (מיכה ו-ה).
 למען תדעו ותאמינו לי ותבינו כי אני הוא וגו' (ישעיה מ"ג י')
 ב. תפילה לחבקוק הנביא על שגינות (חבקוק ג"א) רמז*
 פירוש - תפלה לחבקוק הנביא, תפלה זו של חבקוק מועילה, על שגינות - למי שמוחו מבלבל.
 ג. כי שפתי כהן ישמרו דעת וגו' (מלאכי ב' ז')
 פירוש - רמז ואסמכתא ללימוד שפתי כהן, כי סגולת לימוד זה לשמירת הדעת - שמוחו לא יהיה מבלבל.
 עיין ברכות מ', סי' ק"ג בסופו, רבי יהודה אומר, חטה היתה, שאין התינוק יודע לקרות אבא ואמא עד שיטעום טעם דגן.

- ד. מזונותיו של אדם מולדין טבע באדם לפי טבעם.
- ה. טעם דגן מביא דעת לאדם.
- ו. חמרא וריחני פקחין.
- ז. על ידי המחלקת אין הדעת מישבת.
- ח. אדם מצטער מדבר, הנראה לעינים יותר מהצער, שמצער מהידיעה.

מראה מקומות השלם

- ד. הרי אכילת חטים מועילה לדעת. (ועיין בסעיף הבא, בציון לשון המהרש"א.) פסחים קי"ח, סי' נ"ח, אריב"ל, בשעה שאמר הקב"ה לאדם הראשון, וקוץ ודרדר תצמיח לך ואכלת את עשב השדה (בראשית ג' י"ח), זלגו עיניו דמעות, אמר לפניו, רבש"ע, אני וחמור נאכל באבוס אחד וכו'.
- ועיין בחידושי אנדות ד"ה זלגו וכו' כי היה סבור כיון שמאכלו שוה כחמור ישתוה גם בדעתו כחמור, כי מזונות החמורי יולידו טבע חמורי, ולא נתקררה דעתו עד שאמר לו, שיאכל לחם, כי טעם הדגן מביא לאדם דעת וכו'.
- ב"ב קע"ג: הוריות י"ג: ת"ר, חמשה דברים משכחין את התלמוד, האוכל וכו' = מ"מ מהר"צ.
- ה. ברכות מ', סי' ק"ג בסופו, רבי יהודה אומר, חטה היתה, שאין התינוק יודע לקרות אבא ואמא עד שיטעום טעם דגן.
- הרי טעם דגן מביא דעת לאדם. (ועיין לעיל בסעיף הקודם, מה שמצוין לשון המהרש"א, כי טעם הדגן מביא לאדם דעת.)
- סנהדרין ע': = מ"מ מהר"צ
- ו. יומא ע"ו: סי' ס"ו, והיינו דאמר רבא, חמרא וריחני פקחין.
- סנהדרין ע'. = מ"מ מהר"צ
- ז. נלפענ"ד רמו רחוק לזה ממחלוקת קרח (במדבר ט"ז ד' וה') וישמע משה ויפל על פניו (פרש"י מהמחלוקת): וידבר אל קרח ואל כל עדתו לאמר בקר וידע ה' את אשר לו (פרש"י בקר וגו') עתה עת שכרות הוא לנו [ענין בלכול הדעת]. שהראה להם מרע"ה שהמחלוקת היא ענין בלכול הדעת. = מ"מ צמח
- ח. חידושי אנדות יבמות ס"ב., סי' י"מ, ד"ה פירש וכו' ובעל עיקרים מאמר ד' פ' ט"ו תירץ, שהדבר הנראה לעינים מצער אדם צער גדול יותר מהידיעה, שהאדם יותר מתפעל מהמורגש ומושג בחוש יותר ממה שיתפעל מהנודע באמיתות וכו'.
- ועיין תענית כ'.

- ט. העוסק בתורה ובגמילות חסדים, זוכה להבנה.
 י. על ידי פת שחרית נתחכם.
 יא. הקדוש ברוך הוא משרה נבואתו על נביא של שליחות בהפסק, אפלו אינו חכם.
 יב. החכמים יכולים להשיג בחכמה דברים הרבה שאין בשכל הטבע להשיג.
 יג. הרוצה להחכים ידרים.
 יד. כשאדם רוצה לידע איך להתנהג באיזה דבר, יפתח ספר ויבין איך להתנהג.
 טו. שמן זית מפקח הלב.

מראה מקומות השלם

- ט. ב"ק י"ז, סי' ה', א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי וכו' כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים זוכה וכו' וזכה לבינה כיששכר, דכתיב, ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל וגו' (דברי הימים א', י"ב-לב)*
 י. ב"מ ק"ז, סי' נ"א, ת"ר, י"ג דברים נאמרו בפת שחרית וכו' ומחכימת פתי וכו'.
 יא. ב"ב י"ב, סי' ב', הכותב בשם הרמב"ן, וז"ל: ויש שהשיבו, שאין הקב"ה משרה שכינתו בלא הפסק אלא על חכם, אבל נביא של שליחות, כגון נבואת יונה בן אמיתי בשליחות גינות, שהוא לפי שעה, משרה הוא שכינתו אף על החסידים שאינן חכמים וכו'.*
 יב. שם בהכותב, בשם הריטב"א, וז"ל: וניתנה לחכמים, פירושו, שישינו בשכלם דברים הרבה שאין כח בשכל הטבעי להשיגם וכו'.*
 יג. ב"ב כ"ה, סי' מ"ב, אמר רבי יצחק, הרוצה שיחכים, ידרים וכו'.*
 יד. חולין צ"ה, סי' מ"ט, ושמואל בדיק בספרא וכו' (עיי'ן זכור לאברהם ח' י אות נוחש).*
 טו. מנחות פ"ה, סי' י"ח, וישלח יואב תקועה ויקח משם אשה חכמה וגו' (שמואל ב', י"ד-ב'), מאי שנא תקועה, א"ר יוחנן, מתוך שרגילין בשמן זית, חכמה מצויה בהם.
 עיי'ן רש"י, שמן זית מפקח הלב.

- טז. מי שְׁהוֹלֵךְ בְּתַמִּימוֹת, נַעֲשֶׂה מִשְׁפִּיל.
 יז. מי שְׁיִישׁ לוֹ אַמוּנָה, זוֹכֶה אַחֲר־כֶּף לְעֵבֶד אֶת הַשֵּׁם בְּרַעַת גְּדוֹל.
 יח. עַל-יְדֵי יִרְאָה תִּזְכֶּה לְדַעַת.
 יט. עַל-יְדֵי הַפֶּרֶת צְדִיקִים תִּזְכֶּה לְבִינָה וְדַעַת.
 כ. מי שֶׁהוּא הַצְּנַע-לֶכֶת – מַחֲשִׁבוֹתָיו צְלוּלִים.
 כא. מֶה שְׁרוּאָה עֵינַי, יוֹתֵר נֶקֶל לְהִבִּין אוֹתוֹ הַדְּבָר.
 כב. מי שְׁיִשְׁמַר אֶת עַצְמוֹ מִבְּשׂוּלֵי עֲבוֹרִים וּמִנְסָךְ, זוֹכֶה לְחֻכְמָה וּמִבִּין בְּכָל סֵפֶר.

מראה מקומות השלם

- טז. אשכילה בדרך תמים וגו' (תהלים ק"א"ב")
 יז. טוב טעם ודעת למדני כי במצותיך האמנתי (תהלים קי"ט"ס"ו)
 יח. יראת ה' ראשית דעת וגו' (משלי א'ז')
 אז תבין יראת ה' ודעת אלהים תמצא (משלי ב'ה')
 יט. ודעת קדשים בינה (משלי ט"י)
 באור – ודעת קדשים, על ידי דעת והכרת צדיקים, בינה – תזכה לבינה ודעת.
 כ. ואת צנועים חכמה (משלי י"א"ב")
 באור – ואת צנועים, ועם אלה שנוהגים בהצנע לכת, חכמה – תבוא חכמה, מחשבותיהם צלולים.
 אדם ערום כסה דעת וגו' (משלי י"ב"ב"ג)
 באור – אדם ערום, האדם החכם – בעל מחשבות צלולים, כסה דעת – מכסה דעת והצנע לכת.
 כא. לשמע און שמעתיך ועתה עיני ראתך (איוב מ"ב"ה') מובן
 באור – דברי איוב אל ה', כי עד עתה – לשמע און שמעתך, רק שמעתי שמעך ולא זכיתי לראות שכינתך, לכן הגדתי ולא אבין נפלאות ממני ולא אדע (שם, פסוק ג'), ועתה עיני ראתך – ועתה זכיתי לראות שכינתך, ועל כן אבין יותר וכו'.
 כב. וישם דניאל על לבו אשר לא יתגאל בפת בג המלך וביין משתיו וגו' והילדים האלה ארבעתם נתן להם האלהים מדע והשכל בכל ספר וחכמה וגו' (דניאל א'ח', י"ז)
 דניאל, חנניה, מישאל ועזריה, על ששמרו את עצמם מבישולי עכו"ם ומיין נסך, זכו למדע והשכל בכל ספר וחכמה וגו'.

- כג. מי שיש לו גאונה, לא יזכה להבין ממשלת השם יתברך על הכל.
- כד. כשאין אתה עושה חסד, על-ידי זה אין לך דעת.
- כה. כשאתה עושה שום הזק, ידיע להוי לך שפגמת בדעת.
- כו. מי שנתגלה לו איזהו שכל, בידוע שיתרומם במהרה איזהו התרוממות.
- כז. כשעושה תשובה בכל לב, הקדוש-ברוך-הוא נותן לבו לדעת תאותו ורצונו.
- כח. מי שלא תקן עוונותיו, אינו יכול לידע את הקדוש-ברוך-הוא.
- כט. על-ידי אמת תזכה לדעת דרך השם.
- ל. גם על-ידי הכנסת-אורחים.

מראה מקומות השלם

- כג. עד די תנדע די שליט עליא (עלאה = קרי) וגו' (דניאל ד'כ"ב)
- וכדי רם לבבה וגו' עד די ידע די שליט אלהא וגו' (שם, ה'כ', כ"א)
- נבוכדנצר, מרוב גאותו לא השכיל להבין שהשם יתברך הוא המושל בכל וכו'
- כד. כי אין אמת ואין חסד ואין דעת אלהים בארץ (הושע ד'א')
- באור - כי אין אמת ואין חסד, על כן - ואין דעת וגו'.
- כה. לא ירעו ולא ישחיתו וגו' כי מלאה הארץ דעת וגו' (ישעיה י"א"ט')
- הרי אם יש דעת, הכרח הוא שלא ירעו ולא ישחיתו, ואם עושה שום הזק - בידוע שפגם בדעת.
- כו. הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד (ישעיה נ"ב"י"ג)
- באור - הנה ישכיל עבדי, אם יתגלה לו איזהו שכל, ירום ונשא וגבה מאד - בידוע שיתרומם במהרה וכו'.
- כז. ונתתי להם לב לדעת אתי וגו' כי ישבו אלי בכל לבם (ירמיה כ"ד"ז') רמו פירוש - ונתתי להם לב לדעת אתי, לדעת תאותי ורצוני, כי ישבו אלי בכל לבם.
- ועיין תשובה אות מ"ד.
- כח. שם, כנ"ל. (דבר והיפוכו)
- כי כולם ידעו אותי וגו' כי אסלח לעונם וגו' (ירמיה ל"א"ל"ג)
- כט. דרכיך ה' הודיעני וגו' הדריכני באמתך וגו' (תהלים כ"ה"ד, ה')
- באור - דרכיך ה' הודיעני, תוכני לדעת דרך ה', הדריכני באמתך - בזכות הדרכתי באמת.
- ל. שם, כנ"ל, דרכיך ה' הודיעני ארחותיך למדני. ארחותיך, מלשון אורח. רמו

- לא. כִּשְׁתַּעֲשֶׂה חֶסֶד שֶׁל אֲמַת עִם צְדִיקִים, תִּזְכֶּה לְדַעַת, שְׁכָל הַדְרָכִים
 הֵן תִּפְלֶה הֵן אֲכִילָה הֵן שְׂאֵר תַּעֲנוּגִים – פֶּלֶם הֵם דְרָךְ הַשֵּׁם.
 לב. עַל־יְדֵי רְנָה שֶׁל שְׂמֻחָה תִּהְיֶה בְרִדְעַת.
 לג. מִי שְׂמֻשְׁלָמִין לֹא רָעָה תַּחַת טוֹבָה, הַקְדוּשׁ־פְּרוּך־הוּא מְרַחֵם עָלָיו
 וְנוֹתֵן לוֹ שְׁכָל גָּדוֹל בְּעִבּוּדַת הַבוּרָא.
 לד. לְפִי הַגְּדֵלַת מַעֲשִׂים טוֹבִים שֶׁל אָדָם בֵּין הַקְדוּשׁ־פְּרוּך־הוּא מַעְמִיק
 מַחְשְׁבוֹתָיו שֶׁל אָדָם, הֵינּוּ שְׁנוֹתֵן לוֹ מַח גָּדוֹל.

מראה מקומות השלם

- פירוש – דרכיך ה' הודיעני, תזכני לדעת דרך ה', וזה בזכות, ארחותיך למדני – תלמדני לקיים
 הכנסת אורחים.
 לא. כל ארחות ה' חסד ואמת לנצרי בריתו ועדתיו (תהלים כ"ה"י)
 באור – כל ארחות ה', תזכה לדעת שכל הדרכים הם דרך ה', חסד ואמת לנצרי בריתו ועדתיו
 – אם תעשה חסד של אמת עם צדיקים.
 לב. רני פלמ וגו' אשכילך ואורך בדרך זו תלך וגו' שמחו בה' וגו' והרנינו וגו'
 (תהלים ל"ב"ז, ח', י"א).
 עיין רש"י, רני פלמ, רנה של הצלה. תסובבני וכו' סבבתני תמיד רני פלמ וכך
 אמרת לי. אשכילך ואורך בדרך ללכת.
 הרי ע"י רני פלמ, והיינו, ע"י רנה של שמחה, אשכילך ואורך בדרך זו תלך – אמרת לי להשכיל
 אותי, להיות בר דעת ולהבין את הדרך אשר אלך.
 עבדו את ה' בשמחה באו לפניו ברננה דעו כי ה' הוא האלהים וגו' (תהלים
 ק"ב, ג')
 הרי ע"י השמחה, והרננה של שמחה, דעו כי ה' הוא האלהים – זוכים להיות בר־דעת.
 לג. ישלמוני רעה תחת טובה שכול לנפשי (תהלים ל"ה"י"ב) רמו
 פירוש – ישלמוני רעה תחת טובה, אז הקב"ה מרחם עלי, שכול לנפשי – (שכול, מלשון שכל)
 ונותן לי שכל גדול בעבודת הבורא.
 לד. מה גדלו מעשיך ה' מאד עמקו מחשבתך (תהלים צ"ב"ו) רמו
 פירוש – מה גדלו מעשיך, כמה שגדלו מעשיך הטובים, ה' מאד עמקו מחשבתך – כן הקב"ה
 מעמיק מחשבותיך, ונותן לך מח גדול.
 שכל טוב לבל עשיהם וגו' (תהלים קי"א"י)
 באור – שכל טוב, הקב"ה נותן לכל אחד שכל טוב, לכל עשיהם – לכל אחד לפי גודל מעשיו
 הטובים.

חלק שני

- א. דע, פי לכל העולמות ולכל נברא יש לו קומה מיוחדת ובנין מיוחד. למשל מין האריה - קומתו נבדל ממין הצאן הן בכחו והן בבנין איבריו, [והן בקולו] וכן ממין האריה [פעצמו] יש הבדל בין כל אחד ואחד, וכן בכל הנבראים ההבדלים הן כלם רמוזים בתמונת האותיות ובצירופיהם. והזוכה להבין את התורה, יוכל להבין רמזות כל ההבדלים שבין כל הנבראים וגם ידע התאחדותם, הינו ראשיתם ותכליתם פי בראשית ובתכלית הם באחדות בלי הבדל.
- ב. דע, לפי גדל ידיעת התורה וטבעי העולם פן נמסר ונשתעבד העולם תחתיו. ולפיכך היו נכנעים האריות תחת דניאל, פי דניאל היה חכם גדול, וכל רו לא אנים לה, והיה יודע טבע האריה, והטבע מתנהגת בידיעת התורה, והיא תחת יד הידיעה.

מראה מקומות השלם

חלק שני

- א. מד"ר בראשית פר' א' סי' א', רבי הושעיה רבה פתח, ואהיה אצלו אמון וגו' (משלי ח' ל') וכו' ד"א, אמון, אומן, התורה אומרת אני הייתי כלי אומנתו של הקב"ה וכו' והאומן אינו בונה אותה מדעת עצמו אלא דיפתראות ופינקסאות יש לו לדעת וכו' כך היה הקב"ה מביט בתורה וכורא את העולם והתורה אמרה בראשית ברא אלהים ואין ראשית אלא תורה וכו' עיין מתנות כהונה ד"ה דיפתראות וכו' פירש הערוך, לשון יריעה וכו' ומצוירים עליו צורות שונות של בנינים.
- ועיין יפה תואר, שהעולם נברא ע"י צירופי אותיות וכו'.
- ועיין שם פר' ח' סי' ב', התורה יודעת מה קודם לברייתו של עולם וכו' רמז
- הרי התורה המפה של בריאת העולם על כל הנבראים שכו, והעולם נברא ע"י צירופי אותיות, והתורה יודעת מה קודם לברייתו של עולם, וע"כ הזוכה להבין את התורה יוכל להבין את כל ההבדלים שבין הברואים וכו'.
- ב. מד"ר בראשית פר' ח' סי' י"א, רבי יהושע בר נחמיה בשם רבי חנינא בר יצחק

(אמר המַעֲתִיק: שְׁמַעְתִּי מִפִּי מוֹרְנוּ וְרַבְּנוּ הָרַב רַבִּי נָתָן, זְכַר צַדִּיק לְבָרָכָה, שְׁזָה הָאוֹת ב' שֵׁיךְ לָאוֹת א' הַקְּדוּם לוֹ, לְמָה שְׁמַבְאָר שָׁם: "וְהַזֹּכֶה לְהִבִּין אֶת הַתּוֹרָה – יוֹכַל לְהִבִּין רְמִיזוֹת כָּל הַהִבְדָּלִים וְכוּ', שְׁזָה הוּא בְּחִינַת כָּל טַבְעֵי הָעוֹלָם", וְעַל זֶה סוֹבֵב הוֹלֵךְ סִימָן ב': "דַּע, לְפִי גִדְל יְדִיעַת הַתּוֹרָה וְטַבְעֵי הָעוֹלָם", הֵינּוּ כְּפִי שְׁזוֹכָה לְהִבִּין צְרוּפֵי אוֹתֵיזוֹת הַתּוֹרָה; כִּי כְּפִי גִדְל הִבְנָתוֹ בְּאוֹתֵיזוֹת הַתּוֹרָה וּבְצִרוּפֵיהֶם וְכוּ' כִּמוֹ כִּן גִּדְוֹלָה יְדִיעַתוֹ בְּטַבְעֵי הָעוֹלָם וְהִבֵּן. וְעַיִן פְּלִקוּטֵי הַלְכוֹת

מראה מקומות השלם

ורבנן בשם ר"א אמרי, ברא בו ארבע בריות מלמעלה וכו' עומד כמלאכי השרת מדבר כמלאכי השרת יש בו דעת כמלאכי השרת ורואה כמלאכי השרת וכו'.
ושם, בס' י"ב, רבי יעקב דמן כפר חנן אמר, יבא צלמנו ודמותנו וירדה לשאינו דומה לצלמנו כדמותנו וכו'.

עיין מתנות כהונה ד"ה לשאינו דומה, כבהמות וחיות וכו'.
עיין שם במד"ר פר' י' סי' ו', א"ר סימון, אין לך כל עשב ועשב שאין לו מזל ברקיע שמכה אותו ואמר לו גדל. הה"ד, הידעת חקות שמים אם תשים משטרו בארץ (איוב ל"ח-ל"ג)

הידעת חקות שמים, (רמז לידיעת טבעי העולם) אם תשים משטרו בארץ, לשון שופר, (רמז שנשתעבד העולם תחתיו) רמז רחוק

ועיין בהקדמת הראב"ד לספר יצירה (דף ז) שכתב להדיא – ואגב גרדא בא להודיעך כי אם ידע אדם חקות השמים וארץ מי ממונה מן ההוויות על המים ומי ממונה מן ההוויות על האש וכן כיוצא בזה בכל חקות השמים אז יוכל להוריד הכח ההוא על הארץ שנאמר הידעת חקות שמים אם תשים משטרו בארץ. אזי (איוב ל"ז-ל"ד) התרים לעב קולך ושפעת מים (פי' רבוי מים) תכסך התשלח ברקים וילכו ויאמרו לך הננו. אבל בלא ידיעה איך יענה? ונאמר (תהלים צ"א-י"ד) אשגבהו כי ידע שמי. כי קרא שמי לא נאמר אלא כי ידע שמי בסוד הדעת. מבואר כנ"ל

באור – ולפי השגת רבינו"ל, הרי שיש באדם דעת כמלאכי השרת וכו' וירדה לשאינו דומה לצלמנו כדמותנו, וידע חקות שמים וארץ וע"כ יהיה שופר העולם ומכה בהם וישלוט בהם, כל זה נאמר וניתן לאדם אשר ידיו רב לו בידיעת התורה, ורק לו נמסר הכח הזה, כי לפי גודל ידיעת התורה וטבעי העולם כן נמסר ונשתעבד העולם תחתיו, וכפי האמור באות א' שכל הנבראים וההבדליהם רמוזים בתורה, בתמונת האותיות ובצירופיהם, ועל כן רק מי שמבין את התורה יכול להבין כל זאת, וכמו שמוכח בתוך הסעיף בשם מוהרנ"ת זצ"ל.

"יורה-דעה" הלכות מילה הלכה ה' אות כ"ג ואות כ"ד משם עד גמר ההלכה, עין שם באור נפלא בזה, וינעם לך לעד. והאמת, שמי שפביט בעין טובה, בעין אמת, בלב ישר, אין קשה לו כלל; אדרבא, רואה מזה נפלאות גדלת השם וצדיקו האמתיים. ולהמתנגדים הדוברים על צדיק עתק, המביטים מעקרא בספריו הקדושים ברע עין לחפש ולבקש עלילה, לא יספיק שום באור. כי אחר כל הדברים והאמת האלה יחפש ויבקש תואנה ועלילה, לדבר על הצדיק הנ"ל ותלמידיו, זכותם יגן עלינו, עתק בנאווה ובזו, אך אף-על-פי-כן לא יכלתי להתאפק מלהציג מה ששמעתי מעט בזה, וקשטא קאי, ועד ארגיעה לשון שקר ואמת ה' לעולם, ויצילנו מחרב פיפיות; פאשר עד הנה עזרונו רחמי ותברך, בן אל יעזבונו לנצח, אמן בן יהי רצון. ועין גם-כן בלקוטי א' סימן יט בהתורה "תפלה לחבקוק" ותבין קצת ועין שם גם-כן סימן יז).

ג. על-ידי ההשגה שהאדם משיג, שהקדוש-ברוך-הוא הוא אחד ואין שני לו, על-ידי זה מכריח את מלאכי מרום, שיגלמו בגלם ולילך בשליחותו.

ד. כשפא לאדם הרהורי עבודה זרה והוא מבטל אותם במחשבת אמונתו, אזי נעשה מהרהוריו בחינת טל של ברכה. גם על-ידי זה המחשלו

מראה מקומות השלם

ג. גלפע"ד רמו מעקב אבינו ע"ה ויקרא שם המקום ההוא מחנים (בראשית ל"ב-ג') שראה מחנה שכינה וכו' ואח"כ וישלח יעקב מלאכים וכו' (בראשית ל"ב-ד') מלאכים ממש (עיין ב"ר פר' ע"ד וע"ה) = מ"מ צמח

ד. עיין הרהורים אות א' חלק שני.
מד"ר לך לך פר' ל"ט סי' ח', לך טל ילדתך (תהלים ק"י-ג'), לפי שהיה אבינו אברהם מתפחד ואומר, תאמר, שיש בידי עון שהייתי עובד עבודת כוכבים כל השנים הללו. אמר לו הקב"ה, לך טל ילדתך, מה טל זה פורת, אף עונותיך פורחים. מה הטל הזה סימן ברכה לעולם, אף אתה סימן ברכה לעולם. הה"ד, ואמר מי יתן לי אבר כיונה אעופה ואשכנה (תהלים נ"ה-ז) וכו'

נתקנים ואין נתבלבל לעולם, אפלו פשנתיגע המח, על-ידי שמשוטט
באיזה עיון עמק, אי הקדוש-ברוך-הוא מזמין לו מחשבות הנותנים
ניחא למחו.

ה. על-ידי מפרנסי עניים נצולין המון-עם מן המגפה בזכותם, גם בזכותם
מחין דגדלות קודמין למחין דקטנות.

מראה מקומות השלם

אבל היונה הזו בשעה שהיא פורחת ויגיעה קופצת באחד מאגפיה ופורחת באחד
מאגפיה. רמז

פירוש - לפי השגת רבי"ל, הטל של ברכה שנתברך בו אברהם אבינו, זכה לזה דוקא, מביטול
הרהורי ע"ז מילדותו - ומהרהורים נעשה בחינת טל של ברכה, וכמ"ש, לך טל - מילדתך
(והיינו, מהרהורי ע"ז של הילדות נעשה לך טל ברכה). וגם מה שסמך לזה במדרש ענין היונה,
כי ע"י ביטול הרהורי ע"ז, זכה אברהם באמונתו, שמוחו מתקיים לעולם ולא מתייגע ולא
מתבלבל, כיונה זו שלא מתייגעת, והקב"ה מזמין לו מחשבות הנותנים ניחא למחו.
ה. עיין צדקה ה' חלק שני.

מד"ר שמות פר' א' סי' ט"ו, ותחיין את הילדים (שמות א' י"ז) וכו' יש
קילום בתוך קילום וכו' יש מהם שהיו עניות והולכות המילדות ומגבות מים
ומזון מבתיהם של עשירות ובאות ונותנות לעניות, והן מחיות את בניהן, הוא
שכתוב, ותחיין את הילדים וכו' אמר ר' לוי וכו' יש מהן שראוין למות
וכו' והיו עומדות בתפלה וכו' והקב"ה עושה תפלתן, לפיכך, ותחיין את
הילדים.

באור - לפי השגת רבי"ל, באור המדרש הוא, כי שתי הפעולות אלה אשר עשו המילדות, ואשר
כלולים שניהם גם יחד במשמעות של - ותחיין את הילדים, - פועל יוצא הוא האחד מן השני.
כי ע"י שזכו לפרנס עניים, ע"כ זכו גם להציל המון עם ממיתה, ולכן שפיר שניהם מרומזים
וכלולים במשמעות אחת.

ושם לקמן, סי' כ"ה, ותקח האשה הילד ותניקהו (שמות ב' ט'), באותה שעה
נתן לה הקב"ה מקצת שכרה, שהיא היתה מחיה את הילדים, וכן הקב"ה
החזיר לה את בנה ונתן לה שכרה (סי' כ"ו) ויגדל הילד וכו' אלא שהיה גדל
שלא בדרך כל הארץ.

הרי בזכות החסד זכתה לכן שהיה גדל שלא בדרך כל הארץ - והיינו, שקדמו מוחין דגדלות
למוחין דקטנות.

ושם לקמן, סי' ל"ה, אלא מהו שדים נכנו ושערך צמח (יחזקאל ט"ז יז'), זה
משה ואהרן שהיו נכונים לגאלם וכו' רמז רחוק מאד

באור - זה משה ואהרן שהיו נכונים לגאלם - והיינו, שהיו נכונים לכך עוד מילדותם, כי קדמו
אצלם מוחין דגדלות למוחין דקטנות, וד"ל.

- ו. אָפְלוּ בְּהוֹלָלוֹת וְסִכְלוֹת יֵשׁ חֲכָמָה.
- ז. הַקּוֹל הַיּוֹצֵא מִבְּרִידֵת שְׁבַקְדָּשָׁה מְסַגֵּל לְיִרְאָה.
- ח. עַל־יְדֵי בְּלָבוֹל הַדַּעַת נִתְקַלְקַל הַיִּרְאָה. גַּם עַל־יְדֵי בְּלָבוֹל הַדַּעַת מִמְּשָׁלְתוֹ נּוֹפֶלֶת.
- ט. חֲכָמֵי הַדּוֹר הֵם בְּנֵי הַדּוֹר, לְפִי חֲכָמָתָם בֵּין הַתְּקָרְבוֹת הַדּוֹר וְהַשְּׁנָתָם אוֹ לְהַפְדָּ, הֵינּוּ הַתְּרַחֲקוֹת, חֵם וְשָׁלוֹם, מֵהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ. וְלַעֲתִיד לֹא יִצְטָרְכוּ לְהַשִּׁיג אֱלֻקוֹתוֹ עַל־יְדֵי חֲכָמוֹת, כִּי יִקְיָם בָּנוּ: "וְלֹא יִכְנַף עוֹד מוֹרֵךְ" וְכו'.
- י. מִי שְׂרוּצָה לְהַעֲמִיק וּלְעֵין בְּשִׁכְלוֹ בְּאִיזָה עֲנִיָּן, צָרִיךְ לְקַשֵּׁר אֶת שִׁכְלוֹ

מראה מקומות השלם

- ו. מד"ר וארא פר' ו' סי' א', ולכך אמר שלמה על עצמו, ופניתי אני לראות חכמה והוללות וסכלות וגו' (קהלת ב' י"ב), אמר שלמה, מה שהייתי מחכים על דברי תורה והייתי מראה לעצמי שאני יודע דעת התורה, ואותו הבינה ואותו הדעת של הוללות וסכלות היו וכו' רמז פירוש - כי אם אין חכמה בהוללות וסכלות, לא היה ראוי לשלמה לבטא על התורה שלמד, שאותו הבינה ואותו הדעת של הוללות וסכלות היו, כי הרי סוף כל סוף דברי חכמה למד, וד"ל. נלפענ"ד רמז מליקוטי מוהר"ן ח"א סי' ה' סעיף ג', וז"ל והקול הזה פוגע וכו' בחינת מוחין וכו' אזי אשתמע קלא לברייתא. כי מי שיש בו יראה קולו נעשה רעמים וכו', עיי"ש = מ"מ צמח
- ז. מד"ר שמות פר' ה' סי' י"ב - שמיני פר' י"א סי' ח', אמר רבי עקיבא, למה נמשלו ישראל כעוף, מה עוף אינו פורח אלא בכנפים, אף ישראל אינן יכולין לעמוד אלא בזקנים.
- ח. (בשמיני הגירסא: כך ישראל אין יכולים לעשות דבר חוץ מזקניהם) עיין מ"ב רמז עיין יפה תואר, אלא בזקנים, היינו בתלמידי חכמים, כי אין זקן אלא מי שקנה חכמה וכו'.
- ט. פירוש - כי מבואר במדרש, שחכמי הדור (הזקנים) הם הכנפים של ישראל, כמו כנפי היונה. וישראל אין יכולין לעשות דבר חוץ מזקניהם, והיינו, כי בחכמתם הם מלמדים ומקרכים את העם להשי"ת, והם המדריכים אותם מה לעשות. וע"כ הרי לפי חכמתם, כן התקרבות הדור והשגתם וכו'.
- י. מד"ר תזריע פר' י"ד סי' ב', אשא דעי למרחוק וגו' (איוב ל"ו ג') וכו' אמר רבי נתן, מחשבין לשמו של אברהם אבינו, אותו שבא מרחוק. ה"ה ד', וישא אברהם

לְבֵית־הַמִּקְדָּשׁ. וְסִימָן לְדָבָר: "אֲשָׂא דְעֵי לְמִרְחוֹק" וַיֵּרָא אֶת הַמָּקוֹם מִרְחוֹק".

- יא. עַל־יְדֵי אַמוּנָה נִתְיַשֵּׁב הַדַּעַת.
 יב. עַל־יְדֵי גֵרִים נִתּוֹסַף הַדַּעַת בְּעוֹלָם.
 יג. אִפְלוּ הַנְּבִיאִים אֵינָם יוֹדְעִים אֲלֵא מֵה שֶׁהַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מְגַלֵּה לָהֶם.
 יד. מִי שֶׁהוּא גְבוּר, אֵין בּוֹ כָּל־כֶּךָ דַּעַת.
 טו. הַפְּסִיעָה גְּסָה מְבַלְבֶּלֶת אֶת הַמַּחְשָׁבָה מְלַעֵין.

מראה מקומות השלם

את עיניו וירא את המקום מרחק (בראשית כ"ד). ואמר רבי חנינא בר פפא, מחשבין אנו לשמו של הקב"ה, שהיינו רחוקים וקרבתנו לו וכו'.

באור - כי מבואר מהמדרש, כי הפסוק - אשא דעי למרחוק - קשור עם הפסוק - וירא את המקום מרחק-, וע"כ סימן לדבר הוא, אשא דעי למרחוק - מי שרוצה להתעמק בענין אשר לכאורה נראה לו רחוק משכלו, צריך לקשר את שכלו לבית המקדש, כנאמר, וירא את המקום מרחק, והוא הר המוריה - מקום המקדש.

- יא. עיין אמונה פ"ו חלק שני, מד"ר תולדות פר' ס"ז סי' י"ג, וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל וגו' (בראשית כ"ח"ט), רבי יהושע בן לוי אמר, נתן דעתו להתגייר, מחלת - שמחל לו הקב"ה על כל עונותיו. בשמת (בראשית ל"ג) - שנתבסמה דעתו עליו.

עיין מתנות כהונה, נתיישבה דעתו לטובה כבושם הזה. הרי ע"י הדעת להתגייר, והיינו האמונה, נתיישב הדעת.

- יב. מד"ר תזריע פר' י"ד סי' ב', אשא דעי למרחוק וגו' (איוב ל"ג) וכו' למרחוק, נאמר על הרחוקים שנקרבו וכו'.

באור - אשא דעי, אשא את הדעת בעולם להרחיבו ולהוסיפו, למרחוק - כשיתקרבו הרחוקים - היינו, גרים.

- יג. מד"ר ויצא פר' ע"ב סי' ה',

עיין דרך ז' חלק שני.

מד"ר ויגש פר' צ"ד סי' ב', וישלח את אחיו וילכו ויאמר אליהם אל תרגזו בדרך (בראשית מ"ה"כ"ד) אמר להם, אל תפסעו פסיעה גסה ואל תעמידו עצמכם מדברי תורה וכו'.

עיין מתנות כהונה ד"ה ואל תעמידו וכו', אל תפסקו מדבר הלכה וכו' רמז פירוש - לפי השגת רביז"ל, בקשה אחת היא. והיינו, אל תפסעו פסיעה גסה, בכדי שלא תבלבל מחשבתכם מלעיין, ועי"ז לא תפסקו מדבר הלכה.

- טז. על ידי גנבה מפסיד את הדעת.
 יז. כשעביות של זה בא לתוך מחשבת חברו ועביות של חברו לתוך מחשבתו של זה, מזה נעשה תקרת העולם.

דרך

- א. מי שרוצה לעבר על הים, יולך עמו איזה צפור ואיזה דג הים, וזה סגלה לעבר את הים בשלום.
 ב. ומי שמשמח את עצמו בשמחת חתן וכלה, כשיוצאין מן החפה, אינו נזוק בדרך.

מראה מקומות השלם

- טז. עיין גניבה ונזילה ג' חלק שני.
 מד"ר ויחי פר' צ"ט סי' א', למה תרצדון הרים גבנונים וגו' (תהלים ס"ח י"ז) וכו' רבי עקיבא פתר קרא בשבטים, בשעה שאמר שלמה לבנות בית המקדש היו שבטים רצים ומדיינים אלו עם אלו, זה אומר בתחומי יבנה וכו' אמר להם הקב"ה, שבטים למה תרצדון, כולכם שבטים כולכם צדיקים אלא גבנונים, מהו גבנונים, גנבים - כולכם הייתם שותפין במכירתו של יוסף, אבל בנימין וכו'. רמז [כי בית המקדש הוא בחינת דעת, בידוע ברכות ל"ג].
 פירוש - כי על ידי גניבת יוסף, הפסידו את הדעת - היינו, בניית בית המקדש בחלקם.
 יז. מד"ר שמות פר' א' סי' ו', למה אין שמותם של שבטים שוים בכל מקום וכו' ד"א, למה הקדים אלו לאלו, לפי שהם תקרת העולם, זה שמתקן תקרה כראוי נותן עביה של תקרה זו בצד ראשה של אחרת וכו' רמז

דרך

- א. צפר שמים ודני הים עבר ארחות ימים (תהלים ח"ט') = מ"מ מוהרנ"ת. *
 באור - צפר שמים ודני הים, בהולכת צפור או דג הים אתו מעל הים, עבר ארחות ימים - עובר את הים בשלום.
 ב. והוא כחתן יצא מחפתו ישיש (עי"ז) כגבור לרוץ ארח (תהלים י"ט י"ז). *
 באור - והוא כחתן יצא מחפתו ישיש, מי שמשמח עצמו בשמחת חתן וכלה כשיוצאין מן החופה, על ידי זה, כגבור לרוץ ארח - עובר בדרך בשלום ואינו נזק.

- ג. בשעה שבְּעֵלֵי-עֲגָלָה מְטַרְיָחִין אֶת עֲצָמָן בְּעֲגָלָה וּבְסוּסִים תִּתְפַּלֵּל תְּפִלַּת הַדֶּרֶךְ.
- ד. סְגָלָה לְמִי שֶׁהוֹלֵךְ עַל הַיָּם, יֵשָׂא עִמּוֹ סִיד וַיִּנְצֵל.
- ה. מִי שֶׁמְכִין פְּרָנְסָה לְצַדִּיקִים, מִבְּטָח שִׁישְׁמֹר אוֹתוֹ הַיָּם הֵן בַּדֶּרֶךְ הֵן בַּיָּם.
- ו. מִי שֶׁרוֹכֵב עַל סוּס, יוֹלֵךְ עִמּוֹ "הוֹשְׁעָנוֹת".

מראה מקומות השלם

- ג. אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם ה' אלהינו נזכיר (תהלים כ"ח) = מ"מ מוהרנ"ת
 באור – אלה ברכב ואלה בסוסים, בשעה שכעלי העגלות טורחים בעגלה ובסוסים, ואנחנו בשם ה' אלהינו נזכיר – אנו מתפללים תפלת הדרך.
- ד. יהמו יחמרו מימיו וגו' (תהלים מ"ד) יחמרו, (מלשון חמר וסיד). עיין שם ברש"י, יגרשו רפש וחומר וכו'.
- באור – יהמו, מי הים ברוב גליו, סגולה להנצל מהם, יחמרו מימיו – ישא אתו סיד בעברו את הים, וינצל.
- דרכת בים וגו' חמר מים רבים (חבקוק ג"מ"ו)
 פירוש – דרכת בים, אם עובר אתה דרך הים, חמר מים רבים – לשאת אתך סיד, סגולה היא לעבור את המים הרבים.
- ה. מבטח כל קצוי ארץ וים רחוקים מכין הרים וגו' (תהלים ס"ה'ו, ז')
 עיין רש"י, מכין הרים וכו' ומכין בהן מזונות וכו' רמז (הרים, אלו הצדיקים).
 פירוש – מבטח כל קצוי ארץ וים רחוקים, מובטח הוא שישמור אותו ה' בדרכו, הן בים והן ביבשה, מכין הרים – אם הוא מכין פרנסה לצדיקים.
- ו. כי תרכב על סוסך מרכבתיך ישועה (חבקוק ג"ח) = מ"מ מוהרנ"ת
 פירוש – כי תרכב על סוסך, מרכבתיך ישועה – תרכיב אתך הושענות.
 לרכב בערבות וגו' (תהלים ס"ח"ה) רמז
 פירוש – לרכב, מי שרוכב על סוס, בערבות – ירכיב אתו ערבות – הושענות.
 עיין זוהר תרומה דף קס"ה ע"א, כתיב, סלו לרכב בערבות וכו' אלא ודאי כלא הוא רזא דערבות דבלולב אינון ערבות דבלולב וכו'.
- הרי מפרש גם כן על ערבות שבלולב.

- ז. כְּשֶׁתִּרְצֶה לֵילֵךְ בְּדֶרֶךְ, תִּקְשֶׁר אֶת עֵצְמְךָ קֹדֶם כְּמִדַּת הַבְּטָחוֹן, וְעַל-יְדֵי זֶה לֹא יִגַּף רַגְלְךָ.
- ח. כְּשֶׁתִּלְךָ בְּדֶרֶךְ, תִּתֵּן קֹדֶם לְצַדָּקָה.
- ט. כָּל הַדְּרָכִים שְׂאֵדָם הוֹלֵךְ כְּהֵן הַכֹּל מֵהַשֵּׁם וְתִפְרֹךְ וְהֵם רְצוֹן הַשֵּׁם. אֲבָל אִין לֶךְ אָדָם שְׂיִכִּין אֶת דְּרָכּוֹ אֶלָּא מִי שֶׁהוּא עֲנוּ.
- י. כְּשֶׁתִּשָּׂא אֶצְלְךָ אֲבָנִים הַנִּמְצָאִים עַל-פְּנֵי הַשָּׂדֶה, תִּנְצֵל מִחַיּוֹת רַעוֹת.
- יא. תִּפְלֶה שֶׁל יוֹנָה הַנְּבִיא הִיא סְגֻלָּה לֹא־עַל הַיָּם.
- יב. עַל-יְדֵי לְוִיָּה הָאָדָם נִשְׁמָר מִכָּל הַזֶּק בְּדֶרֶךְ.
- יג. מִי שֶׁאִין לוֹ לְוִיָּה, יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה.

מראה מקומות השלם

- ז. כי אתה ה' מחסי וגו' פן תגף באבן רגלך (תהלים צ"א-ט', י"ב)
(בטח אל ה' בכל לבך וגו' אז) תלך לבטח דרכך ורגלך לא תגוף (משלי ג'ה', כ"ג)
- ח. צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו (תהלים פ"ה-י"ד)
באור - צדק לפניו יהלך, קודם תתן צדקה, וישם לדרך פעמיו - ואחר כך תלך בדרך.*
באור צדקה אהלך וגו' (משלי ח'כ')
- ט. באור - באור, כשאני יוצא לדרך, צדקה אהלך - אתן קודם צדקה ואח"כ אהלך.
מה' מצעדי גבר ואדם מה יבין דרכו (משלי כ"ב"ד) = מ"מ מוהרנ"ת
באור - מה' מצעדי גבר, כל הדרכים שהאדם צועד בהם, הכל מהשי"ת והם רצון ה', ואדם מה - ורק האדם שהוא עניו בבחינת "מה", כאמור במשה, (כדכתיב, ונחנו' מה וגו' (שמות ט"ז"ז)), יבין דרכו.
- י. כי אם אבני השדה בריתך וחית השדה השלמה לך (איוב ה'כ"ג) מ"מ מוהרנ"ת.
באור - כי אם אבני השדה בריתך, אם כרית ברית עם אבני השדה, ואתה נושאם אתך, וחית השדה השלמה לך - אז חיות השדה ישלימו אתך ותנצל מהם.
- יא. יונה ב'. (י"ב-י"ג).
- יב. סומה מ"ו: סי' קי"ז, א"ר יהודה אמר רב, כל המלוה את חברו ארבע אמות בעיר, אינו ניזק.
- יג. שם, אמר רבי יהושע בן לוי, המהלך בדרך ואין לו לוי, יעסוק בתורה

יד. האדם קונה מקום הלוכו.

חלק שני

- א. על-ידי וידוי דברים גורמין, שהקדוש-ברוך-הוא מזמין מלמדי תינוקות שלומדים באמונה.
- ב. גם גורמין שנתתקנים הדרךים ממכשולות.
- ג. ספנת הדרךים בא על-ידי פגם הברית, וסימן לדבר: "ארחי ורבעי זרית" וכו'.
- ד. על-ידי גסיעת הדרךים האדם נעשה מבין.

מראה מקומות השלם

וכו'.

עירובין נ"ד. = מ"מ מהר"צ

- יד. ב"ק ק', סי' פ"מ, תניא, הלך בה לארכה ולרחבה קנה מקום הלוכו, דברי רבי אליעזר וכו'.

חלק שני

- א. עיין וידוי דברים א'.
- מד"ר צו פר' ט' סי' ב', זבח תודה יכבדני ושם דרך וגו' (תהלים ג' כ"ג) וכו' ד"א, ושם דרך, אלו סופרים ומשנים שהן מלמדין את התינוקות באמונה. רמז פירוש - זבח תודה יכבדני, עיין רש"י, המביא לי זבח של תשובה והודאה על עונותיו וכו' - והיינו, וידוי דברים, על ידי זה גורם, ושם דרך וגו' - למלמדי תינוקות באמונה.
- ב. עיין וידוי דברים ב'.
- שם, ושם דרך, אלו מסלקי דרכים. (עיין מתנות כהונה, מסלקי אבנים וצרורות וכו') רמז פירוש - זבח תודה וגו', על ידי שמתודה, כנ"ל בסעיף א', ושם דרך וגו' - זוכה לתיקון הדרכים ממכשולות.
- ג. מד"ר תזריע פר' י"ד סי' ו', הובא פסוק זה: ארחי ורבעי זרית וכל דרכי הסכנתה (תהלים קל"ט ג'), על טפת התשמיש.
- ובאורו - ארחי ורבעי זרית, ע"י פגם הברית, וכל דרכי הסכנתה - באתי לסכנת דרכים.
- ד. מד"ר תולדות פר' ס"ה סי' ד', ודרכו של איש להיות יוצא לדרך ולמד בינה מבני אדם וכו'.

- ה. בלילה שיש לך פחד בשעת שנה, אל תלך בדרך ביום.
 ו. הדרכים מביאים את האדם ללשון הרע, עבודה זרה, גלוי-עריות ושפיכת-דמים, ואלו העברות מפסידין את הפרנסה.
 ז. הפסיעה גסה מבלבלת את המחשבה מלעין.

מראה מקומות השלם

- ה. מד"ר ויצא פר' ס"ח סי' א', הובא שם הפסוקים:
 אז תלך לבטח דרכך וגו' אם תשכב לא תפחד ושכבת וערבה שנתך (משלי ג' כ"ג, כ"ד).
 באור - כי המדרש מבאר פסוקים אלה, על יציאת יעקב לדרך, עיי"ש. ועל כן, להשגת רביו"ל, באורו הוא, אז תלך לבטח דרכך וגו', מתי אתה יכול לצאת לדרך לבטח, אם תשכב לא תפחד וגו' - אם לא יהיה לך פחד בשעת שינה באותו לילה.
 ו. מד"ר ויצא פר' ע' סי' ד', ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך ונתן לי לחם לאכל ובגד ללבש (בראשית כ"ח כ'), רבנן פתרון לה בכל ענינא וכו' מעבודת כוכבים מגילוי עריות משפיכות דמים מלשון הרע. אין דרך אלא עבודת כוכבים וכו' ואין דרך אלא גילוי עריות וכו' ואין דרך אלא שפיכות דמים וכו' ואין דרך אלא לשון הרע וכו' ונתן לי לחם לאכל ובגד ללבש.
 הרי יעקב אבינו התפלל תפלה מיוחדת, שישמור אותו השי"ת מסכנת הדרך, אשר מביא להעבירות הג"ל, וכדברי המדרש - אין דרך אלא ע"ז וגילוי עריות וש"ד ולשה"ד, ועל ידי זה יזכה לפרנסה - ונתן לי לחם לאכל ובגד ללבש, כי העבירות הג"ל מפסידין את הפרנסה.
 ז. עיין דעת ט"ו חלק שני.
 מד"ר ויגש פר' צ"ד סי' ב', וישלח את אחיו וילכו ויאמר אליהם אל תרגזו בדרך (בראשית מ"ה כ"ד), אמר להם, אל תפסעו פסיעה גסה ואל תעמידו עצמכם מדברי תורה וכו'.
 עיין מתנות כהונה ד"ה ואל תעמידו וכו' אל תפסקו מדבר הלכה וכו' רמז פירוש - לפי השגת רביו"ל, בקשה אחת היא. והיינו, אל תפסעו פסיעה גסה, בכדי שלא תבלבל במחשבתכם מלעין, ועי"ז לא תפסקו מדבר הלכה.

דין

- א. כל דין שדן אמת - דיניו אינם בטלים ונתקיים אפלו שלא ברצון בעלי הדינים.
- ב. על-ידי שהדין-תורה הולך ונתמעט, על-ידי זה הפרנסה נתמעטת, וכן להפך.
- ג. על-ידי העמדת דינים שאינם הגונים באים הרהורי עבודה זרה.
- ד. על-ידי חתון עם תלמיד-חכם על-ידי זה נתמנים דינים פשרים.
- ה. על-ידי דינים פשרים התורה חביבה בעולם.

מראה מקומות השלם

דיין

- א. מד"ר שמות פר' ד' סי' ג', והוא באחד ומי ישיבנו וגו' (איוב כ"ג"ג), דרש ר' פנחס, לפי שהוא יחיד בעולם דן יחידי לכל באי עולם וכו' ורבותינו אמרו, מהו, והוא באחד ומי ישיבנו, מה שהוא גוזר נזירה על האדם, אין להשיב על דבריו. כמה בקש בלעם לקלל את ישראל, ועל כרחו שלא בטובתו היה מברכן וכו' רמז
- פירוש - בלעם היה בעל-דין של ישראל, וכמה שבקש לקלל את ישראל, לא עלה בידו לבטל גזירות טובות של השי"ת על ישראל, הדן דין אמת ואין להשיב על דבריו, ונתקיים דינו, וברכותיו לישראל נתקבלו בעל כרחו ושלא בטובתו של בלעם, והוא בעצמו היה מברכן.
- ג. סנהדרין ז':, סי' ט', אמר ריש לקיש, כל המעמיד דיין שאינו הגון, כאילו נוטע אשרה בישראל וכו' רמז
- פירוש - כאילו נוטע אשרה בישראל, והיינו, נטעים ונשרשים בלבבות ישראל הרהורי ע"ז.
- ד. עיין חיתון ה'.
- מד"ר יתרו פר' כ"ז סי' ח', ד"א, יתרו, שיתר פרשה אחת בתורה, שנאמר, ואתה תחזה מכל העם וגו' (שמות י"ח"כ"א). רמז
- פירוש - על ידי שזכה יתרו לחיתון עם משה, זכה לחדש פרשה בתורה ועל ידו נתמנו דינים כשרים.
- ה. שם, חובב, שחיבב את התורה וכו' רמז
- פירוש - יתרו, ע"י שנתמנה על ידי עצמו דינים כשרים, חיבב את התורה בעולם.

- ו. על־ידי הבזיונות שֶמְבַזֵּין אֶת הַדִּינִים, הַתְּבוּאָה - נִשְׁתַּלַּח בָּהּ מֵאָרֶה.
- ז. על־ידי הבזיונות שֶמְבַזֵּין דִּינֵי יִשְׂרָאֵל, עַל־ידי זֶה הַיָּקָר הָיָה בְּעוֹלָם.
- ח. כִּשְׂאִיזְהוּ רָשָׁע נִתְגַּדֵּל, אִזִּי קָשָׁה לְחַדֵּשׁ אִיזְהוּ סְבָרָה בַּפּוֹסְקִים. גַּם דְּבָרֵי הַדִּינִים אֵינָם נִשְׁמָעִים בְּאֲזְנֵי הַבְּעַל־דִּינִים.

מראה מקומות השלם

- ו. מד"ר משפטים פר' ל"א סי' ח', לכך הוזהיר לך הכתוב, אלהים לא תקלל וגו' (שמות כ"ב-כ"ז), ואם קללת, תבואתך אתה מקלל, שנאמר, מלאתך ודמעך לא תאחר וגו' (שם, פסוק כ"ח), לכך נכתבו זה אחר זה וכו'.
- ז. כאור - אלהים לא תקלל וגו', הרי זו אזהרה לכרכת השם ואזהרה גם לקללת הדיין. (רש"י) שם, וכן אתה מוצא, כשהדיין מתקלל, התבואה מתמעטת, שנאמר, ויהי בימי שפט השפטים ויהי רעב בארץ וגו' (רות א"א) וכו'.
- עיינ מד"ר בראשית פר' כ"ה סי' ג' - פר' מ' סי' ג' - פר' ס"ד סי' ב', רעב שהיה בימי שפט השפטים, ר' הונא בשם רבי דוסא אמר, מ"ב סאין היו ונעשו ארבעים ואחת וכו'.

הרי בגלל מעוט התבואה נעשה יוקר בעולם, וכל זה בגלל שהדיין מתקלל.

- ח. עיין חידושי דאורייתא אות י"ד - פוסק אות ד', מד"ר ויצא פר' ע' סי' ח', וירא והנה באר בשדה והנה שם שלשה עדרי צאן רבצים עליה כי מן הבאר ההוא ישקו העדרים והאבן גדלה על פי הבאר וגו'. (בראשית כ"ט-ב, ג') וכו' והנה שלשה עדרי צאן וגו', אלו שלשה בתי דינים וכו' כי מן הבאר ההוא ישקו העדרים, שמשם היו שומעין את הדין וכו' ד"א וכו' והנה באר בשדה, זו סנהדרין. והנה שם שלשה עדרי צאן וגו' אלו שלשה שורות של תלמידי חכמים שהם יושבים לפניו. כי מן הבאר ההוא ישקו העדרים, שמשם היו שומעין את ההלכה וכו' ד"א וכו' והאבן גדלה על פי הבאר וגו', זה יצר הרע וכו' רמז קצת ורחוק.

פירוש - לפי השנתו ולפי דרכו בקודש, שלובים פירושי המדרש יחד בכפיפה אחת, ובא זה ולימד על זה, ואלו דברי אלהים חיים. ולענינו, הרמז הוא: והאבן גדלה על פי הבאר, זה יצר הרע וכו' והיינו, הרשע נתגדל ופורש כנפיו על פי הבאר, אשר שם רבצים שלשה עדרי צאן - הם שלשה שורות תלמידי חכמים, כי מן הבאר ההוא ישקו העדרים, שהיו שומעין את התורה ופסקי הדינים. והוא - הרשע, סותם את פי הבאר, וקשה מאד לחדש איזוהי סברה בפוסקים, וגם בעלי הדין לא שומעים את דברי הדיינים ופסקם, ואין יכולין להשקות את העדרים וכו'.

ט. התחדשות המסים וארנוניות הוא על-ידי הדינים.

המתקת דין

- א. בשעה שמשגרין על האדם את היסורין, משביעין עליהם שלא ילכו אלא ביום פלוני ולא יצאו אלא ביום פלוני ובשעה פלונית ועל-ידי סם פלוני. אבל "תשובה תפלה וצדקה" מבטלין השבועה.
- ב. חלישות הדעת, הינו עצבות על-ידי זה בא רע מזל, ועל-ידי רע מזל מדת הדין שולט.

מראה מקומות השלם

- ועיין מד"ר לך לך פר' מ"ב סי' ז', ויהי בימי אמרפל וגו' וישבו ויבאו אל עין משפט וגו' (בראשית י"ד א', ז'), א"ר אחא וכו' עין שעשתה מדת הדין בעולם הן מבקשים לסמותה וכו' רמז רחוק גם כן כאור - אמרפל - נמרוד הרשע, שנתגדל ונתפרסם בעולם. עין שעשתה מדת הדין וכו', הם הדינים, הנקראים עיני הקהל, ועושים את הדין. בקשו לסמותה וכו' והיינו, שלא ישמעו דברי הדינים וכו'.
- ט. מד"ר בראשית פר' א' סי' י"ד, ושמר רגלך מלכד (משלי ג' כ"ו), רבי דוסאי אמר, מן ההוריה וכו' הקב"ה הוא משמרך מן הפיסין וכו' ומן הארנוניות. עיין מתנות כהונה ד"ה הפיסין וכו' מיני מסים הם וכו'. רמז קצת רחוק. פירוש - ושמר רגלך מלכד, מן ההוריה - מן הדינים בעלי ההוראה, ועל ידי זה שישמרך מן הדינים, תהיה שמור גם מן המסים והארנוניות, כי הכל כלול במשמעות הפסוק - ושמר רגלך מלכד, וד"ל.

המתקת דין

- א. ע"ז נ"ה, סי' ס"ד, א"ל זונין לר"ע וכו' א"ל אמשול לך וכו' אף כך, יסורין בשעה שמשגרין אותן על האדם משביעין אותן שלא תלכו אלא ביום פלוני ולא תצאו אלא ביום פלוני ובשעה פלונית וע"י פלוני וע"י סם פלוני וכו'.
- עיין חידושי אנדות שם, ר"ל, דודאי תשובה תפלה וצדקה מעבירין רוע הגזרה שתכתל אף בתוך זמן, לכטל אף השבועה שנשבע שר היסורין וכו'.
- ב. הוריות י"ב, סי' י"א, ולא מלתא היא, דלמא חלשא דעתיה ומיתרע מזליה.

- ג. פְּרִשֶׁת חֶשֶׁן – תְּקוּן לְדִינִים.
- ד. כְּשֵׁישׁ לְאָדָם צִעַר, יִתֵּן צְדָקָה, וְהִצְדָּקָה הָיָה כְּמוֹ שְׁנוֹתָן שְׂכָר לְדוֹן, וְעַל-יְדֵי זֶה הַדִּינִים נִמְתָּקִים, כִּי הַנוֹטֵל שְׂכָר לְדוֹן – דִּינָיו בְּטָלִים.
- ה. עַד הַיֵּכֶן תִּכְלִית הַיְסוּרִין.
- ו. כֹּל שֶׁעָבְרוּ עָלָיו אַרְבָּעִים יוֹם בְּלֹא יְסוּרִין, קִבֵּל עוֹלָמוֹ וּפְרָעָנִיּוֹת מְזַמְּנָת לוֹ.
- ז. הַמוֹכִיחַ אֶת חֲבֵרוֹ לְשֵׁם שָׁמַיִם, מוֹשְׁכִין עָלָיו חוֹט שֶׁל חֶסֶד.
- ח. שְׁלֹשָׁה דְבָרִים מְזַכְּרִין עוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם: קִיר גָּטוּי וְעֵינֵי תִּפְלָה וּמוֹסֵר דִּין עַל חֲבֵרוֹ.

מראה מקומות השלם

מובן

- פירוש – כי דוקא ע"י חלישות דעתיה מיתרע מזליה, ועל כן מדת הדין שולט.
- ג. זבחים פ"ח: סי' כ"ב, חושן מכפר על הדינין שנאמר, ועשית חשן משפט וגו' (שמות כ"ח ט"ו).*
- ד. בכורות כ"ט, סי' ה' בסופו, משנה, הנוטל שכר לדון דיניו בטלים וכו'.*
עיין כ"ב ט': סי' י', א"ר אלעזר גדול העושה צדקה בסתר וכו' ואילו בעושה צדקה כתיב, מתן בסתר יכפה אף ושחד בחיק חמה עזה (משלי כ"א י"ד) וכו'.
- עיין רש"י ד"ה אע"פ ששחד בחיק, שהוא עושה צדקה בסתר. ועיין על זה בחידושי אנדות, כי הצדקה היא כעין השחד שנותן להקב"ה. ובחיק, הוא מקום סתר וכו'.
- באור – הרי הצדקה היא כעין השחד שנותן להקב"ה, וכמו שנותן שכר לדיין לדון דיניו, ועל כן הדינים נמתקים, כי הנוטל שכר וכו'.
- ה"ו. ערכין ט"ז: סי' י"ג, עד היכן תכלית יסורין וכו' וכל כך למה (רש"י, כלומר, למאי הלכתא הווי יסורין), דתנא דבי ר' ישמעאל, כל שעברו עליו מ' יום בלא יסורין, קבל עולמו. במערבא אמרי, פורענות מזדמנת לו. (עיין שם)*
- ז. תמיד כ"ח, סי' ב', א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן, כל המוכיח את חברו לשם שמים וכו' ולא עוד, אלא שמושכין עליו חוט של חסד וכו'.*
- ח. ר"ה ט"ז: סי' ז', ואמר רבי יצחק, שלשה דברים מזכירין עונותיו של אדם. אלו הן: קיר גטוי ועיון תפלה ומוסר דין על חברו וכו'.

- מ. ארבעה דברים מקרעין גזר-דינו של אדם: צדקה, צעקה, שנוי-השם, שנוי-מעשה.
- י. צעקה מועיל ליחיד דוקא קדם גזר-דין.
- יא. גזר-דין שיש עמו שבועה אפלו לצבור אינו מתקרע.
- יב. על-ידי התענות שבשני רעבון נצול ממיתה משנה.

מראה מקומות השלם

כרכות נ"ה. = מ"מ מהר"צ

- מ. שם, ואמר רבי יצחק, ד' דברים מקרעין גזר דינו של אדם. אלו הן: צדקה, צעקה, שינוי השם ושינוי מעשה וכו'.
- י. ר"ה י"ז, סי' י"ג, עיין שם.*

אמר רבי יוחנן, גדולה תשובה שמקרעת גזר דין של אדם וכו' מיתבי וכו' אין מוחלין לו. לא קשיא, הא ביחיד הא בצבור וכו'.

(ועיין תפלה אות י"ד, יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין. באור - עיין שם במ"מ הרב, ר"ה י"ח, סי' י"ג, והוא לשון הגמ': רבי יצחק אומר, יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין. וכונת הרב הוא, כי לכאורה יש כאן סתירה בדברי רבינו"ל, כי לשון הגמ' שם: וגזר דין דיחיד גופיה, תנאי היא וכו' רבי אלעזר אומר, כאן קודם גזר דין כאן לאחר גזר דין. רבי יצחק אומר, יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין וכו'. ואם כן, הרי כאן הביא רבינו"ל שיטת רבי אלעזר, ובתפלה אות י"ד, הביא שיטת רבי יצחק, דלא חלוק בין יחיד לרבים.

ועיין חידושי אגדות סנהדרין ק"ח, סי' רמ"ד, ר"ה בא וראה וכו' והבן. באור - וזה לשון המהרש"א שם: וע"כ נ"ל לפרש ע"פ מאי דמסיק פ"ק דר"ה (י"ח.), יפה צעקה לאדם, אפי' ליחיד, בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין. והא דאיכא לפלוגי בין יחיד לרבים, היינו לאחר שנחתם גז"ד, דאינו נקרע ליחיד וכו'. הרי למהרש"א, גם לרבי יצחק, חלוק בין יחיד לרבים לאחר שכבר נחתם גז"ד, והא דיפה צעקה לאדם, אפי' ליחיד, בין קודם גז"ד בין לאחר גז"ד, היינו דוקא לפני שנחתם גז"ד. וזהו כונת רבינו"ל כאן, דצעקה לא מועיל ליחיד לאחר גזר דין - והיינו, לאחר שנחתם גז"ד. והא דמביא בתפלה אות י"ד דברי רבי יצחק, יפה צעקה לאדם בין קודם גז"ד בין לאחר גז"ד - היינו, שעדיין לא נחתם גז"ד, כדברי המהרש"א הנ"ל.)

- יא. שם, וגזר דין דצבור מי מקרע וכו' אידי ואידי לאחר גזר דין ולא קשיא כאן בגזר דין שיש עמו שבועה כאן בגזר דין שאין עמו שבועה וכו'.
- יב. תענית י"א, סי' ל"ד, אמר רב יהודה אמר רב, כל המרעיב עצמו בשני רעבון ניצול ממיתה משונה וכו'.

- יג. כְּשֶׁנִּגְזַר עַל אָדָם אֵיזְהוּ דִּין, נִגְזַר הַדִּין עָלָיו דְּוָקָא בְּמָקוֹם מְסִים, וְעַל-יְדֵי זֶה יָכוֹל לְהַצִּיל [עֲצָמוֹ] בְּשָׁנוּי מְקוֹם.
- יד. מִי שֵׁישׁ לוֹ כָּאֵב עֵינַיִם אוֹ כָּאֵב מַעִים, בְּיָדוּעַ שְׂדֵינִין שׁוֹרִין עָלָיו.
- טו. צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ צַעֲרוֹ לְרַבִּים, וְרַבִּים יִבְקָשׁוּ עָלָיו רַחֲמִים.
- טז. כְּשֵׁישׁ אֵיזְהוּ דִּין עַל יִשְׂרָאֵל, חֵם וְשָׁלוֹם, אֲזִי הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מוֹדִיעַ לְצַדִּיקִים, כְּדֵי שְׂתִתְּפַלְּלוּ עַל יִשְׂרָאֵל, וּמִי שֵׁאִינוֹ מִתְּפַלֵּל עֲלֵיהֶם, הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא כּוֹעֵם עָלָיו.
- יז. כְּשֶׁרוּאָה אָדָם, שְׂדֵינִין שׁוֹרִין עָלָיו, יִסְפֹּר מִשׁוֹנְאָיו וַיִּצְדִּיק אוֹתָם.

מראה מקומות השלם

- יג. תענית כ"ד: סי' ס"ה, קום ואשני מדוכתיך דרתחי עלך מן שמיא. שני דוכתיה. למחר, אשכחיה לפורייה דמירשם בסכיני. עיין חידושי אגרות ד"ה שני דוכתיך וכו' נראה, כי המזיקין שניתן להם רשות להזיק, מיחדים להם מקום הזיקן ואין להם רשות להזיק במקום אחר וכו'. מובן קצת.
- באור - הרי מבואר, כי הגזירה על האדם יש לה מקום מסויים, וכי לא ניתן להם להזיק במקום אחר, ועל כן, רבא ששינה מקומו, ניצול מן הגזירה.
- סוכה נג., (בסופרי שלמה המלך ששלחם ללוז ונפטר) א"ל, באתר דבעו מינאי תמן שדרתינהו = מ"מ מהר"צ
- יד. עששה בכעם עיני נפשי ובמני (תהלים ל"א-י') רמז פירוש - עששה בכעם וגו' - בכעם שכועסים עלי מן השמים, והיינו, בדינין ששורין עלי, כואבים לי עיני ומעי.
- טו. שבת ס"ז., סי' מ"ה, כדתניא, וטמא טמא יקרא (ויקרא י"ג-מ"ה), צריך להודיע צערו לרבים ורבים יבקשו עליו רחמים. (מועד קמץ ה').*
- חולין ע"ח. = מ"מ מהר"צ
- טז. שבת פ"ט: סי' ס"ה, אמר רבי שמואל בר נחמני א"ר יונתן וכו' לעתיד לבוא אומר לו הקב"ה לאברהם בניך חטאו לי וכו' אמר, אימא ליה ליעקב דהוה ליה צער גידול בנים, אפשר דבעי רחמי עליהו. א"ל, בניך חטאו. אמר לפניו, רבש"ע, ימחו על קדושת שמך. אמר, לא בסבי טעמא ולא בדרדקי עצה וכו' מובן
- באור - הקב"ה מודיע לאבות הקדושים שחטאו ישראל, כדי שיתפללו עליהם. והרי כי לא רצה יעקב להתפלל עליהם, כעם עליו הקב"ה ואמר לו, לא בסבי טעמא ולא בדרדקי עצה.
- יז. שבת קכ"ז: סי' צ"ג, תנו רבנן, הדן את חברו לכף זכות, דנין אותו לזכות וכו' מובן

- יח. על־ידי העמדת דינים פְּשֵׁרִים נְתַפְטֵל הַצָּרוֹת.
 יט. מי שְׁנָדַר, וְלֹא שָׁלַם נְדָרוֹ, הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מֵבִיא עָלָיו יְסוּרִין.
 וּכְשֵׁשׂוֹתֵק נֶחֱשֵׁב לוֹ, כְּאִלּוּ שָׁלַם נְדָר.
 כ. הַמִּקְבֵּל יְסוּרִים בְּאַהֲבָה – כְּאִלּוּ הִקְרִיב קֶרְבָּן.
 כא. כְּשֵׁאָדָם הוֹלֵךְ וְנוֹפֵל, סִימָן שֶׁנִּפְקַד לְמַעַלְהָ לְאִיזָה כְּשֶׁלּוֹן.

מראה מקומות השלם

- כי הרי מבואר, שאם דן את חבירו לכף זכות ומצדיק אותו, זוכה שדנים אותו לזכות ומבטלים את הדינים מעליו.
- יח. שבת קל"ט., סי' ק', תניא, רבי יוסי בן אלישע אומר, אם ראית דור שצרות רבות באות עליו, צא וכדוק בדייני ישראל, שכל פורענות שבאה לעולם לא באה אלא בשביל דייני ישראל וכו' מובן*
- יט. עירובין י"ט., סי' ו', ואמר רבי ירמיה בן אלעזר, בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם וכו' ומדת הקב"ה, אדם נתחייב הריגה למקום, שותק. שנאמר, לך דמיה תהלה וגו' (תהלים ס"ה"ב) וכו' ולא עוד אלא שדומה עליו כאילו הקריב קרבן, שנאמר, ולך ישלם נדר (שם, סיפא דקרא) וכו'.
- עייני רש"י, ולך ישלם נדר, אותה דומיה שהוא דומם ביסורין דומה לו כשלום נדר. מובן קצת.
- פירוש – כי אף על פי שרש"י פירש זאת על הא דאמר, כאילו הקריב קרבן, וכונתו בהא דדומה לו כשלום נדר – נדר הקרבן, מ"מ גם אין מקרא יוצא מידי פשוטו והיינו, ולך ישלם נדר – בדומיה שהוא דומם ביסורין, מכפר הוא על הסבה שהביאה ליסורין והיינו, שלא שלם נדרו, ודומה לו כשלום נדר.
- כ. שם, וכנ"ל, ולא עוד אלא שדומה עליו כאילו הקריב קרבן וכו'.
- עייני שם ברש"י ד"ה שדומה עליו וכו' נוחין לו יסורין הבאין עליו ומקבלן באהבה. ברכות ה', סי' י"ב, דאמר רשב"ל, נאמר ברית במלח ונאמר ברית ביסורין וכו' מלח ממתקת את הבשר אף ברית האמורה ביסורין יסורין ממרקין כל עונותיו של אדם. עיי"ש.*
- באור – הרי הושוו יסורין לברית מלח של קרבן, וד"ל.
- כא. לכן יפלו בנפלים בעת פקדתים יבשלו אמר ה' (ירמיה ו"ט"ו)
- לכן יפלו וגו' פקדתם וגו' (שם, ח"י"ב)
- פירוש – לכן יפלו בנפלים, אלו שהולכים ונופלים, בעת פקדתים יבשלו אמר ה' – הרי זה בעת שנפקדו מאת ה' לכשלו.

- כב. על־ידי טבילת מקוה נתפּטל הצרות וישועה באה.
- כג. כְּשֶׁגִּזְרִין אִיזָה [גִּזְר] דִּין עַל הָאָדָם, קָדָם שִׁיזְדַּעִין מִזָּה בְּגִי־אָדָם
הוא בְּנָקֵל לְהַתְּהַפֵּךְ.
- כד. מִי שֶׁנֹּפֵל מֵאֲמוּנָתוֹ, יֵדַע שֶׁדָּנִין אוֹתוֹ לְמַעַלָּה
- כה. מִי שֶׁדָּנִין שׁוֹרִין עָלָיו, יִסְתַּכֵּל בְּכָל פַּעַם עַל הַשָּׁמַיִם.
- כו. מִי שֶׁמִּזְרָה דָּרָךְ הַטּוֹב לְרָשָׁעִים, הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מִצְדִּיק אוֹתוֹ
בְּדִין.

מראה מקומות השלם

- כב. מקוה ישראל מושיעו בעת צרה וגו' (ירמיה י"ד"ח)*.
- פירוש - מקוה ישראל, טבילתו של איש הישראלי במקוה, מושיעו בעת צרה - צרותיו מתבטלים וישועתו באה.
- כג. ויהי ישעיהו לא יצא העיר וגו' הנני רפא לך וגו' (מלכים ב', כ"ד, ה'), רש"י
ד"ה לא יצא העיר וגומר, מיהר הקב"ה להודיע רפואתו בטרם יצא קול הברה
בעיר שנקנסה עליו מיתה, כדאיתא בירושלמי. מובן קצת
באור - לפי השגת רביז"ל, מיהר הקב"ה להודיע וכו', כי זה בעצמו תועלת לביטול הגזירה.
ברכות נ"ה: סי' קכ"ג, כי הא דרבא כי הוה חליש, יומא קמא לא מגלי וכו'
מובן גם כן קצת
באור - כי נהג כך, כדי שיהא בנקל להפוך ולבטל את גזר הדין.
- כד. עיין אמונה אות כ"ח.
- איכה היתה לזונה קריה נאמנה מלאתי משפט וגו' (ישעיה א"ב"א)
- פירוש - עיין רש"י ד"ה לזונה, תועה מעל אלהיה. ועל כן באורו - איכה היתה לזונה קריה
נאמנה, איך נפלת מהאמונה, מלאתי משפט - ודנו אותך למעלה.
כי צדק משפטיך ואמונה עניתני (תהלים קי"ט"ע"ה)
- באור - כי צדק משפטיך, דנת אותי למעלה בצדק, ואמונה עניתני - כי האמונה ענתה בי,
לאחר שנפלת ממנה.
- לכן שמע ה' ויתעבר וגו' כי לא האמינו באלהים וגו' (תהלים ע"ח"ב"א,
כ"ב)
- באור - לכן שמע ה' ויתעבר, לכן דן אותם למעלה, כי לא האמינו וגו'.
- כה. דלו עיני למרום ה' עשקה לי ערבני (ישעיה ל"ח"י"ד) רמז
- פירוש - דלו עיני למרום, ארים עיני ואסתכל על השמים, ה' עשקה לי ערבני - עיין רש"י,
לקחני מיד מלאך המות וערבני להנצל וכו'.
- כו. נתן לי לשון למודים לדעת לעות את יעף דבר וגו' קרוב מצדיקי וגו' (ישעיה

כו. על־ידי אמת הקדוש־ברוך־הוא עושה עמו חסד, שאינו מלכש בדין.

כח. מה שהקדוש־ברוך־הוא מסתיר פניו ממך, הוא מחמת כפירות שיש בך.

כט. על־ידי בפתחון נמתק הדין ונמשך החסד.

ל. על־ידי אמונה תוכל לדבר ולהנהיג את השם ותפרך לרצונך.

מראה מקומות השלם

נ'ד', ח') ערש"י הקב"ה קרוב לי לזכותי בדין.

באור – נתן לי לשון למודים וגו', וזכות זה שלמדתי את העיפים והצמאים וכו', קרוב מצדיקי וגו' – הקב"ה קרוב לי לזכותי בדין.

טוב וישר ה' על בן יורה חטאים בדרך (תהלים כ"הח'), פירש רש"י, טוב וישר ה', וחפץ להצדיק בריותיו, עב"ל. ודריש, על בן יורה חטאים בדרך) כמו על אשר, כנמצא.

פירוש – טוב וישר ה', וחפץ להצדיק בריותיו, על בן יורה חטאים בדרך – על אשר מורים לחטאים את הדרך הטוב.

כו. כי חסדך לנגד עיני והתהלכתי באמתך (תהלים כ"ו"ג')

פירוש – כי חסדך לנגד עיני (ר"ל, שאינו מלובש בדין), עושה אתה עמי חסד הנראה לעיני ואינו מלובש ואינו מוסתר בדין, וזה בזכות, והתהלכתי באמתך – על ידי אמת.

כח. ואני אמרתי בשלוי בל אמוט לעולם ה' ברצונך העמדתה להררי עז הסתרת פניך הייתי נבהל (תהלים ל"ז, ח'), עיין רש"י, בשלזותי הייתי חושב לא אמוט לעולם, אבל אין הדבר ברשותי כי אם ברשותו של הקב"ה וכו' וכיון שהסתיר פניו ממני מיד הייתי נבהל. מובן

באור – הרי כל הסתרת הפנים היא בגלל הכפירה, שהייתי חושב לא אמוט לעולם.

ועיין (דברים ל"א"י"ז), וחרה אפי וגו' והסתרת פני מהם וגו' ואמר ביום ההוא הלא כי אין אלהי בקרבי וגו'

הרי להדיא, הסתרת הפנים, בגלל הכפירה שבקרובך.

כט. רבים מכאובים לרשע והבוטח בה' חסד יסוכבנו (תהלים ל"ב"י')

גול על ה' דרכך ובטח עליו וגו' והוציא כאור צדקך ומשפטך כצהרים (תהלים ל"ז"ה, ו') וכיוצא הרבה.

הרי על ידי הבטחון, חסד יסוכבנו – ימשך החסד וימתק הדין (המכאובים). וכן יוציא כאור צדקך ומשפטך וגו' – והיינו, המשפטים (הדינים) יהפכו לאור וימשך החסד.

ל. דבר ה' וכל מעשהו באמונה (תהלים ל"ג"ד'), ודריש – דבר, מלשון דבר

- לא. על-ידי צדקה מהפך המשפט והדין למדת חסד.
- לב. מי שאין לו אמונה, בידוע שהקדוש-ברוך-הוא סלק חסדו ממנו.
- לג. כשהחסד [כשדינים שורין והחסד] יקר ואינו בנמצא, תדע שבכיה מועיל לזה.
- (שמעתי מפיו הקדוש בשעת פתיבתי זאת לפניו, שרמו דבר זה הוא בפסוק "מה יקר חסדך אלקים", פרוש - מה יקר חסדך - הינו כשהחסד יקר ואינו בנמצא, דהינו שדינין שורין, חס ושלום, אזי הפעלה לזה - ובני אדם ב'צל כ'נפיד י'חסיון ראשי-תבות בכי, פי בכיה מועיל לזה כנ"ל).
- לד. על-ידי דעת נמשך חסד.
- לה. על-ידי צדקה שנותנין לאדם הגון, תזכה להמשיך חסד גם לאוהבך.

מראה מקומות השלם

ומנהיג.

פירוש - דבר ה', הוא יכול להיות דבר ומנהיג להשי"ת, וכל מעשהו באמונה - אם כל מעשיו יהיו באמונה.

- לא. אהב צדקה ומשפט חסד ה' מלאה הארץ (שם, פסוק ה')
- באור - אהב צדקה, על ידי שהוא אוהב צדקה, ומשפט חסד ה' מלאה הארץ - מהפך את המשפט והדין למדת חסד, ומלאה הארץ במדת חסד.
- לב. נאם פשע לרשע בקרב לבי אין פחד אלהים לנגד עיניו. ה' בהשמים חסדך וגו' (תהלים ל"ב, ו')
- באור - נאם פשע וגו' אין פחד אלהים וגו', הרשע שאין לו אמונה, על כן, ה' בהשמים חסדך וגו' - השי"ת מסלק חסדו ממנו לשמים.
- לג. מה יקר חסדך אלהים ובני אדם בצל כנפיד יחסיון (תהלים ל"ח) נדפס.
- פירוש - כמבואר בתוך הסעיף בשם רכיו"ל: מה יקר חסדך, היינו, כשהחסד יקר ואינו בנמצא, - אלהים - בחי' דין, דהיינו, שדינין שורין ח"ו, אזי הפעולה לזה, ובני אדם בצל כנפיד יחסיון - ר"ת, בכי, כי בכיה מועיל לזה.
- לד. משך חסדך לידעיד וגו' (שם, פסוק י"א).
- לה. מה יקר חסדך וגו' (שם, פסוק ח'), כמו שדרשו רבותינו ז"ל, (סוכה מ"ט:), שמא תאמר כל הבא לקפוץ קופץ (עיין רש"י, שמא תאמר וכו') ולעשות צדקה

- לו. מי שאינו מקבל תוכחה, יסורין באין עליו.
 לז. להמתקת הדינין תאמר קפיטל ל"ט [למנצח על ידותון].
 לח. מי שמחזק את עצמו קדם התפלה ועושה הכנה גדולה, אף על-
 פי שאחר-כך אינו מתפלל כראוי, על-ידי זה יסורין בדלין מפניו.
 לט. להמתקת הדינין, תגיד [תלמד] משניות "זרעים".

מראה מקומות השלם

- וחסד. קופץ, ומספיקין בידו וממציאין לו אנשים מהוגנין לכך), תלמוד לומר, מה יקר חסדך אלהים וגו' (עיין רש"י, ת"ל מה יקר, צריך לתת לב ולטרוח ולדרוף אחריה לפי שאינה מצויה תמיד לזכות בה למהוגנין), וכשזוכה לעניים הגונים, על ידי זה, משך חסדך לידעך וצדקתך לישרי לב (שם, כג"ל). פירוש, משך חסדך לידעך (מלשון, מיודעיו ואוהביו), וזוכה להמשיך חסד גם לאוהביו, כד - וצדקתך לישרי לב, כשזוכה בצדקה לעניים הגונים.
 לו. ה' אל בקצפך תוכיחני ובחמתך תיסרני. (תהלים ל"ח"ב)
 באור - ה' אל בקצפך תוכיחני, וכשאיני מקבל התוכחה, ובחמתך תיסרני. תוכחות על עון יסרת איש וגו' (תהלים ל"ט"ב)
 פירוש - בתוכחות על עון, על איקבלת תוכחות, יסרת איש. ויסרו למשפט אלהיו יורגו (ישעיה כ"ח"ב"ו), עיין רש"י, ויסרו למשפט וכו' אחרי שאינו שומע לתוכחה הוא ייסרנו במשפטי יסורין כדי שתועיל עמל תוכחתו וכו'.
 ותוכחתי לא אביתם. בבא עליכם צרה וצוקה. (משלי א"ב"ה, כ"ז)
 לז. למנצח לידותון וגו' (תהלים ל"ט), פירש רש"י, ומדרש אגדה, על הדתות ועל הדינין וכו' רמז
 פירוש - על הדתות ועל הדינין וכו', קפיטל זה מועיל להמתקת הדינין.
 לח. שמעה תפלתי ה' וגו' השע ממני ואבליגה במרם אלך ואינני (שם, פסוקים י"ג, י"ד) רמז
 פירוש - שמעה תפלתי וגו', השע ממני - עיין רש"י, הרף ירך מלהלקותי. ואבליגה במרם אלך, בעת שאתחזק בהכנה ללכת להתפלל, ואינני - אף על פי שאחר כך אינני מתפלל כראוי.
 לט. עד אניד זרועך לדור לכל יבוא גבורתך (תהלים ע"א"י"ח)
 באור - עד אניד זרועך לדור (דריש, זרועך מלשון זרעים), אניד משניות זרעים, לכל יבוא גבורתך - וזה יהיה המתקה לכל באי גבורת-דינין.
 (גם כי ידוע בכתבים, כי סדר זרעים הוא כנגד מדת החסד. וזה (באור), להגיד בבקר חסדך ואמונתך כלילות (תהלים צ"ב"ג'), להגיד בבקר חסדך - היינו,

- מ. לפעמים הקדוש־ש־ברוך־הוא מכלה הצרות על האב, פְּדִי שִׁיְהִיָּה שְׁלוֹם לְבָנוּ.
- מא. על־ידי נדר נתעבב החמה של השם יתברך.
- מב. להמתקת הדינין תאמר קפיטל ע"ז.
- מג. מי שמקשר את עצמו בלילה למדת אמונה, נמתק מעליו הדין.
- מד. על־ידי גאווה נסתלק החסד למעלה.

פראה מקומות השלם

על ידי שתניד משניות זרעים, שהוא בחינת חסדך, ובחינת בוקר - בחינת, בבקר זרע את זרעך וגו' (קהלת י"א'ו') (הרי זרעים גם בחינת בוקר), על ידי זה נמשך חסדים. ואמנותך בלילות - כי גם אמונה מרמו על סדר זרעים, במאמר רבותינו ז"ל (שבת ל"א), אמר ריש לקיש, מאי דכתיב, והיה אמונת עתך חסן ישועת חכמה ודעת וגו' (ישעיה ל"ג'ו'), אמונת, זה סדר זרעים וכו'), על ידי זה נמתק הדין והחשך, שהוא בחינת לילה, ונמשך חסד - בוקר (ראברהם).

- מ. משפטיך למלך תן וצדקתך לבן מלך (תהלים ע"ב'א), עיין רש"י, דבר אחר, משפטיך למלך תן, היסורין יהיו כלים בי, והצדקה עשה לבני שיהיה שלום בימיו.
- מא. שארית חמת תחגר. נדרו ושלמו לה' אלהיכם וגו' (תהלים ע"ו'י"א, י"ב) פירוש - שארית חמת תחגר, שארית החמה תעכב, נדרו וגו' - כי נדרו לה'.
- מב. עיין לעיל ל"ז.

באור - כמו לעיל באמירת קפיטל ל"ט, המצויין בדברי הרב שפירש רש"י, לידותון, על הדתות ועל הדינין, גם כאן בקפיטל ע"ז, פירש רש"י, על ידותון, על הדתות ועל הדינין העוברים על ישראל. וביאורו הוא, כי אמירת הקפיטל בעצמו הוא המתקת הדינין.

- מג. להניד בבקר חסדך ואמונתך בלילות (תהלים צ"ב'ג') באור - להניד בבקר חסדך, לזכות לחסדים ולהמתקת הדינין, ואמונתך בלילות - זה על ידי ההתקשרות למדת האמונה בלילה.

- מד. כי גדול מעל שמים חסדך וגו' (תהלים ק"ח'ה) רמו פירוש - כי גדול, כי על ידי גאווה וגדלות, מעל שמים חסדך - נסתלק החסד למעלה, מעל שמים,

(וגם כי ידוע, כי מדת חסד נקראת גדולה. ועל כן, כשאדם לוקח לעצמו גדולה, על ידי זה פוגם במדה זו ונסתלק החסד, שהוא הגדולה, למעלה. ויש עוד דברים עמוקים הרבה בזה, כי במקום גדולתו שם אתה מוצא ענותנותו,

- מה. על-ידי תקון חצות נמתק הדין.
 מו. כשתהיה נעור כל הלילה, בזה אתה נצול מדינים.
 מז. על-ידי הצרות שבאין על אדם, יכול להשיג ולהבין את עוונותיו.

מראה מקומות השלם

על כן דייקא מדת גדולה היא מדת חסדו וטובו ואריכת אפו. וגם האדם צריך לדבק במדותיו, אבל על ידי גדלות, נמצא שמפריד הגדולה מהענות, וכמו כן גם הש"י מסלק חסדו, הוא מדת ענותנותו למעלה ומתנשא עליו בגדולתו ונאותו. וזה "הנשא שפט הארץ השב גמול על גאים" (תהלים צ"ד"ב).

(כאור - הנשא שפט הארץ, הש"י מתנשא בגדולתו ונאותו, השב גמול על גאים - וזה כגמול על גאות האדם שמפריד הגדולה מהענות.)

ודברים אלו מוכנים בכמה מקומות בדבריו ז"ל, ואין כאן מקום להאריך) מה. חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך (תהלים קי"ט"ב), עיין ליקוטי מוהר"ן א' סי' קמ"ט, וזה לשונו: חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך. חצות הוא מסוגל כמו פדיון, כי הוא המתקת הדינים. כי צדקך דינא, ומשפט רחמי. וזהו, על משפטי צדקך, היינו - שצדק גובר על משפט, התיקון לזה - חצות לילה אקום. ועיקר חצות, הוא תמיד אחר ששה שעות מתחילת הלילה, הן בקיץ והן בחורף. ואז מתחיל זמן חצות, ונמשך עד גמר אשמורה שניה, דהיינו - ב' שעות.

מו. ולילה כיום יאיר כחשיכה כאורה (תהלים קל"ט"ב) רמו פירוש - ולילה כיום יאיר, אם יהיה נעור כל הלילה כמו ביום, כחשיכה כאורה - אז יבטלו כל החשכות-הדינים, וינצל מהם.

אל תתן שנה לעיניך וגו' הנצל וגו' וכצפור מיד יקוש (משלי ו'ד', ה') באור - אל תתן שנה לעיניך וגו', תהיה נעור כל הלילה, הנצל וגו' וכצפור מיד יקוש - הנצל מהמכשולות והדינים.

מז. ולך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו (תהלים ס"ב"ג). עיין ליקוטי מוהר"ן א' סי' קפ"ז, וזה לשונו: ולך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו. היינו, שהוא חסד גדול מאת השם יתברך שהוא משלם לאדם מדה כנגד מדה, שע"ז הוא מבין לפשפש במעשיו ולידע החטא שפגם בו ולשוב בתשובה. אך, דע, שעיקר מה שמשלם הש"י מדה במדה, הוא בארץ ישראל, כמה שכתוב, יגלו שמים עונו וארץ מתקוממה לו (איוב כ"כ"ז), ארץ - היינו בחינות ארץ ישראל, היא מתקוממה לו ושם נתגלה עונו, כי שם מדקדקין לשלם

- מח. על-ידי שבא אל הצדיק, ביאתו בעצמה יכולה להמתיק הדינין.
 מט. גם המעות שנותנין לצדיק, הנתינה בעצמה ממתיק הדין.
 נ. על-ידי עצבות חושבים עליו למעלה לרע לו.
 נא. על-ידי למוד תורה ישובו המקטרגים אחר.
 נב. כשהולך ונופל לפעמים, נגזר עליו למות, ועכשו נתפטר על-ידי הנפילה.

מראה מקומות השלם

- לאיש כמעשהו, מדה כנגד מדה. וזה שכתוב על ארץ ישראל ארץ אכלת יושביה (במדבר י"ג"ב), ראשי תיבות - אתה תשלם לאיש כמעשהו, כנ"ל. וע"כ היושבים שם בארץ ישראל יש להם על הרוב יסורין, מחמת שממהרין שם לשלם לאיש כמעשהו, עכ"ל.
 בתוכחות על עון יסרת איש וגו' (תהלים ל"ט"ב).
 באור - בתוכחות על עון, להוכיח ולהודיע לחוטא על עונו, יסרת איש - מדה כנגד מדה וכנ"ל.
 ואם אסורים בזקים ילכדון וגו' ויגד להם פעלם ופשעיהם וגו' (איוב ל"ח, ט')
 באור - ואם אסורים וגו', הרי בעצם היסורין שהביא עליהם, ויגד להם פעלם ופשעיהם וגו'.
 מח"מט. ואל תהיו כאבותיכם וגו' כאשר אתם ראים. עתה אל תקשו ערפכם כאבותיכם תנו יד לה' ובאו למקדשו וגו' וישב מכם חרון אפו (דברי הימים ב', ל"ז, ח')
 באור - תנו יד לה' (בחינת המעות שנותנין איש כמתנת ידו, כמאמר רז"ל: דבר הניתן מיד ליד, זה ממון). (בבא קמא פ"ד.) - ובאו למקדשו וגו' (בחינת הצדיק) וישב מכם חרון אפו.
 (הרי עצם ביאתו אל הצדיק - ובאו למקדשו, ועצם נתינת המעות לצדיק - תנו יד לה', ממתיקין את הדין - וישב מכם חרון אפו)
 נ. כל היום דברי יעצבו עלי כל מחשבתם לרע (תהלים נ"ז) רמו
 פירוש - כל היום דברי יעצבו, כל היום אני בעצבות, ועל ידי זה, עלי כל מחשבתם לרע חושבים עלי למעלה לרע.
 נא. אז ישובו אויבי אחר ביום אקרא וגו' (שם, פסוק י'), ביום אקרא - בחינת קריאה ולימוד. רמו
 פירוש - אז ישובו אויבי אחר, אז ישובו המקטרגים אחר, ביום אקרא - ביום שאלמד תורה. או מענין, הלא בספרתך (לשון ספר), אז ישובו אויבי אחר.
 באור - סיפא דקרא הקודם (פסוק ט'), הלא בספרתך, והיינו אם תלמד בספר, אז ישובו אויבי אחר.
 נב. כי הצלת נפשי ממות הלא רגלי מדחי וגו' (שם, פסוק י"ד) רמו

- נג. על הַגְּזוּרוֹת רְעוֹת, שְׁאֵמוֹת גּוֹזְרִין עַל יִשְׂרָאֵל, יֹאמְרוּ קִפְיֵטל ס"ב.
 נד. עַל-יְדֵי יְשִׁיבָה בַּמְּקוֹה תַּחַת הַמַּיִם, עַד שֶׁלֹּא יוּכַל לְהַחְזִיק בְּעַצְמוֹ הַרוּחַ וְהַנְּשִׁימָה, גְּמַתֵּק הַדִּין.
 נה. לַפְּעָמִים תִּינַן מְעוֹרֵר דִּין.
 נו. הַנּוֹתֵן פֶּתוֹ לְמִי שְׁאִין בּוֹ דְּעָה יִסּוּרִין בְּאִין עָלָיו.
 נז. מִי שְׁאִין בּוֹ דְּעָה, לְסוֹף גּוֹלָה.
 נח. בַּת דִּינָא בְּטַל דִּינָא.
 נט. הַלּוֹמֵד תּוֹרָה לְשִׁמָּה, מְשִׁים שְׁלוֹם בְּפַמְלִיא שֶׁל מַעְלָה וּבְפַמְלִיא שֶׁל מַטָּה.

מראה מקומות השלם

- פירוש - כי הצלת נפשי ממות, ונתבטל גור דין המות, הלא רגלי מדחי - על ידי הנפילה.
 נג. למנצח על ידותון וגו' (תהלים ס"ב), פירש רש"י, ומדרש אגדה וכו' ועל הדינין הנגזרים על ישראל מאויביהם.
 וכאורו - כי בעצם אמירת הקפיטל ממתיקין את הדינין הנגזרים על ישראל מאויביהם.
 נד. הושיעני אלהים כי באו מים עד נפש (תהלים ס"ב) רמז פירוש - הושיעני אלהים, ותמתיק את הדין, כי באו מים (מי־המקוה) עד נפש - עד כלות הרוח והנשימה (ולא עד בכלל).
 נה. סנהדרין ע"י, סי' ק"י, דתניא, ר"מ אומר, אותו אילן שאכל אדם הראשון ממנו, גפן היה, שאין לך דבר שמביא יללה לאדם אלא יין. רמז* פירוש - עיין שם ברש"י, שאין לך דבר וכו' הילכך מסתברא דעל ידו נקנסה מיתה וכניה לעולם, עכ"ל. הרי דמבואר בזה, כי היין מעורר את הדין מפני שאין לך דבר וכו', ועל כן מסתברא דעל ידו נקנסה וכו'.
 נו. סנהדרין צ"ב, סי' קל"ח, וא"ר אלעזר, כל הנותן פתו למי שאין בו דעה, יסורין באין עליו וכו'.*
 נז. שם, וא"ר אלעזר, כל אדם שאין בו דעה, לסוף גולה וכו'.*
 נח. סנהדרין צ"ה, סי' קנ"ד, א"ר פפא, היינו דאמרי אינשי, בת דינא בטל דינא.*
 נט. סנהדרין צ"ט, סי' קע"ז, א"ר אלכסנדראי, כל העוסק בתורה לשמה, משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה וכו'.
 עיין חידושי אנדות, כל העוסק בתורה לשמה וכו' לפי שבפמליא של מעלה השלום הוא בעצמות וכו' אלא שע"י חמא באת קטגוריא בפמליא של מעלה שיש

- ס. הקורא פסוק בזמנו, מביא טובה לעולם.
- סא. יש עתים ומקומות מזמנים לטובה והוא הדין להפך.
- סב. לפעמים מתעכב הדין על-ידי ראש הדור ולפעמים על-ידי הדור.
- סג. על-ידי השונאים יכול לידע הדין שלמעלה.
- סד. כשאדם מספר לחברו צערו, צריך השומע להחכים בשעת השמיעה, שלא יבוא עליו הצער הזה.

מראה מקומות השלם

מלמדים על האדם זכות ויש מלמדים חובה וזה שלומד לשמה עושה השלום העצמי בפמליא של מעלה. אבל בפמליא של מטה וכו' לפי שהשלום אינו עצמי אלא מקרה וכו' אלא שע"י מעשה האדם שלומד לשמה נעשה שלום בפמליא של מטה.

ס. סנהדרין ק"א, סי' קפ"ג, העיד רבי שמעון בן אלעזר משום רבי שמעון בן חנניא, כל הקורא פסוק בזמנו, מביא טובה לעולם, שנאמר, ודבר בעתו מה טוב (משלי ט"ו"כ"ג).

סא. סנהדרין ק"ב, סי' קצ"ב, ויהי בעת ההיא וירבעם יצא מירושלם וגו' (מלכים א', י"א"כ"ט) תנא משום רבי יוסי, עת היא מזומנת לפורענות וכו' בעת רצון עניתך וגו' (ישיעה מ"ט"ח) תנא משום רבי יוסי, עת היא מזומנת לטובה וכו' וילך רחבעם שכם כי שכם בא כל ישראל להמליך אתו (מלכים א', י"ב"א), תנא משום ר' יוסי, מקום מזומן לפורענות וכו'.

סב. סנהדרין ק"ג, סי' קצ"ט, ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי וכו' אלא בקש הקב"ה להחזיר את כל העולם כולו לתוהו ובוהו בשביל יהויקים, כיון שנסתכל בדורו נתקררה דעתו. ובקש הקב"ה להחזיר את העולם כולו לתוהו ובוהו בשביל דורו של צדקיה, נסתכל בצדקיה ונתקררה דעתו וכו'.

סג. שם ק"ג, סי' ר"ג, אמר רבי שמעון בן לקיש וכו' כיון שנעשה אדם רש מלמטה נעשה רש מלמעלה וכו' (וברש"י, כיון שנעשה אדם רש מלמטה, שיש לו שונאין ואין רוח הבריות נוחה הימנו. נעשה רש מלמעלה, בידוע ששונאים אותו מלמעלה וכו').

סד. סנהדרין ק"ד, סי' רי"ד, לוא אליכם כל עברי דרך וגו' (איכה א' י"ב), אמר רבה א"ר יוחנן, מכאן לקובלנא מן התורה. עיין רש"י, מובן.*
ברש"י, מכאן לקובלנא מן התורה, כשאדם מודיע צערו לאחר, צריך שיאמר לו

- סה. העוסק בתורה בלילה, הקדוש-ברוך-הוא מושך עליו חוט של חסד ביום.
- סו. צריך לתן ממון על פדיון.
- סז. כל זמן שתוכל להנצל על-ידי ממון, אל תשמש בתפלות.
- סח. פשיש פלגתא למעלה באיזה דבר, הם סומכין את עצמן על הצדיק שבעולם הזה.
- סט. בשעה שדנים את האדם למעלה, דנין שמו, ולפעמים השלוחים מחליפין בשם אחר, ועל-ידי זה בא המות או הצרה על אדם אחר.
- ע. מי שאינו מבקש רחמים על דורו, על-ידי זה נענש.

מראה מקומות השלם

- לא תבא זאת לך כמו שבאה אלי, כי קשה הוא לשמוע, שפעמים חוזרת עליו, והמקפיד על זה אין בו משום ניחוש וכו'.
- סה. ע"ז ג', סי' ה', אמר ריש לקיש, כל העוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום וכו'*
- סו. ע"ז ד', סי' ז', והיינו דאמר ר' אבא, מאי דכתיב, ואנכי אפדם והמה דברו עלי כזבים (הושע ז' י"ג), אני אמרתי אפדם בממונם בעוה"ז כדי שיזכו לעוה"ב וכו' רמז
- הרי מרומז כי אין "פדיון" אלא בממון, כג"ל - אני אמרתי אפדם בממונם.
- סז. ע"ז י"ח, סי' ל"ז, א"ל, אימר אלהא דמאיר ענני ומיתצלת וכו', בחידושי אגדות, ומיהו כל כמה דהוי מצי לאצולי בממון לא הוי בעי לאצולי על ידי נס באלהא דמאיר ענני וכו'.
- סח. בבא מציעא פ"ו, סי' מ"א, קא מיפלגי במתיבתא דרקיעא וכו' הקב"ה אומר טהור וכולהו מתיבתא דרקיעא אמרי טמא. אמרי, מאן נוכח, נוכח רבה בר נחמני וכו' כי הוה קא ניחא נפשיה אמר, טהור טהור וכו' רמז*
- סט. חגיגה ד', סי' ד', אמר ליה לשלוחיה זיל אייתי לי מרים מגדלא שער נשיא. אול אייתי ליה מרים מגדלא דרדקי וכו' אמר ליה אי הכי איהדרה. אמר ליה הואיל ואייתיה תיהוי במניינא וכו' מובן*
- ע. ב"ב צ"א, סי' פ"ב, א"ר חייא בר אבין א"ר יהושע בן קרחה וכו' ואלא מפני

- עא. מי שיש לו חולה או צער בביתו, ילך אצל החכם ויבקש עליו רחמים או שיברך אותו.
- עב. כששומעין שאחד מקטרג על ישראל צריכין השומעין ללמד בפיהם זכות על ישראל וצריכין לטרח כדי למצא זכות.
- עג. כשהקדוש ברוך הוא רואה, שמקנאין לכבודו, על ידי זה משיב חרון אפו.
- עד. עקר הפדיון או התפלה אינו אלא ביום.
- עה. אין הכל כשרין לעשות פדיון.
- עו. מי שרוצה להמתיק דינים, אל ישטה יין כל היום.

מראה מקומות השלם

- מה נעגשו, שהיה להם לבקש רחמים על דורם ולא בקשו וכו'.
- עא. ב"ב קמ"ז, סי' צ"ו, דרש ר' פנחס בן חמא, כל שיש לו צער או חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים וכו' (עיין כותב שם)*
- עב. סנהדרין כ"ו, סי' ל"ט, רבי חייא בר זרנוקי ור"ש בן יהוצדק הוו קאזלי וכו' פגע בהו ר"ל איטפל בהדיהו וכו' חזייה לההוא גברא דקא כריב. אמר להם, כהן וחריש. אמרו לו, יכול לומר אנטיסטון אני בתוכו. תו חזייה לההוא גברא דהוה כסח בכרמו. אמר להו, כהן וזמר. אמרו לו, יכול לומר לעקל בית הבד אני צריך וכו' מובן*
- כי הלא רבי חייא ור"ש בשמעם את הקטרוג, טרחו ללמד זכות עליהם.
- סנהדרין ל"ג: מחזירין לזכות וכו' וחילופא למסית וכו'. פי' הבונה למדנו שחמלה וחנינה מלפני שוכן מעונה בכל שאר הנידונים וכו' לזכות להצילו וכו' = מ"מ מהר"צ
- עג. סנהדרין ל"ה, סי' מ"ט, אלא כדי שישוב חרון אף מישראל. עיין ברש"י אלא וכו' כשהקב"ה רואה שכולם עסוקים בדבר ומקנאים לכבודו.*
- עד. שם, ל"ד: דיני נפשות דנין ביום וכו' רמז*
- פירוש - כי פדיון נפש, תלוי בו נפשות, וע"כ צריך לעשותו ביום, כמו דיני נפשות, וכן הוא התפלה על כך.
- עה. סנהדרין ל"ז: סי' נ', ואין הכל כשרין לדון דיני נפשות וכו'*
- באור - כנ"ל בסעיף הקודם, כי הפדיון הוא דיני נפשות.
- עו. סנהדרין מ"ב. סי' ע"ד, ולא היו שותין יין כל היום וכו' רמז*

- עו. בעֲנוּה מְרִצִין אֶת הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא.
 עח. כְּשֵׁשׁ דִּין יִתְפַּלל בְּהַתְלַהְבוֹת.
 עט. בְּנִין הַפִּית שֶׁל אֲבָנִים הוּא סִפְנַת מִיתָה.
 פ. הַצְדָּקָה מִמְתִּיק הַדִּין.
 פא. הַמְקוּה מִמְתִּיק הַדִּין.

מראה מקומות השלם

- פירוש - גם כנ"ל בסעיפים הקודמים.
 עו. כי קטן הוא. נחם ה' על זאת וגו' (עמוס ז"ב, ג'), עיין רש"י, נחם על זאת, נתרצה בתפלתו ונעתר לי.
 הרי כי קטן הוא, מתנהג בענוה, ועל כן נחם ה' על זאת - נתרצה לו.
 כמה אקדם ה' אכף לאלהי מרום וגו' (מיכה ו"ו)
 הרי כמה אקדם ה', כמה ארצה לו, אכף וגו' - על ידי מדת הענוה, שאהיה כפוף.
 בקשו ענוה אולי תסרתו ביום אף ה' (צפניה ב"ג)
 בקשו ענוה, ועל ידי זה, אולי תסרתו ביום אף ה' - ויתרצה לכם.
 כי רוצה ה' בעמו יפאר ענוים בישועה (תהלים קמ"ד)
 הרי את הענוים יפאר ה' בישועה. ואולי גם מרישא דקרא רוצה מלשון מרצין.
 עח. צדק ומשפט וגו' אש לפניו תלך ותלהט וגו' (תהלים צ"ב, ג') רמז פירוש - צדק ומשפט, כשיש דין, אש לפניו תלך ותלהט - תתפלל בהתלהבות.
 עט. בית אבנים יחזה. אם יבלענו ממקומו וגו' (איוב ח"י"ז, י"ח)
 פירוש - בית אבנים יחזה, הרי בית זה סכנה לו, אם יבלענו ממקומו - כי אם יבלע אותו וימיתו.
 פ. מתן בסתר יכפה אף וגו' (משלי כ"א"ד)
 הרי צדקה יכפה אף, יכסה את חרון האף וימתיקו. (עיין רש"י, מתן בסתר, צדקה)
 כליון חרוץ שומף צדקה (ישעיה י"ב"ב)
 הרי הכליון החרוץ לבוא, שוטפו בצדקה.
 מה אעשה לך וגו' וחסדכם כענן בקר וגו' (הושע ו"ד), עיין רש"י, מה אעשה לך, מפני מדת הדין איך אוציא משפטך לאור. וחסדכם כענן בקר, כל טובתכם וצדקתכם אינה כלום.
 הרי הוא אומר, כי צדקתכם אינה טובה ועל כן אינו יכול להוציא משפטם לאור (להמתיק-דין) ונקיט דבר והיפוכו - על ידי צדקה טובה ומועילה, נמתק הדין.
 וחטיך בצדקה פרק וגו' (דניאל ד"ב"ד)

- פב. אחר הגזר-דין צריך להלביש את התפלה בספורי מעשיות.
- פג. על-ידי פתיחת ספר תורה נמתק הדין ונתישב על מקומו.
- פד. על-ידי השתיקה נמתק הדין.
- פה. הצום ושק הם סגלה לבטל גזרה.
- פו. להמתיק הדין תאמר הפרשה של אחת-עשרה יריעות עזים (שמות כו, לו), וקטרת (שמות ל') ואחת-עשרה ברכות שברך משה את השבטים (דברים לג) ומרפכה של יחזקאל (יחזקאל א').

מראה מקומות השלם

- פב. בגזרת עירין פתגמא ומאמר קדישין שאלתא וגו' (דניאל ד' י"ד), עיין ליקוטי מוהר"ן א' סי' ה', וענין התפלה הן בשני פנים. היינו קודם גזר דין מתפללין כסדר התפלה ואין צריך להלביש התפלה. אבל לאחר גזר דין צריך להלביש התפלה, כדי שלא יבינו המלאכים העומדים לשמאל ולא יקטרגו, כמו שכתוב, בגזרת עירין פתגמא, היינו לאחר גזר דין, אזי במאמר קדישין שאלתא, אזי הצדיקים מלבישים שאלתם במאמר.
- פג. דינא יתב וספרין פתיחו (דניאל ז' י"י)
 באור - דינא יתב, הדין נמתק ונתישב על מקומו, על ידי, וספרין פתיחו - פתיחת ספר-תורה, (ועיין בזוהר נשא דף קכ"ט, דינא יתיב, כלומר יתיב באתריה ודינא לא אתעביד וכו' וישתכבון ולא אתעבידו)
- פד. והלויים מחשים לכל העם לאמר הסו כי היום קדש וגו' (נחמיה ח' י"א)
 באור - והלויים וגו' הסו, הלויים אמרו להם שתוקו, כי היום קדש (רש"י, כי יום ד"ה הוא) - ויומתק הדין.
- פה. לכן המשביל בעת ההיא ידם כי עת רעה היא (עמוס ה' י"ג), עיין רש"י שם, מי שהוא חכם ידום בבא הרעה ולא יהרהר אחר מדת הדין, שהרי כל אלה עשו. כי עת רעה היא, עת המזומנת לקבל רעתם.
- פו. ועיין רש"י איוב ה' ב' ד"ה כי לאויל וגו' לאויל כמומתך יהרג כעסו, שאלו היית שותק שמא תשוב מדת הרחמים עליך.
 הרי בשתיקה מעורר מדת הרחמים ונמתק הדין.
- פה. נאספו בני ישראל בצום ובשקים וגו' (נחמיה ט' א')
- פו. ויקראו צום וילבשו שקים וגו' וינחם האלהים על הרעה וגו' (יונה ג' ה', י')

- פו. וּפְרַשְׁתָּ נְדָרִים (בְּמִדְבָּר ל') וּמִשְׁנֵי־וֹת שֶׁל מִסְכַּת שְׁבוּעוֹת.
 פח. עַל־יְדֵי הַכְּנָעָה מְבַטֵּל הַדִּין.
 פט. עַל־יְדֵי שִׁיר־הַשִּׁירִים נִמְתְּקִים הַדִּינִים.

מראה מקומות השלם

(בחינת המתקת הדין והרוגז, על ידי י"א יריעות עזים. וזה גם כן בחינת י"א סממני הקטורת. וזה גם כן בחינת י"א ברכות של משה (עיין רש"י תהלים צ' ד"ה תפלה למשה וכו' כנגדם ברך אחד עשר ברכות לאחד עשר שבטים בזאת הברכה), כ"ז להמתיק הדין והרוגז בחינת י"א ארורים שבתורה, שמשם יניקת החיצונים ח"ו)

ושם (ההמשך בפסוק ח'), הבנהרים חרה ה' וגו' מרכבתיך ישועה. (בחינת מרכבה של יחזקאל) עיין תרגום.

(עיין בסעיף הבא, הוספת באור לזה, כתבות - אמר סלה = המכאר)

פו. עֲרִיָה תַעֲוֹר קִשְׁתְּךָ שִׁבְעוֹת מִמּוֹת אִמֵּר סֵלָה וְגו' (שם, ההמשך בפסוק ט') עיין רש"י, עריה תעור קשתך, נגלה נגלית גבורתך. עיין תרגום: אתגלאה אתגליתא בגבורתך. שבעות, בחינת מס' שבועות. ממות, הוא הסדר של פרשת נדרים (במדבר ל')

באור - אמר סלה, אמירת כל הפרשות הנ"ל היא המתקת הדינים

פח. הֲרֵאִיתָ כִּי נִכְנַע אַחֲאֵב מִלִּפְנֵי יַעֲזָן כִּי נִכְנַע מִפְּנֵי לֹא אֲבִיא הֲרַעָה בִּימֵי וְגו' (מלכים א', כ"א-כ"ט)

כי רוח מלפני יעמוף וגו' (ישעיה נ"ז-ט"ז), עיין רש"י, כי רוח מלפני וכו' כלומר, כשרוחו נעטפת והוא נכנע, אני מבטל ריבי וקצפי מעליו.

נכנעו לא אשחיתם וגו' (דברי הימים ב', י"ב-ז')

ובהכנעו שב ממנו אף ה' וגו' (שם, פסוק י"ב)

ויכנע יחזקיהו בגבה לבו וגו' ולא בא עליהם קצף ה' וגו' (שם, ל"ב-כ"ו)

ובהצד לו חלה את פני ה' אלהיו ויכנע מאד וגו' וישמע תחנתו וגו' (שם, ל"ג-י"ב, י"ג)

ויכנעו עמי וגו' ויתפללו ויבקשו פני וגו' ואסלח לחטאתם וגו' (שם, ז"י-ד') (עיין לעיל ע"ז).

פט. עיין שיחות הר"ג סי' רמ"ג, צוה לאחד שהיה אצלו חולה בתוך ביתו שיקום קודם אור היום ויאמר

שיר השירים כולו. ואמר שכל הרפואות שבעולם כולם כלולים בשיר השירים. והנלפע"ד כי שיר

השירים מדבר מכל מיני עשבים וצמחים שמהם הרכבת הרפואות וכו'. = מ"מ צמח

- צ. מי שאפשר לו לעסק בתורה, ואינו עוסק, יסורין באין עליו.
- צא. מסכת אהלות מסגל להמתיק הדין.
- צב. מי שמגדל כלב, מעורר דין.
- צג. לפעמים הקדוש-ברוך-הוא מפיל את הרשע לאיזהו צרה, שילך אצל הצדיק ויבקשו להתפלל עליו.
- צד. המתקת הדינים הוא על-ידי הגורל כמו לעזאזל.
(פרוש דבר זה שמעתי מפיו הקדוש בשעת כתיבתי לפניו, שיקח שני מטבעות ויפיל עליהם גורל, גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל. והמטבע שעלה עליה הגורל לה' יתן אותה לצדקה, והשניה שעלה עליה הגורל לעזאזל ישליך אותה לאבוד, ועל-ידי זה נמתק הדינים).
- צה. לפעמים צדיק הדור בכעסו, שייכעם עליך ממתיק דינים.

מראה מקומות השלם

- צ. ברכות ה', סי' י"ב, אמר ליה רבי יוחנן וכו' אלא כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק הקב"ה מביא עליו יסורין וכו'.
- צא. ברכות מ"ו:, סי' ס"ב, ואמר רבי חמא בר' חנינא וכו' אף אהלים מעלים את האדם מכף חובה לכף זכות. רמז רחוק
פירוש - אף אהלים, אף מסכת אהלות, מעלים וכו' וממתיק דין.
- צב. שבת ס"ג:, סי' מ"ב, אמר רב כהנא אמר רבי שמעון בן לקיש ואמרי לה א"ר אסי אר"ש בן לקיש ואמרי לה א"ר אבא אר"ש בן לקיש, כל המגדל כלב רע בתוך ביתו מונע חסד מתוך ביתו וכו' מובן
באור - כי המונע חסד, מעורר דין הוא.
- צג. מאברהם אבינו ואבימלך, הגך מת וכו' (בראשית כ"ג) ועתה השב וכו' ויתפלל בעדך וחיה וכו' (בראשית כ"ז) = מ"מ הר"ר נחמן בורשטיין
נלפענ"ד רמז בעת שחלה אביה בן ידבעם וירבעם שלח את אשתו לאחיה השילוני וכו' (במלכים א' פרק י"ד) = מ"מ צמח
- צד. מדינים ישבית הגורל וגו' (משלי י"ח-י"ח) רמז
פירוש - מדינים ישבית הגורל - הגורל יבטל וימתיק דינים.
- צה. נהם ככפיר זעף מלך (עי"ז) וכטל על עשב רצונו (משלי י"ח-י"ב)
באור - נהם ככפיר זעף מלך, כשצדיק הדור כועס עליך (מאן, מלכי רבגן), על ידי זה,

- צו. כְּשֶׁקָם מִלֶּךְ חֹדֶשׁ בְּאֲמוֹת אֹי שֶׁר חֹדֶשׁ, אֲזִי הַדִּין נִתְעוֹרֵר.
- צו. עַל-יְדֵי קִשְׁיוֹת עֶרְף כְּנֶגֶד הַתְּשׁוּבָה, מִבִּיא עַל עֲצֻמוֹ שֶׁכֵּר גְּדוֹל בְּאִין מֶרְפָּא.
- צח. לֹא טוֹב לְשָׂנֵי בְּנֵי-אָדָם שֶׁשְׂמוֹתֵיהֶן שְׂוִים, שִׁדְּוֵרוֹ בְּדִירָה אֶחָת.
- צמ. עַל-יְדֵי עֲצָבוֹת מְעוֹרֵר הַדִּין.
- ק. עַל-יְדֵי הַבּוֹשָׁה נִמְתָּק הַדִּין.
- קא. צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ צְעָרוֹ לְרַבִּים.

מראה מקומות השלם

- זכטל על עשב רצונו - הרי זה כטל על עשב, שמרטיבו ומחייהו, כך הצדיק ממתיק בזה את הדין מעליו
- אודך ה' כי אנפת בי ישב אפך ותנחמני (ישעיה י"ב-א')
- באור - אודך ה' כי אנפת בי, ודוקא על ידי הכעס הזה, ישב אפך ותנחמני - נמתק הדין.
- צו. ובקום רשעים יחפש אדם (משלי ב"ח-י"ב)
- באור - ובקום רשעים, כשקם רשע למלוך, יחפש אדם - או יחפשו לצרור לאדם, כי הדין נתעורר.
- ובמשל רשע יאנח עם (משלי כ"ט-ב')
- באור - ובמשל רשע, כשרשע קם למשול, נתעורר הדין, ועל כן, יאנח עם.
- צז. איש תוכחות מקשה ערף פתע ישבר ואין מרפא (שם, פסוק א')
- באור - איש תוכחות מקשה ערף, כשמקשה עורף מלשמוע תוכחות ולעשות תשובה, פתע ישבר ואין מרפא - מביא על עצמו שבר גדול באין מרפא.
- צח. לפענ"ד יש רמוז רחוק לזה מצוואת רבי יהודה החסיד סעיף כח. ב' בני אדם ששמותיהן שוין לא יזדווגו יחד (ע"ד ביתו זו אשתו) עיין שם. = מ"מ צמח
- צט. ודבר עצב יעלה אף (משלי ט"ו-א')
- באור - ודבר עצב, העצבות, יעלה אף - מעורר הדין.
- ק. שבת פח: סי' ס' - תנו רבנן הנעלבים ואינם עולבים שומעים חרפתם ואינם משיבים עושים מאהבה ושמחים ביסורים (פירש רש"י על עליבה הנאה עליהם) עליהם הכתוב אומר ואהבנו כצאת השמש בנבורתו (שופטים ה"ל-א). והמהרש"א פירש (בגיטין לז:): שנמסר לאדם בזה המלכות והממשלה וכו' בחינת שהדינים נמסרים בידו ונמתק דין. כנלפענ"ד = צמח
- קא. סוטה ל"ב: סי' ע"ב, כדתניא, וטמא טמא יקרא (ויקרא י"ג-מ"ה), צריך להודיע צערו לרבים ורבים מבקשים עליו רחמים.*

- קב. כְּשֶׁנִּתְּן רְשׁוֹת לַמִּשְׁחִית, אִין מִבְּחִין בֵּין צְדִיק לְרָשָׁע, וְלֹא עוֹד
אֶלָּא שְׁמֵת־חֵיל מִהַצְדִּיק.
- קג. שְׁנוּי מְקוֹם קוֹרַע גְּזֵר־דִּין.
- קד. עַל־יְדֵי הֶרְחָמְנוֹת מִמְּתִיק הַדִּין.
- קה. לְפַעְמִים אָדָם מֵת מִחֶמֶת פֶּחַד אוֹ מִיִּתָּה אַחֲרַת פְּתֹאוּמִית, תֵּאֱמִין
שְׁזָה הָעֵת וְהַזְּמַן שָׁלוֹ.
- קו. עַל־יְדֵי הַשְּׁפָלוֹת יוֹכֵל לְבַטֵּל גְּזֵר־דִּין.
- קז. עַל־יְדֵי שְׁמוּשׁ צְדִיקִים נִמְתָּק הַדִּין.
- קח. בְּזָכוֹת בְּקוֹר־חֻלִּים אִין מֵת מִתּוֹךְ יִסּוּרִין.

מראה מקומות השלם

מועד קטן ה'. - שבת ס"ז. = מ"מ מהר"צ

- קב. ב"ק ס', סי' י"ז, תני רב יוסף וכו' כיון שניתן רשות למשחית, אינו מבחין בין
צדיקים לרשעים ולא עוד אלא שמתחיל מן הצדיקים תחלה וכו'.*
- קג. ר"ה ט"ז, סי' ז', ואמר רבי יצחק, ד' דברים מקרעין גזר דינו של אדם וכו' ויש
אומרים, אף שינוי מקום וכו'.*
- ועיין חידושי אנדות ב"מ ע"ה, סי' כ"ה, ד"ה בהאי מתא וכו' וי"ל דקאי
הצועקין ואינן נעניין, דאפשר דבמקום אחר יהא נענה כדאמרינן פ"ק דר"ה, שינוי
מקום מקרע גזר דינו של אדם וכו'
- קד. שבת קנ"א, סי' ק"מ, תניא, ר"ג ברבי אומר, ונתן לך רחמים ורחמך והרכך וגו'
(דברים י"ג י"ח), כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים וכו'.
- קו. מועד קטן ט"ז, אמר הקדוש ברוך הוא לדוד כיון שהשפלת עצמך אני גזור ואתה מבטלה =
מ"מ הר"ר נתן צבי קעניג
- קז. בתובות צ"ו, סי' ל"ג, אמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן, כל המונע תלמידו
מלשמשו, כאילו מונע ממנו חסד וכו'. מובן
הרי אם משמשו, זוכה לחסד, ונמתק דינו.
- ועיין עירובין ג"ד, סי' כ"א, תנא, תלמיד אחד היה לו לר' אליעזר, שנתחייב
שריפה למקום, אמרו, הניחו לו, שאדם גדול שימש.
הרי נמתק דינו בזכות שימוש צדיקים.
- קח. נדרים מ', סי' כ"ה, אמר רב, כל המבקר את החולה וכו' ויחייהו מן היסורים וכו'

קט. כיון שהגיע מדת הדין של מעלה על האדם, אף על פי שעדין אינם שולטין עליו, יכול להרגיש את מדת הדין על ידי הזבובים שבבית.

חלק שני

- א. מי שעוסק להמתיק דינים, על ידי זה בנקל לו לקדש השם בלי מונע גם עיניו אינם פהות.
- ב. על ידי הצרות נעשו עטרות.

מראה מקומות השלם

ועיין בחידושי אנדות ד"ה מה שכרו בעוה"ז וכו' ואמר החייהו מן היסורין דהיינו, שלא ימות מתוך יסורין כמו שהחיהו לחולה זה מתוך היסורין וכו' נדרים מ"א., סי' כ"ט, וא"ר אלכסנדר א"ר חייא בר אבא ואמרי לה אריב"ל, כיון שהגיע קיצו של אדם, הכל מושלים בו וכו'. עיין רש"י, הכל מושלן בו להמיתו אפי' זבוב וכו' רמז קצת פירוש - כי על ידי ממשלת הזבובים בבית, יכול להרגיש את מדת הדין עליו כי אז הכל מושלן בו אפי' זבוב וכו'.

חלק שני

א. מד"ר לך לך פר' מ"ב סי' ז', וישבו ויבאו אל עין משפט הוא קדש וגו' (בראשית י"ד), א"ר אחא, לא באו ליזדווג אלא בתוך גלגל עינו של עולם, עין שעשתה מדת הדין בעולם, הן מבקשים לסמותה, אתמהא. היא קדש, אמר רבי אחא, הוא כתיב, הוא שקדש שמו של הקב"ה בכבשן האש וכו' (עין שעשתה מדת הדין בעולם וכו', פירש מתנות כהונה, שכבשה) רמז עיין ידי משה.

פירוש - אברהם אבינו, שהוא גלגל עינו של עולם - שהאיר עיני כל העולם בענין האמונה, הוא העין שכבש את מדת הדין ועסק תמיד להמתיקו, ועל כן הם מבקשים לסמותה ולא יכולים. הוא קדש - גם הוא אשר זכה לקדש שמו של הקב"ה וכו', וזה בזכות העין שעשתה מדת הדין בעולם - היינו, ע"י עין משפט, כמבואר כ"ז במדרש הג"ל

ב. מד"ר נח פר' ל"ד סי' א', הוציאה ממסגר נפשי וגו' כי יכתרו צדיקים וגו' (תהלים קמ"ב ח'), הוציאה ממסגר נפשי, זה נח שהיה סגור בתבה וכו' כי יכתרו צדיקים, יתכללון כי צדיקיא וכו' רמז פירוש - הרי על ידי הצרות שהיה לנח בתיבה, ויצא מזה, נעשו עטרות.

- ג. מי שמקבל יסורים בשביל להקל יסורים מעל ישראל, על-ידי זה יזכה לרוח-הקדש.
- ד. פרשיות המועדים הכתובים בפרשת פינחס - מסגלים בקריאתם לבטל דינים, ומסגלים לזכות בדיני עכו"ם.
- ה. על-ידי צדקה ממתיק הדין של לעתיד לבוא, הינו יום הדין של עתיד לבוא.
- ו. מי שיודע, בשרואה, איזהו דין על ישראל, להפך את הדין על אחד מאמות בבחינת "ואתן אדם תחתך", על-ידי זה [כל] הנבראים מחזירים פחם ונכללים בו בזה האיש, כדי לחדש פחם, גם על-ידי זה נפתח השער של מיני משלים בעולם.

מראה מקומות השלם

- ג. מד"ר שמות פר' ה' סי' כ', ויכו שמרי בני ישראל וגו' (שמות ה"י"ד), מכאן אתה למד שהיו כשרים ומסרו עצמן על ישראל וסבלו מכות כדי להקל מעליהם, ולפיכך זכו לרוח הקודש וכו'.
- ד. מד"ר בא פר' ט"ו סי' כ"ה, חקיו ומשפטיו לישראל (תהלים קמ"ז"ט), אלו קדושי החדשים שיש בהם חוקים ומשפטים. חוקים, אלו המועדים שתלויים בהם המשפטים וכו'. רמז רחוק פירוש - מרומז בזה, כי המועדים - היינו, פרשת המועדים, תלויים בהם המשפטים - היינו, המתקת הדינים תלוי בקריאת פרשת המועדים. וכן מסוגלים להמתיק את הדין בדיני עכו"ם ולזכות בהם, וזהו הרמז - ומשפטיו לישראל, והיינו, המשפטים של ישראל בדיני עכו"ם, וד"ל.
- ה. מד"ר בא פר' י"ז סי' ד', לכשיעמוד לעתיד לבא ודן עולמו, מי יוכל לעמוד, לכך כתיב, ומה אעשה כי יקום אל וגו' (איוב ל"א"ד), מפני מה עתיד לקום, מפני צעקת עניים וכו' רמז פירוש - הרי עיקר הדין לעתיד לבא יהיה על דבר צעקת עניים, ועל כן על ידי צדקה ממתיק הדין של לעתיד לבא.
- ו. מד"ר משפטים פר' ל' סי' א', ועז מלך משפט אהב וגו' (תהלים צ"ט"ד), אימתי נתן העוז להקב"ה, בשעה שהוא עושה את הדין בעובדי כוכבים וכו' העוז של מלך מלכי המלכים הקב"ה, והוא אוהב את המשפט ונתנו לישראל שהם אוהביו וכו' אמרו ישראל לפני הקב"ה, רבון העולם, עד מתי אי אתה עושה דין בעובדי כוכבים. אמר להם, עד שתגיע עונתן ליבצר וכו' ונותנו בגת

- ז. אלו גומלי-חסדים, העושים חסד ולפעמים גורמים עם החסד לרעה ועושים עצמן כאלו אינם רואים הרעה, הצומחת מחסדם, וזהו בחינת האזהרה שהזהיר לכהנים בחינת חסד "שלא יפסיעו פסיעה גפה", על ידי זה גורמים שהדין שלמעלה, חס ושלו, אינו במתינות. וכן להפך, כשמדקדקים בחסדם, שלא יצמיח רעה, על ידי זה הדין במתינות.
- ח. מי שבועט ב'סורין', כאלו אומר לאל: סור ממני.
- ט. כשאדם לומד עד שנתנגע, בזה ממתיק דינים ומעורר רחמים, גם על ידי זה מעורר רחמים אצל אביו בקבר.

מראה מקומות השלם

ודרכו ומזמר והן עונין אחריו. כך אמר הקב"ה לישראל, המתינו לי עד שתגיע עונתה של אדום ואני דורדאותה וכו' אני פותח לכם ואתם עונים אחרי וכו' עיין מתנות כהונה ד"ה ומזמר וכו' היו משוררים שירות ומיני משלים. רמו רחוק מאד

פירוש - כי העוז להקב"ה כשעושה דין בעכו"ם. והלא הוא אוהב את המשפט ונתנו לישראל, על כן יש להם כח להפוך את הדין על אחד מאומות, ועי"ז יש להם העוז והכח, ומשום הכי, נכללים בו הנבראים כדי לחדש כחם. וגם על ידי זה, נפתח השער של מיני משלים בעולם, כי בזמן עשיית המשפט בעכו"ם, דורכו ומזמר וכו' והיינו, משוררים שירות ומיני משלים, כנ"ל.

ז. שם, סי' ב', אלא א"ר אבינא, בשם שהזהיר הקב"ה את הכהנים שלא יהו פוסעין פסיעות גסות על גבי המזבח וכו' כך הזהיר הקב"ה את הדיינין שלא יפסיעו פסיעות גסות בדין. רמו

פירוש - לפי השגת רביז"ל, ענין הפסיעות גסות בכהנים ובדיינים, אינו רק סמיכות ענינים, אלא ענין אחד ממש הוא. והיינו, כשהכהנים - בחינת חסד - פוסעים פסיעות גסות, ואינם מתונים בחסדם, ויוצא מזה רעה, על ידי זה גורמים שהדין שלמעלה חס ושלו, אינו במתינות. אבל כשמדקדקים בחסדם שלא יצמיח ח"ו רעה, על ידי זה הדין במתינות, כי ענין אחד הוא ותלוי זה בזה, המתנות בכהנים - בחינת חסד - והמתנות בדיינים - בדין.

ח. שם, סי' י"ג, א"ר אחא וכו' שנאמר, ויאמרו לאל סור ממנו וגו' (איוב כ"א"י"ד), אלו היסורין וכו'

ט. עיין לימוד י"ג חלק שני.

מד"ד תולדות פר' ס"ג סי' א', ר' לוי אמר, מנין אתה אומר, שכל מי שיש לו בן יגע בתורה, שהוא מתמלא עליו רחמים וכו' ר"ש בן מנסיא אומר, אין לי

- י. לפנים מדת הדין אינו בְּיָדִים רִיקָנִיּוֹת.
- יא. מי שְׁכָלָב נִשְׁכּוּ, בְּיָדוֹעַ שְׂרַחְמֵי הַשֵּׁם מְסַלְקִים מִמֶּנּוּ, גַּם בְּיָדוֹעַ שְׁנִכְשֵׁל בְּמֵאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת.
- יב. לְפַעֲמִים מִסְתִּירִין אֶת הָאָדָם מִמֵּדַת הַדִּין, בְּזֶה שֶׁהַצְּדִיק מַגְבִּיחַ וּמְתַפָּאֵר אֶת עַצְמוֹ עַל [וּמְשִׁיל אֶת] זֶה הָאָדָם.

מראה מקומות השלם

- אלא לב אביו של בשר ודם, מניין שאפילו הקב"ה מתמלא רחמים עליו בשעה שהוא יגע בתורה וכו' רמז
- י. מד"ר משפטים פר' ל"א סי' ב', ר' אבהו אומר וכו' הקב"ה קבע שלש רגלים והתורה בזכות האבות שאינן באין לפני הקב"ה ריקנין וכו' משל לאחד שהיה לו עסק לפני המלך והיו לו סניגורין מפייעין עליו, כך אדם וכו' שנאמר, מתן אדם ירחיב לו וגו' (משלי י"ח ט"ז), מה שהוא עושה עם העניים, מסייעין אותו וכו' רמז
- פירוש - הרי אין באין לפני הקב"ה ריקנין, כמו שכתוב, מתן אדם ירחיב לו, והצדקה שהוא עושה עם העניים מסייעין אותו להמתיק דינו, ומפייעים בזה מדת הדין.
- (עיין מד"ר כי תשא פר' מ"ג סי' ג', ר' נחמיה אומר, מהו ויחל משה וגו' (שמות ל"ב י"א), שהכנים לאלהים כמין דורון וכו' ועיין ידי משה, ועוד שמעתי, לפי שהיה זורה את העגל על פני המים וכו' והיה העגל משקל קכ"ה קנטרן של זהב ואין לך מתנה מרובה מזה.) = הרי גם בפיוס מדת הדין בחטא העגל, כי אין לך מתנה מרובה מזה, וזהו שאמר, שהכנים לאלהים כמין דורון.)
- יא. עיין אבילה ט' חלק שני.
- מד"ר וישב פר' פ"ד סי' י"ד, ויאמר האיש נסעו מזה וגו' ויראו אתו מרחק וגו' (בראשית ל"ז י"ז, י"ח) נסעו מזה, ממדותיו של מקום. ויראו אתו מרחק, אמרו כואו ונשסה בו את הכלבים וכו' פירש מתנות כהונה, ממדותיו של מקום, שהם דרכי החסד והחמלה, והם נהגו עמו בהפך זה.
- מזה רמז, שמי שהקב"ה בעצמו שיסה בו הכלב, בידוע, שרחמי השי"ת נסתלק ממנו.
- ועיין שם בזרע אברהם, רמז למאכלות אסורות.
- יב. מד"ר משפטים פר' ל"א סי' י"ד, הוכא שם הפסוק, כי אלהים שפט זה ישפיל וזה ירים (תהלים ע"ה ח'), הוא בחינת הצדיק.

התבודדות

- א. מי שמתבודד את עצמו ובודל את עצמו מבני אדם, מזדקקין עליו מלמעלה.
- ב. על ידי התבודדות ומפנה לבו לבטלה בא לבעם.

מראה מקומות השלם

(ועיין מדרש כי תשא פר' מ"ז סמוך לסופה, וכן משה קטרג על ישראל, שנאמר, אנא חטא העם הזה חטאה גדלה וגו' (שמות ל"ב-ל"א), כשראו מלאכי חבלה שהוא מקטרג אותן, אמרו לא יהיה לנו עסק לקטרג, כל ימים שזה מקטרג יפלו ביד זה וכו' כשראה משה שנסתלקו, אמר להקב"ה, ועתה אם תשא חטאתם וגו' (שם, פסוק ל"ב) וכו' הרי משה רכינו הסתיר אותם ממדת הדין כזה שהגביה עצמו עליהם וקטרג עליהם, ועל ידי זה נסתלקו מלאכי חבלה, והמתיק הדין ואמר, ועתה אם תשא חטאתם וגו' ועיין מד"ר ויקרא פר' א' סי' ה', וכן הלל אומר, השפלתי היא הנבהתי וכו'. באור - השפלתי זה שהצדיק משפיל אותי, היא הנבהתי, בזה מגביה אותי. שכן עי"ז זה הוא מסתיר אותי ממדת הדין.

התבודדות

- א. לך עמי בא בחדריך וסגר דלתך בערך וגו' כי הנה ה' יצא ממקומו לפקד עון וגו' (ישעיה כ"זכ', כ"א)
- באור - לך עמי בא בחדריך וגו', המתבודד ובודל עצמו מבני אדם, כי הנה ה' יצא ממקומו לפקד עון וגו' - מזדקקין עליו מלמעלה לפקד עונו.
- ישב בסתר עליון וגו' (תהלים צ"א - א')
- פירוש - ישב בסתר, היושב בסתר ובודל עצמו מבני אדם, עליון - מזדקקין עליו מלמעלה.
- ב. אבות פ"ג משנה ד', רבי חנינא בן חכינאי אומר וכו' והמהלך בדרך יחידי ומפנה לבו לבטלה הרי זה מתחייב בנפשו.
- פירוש - והמהלך בדרך יחידי, בחינת התבודדות, ומפנה לבו לבטלה (כפשוטו, שבתוך כך מסיח דעתו ולבו לדברים בטלים), הרי זה מתחייב בנפשו - בחינת בעם, בחינת - מרף נפשו באפו וגו' (איוב י"חד').
- באור - הרי זה מתחייב בנפשו - בא לבעם, הטורף ומחבל נפשו.
- עיין בעם אות ל"ה.
- בדד ישבתי כי זעם מלאאתני (ירמיה ט"ו - י"ז)
- פירוש - בדד ישבתי, והייתי בודל עצמי מבני אדם, כי זעם מלאאתני - על כן הכעס מלאאתני.

חלק שני

א. השיחה שאדם משיח בינו לבין קונו, השיחה הזאת נעשית אחר-כך גאלה וישועה לבניו.

הרהורים

א. על-ידי ענוה ינצל מהרהורי עבודה זרה.
 ב. כשאתה מתפלל ונופל לך הרהורי עבודה זרה תכונ בשם "אלקינו".

מראה מקומות השלם

כי מצפון עשן בא ואין בודד במועדיו (ישעיה י"ד-ל"א)
 פירוש - עשן, מלשון חרון אף וכעס, כמו - עלה עשן באפו וגו' (שמואל ב', כ"ב"ט' תהלים י"ח"ט'), והיינו, כי מצפון עשן בא, בא לכעס על ידי, ואין בודד במועדיו - כי אינו מתבודד כראוי, כמועד ובזמן אלא בודל עצמו מבני אדם ומפנה לבו לבטלה.

חלק שני

א. מד"ר ויצא פר' ע' סי' ו',
 ושבתי בשלום אל בית אבי והיה ה' לי לאלהים (בראשית כ"ח"כ"א), ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי, נמל הקב"ה שיחתן של אבות ועשאן מפתח לגאולתן של בנים. אמר לו הקב"ה, אתה אמרת, והיה לי לאלהים, חייך - כל טובות וברכות ונחמות שאני נותן לבניך, איני נותנן אלא בלשון הזה וכו'.
 הרי שיחתו של יעקב אבינו בינו לבין קונו, נעשית אח"כ גאולה וישועה לבניו.

הרהורים

א. כי דכיתנו וגו' אם שכחנו שם אלהינו ונפרש כפינו לאל זר (תהלים מ"ד-כ', כ"א), רמז רחוק.
 פירוש - כי דכיתנו וגו', לאחר שאנו מדוכאים ומושפלים, אם שכחנו שם אלהינו וגו' - בתמיה, האם שכחנו וגו' לאל זר? הלא על ידי הענוה והשפלות נצלנו מהרהורי העבודה זרה.
 ב. שם, אם שכחנו שם אלהינו ונפרש כפינו לאל זר (פרישת כפים, בחינת תפלה).
 באור - אם שכחנו שם אלהינו, אם לא כיוננו בשם אלהינו, ונפרש כפינו לאל זר - התפללנו תוך הרהורי עבודה זרה.

- ג. מִחֲשָׁבוֹת טוֹבוֹת בָּאִים עַל־יְדֵי וְדוּי, שְׁמַתוּדִים לְפָנַי הַתְּלִמִּיד־חֶכֶם.
- ד. מִי שֶׁמִּסְפָּר מַעֲשִׂיֹת שְׁאִרְעוּ לְצַדִּיקִים, עַל־יְדֵי זֶה נִמְשָׁכִין לוֹ מִחֲשָׁבוֹת טוֹבוֹת.
- ה. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִחֲשָׁבוֹת רָעוֹת, יָדִין אֶת כָּל בְּנֵי־אָדָם לְכַף זְכוֹת תְּמִיד.
- ו. עַל־יְדֵי דְמָעָה נִמְאָסִים כָּל הַתְּאֻוֹת.
- ז. מִי שֶׁאֵינוֹ מֵאֲמִין בְּצַדִּיק, עַל־יְדֵי זֶה אֵין לְבוֹ נִכּוֹן עִם הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ.

מראה מקומות השלם

- ג. רחש לבי דבר טוב אמר אני מעשי למלך וגו' (תהלים מ"ה - ב'), (מאן מלכי, רבנן. = גימין ס"ב).
- באור - רחש לבי דבר טוב, המחשבות טובות שלי באו, על ידי, אמר אני מעשי למלך - וידו דברים לפני התלמיד חכם.
- ד. כנ"ל. באור - רחש לבי דבר טוב, זכיתי למחשבות טובות, על ידי, אמר אני מעשי למלך - ספרתי ספורי מעשיות שאירעו לצדיקים.
- ה. מישרים תשפטו בני אדם. אף בלב עולת תפעלון וגו' (תהלים נ"ח-ב', ג') עיין רש"י, אף בלב עולת תפעלון, ולא עוד אלא שבלכבכם אתם חורשים רעה לפעול עול.
- באור - מישרים תשפטו בני אדם, תדונו את כל בני אדם לכף זכות, וזה יהיה תיקון, אף בלב עולת תפעלון - על המחשבות רעות שלכם.
- ו. ימאסו כמו מים יתהלכו למו וגו' (שם, פסוק ח'), פירש רש"י, דוגמתו: וכל ברכים תלכנה מים (יחזקאל ז'-י"ז = כ"א-י"ב), מדמעתו. רמו.
- פירוש - ימאסו, כל התאוות ימאסו, כמו מים יתהלכו למו - על ידי הדמעות.
- בדמעותי ערשי אמסה (תהלים ו'-י"ז) = מ"מ מהר"צ (פירוש - בדמעותי, ערשי אמסה - אמסה תאות המטה).
- ז. ולכם לא נכון עמו ולא נאמנו בבריתו (תהלים ע"ח-ל"ז), בבריתו - (בחינת הצדיק, כידוע). רמו.
- פירוש - ולכם לא נכון עמו, אין לכם נכון עם השי"ת, ולא נאמנו בבריתו - כי לא מאמינים בצדיק.

- ח. הַחֲגוּרָה שְׁחַגּוּר בָּהּ אֵיזָה צְדִיק - בְּשֶׁתְּחַגֵּר בָּהּ הוּא סִגְלָה לְבַטֵּל הִרְהוּרִים.
- ט. עַל-יְדֵי שְׁקָר נִתְחַלֵּל הַבְּרִית קִדְשׁ.
- י. מִי שְׁמַקְדֵּשׁ אֶת עַצְמוֹ וְעוֹלָה עַל מַחְשְׁבֹתוֹ הַתְּפָאֲרוֹת, בְּשִׁישְׁבֵר הַהַתְּפָאֲרוֹת, יִשָּׁיג וְיִקְנֶה הַתּוֹרָה.
- יא. הִצְעָקָה מִבַּטֵּל אֶת הַפְּנִיּוֹת.

מֵרָאָה מִקוֹמוֹת הַשְּׁלֵם

- ח. עֵינַי לִקְמֹן נ"פ. זִכְרִים פ"ח: , ס"י כ"ב, אֲבִנָּם מִכֹּפֵר עַל הַרְהוּר הַלֵּב וכו'.
- בָּאוּר - הָרִי מְצִינֵנו שֶׁהֵאֲבִנָּם שֶׁלִּבְשׁ בּוֹ הִכְתֵּן וְעָשָׂה אֶת הָעֲבוּדָה, תִּיקֹן הוּא וּמִכֹּפֵר עַל הַרְהוּר הַלֵּב שֶׁכִּבֵּר נִכְשְׁלוּ בָהֶם. כִּךְ גַּם הַחֲגוּרָה שְׁחַגּוּר בּוֹ הַצְדִּיק בַּעַת עֲבוּדָתוֹ - עֲבוּדַת ה' - , כִּשְׁחַגּוּר אוֹתוֹ אַחֵר, סִגְלָה הִיא, בְּכֹל זֹאת, לְבַטֵּל הַרְהוּרִים וְהִינּוּ, שְׁלֵם יִהְרֶהר יוֹתֵר.
- ט. לֹא אֲחַלֵּל בְּרִיתִי וּמוֹצֵא שְׁפָתַי לֹא אֲשַׁנֶּה (תְּהִלִּים פ"ט-ל"ח)
- פִּירוּשׁ - לֹא אֲחַלֵּל בְּרִיתִי, עַל יְדֵי, וּמוֹצֵא שְׁפָתַי לֹא אֲשַׁנֶּה - לֹא אֲשַׁקֵּר.
- וְלֹא שְׁקִרְנֵנו בְּבְרִיתְךָ (תְּהִלִּים מ"ד - י"ח)
- פִּירוּשׁ - וְלֹא שְׁקִרְנֵנו, עַל יְדֵי שְׁלֵם שְׁקִרְנֵנו, בְּבְרִיתְךָ - שׁוֹמְרִים אֲנֵנו בְּקִדּוּשַׁת הַבְּרִית וְלֹא חֲלַלְנוּהָ.
- י. עֵז וְתַפְאֲרַת בְּמִקְדָּשׁוֹ (תְּהִלִּים צ"ו-ו'), (עֵז - הִיא הַתּוֹרָה).
- פִּירוּשׁ - עֵז, קִנֵּן הַתּוֹרָה הוּא מְשִׁיג, וְתַפְאֲרַת בְּמִקְדָּשׁוֹ - אִם הוּא מִבַּטֵּל אֶת הַהַתְּפָאֲרוֹת שְׁעוֹלָה מִמַּחְשְׁבֹתוֹ כִּשְׁהוּא מִקְדֵּשׁ אֶת עַצְמוֹ.
- יא. פָּנָה אֶל תְּפִלַּת הָעֶרְעֵר וְלֹא בֹזֵה אֶת תְּפִלַּתְם (תְּהִלִּים ק"ב-י"ח), פִּירוּשׁ רַש"י,
- הָעֶרְעֵר - הַצּוֹעֵק וְכו' רַמְזוֹ דַּק.
- פִּירוּשׁ - פָּנָה אֶל תְּפִלַּת הָעֶרְעֵר, הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ פּוֹנֵה אֶל הַצּוֹעֵק, וְלֹא בֹזֵה אֶת תְּפִלַּתְם - עַל אִפְּ הַפְּנִיּוֹת, כִּי הִצְעָקָה מִבַּטֵּל אוֹתָן.
- (וַיֵּשׁ בֹּזֵה דְבָרִים עֲטוּקִים הִרְבֵּה, וְאִינֵן כֹּאֵן הַמְּקוֹם לְהֵאֲרִיךְ. וְתוֹכֵן הַדְּבָרִים, כִּיּוֹן שֶׁהִקְב"ה פּוֹנֵה אֵלָיו וּמֵאִיר לוֹ פָּנָיו, כְּבִיכּוֹל, כִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה - בַּחֲנִינָה וּפְנִיּוֹתֵי אֵלֵיכֶם וְהַפְּרִיתִי אֶתְכֶם וְגו' (וַיִּקְרָא כ"ו - ט') לְהַטִּיב וְכו', עֵי"ז מִמִּילָא נִתְבַטְּלִין הַפְּנִיּוֹת, שֶׁהֵם בַּחֲנִינָה הַמַּחְשְׁבוֹת זְרוֹת שְׁבִמָּה, שְׁפוּנִין עַצְמָן מִהַקְדוּשָׁה - מִכּוֹוֹנַת הַתְּפִלָּה לְצַד אַחֵר ח"ו שְׁזֵה בַּחֲנִינָה - כִּי פָּנָה אֶל אֱלֹהִים אַחֲרֵים (דְּבָרִים ל"א - י"ח) ר"ל. כִּי מֵעַשׂ מִן הָאוֹר דּוֹחָה הִרְבֵּה מִן הַחוּשׁ [צִידָה לְדֹרֵךְ י"ב])
- רַעֲבִים גַּם צִמְאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַטֵּף. וַיִּצְעֲקוּ אֶל ה' בְּצַר לָהֶם מִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם יִצִּילֵם (תְּהִלִּים ק"ז-ה', ו')
- בָּאוּר - עַל אִפְּ שִׁישׁ לָהֶם פְּנִיּוֹת, רַעֲבִים גַּם צִמְאִים, וְעַל כֵּן נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַטֵּף, בְּכֹל

- יב. על־ידי לימוד ארבעה "שלחן־ערוך" יתבטל הפניות.
 יג. כשתחשב איזה תורה שחדשת, הוא סגלה לבטל המחשבות זרות.

מראה מקומות השלם

זאת, הואיל - ויצעקו אל ה' וגו', הרי הצעקה מבטלת את הפניות, ולכן - ממצוקותיהם יצילם.

- יב. אודך בישר לבב בלמדי משפטי צדקך (תהלים קי"ט"ז)
 באור - אודך בישר לבב, בלי פניות ועקמימות, בלמדי משפטי צדקך - על ידי לימוד משפטים ודיני התורה והיינו, ארבעה שלחן ערוך, כי על ידם יתבטל הפניות.
 (עיין ליקוטי מוהר"ן א' סי' ס"ב אות ב', כי צריך לעבוד את ה' בשני יצרין, שיהיה היצר הרע כפוף ליצר טוב, כמאמר חז"ל - במשנה ברכות נ"ד. ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך וגו' (דברים ו"ה), בכל לבבך - בשני יצריך, ביצר טוב וביצר הרע וכו', שיהיה לבו שלם עם ה' אלהיו, שלא יהיה לו מחלוקת בין שני יצרין היינו, שלא יהיה לבו חלק עליו; בחינת - חלק לבם וגו' (הושע י"ב) וכו' והתיקון לזה המחלוקת שבלב, לתקן אותו בשרשו. היינו, כי עיקר התהוות מחלוקת היצר הרע, שרשו מן המחלוקת שבקדושה, כשהשתלשלה מן דרגא לדרגא עד שנשתלשל למטה, נתהווה ממנו מחלוקת היצר הרע, בבחינת - חלק לבם, ומטיל בו אפיקורסות וכו' ומחלוקת שבקדושה, הוא מחלוקת תנאים ואמוראים שבגמרא, שזה אוסר וזה מתיר וכו' וכשמתקן המחלוקת שבקדושה, אזי ממילא נתבטל מחלוקת היצר הרע, כי אין אחיזתו אלא משם. ותיקון המחלוקת שבקדושה, הן הלכות פסוקות, כי פסק הלכה, הוא השלום והכרעה של מחלוקת התנאים ואמוראים. ועל ידי לימוד הפוסקים, הוא נתקשר להשלום שבקדושה, ומתקן המחלוקת שבקדושה, ואז נתבטל המחלוקת היצר הרע שבלבו, ואז יוכל לעבוד את ה' בכל לבבו, בשני יצרים וכו', וזה, אודך בישר לבב בלמדי משפטי צדקך (תהלים קי"ט"ז), לבב - דייקא, בשני יצרין. אימתו, כד - למדי משפטי צדקך, היינו, על ידי לימוד הפוסקים וכו')
 יג. בלבי צפנתי אמרתך למען לא אחטא לך (שם, פסוק י"א)

באור - בלבי צפנתי אמרתך, אני נותן לבי להבין חידושי תורתך (אשר זכיתי לחדש), למען לא אחטא לך - במחשבות זרות.

עיין רש"י ב"ב ט"ו, סי' ל"א, ד"ה ברא לו תורה, הן תבלין שהיא מבטלת את הרהורי העבירה וכו',

- יד. מי שיש לו מחשבות רעות, ידבר לעצמו דברי בזיונות.
 טו. אכילה ושתיה מטרידות את המחשבה.
 טז. על ידי פעם בא הרהורי עבודה זרה.
 יז. כשמבזה את המועדות, בא להרהורי עבודה זרה.

מראה מקומות השלם

- יד. ה' לא גבה לבני וגו' אם לא שויתי ודוממתי נפשי כגמל עלי אמו כגמל עלי נפשי (תהלים קל"א - א', ב')
- באור - ה' לא גבה לבני וגו', לא היה בלבי מחשבת גאווה, ועל כן לא היה בלבי מחשבות רעות, וזאת כי, אם לא שויתי ודוממתי, עליך, נפשי, כגמל עלי אמו, כגמול (יונק שדים) שהוא נתון עלי אמו, כגמל עלי נפשי - נפשי בקרבי לנגדכ כיונק שדי אמו (רש"י). הרי אם בזיתי עצמי כיונק שדי אמו, על כן לא גבה לבני וגו' - לא היה בלבי מחשבות רעות.
- אל תט לבני לדבר רע וגו' יהלמני צדיק חסד ויוכיחני וגו' (תהלים קמ"א-ד', ה')
- באור - אל תט לבני לדבר רע וגו', אין לבני נוטה למחשבות רעות וכו', וזאת כי, יהלמני צדיק חסד ויוכיחני - כל מה שהצדיק מוכיחני ומייסרני, חסד הוא לי, וכי מגיע לי עוד יותר מזה. (ועל כן אין לבני נוטה למחשבות רעות).
- טו. ברכות י':, סי' נ"ד, ואמר רבי יוסי בר' חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב, מאי דכתיב, לא תאכלו על הדם וגו' (ויקרא י"ט - כ"ו), לא תאכלו קודם שתתפללו על דמכם. וברשב"א שם, גם על מאמר לא תאכלו על הדם האריך קצת וכו' וככללם שלא יאכל עד שיתפלל על דמו. ר"ל, שהאדם נברא לעבוד בוראו וכו' ואלו לא התפלל והודה לפניו וכו' אם אינו משלים חק כוונת בריאתו, והאכילה ושתיה מטרידות המחשבה, לכן אם יקדים אכילה ושתיה, הן סבות מטרידות נפשו מלהשלים חיובו בהודאתו לפני הבורא יתברך וכו'.
- טז. שבת ק"ה:, סי' ע"א, תניא, ר' שמעון בן אלעזר אומר משום חילפא בר אנרא שאמר משום ר' יוחנן בן נורי, המקרע בגדיו בחמתו והמשבר כליו בחמתו והמפור מעותיו בחמתו יהא בעיניך כעובד עכו"ם, שכך אומנתו של יצר הרע, היום אומר לו עשה כך למחר וכו' עד שאומר לו עבוד עכו"ם והולך ועובד וכו' רמז.
- פירוש - הרי תחלת אומנתו של היצר הרע הוא שמביא לידי כעס, כנ"ל, עד שכסוף מביאו לידי עבודה זרה, ואם כן, הרי במהלכו בא להרהורי ע"ז, וד"ל.
- יז. פסחים קי"ח., סי' נ"ח, אמר רב ששת משום ר' אלעזר בן עזריה, כל המבזה את המועדות כאילו עובד ע"ז וכו'. רמז.

- יח. מי שיושב בין אנשי נאוף או במקום שהיה בו נאוף, על ידי זה פא להרהורים רעים.
- יט. אין היצר הרע תאב אלא לדבר שהוא אסור לו.
- כ. התאוות – מלבש בהם חסד השם יתברך.
- כא. על ידי מחילת עוונות תזכה לבר לבב.

מראה מקומות השלם

פירוש – עיין במהרש"א מכות כ"ג, כל המכזה את המועדות וכו' ביטול המועדות בזמנם הוא גורם לעבודת כוכבים וכו' והוא כי המועדות בזמנם הם זכר ליציאת מצרים וכו' והוא מורה על מציאותו ויכלתו ברוך הוא וכו'. הרי לפי באור המהרש"א הנ"ל, מדויק לשון רביז"ל, כי בא להרהורי ע"ז, וד"ל.

יח. כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו וגו' (ויקרא י"ח"ג)

אור החיים פרשת אחרי מות, ד"ה דבר ואמרת וגו' כמעשה וגו' צריך לדעת וכו' אבל במי שעברו בחינה הנזכר, כפי הטבע אין אדם שליט ברוחו למנוע מעצמו חשק המכריחו. ועל זה נתכוון ה' בנועם דברי אלהים חיים ואמר, כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה, פירוש – הגם שישבתם במקום שאנשיה בני זנונים ולא תמנע מכם בחינת החושב, לצד ישיבתכם ביניהם כל הזמן ההוא, כאומר – אשר ישבתם בה, ואין ישיבה אלא עכבה וכו' אעפ"כ אנכי מצוה אתכם שתתעצמו לנצח החשק לבל תעשו כמעשיהם. ואמר עוד, וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה וגו', פירוש – אעפ"כ שאתם באים למקום אשר שם הרגיעה שידה של בחינת הרע הזה, ונמצא בחינת החושב מתעוררת, אעפ"כ מחייב אני אתכם לבלתי עשות כמעשיהם וכו'.

יט. מים גנובים ימתקו וגו' (משלי ט"ז"ז)
(עיין נדרים צ"א, סי' מ"ו, ההוא נואף וכו' דניחא ליה דלא לימות בעל, דתהוי אינתתא עילויה, מים גנובים ימתקו ולחם סתרים ינעם, קמ"ל.)

ועיין חידושי אנדרות יומא ס"ז, סי' נ"ד, ד"ה א"ל הרי מזון וכו' שאין היצר הרע תאב אלא דבר שהוא אסור לו. מביא לשון זה.

כ. תאות אדם חסדו וגו' (משלי י"ט"ב"ב)*

באור – תאות אדם, תאותו של האדם, חסדו – מלוכש בהם חסד השם יתברך.

כא. וכל עונתי מחה. לב מהור ברא לי אלהים וגו' (תהלים נ"א"א, י"ב)

באור – וכל עונתי מחה, ועל ידי מחילת העונות, לב מהור ברא לי וגו' – ואזכה לבר לבב.

- כב. על-ידי הרהורנות יתבטל ממך התאוות.
- כג. על-ידי עינים הלב מתאווה.
- כד. על-ידי תאוות הלב אי אפשר שלא ידבק בך מאומה.
- כה. להרהורי זנות סגלה, שישתה סם המשלשל.
- כו. התפלה שהיא בכונת הלב היא פותחת כל הפתחים של מעלה.
- כז. מי שיש לו הרהורי עבודה זרה, אל ישא אצלו שום זהב.
- כח. על-ידי שכרות בא הרהורי עבודה זרה.
- כט. על-ידי אהבת נשים הכבוד נטל ממך. גם אשתך אינה קולטת הזרע ומפלת, ובשעת הלדה התינוק מת.

מראה מקומות השלם

- כב. אם תמתיק בפיו רעה וגו' יחמל עליה וגו' (איוב כ"י"ב, י"ג) רמז רחוק. פירוש - אם תמתיק בפיו רעה, אם מתאוה לדבר רע, יחמל עליה - יתעורר ויבא לידי רחמנות, ועל ידי זה יתבטל התאוה.
- כג. ואחר עיני הלך לבי וגו' (איוב ל"א"ז)
- כד. שם, כנ"ל, ואחר עיני הלך לבי ובכפי דבק מאום. באור - ואחר עיני הלך לבי, מתאוה הלב, ועל ידי תאוות הלב ובכפי דבק מאום, נדבק מאומה.
- כה. כי כלם מנאפים עצרת בנדים (ירמיה ט', א'), עצרת, (מלשון עצירות). רמז. פירוש - כי כלם מנאפים, וסגולה לכך, עצרת בנדים - לבגוד בעצירות ולשתות סם המשלשל.
- כו. וכוין פתיחן לה בעליתה וגו' (דניאל ו"י"א)
- כז. באור - דניאל שהתפלל בכונת הלב, נפתחו לו חלונות וכל הפתחים למעלה בשמים.
- כח. וזהב עשו לבעל (הושע כ"י)
- כט. באור - וזהב, הזהב שהיה בידם, עשו לבעל - גרמו לע"ז. (עיין יומא פ"ו:; סי' ע"ז) ברכות ל"ב, סי' פ"ו, דבי רבי ינאי אמרי מהכא, ודי זהב (דברים א"א'), מאי ודי זהב וכו' כך אמר משה לפני הקב"ה, רבש"ע - בשביל כסף זהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די, הוא גרם שעשו את העגל.)
- הרי הזהב הוא שגרם לע"ז.
- כח. והם פנים אל אלהים אתרים ואהבי אשישי ענבים (הושע ג"א)
- באור - והם פנים אל אלהים אתרים, באים להרהורי ע"ז, על ידי, ואהבי אשישי ענבים - עיין רש"י, פירש מנחם, גביעי יין, אוהבים להשתכר בינם וכו'.
- כט. ויהיו שקוצים כאהבם. אפרים בעוף יתעופף כבודם מלדה ומבטן ומהריון

- ל. על־ידי המַחֲלָקֶת בָּאִים הַרְהוּרֵי עֲבוּדָה זָרָה. גַּם בַּיֵּת שֵׁישׁ בּוֹ מַחֲלָקֶת יִהְיֶה בַּיֵּת עֲבוּדָה זָרָה.
- לא. כְּשֶׁבָּאִים לְאָדָם מִחֲשָׁבוֹת זָרוֹת, יִגְבִּיֶה קוֹלוֹ כְּאִלוֹ הוּא בּוֹכֶה, וּבִזָּה יִסּוּרוּ מִמֶּנּוּ הַמִּחֲשָׁבוֹת זָרוֹת.
- לב. על־ידי שְׁבוּעוֹת וּקְלָלוֹת בָּאִים מִחֲשָׁבוֹת רָעוֹת.

מראה מקומות השלם

(הושע מ"י, י"א) עיין רש"י, כאהבם, את בנות מואב. אפרים כעוף יתעופף וכו' כך ישכלו את זרעם או בשעת לידה או ישכלו בבטן ויפילו או בשעת הריון לא יקליטו וכו'

הרי כאהבם את בנות וכו' כעוף יתעופף כבודם. וכן ישכלו את זרעם בשעת לידה, או יפילו, או לא יקליטו בשעת הריון.

ל. הרבה למזבחות וגו' הטיבו מצבות. חלק לבם עתה יאשמו וגו' (הושע"א, ב') עיין רש"י, עתה יאשמו וכו' לפי מדרש אנדה, גדול השלום, שאפילו ישראל עובדי עבודת אלילים ושלום ביניהם, אין השטן מקטרג ביניהם וכו' ושנאוי המחלוקת, שנאמר, חלק לבם עתה יאשמו, יש פתחון פה לשטן לקטרג.

הרי אם חלק לבם, על ידי המחלוקת, עתה יאשמו - על ריבוי המזבחות וגו', כי בזה גורם להרהורי ע"ז, ויש פתחון פה לשטן לקטרג על עבודת האלילים.

ועיין יבמות צ"ו, סי' מ"ח, עול לגביה ר' אמי ור' אסי א"ל, לא כך היה המעשה בבית הכנסת של טבריה וכו' ונחלקו בו רבי אלעזר ורבי יוסי עד וכו' שנקרע ס"ת בחמתן. והיה שם ר' יוסי בן קיסמא אמר, תמה אני אם לא יהיה בית הכנסת זו בית ע"ז, וכן הוה.

ועיין (באותה מעשה) ירושלמי סוף פ"ב שקלים, הלכה ה', סי' ח'. ועיין כותב שם, זו"ל: ונתרבה זה המחלוקת כל כך וכו' שהיה בין העומדים שם מחזיקי המחלוקת אלה מזה ואלה מזה. וכאשר ראה זה רבי יוסי בן קיסמא, שבסבת זקנתו ראה מקרים רעים ורבים וכו' ולכך אמר, כזקן חכם רואה את הנולד תמהני, אם לא יהיה בית זה בית עכומ"ז כי אלה תולדות המחלוקת וכן היה וכו'.

לא. סורו ממני כל פעלי און כי שמע ה' קול בכיי (תהלים ו' - מ') כאור - סורו ממני כל פעלי און, אלו הן מחשבות זרות שבלב (עיין רש"י ישעיה א"י"ג ד"ה חרש וגו' לא אוכל און וכו' לא אוכל לסבול און שבלבכם הנוטה לעכו"ם וכו'), כי שמע ה' קול בכיי, הרמת קולי כקול בכי.

לב. אלה פיהו מלא זמרמות ותך וגו' (תהלים י"ז)

- לג. על-ידי פִּתְחוֹן לא יבואו לך מִחֲשָׁבוֹת רְעוֹת.
 לד. חֲרִיקַת הַשְּׁנִים הוא סְגָלָה לְבַטֵּל מִחֲשָׁבוֹת רְעוֹת.
 לה. לְפִי הַמָּקוֹם שֶׁפִּתְפְּלָה בֵּן הַנִּיצוּצוֹת הַקְּדוּשִׁים מְלַבְּשִׁים אֶת עֲצָמָם
 בְּפָנִיּוֹת וּבָאִים לְאָדָם כְּדֵי לְתַקְּנָם.
 לו. מִסְּכַת יָדַים הִיא סְגָלָה לְבַטֵּל מִחֲשָׁבוֹת רְעוֹת.

מראה מקומות השלם

עיין רש"י, ותך, לשון מחשבה רעה הלנה בתוכו תמיד.
 באור – אלה פיהו מלא וגו', פיהו מלא שבועות וקללות, ועל ידי זה, ותך – באים אליו מחשבות רעות.

לג. שנאתי השמרים הבלי שוא ואני אל ה' במחתי (תהלים ל"א-ו')
 באור – שנאתי השמרים הבלי שוא, שנאתי השומרים בלבם מחשבות רעות, ואני אל ה' במחתי – כי יש לי בטחון בה'.

לקחת נפשי זממו. ואני עליך במחתי ה' וגו' (שם, פסוקים י"ד, ט"ו)
 באור – לקחת נפשי זממו (עיין רש"י, זממו – לשון מחשבה) הם במחשבות רעות עלי, ואני עליך במחתי ה' – ולי אין כל מחשבות רעות, כי עליך במחתי ה'.

נכון לבו בטח בה' (תהלים קי"ב-ו')
 באור – נכון לבו, נאמן לבו ליוצרו (לשון רש"י) ואין לו שום מחשבות רעות, בטח בה' – כי יש לו בטחון בה'.

גל אל ה' מעשיך ויכנו מחשבתך (משלי ט"ז-ג')
 באור – גל אל ה' מעשיך, גלגל והשלך על ה' צרכך, ויכנו מחשבתך – ויהיו לכך ומחשבותך נאמנים לה' בלי שום מחשבות רעות.

לד. זמם רשע לצדיק וחרק עליו שניו (תהלים ל"ז-ב) רמו.
 פירוש – זמם רשע לצדיק, כשבאים מחשבות רשע לצדיק, וחרק עליו שניו – סגולה היא שיחרוק שניו.

שניו יחרק ונמם תאות רשעים תאבד (תהלים קי"ב-י) = מ"מ מהר"צ

לה. עיין ליקוטי מוהר"ן ח"א סי' כ"ו

לו. זכיתי לבני וארחץ בנקיון כפי (תהלים ע"ג-י"ג), בחינת מסכת ידיים. רמו רחוק.

פירוש – זכיתי לבני, ובמלתי את המחשבות רעות שבלבי, וארחץ בנקיון כפי – בזכות לימוד מסכת ידיים, העוסקת בטהרת ידיים.

והזכותי כבוד כפי (איוב ט"ל')

באור – והזכותי, זכיתי לבני ממחשבות רעות, כבוד (נקיון – לשון רש"י). כפי – בזכות לימוד מסכת ידיים (טהרת ידיים).

- לו. מי שתפלתו אינה אלא בשביל השכינה, לא יבוא לו מחשבות זרות.
- לח. על-ידי שלום נתרומם שמו יתברך.
- למ. כשאיש או אשה חושבים בשעת תשמיש באיזה גוי או בגויה, והמחשבה היא באהבה לאיזה גוי או גויה, אזי הולך הנולד מזה התשמיש נשתמד.
- מ. הציצית הם גדר לערוה.
- מא. על-ידי בקור-חולים נצול מיצר הרע.

מראה מקומות השלם

- לו. והיה שדי בצריך וגו' כי אז על שדי תתענג ותשא אל אלוה פניך (איוב כ"ב-כ"ה, כ"ו)
 באור - והיה שדי בצריך, ודרשו רבותינו ז"ל (ברכות סג.) - משתף שם שמים בצערו וכו',
 והוא מתפלל אלא בשביל השכינה בצרתה, כי אז וגו' ותשא אל אלוה פניך.
 עיין רש"י, לא תבא להרים פניך אלא לשאול צרכך הימנו, עכ"ל. והיינו, לא יבוא לך מחשבות זרות.
- לח. עשה שלום במרומו (איוב כ"ה - כ"ו) רמו.
 פירוש - השלום עושה ומרומם שמו יתברך במרומים.
- למ. עיין אור החיים ויחי פרשה מ"ט פסוק ג', מענין חזקיה ובניו, וזה לשונו שם, וצא ולמד מכני חזקיה ע"ה שיצאו ב' עובדי עבודה זרה, לצד מחשבות המוליד בע"ז, כי המחשבה באותו מצב בונה הבנין בנולד. וזה לך עיקר גדול, כי המזריעים הם הבונים לנפש הנולד. ואם תזרע בנקיון וטהור קדיש משמיא נחית וכו', עיין שם באריכות.
- מ. לשון חידושי אגדות נדרים כ', סי' ד', ד"ה ולא תתורו.
 מנחות מ"ד, מעשה כאדם אחד שהיה זהיר במצות ציצית וכו', עיי"ש. = מ"מ מהר"צ
- מא. נדרים מ', סי' כ"ה, אמר רב, כל המבקר את החולה נצול מדינה של גיהנם וכו' אלא מה שכרו בעולם הזה, ה' ישמרהו ויחיהו וגו' (תהלים מ"א - ג'), ה' ישמרהו - מיצר הרע וכו'.

- מב. אין יצר הרע שולט אלא במה שעניו רואות.
- מג. בן עשרים שנה ולא נשא אשה, כל ימיו בהרהורי עברה.
- מד. מי שעבר עברה, ואחר-כך מהרהר בה לעשות עוד אף-על-פי שלא עשה, נפרעין על ההרהור.
- מה. לדחות את היצר הרע יאמר: רחמנא נגער בה בשטן.
- מו. החמדה והמחשבה רעה העולה על הלב פתאום, שאין ברשות האדם להמנע ממנה, אין נענשין עליה, אלא כאשר יהרהר וחוזר ומרהר.
- מז. לרב מדות הרעות טוב להקזי דם.
- מח. על-ידי אכילת דגים נתרבה התאוה.

מראה מקומות השלם

- מב. סופה ח', סי' י"ג, אמר רבא, גמירי, דאין יצר הרע שולט אלא במה שעניו רואות.*
- מג. קידושין כ"ט:, סי' ו', רב הונא למעמיה, דאמר, בן עשרים שנה ולא נשא אשה וכו' כל ימיו בהרהורי עבירה.*
- מד. קידושין מ', סי' כ"ו, מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה וכו' ואלא הא דכתיב, למען תפש את בית ישראל בלבם וגו' (יחזקאל י"ד"ה) וכו' עולא אמר, כדרך הוא וכו' כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה וכו' נעשית לו כהיתר.*
- עיינ רש"י ד"ה עולא אמר, הא דכתיב פרי מחשבותם בעובר ושונה כתיב, כי הדר מהרהר לעשות מצטרפת למעשה ואפילו לא עביר לה וכו'.
- מה. קידושין פ"א:, סי' נ"ז, א"ל לימא מר, רחמנא ניגער ביה בשטן עיין רש"י.*
- מו. לשון הבונה כ"מ מ"ד., סי' ט'.
- מז. חידושי אגדות כ"ב נ"ח:, סי' מ"ו, ד"ה בריש כל מדעין אנא דם וכו' כמ"ש כי הדם הוא הנפש והוא כי רוב מדות הרעות תלוים בריבוי דם וכו' ועל כן טוב להם להקזי דם. (עיין שם ברשב"ם)
- מח. כ"ב ע"ד:, סי' ס"ג, התם נמי ליסרסיה לזכר וליצננה לנקבה, דגים פריצי וכו'. רמו.
- פירוש - כי הדגים בעלי תאוה גדולה שאי אפשר ליצננה, על כן האוכל דגים נתרבה בו התאוה. ועיין יומא ע"ה., סי' ס"ה, זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם וגו' (כמדבר

- מט. מי שאוכל בזכות אבות, גופלים לו הרהורי עבודה זרה.
 נ. על-ידי משכב-זכר פא לידי הרהורי עבודה זרה.
 נא. המהרהר בפותית, פא לידי הרהורי עבודה זרה.
 נב. המסתפל בפערה, קשתו ננערת.

מראה מקומות השלם

י"א-ה'), רב ושמואל, חד אמר, דגים. וחד אמר, עריות וכו' אלא למ"ד דגים מאי וכו' הא והא הואי בהו.

לפי דברי רביז"ל, מוסבר הא דהתלוננו על הדגים ועל העריות, וזה כלול יחד בתלונה אחת – זכרנו את הדגה וגו', כי אכילת הדגים היא סבה לריבוי התאוה)

סוטה י"א:; סי' ל"ד, דרש רב עוירא וכו' שבשעה שהולכות לשאוב מים מזמן להם הקב"ה דגים קטנים בכדיהם וכו' ומוליכות אותן אצל בעליהן לשדה וכו' ומאכילות אותם וכו' ונוקקות להם וכו'.

הרי כדי להזקק לבעליהן זימן להם הקב"ה דגים, וד"ל.

ועיין דעת אות ד', מזונותיו של אדם מולדין טבע באדם לפי טבעם.

ועל כן, אם דגים פריצי, כנ"ל, הרי מולדין הן טבעם באדם, ונתרבה בו התאוה.

מט. סנהדרין פ"א., סי' קי"ז, דרש רב אחא בר' חנינא, מ"ד, אל התרים לא אכל ועיניו לא נשא אל גלולי בית ישראל וגו' (יחזקאל י"ח-ו'), אל התרים לא אכל, שלא אכל בזכות אבותיו וכו'. רמז.*

פירוש – אל התרים לא אכל, שלא אכל בזכות אבותיו, ועל ידי זה, ועיניו לא נשא אל גלולי וגו'. הרי דבר והיפוכו, אם אוכל בזכות אבותיו, גופלים לו הרהורי ע"ז.

נ. סנהדרין פ"ב., סי' קי"ט, אקריוה לרב כהנא בתלמיה, בגדה יהודה ותועבה נעשתה בישראל ובירושלים וגו' (מלאכי ב' י"א) וכו' אדהכי אדכריה רב לגמריה, בגדה יהודה, זו עבודת כוכבים וכו' ותועבה נעשתה בישראל ובירושלים, זה משכב זכור וכו'. רמז.*

פירוש – בגדה יהודה, זו עבודת כוכבים, ונכשלו בזה על ידי, ותועבה וגו' – זה משכב זכור.

ואל הגלולים נשא עיניו תועבה עשה (יחזקאל י"ח-ב), תועבה עשה, פירש רש"י, משכב זכר.

באור – ואל הגלולים נשא עיניו, ונכשל בזה ע"י, תועבה עשה – משכב זכר.

נא. סנהדרין שם, בגדה יהודה וגו' ובעל בת אל נכר (מלאכי ב' – י"א), בגדה יהודה, זו עבודת כוכבים וכו' ובעל בת אל נכר, זה הבא על הארמית וכו'. רמז.*
 פירוש – בגדה יהודה, זו עבודת כוכבים, ונכשלו בזה ע"י, ובעל בת אל נכר. הרי הרהורים בארמית מביאים להרהורים בע"ז.

נב. סנהדרין צ"ב., סי' ק"מ, וא"ר אלעזר, כל המסתכל בערוה קשתו ננערת וכו'.

- נג. המבנה את המועדות, כאלו עובר עבודה זרה.
- נד. מי שיש לו אמונה, הקדוש-ברוך-הוא מגן עליו, שלא יבוא לידי הרהור ואזיל להתוא עלמא בלא חטא, והקדוש-ברוך-הוא מסייע לו.
- נה. בזמן שעוסקים בתורה ובגמילות-חסדים, יצרם מסור בידם.
- נו. מי שיש לו הנאה מדבר אפיקורסות, לסוף שייכפו אותו לעבודה זרה.

מראה מקומות השלם

- נג. מכות כ"ג, סי' י"ז, וא"ר ששת משום ר' אלעזר בן עזריה, כל המבנה את המועדות כאילו עובר עבודת כוכבים וכו'.
- עיי' חידושי אנדות שם, וו"ל: כי בטול המועדות בזמנם הוא גורם לעבוד עבודת גלולים כמו שמצינו בירבעם וכו' והוא, כי המועדות בזמנם הם זכר ליציאת מצרים וכו' והוא מורה על מציאותו ויכלתו ב"ה וכו'.
- פסחים קי"ח. = מ"מ מהר"צ.
- נד. מכות כ"ד, סי' כ"א, בא דוד והעמידן על י"א וכו' בא ישעיה וכו' אלא בא חבקוק והעמידן על אחת, שנאמר, וצדיק באמונתו יחיה (חבקוק ב'ד'). עיי' שם בחידושי אנדות בשם הרמ"ה, ובהכותב שם, לאו למימרא דאי עביד הכי בלחוד זכי לחיי העוה"ב וכו' אלא משום דקיימא לן דמאן דמקיים לה לתורה כולה מסייע ליה קב"ה ומגין עליה דלא ליתי לידי הרהורא ואזיל להתוא עלמא בלא חטא וכו' וכיון דחזי דוד דהוּו ממעטי דרא ואזלי בעא רחמי וכו' ואתא ישעיה ואוקמינהו אשית וכו'.
- הרי בא חבקוק והעמידן על אחת, על האמונה. ולפי הסבר הרמ"ה, פעל חבקוק שע"י אמונה, יסייע לו הקב"ה ויגן עליו דלא ליתי לידי הרהור, ואזיל להתוא עלמא בלא חטא.
- נה. ע"ז ה':, סי' י"ט, אמר ר' יוחנן משום רבי בנאה וכו' אשריכם ישראל, שבזמן שהם עוסקים בתורה ובגמילות חסדים, יצרן מסור בידם וכו'.
- נו. ע"ז ט"ז:, סי' כ"ט, ת"ר, כשנתפס ר' אליעזר למינות וכו' א"ל ר"ע רבי וכו' שמא דבר מינות בא לידך והנאך הדבר ועליו נתפסת למינות א"ל, עקיבא, הזכרתני וכו' עיי' רש"י, למינות, מינים תפשוהו לכופו לעבודת כוכבים.*

- נז. כְּשִׁימְנַע עֲצֻמוֹ מֵעֲבֹרוֹת וַיִּבְקֶשׁ כַּפָּרָה, זֶה יִגְרוֹם שְׂאֵפְלוֹ בַּמַּחְשְׁבָה לֹא יִחָטָא.
- נח. הַבָּא עַל הַכּוֹתִית, הוּא מְמַשֵּׁךְ עַל עֲצֻמוֹ הַזֹּהֶמָה, וְאַחֲרֵיכֵן כְּשֶׁבָא עַל אִשְׁתּוֹ וְהוֹלִיד וְלָד, הוֹלֵד יִהְיֶה מוֹמֵר.
- נמ. אֲבִנְטָא – תְּקוּן עַל הַרְהוּרִים.
- ס. מִי שֵׁישׁ לוֹ הַרְהוּרֵי נְשִׁים, בְּטוֹלָם – עַל־יְדֵי שְׂלֵא יִגְנֹב דַּעַת הַבְּרִיּוֹת.

מראה מקומות השלם

- נז. ע"ז ב':, סי' מ"ח, עיין שם בכותב, בשם נמוקי יוסף וז"ל: כשימנע עצמו מעבירות ויבקש כפרה זה יגרום לו שאפילו במחשבתו לא יחטא וכו'.
- נח. ע"ז כ"ב:, סי' מ"ט, ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן. עובדי כוכבים שלא עמדו על הר סיני לא פסקה זוהמתן, עיין שם. רמז.
- פירוש – עיין שם, דאמר ר' יוחנן, בשעה שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא. ואח"כ במעמד הר סיני פסקה זוהמא מישראל. ועל כן, הבא על הכותית, הוא ממשיך על עצמו זוהמא וכו'.
- ועיין שבת קמ"ו., סי' ק"ד, ובחידושי אנגרות שם ד"ה מזלייהו הוה וכו' אלא לגבי ישראל איכא למימר, אע"ג דגופן לא הוה, נשמותיהן הצרורות בצרור החיים הוו וכו'. ועיין עוד בחידושי אנגרות ביכמות ק"ג: ד"ה בשעה שבא נחש על חוה וכו' הוא מבואר, כי האדם נכרא בצלם אלהים נשמתו מעליונים גם גופו ממקום טהור וכו' ובוה הטיל בה זוהמא שיהיה גם האדם ככל שאר הנבראים להיות דבק בו צד הטומאה עד שבאו ישראל להר סיני וכו' וחזרו להיות בצלם אלהים וכו'.
- באור – ואם בא על הכותית וממשיך על עצמו הזוהמה, הרי דבק בו צד הטומאה, וע"כ הולד שיוליד אח"כ מאשתו יהיה מומר.
- נמ. זבחים פ"ח:, סי' כ"ב, אבנט מכפר על הרהור הלב וכו'.*
- ס. שמרה זאת לעולם ליצר מחשבות לבב עמך והכן לבבך אליך (דברי הימים א', כ"ט"י"ח) פירוש רש"י, והכן לבבם אליך, שני לבבם שלם להיות לב אחד אליך וכו'. רמז.
- פירוש – שמרה זאת לעולם ליצר מחשבות וכו', והתיקון לבטל יצר המחשבות על נשים, (כמאמר הזוהר – עיקר דיצרא בישא על עריין), והכן לבבם אליך – שלא תגנוב דעת הבריות ולא יהיה לך שתי לבבות וכו'.

סא. גם על-ידי צדקה.

חלק שני

א. כשכא לאדם הרהורי עבודה זרה, והוא מכביל אותם במחשבת אמונתו, אזי נעשה מהרהוריו בחינת טל של ברכה. גם על-ידי זה המח שלו נתקנים ואין נתבלבל לעולם, אפלו פשנתוגע המח על-ידי שמשוטט באיזה עיון עמק, אזי הקדוש-ברוך-הוא מזמין לו מחשבות הנותנים ניהא למחו.

מראה מקומות השלם

סא. שם, שמרה זאת לעולם וגו', פירוש רש"י, זכור לנו זאת הנדבה למצוה רבה ולצדקה. רמו.

פירוש - כנ"ל בסעיף הקודם, וליצר בישא זה - הרהורי נשים, תזכור לנו מצות הצדקה, ובזכותה תבטל ממנו הרהורי נשים.

חלק שני

א. עיין דעת ד' חלק שני.

מד"ר לך לך פר' ל"ט סי' ח', לך טל ילדתך (תהלים ק"יג'), לפי שהיה אבינו אברהם מתפחד ואומר, תאמר שיש בידי עון שהייתי עובר עבודת כוכבים כל השנים הללו. א"ל הקב"ה, לך טל ילדתך, מה טל זה פורח אף עונותיך פורחים. מה הטל הזה סימן ברכה לעולם אף אתה סימן ברכה לעולם. הה"ד, ואמר מי יתן לי אבר כיונה אעופה ואשכנה (תהלים נ"ה"ז), למה כיונה, ר' עזריה בשם רבי יודן אמר, לפי שכל העופות בשעה שהם יגיעים הן נחין על גבי סלע וכו' אבל היונה הזו בשעה שהיא פורחת ויגיעה קופצת באחד מאגפיה ופורחת באחד מאגפיה. רמו

פירוש - כי לפי המבואר במדרש, הרי פירוש הפסוק לך טל ילדתך, דייקא מילדותך - מהרהורי ע"ז של ילדותך, נעשה אתה טל של ברכה, וכוה נחם והרגיע אותו הקב"ה לאבינו אברהם שאין לו מה לפחד, כי דייקא מהרהורים אלו נעשה טל של ברכה, לאחר שכביל אותם באמונתו. וגם מבואר במדרש, כי ע"י ביטול הרהורי ע"ז, זכה אברהם אבינו למוחין נייחין אשר מתקיים לעולם ולא מתייגע ולא מתבלבל לעולם, כיונה זו שלא מתייגעת לעולם, ואשר בו בזמן שהיא פורחת היא גם נחה, כך הזוכה לבטל הרהורי ע"ז, המח שלו אינו נתבלבל לעולם, וכו בזמן שמחו מתייגע באיזה עיון עמוק, הקב"ה מזמין לו מחשבות הנותנים ניהא למחו.

ס זר אפיטגן כי זו עסק ניבא איהו נשא כשא זכר אפי' לזוכי טעמג
אלא לא יורג אנא ד'ט

- ב. מי שגשגמר מהרהורי עבודה זרה, זוכה בכל פעם לבטחון עד שאינו דואג מה יאכל למחר, והוא במדרגת "ברוך ה' יום יום", ועל-ידי זה הקדוש-ברוך-הוא, לא הביט און ולא ראה עמל בו, וכל הנוגע בו פאלו נוגע פבת-עינו.
- ג. להרהורי עבודה זרה יעלה על מחשבתו ויקבל על עצמו, שייעסק בגמילות-חסדים ועל-ידי זה יתפטר מהרהורי עבודה זרה.

מראה מקומות השלם

- ב. עיין בטחון ב' חלק שני.
- מד"ר בשלח פר' כ"ד סי' ב"ג, ויסע משה את ישראל וגו' (שמות ט"ז"ב) וכו' ר' יהודה בר אלעאי אומר, עבודת כוכבים היתה בידן של ישראל והסיעה משה מישראל וכו' הה"ד, ויסע כצאן עמו וגו' (תהלים ע"ח"ג) וכו' מה הצאן אין מתקנין לה אפשיקון אלא רועה בכל יום, כך ישראל וכו' ד"א, מה הצאן אפילו מחבלת את האילנות אין בעליה מעלין עליה, כך ישראל אע"פ שהן חוטאין וכו' ת"ל, כצאן קדשים וגו' (יחזקאל ל"ד"ח), מה קדשים כל מי שנוגע בהן מתחייב, כך ישראל וכו' רמו רחוק פירוש - כי ע"י ביטול ע"ז מישראל, ויסע משה וכו', וכו' ישראל כי, ויסע כצאן עמו, לחיות בבטחון כצאן אשר רועה בכל יום. וכן לא הביט און ולא ראה עמל בו, כצאן אשר אין בעליה מעלין עליה. וכן כצאן קדשים, אשר כל מי שנוגע בהן מתחייב וכו'.
- ועיין שם פר' כ"ה סי' ט', ויצא העם ולקמו דבר יום ביומו וגו' (שמות ט"ז"ד), הה"ד ברוך ה' יום יום וגו' (תהלים ס"ח"כ), אמר הקב"ה לישראל, במדה שאדם מודד בה מודדין לו, אני נתתי לכם את התורה שתהיו עוסקים בה יום יום וכו' חייכם שאשביע אתכם וכו' יום ביומו וכו' הרי מי שאינו מהרהר אחר השי"ת והולך בדרך ה' כאמונה וכו' זוכה לבטחון ואינו דואג, ופרנסתו מדוד לו מדי יום ביומו, והוא במדרגה "ברוך ה' יום יום" וכו' ועיין מד"ר משפטים פר' ל'?
- ג. מד"ר שמות פר' א' סי' כ"ג, ותרד בת פרעה לרחץ על היאר וגו' (שמות ב"ה), לרחוץ מגלולי בית אביה.
- ושם לקמן סי' כ"ו, ותבאהו לבת פרעה וגו' ותקרא שמו משה וגו' (שמות ב"י), מכאן אתה למד שכרן של גומלי חסדים, אף על פי שהרבה שמות היו לו למשה, לא נקבע לו שם בכל התורה אלא כמו שקראתו בתיה בת פרעה, ואף הקב"ה לא קראהו בשם אחר. רמו רחוק
- פירוש - וכי היכן מרומז שירדה לרחץ מגלולי בית אביה? אלא דקשה להו לחז"ל, דכל הענין הזה

- ד. על ידי הרהורי עבודה זרה נשימתו מתקצרת, ואינו נהנה מבשורות טובות.
- ה. כשפאין לאדם הרהורי עבודה זרה, ידע שדנין אותו למעלה.
- ו. למוד הפוסקים מבטלים הרהורי עבודה זרה.

מראה מקומות השלם

- ד. מיותר הוא, כי מה לי אם ירדה למטרה זו או אחרת? אלא בזה מרמו שירדה לרחץ מגולולי וכו'. ולפי השגת רביז"ל מוטעם הענין עוד יותר, כי לכאורה הסתכנה בזה לעבור על גזירת אביה, וכמו שטענו אתה הנערות, כדאיתא שם במדרש. ועל כן מרמו בזה הפסוק, כי רצתה לכטל ממנה הרהורי ע"ז, ומשום כך עלה בדעתה לעסוק בגמילות חסדים, ואפילו להסתכן בכך, כנ"ל, ולא שמעה לנערותיה, וע"כ כורח הוא לרמו ענין הטהרה מהגלולים, וד"ל.
- ד. ולא שמעו אל משה מקוצר רוח (שמות ו' ט') אף אין יש רוח בפיהם (תהלים קל"ה י"ז) עיין ליקוטי מוהר"ן תנינא סי' פ"ו וז"ל, דע שע"י שהעולם הם קמני אמונה [ענין הרהורי ע"ז] ע"כ הם צריכים וכו' עבודות קשות [ענין קוצר הנשימה. וזה ענין שלא שמעו אל משה שלא נהנו מהבשורה של הגאולה] = מ"מ מוהרנ"ת מד"ר וארא פר' ו' סי' ה', וידבר משה כן אל בני ישראל ולא שמעו אל משה מקצר רוח ומעבדה קשה (שמות ו' ט'), היה קשה בעיניהם לפרוש מעבודת כוכבים וכו' עיין מתנות כהונה, הילקוט מביא בשם מכילתין רדייק מדכתיב, ולא שמעו וגו', וכי יש לך אדם שנתבשר בשורה טובה ולא ישמע אלא קשה עליהם וכו' וסיפה דקרא, מקצר רוח וגו' יש לך לפרש מפני עבודת כוכבים שרוח אין בהם ומעבודה שהיא קשה על עובדיה. רמו פירוש - לפי השגת רביז"ל, יש לפרש דיוק הקרא, מקצר רוח וגו' והיינו, קשה עליהם לפרוש מעבודת כוכבים, ועל כן נשמתם מתקצרת, ומשום כך לא נהנו מהבשורה טובה.
- ה. עיין אמונה י"ב חלק שני, מד"ר צו פר' ו' סי' א', שנאה תערך מדנים וגו' (משלי י"י"ב), שנאה שנתנו ישראל ביניהם לבין אביהם שבשמים, היא עוררה להן דיני דינין וכו'.
- עיין מתנות כהונה, שנתנו ישראל ביניהם וכו' שעשו את העגל. רמו פירוש - הרי ע"י ע"ז מתעוררין דיני דינים, עיי"ש לעיל.
- ו. עיין פוסק ג'. - לימוד ו' חלק שני, מד"ר משפטים פר' ל"א סי' ט"ז, אלהים לא תקלל וגו' (שמות כ"ב כ"ז), ר"מ אמר, על הכל הזהיר הקב"ה על דיני ישראל שהם מלמדים אותן משפט וכו' למה הזהיר עליהם, לפי שהם מזהירים את ישראל מן עבודת כוכבים וכו' רמו

- ז. על־ידי העמדת דינים שאינם הגונים בא הרהורי עבודה זרה.
- ח. כִּשְׁפָאִין לְאָדָם הִרְהוּרֵי עֲבוּדָה זָרָה, יִדַע שְׂיָבוֹא לְיָדֵי אֵיזְהוּ חוֹלָאֵת אוֹ לְיָדֵי אֵיזְהוּ עֲלִילָה מֵהַשָּׁר.
- ט. על־ידי הרהורי עבודה זרה לסוף נצרך לידי השתמשות בשמות הקדושים.

מראה מקומות השלם

פירוש – כי לכאורה קשה, היה צריך לכתוב במדרש, דבר אחר, למה הזהיר עליהם וכו' מן עבודת כוכבים, הלא טעם אחר הוא ואין לזה שייכות לטעם הקודם (עיין שם יפה תואר). אבל לפי השגת רביז"ל מדוייק שלא כתוב דבר אחר וכו', כי אין זה טעם חדש, אלא משולב עם הטעם הקודם, כי ע"י לימוד הפוסקים מבטלים הרהורי ע"ז, וד"ל.

מד"ר ויקרא פר' ג' סי' ו', תורת אמת היתה בפיהו וגו' בשלום ובמישור הלך אתי וגו' (מלאכי ב'ו'), תורת אמת היתה בפיהו, שלא אסר את המותר ולא התיר את האסור. בשלום ובמישור הלך אתי, שלא הרחר אחר דרכי המקום כדרך שלא הרחר אבינו אברהם וכו' רמז רחוק

פירוש – תורת אמת היתה בפיהו, שלא אסר וכו', כי למד פוסקים, ועל ידי זה, בשלום ובמישור וגו' שלא הרחר וכו', כי לימוד הפוסקים מבטלים הרהורי ע"ז.

ז. עיין דיין ג'.

סנהדרין ז', סי' ט', אמר ריש לקיש, כל המעמיד דיין שאינו הגון, כאילו נוטע אשרה בישראל וכו' רמז

פירוש – כי ע"י העמדת דיין שאינו הגון בא הרהורי ע"ז, וע"כ הרי הוא כאילו נוטע אשרה בישראל. (וכן נטעים ונשרשים בלבבות ישראל הרהורי ע"ז).

ח. מד"ר משפטים פר' ל"ב סי' א', אלו המתינו ישראל למשה ולא היו עושים אותו מעשה לא היתה גליות ולא מלאך המות שולט בהן. וכה"א, והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלוחות (שמות ל"ב"ט"ז) מהו חרות וכו' ר' יהודה אומר, חירות מן גליות. ור' נחמיה אומר, חירות ממלאך המות וכו' (מד"ר מצודע פר' י"ח סי' ג', חירות מן המלכיות)

הרי ע"י באים לגליות, והיינו שליטת מלכויות. וכן באים לידי חולאת והיינו, שליטת מלאך וכו'.

ט. שם, אכן כאדם תמותון וכאחד השרים תפלו (תהלים פ"ב"ז), מהו וכאחד השרים תפלו וכו' א"ר פנחס הכהן ב"ר חמא, אמר להם הקב"ה, הפלתם עצמכם וכו' עכשיו אין אתם משתמשים אלא ע"י מלאך וכו'.

ושם, בסי' ז', ולכך, אכן כאדם תמותון וגו', מה עובדי כוכבים משתמשים בשרים אף אתם כן וכו'.

- י. על־ידי מעשר נתפְּטלים הרהורי זנות.
- יא. לפעמים עולה במחשבתו של אדם, וחושב באיזהו חולאת, וזה סבה מאת השם יתברך, כדי שיזכר את עצמו לתקן המחשבה רעה, שהחולאת באה על־ידו.
- יב. הרהורי עבודה זרה והרהורי זנות ושפיכות דמים ולשון הרע, הם באים על מי שרגיל בנדרים, אבל נתפְּטלים על־ידי המנהיג שבעיר, המסדר הגבוה והמסים על כל אחד ואחד לפי ערכו שיוכל לסבל.

מראה מקומות השלם

- הרי ע"י מעשה העגל, נצטרכו להשתמש במלאך ובשרים.
- י. עיין צדקה י"א חלק שני.
- מד"ר תזריע פר' ט"ז סי' ו', אמר ר"א, כי בעד אשה זונה עד ככר לחם וגו' (משלי ו' כ"ו) מי גרם לו שנכשל באשה זונה, ע"י שאכל את כברה שאינו מעושר.
- הרי דבר והיפוכו, המעשר מבטל הרהורי זנות.
- יא. מד"ר מצורע פר' י"ז סי' א', כי אין חרצבות למותם וגו' (תהלים ע"ג ד'), לא הרהרתים בחלאים ולא צביתים בעונות וכו' רמז פירוש - לא הרהרתים בחלאים, לא העליתי במחשבתם איזהו חולאת, וממילא לא צביתים בעונות לא חשבתי להזכירם עונותם.
- יב. עיין ליקוטי מוהר"ן תנינא סימן כ"ז, מי שהוא פרנס חודש או מנהיג וכו' ורואה ומסתכל להטיל המשאוי על כ"א כראוי לו וכו' עי"ז מבטל הד' מדות רעות דהיינו ע"ז וכו' והמאחר נדרו גורם אלו הד' מדות הנ"ל, כדאיתא במדרש (ויקרא פר' ל"ז), שלמד מיעקב שבשביל שאיחר נדרו וכו' ואיתא (שם), שבשביל שראה משה בסבלות בני ישראל וכו' הסתכל ליתן על כ"א מה שראוי לו, ואמר לו השי"ת למשה, שעל ידי זה תזכה להתיר נדר וכו' נמצא, שעל ידי שמסתכלין להעריך כל אחד כראוי, עי"ז זוכין להתרת נדרים, ועי"ז ניצולין מד' מדות הנ"ל, כנ"ל, והבן. = מ"מ מוהרנ"ת עיין התנשאות ו' חלק שני.
- מד"ר בחקותי פר' ל"ז סי' א', אמר רבי שמואל בר נחמן, כל מי שנודר ומשהה את נדרו, סוף שבא לידי ע"ז וגלוי עריות ושפיכות דמים ולשון הרע וכו' ושם, כסי' ב', ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלתם וגו' (שמות ב' י"א) מה ראה, ראה משוי איש על אשה ומשוי גדול על קטן וכו'

יג. כְּשֶׁאָדָם יוֹצֵא לְשׁוֹק וּמִתְיָרָא, שְׁלֹא יָבֹא לְיַד הַרְהוּר עַל־יְדֵי רְאִיָּה, שְׂרֵאָה גְּשִׁים יָפוֹת, יֹאמֵר הַפְּסוּק: "הֵן אֲרָאֶלֶם צָעֲקוֹ" וְכו', וְעַל־יְדֵי זֶה יִנְצַל מִרְאוֹת.

יד. מִי שֵׁישׁ לוֹ הַרְהוּרֵי עֲבוּדָה זָרָה, יֵדַע שֶׁיֵּד אַמּוֹת הָעוֹלָם יִשְׁלַט בּוֹ.
 מו. בְּעֵיד שֵׁישׁ שָׁם יְרִידִים וְיוֹמָא דְשׁוֹקָא גְּדוּלִים, שָׁם הַרְהוּרֵי עֲבוּדָה זָרָה בְּיוֹתֵר, וְהַפְּגִלָה לָזֶה שֵׁיעֶסֶק בְּיוֹמָא דְשׁוֹקָא בְּתוֹרָה, וְלֹא יָבֹאוּ לוֹ הַרְהוּרֵי עֲבוּדָה זָרָה.

מראה מקומות השלם

וַיֵּשֶׁב לָהֶם סְבִלוֹתָם וְכו' בֵּין גְּדוּל לְקַטָּן וְכו' אָמַר לוֹ הַקַּב"ה, אַתָּה יֹשֵׁב לְבְנֵי סְבִלוֹתָם, חַיִּיד, שְׂאֵתָה עֵתִיד לֵישֵׁב וּלְפָרֵשׁ לְבְנֵי נִרְדִּיָּהֶם בֵּין אִישׁ לְאִשָּׁה בֵּין גְּדוּל לְקַטָּן וְכו' עֵינַי רְאִיָּה מ' יג.

מִד"ר תּוֹלְדוֹת פֶּר' ס"ה ס' י', וְתַכְהִין עֵינָיו מִרְאֵת וְגו' (בְּרֵאשִׁית כ"ז א') וְכו' אָמַר הַקַּב"ה יִהְיֶה יִצְחָק יוֹצֵא לְשׁוֹק וְיִהְיוּ בְּרִיָּתָא אִמְרִין דִּין אַבּוּה דֵּהֲהוּא רְשִׁיעָא אֲלֵא הֲרִינֵי מַכְהָה אֵת עֵינָיו וְהוּא יוֹשֵׁב כְּתוּךְ בֵּיתוֹ וְכו' ד"א, מִרְאֵת - מַכָּה אוֹתָה רְאִיָּה, שְׁבַשְׁעָה שְׁעָקָד אַבְרָהָם אַבְיָנוּ אֵת בְּנוֹ עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ בְּכּוֹ מִלֵּאכֵי הַשְּׂרֵת, הַה"ד, הֵן אֲרָאֶלֶם צָעֲקוֹ חֲצָה מִלֵּאכֵי שְׁלוֹם מִרְ יִבְכּוּן (יִשְׁעִיָּה ל"ג ז') וְנִשְׂרוּ דְמַעוֹת מַעֲיָנֵיהֶם לְתוֹךְ עֵינָיו וְכו' כְּהוּ עֵינָיו וְכו' רַמְזוּ דְחוֹק מֵאֵד

פִּירוּשׁ - יִתְכַן אוֹלֵי לְבֵאָר כּוֹנֵת הַרְמֵזוֹ וְכו', כִּי אֵלוֹ וְאֵלוֹ דְּבָרֵי אֱלֹהִים חַיִּים, וְכִדֵּי שְׁלֹא יִפְנַע הַצַּדִּיק מִרְאוֹת עֵינָיו בְּשׁוֹק, אָמַר הַקַּב"ה לְשִׁמְרוּ מִזֶּה, בּוֹכּוֹת אֲרָאֶלֶם צָעֲקוֹ חֲצָה וְהֵינֵנוּ, דְּמַעוֹתָם שְׁנִשְׂרוּ וְכו' יִכְהוּ עֵינָיו וְכו'. וְע"כ פֶּסוּק זֶה סְגוּלָה הוּא לְשִׁמּוֹר אֵת הַצַּדִּיק שְׁלֹא יוֹזֵק מִרְאוֹת עֵינָיו בְּשׁוֹק, וְד"ל.

יד. מִד"ר תּוֹלְדוֹת פֶּר' ס"ז ס' ז', א"ר יוֹסִי בַר חֲלַפְתָּא, אִם רְאִית אַחִיד פּוֹרֵק עוֹלָה שֶׁל תּוֹרָה מַעֲלִיו גּוֹזֵר עֲלָיו שְׂמַדִּים וְאַתָּה שׁוֹלֵט בּוֹ וְכו' (שְׂמַדִּים, הֵם הַרְהוּרֵי ע"ז).

הֲרֵי ע"י שְׂמַדִּים, וְהֵינֵנוּ הַרְהוּרֵי ע"ז, אַתָּה שׁוֹלֵט בּוֹ - יָד אוֹמֹת הָעוֹלָם יִשְׁלוֹט בּוֹ. שָׁם, וְהִיָּה כְּאִשְׁר תְּרִיד וּפְרַקָת עֵלּוֹ מַעֲל צוּאָרֵךְ (בְּרֵאשִׁית כ"ז מ'), אַתָּה יֵשׁ לָךְ יְרִידִים שׁוֹוֹקִים וְהוּא יֵשׁ לוֹ שׁוֹוֹקִים וְכו' א"ר יוֹסִי בַר חֲלַפְתָּא, אִם רְאִית אַחִיד פּוֹרֵק עוֹלָה שֶׁל תּוֹרָה מַעֲלִיו גּוֹזֵר עֲלָיו שְׂמַדִּים וְכו' רַמְזוּ פִּירוּשׁ - אַתָּה יֵשׁ לָךְ יְרִידִים שׁוֹוֹקִים, וְכֵהֶם גְּדוּלִים הַרְהוּרֵי ע"ז בְּיוֹתֵר, וְהוּא יֵשׁ לוֹ שׁוֹוֹקִים, לְעַקֵּב יֵשׁ לוֹ כְּנֵגַד שׁוֹוֹקִים וְיְרִידִים שֶׁלָּךְ - שׁוֹוֹקִים שֶׁל תּוֹרָה, וְהֵם מַגְנִינִים עֲלָיו מִהִירִידִים

- טז. כְּשֶׁמִבְטֵל הַרְהוּרֵי עֲבוּדָה זָרָה, עַל־יְדֵי זֶה מוֹחֲלִין לוֹ כָּל עֲוֹנוֹתָיו.
 יז. הַסִּתְּפָלוֹת לְמִזְרַח מִבְטֵל הַרְהוּרֵי זְנוֹת.
 יח. הַבְּכִיָּה מִבְטֵל הַרְהוּרֵי זְנוֹת.
 יט. בְּפוֹל הַרְהוּרֵי עֲבוּדָה זָרָה, עַל־יְדֵי הַתְּלַהֲבוֹת.

מראה מקומות השלם

- והשווקים שלך. ואם ראית אחד פורק עולה של תורה מעליו גזור עליו שמדים, ותוכל לו להכניס בו הרהורי ע"ז.
- טז. שם, סי' י"ג, וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל וגו' (בראשית כ"ח"ט) רבי יהושע בן לוי אמר, נתן דעתו להתגייר. מחלת, שמחל לו הקב"ה על כל עונותיו.
 הרי כשנתן רק דעתו להתגייר, ובטל הרהורי ע"ז, מחל לו על כל עונותיו.
- יז. מד"ר ויצא פר' ע' סי' י"ב, שמשעה שלקה העולם בדור המבול עמדו אומות העולם וגדרו עצמן מן הערוה, הדא אמרת, שאנשי מזרח גדורים מן הערוה. וע"כ ההסתכלות למזרח סגולה היא לבטל הרהורי זנות.
- יח. שם, וישק יעקב לרחל וישא את קלו ויבך (בראשית כ"ט"א), ד"א, למה בכה, שראה האנשים מלחשים אלו לאלו מפני שנשקה, מה בא זה לחדש לנו דבר ערוה וכו' עיין ידי משה, שראה אנשים מלחשים וכו', ר"ל, שחשדו אותו שהנשיקה זו של זנות חלילה לכן הראה להם בבכיה זו שאינה של זנות. רמז פירוש - כי הבכיה הלא מבטלת זנות, ואם הוא בוכה, הרי אין הנשיקה של זנות.
- יט. מד"ר וישלח פר' פ"ב סי' ב', כתיב, איש אמונות רב ברכות ואין להעשיר לא ינקה (משלי כ"ח"כ) וכו' ואין להעשיר לא ינקה, זה עשו וכו' לא יעשיר אין כתיב כאן אלא לא ינקה, זה עשו הרשע שנתחתן ביהודית ובשמת ומחלת להרבות עושר שאין לו נקוי עולמים וכו'.
- עיין ידי משה ד"ה להרבות עושר וכו' פירוש, דאמרינן לעיל וכו' כשלקח אותן גשים, אלו היה מגרש הראשונים יפה היה עושה, אלא הוסיף ע"ז על בית מלא גלולים, לז"א, שנתחתן בהם להרבות עושר שאין לו נקיון, כי אי אפשר לנקות ע"ז אלא בשריפה דוקא וכן הוא לשון הגמ', ע"ז אין לה בפול עולמית אלא בשריפה. רמז ומקרא מלא דבר הכתוב, פסילי אלהיהם תשרפון באש וגו' (דברים ז"כ"ה). (ועיין מד"ר ויגש פר' צ"ד סי' ג', וירא את העגלות וגו' (בראשית מ"ה"כ"ו),

ב. על ידי גְּנֻבֹת דַּעַת בָּא לְיַד הַרְהוּרֵי זְנוּת עִם גְּזֵיה.

מראה מקומות השלם

אותן עגלות ששלח פרעה לשאת אותו היתה עבודת כוכבים חקוקה עליהם, עמד יהודה ושרפן, למוד הוא השבט להיות שורף עבודת כוכבים. עיין מתנות כהונה ד"ה למוד הוא וכו' בספר צרור המור מביא מאמר זה, וז"ל: למוד הוא וכו' שנאמר, ויעזבו שם את עצביהם וישאם דוד ואנשיו (שמואל ב', ה"כ"א), מהו וישאם, וישרפו וכו')

כאור – כי הלא כמבואר במד"ר סוף פר' תולדות, הרי על אף שנתן עשו דעתו להתגייר בזה שהלך והתחתן עם בנות ישמעאל, בכל זאת אמר ר"א, אלו הוציא את הראשונות יפה היה, אלא על נשיו, כאב על כאב. והיינו, מה שאמר הכתוב, ואין להעשיר לא ינקה, כי נתחתן בהם להרבות עושר, שאין לו נקוי עולמים, כי כל זה מקיים בו את הרהורי הע"ז, ואי אפשר לנקות אותם אלא בשריפה, כדאמרינן, אין לה בטול עולמית אלא בשריפה, והיינו, רק על ידי התלהבות... ומקרא מלא דבר הכתוב, פסילי אלהיהם תשרפון באש – והיינו, פסילי אלהיהם – פסולת הע"ז, והם ההרהורים, תשרפון באש – אין להם כיטול אלא על ידי התלהבות... וזהו מה שמוכא במדרש, עמד יהודה ושרפן, למוד הוא השבט להיות שורף עבודת כוכבים – והיינו, על ידי התלהבות בטלו לגמרי את הע"ז, כולל ההרהורים, וד"ל.

ב. מד"ר וישב פר' פ"ה סי' א', ויהי בעת ההיא וירד יהודה וגו' וירא שם יהודה בת איש כנעני וגו' ויקחה וגו' (בראשית ל"ח"א, ב'), בגדה יהודה ותועבה נעשתה בישראל ובירושלים כי חלל יהודה קדש ה' אשר אהב ובעל בת אל נכר (מלאכי ב"י"א), א"ל, כפרת יהודה, שקרת יהודה ותועבה נעשתה בישראל, יהודה נעשה חולין וכו'

עיין ידי משה, שקרת יהודה וכו' פירוש, במה שאמר הכר נא הכתנת בנך היא וגו' (בראשית ל"ז"ל"ב) כדאיתא לעיל וכו' ונפל הגורל על יהודה, ע"כ נעשה חולין וכו' ועל שכפל ואמר כפרת יהודה שקרת, לרמוז על ב' מעשים, אחד – שאמר הכר נא. ושני – שנשא כנענית וכו'

ושם, סי' י"א, ושם פר' פ"ד סי' י"ט, והיא שלחה אל חמיה וגו' ותאמר הכר נא למי החתמת וגו' (בראשית ל"ח"כ"ה) וכו' א"ר יוחנן, אמר לו הקב"ה ליהודה, אתה אמרת לאביך הכר נא וגו' (בראשית ל"ז"ל"ב), חייך, שתמר אומרת לך הכר נא וגו' רמז

פירוש – לפי השגת רבז"ל, הרי כפל הלשון כפרת יהודה שקרת יהודה, פועל יוצא הוא אחד מן השני, כי ע"י גנבת הדעת – שאמר לאביו הכר נא וגו', נכשל ובא למעשה השני – שנשא כנענית, כי חלל יהודה וגו' ובעל בת אל נכר. וכמו"כ ע"י גנבת הדעת באמירת הכר נא וגו' נכשל ובא למעשה תמר וכו'.

- כא. מי שפא לו הרהורי זנות עם פת אל נבר, בידוע שיהיה לו איזהו נפילה או חולאת יבוא על אשתו ובניו.
- כב. על ידי הרהורי עבודה זרה שונאים באים ונתרוממים על אדם.
- כג. לבטל הרהורי זנות, יציר דמות אביו.
- עצה על הרהורים, לכעס על איזה דבר, ורמז: "רגזו ואל תחטאו". (שמעתי מרבנו, זכרנו לברכה, בפרוש, שהכונה לרגז ולכעס על עצמו. וזה מרמז בדברי רבותינו, זכרונם לברכה: לעולם ירגז אדם יצר טוב על יצר הרע שנאמר; "רגזו וכו', הינו לרגז ולכעס על עצמו, אבל חלילה לכעס מפוש, פי עוון הפעם חמור מאד בידוע). גם סגלה, לנתק ממקומו ולילך למקום אחר, גם טוב לקפץ ממקומו.

התנשאות

- א. מי שמטיל אימה יתרה על הצבור שלא לשם שמים, אינו רואה בן תלמיד חכם.

מראה מקומות השלם

- כא. שם, סי' ב', מיד וירד יהודה וגו', ירידה היא לו שנשא לגויה, ירידה היא לו שקבר את אשתו ובניו. רמז פירוש - ירידה אחת תלויה בשניה, כיון שירד ונשא גויה, בא לו גם ירידה שניה, שחלו אשתו ובניו, ומתו.
- כב. מד"ר וישב פר' פ"ו סי' א', ואהיה להם כמרימי על על לחיהם וגו' (הושע י"א ד'), ואהיה להם כמרימי על, שדוממתי צריהם עליהם. כל כך למה, על לחיהם - בשביל דבר שהוציאו מלחיהם, שאמרו אלה אלהיך וכו'.
- כג. מד"ר וישב פר' פ"ז סי' ז', ר"ה בשם רבי מתנא אמה, איקונין של אביו ראה וצנן דמו וכו' רמז

התנשאות

- א. ר"ה י"ז., סי' י', דאמר רב יהודה אמר רב, כל פרנס שמטיל אימה יתירה על הצבור שלא לשם שמים, אינו רואה בן תלמיד חכם וכו'*

- ב. המתחיל בדבר מצוה ואינו גומרה, מורידין אותו מגדלתו.
- ג. כשהקדוש-ברוך-הוא נפרע משונאי ישראל, ממנה להם פרנסים שאינם טובים.
- ד. מנשאין את בן צדיק, כשאינו הולך בדרך ישר, כדי שילך בדרך ישר.
- ה. על-ידי הצדקה מתנשא.
- ו. אין אדם עולה לגדלה אלא-אם-כן מוחלין לו כל עונותיו.
- ז. כשמנשאין את אדם חשוב, אין מורידין אותו.
- ח. על-ידי חכמה ושפלות ומערב בין הבריות, דבורו נתקנים למעלה.

טראה מקומות השלם

- ב. סוטה י"ג: סי' מ"ט, א"ר חמא ב"ר חנינא, כל העושה דבר ולא גמרו וכו' ר' אלעזר אומר, אף מורידין אותו מגדולתו וכו'.
- ג. ב"ק נ"ב, סי' י"ד, דרש ההוא גלילאה עליה דרב חסדא, כד רגז רעיא על ענא עביד לנגידא סמייתא.
- ד. עיין רש"י, עביד לנגידא סמייתא וכו' כך כשהמקום נפרע משונאי ישראל ממנה להם פרנסים שאינם מהוגנים.
- ה. ב"מ פ"ה, סי' ל"ג, איקלע רבי לאתריה דרבי אלעזר ברבי שמעון. אמר להו, יש לו בן לאותו צדיק. א"ל, יש לו בן, וכל זונה שנשכרת בב' שוכרתו בח'. אתייה, אסמכיה ברבי וכו' כי נח נפשיה, אמטיוה למערתא דאבוה, הוה הדירא לה עכנא למערתא וכו' לא פתחה להם וכו' יצתה בת קול ואמרה, לא מפני שזה גדול מזה וכו'*
- ו. צדקה תרומם גוי וגו' (משלי י"ד-ל"ד), הובא במסכת ב"ב י': סי' י"ז, תניא, אמר להם רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו, בני מהו שאמר הכתוב, צדקה תרומם גוי וגו' נענה רבי אליעזר ואמר, צדקה תרומם גוי, אלו ישראל וכו'*
- ז. סנהדרין י"ד, סי' י"ז, רבי זירא הוה מיטמר מלמסמכיה וכו' כיון דשמעה להא דא"ר אלעזר, אין אדם עולה לגדולה אלא אם כן מוחלין לו על כל עונותיו, אמצי ליה אנפשיה וכו'*
- ח. סנהדרין ל': סי' מ"ה, א"ל, הואיל ועלית, לא תרד. א"ר זירא, ש"מ, גברא רבה, כיון דאסתמך, סמך.*
- ט. סנהדרין פ"ח: סי' קב"ג, משם כותבין ושולחין בכל מקומות, כל מי שהוא

- ט. פְּשׁוּרִים לְנִשְׂא אִיזָה צְדִיק וּלְפָרֶסֶם אוֹתוֹ, אִזִּי הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שׁוֹלַח מַחְלָקֶת בֵּין הָרָשָׁעִים.
- י. כְּשֶׁאֶחָד מְבַזֶּה אוֹתְךָ, וְאַתָּה מְקַבֵּל בְּשִׂמְחָה, עַל-יְדֵי זֶה תִּזְכָּה לְכָבוֹד וְהִתְנַשְּׂאוֹת בְּשִׂמְחָה.
- יא. מִי שֶׁאִינוֹ מְקַבֵּל תּוֹכְחָה, עַל-יְדֵי זֶה אִינוֹ גִּתְגִּידֵל.
- יב. הִתְנַשְּׂאוֹת בָּא לְמִי שֶׁמְחִיזֵר תְּמִיד עַל לְמוּדוֹ.
- יג. הִתְנַשְּׂאוֹת בָּא עַל-יְדֵי תּוֹכְחָה.

מראה מקומות השלם

- חכם ושפל ברך ודעת הבריות נוחה הימנו, יהא דיין בעירו, משם מעלין אותו וכו' ללשכת הגזית. עיי"ש. רמז
- ט. מגילה י"ג, סי' י"ח, א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן, הקציף הקב"ה אדונים על עבדים לעשות רצון צדיק וכו' ומנו יוסף וכו' עבדים על אדניהם וכו' לעשות גם לצדיק ומנו מרדכי וכו' רמז פירוש - כי יוסף הצדיק ומרדכי הצדיק, שניהם נתפרסמו ועלו לגדולה, לאחר המחלוקת בין הרשעים, פרעה ועבדיו אצל זה ובגתן ותרש ואחשורש אצל זה.
- י. גימין ל"ו, סי' מ', ת"ר, הנעלבים ואינן עולבים וכו' עליהם הכתוב אומר, ואהביו כצאת השמש בגברתו וגו' (שופטים ה'ל"א).
- עיין חידושי אנדות, דכל שיש בו אלו המדות כולם הוא בכלל אוהביו וכו' שנותנת לו התורה מלכות וממשלה וכו' מובן
- יא. ותפרעו כל עצתי ותוכחתי לא אביתם (משלי א"ב"ה), פירש רש"י, כל עצתי, שיעצתי לגדל אתכם בעולם.
- באור - ותפרעו כל עצתי, בטלתם עצתי לגדלכם בעולם, ותוכחתי לא אביתם - כי לא רציתם לקבל תוכחתי.
- יב. סלסלה ותרוממך וגו' (משלי ד'ח'), עיין רש"י, חפשה, היה חוזר עליה לדקדק בה וכו'
- באור - סלסלה, חוזר עליה תמיד ללמוד בה ולדקדק בה, ותרוממך - היא תנשא אותך.
- יג. ושמר תוכחת יכבד (משלי י"ג"ח) כדבר אפרים רתת נשא הוא בישראל וגו' (הושע י"ג"א), עיין רש"י, כדבר אפרים רתת, כשקנא ירבעם למקום ודבר כנגד שלמה דברים קשים וכו'. נשא הוא בישראל, משם זכה להנשא להיות מלך ישראל.

- יד. מי שה' אלקיו עמו יהיה לו עליה.
- טו. על-ידי שנוי השם נשתנה המזל.
- טז. על-ידי הנסיעה שנוסעים מכפר לכפר ומעיר לעיר, דבריו אינם נשמעים.
- יז. מי שפלימד זכות על ישראל, זוכה לעליה גדולה.
- יח. מי שיש לו התנשאות וירא שלא יצטרך למות מחמת שהגיע

מראה מקומות השלם

- הרי ירבעם, ע"י שדבר דברים קשים להוכיח את שלמה (מלכים א', י"א-כ"ו) זכה להנשא להיות מלך ישראל.
- יד. יהי אלהיו עמו ויעל וגו' (עזרא א'ג')
- ה' אלהיו עמו ויעל (דברי הימים ב', ל"ב-ג')
- באור - ה' אלהיו עמו, ועל ידי זה, ויעל - יהיה לו עליה.
- וה' אלהיו עמו ויגדלו למעלה (דברי הימים ב', א"א')
- טו. חידושי אנדות ברכות י"ג., סי' נ"ט, אכרם הוא אברהם וכו' הוא מבואר על פי הסוגיא דמסכת נדרים [ל"ב: סי' ט"ו] שבשינוי השם לאברהם נשתנה מזלו וכדי שיוליד בן הראוי ליורשו וכו' וכה"ג יש לפרש גבי שרה וכו' היה נשכח זכרה אם לא היו לה בנים לפי מערכתה ומזלה ולכסוף שנשתנה שמה שרה נשתנה מזלה להיות לה בנים וכו'.
- טז. ברכות נ"א:, סי' קט"ו, שלחה ליה, ממהדורי מילי ומסמרטוטי כלמי. עיין רש"י, ממהדורי מילי, ממחזירין בעיירות ירבו תמיד דברים. מסמרטוטי כלמי, משחקי בגדים בלויים וממורטים ירבו בנים וכו'.
- ובהגהה, כוונתה לרמוז במשל זה, כי כל דרכיו לא יועילו ולא יצילו, דמילי ממהדורי הם דומין לכלמי מסמרטוטי.
- הרי ממהדורי מילי וכו', דבריהם של המחזירין בעיירות (הנוסעים מכפר לכפר וכו') לא יועילו, ואינם נשמעים.
- יז. יומא ע"ז., סי' ס"ז, אמר הקב"ה, מי הוא זה שמלמד זכות על בני. אמרו ליה, גבריאל. אמר להו, ניעול עיילוה וכו' רמז (וזה אינו בגמרות שלנו, רק בעין יעקב)
- (בדפוסים האחרונים של הש"ס יש)
- יח. יומא פ"ז:, סי' פ"ו, אלא ר' חנינא חלמא חזא ליה לרב דוקפי ליה בדיקלא, וגמירי, מאן דוקפי ליה בדיקלא רישא הוי, אמר, אידחייה ולא נדחיין. מובן*

- עַתְּ שֶׁל חֲבֵרוֹ לְקַבֵּל אֶת הַתְּנַשְׁאוֹת הַזֹּאת, יָנוּם מִהַתְּנַשְׁאוֹת
הַזֹּאת, אִזּוֹ לַעֲשׂוֹת תַּחְבוּלָה שְׁיָנוּם חֲבֵרוֹ מִהָעִיר הַזֹּאת.
- יט. כְּשֶׁבָנִי-אָדָם בָּאִים אֵצֶל אֶחָד וְאוֹמְרִים לוֹ: לְמַדְּנוּ דֶרֶךְ הַשֵּׁם,
בִּידוּעַ שִׁיתַּנְשֵׂא.
- כ. אִין אָדָם נַעֲשֶׂה מְפָרְסָם אֶל־אִם-כֵּן הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מוֹפִיעַ
עָלָיו מִלְּמַעְלָה.
- כא. הַהַתְּנַשְׁאוֹת בָּא עַל-יְדֵי הַבְּטָחוֹן שֶׁבִשְׁעַת צָרָה.

מראה מקומות השלם

- (עיין רש"י, ואמר אידחייה מהכא ויכרח לכבל מפני, ושם יהיה לראש ולא נדחיין למות בשבילו.)
- יט. ונשא מגבעות וגו' ויורנו מדרכיו וגו' (ישעיה ב'ב', ג')
- פירוש - ונשא מגבעות, האדם יתנשא, ויורנו מדרכיו וגו' - בעת שיבאו אליו ויאמרו לו, למדנו דרך ה'.
- כי יתפש וגו' שמלה לכה קצין תהיה לנו וגו' ישא ביום ההוא וגו' (ישעיה ג'ו', ז')
- ג'ו', ז') עיין רש"י, כי יתפש וכו' לאמר עשיר אתה בתורה ומחזורת היא בידך כשמלה. קצין תהיה לנו, ותלמדנו.
- באור - כי יתפש וגו' שמלה לכה קצין וגו', תלמדנו תורה, ישא ביום ההוא - בידוע שיתנשא.
- כ. נתתי רוחי עליו משפט לגוים יוציא (ישעיה מ"בא')
- באור - נתתי רוחי עליו, כשאני מופיע עליו מלמעלה, משפט לגוים יוציא - אז יוציא משפט לגוים ויפורסם.
- וכיוצא בהרבה מקראות.
- עד יערה עלינו רוח ממרום וגו' (ישעיה ל"בט"ו)
- באור - סיפא דקרא, והיה מדבר לכרמל וגו' - ואז נהיה מפורסמים.
- אל ידרשהו אלוה ממעל ואל תופע עליו נהרה (איוב ג'ג')
- באור - אל ידרשהו אלוה ממעל, אל יופיע עליו הקב"ה מלמעלה, ועי"ז, ואל תופע עליו אורה, ולא יעשה מפורסם.
- כא. אשר הלך חשכים וגו' יבטח בשם ה' וגו' (ישעיה נ"י), עיין רש"י, אפי' צרה באה עליו יבטח בשם ה' כי הוא יצילהו. רמז קצת
- פירוש - ויתכן אולי הרמז, כי רישא דקרא, מי בכם ירא ה' וגו' אשר הלך חשכים וגו' והיינו, מי בכם אשר ינשא בשם "ירא ה'", שהגיע לזה ע"י, אשר הלך חשכים וגו' יבטח בשם ה' וגו' - ע"י בטחון שבשעת צרה.
- קוה אל ה' וגו' וירוממך וגו' (תהלים ל"זל"ד)

- כב. מי שיש לו שכל, בודאי ירום במהרה.
- כג. כשהצדיק נתרום, אזי העולם תמהים עליו.
- כד. מי ששונא גזל, עולה לגדלה.
- כה. על ידי חכמה או הצלחה נעשה מפרסם.
- כו. אדם - שאמות העולם נותנין לו מתנות, ידע שהתנשאות שלו נכונה מאת השם ותפרך.
- כז. על ידי אמירת תהלים נתרום.
- כח. כשנתנשא אדם, הוי כאלו היום נולד.

מראה מקומות השלם

- כב. הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד (ישעיה נ"ב-י"ג)
 באור - הנה ישכיל עבדי, ועל ידי זה, ירום ונשא וגו'.
- כג. כאשר שממו עליך רבים וגו' כן יזה גוים רבים וגו' (שם, פסוקים י"ד, ט"ו)
 עיין רש"י, כאשר שממו, כאשר תמהו עליהם עמים רבים וכו'. כן יזה וגו' כן
 עתה גם הוא תגבר ידו וכו'.
- כד. באור - המשך הוא לפסוק הקודם, ירום ונשא וגבה מאד, כנ"ל בסעיף הקודם, כאשר שממו
 וגו', וכאשר תמהו עליהם וכו'. כן יזה וגו' כן עתה גם הוא תגבר ידו - וימשיך להתרום
- כה. שנא גזל בעולה וגו' (ישעיה ס"א-ח')
 באור - שנא גזל, בעולה - עולה לגדולה.
- כז. ויצאו שרי פלשתים ויהי מדי צאתם שכל דוד מכל עבדי שאול וייקר שמו
 מאד (שמואל א', י"ח-ל')
 הרי על ידי חכמתו והצלחתו, נעשה דוד מפורסם.
- כח. וישלח חירם מלך צר מלאכים אל דוד ועצי ארזים וגו' וידע דוד כי הכינו ה'
 למלך על ישראל וגו' (שמואל ב', ה'-י"א, י"ב) (דברי הימים א', י"ד-א', ב')
- כט. נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הקם על משיח אלהי יעקב ונעים זמרות ישראל
 (שמואל ב', כ"ג-א')
- באור - ונאם הגבר הקם על משיח וגו', והגיע למעמד מרומם זה על ידי, ונעים זמרות ישראל
 - אמירת התהלים.
- כ. ה' אמר אלי בני אתה אני היום ילדתיך (תהלים ב'ז'), עיין רש"י, בני אתה,
 ראש לישראל וכו'. אני היום, שהמלכות עליהם.
- באור - ה' אמר אלי בני אתה, ראש לישראל, אני היום, שהמלכות עליהם, ילדתיך וכאילו
 היום נולדת.

- כט. על-ידי זכירת שמות עבודה זרה אינו מתנשא.
 ל. על-ידי למוד אגדה בלילה מתנשא.
 לא. התנשאות בא על-ידי ששונאים שקר.
 לב. על-ידי אהבת צדיקים מתנשא.
 לג. על-ידי עבדות בידע, לא כמצות אנשים מלמד, בודאי יתנשא.

מראה מקומות השלם

- כט. ירכו עצבותם וגו' וכל אשא את שמותם על שפתי (תהלים ט"זד') רמז דק פירוש - ירכו עצבותם וגו', ירכו ע"ז, וכל אשא, לא אתנשא, את שמותם על שפתי - אם אעלה על שפתי ואזכיר את שמות הע"ז.
 ל. ולילה ללילה יחווה דעת. בכל הארץ יצא קום וגו' (תהלים י"טג', ה'), ולילה ללילה יחווה דעת, פירש רש"י, יחווה, לשון הגדה. על ידי זה, בכל הארץ יצא קום, בחינת פרסום והתנשאות. רמז דק.
 פירוש - ולילה ללילה יחווה דעת, הלומד מדי לילה בלילה אגדה, בכל הארץ יצא קום - יתפרסם ויתנשא בכל הארץ.
 לא. אהבת צדק ותשנא רשע על כן משחך אלהים וגו' (תהלים מ"אח').
 באור - אהבת צדק ותשנא רשע, על ידי אהבת האמת והיושר ושנאת השקר, על כן משחך אלהים וגו' - זכית להתנשאות.
 ופי תהפכות שנאתי. כי מלכים ימלכו וגו' (משלי ח"י"ג, ט"ו)
 באור - ופי תהפכות שנאתי, ע"י ששנאתי את תהפכות השקר, כי מלכים ימלכו וגו' - זכית להתנשאות.
 לב. אהבת צדק וגו' על כן משחך אלהים (תהלים מ"הח').
 באור - אהבת צדק וגו', אהבת את הצדיק, על כן משחך אלהים - על כן זכית להתנשאות.
 אני אהביה (אהבי = קרו) אהב וגו' (משלי ח"י"ז), מסיפא לרישא מודריש.
 באור - אמר הקב"ה, אהב אהבי' - מי שאוהב את הצדיקים, אוהבי ואוהביה של תורה, אני מנשא אותו (עיין פסוקים הקודמים: בי שרים ישרו וגו' (ט"ז) בי מלכים ימלכו וגו' (ט"ו)).
 לג. הרפו ודעו כי אנכי אלהים ארום בגוים ארום בארץ (תהלים מ"וי"א) רמז דק
 באור - הרפו ודעו כי אנכי אלהים, ע"י עבדות בידע וכו', ארום בגוים ארום בארץ וזכה להתנשאות.
 הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד (ישעיה נ"ב"י"ג)
 באור - הנה ישכיל עבדי, ע"י עבדות בשכל ודעת, ירום ונשא וגו'.

לד. התנשאות בא על ידי דבורים.

לה. גם על ידי הכנעה.

לו. על ידי קדושה השם האדם נתרומם.

לז. התנשאות בא על ידי רחמנות.

מראה מקומות השלם

לד. אריד בשיחי וגו' (תהלים נ"הג'), אריד, פירש רש"י, ומנחם פתר, אריד לשון

ממשלה וכו'. ושיחי לשון שיח וכו'. (לשון דיבור).

באור - אריד, אמשול ואתנשא, בשיחי - ע"י דיבורי.

לה. שם, כנ"ל, ושיחי - מלשון שח ושפל.

באור - אריד, אמשול ואתנשא, בשיחי - על ידי הכנעתי.

לו. מלכי בקדש (תהלים ס"ח-כ"ה)

באור - מלכי, ממלכותי ורוממותי, בקדש - באה לי על ידי קידוש השם.

שם בנימן צעיר רדם וגו' (שם, פסוק כ"ח), עיין רש"י, שם בנימן הצעיר נעשה

רודה עליהם. רודה וכו' זכה להיות מלך, לפי שירד תחלה לים וכו'.

הרי בגלל שקידש שם שמים זכה להיות מלך.

ויהודה עד רד עם אל ועם קדושים נאמן (הושע י"ב-א'), עיין רש"י, רד עם

אל, מושל עוד ביראת אלהים.

באור - עד רד וגו', עדיין מושל וכו', ועם קדושים נאמן - כי נאמן הוא בין מקדשי שם שמים.

היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו (תהלים קי"ד-ב'),

וכן דרשו רבותינו ז"ל בתוספתא דברכות, פרק רביעי פ"ז, אלא מפני מה

זכה יהודה למלכות וכו' אמר להם, מפני שקידש שמו של הקב"ה, שכשעלו

שבטים ועמדו על הים זה אומר אני יורד וזה אומר אני יורד, קפץ שבטו של

יהודה וכו' וכן הוא אומר, בצאת ישראל ממצרים וגו' היתה יהודה לקדשו, יהודה

קדש שמו של הקב"ה על הים, ולפיכך, ישראל ממשלותיו.

מאחר עלות הביאו לרעות ביעקב וגו' (תהלים ע"ח-ע"א), פירש רש"י, שהיה

רועה לאביו הצאן המניקות שהיה רחמני וכו'

הרי מפני שהיה רחמני, הביאו לרעות ביעקב וכו', להיות מלך עליהם.

ועתה הנה ידעתי כי מלך תמלוך וגו' (שמואל א', כ"ד-כ"א)

הרי אמר שאול, ועתה, לאחר שרחמת עלי ולא הרגתני, הנה ידעתי כי מלך תמלוך.

הנשאים מני רחם (ישעיה מ"ז-ג') רמו

פירוש - הנשאים, אלה שזכו להתנשאות. מני רחם - בא להם זה בזכות רחמנותם.

- לח. על-ידי אמונה הוא מושל על בעלי-גאווה.
 למ. מי שמעמיד דין שאינו הגון, לסוף שיפל ביד שופטי אמות.
 מ. על-ידי תוכחה לשם שמים זוכה להתנשאות.
 מא. על-ידי בנן שבונה בארץ ישראל, זוכה להתנשאות.
 מב. על-ידי כבוד התורה זוכה להתנשאות.
 מג. לאו בכל עת יכול אדם להנהיג נשיאותו, פי לפעמים פא עת, שאין לעת הזאת חיות פי-אם מנשיא אחר.

מראה מקומות השלם

- לח. ואמונתך סביבותיך. אתה מושל בנאות וגו' (תהלים פ"ט"ט, י')
 כאור - ואמונתך סביבותיך, ועל ידי זה, אתה מושל בנאות - אתה מושל על בעלי גאווה.
 למ. סנהדרין צ"ח, סי' ק"ע - שבת קל"ט, סי' ק', אמר רב פפא, אי בטלי וכו' אי בטלי דייני בטלי גזירפטי וכו' *
 עיין רש"י סנהדרין, גזירפטי, שופטי אומות העולם החובטים את ישראל במקלות.
 עיין רש"י שבת, בטלי דייני, רשעים מישראל שמטין דין.
 הרי אם לא בטלי דייני רשעים שמטין את הדין, לא בטלי גזירפטי, ויפול ביד שופטי האומות.
 מ. סנהדרין ק"א, סי' ק"צ, אמר רבי יוחנן, מפני מה זכה ירבעם למלכות מפני שהוכיח את שלמה וכו'
 מא. סנהדרין ק"ב, סי' קצ"ו, א"ר יוחנן, מפני מה זכה עמרי למלכות מפני שהוסיף כרך אחד בארץ ישראל וכו'.
 מב. שם, א"ר יוחנן, מפני מה זכה אחאב למלכות כ"ב שנה מפני שכיבד את התורה וכו'
 מג. תענית ה', סי' י"א, אמר הקב"ה וכו' לא לימות שאול ולא לימות שמואל, כבר הגיעה מלכות דוד ואין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימה. רמז פירוש - כי על כן לא יכולים שמואל ושאל להמשיך ולהנהיג נשיאותם, כי באה העת שאין לה חיות כי אם מדוד.
 עיין שבת ל', סי' י"ד, אמר דוד לפני הקב"ה, רבש"ע, הודיעני ה' קצי וכו' א"ל, בשבת תמות. אמות באחד בשבת, אמר ליה, כבר הגיע מלכות שלמה בנגד ואין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימה וכו'.
 הרי אפילו יום אחד בלבד אינו יכול דוד להמשיך ולהנהיג נשיאותו מלכותו, כי אין לעת הזאת חיות ממנו, ואפילו עתו של בנו שלמה לא מועיל לו.

- מד. מי שגשא אותו הקדוש־ברוך־הוא, תנהג בו כבוד ותלך אצלו.
 מה. התנשאות של האדם היא טובת השעה.

חלק שני

- א. מי שנכנס בתחומו של חברו, גדלתו נתמעט.
 ב. אין הקדוש־ברוך־הוא נותן גדלה לאדם, עד שבדקו בדבר קטן.
 ג. על־ידי בלבול הדעת נתקלקל היראה. גם על־ידי בלבול הדעת ממשלתו נופלת.

מראה מקומות השלם

- מד. מגילה י"ד, סי' ב"א, ואמר ר"נ לא יאה יוהרא לנשי, תרתי נשי נביאתי הוא דהויאן יהיראין וסניין שמייהו וכו' בזיבורתא כתיב בה, ותשלח ותקרא לברק בן אבינעם וגו' (שופטים ד'ו'), ואילו איהי לא אזלא לגביה וכו' מובן קצת

פירוש – כי אמנם לא יאה יוהרא לנשי, ברם, הלא היתה נביאה, ואם לא היה שום חיוב לנהוג כבוד בברק, הרי לכאורה אין זו יוהרא מצדה, כי אין לה להשפיל חשיבות נביאותה במקום שאין לה שום חיוב של כבוד. אלא מובן, כי הואיל ונשא אותו הקב"ה, חייבים לנהוג בו כבוד וללכת אצלו, על כן לא נאה חשיבות לנשים במקום שיש חיוב של כבוד לגבי האיש, וד"ל.

- מה. עיין רש"י ב"ב י"ב, סי' ב' ד"ה כל המריעין לו וכו' כלומר, הואיל ונדחית השעה לא ימליכוני עוד.

חלק שני

- א. מד"ר בראשית פר' ו' סי' ג', רבי יודן בשם רבי תנחום ב"ר חייא ורבי פנחס בשם ר' סימון אמר, מאחר שהוא קורא אותן גדולים, הוא חוזר ופוגם אותם, את המאור הגדל לממשלת היום ואת המאור הקטן לממשלת הלילה וגו' (בראשית א"ט ט"ז), אתמהא. אלא, על ידי שנכנס בתחומו של חברו. אמר רבי פנחס וכו' אמר הקב"ה, הביאו כפרה עלי שמיעטתי את הירח, שאני הוא שגרמתי לו להכנס בתחומו של חברו. ומה אם זה שנכנס ברשות כך פגמו הכתוב, הנכנס שלא ברשות על אחת כמה וכמה.
 ב. מד"ר שמות פר' ב' סי' ג', אין הקב"ה נותן גדולה לאדם עד שבדקהו בדבר קטן ואח"כ מעלהו לגדולה וכו'

- ד. על-ידי זריזות זוכה להיות רוּעה נאמן. וסימן לדבר: לך אל נ'מ'ל'ה' עצל וכתוב: משם רוּעה אכן ישראל.
- ה. פשנותגין ממון להשר בשביל איזהו התמנות, שיעביר את חברו וימנה אותו, והו כמו פשוף.
- ו. הרהורי עבודה זרה והרהורי זנות ושפיכות דמים ולשון הרע, הם פאים על מי שרגיל בנדרים, אבל נתבטלים על-ידי המנהיג שבועיר, המסידר הגביות והמסים על כל אחד ואחד לפי ערכו, שיוכל לסבל.
- ז. בפאיזה רשע נתגדל, אזי קשה לחדש איזהו סברה בפוסקים. גם דברי הדינים אינם נשמעים באזני הפעלי-דינים.

מראה מקומות השלם

- ד. עיין זריזות א'
- ה. מד"ר אחרי מות פר' כ"א סי' ט', מקדש שני, על שהיו נוטלין אותה בדמים, וי"א, שהיו הורגין זה את זה בכשפים וכו' רמז רחוק פירוש - כי יתכן שהכונה לרמז בזה, שהמלה "בכשפים" קאי גם על הדעה הראשונה, שהיו נוטלין אותה בדמים, כי זה כמו כישוף.
- ו. מד"ר בחקותי פר' ל"ז סי' א', אמר רבי שמואל בר נחמן, כל מי שנודר ומשתה את נדרו סוף שבא לידי ע"ז וגלוי עריות ושפיכות דמים ולשון הרע וכו' ושם, כסי' ב', ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלתם וגו' (שמות ב' י"א), מה ראה, ראה משוי איש על אשה ומשוי גדול על קטן וכו' וישב להם סבלותם וכו' בין גדול לקטן וכו' אמר לו הקב"ה, אתה ישבת לבני סבלותם, הייך, שאתה עתיד לישב ולפרש לבני נדריהם בין איש לאשה בין גדול לקטן וכו'.
- עיין ליקומי מזהר"ן תנינא סי' כ"ז, מי שהוא פרנס חודש או מנהיג וכו' ורואה ומסתכל להטיל המשאוי על כ"א כראוי לו וכו' עי"ז מכטל הד' מדות רעות דהיינו ע"ז וכו' והמאחר נדרו גורם אלו הד' מדות הנ"ל, כדאיתא במדרש (ויקרא פר' ל"ז), שלמד מיעקב, שבשביל שאיחר נדרו וכו' ואיתא (שם), שבשביל שראה משה בסבלות בני ישראל וכו' הסתכל ליתן על כ"א מה שראוי לו, ואמר לו השי"ת למשה, שעל ידי זה תזכה להתיר נדר וכו' נמצא, שעל ידי שמסתכלין להעריך כ"א כראוי, עי"ז זוכין להתרת נדרים, ועי"ז ניצולין מד' מדות הנ"ל, כנ"ל, והבן. (עיין הרהורים י"ב חלק שני).
- ז. עיין חידושי דאורייתא י"ד.

- ת. אדם פֶּשֶׁר צָרִיךְ לְהִקְטִין אֶת עֲצָמוֹ, פְּשֻׁרָאָה מְמַשֶּׁלֶת הַרְשָׁע.
 ט. מִי שֶׁנֹּטֵל שְׂרָרָה לְעֲצָמוֹ, עַל־יְדֵי זֶה בָּתוּ גַעֲשִׂית זֹנָה.
 י. מִי שֶׁמְנִיחַ צָרְכֵי צְבוּר וְעוֹסֵק בְּצָרְכֵי עֲצָמוֹ, כְּאֵלּוֹ לֹקֵחַ שְׁחָד.

מראה מקומות השלם

מד"ר ויצא פר' ע' סי' ח', וירא והנה באר בשדה והנה שם שלשה עדרי צאן רבצים עליה כי מן הבאר ההוא ישקו העדרים והאבן גדלה על פי הבאר (בראשית כ"ט"ב), והנה שלשה עדרי צאן, אלו שלשה בתי דינים וכו' כי מן הבאר ההוא וגו', שמשם היו שומעין את הדין וכו' כי מן הבאר וגו' שמשם היו שומעים את התורה. והאבן גדלה וגו', זה יצר הרע וכו' רמז קצת ורחוק

פירוש - והאבן גדלה וגו', זה יצר הרע, והיינו הרשע, שהוא סותם את פי הבאר, שמשם שומעים את התורה, וקשה לחדש איזהו סברה בפוסקים וגם דברי הדיינים אינם נשמעים באזני הבעלי דינים, כי הוא סותם את פי הבאר, שמשם שומעין את הדין.

ועיין מד"ר לך לך פר' מ"ב סי' ז', ויהי בימי אמרפל וגו' וישבו ויבאו אל עין משפט וגו' (בראשית י"ד"א, ז'), א"ר אחא, לא באו ליזדווג אלא בתוך גלגל עינו של עולם, עין שעשתה מדת הדין בעולם הן מבקשים לסמותה וכו' רמז רחוק גם כן.

פירוש - אמרפל, הוא נמרוד, רשע שנתגדל בעולם וכו'. עין שעשתה מדת הדין וכו', הם הדיינים, הנקראים עיני הקהל, והם עושים את הדין. ובקשו לסמותה, היינו, שלא ישמע דברי הדיינים וכו'.

ת. מד"ר וישלח פר' ע"ח סי' י"ד, יעבר נא אדני לפני עבדו ואני אתנהלה לאמי וגו' (בראשית ל"ג"ד) וכו' א"ל ואין אתה מתיירא מדוכסי וכו' אמר לו, ואני אתנהלה לאמי, להוני להוני אנא מהלך וכו' רמז

פירוש - כי הרי יעקב אבינו, כשעשו שואל אותו, אין אתה מתיירא מדוכסי וכו' והיינו, מראה לו ממשלתו וגבורתו, עונה לו יעקב, ואני אתנהלה לאמי וגו', להוני להוני אנא מהלך, והיינו, מקטין עצמו לפניו.

ט. מד"ר וישלח פר' ע"ט סי' ח', ר' הונא בשם ריש לקיש אמר, אפילו חזן הכנסת אינו נוטל שררה לעצמו ואתה היית נוטל שררה לעצמך, מחר בתך יוצאה ומתענה וכו' ושם פר' פ' סי' א', לית אתתא זניא עד דברתה זניא וכו' זונה היתה וכו' יצאת מקושטת כזונה וכו'

הרי לאחר שנטל שררה לעצמו נעשית בתו זונה.

י. מד"ר וישב פר' פ"ה סי' י"ב, ולא הלכו בניו בדרכו ויטו אחרי הבצע ויקחו שחד ויטו משפט (שמואל א', ח"ג), אפשר בניו של שמואל הצדיק היו עושין אותו

- יא. על-ידי והוי דברים זוכה להתנשאות.
 יב. על-ידי קדשת השם יתברך, ההתנשאות של ראשי הדור בתקף ועז, ועל-ידי זה נחשב בעיני כל המצוה של הכנסת אורחים, ועל-ידי זה הלומדים זוכים שהלכה כמותם.

הצלחה

- א. כל המוציא מעשרותיו פראוי, אינו מפסיד כלום.
 ב. תתחבר למצליח ותצליח.

מראה מקומות השלם

- המעשה. א"ר ברכיה וכו' והיו מניחין צרכי צבור ועוסקין בצרכי עצמן, ומכח אותו מעשה מעלה הכתוב כאלו לקחו שוחר וכו'.
- יא. מד"ר ויחי פר' צ"ט סי' ח', התחיל קורא לו, יהודה אתה יודוך אחיך וגו' ישתחוו לך בני אביך (בראשית מ"ט"ח), אמר לו הקב"ה, אתה הודית במעשה תמר, יודוך אחיך להיות מלך עליהם.
- יב. עיין הכנסת אורחים ג' חלק שני.
- מד"ר בשלח פר' כ"ה סי' ח', הוא מרומים ישכן מצדות סלעים משגבו לחמו נתן מימיו נאמנים (ישעיה ל"ג"ט"ז), הוא מרומים ישכן, זה הקב"ה, שנאמר, מרום וקדוש אשכון וגו' (ישעיה נ"ז"ט"ז) (רמז לקדושת הקב"ה). מצדות סלעים משגבו, זה דוד וכו' (רמז להתנשאות של ראשי הדור שהוא בתוקף). לחמו נתן, זה אברהם, שנאמר, ואקחה פת לחם וגו' (בראשית י"ח"ה) (רמז להכנסת אורחים). מימיו נאמנים, זו התורה וכו' (רמז, שהלומדים זוכים, שהלכה כמותם). רמז רחוק
- פירוש - הוא מרומים ישכן, ע"י קדושת הקב"ה, מצדות סלעים משגבו ההתנשאות של ראשי הדור יהיה בתוקף ועז, לחמו נתן, ועל ידי זה תהיה מצות הכנסת אורחים חשובה בעיני כל, מימיו נאמנים - ועל ידי זה זוכים הלומדים, שהלכה כמותם.

הצלחה

- א. ירושלמי פ"ד תרומות הל"ג, סי' ל"ו, אמר רבי לוי בר חינא, כל המוציא מעשרותיו כתיקונן אינו מפסיד כלום וכו'.
- ב. פסחים קי"ב, סי' מ"ז, ת"ר, שבעה דברים צוה רבי עקיבא את רבי יהושע בנו

- ג. אין הַבְּרָכָה מְצוּיָה אֶלָּא בְּדָבָר הַסְּמוּי מִן הָעֵינַן.
 ד. הַצִּלָּחָה – סִיּעָתָא דְשִׁמְיָא הִיא.
 ה. מִי שֶׁנֶּפְסָקָה לּוֹ הַהַצִּלָּחָה וְאִינוּ מְצַלִּיחַ, לֹא בְּמַהֲרָה יִצְלִיחַ.
 ו. תִּכְפֹּף לְתַלְמוּדֵי־חֲכָמִים בְּרָכָה בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם.
 ז. עֶסֶק הַתּוֹרָה הִיא סְגֻלָּה לְהַצִּלָּחָה.
 ח. מִי שְׁאִינוּ מְשִׁיר פֶּת עַל שְׁלַחְנוּ, אִינוּ רוֹאֵה סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם.
 ט. כִּיּוֹן שְׁלֹא הִזְכִּיר אֶלָּא צַד אֶחָד הַטּוֹב וְלֹא הֵהֱפֵךְ, אִין זֶה נְחוּשׁ.

מראה מקומות השלם

- וכו' והוי משתדל עם מי שהשעה משחקת לו. אמר רב פפא, לא למזבן מיניה וכו' אלא לאשתתופי בהדיה וכו'.*
- ג. תענית ח':, סי' כ"ד, ואמר רבי יצחק, אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין וכו'.
- ד. מגילה ו':, סי' ו', וא"ר יצחק, אם יאמר לך אדם יגעתי ולא מצאתי אל תאמן וכו' והני מילי בד"ת אבל במשא ומתן סייעתא דשמיא היא. ובד"ת לא אמרן אלא לאיחודדי אבל לאוקמי גירסא סייעתא דשמיא היא.
- ה. בבא קמא פ':, סי' כ"ג, אמר רבי אבא בר פפא משום רבי אחא בר פפא משום רבי חנינא בר פפא וכו' ודלת הננעלת לא במהרה תפתח וכו' עיין רש"י, ודלת הננעלת, על האדם מהיות מצליח. לא במהרה תפתח, ונ"מ, לאפושי ברחמים.
- ב"ב י"ב:, קרי רב אחא אנפשיה, כל המריעין לו לא במהרה מטיבין לו וכו' = מ"מ מהר"צ
- ו. ברכות מ"ב., סי' ק"ז, אמר אביי, אף אנו נאמר, תיכף לתלמידי חכמים ברכה וכו'.*
- (עיין רש"י, תיכף לת"ח, המקריבו אליו ומארחו בביתו.)
- ז. ע"ז י"ט:, סי' מ"ו, אמר ריב"ל, דבר זה כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים, כל העוסק בתורה נכסיו מצליחין לו וכו'.*
- ח. סנהדרין צ"ב., סי' ק"מ, וא"ר אלעזר, כל שאינו משייר פת על שלחנו אינו רואה סימן ברכה לעולם וכו'.*
- ט. חידושי אנדות הוריות י"ב., סי' י"א, ד"ה אי מסיק שתא וכו' ולזה הנותן לעצמו

- י. בית, תינוק ואשה הם סימן להצלחה.
 יא. מי שמגרש את אשתו, אינו מצליח.
 יב. מי שהשעה מצלחת לו, לבו רם עליו גם אימתו מטלת על הבריות.
 יג. מי שאינו מדבר דברים בטלים, מצליח בכל מעשיו.
 יד. מי שאומר תמיד אמת, הוא מצליח.

מראה מקומות השלם

- סימן בדבר מה לטובה, אין זה נוחש אלא סימן טוב שיבא לו ממנו יתברך ב"ה וכו'
 חולין צ"ה: , סי' מ"ט, והאמר רב, כל נחש שאינו כאליעזר עבד אברהם וכיונתן בן שאול אינו נחש (עיין רש"י, כל נחש שאינו, סומך עליו ממש כאליעזר עבד אברהם, שאם תשקני אדבר בה ואם לאו, לא אדבר בה).
 י. חולין שם, תניא, ר"ש בן אלעזר אומר, בית, תינוק ואשה, אע"פ שאין נחש יש סימן וכו'
 עיין רש"י, יש סימן, סימנא בעלמא הוי מיהא דאי מצלח בסחורה ראשונה אחר שכנה בית או שנולד התינוק או שנשא אשה, סימן הוא שהולך ומצליח וכו'. *
 יא. ולא תצליחי להם. לאמר הן ישלח איש את אשתו וגו' (ירמיה ב'ל"ז, ג"א') רמז
 פירוש ולא תצליחי להם, לא יהיה להם הצלחה, לאמר הן ישלח איש את אשתו וגו' - אם יגרש איש את אשתו.
 יב. מעשה יונתן במחנה פלשתים לשון רש"י, שמואל א', י"ד"ט', ד"ה דמו וכו' שעתם מצלחת ולכם רם עליהם.
 וידא שאול אשר הוא משכיל מאד ויגר מפניו (שמואל א', י"ח"ט"ו)
 (וחזא שאול דהוא מצלח לחדא וגו' - תרגום. וברש"י שם, משכיל - מצליח)
 יג. ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח (תהלים א'ג')
 ועלהו לא יבול, ודרשו רבותינו ז"ל (סוכה כ"א: , ע"ז י"ט:), שאפילו שיחת חולין של תלמידי חכמים צריכה לימוד. (עיין ברש"י בתהלים, אפילו הפסולת שבו לצורך היא. שיחתן של תלמידי חכמים לצורך היא וצריכה לימוד).
 באור - ועלהו לא יבול, מי ששיחתו אינה לבטלה, על ידי זה, וכל אשר יעשה יצליח.
 יד. והדרך צלח רכב על דבר אמת וגו' (תהלים מ"ה')

- טו. עַל-יְדֵי וְדוֹי תִצְלִיחַ.
- טז. הַצִּלָּחָה בָּא, לְמִי שֶׁמֵּאֲכִיל תִּלְמִיד-חֶכֶם עַל שְׂלַחְנוּ.
- יז. בְּשֵׂאִין לְךָ אֲמַת, אָזִי נָטַל מִמֶּךָ הַהַצִּלָּחָה וְנָתַן לְאֲמוֹת.
- יח. לְהַצִּלָּחָה תִשְׁמַע בְּשֵׁהֲצַדִּיק אֹמֵר יְחֹד הַשֵּׁם, הִינּוּ שְׁמַע יִשְׂרָאֵל.
- יט. עַל-יְדֵי אֲמוֹנַת חֲכָמִים בָּא הַצִּלָּחָה.

מראה מקומות השלם

- באור - והדרך צלח, ההדר שיהיה לך בהצלחתך, הוא בגלל, רכב על דבר אמת - שתרב ותתבסס תמיד על דיבורי אמת.
- טו. מכסה פשעיו לא יצליח וגו' (משלי כ"ח"י"ג), וההיפך מובן ממילא, כי מי שמתודה ולא מכסה פשעיו, מצליח.
- טז. אין שריד לאכלו על כן לא יחיל טובו (איוב כ"ב"א), עיין רש"י, אין שריד לאכלו, לא שייר ממאכלו לחלק לעניים. על כן לא יחיל טובו, לא יצליח וכו' ורבותינו פירשו, אין שריד לאכלו, לא השרה תלמידי חכמים על שולחנו כמו, ובשרידים אשר ה' קרא (ויאל ג'ה'). (עיין סנהדרין צ"ב., ס' קל"ט)
- עיין סנהדרין צ"ב., ס' ק"מ, וא"ר אלעזר, כל שאינו משייר פת על שולחנו, אינו רואה סימן ברכה לעולם, שנאמר, אין שריד לאכלו על כן לא יחיל טובו וכו'.
- באור - וגראה לכאורה לומר, כי כונתו הוא, ששני המאמרים של ר' אלעזר התם, בס' קל"ט ואחריו בס' ק"מ, משולבים יחד. והיינו, כי שריד הוא לשון שיוור וגם לשון תלמידי חכמים. וכי זה שאינו משייר פת על שולחנו אינו רואה וכו' היינו עניים תלמידי חכמים, כי אסור ליתן פתו לעם הארץ. וזהו שציין את הרש"י הג"ל, והוא מדברי ר' אלעזר בס' קל"ט, וגם ציין דברי ר' אלעזר אחרי זה בס' ק"מ, כי משניהם נלמד דברי רביז"ל, ודו"ק.
- יז. ותשלך אמת ארצה ועשתה והצליחה (דניאל ח'י"ב) רמז פירוש - ותשלך אמת ארצה, כנסת ישראל סלקה ידה מן האמת, ועל ידי זה, ועשתה והצליחה - עשו האומות והצליחו, כי ניטלה ההצלחה מישראל, וניתן להם.
- יח. ובצאתם עמד יהושפט ויאמר שמעוני וגו' האמינו בה' אלהיכם ותאמנו וגו' (דברי הימים ב', כ"ב') עיין רש"י, ותאמנו, ותהיו בני אמונה ותצליחו וכו' רמז פירוש - כי ע"י שיהושפט המלך אמר להם האמינו וגו' והיינו, יחוד ה' - שמע ישראל, ותאמנו - ותצליחו.
- יט. האמינו בנביאיו והצליחו (שם)

חלק שני

- א. מי שהוא שמח תמיד, על-ידי זה הוא מצליח.
 ב. צריך לכבד לזה שהשעה משחקת לו.
 ג. מי שהוא מצליח, הזמן בידו.

הריון

- א. על-ידי שקרים אשה יש לה צער בהריון.

מראה מקומות השלם

חלק שני

- א. עיין שמחה א' חלק שני.
 מד"ר וישב פר' פ"ו סי' ד', ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח וגו' (בראשית ל"ט"ב), רבי ברכיה אמר, גבר קפוז וכו'.
 עיין מתנות כהונה, גבר קפוז, איש מקפיץ. כלומר, צהל ושמח וכו'.
 הרי פירושו של איש מצליח, גבר קפוז, והיינו, צהל ושמח, כי מי ששמח תמיד, הוא מצליח.
 ב. מד"ר ויהי פר' צ"ו סי' ה', ויקרא לבנו ליוסף וגו' (בראשית מ"ז"כ"ט), למה לא קרא לא לראובן ולא ליהודה וכו' ולפי שהשעה מסורה לו.
 עיין מתנות כהונה, לפי שהשעה משחקת לו היה גם הוא מכבד אותו וקרא לו בפני שאר אחיו וכו'.
 ג. שם, מהנ"ל, ולפי שהשעה מסורה לו.
 הרי כי יוסף היה איש מצליח, היתה השעה מסורה לו והיינו, הזמן בידו.
 ברכות נ"ז: ? מ"מ מהר"צ

הריון

- א. ודבר שוא הרו עמל וגו' (ישעיה נ"מד')
 פירוש - ודבר שוא, ע"י דיבורי שקר, הרו עמל - ההריון בעמל ובצער.
 הנה יחבל און והרה עמל וגו' (תהלים ז"ט"ז)
 באור - עיין רש"י, יחבל, לשון הריון וכו'. ועיין תרגום: הא יצטער לשקר וגו'. הנה יחבל און, הנה כשהריון היא כשמדברים שקרים, והרה עמל - אז ההריון היא בעמל ובצער.

- ב. סגלה להריון - שתשא אצלה עין קטן מגג שעל קבר הצדיק או מגנט ולתן צדקה.
- ג. דגים קטנים מפרין ומרבין.
- ד. עפרות ומניקות לא יאכלו שומין ובצלים.
- ה. אשה ששנואין מעשי רשעים בעיניה, על ידי זה נפקדת.
- ו. המקבל גלות על עצמו, הוא סגלה להריון.

מראה מקומות השלם

- ב. ממתים ירך ה' ממתים מחלד חלקם בחיים וצפונך תמלא בטנם ישבעו בנים וגו' אני בצדק וגו' (תהלים י"ז"ד, ט"ו)
- באור - ממתים ירך ה' וגו' חלקם בחיים, בחינת חתיכה מקבר הצדיק, ששם חלקו, בחינת כי שם חלקת מחקק וגו' (דברים ל"ג"כ"א), והיינו, קבר משה רבינו ע"ה.
- וצפונך תמלא בטנם, בחינת מגניט שנמשך בטבעו לצפון, כידוע לטבעיים, ישבעו בנים - על ידי הנ"ל סגולה להריון ולהולדת בנים.
- אני בצדק וגו' - בחינת צדקה, והיינו, גם ליתן צדקה לסגולה הנ"ל. רמוז דק. ולענין אם מותר ליקח מקבר, עפר או עין משום רפואה, עיין בהנהגת רמ"א יורה דעה סי' שס"ח סעיף א', וכן אין ליקח מקרקע עולם של קבר וכו' ולכן אם צריך אותו לרפואה שרי.
- ומגג של הבית שעל הקבר, פשיטא דיש עוד צדדים להקל, עיין תשובת חתם סופר חלק יורה דעה סי' של"ה. ועיין שם גם בס' שכ"ו.
- ג. ברכות מ', סי' ק"ג, אמר רב חייא בר אשי אמר רב, הרגיל בדגים קטנים אינו בא לידי חולי מעיים. ולא עוד, אלא שדגים קטנים מפרין ומרבין ומברין גופו של אדם.
- ד. רש"י יומא ע"ה, סי' ס"ה ד"ה הללו לא טעמו, במתאוננים כתיב זכרנו את הדגה וכו' ואת הבצלים וכו' שהם קשים לעוברות ומניקות וכו'
- ה. ב"ב קב"ג, סי' ק"ח, וירא ה' כי שנואה לאה ויפתח את רחמה וגו' (בראשית כ"ט"ל"א), מאי שנואה וכו' אלא ראה הקב"ה ששנואין מעשי עשו בפניה, ויפתח את רחמה.*
- ו. סנהדרין ל"ז, סי' נ"ה, ר' יוחנן אומר, גלות מכפרת על הכל, שנאמר, כה אמר ה' כתבו את האיש הזה ערירי וגו' כי לא יצלח מזרעו איש ישב על כסא

ז. אכילת פֶּשֶׁר בְּהֵמָה דַּקָּה וְשִׁתִּית שְׁמֵן-זֵית הִיא סִגְלָה לְהַרְיוֹן.

חלק שני

א. אִשָּׁה שְׂאִינָה יְכוּלָה לְהִתְעַבֵּר, תְּבִיט עַל הַסְּפִין שֶׁל מִלָּה אַחַר הַמִּילָה.

הוראה

א. הַמּוֹרָה הַוּרְאוֹת שֶׁהוּא נִכְנָע לְפָנֵי גְדוּלִים מִמֶּנּוּ, עַל-יְדֵי זֶה

הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שׁוֹמְרוֹ, שְׁלֵא יִפְשַׁל בְּדַבַּר הַוּרְאָה.

ב. מְקוֹם הַהוּרְאָה הִיא מוֹעֵלֶת לְיִרְאָה.

ג. בְּשִׂאֲרַע לְאָדָם טְרַפָּה בְּבֵיתוֹ עַל-יְדֵי תַעֲרֻבַת אִסּוּר בְּהִתֵּר, וְאִין

בְּהִתֵּר לְבַטֵּל אֶת הָאִסּוּר, זֶה מְרָאִין לוֹ, שְׁפָגַם בְּאִיזְהוּ יַחּוּד וְזוּוּג

מראה מקומות השלם

דוד וכו' (ירמיה כ"ב-ל') (ביכניה מלך יהודה כתיב) ובתר דגלה כתיב, ובני יכניה
אסיר שאלתיאל בנו (דברי הימים א', ג'-י"ז) וכו' מובן
הרי להדיא שהגלות מכפרת ומועיל להריון וללידה.

הוראה

א. מד"ר יתרו פר' כ"ז סי' ט', נוקשת באמרי פיך נלכדת באמרי פיך. עשה זאת

אפוא בני והנצל וגו' לך התרפס ורהב רעיד (משלי ו'כ, ג'), נוקשת באמרי פיך
אין אמרי אלא הוראת תורה וכו' עשה זאת אפוא בני והנצל וגו' וכו'
לך התרפס באבק רגליהם של שרים וגדולים ממך, הה"ד, ורהב רעיד, ואין
רהב אלא מלכות וכו'

הרי אם נוקשת ונכשלת באמרי פיך, בהוראת תורה, לך התרפס באבק רגליהם של גדולים ממך,
והכנע לפניהם, כדי שלא תכשל עוד.

ב. מד"ר וירא פר' ג"ה סי' ז', ולך לך אל ארץ המדיה וגו' (בראשית כ"ב-ב'), רבי

חייא רבה ורבי ינאי, חד אמר, למקום שהוראה יצאה לעולם. ואוחרנא אמר,
למקום שיראה יצאה לעולם וכו'

באור - אלו ואלו דברי אלהים חיים, ולא פליגי, כי מקום ההוראה הוא מקום היראה, הואיל
והוא מועיל ליראה. (עיין יראה ב' חלק שני)

ג. מד"ר ויצא פר' ס"ח סי' ד', מטרונה שאלה את ר' יוסי בר חלפתא וכו' מה הוא

עליון, כי היחוד והזווג הוא בחינת בטול האסור בהתר פבחינת:
"מוציא אסירים בכושרות".

ד. כשיש שלום מלכות, על-ידי זה נולדים בישראל בנים בעלי
הוראה.

ה. מי שמחמיר לאחרים ומקל לעצמו ואומר על מה שלא שמע
ששמע, על-ידי זה אינו זוכה לראות ביפי המלך, כי הקלפה של
אדום שהוא יראה רעה, מחשיך מאור עיניו מלהסתכל ביפי פני
המלך.

מראה מקומות השלם

עושה וכו' אמר לה, הקב"ה יושב ומזווג זיווגים וכו' אמר, לא כך אמרתי לך,
אם קלה היא בעיניך קשה היא לפני הקב"ה כקריעת ים סוף, הקב"ה מה עושה
להן, מזווגן בעל כרחן שלא בטובתן הה"ד, אלהים מושב יחידים ביתה מוציא
אסירים בכושרות וגו' (תהלים ס"ח"ז) מהו בכושרות, בכי ושירות. מאן דבעי,
אומר שירה. ומאן דלא בעי, בכי.

צו פר' ח' סי' א'

עיין ליקומי מוהר"ן תנינא סי' ב"ט, כשאירע שאלה בבית האדם, ע"י תערובת
איסור בהיתר ואין בהיתר כדי לבטל את האיסור בזה מראין לו שפגם באיזהו יחוד
של מעלה וכו' וע"כ גם בזווג התחתון של זה העולם נאמר, אלהים מושב יחידים
ביתה, היינו זיווגים, כמו שדרשו רבותינו ז"ל, (סוטה ב'), זה הפסוק לענין זיווגים,
אזי, מוציא אסירים בכושרות, היינו שנעשה האיסור כשר והיתר, בחינת ביטול
האיסור, כנ"ל, וע"כ כשאין נתבטל האיסור, והשאלה אסורה, היא סימן שפגם
ביחוד של מעלה, כי היחוד הוא בחינת ביטול האיסור, כנ"ל.

ה. מד"ר בשלח פר' כ"ה סי' ח', הוא מרומים ישכן וגו' לחמו נתן מימיו נאמנים
(ישעיה ל"ג"ט"ז) ד"א, לחמו נתן מימיו נאמנים, זה הקב"ה שמפקד לבני תורה,
אל תהא אומר על מה שלא שמעת, שמעתי. ולא תהא אוסר לאחרים
ומתיר לעצמו, אלא יהיו יוצאין מפך נאמנין כשם שיצאו מפי משה, ואני מראה
לך יופי פנים אל פנים, שנאמר, מלך ביפיו תחזינה עיניך וגו' (שם, פסוק
י"ז), אמרו ישראל, היאך אנו רואין פניך והלא מסרתנו ביד אדום, שנאמר,
דחילה ואימתני וגו' (דניאל ז"ז) אמר להם, אל תיראו מהם וכו' רמז
פירוש - כי הרי רק מי שיוצאין מפיו נאמניו. מראה לו הקב"ה יופיו. ורק זה אינו ירא

ו. על-ידי נאוף נופל לתפיסה או לחלי כאב רגלים. גם תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה נופל לזה. גם מזיקין שולטין עליו.

והוי דברים

חלק שני

א. על-ידי והוי דברים גורמים שהקדוש-ברוך-הוא מזמין מלמדי תינוקות, שלומדין באמונה.

מראה מקומות השלם

מקליפת אדום האימתני וכו', אבל מי שאין מימיו נאמנים, כנ"ל, אינו זוכה לראות יופי המלך, כי קליפת אדום האימתני מחשיך מאוד עיניו וכו', ומסור ביד אדום, כנ"ל.
ו. עיין ניאוף א' חלק שני - פדיון שבויים א' חלק שני - צדקה א' חלק שני.
מד"ר בראשית פר' א' סי' י"ד, ושמר רגלך מלכוד (משלי ג' כ"ו), רבי דוסאי אמר, מן התוריה. רבי אבהו אמר, מן העבירה. ר' לוי אמר, מן המזיקין.
עיין מתנות כהונה ד"ה מן ההוריה, שלא יורה הוראות עד שהגיע לכלל זה, עכ"ל.

(מן העבירה - סתם עבירה בלשון חז"ל היא ניאוף) רמו

פירוש - לפי השגת רביז"ל, מבואר המדרש. ושמר רגלך, ה' ישמור רגלך מכאבים. מלכוד, וגם ישמור אותך מהלכוד בתפיסה. ובאו חז"ל לכאר, מאיזו מעשה רעה צריך האדם להזהר ולהשמר, שלא יגיע ח"ו לעונשים הנ"ל. ואמר רבי דוסאי, מן התוריה, שלא יורה הוראות עד שהגיע לכלל זה. ורבי אבהו מוסיף ואומר, מן העבירה - מן הניאוף, ומר אמר חדא וכו' ולא פליגי. ור' לוי אינו מוסיף על המעשים שצריך להזהר מהם, אלא הוספת דברים הוא על העונשים. והיינו, שגם מזיקין שולטין עליו.

וידוי דברים

א. (עיין דרך א' חלק שני) מד"ר צו פר' ט' סי' ב', (תהלים נ-כג) זוכח תודה יכבדני ושם דרך וגו' ושם דרך, אלו סופרים ומשנים שהן מלמדין את התינוקות באמונה. רמו

באור - עיין רש"י שם, זוכח תודה וכו' והודאה על עוונותיו וכו'. והרמו, זוכח תודה וגו', ע"י שזוכח תודה והיינו, מתודה על עוונותיו, ושם דרך וגו', גורם שהקב"ה מזמין סופרים המלמדים את התינוקות באמונה.

- ב. גם גורמים, שְׁנַתְקָנִים הַדְרָכִים מִמְכָּשׁוּלוֹת.
 ג. עַל־יְדֵי וְדוּי דְבָרִים זֹכִים לְהַתְנַשְׂאוֹת.
 ד. מִי שְׁאִינוֹ מְתוּדָה עַל עֲוֹנוֹתָיו, מוֹרָא בָּא עָלָיו.

וּתְרָן

חֶלֶק שְׁנִי

- א. מִי שֶׁהוּא וּתְרָן, אֵין עֲוֹנוֹתָיו יְכוּלִין לְהַכְרִיעַ זְכוּתָיו.

מְרֵאָה מִקוּמוֹת הַשְּׁלָם

- ב. (עֵינֵן דֶּרֶךְ ב' חֶלֶק שְׁנִי) שֵׁם בַּמִּדְרָה, וְשֵׁם דֶּרֶךְ וְגו' אֵלוֹ מַסְלְקֵי דְרָכִים. עֵינֵן מְתַנּוֹת כְּהוֹנָה, מַסְלְקֵי דְרָכִים מִן הָאֲבָנִים וְצַרְדוֹת וְכו'. רַמְזוֹ כְּאוֹר הַרְמֹז - זֶבַח תּוֹדָה וְגו', כְּנ"ל, ע"י שְׁמֵתוּדָה עַל עֲוֹנוֹתָיו, וְשֵׁם דֶּרֶךְ וְגו', גֹּרֵם לְתִיקוֹן הַדְרָכִים מִמְכָּשׁוּלוֹת.
 ג. עֵינֵן הַתְנַשְׂאוֹת י"א, חֶלֶק שְׁנִי. מִדְרָה וִיחֵי פֶר' צ"ט ס' ח', יְהוּדָה אֶתְהָ יוֹדוּךְ אַחֲךָ (בְּרֵאשִׁית מ"ט"ח) אִמְרֵ לֹה הַקְּב"ה אֶתְהָ הוֹדִית בְּמַעֲשֵׂה תַמְרָה, יוֹדוּךְ אַחֲךָ לְהִיּוֹת מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם.
 ד. גַּלְפֵּעַנ"ד רַמְזוֹ מִשְׁרָה אֲמֵנוּ, וְתַכְחַשׁ שְׂרָה לֵאמֹר לֹא צַחֲקָתִי, (אֵזִי) כִּי יֵרָאָה (בְּרֵאשִׁית י"ח"ט"ו) = מ"מ צַמַּח

וּתְרָן

- א. מִדְרָה וִירָאָה פֶר' מ"ט ס' ט', צוֹ פֶר' י' ס' א', אִמְרֵ רַבִּי לֹוִי, הַשׁוֹפֵט כָּל הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט (בְּרֵאשִׁית י"ח"ב"ה) אִם עוֹלָם אֶתְהָ מִבְּקֵשׁ אֵין דִּין וְאִם דִּין אֶתְהָ מִבְּקֵשׁ לִית לְעוֹלָם וְכו', אִם לִית אֶת מוֹזְתָר צִיבְחָר (מַעֲט) לִית עֲלֵמָא יְכוּל קָאִים. רַמְזוֹ קֶצֶת
 כְּאוֹר קֶצֶת (אֶת הַרְמֹז קֶצֶת) - מִטְעַנַּת אֲבֵרָהֶם אֲבִינוֹ ע"ה לְהַשִּׁי"ת, כִּי בְלִי וִיתוֹר מוֹעֵט מְצִידוֹ אֵינוֹ יְכוּל הָעוֹלָם לְהַתְקִיִּים, יֵשׁ לְלַמּוֹד מִכְּאֵן, שְׂאֵם הָאָדָם הוּא וְתְרָן, לֹא יִכְרִיעוּ עֲוֹנוֹתָיו אֶת זְכוּוֹתָיו, כִּי הַשִּׁי"ת נוֹהֵג, מִדָּה כְּנֹגֵד מִדָּה, וְגַם הוּא מוֹזְתָר, וְזֹכוֹת הוִיתוֹר יֵשׁ קִיּוֹם לְעוֹלָם וְכו'.

זיפן

- א. על-ידי זיוף בא לענש בית האסורים.
 ב. על-ידי זיוף הוא מתחבר עם המתנגדים.

זכות אבות

- א. על-ידי טבילת מקוה מזכירין זכות אבות.

חלק שני

- א. על-ידי מפלגי וחרפי הדור מאירין את היראה, ועל-ידי היראה מתנוצץ זכות אבות, ועל-ידי התנוצצות האבות נתעורר תשובה פעולם.

מראה מקומות השלם

זיפן

- א. הוי החוקקים חקקי און וגו' בלתי כרוע תחת אסיר וגו' (ישעיה י"א, ד') עיין רש"י . רש"י ד"ה חקקי און, שטרי און, שמרות מזויפין. וברש"י ד"ה בלתי כרוע תחת אסיר וכו' שם באותו המקום תהיו אסורים וכו'. הרי על ידי זיוף בא לעונש בית האסורים.
 ב. עט שקר סופרים הוכישו חכמים וגו' (ירמיה ח"ח, ט') באור - עט שקר סופרים, והיינו על ידי זיוף, הוכישו חכמים, מביישים את החכמים ומתחברים עם המתנגדים.

זכות אבות

- א. ומקוה אבותיהם ה' (ירמיה נ"ז) רמז באור הרמז - ומקוה, והיינו בזכות הטבילה במקוה, אבותיהם ה' - זוכים להזכרת זכות אבות לפני ה'.

חלק שני

- א. מד"ר ויצא פר' ע' סי' ח', ט', והאבן גדולה על פי הבאר ונאספו וגו' וגללו את האבן וגו' והשיבו את האבן על פי הבאר למקומה (בראשית כ"ט"ב, ג') והאבן

- ב. כְּפֶתַח בֵּיתוֹ שֶׁל אָדָם נֶפֶר, אִם תִּמּוּ זְכוֹת אֲבוֹתָיו אוֹ אִם חֶלֶה זְכוֹת אֲבוֹתָיו.
ג. הַגּוֹמֵל חֲסָדִים, אֵין צָרִיךְ לְזְכוֹת אֲבוֹת.

זְכִירָה

- א. מִי שֶׁמְבַיֵּשׁ פְּנֵי חֵבְרוֹ, נַעֲשֶׂה שִׁכְחָן.

מראה מקומות השלם

גדולה על פי הבאר זו זכות אבות וכו' זה מופלא שבבית דין וכו' בחינת מופלגי וחרפי הדור והאבן גדולה זה יצר הרע וכו' ונללו את האבן שמשם היו שומעין את התורה והשיבו את האבן על פי הבאר למקומה שכיון שהם יוצאים להם יצר הרע חוזר למקומו (בחינת תשובה) וכו' והאבן גדולה זו שכינה וכו' (אפשר שזה בחינת היראה בחי' אשה יראת ה') (כביכול) רמו רחוק

- ב. מד"ר שמות פר' א' סי' ל"ו, ואף על פי שעשו תשובה לא יצאו משם אלמלא זכות האבות וכו' וכתוב והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות וגו' (שמות י"ב כ"ב) והגעתם אל המשקוף שאברהם גדול כגרים וכשם שהמשקוף גבוה כך היה גדול שבאבות ואל שתי המזוזות בזכות יצחק ויעקב ללמדך שבזכות אברהם יצחק ויעקב יצאו וכו' רמו (ועיין גם בפר' י"ג)
באור הרמו - המשקוף ושתי המזוזות (פתח הבית) מרמזים על זכות האבות.

- ג. (עיין צדקה י"ב חלק שני) מד"ר בחוקותי פר' ל"ו סי' ו', ר' יודן ברבי בשם רבי ברכיה אמר, אם ראית זכות אבות שמטה וזכות אמהות שנתמטטה לך והטפל בחסדים וכו'.
הרי להדיא, כי גומל חסדים לא צריך לזכות אבות.

זְכִירָה

- א. כבא בתרא ט:, סי' ט', אהדר לי בכדיחותא. חלש דעתיה דרב ששת. אישתיק רב אחדבוי בר אמי ואיתיקר תלמודיה וכו'.
הרי בגלל שבייש רב אחדבוי את רב ששת וחלש דעתיה, שכה רב אחדבוי תלמודו.
פסחים סו: מהלל התחיל מקנטרן בדברים וכו' הלכה זו שמעתי ושכחתי = מ"מ מהר"צ

- ב. על-ידי דאגה בא שכתה.
 ג. על-ידי למוד בפה מלא בא זכירה.
 ד. על-ידי צער בא שכתה.
 ה. בפתציר לפניך צורת אביך ואמך, תבוא לזכירה.
 ו. על-ידי מצות מעשיות האדם נתר ממדת שכתה ונקשר במדת זכירה.

מראה מקומות השלם

- ב. סנהדרין כ"ו, סי' מ"ב. עיין רש"י ותוספות.
 אמר עולא, מחשבה מועלת אפילו לדברי תורה, שנאמר, מחשבות ערומים ולא תעשינה ידיהם תושיה (איוב ה"י"ב).
 ועיין ברש"י ובתוספות, דאגת לב האדם על מזונותיו מהניא לשבח ממנו כל מחשבות אף מחשבת דברי תורה.
 ג. שם בחדושי אנרות, וזה לשונו: ועי"ל, דאפי' לדברי תורה שעיקרה במחשבת הלב, מועלת, ולא סגי ליה ללמוד אותה במחשבה בלבד אלא צריך גם למגרסה בפה וכו' וז"ש מפר מחשבות ערומים, הלומד תורה במחשבה בעלמא מפר ומשתכח ממנו, ולא תעשינה וגו' שלא תבא התורה לידי מעשה כי אם בדיבור, וק"ל.
 עיין עירובין נ"ד, סי' כ"א, כ"ב. ברוריה אשכחתי לההוא תלמידא דהוה קא גרים בלחישא בטשא ביה ואמרה ליה לאו הכי כתיב, ערוכה בכל ושמורה וגו' (שמואל ב' כ"גה'), אם ערוכה ברמ"ח אברים של אדם שמורה בלב.
 תנא, תלמיד אחד היה לו לרבי אליעזר שהיה שונה בלחש. לאחר שלש שנים שכח תלמודו. אמר רב אמי, מאי דכתיב, כי נעים כי תשמרם בבטנך יכונו יחדיו על שפתך (משלי כ"ב"ח), אימתי דברי תורה נעימים כי תשמרם בבטנך ואימתי תשמרם בבטנך בשעה שיכונו יחדיו על שפתך.
 ה. נצור בני מצות אביך ואל תטוש תורת אמך (משלי ו"ב') רמז ויתכן אולי באור כונת הרמז - נצור תרתי משמע, לשון שמירה וגם לשון ציור. והיינו, נצור - על ידי ציור צורת אביך ואמך, נצור וגו' - ישמר ויזכר תורתך.
 (ויש בזה סוד גדול ודבר עמוק כי פני אבא ואמא הם שמות ע"ב קס"א, נימטריא זכור, כידוע) ה' יכפר.
 ו. קשרם על אצבעותיך כתבם על לוח לבך (משלי ז"ג) קשרם על אצבעותיך (בחינת מצוות מעשיות) ורמוז עוד בהרבה מקומות.
 כאור - קשרם על אצבעותיך, על ידי מצוות מעשיות, כתבם על לוח לבך, תזכה שיכתבו על לוח לבך, ותקשר במדת הזכירה.

- ז. על־יְדֵי נְאוּף מְאִיֵּד הַזְכָּרוֹן.
- ח. על־יְדֵי כְּזָבִים בָּא שְׂכָחָה.
- ט. מִי שֶׁאֵין לוֹ זְכָרוֹן, יַחְזִיר אֶת בְּנֵי־אָדָם בְּתִשׁוּבָה.
- י. מִי שֶׁאֵין לוֹ זְכָרוֹן, בְּיָדוּעַ שְׁלֹא תִקַּן חַטָּאוֹת נְעוּרִים.
- יא. מִי שֶׁהוּא שְׂכָחָן, יִתֵּן צְדָקָה.
- יב. מִי שֶׁאֵין לוֹ זְכָרוֹן, יִקְדֵּשׁ אֶת עַצְמוֹ בְּקִדְשָׁה גְדוֹלָה.
- יג. על־יְדֵי שְׁפָלוֹת תִּזְכֶּה לְזְכָרוֹן.

מראה מקומות השלם

- ז. ואחר הדלת והמזווה שמת זכרונוך וכו' (ישעיה נ"זח')
 כאור - עיין שם בפסוקים, כי המדובר בניאוף וזנות. ועיין שם ברש"י, שהדלת והמזווה המכוון הוא לפתח הבית אשר היא צופה אליו שיפתח ותצא אל הנואפים. ועל כן הפירוש הוא, ואחר הדלת והמזווה - על ידי הזנות והניאוף, שמת זכרונוך - סלקת ואבדת את הזכרון.
- ח. כי תכזבי ואותי לא זכרת וגו' (ישעיה נ"זיא)
 כאור - כי תכזבי, על ידי הכזבים, ואותי לא זכרת וגו', באה לך השכחה.
 ט. יזכרו וישוּבו אל ה' כל אפסי וגו' (תהלים כ"ב"ח) רמו
 כאור - יזכרו, לתועלת הזכרון הוא, וישוּבו אל ה' כל וגו', להתזיר בני אדם בתשובה.
- י. חטאות נעורי ופשעי אל תזכור וגו' (תהלים כ"ה"ז) רמו
 כאור הרמו - חטאות נעורי ופשעי, בגלל אי־תיקון חטאות נעורים, אל תזכור, אבדת את הזכרון.
 כי בושתי עלומיך תשכחי וגו' (ישעיה נ"ד"ד)
 כאור - כי בושתי עלומיך, בגלל חטאת נעוריך, תשכחי, באה לך השכחה.
 יען אשר לא זכרת את ימי נעוריך וגו' (יחזקאל ט"ז"מ"ג)
 כאור - יען אשר לא זכרת, הסיכה לזה שאין לך זכרון, את ימי נעוריך, חמצא בחטאות נעורים.
- יא. כחסדך זכור לי וגו' (תהלים כ"ה"ז) [וחסדו נמשך עלינו על ידי הצדקה
 כחינת זרעו לכם לצדקה קצרו לפי חסד וגו' (הושע י"א"ב), כידוע].
 כאור - כחסדך, בזכות הצדקה אשר על ידה נמשך עלי חסדך, זכור לי, תן לי זכרון.
 פיקודיך לא שכחתי צדקתך וגו' (תהלים קי"ט"קמ"א, קמ"ב)
 פירוש, פיקודיך לא שכחתי, וזה בזכות, צדקתך צדק, על ידי הצדקה.
 יב. והודו לזכר קדשו (תהלים ל"ה' צ"ז"ב).
 כאור - והודו לזכר, לזכות לזכרון, קדשו, זה על ידי הקדושה.
- יג. צעיר אנכי ונבזה פיקודיך לא שכחתי (תהלים קי"ט"קמ"א)
 פירוש, צעיר אני ונבזה, על ידי שפלותי, פיקודיך לא שכחתי.

- יד. על ידי עצבות בא שְׂכָחָה.
טו. המציע תלמודו בְּצַנְעָה, אינו מְשַׁבַּח.

זקנים

חלק שני

- א. זקנים מעמידים את ישראל ועצתם טובה לנו.
ב. לפי הזקנים שפדור פן הפרנסה.
ג. אם הזקנים אינם חכמים סימן לדבר - שעקר חשיבותם הוא אצל נשים הילדות.

מראה מקומות השלם

- שבשפלנו זכר לנו וגו' (תהלים קל"ז"ג)
באור - שבשפלנו, על ידי שפלותנו, זכר לנו, נתת לנו זכרון.
טו. ירושלמי ברכות פ"ה הל"א, סי' י"ג, עיי"ש.
וזה לשון הגמ' שם, אמר רבי יוחנן ענתנייתא ברית כרותה היא, היגע למודו כצינעא לא במהרה הוא משכח מה טעם, ואת צנועים חכמה (משלי י"א"ב').

זקנים

- א. מד"ר שמות פר' ג' סי' ח', לך ואספת את זקני ישראל וגו' (שמות ג' ט"ז) לעולם זקנים מעמידים את ישראל וכו' כשהיה בית המקדש קיים היו שואלים בזקנים שנאמר שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך (דברים ל"ב"ז), שכל מי שנוטל עצה מן הזקנים אינו נכשל וכו'.
ב. מד"ר שמות פר' ה' סי' י"ב וכן במד"ר שמיני פר' י"א סי' ח', ר' אבין אמר, עתיד הקב"ה להושיב את זקני ישראל כגורן וכו' (רמז לפרנסה)
באור הרמז - כי זקני ישראל היושבים כגורן מרמזים לגורן, והוא הפרנסה, והרי כפי חשיבות הזקנים, כן חשיבות הגורן.
ג. מד"ר שמות פר' ה' סי' י"ב, מד"ר שמיני פר' י"א סי' י"ח גדולה הזקנה, אם זקנים הם חביבין לפני הקב"ה ואם נערים הם נמפלה בהן ילדות.
עיי' ידי משה.
פירוש, כשהוקן הוא זקן ממש שיש לו מעשה של זקן זה קנה חכמה ואז הוא אהוב לפני

זריזות

חלק שני

- א. על־ידי זריזות זוכה להיות רוֹעֵה נֶאֱמָן, וְסִימָן לְדָבָר: לֵךְ אֶל גַּמְלָה' עֲצֵל, וּכְתִיב: מִשֵּׁם רוֹעֵה אָבִין יִשְׂרָאֵל.

חלום

- א. לחלום רָע תֹּאמֶר בְּפִקֵּר: הַחֲלוֹמוֹת שְׂוֹא יִדְבְּרוּ.
 ב. לחלום טוֹב תֹּאמֶר בְּלִשׁוֹן תְּמִיּהָה: וְכִי חֲלוֹמוֹת שְׂוֹא יִדְבְּרוּ וְהָא בְּתִיב: "בְּחֲלוֹם אֲדַבֵּר בּוֹ".
 ג. הַצְנוּע בְּבֵית־הַכֶּסֶּא - חֲלוֹמוֹתָיו מִיִּשְׁבִּין עָלָיו.
 ד. על־ידי הַדְּבִיר רָע עַל אֵיזָה צְדִיק מִת מְרִאִין לוֹ חֲלוֹמוֹת מְבַהֲלִין.
 ה. מִי שְׂרוּאָה חֲלוֹמוֹת מְבַהֲלִין, זֶה סִימָן לְבֵן אוֹ תַלְמִיד שִׁיקְדִיחַ תְּבַשִּׁילוֹ בְּרַבִּים.

מראה מקומות השלם

המקום. אבל אם נערים, פירוש, שהזקנים הם נערים, ר"ל שהם רשעים שעושים מעשה נערות, אז יטפלו להם נשים ולא הקב"ה יטפל עמם וכו'.

חלום

- א. ברכות נ"ה: סי' קכ"ג, שמואל כי הוה חזא חלמא בישא אמר, וחלומות השוא ידברו וגו' (זכריה י"ב) וכי הוה חזא חלמא טבא אמר, וכי החלומות השוא ידברו, והא כתיב, בחלום אדבר בו (במדבר י"ב-ו).
 ג. ברכות ס"ב, סי' קל"ו, אמר רבי תנחום בר חנילאי, כל הצנוע בבית הכסא נצול וכו' אף חלומותיו מיושבין עליו.*
 ד. יומא כ"ב: סי' כ', בן שנה שאול במלכו וגו' (שמואל א' י"ג-א), אמר רב הונא כבן שנה שלא טעם טעם חטא. מתקיף לה רב נחמן בר יצחק, אימא כבן שנה שמלוכלך בטיט ובצואה. חזא ר"נ סיוטא בחלמיה וכו' אמר נעניתי לכם עצמות שאול בן קיש מלך ישראל.*
 ה. סנהדרין ק"ג, סי' ר"ב, לא תאונה אליך רעה ונגע לא יקרב באהלך (תהלים

חלק שני

א. מי שרוצה שיתקיימו חלומותיו, יכתב אותם בפנקסו ואת היום ואת השעה ואת המקום.

חן

- א. על-ידי צדקה זוכה לחן.
ב. על-ידי שפלות זוכה לחן.

מראה מקומות השלם

צ"א-י"י) לא תאונה אליך רעה, שלא יבעתוך חלומות רעים והרהורים רעים. ונגע לא יקרב באהלך, שלא יהא לך בן או תלמיד שמקדיח תבשילו כרבים. רמז* באור - לפי רביז"ל, שני דברים אלה שברך דוד לשלמה בנו, ברכה אחת היא. והיינו, כי הסימן לבן או תלמיד שיקדיח וכו' הוא, החלומות המבוהלין, וע"כ ברכו, שלא יבעתוך חלומות וכו', כי נגע לא יקרב באהלך - כי לא יקדיח הבן וכו'.

חלק שני

א. מד"ר וישב פר' פ"ג סי' י"ב, ויקנאו בו אחיו ואביו שמר את הדבר (כראשית ל"ז-י"א) א"ר לוי, נמל קולמוס וכתב באיזה יום ובאיזה שעה באיזה מקום. פירוש - כי יעקב אבינו שמר את הדבר, עיין רש"י שם, היה ממתין ומצפה מתי יבא וכו', ועל כן כתב אותם, כי יתקיימו החלומות.

חן

א. (עיין צדקה ל"ח) מעיל צדקה יעטני כחתן יכהן פאר וגו' (ישעיה ס"א-י') [פאר הוא חן, כמובן].
פירוש - על ידי לבוש הצדקה, יכהן פאר - זוכה לחן.
ב. ולענוים יתן חן (משלי ג'-ל"ד) = מ"מ מוהרנ"ת (עיין מ"מ הרב)
(עיין ענוה י"ד) לבשר ענוים וגו' לשום לאבלי ציון לתת להם פאר וגו' מעטה תהילה תחת רוח כהה וגו' מטע ה' להתפאר (ישעיה "א-ג')
פירוש - כנ"ל כסעף א', פאר הוא חן, הרי לענוים ותחת רוח כהה, יתן להם פאר.
(ולענוים יתן חן (משלי ג'-ל"ד), ולעניים כתיב, מרומז כל זה, שעל ידי ענוה או צדקה - שזה בחינת ולעניים יתן, על ידי זה זוכים לחן).
באור - בפסוק זה מרומז גם סעף א' צדקה, וגם סעף זה - שפלות, כי הקרי הוא - ולענוים,

- ג. לְחַן יִכְנִים אֹרְחִים.
- ד. גַּם יִשְׁמַר אֶת עֵצְמוֹ מִמֵּאֲכָלֵי אֶסוֹר, וַיִּשְׁמַר אֶת פִּיּוֹ מִדְּבַר אֶסוֹר.
- ה. מִי שֶׁמִּפְּזַר מְעוֹתָיו בְּשִׁבִיל לְקִנּוּת לְעֵצְמוֹ רַב לְלַמֵּד מִמֶּנּוּ, עַל-יְדֵי זֶה יִמָּצֵא חֵן.
- ו. בְּשֶׁתַּעֲבִיר עַל מְדוֹתֶיךָ, תִּמָּצֵא חֵן.
- ז. עַל-יְדֵי תוֹכְחָה תִּשָּׂא חֵן.
- ח. שְׁמֹנֶזֶית מְסוּגָל לְחֵן.

מראה מקומות השלם

- והכתיב הוא - ולעניים. והיינו, לפי הכתיב פירושו הוא, ולעניים יתן אם נותן צדקה לעניים, חן - זוכה הוא לחן. ולפי הקרי פשוטו כמשמעו, ולעניים, יתן חן.
- ג. ומצא חן וגו' יישר אורחותיך (משלי ג' ד', ו') וארחות צדיקים תשמור וגו' ומצא חן (משלי ב"ב ג"ד). רמז דק באור הרמז דק - ומצא חן - בכדי למצוא חן, יישר אורחותיך - יכניס אורחים. וארחות צדיקים תשמור - אם תשמור על הכנסת אורחים צדיקים, ומצא חן תמצא חן.
- ד. קשרם על גרגרותיך וגו' ומצא חן וגו' (משלי ג' ג', ד') קשרם על גרגרותיך (שהם בלי אכילה והדיבור), על ידי שמירת גרגרותיך ממאכלי איסור ומדיבור אסור, ומצא חן - תמצא חן.
- ה. ומצא חן וגו' בטח אל ה' וגו' (שם, פסוקים ד', ה') פירש רש"י, בטח בה' ופזר מעותיך לבקש לך רב ללמוד ממנו וכו'. רמז באור - ומצא חן וגו', תמצא חן על ידי, בטח אל ה' וגו' - פיזור מעותיך לקנות לך רב ללמוד ממנו.
- ו. ותפארתו עובר על פשע (משלי י"ז י"א) באור - ותפארתו, פארו של האדם, והוא החן (כדלעיל סעיף א', ב), באה לו על ידי, עובר על פשע - שמעביר על מדותיו.
- ז. מוכיח אדם אחרי חן ימצא וגו' (משלי כ"ח כ"ג) = מ"מ מוהרנ"ת
- ח. יהי רצוני אחיו וטובל בשמן רגלו (דברים ל"ג כ"ד) ועיין רש"י (דברים הימים א', ז'-ל"א) ד"ה הוא אבי ברזית וכו' וכב"ר, ר' לוי ור' סימון, ר' לוי אומר, שהיו בנותיו נאות ונשואות לכהנים שנמשחו בשמן זית. ר' סימון אומר, שהיו בנותיו נאות ונשואות למלכים שנמשחו בשמן המשחה. ולפי שהיו להם שמן הרבה היו מושחין בו לכך היו נאות רהא באשר כתיב, וטובל בשמן רגלו וכו'. הרי להדיא, שמן זית מסוגל לחן.

- ז. סגלה לחן תכתב על קלף; כסף וזהב חסד ואמת אלוף.
 י. על-ידי היראה מתלמיד-חכם תזכה לחן.
 יא. דבורים היוצאים בניהותא נתקבלים אצל בני-אדם.
 יב. יש דגים שהם מסגלים לחן.
 יג. עסק התורה בדרך גותנת חן.

חלק שני

- א. כשאדם בא לעיר לדור, ישלח בשר לעניי העיר, ועל-ידי זה ישא חן בעיני שרי העיר.

מראה מקומות השלם

- לתת להם פאר תחת אפר שמן ששון וגו' (ישעיה ס"א-ג')
 באור - לתת להם פאר, והוא חן (כדלעיל סעיפים א', ב', ו'), על ידי שמן וגו'.
 ז. חסד ואמת אל יעזבוך וגו' ומצא חן וגו' (משלי ג'-ג', ד')
 מכסף ומזהב חן טוב (משלי כ"ב-א')
 י. שבת כ"ג, סי' י"ג, אמר רבא וכו' דדחיל מרבנן וכו' משתמען מיליה כצורבא מרבנן.
 יא. שבת ל"ד, סי' כ"ו, אמר רבה בר רב הונא, אע"ג דאמור רבנן וכו' צריך למימרינהו בניהותא כי היכי דליקבלינהו מיניה וכו'.
 יב. כתובות ס"א, סי' י"ב, דאכלה כוודי הוו לה בני חניני.
 ועיין תוספות, מועד קטן י"א, סי' ג', ד"ה כוורא וכו' וי"מ דכוורא לאו בכלל דגים מיירי ושם דג ששמו כוורא ומשונה ברברים אלו משאר דגים וכו'.
 הרי, שיש דגים (ולא כלל הדגים), שהם מסוגלים לחן.
 יג. חידושי אגרות סוטה מ"ו, סי' קי"ז, ד"ה המהלך בדרך.
 גמ', א"ר יהושע בן לוי, היה מהלך בדרך ואין לו לוייה יעסוק בתורה שנאמר כי לויית חן הם לראשך וענקים לגרגרותך (משלי א'-ט'). וכמהרש"א שם, כי ההולך בדרך יחידי בלא לוייה דמו בראשו וצריך חן ורחמים כמו שתקנו בתפילת הדרך ותתננו לחן ולחסד וכו' וע"כ אמר שהתורה שעוסק בה תהיה במקום לוייה ליתן לו חן לראשו בעיני כל רואיו ושלא יהיה דמו בראשו וכו'.
 כי לויית חן וגו' (משלי א'-ט'). ועיין עירובין נ"ד. = מ"מ מהר"צ.

חלק שני

- א. (עיין צדקה י"ח, חלק שני) מד"ר וישלח פר' ע"מ סי' ו', ויחן את פני העיר

חנפה

- א. על-ידי החנפה בא לידי נבול-פה, והוא הדין להפך.
- ב. על-ידי חנפה נעשית אשתו אלמנה ובניו יתומים ואין מרחם עליהם.
- ג. על-ידי חנפה בא פחד.
- ד. מי שהולך בשוק ונופל, בידוע שיש בו חנפה.
- ה. על-ידי חנפה בא כאב-לב.
- ו. מי שבטחזונו על אחרים, בא לידי חנפה.

מראה מקומות השלם

(בראשית ל"ג"ח) חנן את הפנים שבעיר התחיל משלח להם דורונות וכו' מעמיד אמליסין ומוכר בזול רמוז רחוק פירוש - יעקב אבינו חנן הפנים שבקעיר, והיינו שרי העיר, בכדי למצוא חן בעיניהם, ומכר כשר בזול.

חנופה

- א. כי כולו חנף ומרע וכל פה דובר נבלה וגו' (ישעיה ט"ז"ז) = מ"מ מוהרנ"ת*
- הרי חנופה וניכול פה קשורים ושלוכים זה בזה, ומביאים וגורמים זה לזה.
- ב. ואת יתומיו ואת אלמנותיו לא ירחם כי כולו חנף וגו' (שם)*
- ג. אחזה רעדה חנפים וגו' (ישעיה ל"ג"ד)*
- ד. כי גם נביא גם כהן חנפו וגו' לכן יהיה דרכם להם כחלקלקות כאפלה ירחו ונפלו בה וגו' (ירמיה כ"ג"א, יב)
- ופה חלק יעשה מדחה (משלי כ"ב"ח)
- פירוש - ופה חלק, פה של חלקלקות והיינו, חנופה, יעשה מדחה - דיחוי ונפילה.
- ה. גם בשחוק יכאב לב וגו' (משלי י"ד"ג)
- באור - כי החנופה בשורשה וכמהותה היא צחוק מאחרים, והחונף לועג לזולת. וזהו שאמר, גם בשחוק - על ידי חנופה, יכאב לב.
- ו. בן אורחות כל שכחי אל ותקות חנף תאבד (איוב ח"י"ג)
- באור - הרי החונף משוכחי אל ובוטח באחרים, וע"כ תקות חנף תאבד.

- ז. מי ששומר את עצמו מחנפה, על-ידי זה בא לו ישועה.
 ח. מתר להחניף לרשעים בעולם-הזה.
 ט. על-ידי חנפה נתעורר הדין.
 י. גם תפלתו אינו נשמעת ומאוס בעיני כל.

חלק שני

- א. על-ידי חנפה בא לידי פפירה.

חקירה

- א. על-ידי החקירות בעולם התהו, הינו מה למעלה מה למטה וכו',
 על-ידי זה גורם קללה, והשומר את עצמו מחקירות האלו גורם
 ברכה.

מראה מקומות השלם

- ז. גם הוא לי לישועה כי לא לפניו חנף יבוא (איוב י"ג-ט"ז)
 ח. סוטה מ"א: , סי' ק"ד , דרש רב יהודה בר מערבא, ואיתימא רבי שמעון בן פוי,
 מותר להחניף לרשעים בעולם הזה וכו'.
 ט. וחנפי לב ישימו אף וגו' (איוב ל"ו-י"ג) = מ"מ מוהרנ"ת.
 וחנפי לב - החונפים, ישימו אף - מעוררים את הדין (חרון אף)
 ט"י) סוטה מ"א: , סי' ק"ה , אמר ר' אלעזר, כל אדם שיש בו חנופה מביא אף
 לעולם שנאמר וחנפי לב ישימו אף (איוב ל"ו-י"ג) ולא עוד אלא שאין תפלתו
 נשמעת וכו' ואמר ר' אלעזר, כל עדה שיש בה חנופה מאוסה כנדה וכו'.

חלק שני

- א. מד"ר וירא פר' מ"ה סי' ו' , אמר ר' יוחנן, כל חנופה שנאמר במקרא, במינות
 הכתוב מדבר וכו'

חקירה

- א. מד"ר בראשית פר' א' סי' י' , רבי יונה בשם ר' לוי אמר, למה נברא
 העולם ב - "ב", אלא מה "ב" זה סתום מכל צדדיו ופתוח מלפניו כך אין לך

- ב. על-ידי החקירה במה למעלה ומה למטה וכו', על-ידי זה מזונוֹתיו ביגיעה רבה.
- ג. המעמיק בעיונו במעשי מרכבה, נסתלק קדם זמנו.

חידושי דאורייתא

חלק שני

- א. לפי החידוש שאדם מחדש בתורה, פן נמשך לו הארה מקדשת ארץ ישראל.

מראה מקומות השלם

- רשות לומר מה למטה מה למעלה מה לפניו מה לאחור אלא מיום שנברא העולם ולהבא. ד"א, ולמה ב-"ב", שהוא לשון ברכה ולמה לא ב-"א", שהוא לשון ארירה. רמו עיין ידי משה.
- והנה רביז"ל, כדרכו בקודש, משלב יחד שתי הדרשות - ואלו ואלו דברי אלהים חיים, וכי השומר עצמו מחקירות אלה גורם ברכה, וח"ו להיפך.
- ב. מד"ר בראשית פר' ב' סי' ב', והארץ היתה תוהו ובוהו וגו' (בראשית א"ב), רבי אבהו ורבי יהודה בר סימון. רבי אבהו אמר, משל למלך שקנה לו שני עבדים שניהם באוני אחת ובשימי אחת וכו' ועל אחד גזר שיהא יגע ואוכל. ישב לו אותו תוהא ובוהא אמר, שנינו באוני אחת וכו' ואני אם איני יגע איני אוכל כך ישבה הארץ תוהא ובוהא אמרה וכו' התחתונים אם אינם יגעים אינם אוכלים וכו' רמו רחוק
- ויתכן הכונה בזה, שעצם הסתכלות הארץ כמה שלמעלה ממנה וכו' וע"כ טענה מה שטענה וכו', היא הנותנת והגורמת ליגיעה הרבה למזונות, וד"ל.
- ג. מד"ר בראשית פר' ב' סי' ד', וכבר היה ר"ש בן זומא יושב ותוהו וכו' א"ל מסתכל הייתי במעשה בראשית וכו' הלך לו בן זומא ולא שהו ימים מועטים ובן זומא בעולם.
- עיין מתנות כהונה, הלך לו מעולם שהעמיק מאד להסתכל במעשה מרכבה וכו'. וכד"ה בעולם, בע"ה שכבר מת וכו' ומצאתי בפירוש רש"י בעולם, כלומר אינו בעולם, אלא שמדבר דרך כינוי לכבוד הצדיק.

חידושי דאורייתא

- א. עיין ארץ ישראל ב', מד"ר חיי שרה פר' ס"א סי' א', ובתורתו יהגה יומם

- ב. על-ידי אסמכתות נשפּע פרנסה גדולה לעולם. וזה כי יש פּמה דברים, שלא מצינו לו מקרא מן התורה, ומרחו חכמינו, וזכרונם לברכה, למצא להם אסמכתא בעלמא.
- ג. על-ידי חדושין דאורייתא נתגלה השגחת השם יתברך יותר לבני-אדם.
- ד. כשאחד מבני-ישראל נתפס בתפיסה, על-ידי זה לפי פחינתו נסתמו מעינות החכמה מחכמי הדור, ולהפך פשיוצא מהתפיסה.
- ה. על-ידי חדושין דאורייתא נתוסף גרים.

מראה מקומות השלם

ולילה והיה כעץ שתול על פלגי מים וגו' (תהלים א' ב', ג'), אר"ש אב לא למדו ורב לא היה לו ומהיכן למד את התורה אלא זימן לו הקב"ה שתי כליותיו כמין שני רבנים והיו נובעות ומלמדות אותו תורה וחכמה וכו' והיה כעץ שתול, ששתלו הקב"ה בארץ ישראל.

הרי אברהם אבינו ע"ה, ששתי כליותיו נובעות תורה וחכמה, נשתל בארץ ישראל, כי לפי גדול חידושי תורתו - נשתל כל כולו בתוך קדושת ארץ ישראל.

מד"ר בא פר' ט"ו סי' י', ויתן להם ארצות גוים וגו' (תהלים ק"ה ז"ד) למה, בעבור ישמרו חוקיו ותורותיו ינצורו וגו' (פסוק מ"ה).

הרי בזכות התורה זכו לנחלת ארץ ישראל וקדושתה.

מד"ר שמות פר' א' סי' א', כיוצא בו היה יצחק משחר מוסר ליעקב שלמדו יצחק תורה וכו' ואח"כ פירש מאביו ונממן בבית עבר ללמוד תורה לפיכך זכה לברכה וירש את הארץ וכו'.

ב. מד"ר ויצא פר' ס"ט סי' ו', בחוקותי פר' ל"ה סי' ב', והנה אנוכי עמך ושמרתך בכל אשר תלך וגו' (בראשית כ"ח ט"ו) רבנן אמרי, על הכל השיבו ועל הפרנסה לא השיבו וכו' וכו' (היינו, שאינו מפורש במקרא להדיא) א"ר איסי, אף על הפרנסה השיבו כי לא אעזבך וגו' ואין עויבה אלא פרנסה וכו'. וזה בדרך אסמכתא, רמז ק' ורחוק.

ויתכן כונת הרמז וכו', וכי למה באמת השיבו על הכל מפורש להדיא, ועל הפרנסה השיבו דוקא בדרך אסמכתא, ועל כן מרומז בזה, כי דוקא על ידי אסמכתות נשפּע פרנסה גדולה לעולם. וזאת אסמכתא יאה להשגת רביו"ל.

ה. מד"ר יתרו פר' כ"ז סי' ד', ה' עוזי וגו' אליך גוים יבואו מאפסי ארץ וגו' (ירמיה טז"ט) אמרו ישראל להקב"ה וכו' כשהוצאת אותנו ממצרים ונתת לנו את התורה שנקראת עוז שנאמר ה' עוז לעמו יתן וגו' (תהלים

- ו. כְּשֶׁאָדָם רוֹצֵה לְהַשְׁיֵג אֵיזֶהוּ הַשְּׁגָה בַתּוֹרָה, אֵיזֵי נִתְעוֹרֵר עָלָיו קַטְרוֹג גָּדוֹל, וְאֵז הוּא בְּסִפְנֵה גְדוּלָה וְצָרִיךְ לְהִתְלַבֵּשׁ אֶת עַצְמוֹ בְּקַלְסֵתֵר פָּנִים שֶׁל אַבְרָהָם וְאֵז נִצּוֹל מִהַקְטְרוֹג.
- ז. מִחֻדְשֵׁי אִוְרֵיתָא צְרִיכִים לְלַמֵּד קֶדֶם הַחֻדוּשׁ פּוֹסְקִים וְגַם אַחֲרֵיכֶן. וְהַלְמוּד פּוֹסְקִים הוּא הַשְּׁמִירָה שֶׁל הַחֻדוּשִׁין, שְׁלֹא יֵגַע בָּהֶן זָר. גַּם כְּשֶׁרוֹצֵה לַעֲשׂוֹת צְדָקָה צְרִיךְ לַעֲשׂוֹת כֵּן כְּמוֹ בְּחֻדוּשִׁין.
- ח. הַחֻדוּשִׁין דְּאִוְרֵיתָא וְהַצְדָּקָה, כָּל אֶחָד מֵעוֹרֵר אֶת חֲבֵירוֹ.

מראה מקומות השלם

- כ"ט"י"א) הלא שמע יתרו וכא ונדבק בכ, הוי אליך גוים יבואו מאפסי ארץ, (ועיין מד"ר ויחי פר' צ"ח סי' י"ב, על פסוק, יששכר חמור גרם וגו', פרותיו של יששכר גסין היו וכו' ומתמיהין עליהם וכו' אלו הייתם רואים לאדוניהם של אלו עוסקים בתורה היה לכם להתמה עליהם והרבה גרים היו באים ומתגיירים).
- (ועיין מדרש שיר השירים, פר' ד' סי' ב', על פסוק, הנך יפה רעיתי וגו', כך בשעה שהזקן יושב ודורש הרבה גרים מתגיירים באותה שעה כגון יתרו הא שמע ואתי וכו').
- ו. מד"ר יתרו פר' כ"ח סי' א', ומשה עלה אל האלהים וגו' (שמות י"ט"ג) וכו' באותה שעה ביקשו מלאכי השרת לפגוע במשה עשה בו הקב"ה קלסטידין של פניו של משה דומה לאברהם וכו' אמר הקב"ה למשה לא ניתנה לך תורה אלא בזכות אברהם וכו'
  - ז. (עיין צדקה ח' חלק שני) מד"ר משפטים פר' ל' סי' ג', כך התורה דינין מלפניה ודינין מאחריה והיא באמצע וכן הוא אומר באורח צדקה אהלך בתוך נתיבות משפט (משלי ח"כ). התורה אמרה באיזה נתיב אני מהלכת אהלך בדרכן של עושי צדקה בתוך נתיבות משפט התורה באמצע וכו'. הרי גם התורה וגם הצדקה, דינין (פוסקים) מלפניהם ומאחריהם, והם באמצע.
  - ח. (עיין צדקה ט' חלק שני) שם מהנ"ל.
- הלא התורה אומרת באורח צדקה אהלך וגו' אהלך בדרכן של עושי צדקה, הרי דרך ונתיב אחד להם, ומעוררים אחד את חבירו.
- ועיין מד"ר ויקרא פר' ד' סי' א', רבי לוי ורבי יצחק אמרו, וכו' ב' דברים בימין תורה וצדקה וכו'.
- הרי שוב שניהם במקום אחד בימין, ומעוררים אחד את חבירו.

ט. לפי החדושי דאורייתא פן נתחדש חדושין במעשה בראשית.
 י. לאו כל החדושין שאדם מחדש בתורה מתר לו לכתב, כי יש שלא נתן לכתב אף-על-פי שנתנו לדרש. ומי שיודע איזהו לכתב ואיזהו לא, הוא יודע ומפיר יהודי אחד בין אלף [אלפים] מן האמות.

מראה מקומות השלם

ט. מד"ר בראשית פר' י"ב סי' ב' ואת כל אלה ידי עשתה ויהיו כל אלה נאום ה' וגו' (ישעיה ס"ו"ב) רבי יודן אמר, בזכות התורה שנאמר אלה החוקים והמשפטים והתורות וגו' (ויקרא כ"ו"מ"ו) וכו' וכתוב ויהיו כל אלה נאום ה' אלה תולדות השמים והארץ בהבראם וגו'.

הרי בזכות התורה נברא העולם, והתורה היא הכה המחדש את בריאת העולם, על כן לפי החדושין שמחדשים בתורה כן מחדשין בבריאה.

ועיין במד"ר כי תשא פר' מ"ז סי' ד', כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל (שמות ל"ד"כ"ז), שאלולי שקבלתם תורתי הייתי מחזיר העולם לתוהו ובוהו שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי (ירמיה ל"ג"כ"ה) למה שבתורה בראתי שמים וארץ שנאמר ה' בחכמה יסד ארץ וגו' בדעתו תהומות נבקעו וגו' (משלי ג"ו"ט, כ') אם בטלת הברית את גורם לי להחזיר את העליונים והתחתונים לתוהו ובוהו וכו'.

הרי ככה התורה מתקיים העולם, ועל כן בחדושי התורה מתחדשת הבריאה.

מד"ר ויקהל פ' מ"ח סי' א', בזכות מי נבראו אלה וכו' ואלה בזכות מי הם עומדים בזכות אלה העדות והחוקים והמשפטים וגו'.

מד"ר קדושים פר' כ"ה סי' ח', שוקיו עמודי שש מיוסדים על אדני פז וגו' (שיר השירים ה"ט"ו) שוקיו זה העולם עמודי שש שהוא מיוסד על ימי בראשית וכו' מיוסדים על אדני פז אלו דברי תורה וכו'.

י. עיין ליקוטי מוהר"ן תנינא סי' כ"ח. = מ"מ מוהר"ן

עיי"ש שסוד זה מרומז בפסוק, אכתוב לו רובי תורתך כמו זר נחשבו (הושע ח"י"ב), כשכותבין רובי תורתך היינו רב, יותר מהראוי, אזי כמו זר נחשבו, היינו שאין יוכל להכיר את הישראל וכמו זר נחשב אצלו, שנדמה לו לזר ולנכרי, וכן להיפך וכו'.

מד"ר כי תשא פר' מ"ז סי' א', אכתוב לו רובי תורתך כמו זר נחשבו וכו'. עיי"ש במדרש, שמבאר פסוק זה על תורה שככתב ותורה שבע"פ, וכמו שמבאר רבי"ל בליקוטי מוהר"ן, כנוכר לעיל, בהתאם לדברי המדרש, עיי"ש.

- יא. צריך אדם לשמר מלומר דברי תורה בעת ובמקום שאינם נשמעים, ואפלו בעת ובמקום שנשמעים, צריך לשקל אותם כמה יאמר, שלא יהיה בבחינת "כל רוחו יוציא כסיל". פי על-ידי זה מביא חולאת שקורין "גישוויליכץ", פי החולאת הזאת בא על-ידי התגברות המים שבדם, וזה "לעשות לרוח משקל ומים תכן במדה".
- יב. על-ידי חדושין דאורייתא זוכה לטלית נאה.
- יג. הצדיק מתנגע אל איזהו חפץ או על איזהו דבר תורה להשיגה, ואחר-כך בא זה הדבר לאדם פחות בלי יגיעה ועמל, וכל זה פי כפר הפתח פתוח.

מראה מקומות השלם

- יא. מד"ר תוריע פר' ט"ו סי' ב', לעשות לרוח משקל ומים תכן במדה (איוב כ"ח"כ"ה) וכו' לעשות לרוח משקל, אמר רבי אחא, אפילו רוח הקודש וכו' אינו שורה אלא במשקל וכו' ומים תכן במדה, אמר ר' יודן ברבי שמואל, ואפילו דברי תורה שנתנו מלמעלה לא נתנו אלא במדה וכו' ד"א, ומים תכן במדה, אדם היה משוקל חציו מים וחציו דם בשעה שהוא זוכה לא המים רבין על הדם ולא הדם רבין על המים ובזמן שחוטא פעמים שתמים רבין על הדם וכו', עיין מתנות כהונה.
- באור - רביז"ל צירף ושילב, כדרכו בקודש, שתי הדרשות יחד, וכי דברי תורה צריך להיות במשקל ובמדה, וזה שומר שלא יתגברו המים על הדם וכו', וזה תלוי בזה, וד"ל.
- יב. מד"ר ויצא פר' ע' סי' ה', ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה (דברים י"ח) וכו' לחם זו תורה דכתיב לכו לחמו בלחמי (משלי ט"ה) שמלה זו מלית, זכה אדם לתורה זכה לטלית וכו'.
- יג. שם במדרש הנ"ל, וידר יעקב נדר וגו' ונתן לי לחם לאכול ובגר ללבוש (בראשית כ"ח"כ') עקילם הגר נכנס אצל ר"א אמר לו, הרי כל שבחו של גר שנאמר, ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה (דברים י"ח) אמר לו, וכי קלה היא בעיניך דבר שנתחבט עליו אותו זקן שנאמר ונתן לי לחם לאכול ובגר ללבוש ובא זה והושיטו לו בקנה. רמז קצת
- באור הרמז - לפי השנת רביז"ל לאחר שיעקב אבינו ע"ה יגע והתפלל על זה נפתח הפתח לאחר ששיגו בקלות, והגר קיבל את זה בקנה. וזהו כוונת רבי אליעזר כתשובתו לטענת הגר. ועיין עוד במד"ר ויגש פר' צ"ג סי' ד', ויגש אליו יהודה וגו' (בראשית מ"ד"י"ח) כתיב, מים עמוקים עצה בלב איש ואיש תבונה ידלנה (משלי כ"ה)

- יד. כְּשֵׁי אִיזְהוּ רְשַׁע נִתְגַּדֵּל, אִזִּי קָשָׁה לְחַדֵּשׁ אִיזְהוּ סְבָרָא פְּפוּסְקִים. גַּם דְּבָרֵי הַדִּינִים אֵינָם נִשְׁמָעִים בְּאֲזְנֵי הַפְּעֻלֵי-דִינִים.
- טו. כְּשִׁמְנָלָה אִיזְהוּ טַעַם מִטַּעְמֵי הַתּוֹרָה, עַל-יְדֵי זֶה רוּחַ הַבְּרִיּוֹת נֹחָה הַיָּמָנוּ.

מראה מקומות השלם

לבאר עמוקה מלאה צונן וכו' ולא היתה בריה יכולה לשתות הימנה בא אחד וקשר חבל בחבל ונימה בנימה משיחה במשיחה ודלה הימנה ושתה התחילו הכל דולין הימנה ושותין כך לא זו יהודה וכו' כאור - וכך דרכו של הצדיק, ביגיעתו ובעמלו פותח הוא פתח לאחרים שידלו בלי יגיעה וכו'. ועיין מד"ר בראשית פר' י"ב סי' א', א"ר נחמן, משל לחרישת קנים שלא היה יכול אדם להכנס בתוכה, שכל מי שהיה נכנס לתוכה היה תועה. מה עשה פיקח אחד, כיסח (כרת הקנים) ונכנס כיסח ונכנס וכו' התחילו הכל מתכנסין ויוצאין דרך כיסוח.

כאור - כך, הצדיק, לאחר שכורת ונכנס ויוצא וכו', יש כבר לכולם דרך ליכנס ולצאת בקלות. יד. מד"ר ויצא פר' ע' סי' ח', ט', והאבן גדולה על פי הבאר וכו' (בראשית כ"ט"ב, ג') והאבן גדולה על פי הבאר זה מופלא שבבית דין וכו' והאבן גדולה זה יצר הרע וכו' וגללו את האבן שמשם היו שומעין את התורה וכו' רמז קצת ורחוק

ביאור - היצר הרע הוא הרשע שנתגדל והוא עומד כנגד המופלא שבבית דין שהוא המחדש בתורה וגם הדין וכו'.

ועיין מד"ר לך לך פר' מ"ב סי' ז', ויהי בימי אמרפל וגו' וישבו ויבואו אל עין משפט וגו' (בראשית י"ד-א', ז'), א"ר אחא, לא באו לזידווג אלא בתוך גלגל עינו של עולם עין שעשתה מדת הדין בעולם הן מבקשים לסמותה וכו'. רמז רחוק גם כן.

כאור הרמז - אמרפל, הוא נמרוד, רשע שנתגדל בעולם וכו', עין שעשתה מדת הדין וכו', הם הדיינים, הנקראים עיני הקהל, והם עושים את הדין. וביקשו לסמותה, היינו, שלא ישמע דברי הדיינים וכו'.

טו. מד"ר מקץ פר' צ' סי' ד', ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח וגו' (בראשית מ"א-מ"ה) וכו' רבי חזקיה אמר, צפונות מופיע בדעת מניח רוחן של בריות בהן.

פירוש - צפונות מופיע בדעת, טעמי התורה הצפונים כשהם מופיעים ומתגלים, מניח רוחן של בריות בהן - רוח הבריות נוחה הימנו.

מז. קטני אמנה - קשה להם להשיג חידושין דאורייתא.

חתון

חלק שני

- א. מי שקשה לו למצא זוגו יאמר בכונה שירת הים.
 ב. קדוש לבנה - סגלה שימצא אדם את זוגו. וסימן לדבר: "לבנה" -
 ב'תולה נ'שאת ל'יום ה'דביעי.

מראה מקומות השלם

מז. עיין אמונה י"ח, חלק שני, חדשים לבקרים רבה אמונתך (איכה ג'כ"ג).
 חדשים לבקרים, רמז לחידושי תורה, רבה אמונתך, ולא קטני אמנה. רמז
 רחוק

פירוש - חדשים לבקרים, חידושי תורה שנתחדש לבקרים, רבה אמונתך, מתאימים ושייכים
 לרבי אמנה - גדולי האמונה, כי להם קל להשיג את החידושים, ולא לקטני האמונה - שקשה
 להם להשיג חידושין דאורייתא.

ועיין מד"ר ויצא פר' ע"ד סי' י"ב, ר"ל אמר, בזכות אמנה ובזכות תורה
 וכו'.

הרי התורה והאמונה בד בכד הולכין, והזוכה לאמונה - זוכה לתורה, וזכות שניהם פועלים
 בצוותא תדא.

(ועיין מד"ר בא פר' י"ט סי' ג', ישראל שעבדו עבודת כוכבים, יכולין הן
 לקבל את התורה וכו')

בתמיהה? הרי בלי אמנה לא יכולים לקבל את התורה ולחדש בה.)

חיתון

א. מד"ר ויצא פר' ס"ח סי' ד', רבי יהודה בר סימון פתח וכו' אמר לה הקב"ה יושב
 ומזווג זיווגים וכו' אמר לה אם קלה היא בעיניך קשה היא לפני הקב"ה כקריעת
 ים סוף וכו' הקב"ה מה עושה להן מזווגן בעל כרחן שלא בטובתן הה"ד,
 אלהים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות וגו' (תהלים ס"חז')

מהו בכושרות, בכי ושירות, מאן דבעי אומר שירה, ומאן דלא בעי בכי,
 וכו'. רמז רחוק. וכן הוא, מד"ר צו פר' ח' סי' א'.

באור הרמז - הרי הזיווג קשה כקריעת ים סוף. וכמו שאמרו שירה בים, כמו"כ מי שרוצה זיווג
 אומר שירה, כמאמר המדרש הנ"ל.

- ג. על-ידי חתון עם תלמיד-חכם באים טובות וברכות לאדם.
- ד. על-ידי חתון עם תלמיד-חכם נצול מענש הפא, על-ידי שיעץ עצות רעות על חברו.
- ה. על-ידי חתון עם תלמיד-חכם על-ידי זה נתמנים דינים בשרים.
- ו. מי שקשה לו למצא זוגו, ירגיל את עצמו לקרות בקרבנות הנשיאים.
- ז. השדוף שדוכרים אף-על-פי שאינו נגמר השדוף בעצמו, גם זה מן השמים, והשדוף לחוד עושה רשם בו ובה.

מראה מקומות השלם

- ג. מד"ר יתרו פר' כ"ז סי' ג', ראה כמה טובות וברכות באו ליתרו משעה שנתחתן עם משה וכו'.
- ד. שם במדרש בשעה שבא כלעם וכו' אבל ליתרו מהו אומר, איתן מושכך ושם בסלע קינך (במדבר כד-כא) אמר לו, קיני, עמנו היית בעצה מי הושיכך אצל איתני עולם וכו'.
- ה. ובכות החיתון עם משה רבינו ע"ה, ניצול מהעונש על העצות הרעות וכו'.
- ה. שם, סי' ח', ד"א, יתרו, שייתר פרשה אחת בתורה שנאמר, ואתה תחזה מכל העם (שמות יח-כ"א) רמז באור הרמז - כל זה שזכה יתרו ליתר פרשה אחת בתורה, ועל ידו נתמנו דינים כשרים, הרי זה על ידי החיתון עם משה רבנו ע"ה.
- ו. מד"ר צו פר' ח' סי' ג', רבי יהודה אומר, חביב קרבנם של נשיאים לפני הקב"ה כשירה שאמרו ישראל בים וכו'. עיין לעיל אות א'.
- פירוש - הרי באות א' אומר רביז"ל, שאמירת שירת הים מועיל למצוא זיווגו, והביא שם הרב ו"ל, את המדרש ויצא פר' ס"ח סי' ד', מאן דבעי אומר שירה וכו'. ועל כן, לפי דברי המדרש הכא, שקרבנות הנשיאים חביבים לפני הקב"ה כשירת הים, הרי, כמו שאמירת שירת הים מועיל לזיווג, כך גם מועיל אמירת פרשת קרבנות הנשיאים.
- (ועיין מד"ר נשא פר' י"ב סי' ח', בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וגו' ביום חתונתו, זה אהל מועד וכו' (שיר השירים ג'-י"א) ומנין לאהל מועד שחיתונין היו דכתיב ביום כלות משה להקים את המשכן וגו' (במדבר ז'-א) בלתי כתיב, ביומא דעלת בלתי לגנא.)
- פירוש - כי ביום כלות משה להקים את המשכן, באותו יום היתה התחלת הקרבת קרבנות הנשיאים, וכל זה נקרא חיתונין, כנ"ל בלתי כתיב, ולכן שפיר שייך פרשת קרבנות הנשיאים לענין זיווג, וכן מתחלת פרשה זו, ויהי ביום כלות משה וגו'.
- ז. מד"ר חיי שרה פר' ס' סי' ה', והנערה וגו' בתולה ואיש לא ידעה וגו'

- ת. הכפוי שִׁמְכִסִּין פְּנֵי הַכֶּלֶה קָדַם הַחֶפֶה יֵשׁ לָהּ כַּח הַהוֹלָדָה.
- ז. עַל-יְדֵי הַתְּפִלָּה יָכוֹל לְשַׁנּוֹת זְוֹגוֹ הַנְּכָרִז בְּשָׂמִים.
- י. מִי שֶׁשׁוֹמֵר אֶת עֲצָמוֹ מִלָּלוֹן וְגַם לְדוֹר שְׁנֵי זְוֹגוֹת בְּבֵית אֶחָד, עַל-יְדֵי זֶה זֹכֶה לְחַתְנוּתָא כַּהֲנִים וּבְנֵי-אָדָם חֲשׂוֹבִים גְּדוֹלִים.

מראה מקומות השלם

(בראשית כד"טז) א"ר יוחנן, ממשמע שנאמר בתולה אין אנו יודעים ואיש לא ידעה? אלא אפילו אדם לא תבע בה, על שם כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים וגו' (תהלים קכ"הג') רמז

באור הרמז – לפי השגת רביז"ל, מובן היטב דברי ר' יוחנן. כי לכאורה, מאי נ"מ לנו אם תבע בה אדם מעולם או לאו, הרי מ"מ היא בתולה וכו'. וכן, היכן מרומז דבר זה בתיבות, ואיש לא ידעה. אלא מובן מזה, כי השידוך לחוד – וכן כל תביעה שהיא – עושה רושם בו ובה, וע"כ לפי גודל חשיבותו של יצחק אבינו ע"ה – שהיה עולה תמימה – הרי רושם כזה של תביעה כל שהיא, פגם הוא אצלו, ולא היתה נקראת, ואיש לא ידעה, וד"ל, ועל כן מודיענו הפסוק, ואיש לא ידעה – שלא היה בה שום רושם של תביעה כל שהיא מאדם אחר, והיא הנערה המתאימה ליצחק אבינו – העולה התמימה – כי היא בלי שום שמץ של מום ופגם כל שהוא.

- ח. שם במד"ר, סי' ט"ו, שתיים הם שנתכסו בצעיף וילדו תאומים, רבקה ותמר. רבקה, ותקח הצעיף ותתכס (בראשית כ"דס"ה). תמר, ותכס בצעיף ותתעלף וגו' (בראשית ל"ח"י"ד). עיין זרע אברהם שם, (וישב פר' פ"ה סי' ז').
- הרי ממשמעות דברי המדרש, שעצם הכיסוי יש לו כח ההולדה, כי ההשוואה להולדת התאומים של רבקה ותמר, רמזה התורה בענין הכיסוי, וד"ל.

ז. מד"ר ויצא פר' ע' סי' ט"ז, ועיני לאה רכות וגו' (בראשית כ"ט"ז) וכו' ומהו רכות, רכות מבכיה, שהיו אומרים כך היו התנאים, הגדולה לגדול והקטנה לקטן, והיתה בוכה ואומרת, יהי רצון שלא אפול בגורלו של רשע. א"ר הונא, קשה היא התפלה שבטלה את הגזירה ולא עוד אלא שקדמה לאחותה, ושם במד"ר פר' ע"א, סי' ב'.

- י. מד"ר ויצא פר' ע"א, סי' י', ותאמר לאה באשרי כי אשרוני בנות ותקרא את שמו אשר (בראשית ל"ג) וכו' א"ר לוי, לא לן אשר באכסניא מימיו וכו' (עיין ידי משה, פירוש, שלא היה אחד עם חברו בבית אחד, שכל אחד היה לו פלטרין בפני עצמו וכו') ר' לוי אמר, שהיו בנותיהם נאים והיו נשואות לכהנים וכו' ר' סימון אמר, שהיו נשואות למלכים וכו' רמז רחוק.

פירוש הרמז – רביז"ל, כדרכו בקודש, כלל למעשה כל המאמרים יחד, ואלו ואלו דברי אלהים חיים, ושלושים הם כאחד, ותלויים זה בזה, כי על ידי שלא לן עם תבירו בבית אחד, על ידי זה זכה לחתנים כהנים ומלכים.

יא. כְּשֶׁאָדָם נוֹשֵׂא אִשָּׁה אַחַר מִיתַת אִשָּׁה הָרֵאשׁוֹנָה, אִשְׁתּוֹ הָרֵאשׁוֹנָה מְצַטְעֶרֶת בְּקַבְרָה.

טבע

חלק שני

- א. בְּרִיאוֹת הַגּוֹף וְחַיֵּיו וְטַבְעוֹ שֶׁל אָדָם, הַכֹּל הוֹלֵךְ לְפִי טַבַּע וְחַיֵּי וּבְרִיאוֹת אָבִיו וְאִמּוֹ.
- ב. מִי שֶׁשִּׁעְרוֹתָיו מְרַבִּין שְׁלֵא עַל־פִּי הַטַּבַּע, זֶה עֲלוּל לְנֻזְקִים הַרְבֵּה וּלְפַגְעִים רָעִים מֵהַסְטֵרָא־אַחֲרָא, סְגָלְתוֹ שִׁיקְרָא הַפְּרָשָׁה שְׁקוּרִין בְּיוֹם־כַּפּוּר.

מראה מקומות השלם

- יא. מד"ר ויצא פר' ע"ד סי' יד , אם תענה את בנותי ואם תקח נשים על בנותי וגו' (בראשית ל"א-ג'). אם תענה את בנותי, שלא תקח נשים בחייהן. ואם תקח נשים על בנותי, לאחר מיתתן וכו'.
- פירוש - הרי זה יהיה עינוי וצער לבנותיו, אם יקח יעקב עוד נשים לאחר מיתתן, כי גם זה כלול בדברי לבן שהזהיר את יעקב שלא לענות את בנותיו.

טבע

- א. מד"ר תולדות פר' ס"ה סי' י"ב , א"ר יהושע בן קרחה, הגיע אדם לפרק אבותיו וכו' ידאג מן המיתה וכו'.
- הרי בריאותו וחיייו וכו' הם יחסית לאבותיו.
- ב. שם במד"ר סי' ט"ו , הן עשיו אחי איש שעיר וגו' (בראשית כ"ז-י"א), גבר שידין כמד"א, ושעירים ירקדו שם (ישעיה י"ג-כ"א) וכו' רבי לוי אמר, משל וכו' כך עשיו הרשע מתלכלך בעוונות כל ימות השנה ואין לו במה יכפר אבל יעקב וכו' ובא יום הביפורים ויש לו במה יכפר וכו' רבי יצחק אמר, וכו' אלא ונשא השעיר עליו את כל עוונתם וגו' (ויקרא ט"ז-כ"ב) זה עשיו שנאמר הן עשיו אחי איש שעיר וכו' רמז רחוק
- באור הרמז - הרי נדרש ונשא השעיר וגו', בפרשת אחרי מות - אשר קוראים ביום כפור, על עשיו איש שעיר. וגם מרומז פה ענין הנזקים והפגעים רעים של האיש השעיר, כעשיו הרשע - גבר שידין וכו'. ועל כן, סגולה לאיש כזה, שיקרא הפרשה שקורין ביום הכפורים

טלטול

חלק שני

- א. על-ידי הטלטול זוכין לשם טוב.
- ב. על-פי רב היראים - פרנסתם בא על-ידי טלטולים.
- ג. לפעמים הצדיק בא לטלטולים, כדי שישבא לעולם הבא ויזכר כל המקומות שהיה בהם, ועל-ידי זה יבואו טובות לאלו המקומות.
- ד. לאו בכל מקום אדם זוכה לסגל תורה ומעשים טובים. בשביל זה הקדוש-ברוך-הוא מסבב סבובים, שייצא זה האדם ממקום הזה למקום אחר.

מראה מקומות השלם

טלטול

- א. מד"ר לך לך פר' ל"ט סי' ב', אמר רבי ברכיה, למה היה אברהם אבינו דומה, לצלוחית של אפופילסימון מוקפת צמיד פתיל ומונחת בזוית ולא היה ריחו נודף. כיון שהיתה מיטלטלת היה ריחו נודף. כך אמר הקב"ה לאברהם אבינו, טלטל עצמך ממקום למקום ושמך מתגדל בעולם.
- ב. מד"ר לך לך פר' מ' סי' ב', רבי יהושע בן לוי פתח, טרף נתן ליראיו וגו' (תהלים קי"א-ה') טירוף נתן ליראיו בעולם הזה וכו'. טירוף - (לשון טלטול), נתן ליראיו. רמז פירוש - טרף תרתי משמע, טרף - פרנסה, משמע כמשמעו. טירוף - לשון טלטול. וע"כ נדרש שניהם. והיינו, טרף - פרנסה על ידי טלטולים, נתן ליראיו - ליראים.
- ג. שם במד"ר בנ"ל, טירוף נתן ליראיו בעולם הזה אבל לעתיד לבא יזכור לעולם בריתו (והוא סיפא דקרא טרף נתן ליראיו וגו') רמז פירוש הרמז - ולפי השגת רביז"ל, כונת המדרש כך: טרף - טירוף - נתן ליראיו בעולם הזה והיינו, הצדיקים יראי השם הבאים לטלטולים בעולם הזה, בכדי שלעתיד לבא - לעולם הבא - יזכור לעולם בריתו - יזכרו את המקומות שהיו בעולם הזה, ותחייב אתם בריתו, יבואו טובות להם.
- ד. עיין לימוד י"ב, חלק שני, מד"ר כי תשא פר' מ"ד סי' א', פתח ר' תנחומא בר אבא, גפן ממצרים תסיע וגו' (תהלים פ"ט), למה נמשלו ישראל לגפן, אלא מה הגפן כשבעליה מבקשין שתשביח מה הם עושין, עוקרין אותה ממקומה ושותלין אותה במקום אחר והיא משבחת. כך כיון שביקש הקב"ה להודיע

ה. לפעמים נתחייב אדם איזהו גלות ונתחלף לו על איזהו חולאת.

טהרה

חלק שני

א. אשה פשרה מטהרת הבית מצרעת.

ישועה

א. אין עושין גם אלא למי שיש לו מסירות נפש על קדושת השם.

מראה מקומות השלם

ישראל בעולם, מה עשה, עקרון ממצרים והביאנו למדבר והתחילו מצליחים שם והתחילו מקבלין התורה וכו' רמז.

הרי יצאו ממצרים למקום אחר, בכדי לקבל את התורה, כי מצרים לא היתה מקום מסוגל לקבלת התורה, כמו הגפן וכו'.

ה. מד"ר כי תשא פר' מ"ה סי' ב', חשבתי ימים מקדם שנות עולמים (תהלים

ע"דו') אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, רבש"ע, יושבת אני ומחשבת לכמה שנים גאלתנו ממצרים וחזרת ואומרת לכמה שנים גאלתנו מבבל וכו' כמה שנים יש לי מיון וכו', ואומר חליתי היא וגו' (שם פסוק י"א), אמר רשב"ל, אם חולאים הם יכולין להתרפות וכו'. רמז

באור הרמז - כי הפסוק ואומר חליתי היא וגו', דברי תנחומים הם, והיינו, במקום הגלות באה עלי חולאת, והחולאים יכולין להתרפאות. הרי לפעמים החולאת תחליף לגלות.

טהרה

א. מד"ר שמות פר' א' סי' ל"ב, ולמה נקרא שמה צפורה, שטיהרה הבית בצפור.

עיינ מתנות כהונה, כדם הצפור המטהר את המצורע. ועיין ילקוט בשם מדרש אנכיר.

ישועה

א. ברכות כ', סי' ע"א, אמר ליה רב פפא לאב"י, מאי שנא ראשונים דאתרחיש

- ב. הַשְּׂמִיחַ בְּיִסּוּרֵיךָ, מִבֵּיא יְשׁוּעָה.
- ג. עַל-יְדֵי הַתְּבוּדוֹת בָּא יְשׁוּעָה.
- ד. עַל-יְדֵי גַפְיוֹן עוֹשִׂין לוֹ גַם.
- ה. עַל-יְדֵי צְדָקָה בָּא יְשׁוּעָה.
- ו. עַל-יְדֵי צְנִיעוֹת שֶׁל אָדָם מִחִזְרֵיךָ לוֹ כֹּל הַטּוֹבוֹת, שֶׁנִּמְלֵא אָדָם אַחֵר בַּתְּפִלוֹתָיו.
- ז. אֵין עוֹשִׂין גַם לְנוֹאֵף.
- ח. אֵל תִּסְמַךְ עַל הַיָּם, כֹּל זְמַן שֶׁאֶפְשֶׁר לָךְ לְהִנָּצֵל בְּמִמּוֹן אוֹ בְּדָבָר אַחֵר.

מֵרֵאָה מִקּוֹמוֹת הַשְּׁלָמִים

לְהוֹ נִיסָא וּמֵאֵי שְׁנָא אֲנִן דְּלֵא וְכוּ' אִמַר לֵיהּ, קִמְאֵי הוּוּ קֵא מִסְרֵי נַפְשֵׁיהוּ אִקְדוּשְׁתַּי הַשֵּׁם וְכוּ'.

ב. תַּעֲנִית ח' סִי' כ"א , א"ר יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כֹּל הַשְּׂמִיחַ בִּיִּסּוּרֵיךָ שְׂבָאִים עֲלִיו מִבֵּיא יְשׁוּעָה לְעוֹלָם וְכוּ'.

ד. קִידוּשֵׁין מ' , כ"ה, דִּתְנִינָא, כֹּל הַבָּא דְּבֵר עֲרוּה לִידוֹ וְנִיצֵל הֵימְנוּ עוֹשִׂין לוֹ גַם.

ה. כְּבֵא בְּתֵרָא י' , סִי' י"ג , תְּנִיא ר' יְהוּדָה אֹמֵר, גְּדוּלָה צְדָקָה שְׂמִקְרַבַת אֵת הַגְּאוּלָה שְׁנֵאמַר: כִּה אִמַר ה' וְגו' וְעָשׂוּ צְדָקָה כִּי קְרוּבָה יְשׁוּעָתִי לְבוֹא וְגו' (יְשׁוּעָה ג"ו-א').

ו. כְּבֵא בְּתֵרָא קב"ג , סִי' ק"ח , אֵלֵא ר' יוֹחָנָן רַבִּיךָ לֵא כֵךְ אִמַר, רֵאוּיָה הֵיתָה בְּכוּרָה לְצֵאת מִרְחֵל וְכוּ' אֵלֵא שְׂקִדְמָתָה לֵאָה בְּרַחֲמִים וּמִתּוֹךְ צְנִיעוֹת שֶׁהֵיתָ בַּה בְּרַחֵל הַחִזְיָרָה הַקַּב"ה לָהּ וְכוּ'.

ז. ע"ז י"ח , סִי' ל"ז , בְּרוּרִיָה דְּבֵיתָהּ דְּר' מֵאִיר וְכוּ' אִמַרָה לֵיהּ זֵילָא בִּי מִילְתָא דִּיתְבָּה אַחֲוֵתִי בְּקוּבָה שֶׁל זֹנוֹת וְכוּ' וְאִזְל וְאִמַר אֵי לֵא אֵיתְעַבִּיד בַּה אִיסוּרָא מִתְעַבִּיד נִיסָא וְאֵי עַבְדַת אִיסוּרָא לֵא אֵיתְעַבִּיד נִיסָא וְכוּ' רַמְזוּ עֵי"ש, ע"י שְׁשִׁמְרָה עֲצֻמָה מְזוּנָת, נַעֲשֵׂה לָהּ גַם.

ח. שֵׁם, כְּחִידוּשֵׁי אַנְדוֹת , זֶה לְשׁוֹנוֹ: וּמִיָּהוּ כֹל כְּמַה דְּה"מ לְאִצוּלֵי בְּמִמּוֹן לֵא הוּוּ בְּעֵי לְאִצוּלֵי ע"י גַם וְכוּ' מוּבָן

- ט. קדם שעושה הקדוש־ברוך־הוא גם לאדם, האדם הזה נופל לרעה, והכל לפי גדל הגם.
- י. מי שאינו מזכיר שם עבודה זרה, הקדוש־ברוך־הוא עושה לו טובות.
- יא. מי שצריך לאיזה ישועה, ישמח את הצדיק.
- יב. על־ידי בַּטְחוֹן הָאָדָם נִפְלֵט מִצְרוּתוֹ.
- יג. על־ידי צְדָקָה תִּזְכָּה, שלא תצטרך לישועת אדם.
- יד. על־ידי בַּטְחוֹן תִּזְכָּה לְהֵבִין, שִׁישׁוּעַתְךָ מֵאֵת הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא וְלֹא מֵאָדָם.
- טו. גם על־ידי אַמַּת תִּזְכָּה לָזֶה.

מראה מקומות השלם

- ט. כי יבוא כנהר צר רוח ה' נוססה בו (ישעיה נ"ט"ט) רמו רחוק
 באור הרמו - עיין רש"י ד"ה נוססה בו נפלאות בו לשון גם, והיינו, כי יבוא כנהר צר - אם יבוא על האדם צרה גדולה כנהר, רוח ה' נוססה בו - הרי זה בגלל הגם שיעשה הקב"ה אתו, וכגודל הגם, כן גודל הצרה, ועל כן גודל צרתו כנהר.
- י. ירבו עצבותם וגו' ובל אשא את שמותם על שפתי ה' מנת חלקי וכוסי וגו' (תהלים ט"ז, ה'). פירש רש"י, ה' מנת חלקי וכוסי, כל טובתי הימנו.
- יא. ישמח מלך ובישועתך וגו' (תהלים כ"א ב').
 פירוש - ישמח מלך - ע"י שישמח את המלך, והיינו הצדיק, (כמאמר חז"ל: מאן מלכי, רבנן) ובישועתך - יזכה לישועה.
- יב. בטחו ותפלטמו (תהלים כ"ב ה')
- יג. וצדקה מאלהי ישעו (תהלים כ"ד ה') רמו
 פירוש הרמו - וצדקה - בזכות הצדקה, מאלהי ישעו - תזכה לישועתך מה' ולא תצטרך לישועת אדם.
- יד. הדריכני באמתך ולמדני כי אתה אלהי ישעי אותך קויתי כל היום (תהלים כ"ה ה'). (ומסיפא לרישא מידרש).
 והיינו ולמדני כי אתה אלהי ישעי - אזכה להבין שישועתי באה לי ממך, אותך קויתי כל היום - בזכות הבטחון כך כל היום.
- טו. שם, כנ"ל, הדריכני באמתך - ובזכות האמת, ולמדני כי אתה אלהי ישעי וגו'.

- זו. כְּשֶׁאָדָם בָּא לְאִיזָה נְסִיוֹן, יֵדַע כְּשֵׁי־עֲמוּד בְּזֶה הַנְּסִיוֹן, שֶׁהַקְדוֹשׁ
בְּרוּךְ-הוּא יַעֲשֶׂה לוֹ נֶס.
- יז. עַל-יְדֵי בְּטַחּוֹן יִזְכֶּה לְשִׂמְחָה בְּחֶסֶד הַשֵּׁם וּתְבָרָךְ.
ית. עַל-יְדֵי לְמוּד בְּעֲמִידָה מִפֶּר עֲצַת הָאֲמוֹת.
יט. עַל-יְדֵי תַעֲנִית הָאָדָם נִצּוֹל מִמִּיתָה.
כ. עַל-יְדֵי בְּטַחּוֹן יַעֲשֶׂה לְךָ חֶסֶד.
כא. עַל-יְדֵי עֲנָוָה בָּא יִשׁוּעָה.
כב. מִי שֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּשִׂמְחָה, יִזְכֶּה לְשִׂמְחָה בִּישׁוּעָתוֹ.
כג. הַיֵּס בָּא עַל-יְדֵי אֲמָת.

מראה מקומות השלם

- זו. כחנני ה' ונסני וגו' (תהלים כ"ו-ב') (לשון נס) ועיין בתרגום וברש"י בפרשת
יתרו על פסוק: כי לבעבור נסות אתכם וגו' (שמות כ"י"ז).
פירוש - כחנני ה' ונסני וגו' - בעת שתחונן אותי ה' ואצליה לעמוד בנסיון, ונסני - תעשה לי
אח"כ נס. והיינו, ונסני - הריהו גם לשון נסיון וגם לשון נס.
יז ואני אל ה' בטחתי אנילה ואשמחה בחסדך וגו' (תהלים ל"א-ז, ח').
כאור - ואני אל ה' בטחתי - ע"י בטחוני בה', אנילה ואשמחה בחסדך
ית. ה' הפיר עצת גוים וגו' עצת ה' לעולם תעמוד וגו' (תהלים ל"ג-י, י"א) עצת
ה', בחינת התורה, כמו שכתוב: לי עצה וגו' (משלי ח' י"ד).
(עיי"ש ברש"י בהתחלת הפרק, שהתורה מכרות זאת), ומסיפא לרישא מירוש. והיינו, ה' הפיר
עצת גוים וגו' בזכות, עצת ה' לעולם תעמוד וגו' - ע"י לימוד התורה בעמידה.
יט. להציל ממות נפשם ולחיותם ברעב (תהלים ל"ג-י"ט)
ברעב פדך וגו' (איוב ה' כ') וכו' בשכר שמרעיב עצמו וכו'
פירוש - להציל ממות נפשם ולחיותם, בזכות ברעב - ע"י שמרעיב עצמו בתענית.
כ. יהי חסדך ה' עלינו כאשר יחלנו לך (תהלים ל"ג-ב')
כא. ואת דכאי רוח יושיע (תהלים ל"ד-י"ט)
כב. לדוד ריבה ה' את יריבי וגו' ונפשי תגיל בה' תשיש בישועתו (תהלים ל"ה-א,
ט')
פירוש לדוד ריבה ה' וגו', ולאחר תפילתו אומר דוד, ונפשי תגיל בה' - ושמה אני בתפילתי אל
ה', ובזכות זאת אזכה, תשיש בישועתו - שנפשי תשיש בישועת ה'.
כג. נתתה ליראיך גם להתנוסס מפני קושט סלה (תהלים ס"ו) עיין תרגום,
קושט לשון אמת.

- כד. הנם בא על-ידי יראה.
- כה. מי שמודיע דרך ה' לרבים, על-ידי זה אפלו פשהוא בין הגוים, הקדוש-ברוך-הוא מושיע לו.
- כו. מי שמתפלל כל היום, על-ידי זה מקבל [יזכה לקבל] ישועה.
- כז. פשישראל דוברי אמת, על-ידי זה נשפע להם החסד מן השמים.
- כח. על-ידי הנגונים שאתה משורר, אתה מעורר את הקדוש-ברוך-הוא, שישתכל באמה הזו, שאתה משורר את הנגון שלה למה היא משעבדת בך.

יראה

- א. מי שאינו חכם בעיני עצמו, יכול לבוא ליראה.
- ב. מי שמקרב אל הזקן וסובל פעם, על-ידי זה זוכה ליראה.

מראה מקומות השלם

- כד. כנ"ל.
- כה. פירוש; נתתה ליראיך - בזכות היראה נתתה להם, גם. לדעת בארץ דרכך (עי"ז) בכל גוים ישועתך (תהלים ס"זג') רמז פירוש; לדעת בארץ דרכך - ע"י שמודיע לרבים דרך ה', בזכות זאת, בכל גוים אפי' כשהוא בין הגוים, ישועתך - באה לו ישועת ה'.
- כו. פי יספר צדקתך כל היום תשועתך וגו' (תהלים ע"א-ט"ו) באור - פי יספר וגו' - בזכות תפילתי כל היום, תשועתך - מקבל אני את ישועתך.
- כז. חסד ואמת נפגשו וגו' (תהלים פ"ה-י"א) עיין רש"י. וז"ל: שיהיו ישראל דוברי אמת ומן השמים יפגוש בהם החסד.
- כח. וירא בצר להם בשמעו את רנתם (תהלים ק"ז-מ"ד) עיין ליקומי מוהר"ן א' ס"י כ"ז (כסופו) = מ"מ מוהרנ"ת וירא בצר להם - הוא רואה מי שמיצר להם, בשמעו את רנתם - ע"י שמיעת קול רנתם, עיי"ש.

יראה

- א. אל תהי חכם בעיניך ירא את ה' וגו' (משלי ג'ז')
- ב. כי חיצו שדי עמדי אשר חמתם שותה רוחי בעותי אלוה יערכוני (איוב

- ג. כְּשֶׁנִּזְדַּמֵּן לְיָדוֹ אֵיזָה גְּמִילוּת־חֶסֶד, וְאִינוּ גּוֹמֵל, עַל־יְדֵי זֶה נּוֹפֵל מִיִּרְאָתוֹ.
- ד. מִי שֶׁמִּמַּעַט בְּשִׂיחָה, יִזְכֶּה לִיִּרְאָה.
- ה. מִי שֶׁמְדַבֵּר וּמְסִית אֶת חֲבֵרוֹ לִירְאֵת־שָׁמַיִם, כָּל הַדְּבָרִים שֶׁמוֹצִיא מִפִּיו, בְּשָׁעָה שֶׁמְדַבֵּר עִם חֲבֵרוֹ, נַעֲשֶׂה מִמֶּנּוּ סֵפֶר.
- ו. מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ יִרְאֵת־שָׁמַיִם – דְּבָרָיו נִשְׁמָעִין.
- ז. בְּכִיָּה עַל מִיתַת אָדָם כָּשֶׁר הִיא חֲשׂוּבָה כְּמוֹ יִרְאֵת־שָׁמַיִם.
- ח. יִרְאֵת־הַשָּׁם תּוֹסִיף לְאָדָם יוֹתֵר מִמָּה שֶׁמְזַלּוֹ מְחַיֵּב וְהוּא הַדִּין לְהַפְדֵּי.

מִרְאָה מְקוּמוֹת הַשְּׁלֵם

- ו'ד') חֲצִי הַמִּסְפָּר מִשֵּׁם שְׂדֵי נִימְטָרִיא זִקֵּן. רִמְזוּ נִפְלֵא, שִׁמְעַתִּי בִשְׁמוֹ ז"ל.
פִּירוּשׁ – כִּי חֲצִי שְׂדֵי – אִם חֲצִי מִמִּסְפָּר שְׂדֵי, וְהוּא: 157, וְהֵינּוּ, זִקֵּן, שֶׁהוּא בְּגִימְטְרִיא 157,
עֲמִדִי – הַנְּגִי מְקוּרֵב עִם הַזִּקֵּן, אֲשֶׁר חֲמַתָּם שׁוֹתָה רוּחִי – וְסוּבֵל כַּעֲסוֹ, בַּעֲוֹתֵי אֱלֹהֵי יַעֲרֻכּוֹנִי –
אִזְכֶּה לִירְאֵת ה'.
- ג. לִמַּס מְרַעְהוּ חֶסֶד (עִי"ז) וִירְאֵת שְׂדֵי יַעֲזוּב (אִיזב ו'י"ד)
- ד. עֵינַי רִשׁ"י, לִמַּס מְרַעְהוּ חֶסֶד, לְמִי שֶׁמוֹנַע חֶסֶד מִחֲבִירוֹ וְכוּ'
אִף אַתָּה תִּפְרַד יִרְאָה וְתִגְרַע שִׂיחָה וְגו' (אִיזב ו'י"ד). עֵינַי רִשׁ"י ר"ה אִף אַתָּה
וְכוּ' אַתָּה תִּפְרַד יִרְאָה בְּמִרְבִּית דְּבָרֶיךָ וְתִגְרַע שִׂיחָה וְגו'.
- ה. הִרִי אִם יִגְרַע וַיִּמַּעַט בְּשִׂיחָה יִזְכֶּה לִירְאָה.
אִז נִדְּבָרוּ יִרְאֵי ה' אִישׁ אֶל רַעְהוּ וַיִּקְשַׁב ה' וַיִּשְׁמַע וַיִּכְתַּב סֵפֶר וְגו' (מִלְאכֵי
ג'י"ז) = מ"מ מוֹהַרְנָת
- בְּאוֹר – אִז נִדְּבָרוּ יִרְאֵי ה' אִישׁ אֶל רַעְהוּ – בְּשִׂיחַת אִישׁ אֶל רַעְהוּ הַנִּדְּבָרִים בְּנִיחָם יִרְאֵת־שָׁמַיִם,
וַיִּקְשַׁב ה' וַיִּשְׁמַע וַיִּכְתַּב סֵפֶר – נַעֲשֶׂה מִזֶּה סֵפֶר.)
- ו. בְּרִכּוֹת ו':, סִי' כ"ה, וְאָמַר ר' חֲלָבוֹ אָמַר רַב הוֹנָא, כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ יִרְאֵת־שָׁמַיִם
דְּבָרָיו נִשְׁמָעִין וְכוּ'.
- ז. שֶׁבֶת ק"ה: סִי' ע"ב, אָמַר ר' שִׁמְעוֹן בֶּן פּוּזִי אָמַר רִיב"ל מִשׁוּם בַּר קִפְרָא, כָּל
הַמּוֹרִיד דְּמַעוֹת עַל אָדָם כִּשֶׁר הַקַּב"ה סוֹפְרָן וּמְנִיחָן בְּבֵית גְּנוּזֵי וְגו'. וְעֵינַי בְּחִידוּשֵׁי
אַגְדוֹת שָׁם, וְעֵינַי שֶׁסוֹפְרָן וְכוּ' ר"ל דְּמַחֲשִׁיב לִיָּה בְּכֻלָּל יִרְאֵת שָׁמַיִם כְּדַאמְרִינָן
(בְּרִכּוֹת ל"ג:), דַּאִין לוֹ לְהַקַּב"ה בְּאוֹצְרוֹ אֵלֵּא יִרְאֵת שָׁמַיִם וְכוּ'.
- ח. חִידוּשֵׁי אַגְדוֹת יוֹמָא ט', סִי' ה', יִרְאֵת ה' תּוֹסִיף יָמִים וְשָׁנוֹת רַשְׁעִים תִּקְצַרְנָה

- ט. על־יְדֵי שְׁמוּשׁ צְדִיקִים יָבֹוא לְיְרֵאת־שָׁמַיִם וְהוּא הַדִּין לְהַפְדֵּי.
- י. הַבּוֹשָׁה מֵבִיא לְיְדֵי יְרֵאת־חַטָּא.
- יא. זְכוּת הַיְרָאָה עַד אֶלֶף דוּר.
- יב. מִי שְׁאִינוּ מְנִיחַ בֵּן אוֹ תַלְמִיד, זֶה נִקְרָא לֹא יְרֵא־אֱלֹקִים.
- יג. הַכְּסוּי שֶׁל הָרֹאשׁ מֵבִיא לְיְדֵי יְרָאָה.
- יד. אָדָם שֶׁהַמוֹן עִם מְתַבָּרְכִין בּוֹ, בְּיָדוּעַ שְׁיֵשׁ בּוֹ יְרֵאת־שָׁמַיִם.
- טו. מִי שְׁיֵשׁ בּוֹ יְרֵאת־שָׁמַיִם, יָכוֹל לְשַׁבֵּר אֶת לֵב הַמִּתְנַגָּאִין.

מְרֵאָה מִקּוֹמוֹת הַשְּׁלָם

- (משלי י"ב) ר"ל שנים וימים שנגזרו לאדם כפי מזלו אם מעט אם הרבה כפי הגזירה יראת ה' תוסיף לאדם ימים על ימי הגזירה וכו' וכן בהיפך ברשעים שנותיהם שנגזרו להם תקצרנה וכו'.
- ט. כתובות צ"ו, סי' ל"ג, אמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן, כל המונע תלמידו מלשמשו וכו' רב נחמן בר יצחק אומר, אף פורק ממנו יראת שמים וכו'. הרי המשמש צדיקים, זוכה ליראת־שמים.
  - י. נדרים כ', סי' ד', מלמד שהבושה מביאה לידי יראת חטא וכו'.
  - יא. סוטה ל"א, סי' ע"א, רבי שמעון בן אלעזר אומר, גדול העושה מאהבה יותר מן העושה מיראה שזה תלוי לאלף דור וזה תלוי לאלפים דור וכו'.
  - יב. ב"ב קמ"ו, סי' צ"ד, אשר אין חליפות למו ולא יראו אלהים (תהלים ג"ה"כ) רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי, חד אמר, כל שאינו מניח בן. וחד אמר, כל שאינו מניח תלמיד וכו'. ועיין רשב"ם ד"ה חליפות, חליפין ממלא מקומו.* ואלו ואלו דברי אלהים חיים, כל שאינו מניח בן או תלמיד, נקרא לא ירא אלהים.
  - יג. שבת קנ"ו, סי' קי"ח, אמרה ליה, כסי רישך כי היכי דתיהוי עלך אימתא דשמיא וכו'.
  - יד. נדה ל"ג, סי' י"ט, רב פפא איקלע לתואך וכו' אמר, מדקמברכי לי בגויה שמע מינא ירא שמים הוא וכו'.
  - טו. מפני פחד ה' וגו' עיני גבהות אדם שפל ושח רום אנשים וגו' (ישעיה ב' י'), י"א) יבצור רוח נגידים נורא וגו' (תהלים ע"ו"ב, י"ג) עיין רש"י, יבצור רוח גסה של נדיבים, ממעט גאותם וכו'.
- פירוש - למורא - לאיש אשר יראת שמים בו, יבצור רוח נגידים - יש בו הכח לשכר ולמעט גאותם של המתנאים.

- טז. וממשיך את השכינה בעולם.
 יז. ובא לידי הכנעה.
 יח. גם המסית לא יכול להסית אותו.
 יט. מי שדבוק תמיד ביראת השם יתברך, הקדוש-ברוך-הוא עושה לו נסים.
 כ. מי שמקשר תמיד ביראת-השם, ואינו שכוח ממנו, מוחלין לו כל עוונותיו.
 כא. מי שיש בו יראת-שמים, בודאי ישמע לקול הצדיקים.
 כב. גם יבוא למדת הפתחון.

מראה מקומות השלם

- טז. מפני פחד ה' וגו' עיני גבהות אדם שפל וגו' ונשגב ה' לכדו וגו' (ישעיה ב' י'),
 (יא).
 יז. שם, כנ"ל, מובן ממילא.
 כי הרי, מפני פחד ה' וגו' עיני גבהות אדם שפל וגו', הן של אחרים וכן שלו בעצמו.
 יח. שם, פסוק כ"ב, חדלו לכם מן האדם וגו'. ועיין ברש"י, שלא לשמוע לאותן המתעים אתכם מאחרי וכו'.
 כאור - עם כל הנ"ל והיינו, עם יראת שמים וכו', חדלו לכם וגו' - לא יוכל המסית להסית וכו'.
 יט. והריחו ביראת ה' וגו' אשר עומד לנס עמים וגו' (ישעיה י"א-ג', י').
 הרי בזכות דבקתו ביראת ה', עומד לנס - הקב"ה עושה לו נסים.
 וסלעו ממגור יעבור וחתו מנס שריו וגו' (ישעיה ל"א-ט')
 פירוש - וסלעו ממגור יעבור - מחמת יראת-שמים של ישראל, יחלוש חוקם של הגוים, וחתו מנס שריו - ויפחדו שריו מהנסים שהקב"ה עושה לישראל מחמת יראת-שמים שלהם.
 עיין ישועה כ"ד; נתתה ליראיך נס וגו' (תהלים ס"ו)
 בזכות היראה, נתת להם נס
 כ. ישראל לא תנשני מחיתי כעב פשעיד וכענן חטאתיך וגו' (ישעיה מ"ד-כ"א)
 כ"ב) עיין רש"י, לא תנשני, לא תהיה שכוח מיראתי.
 כא. מי בכם ירא ה' שומע בקול עבדו וגו' (ישעיה נ"י)
 כב. שם, כנ"ל, מי בכם ירא ה' וגו' יבטח בשם ה' וישען באלהיו.

- כג. על ידי יראה הקדוש ברוך הוא נותן לו שלום.
- כד. מי שאין בו יראה, אינו הולך בדרך השם.
- כה. על ידי יראה, יבוא לאמת.
- כו. מי שיש בו יראה אינו נופל מגדלתו והולך וגדל.
- כז. מי שיש לו חכמת אלקים בלבו, העם יראו מלפניו.
- כח. מי שיש בו יראה, כשנא פחד לעולם הוא לא יפחד, אבל גם ישמח.
- כט. מי שיש בו יראה, בודאי, יכניע את עצמו לפני הצדיק.

מראה מקומות השלם

- כג. בריתי היתה אתו החיים והשלום ואתנם לו מורא ויראני וגו' (מלאכי ב'ה').
ומסיפא לרישא מידרש; על ידי, ואתנם לו מורא ויראני, בריתי היתה אתו החיים והשלום.
למרבה המשרה ולשלום אין קץ וגו' (ישעיה מ"ו) עיין רש"י, למרבה המשרה וכו' המרבה המשרה של הקב"ה על עצמו לירא מפניו וכו'.
הרי מבואר, כי למרבה המשרה - למרבה יראת ה', זוכה לשלום אין קץ.
- כד. ולא יראו ולא הלכו בתורתו ובחוקתי וגו' (ירמיה מ"ד)
ועתה יראו את ה' ועבדו אותו בתמים ובאמת וגו' (יהושע ב"ד"ד). אך יראו את ה' ועבדתם אתו באמת וגו' (שמואל א', י"ב"ב)
הרי, על ידי היראה בא לאמת.
- כו. צדיק מושל יראת אלהים וכאור בוקר יזרח שמש וגו' (שמואל ב', כ"ג'ג', ד')
עיין רש"י ד"ה וכאור בוקר וכו' שתלך גדולתי הלוך וגדל כאור נונה אשר הולך ואור.
- כז. ויראו מפני המלך כי ראו כי חכמת אלהים בקרבו וגו' (מלכים א', ג"ב)
= מ"מ מוהרנ"ת.
- כח. עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה (תהלים ב"א) עיין רש"י, כשתבוא אותה רעדה וכו' תגילו ותשמחו אם עבדתם את ה'.
- כט. אשתחוו אל היכל קדשך ביראתך (תהלים ה"ח). אשתחוו אל היכל קדשך (בחינת הצדיק, שהוא היכל הקודש ששורה בו שכינתו יתברך, כידוע.) ביראתך - אזכה לזה על ידי היראה. רמז

- ל. על-ידי גאֹה אין יראָה.
- לא. ליראָה תֵּלֵךְ לַמְקוֹה.
- לב. על-ידי קדִשַׁת הַשֵּׁם תָּבוֹא לִירָאָה.
- לג. הַפְּשָׁעִים מְסִירִין אֶת הִירָאָה מִנְּגִד עֵינָיו.
- לד. מִי שְׂאִינוּ נֹתֵן אֶל לְבוֹ יוֹם הַמִּיתָה, עַל-יְדֵי זֶה אֵין לוֹ יִרְאָה.
- לה. כְּשֶׁאָדָם נֹפֵל מִירָאָתוֹ, בְּיָדוֹעַ שְׁדַגִּין אוֹתוֹ לְמַעְלָה.
- לו. עַל-יְדֵי מַתְנָה שְׁנוֹתְנִין לְצַדִּיקִים זֹכִין לִירָאָה.

מראה מקומות השלם

- ל. חלכמו סגרו פימו דיברו בגאות (תהלים י"ז"י) עיין רש"י ד"ה חלכמו סגרו , בחלבם ובשמנם סגרו לבם וכו' ליראה מפניך.
באור – ומסיפא לרישא מידרש' חלכמו סגרו – אין בהם יראה, כי, פימו דברו בגאות. יראת ה' שנאת רע גאה וגאון וגו' (משלי ח' י"ג).
הרי יראת ה' תלויה בשנאת הגאון.
- לא. נותן באוצרות תהומות יראו מה' כל הארץ (תהלים ל"ג"ז, ח'). נותן באוצרות תהומות, פירש רש"י, תחת הארץ. רמז פירוש הרמז – נותן באוצרות תהומות – על ידי מקוה (שהיא תחת הארץ), יראו מה' כל הארץ – יזכו ליראה.
- לב. יראו את ה' קדשיו וגו' (תהלים ל"ד"י)
הרי מבואר – כי קדושת השם היא המביאה לידי יראה.
- לג. נאום פשע לרשע בקרב לבי אין פחד אלהים לנגד עיניו (תהלים ל"ז"ב) = מ"מ מוהרנ"ת.
- לד. אשר אין חליפות למו ולא יראו אלהים (תהלים נ"ה"ב) עיין רש"י ד"ה אשר אין חליפות וכו' ואין חרדים מיום המיתה.
הרי, בגלל שאין חרדים מיום המיתה, ע"כ ולא יראו אלהים.
- לה. משמים השמעת דין ארץ יראה ושקמה (תהלים ע"ז"ט)
פירוש – משמים השמעת דין – אם דנין אותו למעלה, ארץ יראה ושקמה – הרי יראתו שקמה – נופל מיראתו.
- לו. יובילו שי למורא (תהלים ע"ז"ב)
פירוש – יובילו שי – בהובלת ונתינת שי (מתנה) לצדיקים, למורא – זוכים ליראה.

- לז. גם ש"י [ש'לש מאות וע'שר] מ'בילות מ'סג'ל'ין ל'יראה.
 לח. הח'שק ש'ח'ושק ה'אדם ל'עשות מ'צ'וה ה'וא ס'ימן ש'יש לו י'ראה.

חלק שני

- א. על-ידי ה'יראה ו'החסד נ'צול מ'אש ו'זכה ל'פ'רנסה.
 ב. מקום ה'הוראה היא מ'ועלת ל'יראה.
 ג. על-ידי ל'מוד "ש'לחן-ע'רוך" ב'אים ל'יראה.
 ד. על-ידי מ'פ'לגי ו'חריפי ה'דור מ'א'רין א'ת ה'יראה, ו'על-ידי ה'יראה מ'תנוצץ זכות אבות, ו'על-ידי ה'תנוצצות ה'אבות נ'תעורר ת'שובה ב'עולם.

מראה מקומות השלם

- לז. כנ"ל, יובילו שי למורא (ש"י) = מ"מ מוהרנ"ת
 באור - יובילו שי - ש"י מבילות מובילים ומסוגלים, למורא - ליראה.
 לח. אשרי איש ירא את ה' במצוותיו חפץ מאד (תהלים קי"ב"א)
 הרי, ירא ה' חושק וחפץ במצוותיו מאד

חלק שני

- א. מד"ר לך לך פרשה מ' סי' א'. כתיב הנה עין ה' אל יראוי למיחלים לחסדו (תהלים ל"ג"ח) הנה עין ה' אל יראוי, זה אברהם וכו' כי ירא אלהים אתה וגו' (בראשית כ"ב"ב). למיחלים לחסדו, שנאמר תתן אמת ליעקב חסד לאברהם וגו' (מיכה ז"כ). להציל ממות נפשם ולחיותם ברעב (תהלים שם). להציל ממות נפשם, ממיתתו של נמרוד (שהפיל אותו לאש). ולחיותם ברעב (היא פרנסה).
 הרי אברהם אבינו שוכה ליראה ולחסד, נצול מאש (מאור כשדים) וזכה לפרנסה.
 ב. מד"ר וירא פרשה נ"ה סי' ז'. ולך לך אל ארץ המוריה וגו' (בראשית כ"ב"ב) רבי חייא רבה ורבי ינאי. חד אמר, למקום שהוראה יצאה לעולם, ואוחרנא אמר, למקום שיראה יצאה לעולם.
 באור - ולא פליגי, ושניהם אמת. כי מקום ההוראה מועלת ליראה. עיין פוסק ב'.
 ג. שם, ממאמר הנ"ל.
 ההוראה, שלומדים שם שולחן ערוך, וכי על ידי לימוד שולחן ערוך באים ליראה.
 ד. עיין זכות אבות א' חלק שני. מד"ר ויצא פרשה ע' סי' ח', מ'. והאבן גדולה על פי הבאר (בראשית כ"ט"ב), זו זכות אבות וכו' ד"א וכו' והאבן גדולה

- ה. יש פח ביד היחיד לפרק על שמים, ואין ביד הרבים לפרק על שמים.
 ו. הקול היוצא מברדעת שבקדשה מסגל ליראה.
 ז. על ידי בלבול הדעת נתקלקל היראה, גם על ידי בלבול הדעת ממשלתו נופלת.
 ח. הרבית מפסיד היראה.
 ט. אלו המקרבים ליראי השם, גם הם זוכים ליראה ולדעת.

מראה מקומות השלם

על פי הבאר, זה מופלא שבבית דין וכו' בחינת מופלגי וחריפי הדור ד"א וכו' והאבן גדולה, זה יצר הרע וכו' וגללו את האבן וגו' (שם) וכו' והשיבו את האבן וגו' (שם) וכו' (בחינת תשובה) והאבן גדולה, זו שכינה וכו' (אפשר שזה בחינת היראה בחינת אשה יראת ה' וגו' (משלי לא-ל) (כביכול) [רמז] רחוק.

ה. מד"ר שמות פרשה ג' סי' ו'. אמר ר' יוחנן, אהיה לאשר אהיה ביחידים אבל במרובים על כרחם שלא בטובתם וכו'. עיין מתנות כהונה ד"ה לאשר אהיה פירושו, יחיד שיחפוץ וכו' ואם לא יחפוץ בידו הוא לפרוק עול, אבל הרבים לא אניחם לפרוק עול שמים וכו'.

ו. נלפענ"ד רמז מליקוטי מוהר"ן ח"א סי' ה' וז"ל כי מי שיש בו יראה קולו נעשה רעמים וכו' ועי"ז וכו' משתמע קלא לכרייתא וכו' עיי"ש = מ"מ צמח

ח. מד"ר משפטים פרשה ל"א סי' ו'. מכאן אתה למד שכל מי שלוקח רבית אין ירא אלהים וכו'. וכן שם בסי' י"ג. מכאן אתה למד שכל מי שנוטל רבית מישראל אינו ירא מן המקום וכו'.

ט. מד"ר ויצא פרשה ע' סי' י"א. ברם הכא אחת היתה ולא נגע בה בריה על שם חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם (תהלים ל"ד-ח'), לסובבים ליראיו. עיין מתנות כהונה ד"ה לסובבים ליראיו, החונה סביב וקרוב ליראי הש"י, יש גם בו רוח דעת ויראת אל וכו'.

ועל כן לא נגעו כרחל, כי גם הסובבים אותה וקרובים אליה, נכנס בהם יראת ה' ודעת וכו'.

יחוס

חלק שני

- א. אין כח הקללה חל על מיחוס.
- ב. אפלו אשה צדקת כשהיא אינה מיחסת, על ידי זה מולדת בנים שאינם מהגנים.
- ג. קשה לפני הקדוש ברוך הוא להעביר ולבטל גדולי היחוס.

מראה מקומות השלם

יחוס

- א. מד"ר חיי שרה פרשה נ"ט סי' ט'. אמר לי' אתה ארור ובני ברוך ואין ארור מתדבק בברוך רמז.*
- תשובת אברהם אבינו לאליעזר על דבר בקשתו להשיא את בתו ליצחק. פירוש הרמז - הלא אין ארור מתדבק בברוך, ועל כן יש להבין מזה, אין כח הקללה (ארור) חל (מתדבק) על מיוחס (בברוך).
- ועיין מד"ר נח פרשה ל"ו סי' ז'. ויאמר ארור כנען וגו' (בראשית ט"ו כ"ה) חם חטא וכנען נתקלל אתמהא וכו' רבי יהודה אומר, לפי שכתוב ויברך אלהים את נח ואת בניו וגו' (בראשית ט"א) ואין קללה הוה במקום ברכה לפיכך ויאמר ארור כנען וגו'.
- הרי להדיא, שאין קללה חלה על ברוך (מיוחס).
- ב. מד"ר תולדות פרשה ס"ה סי' ד'. ותהיין מורת רוח ליצחק ולרבקה (בראשית כ"ו ל"ה) למה ליצחק תחילה, אלא לפי שהדבר תלוי בה, שנאמר: ויאמר ה' לה שני גוים (גיים) בבטנך וגו' (בראשית כ"ה ז"ג) לפיכך ליצחק תחילה וכו'. עיין מתנות כהונה ד"ה תלוי בה וכו' דכתיב בבטנך וגו' משמע שהיא גרמה שהיתה בת רשעים, דאל"כ, בבטנך למה לי, בידוע שהיה בבטן לפיכך היתה סובלת וכו'.
- הרי, אפילו רבקה אמנו, הצדקת בתכלית השלמות, בכל זאת, כיון שלא היתה מיוחסת, גרמה ללידת עשיו.
- ג. מד"ר וישלח פרשה פ"ב סי' י"א. א"ר יהודה בר סימון, קשה היא שלשלת יוחסין לפני הקב"ה שתעקר ממקומה וכו'.

כבוד

- א. כְּשֶׁרוֹצִין לְדַחֹת אִיזָה אָדָם מֵעֲבוֹדַת אֱלֹקוֹת, נוֹתְנִים לוֹ כְּבוֹד כִּי לְמִטְרָדוֹ.
- ב. מִי שְׁדוֹבֵר עַל צְדִיק, לְסוֹף שְׁנִתְבַּזָּה בְּעֵינֵי כָל.
- ג. מִי שְׁמַבְזָה אֶת עַצְמוֹ בְּכָל יוֹם בְּעֵינֵי עַצְמוֹ, עַל־יְדֵי זֶה יִזְכֶּה שְׁשֻׁמוֹ אִינוֹ שְׁכוּחַ מִפִּי הַבְּרִיּוֹת, וּבְנֵי אָדָם יִקְרְאוּ אֶת בְּנֵיהֶם בְּשֵׁמוֹ.
- ד. תִּקּוּן חֲצוֹת הוּא סְגָלָה לְכְבוֹד.

מראה מקומות השלם

כבוד

- א. ותחסרהו מעט מאלהים וכבוד והדר תעמרהו (תהלים ח"ו)
פירוש - ותחסרהו מעט מאלהים - אם רוצה להחסירו (לדחותו) מעבודת אלקות, וכבוד והדר תעמרהו - גותן לו כבוד והדר, כדי למורדו.
- ב. תאלמנה שפתי שקר הדוברות על צדיק עתק בגאווה וכוז (תהלים ל"א"ט)
פירוש - הדוברות על צדיק עתק בגאווה, לסוף, וכוז - נתבזה בעיני כל. והרבה מקראות מורים על ענין זה.
- ג. קראו בשמותם עלי אדמות ואדם ביקר כל ילין וגו' (תהלים מ"ט"ב, י"ג)
פירוש - קראו בשמותם עלי אדמות - שיקרא שמם בפי הבריות ולא ישכחו ויקראו שמות בניהם בשמם, אימתי, ואדם ביקר כל ילין וגו' - באמן שאינו לן אף לילה ביקר - בכבוד, והיינו, שמבזה את עצמו בכל יום בעיני עצמו.
- ד. עורה כבודי עורה הנבל וכנור אעירה שחר (תהלים נ"ז"ט). כי מזה הפסוק למדו רז"ל, שדוד היה קם בחצות. = מ"מ מוהרנ"ת.
עורה כבודי וגו' (כנ"ל), עיין רש"י, וכיון שמגיע חצות לילה וכו' ודוד עומד ועוסק בתורה.*
פירוש - עורה כבודי, כבודי מתעורר וגל, בזכות, עורה הנבל וכנור אעירה שחר - תיקון חצות.
אף כבודי עורה הנבל וכנור אעירה שחר (תהלים ק"ח"ב, ג'). עיין רש"י, וכנ"ל.
פירוש - כנ"ל אף כבודי - גם כבודי גדל ומתקיים, בזכות, עורה הנבל וכו' - תיקון חצות

- ה. מי שהקדוש-ש-פרוך-הוא נתרומם על ידו למעלה, הוא נעשה מפרסם.
- ו. מי שפוגע בכבוד של צדיקים, על-ידי זה נופל לחלשה.
- ז. חבוק הספר תורה מסגל לכבוד.
- ח. על-ידי ענוה פא כבוד.
- ט. לפעמים יש לאדם כבוד וגדלה בשביל זכות של אחד מפני ביתו.
- י. מי שאומר לא חטאתי, הוא מבזה בעיני כל.

מראה מקומות השלם

- כל המתאבלים עליה וגו' והתענגתם מזיו כבודה (ישעיה ס"ו"י, י"א).
פירוש - כל המתאבלים עליה וגו' - על ידי עריכת תיקון חצות, והתענגתם מזיו כבודה - תזכו להתענג מכבוד.
- ה. רומה על השמים אלהים על כל הארץ כבודך (תהלים נ"ז"ו, י"ב) ושם, ק"ח"ו)
פירוש - רומה על השמים אלהים - מי שהקב"ה נתרומם על ידו למעלה, על כל הארץ כבודך - יתפרסם כבודו (נעשה מפורסם).
- ו. יעלזו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם (תהלים קמ"ט"ה') (מלשון ונפל למשכב) רמז רחוק
פירוש - ואולי יתכן כונתו בזה, ירננו - מלשון ריגון אחר כבוד החסידים והצדיקים, והיינו, מי שמרנן אחריהם, על משכבותם, נופל למשכב, והיינו, נופל לחולשה.
- ז. תכבודך כי תחבקנה (משלי ד"ח') = מ"מ מוהרנ"ת.
הרי - תכבודך, התורה תכבד אותך, תזכה לכבוד, כי תחבקנה - כשתחבק אותה.
- ח. ולפני כבוד ענוה (משלי ט"ו"ל"ג) = מ"מ מוהרנ"ת
עיין רש"י, הענוה גורמת שהכבוד בא.
- ט. ותלו עליו כל כבוד בית אביו וגו' (ישעיה כ"ב"ד) רמז
פירוש הרמז - ותלו עליו וגו' - יזכה לכבוד בזכות, כל כבוד בית אביו וגו' - בזכות אחד מבני ביתו.
- י. על אומרך לא חטאתי מה תזלי מאד וגו' תבושו כאשר בושתי מאשור (ירמ' ב"ל"ה, ל"ו) עיין רש"י, תזלי, לשון זלזול.
פירוש - על אומרך לא חטאתי מה תזלי מאד - זלזלת בי מאד כאשר אמרת לא חטאתי, תבושו כאשר בושתי מאשור - על כן תהי' מבווישת ומבוזה בעיני כל. ואולי יתכן כונת הרב, כנראה מלשונו, מה תזלי מאד וגו' - זה כבר העונש. והיינו, תהי' מזלזלת מאד ומבוזה בעיני כל.

- יא. רב הבזיונות הפאים על האדם הם בשביל הטאות נעורים.
 יב. צמאון המפלג הוא סימן לירידת הכבוד.
 יג. מי שמציל ספר-תורה משום דבר המאפד אותו, זוכה לכבוד.
 יד. איש נכבד - דבריו קימים.
 טו. כשאתה נותן כבוד לאדם, תתן כבוד גם למשמשו.
 טז. כשנחטטים המתים, בידוע שרצה הקדוש-ברוך-הוא להביא איזה בזיון על החיים, ונתהפך הדבר.
 יז. מי שעובר על צווי של הצדיק, הוא נופל מחשיבותו.

מראה מקומות השלם

- יא. בושתי וגם נכלמתי כי נשאתי חרפת נעורי (ירמיה ל"א-י"ח). עיין רש"י, חרפת נעורי, שיכולים אויבי לחרפני על הטאות נעורי.
 יב. רדי מכבוד ושבי בצמא וגו' (ירמ' מ"ח-י"ח)
 פירוש - רדי מכבוד, ועל ידי ירידת הכבוד, ושבי בצמא - תשבי בצמא, כי ירידת הכבוד גורם לצמאון מופלג.
 יג. וירץ איש בנימין מהמערכה ויבוא שילה וגו' (שמואל א', ד"י"ב) פירש רש"י, זה היה שאול שחטף את הלוחות מיד גלית וברח לו. רמז פירוש - ובזכות זו של הצלת הלוחות זכה לכבוד מלכות. [ולפי זה יתכן אולי לומר, הרי איתא בסנהדרין ק"ב: א"ר יוחנן, מפני מה זכה אחאב למלכות כ"ב שנה מפני שכיבד את התורה שניתנה בכ"ב אותיות וכו'. וע"כ, שאול, שהציל את שני הלוחות, זכה למלכות שתי שנים כדכתיב ושתי שנים מלך על ישראל (שמואל א', י"ג-א). המבאר]
 יד. והאיש נכבד כל אשר ידבר בא יבוא וגו' (שמואל א', ט"ו)
 טו. ויקח שמואל את שאול ואת נערו וגו' ויתן להם מקום בראש הקרואים וגו' (שם, פסוק כ"ב).
 הרי בגלל שאול, כיבד גם נערו - משמשו - וגם אותו הושיב בראש הקרואים.
 שבועות מ"ז: דבי רבי ישמעאל תנא עבד מלך, מלך = מ"ם מהר"צ
 טז. והיתה יד ה' בכם ובאבותיכם (שמואל א', י"ב-ט"ו). עיין רש"י, ורבותינו אמרו, בכם ובאבותיכם, חטוטי שכבי, והיא מכת בזיון על המתים.
 פירוש - לפי השגת רבינו"ל, פירושו כך, והיתה יד ה' בכם, הבזיון היה צריך לכא עליכם, ובאבותיכם - ונתהפך הדבר וכא הבזיון על המתים - חטוטי שכבי.
 יז. ועתה ממלכתך לא תקום וגו' (שמואל א', י"ג-י"ד). עיין רש"י, שכן אמר משה בתורה ולבלתי סור מן המצוה ימין ושמאל למען יאריך ימים וגו' (דברים

- יח. על־ידי רדיפת הכבוד פא לידי הרהורי עבודה זרה.
 יט. אדם שהוא פחשיבות אין צריך לבנותו, אף־על־פי שהוא רשע.
 כ. צריך לתן כבוד למלכות, אף־על־פי שהוא עובד עבודה זרה.
 כא. על־ידי כבוד שמכבדין את התורה, אדם נצול משונאיו.

מראה מקומות השלם

י"זכ') הא אם סר לא יאריך ימים וכו' ולכלתי סור מן המצוה אפילו ממצות נביא.

הרי בגלל ששאל לא קיים את דברי שמואל, נפל מחשיבותו, ומלכותו ניתנה לדוד.
 יח. ויאמר ירבעם בלבו עתה תשוב הממלכה לבית דוד וגו' ויעש שני עגלי זהב וגו' (מלכים א' כ"ו, כ"ח) מובן

יט. ויאמר מזבח מזבח כה אמר ה' וגו' ועצמות אדם ישרפו עליך (מלכים א', י"גב')
 עיין רש"י ד"ה ועצמות אדם, של ירבעם זה אלא שחלק לו כבוד. מובן.
 הרי עדו הנביא, שבא בדבר ה', לומר את נבואתו לירבעם הרשע על דבר מיתתו, חלק לו כבוד ולא הזכיר מפורש את שמו, כי היה מלך בישראל (חשוב).
 בבא בתרא ד', בבא בן בוטא לא רצה לקלל את הורדוס, בגלל חשיבותו בעם.
 = מ"מ מהר"צ

כ. שם.

הרי עדו הנביא חלק כבוד לירבעם המלך, אף על פי שהיה עובד עבודה זרה.*
 ויד ה' היתה אל אליהו וישנם מתניו וירץ לפני אחאב (מלכים א', י"ח"מ"ו)
 ועיין ברש"י, נתלכש כח לרוץ לפני המרכבה כרגליו שלא ילך אחאב יחידי שחלק כבוד למלכות.
 עיין זבחים ק"ב., סי' כ"ד, אמר ר' ינאי, לעולם תהא אימת מלכות עליך וכו' ר'
 יוחנן אמר מהכא, ויד ה' היתה אל אליהו וישנם מתניו וירץ לפני אחאב וגו'. וברש"י
 שם, וירץ לפני אחאב, אחאב רוכב והוא רץ לפניו, שהיה אחאב יחידי ולא אורח
 ארעא.

כא. והיה כל מחמד עיניך ישימו בידם וגו' והדבר הזה לא אוכל לעשות וגו'
 (מלכים א' כ"ו, מ'). ועיין רש"י ד"ה כל מחמד וכו' זה ספר תורה וכו' אמר
 אחאב בלבו דבר גדול זה מבקש וכו' ויקרא לכל זקני הארץ אע"פ שהיו עובדי
 עבודת גלולים היו מכבדין את התורה. עכ"ל. ועיין כל הענין ומובן קצת.
 הרי בזכות כיבוד התורה, שלא רצו לתת אותה לבן הדד מלך ארם ניצלו מהם ונצחו במלחמה.
 סנהדרין ק"ב.: א"ר יוחנן, מפני מה זכה אחאב למלכות כ"כ שנה מפני
 שביבד את התורה שניתנה בכ"ב אותיות וכו' והיה כל מחמד עיניך כו'
 מאי מחמד עיניך לאו ספר תורה וכו' = מ"מ מהר"צ

- כב. כבוד הנס לבוא בהצנע.
- כג. מי שהוא מבזה, פידוע שהוא אוהב פזבים.
- כד. הפגדים של האדם מכפדין את האדם.
- כה. הכבוד תולה בנפש.
- כו. הכבוד תולה ברצון הלב.
- כז. פשאתה נרדף, תזכה לכבוד פעולם הזה.
- כח. על ידי בקור-חולים הכל מתכפדין בו.
- כט. מתפיד בקלון חברו, לא יזכה לספר, שיקרא על שמו.

מראה מקומות השלם

- כב. ובאת וסגרת הדלת וגו' (מלכים ב', ד'ד') עיין רש"י ד"ה וסגרת הדלת, כבוד הנס הוא לכא בהצנע.
- כד. שבת קי"ג, סי' ע"ז, וכבודו מעשות דרכיך (ישעיה נ"ח"ג) וכבודו, שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול וכי הא דרבי יוחנן קרא למאניה מכבודתיה.
- כה. בסודם אל תבוא נפשי בקהלם אל תחד כבודי וגו' (בראשית מ"טו'). פירוש - בסודם אל תבוא נפשי, ועל ידי זה, בקהלם אל תחד כבודי - כי הכבוד תלוי בנפש.
- כו. ירושלמי פאה הל"א, סי' ד', אמו של רבי ישמעאל וכו' אמרו כרו נפק מבי וועדא אנא בעי מסחנא רגלוי ומשתי מהן ולא שבק לי אמרו לו הואיל והיא רצונה הוא כבודה.*
הרי הכבוד תלוי ברצון הלב.
- כח. נדרים מ', סי' כ"ה, אמר רב יהודה אמר שמואל אמר רב, כל המבקר את החולה וכו' אלא מה שכתוב בעוה"ז וכו' שיהו הכל מכבדים אותו וכו'. ועיין חידושי אנדות, שהכל מתכפדין בו כמו שהוא כיבד וריבץ לפני החולה וכו'.
- כט. סנהדרין צ"ג, סי' קמ"ח, מכדי כל מילי דעזרא, נחמיה בן חכליה אמרינהו, ונחמיה בן חכליה מ"ט לא איקרי סיפרא על שמיה וכו' רב יוסף אמר, מפני שסיפר בגנותן של ראשונים שנאמר והפחות הראשונים אשר לפני הכבדו על העם וגו' (נחמיה ה'ט"ו).*

חלק שני

- א. בני אדם המכבדין זה את זה, פידוע שהם מהגנים וכן להפך.
- ב. כל הכבוד של כל המלכיות נכללים בארבע מלכיות, ועל-ידי מעשה מנורה וקדוש החדש וקטרת ושמירה מן מאכלים טמאים, כל הארבע מלכיות מחזירים את הכבוד שבתוכם להשם יתברך.
- ג. בזה שיוצאים לקראת אדם חשוב, נתעוררין עשרה מאמרות, שבהם נברא העולם. גם על-ידי קרבת הרחוקים גם-כן.

מראה מקומות השלם

חלק שני

- א. מד"ר וירא פר' מ"ח סי' מ', וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו (בראשית י"ח"ב). אמר רבי לוי אחד נדמה לו וכו' ואם אני רואה אותן חולקין כבוד אלו לאלו אני יודע שהן בני אדם מהוגנים וכו'.
- ב. מד"ר בא פר' ט"ז סי' כ"ח, החדש הזה לכם וגו' (שמות י"ב"ב) זה אחד מד' דברים שהראה הקב"ה למשה באצבעו וכו' זעזע את הישוב והראה את הצב שנאמר קול ה' שובר ארזים וגו' (תהלים כ"ט"ה) וכו' ואימתי עשה לו כן בזה לכם הטמא (ויקרא י"א"כ"ט) זעזע את העולם והראה לו את הלבנה שנאמר קול ה' בכח (תהלים כ"ט"ד) זעזע את העולם והראה לו מעשה המנורה שנאמר קול ה' בהדר (שם כ"ט"ה) וכו' ויחשף יערות (שם פסוק ט') אלו סמני הקטורת. ובהיכלו כלו אומר כבוד (שם). כל המלכים כל אחד ואחד היו אומרים כבודו של הקב"ה וכו'.
- באור – הרי מרומים בתהלים כ"ט ד' דברים שזעזע הקב"ה את העולם והראם למשה, והיינו – קידוש החדש, מנורה, שרצים וסממני הקטורת – ולאחר כל זה אומר ובהיכלו כלו אומר כבוד – כל המלכים וכו' אומרים כבודו של הקב"ה, הרי פירושו הוא, שעל ידי ד' דברים אלו מחזירים הארבע מלכיות (שהם כלליות של כל המלכיות) את הכבוד שבתוכם, להשי"ת.
- ג. מד"ר יתרו פר' כ"ז סי' ב', ר"א אומר, הקב"ה אמר לו צא וכו' א"ל הקב"ה, אני הוא שאמרת והיה העולם וכו' אני הוא שאני מקרב וכו' אני הוא שקרבת ליתרו ולא רחקתיו וכו' אף אתה קרבהו אל תרחיקהו מיד ויצא משה לקראת חותנו וכו' רמז
- באור הרמז – הרי הקב"ה אמר לו לצאת לקראת יתרו ולקרב רחוקים, בטענה שהוא אמר והיה העולם וכו', ועל כן, בכל פעם שיוצאים לקראת אדם חשוב ומקרבים רחוקים, מקיימים בזה רצון השי"ת בטענתו שהוא ברא את העולם בעשרה מאמרות, הרי בטענה זה מתעוררין העשרה מאמרות, וד"ל.

ד. צריך לכבד לזה, שהשעה משחקת לו.

כעס

- א. מי ששומר את עצמו מכעס, שונאיו אינם שולטים עליו.
- ב. גם ישפן בביתו, לא ידורו אחרים במקומו.
- ג. על ידי הכעס נתבזה.
- ד. לא תרתח ולא תחטא.
- ה. כל הכועס - חכמתו ונבואתו מסתלקת, ואפלו פוסקין לו גדרה מן השמים, מורידין אותו מגדרלתו.

מראה מקומות השלם

- ד. עיין הצלחה ב', חלק שני, מד"ר ויחי פר' צ"ו סי' ה', ויקרא לבנו ליוסף וגו' (בראשית מ"ז כ"ט) למה לא קרא לא לראובן ולא ליהודה, וראובן הוא הבכור ויהודה הוא המלך, והניחן וקרא ליוסף וכו' ולפי שהשעה מסורה לו. עיין מתנות כהונה, ד"ה ולפי וכו' פירושו כמו, ועוד לפי שהשעה משחקת לו היה גם הוא מכבד אותו וכו' וה"ג בתנחומא, הכל מכבדין למי שהשעה עומדת לו.

כעס

- א. ולא ירגז עוד ולא יוסיפו בני עולה לענותו וגו' (שמואל ב', ז"י) (דברי הימים א', י"ז ט') פירוש - ולא ירגז עוד - ע"י שלא יכעס, ולא יוסיפו וגו' - לא ישלטו עליו השונאים ונמעתיו ושכן תחתיו ולא ירגז עוד וגו' (שם).
- ב. באור - עיין ברש"י, בדבה"י שם ושכן תחתיו, לא כמו שהיה בימי שאול כשנהרג שאול וינסו ישראל וישבו פלשתים תחתם. ופירושו, נדרש מסיפא לרישא - ולא ירגז עוד, אם לא יכעס, ונמעתיו ושכן תחתיו, הוא ישכון בביתו, ולא אחר במקומו.
- ג. ולא ירגז עוד ולא יוסיפו בני עולה לבלתו וגו' (דבה"י שם).
- ד. ברכות כ"ט: סי' פ', א"ל אליהו לרב יהודה אחוה דרב סלא חסידא, לא תרתח ולא תחטא וכו'.
- ה. פסחים ס"ו:, סי' ל"ב, אמר ר' שמעון בן לקיש, כל אדם שכוועס, אם חכם

- ו. תקדו'ש-ברוך-הוא אוהב לְמִי שְׁאִינוּ כּוֹעֵם וְלְמִי שְׁאִינוּ מַעְמִיד עַל מְדוּתוֹ.
- ז. הִרְתַּחֵן - תִּיּוּ אֵינָם חַיִּים.
- ח. גַּם כָּל מִינֵי גֵיהֶנֶם שׁוֹלְטוֹת בּוֹ.
- ט. וְתַחְתּוֹנִיּוֹת שׁוֹלְטֹת בּוֹ.
- י. שְׂכִינָה אֵינָה חֲשׂוּבָה כְּנִגְדּוֹ.
- יא. וּמִשְׁכַּח תִּלְמוּדוֹ.
- יב. וּמוֹסֵף טְפָשׁוֹת.
- יג. וּבִידוּעַ שְׁעוֹנוֹתָיו מְרַבִּים מְזִכּוֹתָיו.
- יד. כֹּעֵם אַחַר אֲכִילָה מְזִיק מְאֹד.

מראה מקומות השלם

הוא, חכמתו מסתלקת ממנו. אם נביא הוא, נבואתו מסתלקת ממנו וכו'. אמר רבי מני בן פטיש, כל אדם שכועס, אפי' פוסקין לו גדולה מן השמים, מורדין אותו.

- ו. פסחים קי"ג: סי' ג', שלשה הקב"ה אוהבן, מי שאינו כועס וכו' ומי שאינו מעמיד על מדותיו.
- ז. פסחים קי"ג: סי' ג"א, ת"ר שלשה חייהן אינם חיים וכו' והרתחנין וכו'*
- ח. נדרים כ"ב: סי' ז', אמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן, כל אדם שכועס, כל מיני גיהנם שולטין בו וכו'
- ט. שם, ולא עוד, אלא שתחתוניות שולטות בו וכו'
- י. נדרים כ"ב: סי' ח', אמר רבה בר רב הונא, כל אדם הכועס, אפי' שכינה אינה חשוכה כנגדו וכו'*
- יא. שם, רב ירמיה מדפתי אמר, משכח תלמודו ומוסיף טפשות וכו'*
- יג. שם, רב נחמן בר יצחק אמר, בידוע, שעונותיו מרובין מזכיותיו וכו'*
- יד. גיטין ע', סי' מ"ו, מובן. אמר ליה אליהו לרבי נתן, אכול שליש וכו' לכשתכעום תעמוד על מילואך.*
עיי' רש"י ד"ה לכשתכעום וכו' אבל אם תמלא מעיך אכילה ושתייה, לכשתכעום, תבקע.

- טו. פַּעַם שֶׁל אִשָּׁה מַחְרִיב אֶת הַבַּיִת.
 זז. עַל-יְדֵי פַּעַם בְּשָׂרוֹ נִכְחָשׁ.
 יז. סִגְלָה לְכַעַם שִׂיאֲכַל פֶּת שַׁחֲרִית.
 יח. אָדָם שָׁאִין מִתְלוֹנֵן עַל הַפְּרִיזוֹת, יֵהָא יֶקֶר בְּעֵינֵי הַפְּרִיזוֹת.
 יט. עַל-יְדֵי שְׂקָר בָּא פַּעַם.
 כ. מִי שֶׁהוּא פַּעֲסָן, יֵדֵר נֶדֶר וַיִּשְׁלַם תִּכְפָּה, עַל-יְדֵי זֶה יִבְטַל מִמֶּנּוּ הַפַּעַם.
 כא. מִי שֶׁמִּסְתַּכֵּל בְּפָנָיו שְׂקָרָן, בָּא לְיָדֵי פַּעַם.

מראה מקומות השלם

- טו. סוּמָה ג', ס"י ג', ואמר רב חסדא, תוקפא בביתא כקריא לשומשמי וכו' באיתתא אבל בגברא לית לן בה.*
 זז. קידושין מ"א, ס"י ל"א, דרש בר קפרא, רגזן לא עלתה בידו אלא רגזנותו. עיין רש"י ד"ה לא עלה בידו, בשכרו אלא כחש בשרו ברגזנותו ולא נשתכר כלום.
 יז. ב"מ ק"ז, ס"י נ"א, ת"ר י"ג דברים נאמרו בפת שחרית וכו' וי"א, אף מוציא את הקנאה וכו'.
 עיין רש"י ד"ה מוציא וכו' שכשאין לכו טוב עליו הוא נוח לכעוס.
 יח. ואדם ביקר בל ילין וגו' (תהלים מ"ז-י"ג) (מלשון תלונה)
 פירוש - ואדם ביקר, האדם הוא יקר בעיני כולם, בל ילין - בזמן שהוא לא מתלונן על הבריות.
 יט. דברי כזב חמת למו וגו' (תהלים נ"ח = ד' ה').
 באור - דוברי כזב, הדוברים שקר, חמת למו - כא להם כעס.
 כ. ליקומי מוהר"ן חלק ראשון ס"י נ"ז = מ"מ מוהר"ג
 שארית חמת תחגר נדרו ושלמו וגו' (תהלים ע"ז = י"א, י"ב)
 באור - שארית חמת תחגר, את הכעס תעכב ותחדול (עיין רש"י, תחגור, תעכב ותחדול וכו'), נדרו ושלמו וגו' - אם תדור ותשלם תכף את הנדר.
 נדרים פב. - מ"מ מהר"צ
 כא. כחשי בפני יענה אפו טרף וגו' (איוב ט"ז - ח' ט')
 באור - כחשי בפני יענה, השקר כפנים יעיד, וע"כ המסתכל בפני השקרן, מסתכל בשקר, אפו טרף וגו' - יתגבר כעסו של המסתכל בפני השקרן.

- כב. על־ידי קנאה בא לבעם.
 כג. על־ידי פעם מגרה על עצמו דינים.
 כד. על־ידי פעם מוליד פנים שומים.
 כה. על־ידי פעם נתקצרו ימיו.
 כו. סגלה לבעם - שתשפיל גאים.
 כז. בשלא יהיה לך פעם, על־ידי זה תוכל בהסתכלותך להכניע בעלי־גאווה.
 כח. מי שהוא פעסן, בידוע שהוא אוהב כבוד, ואפלו כל המצוות שעושה, אינו עושה אלא בשביל כבוד.
 כט. הבעם על עני מכבד, פאלו הקניט את השם יתברך.
 ל. גם נתאלם.
 לא. ונעשה מצרע.
 לב. מי שמשבר את מדת הפעם, יזכה לשם טוב.

מראה מקומות השלם

- כב. כי קנאה חמת גבר וגו' (משלי ו'ל"ד).
 באור - כי קנאה, הקנאה תעורר, חמת גבר - את הכעס.
 כג. איש חמה יגרה מדון וגו' (משלי ט"ז = י"ח) איש אף יגרה מדון וגו'. (משלי כ"ט = כ"ב)
 כד. כעס לאביו בן כסיל וגו' (משלי י"ז = כ"ה) - מ"מ מוהרנ"ת.
 באור - כעס לאביו, אם האבא הוא בכעס, עי"ז מוליד, בן כסיל וגו'
 כה. קצר ימים ושבע רגז (איוב י"ד = א')
 פירוש - נדרש מסיפא לרישא, קצר ימים - מקצר ימיו, ע"י, ושבע רגז - הכעס.
 כו. הפץ עברות אפך וראה כל גאה והשפילהו (איוב מ' י"א)
 באור - הפץ עברות אפך, סגולה להפץ, לפור ולבטל, את הכעס, וראה כל גאה והשפילהו - להשפיל את הגאים.
 כז. ראה כל גאה הכניעהו (שם, פסוק י"ב)
 פירוש - הפץ עברות אפך וגו', ע"י פיזור וביטול הכעס, ראה כל גאה הכניעהו - תוכל בהסתכלותך להכניע בעלי גאווה.

- לג. לפעמים בא פעם על ידי משא כבדה.
 לד. על ידי פעם בא עצבות.
 לה. פעם בא על ידי התבודדות שאינו כראוי.
 לו. על ידי הקפדה אין שלום.
 לז. על ידי אכילה גסתלק הכעס.

מראה מקומות השלם

- לב. הנה שם ה' בא ממרחק בער אפו וגו' (ישעיה ל' = כ"ז)
 פירוש - הנה שם ה' בא ממרחק, הנה אם שמו הטוב רחוק ממנו, הריהו בגלל, בער אפו וגו' -
 מדת הכעס שבו ער בו.
 למען שמי אאריך אפי וגו' (ישעיה מ"ח = ט')
 באור - למען שמי, לזכות לשם טוב, אאריך אפי וגו' - אשר מדת הכעס.
 לג. בער אפו. וכבד משאה וגו' (ישעיה ל' = כ"ז) רמו.
 פירוש, מסיפא לדישא נדרש - בער אפו, אם בא לו כעס, הרי זה לפעמים על ידי, וכבד משאה
 וגו' - משא כבדה.
 לד. הניח ה' לך מעצבך ומרגנך וגו' (ישעיה י"ד = ג')
 באור - מעצבך, הבא לך, ומרגנך וגו' - על ידי כעסך
 לה. בדרך ישבתי כי זעם מלאתני (ירמיה ט"ו = י"ז)
 פירוש - בדרך ישבתי, אע"פ שהתבודדתי, בכל זאת, מפני שהתבודדות לא היתה כראוי, כי
 זעם מלאתני - בא לי הכעס.
 כי מצפון עשן בא ואין בודד במועדיו (ישעיה י"ד = ל"א)
 פירוש - עשן, לשון חרוץ אף וכעס, כמו: עלה עשן באפו (שמואל ב' כ"ב = ט'), תהלים,
 י"ח = ט') והיינו, כי מצפון עשן בא - בא לכעס כי, ואין בודד במועדיו, על ידי התבודדות
 שאינו כראוי
 עיין התבודדות ב', פרק ג' אבות, משנה ד', רבי חנינא בן חכינאי אומר, הנעור
 כלילה והמהלך בדרך יחידי (כחינת התבודדות) והמפנה לבו לבטלה (כפשוטו),
 שבתוך כך מסיח דעתו ולבו לדברים בטלים) הרי זה מתחייב בנפשו. בחינת כעס,
 בחינת טורף נפשו באפו.
 והיינו על ידי התבודדות שאינו כראוי, בא לידי כעס.
 לו. קפדה בא ובקשו שלום ואין (יחזקאל ז' = כ"ה)
 לז. בן תבעיסנה ותבכה ולא תאכל ויאמר לה אלקנה וגו' ולמה לא תאכלי ולמה
 ידע לבכך וגו' (שמואל א', א' = ז', ח')
 הרי אלקנה בקש להעביר כעסה על ידי אכילה.

- לח. תשמר את עצמך מפעם, ביום שנעשה לך ישועה.
 לט. על-ידי צדקה נתבטל הפעם.
 מ. על-ידי הפעם אשה מקשה לילד.
 מא. הפעם מפחיד את האדם.
 מב. הפעם מזיק להראות.

בשוף

- א. בנים הנולדים על-ידי הלחשים של שמות הטמאה או על-ידי בשוף, הם יהיו נואפים.
 ב. וכל העוסק בשמות הטמאה, הוא נזוק בכל דבר.

מראה מקומות השלם

- לח. ויאמר שאול לא יזמת איש ביום הזה כי היום עשה ה' תשועה בישראל (שמואל א', י"א = י"ג).
 לט. גלפענ"ד רמו, מתן בסתר יכפה אף (משלי כ"א-י"ד) = מ"מ צמח
 מ. גלפענ"ד רמו, בעצב תלדי בנים (בראשית ג"ט"ז). מוכא לקמן (עצבות סעיף ט"ז; ועיין לעיל סעיף ל"ד) שעצבות בא ע"י כעס. וז"פ - אשה הכועסת אזי ע"י הכעס תבוא לעצבות, והיינו בעצב תלדי זה צער הלידה (כפרש"י שם) שזה בחינת קישוי לילד. = מ"מ צמח
 מא. באפו ובחרונו יבהלמו (תהלים ב"ה) רמו.
 באור - באפו ובחרונו, הכעס שלו יבהלמו - יפחידו.
 מב. עששה מכעס עיני וגו' (תהלים ו' = ח').

בישוף

- א. בני עננה זרע מנאף ותזנה (ישעיה נ"ז = ג')
 עיין רש"י, בני עננה, בני כשפים. זרע מנאף, שהזכר מנאף. ותזנה הנקבה
 ב. נדרים ל"ב, סי' י"ד, מוכן שם, עיין רש"י.
 אמר רבי, כל המנחש, לו נחש וכו' מדה כנגד מדה. ועיין הר"ן, שהקסמים והנחשים רודפים אחריו שנוזק בכל דבר וכו'.

ג. אין הכשוף מוּזֵק אֶלָּא לְבַעֲלֵי־גְאוּהָ.

למוד

- א. מי שעושה תענוג לאב ומשמח אותו, על־ידי זה יהיה לו חשק ואהבה ללמד.
- ב. כְּשֶׁאַתָּה רוֹצֵה לְהַחְיוֹת אִיזָה דְּבָר בְּאַמִּירַת תּוֹרְתְךָ, אַל תְּדַרֵּשׁ מֵעַנְיָנִים רָעִים, אֶלָּא תְּדַרֵּשׁ פְּסוּקִים וְעַנְיָנִים שֶׁל טוֹב.
- ג. כְּשֶׁאַדָּם אוֹמֵר חֲדוּשֵׁי אוֹרֵיתָא, עַל־יְדֵי זֶה מְשַׂמַּח אֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ.

מראה מקומות השלם

- ג. סנהדרין צ"ח., סי' ק"ע, אמר רב פפא, אי בטלי יהירי בטלי אמנושי וכו' עיין רש"י, אמנושי, פרסיים מכשפים שמצערים ישראל וכו'. רמז* פירוש - כי אין הכישוף מוּזֵק אֶלָּא לְבַעֲלֵי גְאוּהָ, ועל כן, אי בטלי יהירי בטלי הכישוף.

לימוד

- א. איש אהב חכמה ישמח אביו וגו' (משלי כ"ט"ג) רמז פירוש - נדרש מסיפא לרישא, ישמח אביו - מי שישמח אביו וכו', איש אהב חכמה - יזכה להיות איש אהב חכמה, והיינו, חשק ואהבה ללמוד.
- ב. דרשו טוב ואל רע למען תחיו וגו' (עמוס ה'י"ד) באור - דרשו טוב ואל רע, אל תדרוש מענינים רעים וכו', למען תחיו וגו' - למען תחיה דברים באמירת התורה.
- ג. עיין שבת י"ד:, סי' י"א, אמר רב יהודה אמר שמואל, בשעה שתקן שלמה עירובין ונטילת ידים, יצאה בת קול ואמרה, בני, אם חכם לבך ישמח לבני גם אני (משלי כ"ג"ט"ו) חכם בני ושמח לבני ואשיבה חרפי דבר (משלי כ"ז"י"א) הרי שלמה, בחידושי דאורייתא שלו, שמח את השי"ת. משלי שלמה בן חכם ישמח אב וגו' (משלי י"א) פירוש - בן חכם, בחידושי חכמתו ותורתו, ישמח אב וגו' - ישמח את אבינו שבשמים

- ד. כְּשֶׁהֲרָשַׁע אֹמֵר תּוֹרָה, תִּדְעַ שֶׁהוּא מְכַשִּׁיל אוֹתָם הַשּׁוֹמְעִים תּוֹרָתוֹ.
- ה. מִי שֶׁהוּא מְבַטֵּל אֶת חֲבֵרוֹ מֵהַלְמוּד, בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא סָר מִדְּרֹךְ ה'.
- ו. לְמוּד הַתּוֹרָה - אִפְלוּ מִתְנַמְנֵם הוּא טוֹב.
- ז. עַל-יְדֵי קִבְּלַת הַיִּסּוּרִים בְּאַהֲבָה אֵינּוּ מְשַׁבְּחַ תִּלְמוּדוֹ.
- ח. כָּל מֶה שֶׁלְּמַד אָדָם בְּעוֹלָם הַזֶּה וְהָיָה נִמְנָע אֶצְלוֹ לְעַמֵּד עַל אֲמִתּוֹת כּוֹנֵנֹת הַלְמוּד בְּשִׁלְמוֹת, יִזְכֶּה לְהִבִּין עַל אֲמִתְּתָהּ בְּעוֹלָם הַבָּא.

פְּרָאָה מִקּוֹמוֹת הַשְּׁלָם

- ד. וְאַתֶּם סֵרְתֶם מִן הַדֶּרֶךְ הַכְּשִׁלְתֶם רַבִּים בַּתּוֹרָה וְגו' (מִלֵּאכִי ב'ח')
- בְּאוֹר - וְאַתֶּם סֵרְתֶם מִן הַדֶּרֶךְ, אַתֶּם הֲרַשְׁעִים, הַכְּשִׁלְתֶם רַבִּים בַּתּוֹרָה - כְּאִמִּירַת תּוֹרָה
- ה. שֵׁם מִמְקֵרָא הַנ"ל (וּמְסִיפָא לְרִישָׁא מִיִּדְרֵשׁ)
- בְּאוֹר - הַכְּשִׁלְתֶם רַבִּים בַּתּוֹרָה, אִם הַכְּשִׁלְתֶם רַבִּים בְּכִיטוּל תּוֹרָה, וְאַתֶּם סֵרְתֶם מִן הַדֶּרֶךְ - בִּידוּעַ הוּא, שִׁסְרַתֶם מִדְּרֹךְ ה'.
- ו. בְּרִכּוֹת ג':, ס"ו ו', רַבִּי זִירָא אָמַר, עַד חֲצוֹת לַיְלָה הִיָּה מִתְנַמְנֵם כְּסוּם וְכו' (דוּד הַמֶּלֶךְ) עֵינַי רִש"י, הִיָּה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה כְּשֶׁהוּא מִתְנַמְנֵם כְּסוּם הוּא שְׁאִינוֹ נִרְדָּם לְעוֹלָם אֵלָּא מִתְנַמְנֵם וְנִעוֹד תְּמִיד.
- ז. בְּרִכּוֹת ה':, ס"י י"ב, אָמַר רַבָּא אָמַר רַב סְחוּרָה אָמַר רַב הוֹנָא, כָּל שֶׁהִקְבִּיחַ חֲפִץ בּוֹ מִדְּכָאוּ בִּיסוּרִין וְכו' יִכּוֹל אִפִּי' לֹא קִבְּלָן מֵאַהֲבָה וְכו' וְאִם קִבְּלָם מֶה שִׁכְרוּ וְכו' וְלֹא עוֹד אֵלָּא שֶׁתִּלְמוּדוֹ מִתְקַיֵּים בִּידוֹ וְכו'.
- ח. כּוֹתֵב בְּרִכּוֹת י"ו, ס"ח.
- שֵׁם בְּגַמ', מִרְגְּלָא בְּפּוֹמִיָּה דְרַב, לֹא כְּעוֹלָם הוּא הַעוֹלָם הַבָּא וְכו' אֵלָּא צְדִיקִים יוֹשְׁבִים וְעַטְרוֹתֵיהֶם כְּרֹאשֵׁיהֶם וְכו'.
- וּבְכּוֹתֵב, וְטַעַם אָמְרוּ וְעַטְרוֹתֵיהֶם בְּכִינוּי וְכו' רִצְזָה לּוֹמַר, שִׁישִׁיגוּ אִמִּיתַת הַדְּרוּשִׁים אִמּוּנִיִּים אֲשֶׁר עֵינַי כֹּהֵם בְּהִיוֹתֶם בְּחִיִּים וְכו' כִּי הִיָּה נִמְנָע אֶצְלָם לְעַמֵּד עַל אֲמִתּוֹת כּוֹנֵנֹת בְּשִׁלְמוֹת וְכו' אֲבָל בְּעוֹלָם הַבָּא אַחַר שֶׁנִּלְבְּשׁוּ בְּגוֹפִים נְאוּרִים וְכו' זָכוּ לְהַשִּׁיג הָאֲמִתּוֹת וְכו'.
- זוֹהַר וִישׁב דָּף קפ"ה., בְּהַתְּהַלְכֵךְ תִּנְחָה וְגו' וְהַקִּיצוֹת הִיא תְּשִׁיחָךְ (מִשְׁלִי ו'כ"ב)
- רַבִּי אֲלֵעָזַר אָמַר, הִיא תְּשִׁיחָךְ וְכו' דְּהָא כְּדִין יִגְדַעוֹן כָּל הֵיָּהּ אֹרִייתָא דְשַׁבְּקוּ כַּד אִסְתַּלְקוּ מֵהָאֵי עֵלְמָא הֵיָּהּ אֹרִייתָא נְטִירָא מֵהֵהוּא זְמַנָּא וְכו' וְכָל מַלְיָן מִתְתַּקְנָן

- ז. על ידי קימה בפני תלמיד-חכם זוכין לתורה.
- י. כל ידיעה במשפטי התורה, הן מצוות שבין אדם לחברו הן מצוות שבין אדם לקונו, הידיעה הזאת בעצמה היא הצלחת הנפש.
- יא. הספר שנכתב בדיו של שמן זית הוא מסגל ללמוד.
- יב. יראה מתלמיד-חכם מסגל ללמוד.

מראה מקומות השלם

- יתיר מכמה דהו בקדמיתא דהא כל אינון מלין דאיהו לא יכיל לאדבקא לון כדקא יאות וכו' כלהו עאלין במעוי מתתקנן ואורייתא תמלל ביה הה"ד והקיצות היא תשיחך*.
- ז. ברכות כ"ח., סי' ע"ו, רבי זירא כי הוה חליש מגירסיה וכו' אמר כי חלפא רבנן איקום מקמייהו ואקבל אנרא. מובן קצת באור - כי הלא רבי זירא עשה זאת רק לאחר דחליש מגירסא, ומובן שעשה זאת כדי להתחזק שוב בתורה. וזהו לכאורה, מה שאמר ואקבל אנרא, דהיינו, שכרו יהי' מדה כנגד מדה, הוא מכבד את התורה בקימה לפני לומדי', ועל כן התורה תכבד אותו וזכה לחיזוק בתורתו. (וכן והדרת פני זקן (ויקרא י"ט"ל"ב), דרשו רז"ל, בקידושין ל"ב:, אין זקן אלא זה שקנה חכמה (נוטריקון) רמז פירוש - והדרת פני זקן, מידרש לשני פנים. והיינו, והדרת פני זקן - המהדר פני זקן שקנה חכמה, והיינו, תלמיד חכם, הרי הוא בעצמו זוכה שעל ידי והדרת - ע"י ההידור שלו, פני זקן - זוכה לפני זקן שקנה חכמה, והיינו, לתורה.
- י. כותב במסכת שבת י', סי' ב', ד"ה רב חסדא ורבה וכו' ולבטל זאת המחשבה בלתי הגונה רמז רבי חייא ואמר כי כל ידיעה גדולה וקטנה במשפטי התורה הלא היא מביאה לכל משתדל בה אל ההצלחה נפשית ונעשה שותף להקב"ה בסבתה וכו'.
- יא. בונה במסכת שבת כ"ג., סי' י"ב, א"ר יהושע בן לוי, כל השמנים כולן יפים לנר ושמן זית מן המוכחר, מאחר שנצטוינו וכו' כי כשם שנבחר שמן זה להאיר במנורה שבמקדש ונרות שלמצוה כן הוא המשוכח מכולם להאיר עיני ישראל באורה של תורה בכתבי הקדש וכו'*
- יב. שבת כ"ג:, סי' י"ג, אמר רבא וכו' דדחיל מרבנן הוא גופיה הוה צורכא מרבנן וכו'.

- יג. העוסק בתורה פלילה - שכינה פנגדו.
 יד. מה יעשה אדם ויחכם, ירבה בישיבה וימעט בסחורה ויבקש רחמים, פי הא בלא הא לא סגי.
 טו. הרפור בקול רם מביא הרגש ותנועה לכל האיברים.
 טז. הלומד בקול רם מאריך ימים, ותלמודו מתקיים בידו.
 יז. מי שאין בו גסות, למודו מתקיים בידו.
 יח. גם מי שמלמד לאחרים.
 יט. השומע מפי הרב, מסתייע מלתא טפי.

מראה מקומות השלם

- יג. תמיד ל"ב, סי' ה', תנא רבי חייא כל העוסק בתורה בלילה שכינה כנגדו וכו'.
 יד. נדה ע':, סי' כ"ו (בג' שאלות דרך ארץ ששאלו אנשי אלכסנדריא מרבי יהושע בן חנניה), מה יעשה אדם ויחכם אמר להם ירבה בישיבה וימעט בסחורה וכו' אלא יבקש רחמים ממי שהחכמה שלו וכו' מאי קמ"ל, דהא בלא הא לא סגי.*
 טו. עירובין נ"ד, סי' כ"א, בחידושי אגדות ד"ה ערוכה בכל.
 גמ', ברוריה אשכחתייה ליהוא תלמידא דהוה קא גרים בלחישא וכו' הכי כתיב כי כרית עולם שם לי ערוכה בכל ושמרה וגו' (שמואל ב', כ"ג-ה'), אם ערוכה ברמ"ח איברים של אדם שמורה בלב.
 ועיין בחידושי אגדות ד"ה ערוכה בכל וכו' שהדיבור בקול רם מביא הרגש ותנועה לכל האברים.
 טז. שם בגמ', תנא תלמיד אחד היה לו לרבי אליעזר שהיה שונה בלחש לאחר שלש שנים שכח תלמודו וכו' אמר ליה שמואל לרב יהודה שיננא, פתח פומך קרי פתח פומך תני כי היכי דתוריק חיינ ותתקיים בידך וכו'.*
 יז. עירובין נ"ד, סי' כ"ג, ואמר ר' אלעזר, מ"ד לחיינו כערונת הבשם וגו' (שיר השירים ה' י"ג) אם משים אדם עצמו כערונה זו שהכל דשין בו וכבושם הזה שהכל מתבשמין ממנו תלמודו מתקיים בידו. עיין רש"י ד"ה שהכל דשין אותו שאין בו גסות הרוח.*
 יח. שם, וכבושם הזה שהכל מתבשמין ממנו תלמודו מתקיים בידו. ועיין ברש"י ד"ה שהכל מתבשמין ממנו, שמלמד תורה לתלמידים.*
 יט. עירובין נ"ד, סי' כ"ז, מוכן.
 ת"ר כיצד סדר משנה משה למד מפי הגבורה נכנס אהרן ושנה לו משה וכו' נכנסו

- ב. גדול תלמוד תורה מהקרבת תמידין.
 כא. האומר: שמועה זו נאה וזו אינה נאה, מאבד הונה של תורה.
 כב. מיגמר בעתיקא קשה מחדתא.
 כג. השוכח דבר אחד מתלמודו, גורם גלות לבניו ומורדין אותו מגדלתו.
 כד. תלמיד-חכם, שאין תוכו כפרו נקרא תועבה.
 כה. תלמיד-חכם – בני עירו מצוין לעשות מלאכתו.
 כו. בשביל בטול תורה נעשה כפיכול מך.
 כז. גדול תלמוד תורה מהצלת נפשות ומבנין בית-המקדש ומכבוד אב ואם.

מראה מקומות השלם

- בניו ושנה להם משה וכו' וליעול אהרן וליליף ממשה ולעיילו בניו ולילפי מאהרן וכו' משה כיון דמפי הגבורה גמר מסתייעא מילתא טפי.
 הרי הלימוד מפי הרב בעצמו מסתייעא מילתא טפי.
 ב. עירובין ס"ג: סי' ל"ב, אמר רב שמואל בר אוניא משמיה דרב, גדול תלמוד תורה יותר מהקרבת תמידין וכו'.
 כא. עירובין ס"ד: סי' ל"ד, אמר ליה רבא וכו' האמר רבי אחא ברבי חנינא וכו' כל האומר שמועה זו נאה ושמועה זו אינה נאה מאבד הונה של תורה וכו'.
 כב. יומא כ"ט: סי' כ"ד, מגמר בעתיקא קשה מחדתא. וסימנך, טינא בר טינא.
 כג. יומא ל"ח: סי' ל"ז, וא"ר אלעזר, כל המשכח דבר אחד מתלמודו גורם גלות לבניו וכו' רבי אבהו אמר, מורדין אותו מגדולתו וכו'.
 כד. יומא ע"ב: סי' ס"א, כל תלמיד חכם שאין תוכו כפרו וכו' אביי ואי תימא רבה בר עולא אמר, נקרא תועבה וכו'.
 ברכות כ"ח: שהיה ר"ג מכריז ואומר, כל תלמיד שאין תוכו כפרו לא יכנס לבית המדרש. יומא ע"ב: – מ"מ מהר"צ.
 כה. שם, רבי יוחנן רמי וכו' מכאן לת"ח, שבני עירו מצוים לעשות לו מלאכתו.
 כו. מגילה י"א: סי' ט', רבי אלעזר פתח וכו' בשביל עצלות שהיה בהם בישראל שלא עסקו בתורה נעשה שונאו של הקב"ה מך וכו'.
 כז. מגילה ט"ז: סי' כ"ה, אמר רב יוסף גדול ת"ת יותר מהצלת נפשות וכו'. סי' כ"ז,

- כת. על-ידי קדושה זוכה לבינה.
- כט. שלשה - הקדוש-ברוך-הוא בוכה עליהן בכל יום, ואחד מהם, על מי שאפשר לו לעסק בתורה ואינו עוסק.
- ל. על-ידי בינה זוכה לתשובה.
- לא. אסור ללמד את הרשע דבר פלא.
- לב. גדול יכול ללמד מרשע, אבל קטן לא.
- לג. הרגל הלמוד הוא עולה למעלה על קיום כל המצוות.

מראה מקומות השלם

- אמר רב ואיתימא רב שמואל בר מרתא, גדול ת"ת יותר מבנין בית המקדש וכו'.
- אמר רבה א"ר יצחק בר שמואל בר מרתא גדול ת"ת יותר מכבוד אב וכו'.
- כת. מגילה י"ז, סי' כ"ח, ומה ראו לומר בינה אחר קדושה שנאמר והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו. וסמך ליה, וידעו תעי רוח בינה וגו' (ישעיה כ"ט-כ"ג, כ"ד).*
- הרי על ידי קדושה, ידעו תעי רוח בינה.
- כט. חגיגה ה':, סי' ו', ת"ר, שלושה, הקב"ה בוכה עליהן בכל יום, על מי שאפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק וכו'.
- ל. מגילה י"ז, סי' כ"ח, ומה ראו לומר תשובה אחר בינה דכתיב ולכבו יבין ושב ורפא לו (ישעיה ו"י)*.
- הרי על ידי ולכבו יבין, ושב - זוכה לתשובה.
- לא. חגיגה י"ג, סי' ט', ואמר רבי אמי אין מוסרין דברי תורה לעובד כוכבים. פי' המהרש"א היינו טעם וסוד המצות עיי"ש. = מ"מ מהר"צ
- נדדים מ"ט, סי' ל"ב, אמרה ליה ההוא מטרוניתא לרבי יהודה מורה ורוי [בעל הוראה ומשתכר]? אמר לה הימנותא בידה וכו' אי טעימנא וכו', אלא חכמת אדם תאיר פניו (קהלת ח"א). והמהרש"א פי' יראה דרבי יהודה לא השיב לה.
- = מ"מ מהר"צ
- (שבת קכ"ט. בתוספות?) = מ"מ מהר"צ.
- לב. חגיגה ט"ז, סי' י"ג, ור' מאיר היכי גמר תורה מפומיה דאחר וכו' לא קשיא הא בגדול הא בקטן וכו'.
- לג. כותב ירושלמי פאה סי' י' ד"ה אפי' כל מצות וכו' בא להודיענו שידיעת התורה והרגל הלימוד בה היא עולה למעלה על קיום כל המצוות ובלבד שיהיה ירא שמים ולא יעשה עבירה וכו'.

- לד. מי שאין לו אשה, שרוי בלא טובה [תורה].
 לה. אינו דומה הלומד מפי עצמו ללומד מפי הרב.
 לו. לא ניחא להקדוש-ברוך-הוא, שיהיו דנים את ישראל לכף חוב.
 לז. מי שאוהב תלמיד-חכם, התורה מחזרת עליו ועל זרעו.
 לח. ילמד אדם אפלו בלא הבנה.
 לט. תועלת גדול לראות פה הרב בשעת הלמוד.
 מ. תועלת גדול ללמד אצל נהרות.
 מא. העוסק בתורה בלילה, כאלו עוסק בעבודה.

מראה מקומות השלם

- קידושין מ':, וכבר היה רבי טרפון וזקנים מסובין וכו' נשאלה שאילה זו בפניהם, תלמוד גדול או מעשה גדול וכו' נענו כולם ואמרו, תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה. = מ"מ מהר"צ
- לד. יבמות ס"ב:, סי' כ"ב, אמר ר' תנחום א"ר חנילאי, כל אדם שאין לו אשה שרוי וכו' במערבא אמרי, בלא תורה וכו' ע"ש. וצ"ל כאן, שרוי בלא תורה (דאל"כ מה ענינו לכאן).*
- לה. כתובות קי"א., סי' מ"ח, אע"פ שחכם גדול אתה, אינו דומה לומד מעצמו ללומד מרבו.*
- לו. סנהדרין קי"א., סי' רס"ג, אמר ליה ר' יוחנן, לא ניחא למדייתו דאמרת להו הכי וכו' עיין רש"י, אין הקב"ה רוצה שתהא דן את ישראל כל כך לכף חובה. כתובות קי"א:, א"ל ר' יוחנן לא ניחא וכו' = מ"מ מהר"צ
- לז. מכות י', סי' ז', עיין רש"י ד"ה ורבנן וכו' אוהב ת"ת, לו תבואה, התורה מחזרת עליו ועל זרעו כדאמרינן בעלמא (שבת כ"ג:), מאן דרחים רבנן הוו ליה בנין רבנן
- שבת כ"ג: דאמר רבא דרחים רבנן הוו ליה בנין רבנן = מ"מ מהר"צ
- לח. ע"ז י"ט., סי' מ"ג, ואמר רבא לעולם ליגרם אינש וכו' ואע"ג דלא ידע מאי קאמר וכו'.*
- לט. הוריות י"ב., סי' י"א, אמר להו רב משרשיא לבריה, כי בעיתו מיעל ומיגמר קמא דרבייכו וכו' חזו לפומיה וכו' וכי גרסיתו גרסו על נהרא דמיא וכו'.
- מא. מנחות ק"י., סי' כ"ט, שיר המעלות וגו' בבית ה' בלילות (תהלים קל"ד"א) מאי

- מב. העוסק בהלכות עבודה, פאלו נבנה בית המקדש בימיו.
- מג. הלומד תורה לתלמיד שאינו הגון, נופל לגיהנם והוי כזורק אבן למרקולים.
- מד. התורה בעצמה נתנה לכל ישראל, אבל הפלפול לא נתן אלא למשה בלבד, והוא בטובת עין נתן לכל ישראל.
- מה. כשעושה אדם את עצמו הפקר ללמד תורתו לכל, התורה נתנה לו במתנה.
- מו. אין התורה מתקיימת אלא למי שמעמיד את עצמו ערום עליה, ובמי שמשים את עצמו כמי שאינו יודע.

מראה מקומות השלם

- בלילות, אמר רבי יוחנן, אלו תלמידי חכמים העוסקים בתורה כלילה מעלה עליהם הכתוב כאילו עוסקים בעבודה.*
- מב. שם, לעולם זאת על ישראל (דבה"י ב', ב"ג') וכו' ור' יוחנן אמר, אלו תלמידי חכמים העוסקים בהלכות עבודה מעלה עליהם הכתוב כאילו נבנה מקדש בימיהם.*
- מג. חולין קל"ג, סי' נ"ז, דאמר רב יהודה אמר רב, כל השונה לתלמיד שאינו הגון נופל בגיהנם וכו' אמר ר' זירא אמר רב, כל השונה לתלמיד שאינו הגון כזורק אבן למרקולים וכו'.
- מד. נדרים ל"ח, סי' י"ט, אמר ר' יוסי ב"ר חנינא, לא ניתנה תורה אלא למשה ולרעו וכו' משה נהג בה טובת עין ונתנה לישראל וכו' מתיב רב חסדא וכו' אלא פלפולא בעלמא.*
- מה. ומדבר מתנה (במדבר כ"א"י"ח) כשדרו"ל נדרים נ"ה. עיין פירוש רש"י שם = מ"מ מוהרנ"ת.
- שם בגמ', מאי דכתיב ומדבר מתנה וכו' כיון שעושה אדם את עצמו כמדבר שהוא מופקר לכל תורה נתנה לו במתנה שנאמר ומדבר מתנה וכו'.
- ועיין (ברש"י) בפירוש הר"ן, בעין יעקב, סי' מ', ד"ה שהוא מופקר לכל, ללמד תורתו לכל.
- מו. סוטה כ"א, סי' ס"ב = מ"מ מוהרנ"ת.
- דא"ר יוסי ב"ר חנינא, אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שמעמיד עצמו עליהן ערום וכו' א"ר יוחנן אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שמשים עצמו כמי שאינו יודע וכו'

- מז. הלמוד קודם ליראת חטא, ויראת חטא קודם לעיון.
- מח. על ידי פת שחרית תלמודו מתקנים בידו וזוכה ללמד וללמד.
- מט. תורה צריכה דוקא להיות בדבור, פי הלמוד שהוא במחשבה לבד נשתכח, ואין בא לידי מעשה.
- נ. הלומד ואינו חוזר, דומה לזורע ואינו קוצר.
- נא. החוזר תלמודו – התורה מבקשת מאת השם יתברך שיגלה לו טעמי התורה וסתריה.
- נב. מי שאין לו עת קבוע ללמד, הוא בא להרהורי זנות.

מראה מקומות השלם

- מז. חדושי אגדות סופה מ"ד, סי' קי"ג, ד"ה (אשר בנה) דרוש וקבל שכר וכו' בחכמה עיונית שע"ז אמרו כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו וכו' דרמזו בזה על חכמה עיונית דאילו חכמת התלמוד ודאי קודמת ליראת חטא שהתלמוד מביא לידי מעשה וכו'.
- מח. ב"מ ק"ז, סי' נ"א, ת"ר י"ג דברים נאמרו בפת שחרית וכו' ללמוד תורה וללמד וכו' ותלמודו מתקיים בידו וכו'.
- מט. חידושי אגדות סנהדרין כ"ז, סי' מ"ב, מחשבה מועלת אפי' לדברי תורה וכו' ועי"ל דאפי' לד"ת וכו' ולא סגי ליה ללמוד אותה במחשבה לבד אלא צריך גם למגרסה בפה וכו' הלומד תורה במחשבה בעלמא מפר ומשתכח ממנו וכו' שלא תבא התורה לידי מעשה כי אם בדבור.
- נ. סנהדרין צ"ט, סי' קע"ו, רבי יהושע בן קרחה אומר, כל הלומד תורה ואינו חוזר עליה דומה לאדם שזורע ואינו קוצר.
- נא. שם, רבי עקיבא אומר, זמר בכל יום זמר בכל יום אמר רב יצחק בר אבדימו, מאי קרא, שנאמר, נפש עמל עמלה לו וגו' (משלי ט"ז"ו) הוא עמל במקום הזה ותורתו עומלת לו במקום אחר.
- נב. עיין רש"י ד"ה נפש עמל עמלה לו מפני שעמל בתורה תורה עומלת לו.
- נב. שם, נאף אשה חסר לב וגו' (משלי ו' ל"ב) אר"ל, זה הלומד תורה לפרקים וכו'.

- נג. מי שאין חוזר תלמודו, קשה לו לגדל בנים.
- נד. הלומד תורה לשמה, משים שלום בפמליא של מעלה ושל מטה, ומגין על כל העולם כולו, וכאלו בנה פלטרין של מעלה ושל מטה ומקרב את הגאולה.
- נה. המלמד בן חברו תורה, מעלה עליו הכתוב, כאלו עשאו וכאלו עשאה לדברי תורה וכאלו עשאו לעצמו.
- נו. המשחיר פניו [על דברי תורה] בעולם הזה, הקדוש־ש־פרוך־הוא מבהיק פניו לעולם הבא.
- נז. המרעיב עצמו על דברי תורה, הקדוש־ש־פרוך־הוא משביעו לעולם הבא.

מראה מקומות השלם

רמז*

פירוש – כמו שהאשה אינה תדירה אצל הנואף, כך הלימוד אינו תדיר אצלו. ומרמז בזה רביז"ל, ששני הענינים שייכים זה לזה, ולימוד כזה גורם להרהורי זנות.

נג. שם, רבי יהושע אומר, כל הלומד תורה ומשכחה דומה לאשה שיולדת וקוברת.

רמז.*

פירוש – כי עצם הדמיון דוקא ליולדת וקוברת מרמז להשגת רביז"ל, שזה קשה לגידול בנים, ועל כן מדמה ענין זה ליולדת וקוברת בניה.

נד. סנהדרין צ"ט: סי' קע"ז, אמר ר' אלכסנדראי, כל העוסק בתורה לשמה משים

שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה וכו' רב אמר, כאילו בנה פלטרין של מעלה ושל מטה וכו' אמר ר"ל, אף מגין על כל העולם כולו וכו' ולוי אמר, אף מקרב את הגאולה וכו'*

נה. שם, אמר ריש לקיש, כל המלמד את בן חברו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו

עשאו וכו' רבי אלעזר אומר, כאלו עשאו לדברי תורה וכו' רבא אמר, כאלו עשאו לעצמו.*

נו. סנהדרין ק', סי' קפ"א, דרש ר' יהודה בר' סימון, כל המשחיר פניו על דברי

תורה בעולם הזה, הקב"ה מבהיק זיוו לעולם הבא וכו'.

נז. שם, א"ר תנחום ברבי חנילאי, כל המרעיב עצמו על דברי תורה בעולם הזה,

הקב"ה משביעו לעולם הבא וכו'.

- נח. הקורא בספרי מינין, נקרא אפיקורוס.
- נט. הקורא פסוק בזמנו, מביא טובה לעולם.
- ס. פשיש שני פסוקים, מאחד אתה יכול לדרש זכות וטוב ומאחד אתה יכול לדרש להפך, תדרש הפסוק שהוא לזכות ולטוב.
- סא. מי שאין לו הבנה בלמודו, ישבת אצל צדיק, גם על ידי זה יזכה ללמד תורה לשמה. או ישתדל לעשות איזה תענוג לצדיק או ילמד בשמחה או יקבל את השבת בשמחה או יקבל הצדיק בשמחה.

מראה מקומות השלם

- נח. סנהדרין ק':, סי' קפ"ב, רבי עקיבא אומר, אף הקורא בספרים החיצונים, תנא, בספרי מינים (צדוקים)*.
- באור – עיין רש"י, צדוקים, שכופרים באל חי. הרי, הקורא בספרי כופרים, דינו ככופר שאין לו חלק לעולם הבא.
- נט. סנהדרין ק"א, סי' קפ"ג, העיד רבי שמעון בן אלעזר משום רבי שמעון בן חנניא, כל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם שנאמר, ודבר בעתו מה טוב (משלי ט"ז"ג).*
- ס. סנהדרין ק"י: , סי' ר"ס, ת"ר, דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא שנאמר במדבר הזה יתמו ושם ימתו (במדבר י"ד"ל"ה) יתמו בעוה"ז ושם ימתו לעוה"ב וכו' דברי רבי עקיבא וכו' אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, שבקיה ר' עקיבא לחסידותיה שנאמר הלך וקראת וגו' זכרתי לך וגו' לכתך אחרי במדבר וגו' ומה אחרים באים בזכותם הם עצמן לא כל שכן.
- עיין רש"י, שבקיה ר' עקיבא לחסידותיה, שהיה רגיל לזכות את ישראל והשתא מחייב להו וכו'. שנאמר הלך וקראת וגו', כלומר, שהרי היה יכול לדרוש שיש להם חלק לעוה"ב וכו'.
- הרי מבואר להדיא, טענת רבי יוחנן על רבי עקיבא, שאע"פ שיש לו פסוק לדרוש על דור המדבר לחובה, בכל זאת, הואיל ויש פסוק לדרוש עליהם לזכות, היה לו לדרוש לזכות.
- סא. עיין ירושלמי עירובין פ"ה, המקבל פני רבו כאילו מקבל פני השכינה וכו' פה אלישע וכו' אשר למד אין כתיב כאן (בחי' שאין לו הבנה בלימוד) וע"י שעומד לפני רבו מקבל פני השכינה שהיא התורה. ועיין ליקו"א סי' י"ב. רמז רחוק = מ"מ הר"ר נתן צבי קעניג

- סב. על-ידי למוד בעיון יוכל להתפלל.
 סג. מי שאינו יכול ללמד מחמת מניעות, יפרש ממשקה המשפר.
 סד. על-ידי בטול תורה יבוא לבטול תפלה והוא הדין להפך.
 סה. מי שאין יכול ללמד פי אין לו פנאי ולומד בשבת וראש-חדש,
 בזה הוא מעציר את רוח הטמאה.

מראה מקומות השלם

- סב. שבת י' = מ"מ מהר"צ
 ר' ירמיה הוה יתיב קמיה רבבי זירא והוּו עסקי בשמעתא. נגה לצלויי, והוה קא מסרהב רבי ירמיה. קרי עליה רבי זירא, מסיר אזנו משמע תורה גם תפלתו תועבה (משלי כ"ח"ט').
 ועיין לקמן י"א. בתוספות ד"ה כגון אנו מפסיקין וכו' בין לתפלה. והא דאמר ליה רבי זירא לרבי ירמיה, מסיר אזנו משמע תורה גם תפלתו תועבה. וי"ל וכו' או עדיין לא היתה שעה עוברת, עכ"ל.
 ולכאורה, אע"פ שזמן התפלה עדיין לא עבר, מ"מ הרי צריך לומר שהזמן היה דחוק, וכמו שאמר בגמ', נגה לצלויי והוה קא מסרהב ר' ירמיה וכו' - עיין רש"י ד"ה נגה - איחר - ולפי התוס' פירושו דהיינו, לא איחר ממש - שעבר הזמן, אלא שהזמן היה דחוק, ועל כן מיהר ר' ירמיה להתפלל - כי חשש לעיין בשמעתא פן יעבור זמן התפלה. ואם כן צריך להבין, דברי ר' זירא, הלא ר' ירמיה חשש שלא יעבור זמן התפלה, ומפסיקין לתפלה, ולמה קרי עליה גם תפלתו תועבה.
 ובהשגת רביז"ל, יש להבין דברי ר' זירא. כי אם לא היה מועיל הלימוד בעיון לתפלה, שפיר יש למהר להתפלל ולחשוש פן יעבור בינתיים זמן התפלה. ברם, ר' זירא סובר שהלימוד בעיון גורם שיזכר להתפלל. ועל כן, הואיל והם למדו בעיון, כמו שאמר בגמ', והוּו עסקי בשמעתא, ועדיין לא היתה שעה עוברת, מוטב שלא להפסיק מהלימוד בעיון ולא למהר לתפלה, כי אדרבה, הלימוד בעיון יועיל שיזכר להתפלל.
 סג. והיה ביום ההוא וגו' אלף גפן באלף כסף לשמיר ולשית יהיה (ישעיה ז"כ"ד) ופירש שם רש"י ד"ה לא תבא וכו' אבל הגפנים יהיה לבו כי אותו הדור של חזקיה ישובו אלי לעסוק בתורה ולא לשתות יין וכו' רמז באור - כי מרמז שהפרישה משתיית יין מועיל ללימוד התורה.
 שבת י'. בגבורה ולא בשתי (קהלת י"ב') כגבורה של תורה ולא בשתייה של יין = מ"מ מהר"צ.
 סד. שבת י'. מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה (משלי כ"ח"ט') = מ"מ מהר"צ.
 סה. חדש ושבת קרא מקרא לא אוכל און ועצרה (ישעיה א' י"ג) רמז

- סו. כְּשֵׁאִין מִבֵּין אֶת לְמוֹדוֹ, כְּדוּעַ שְׂדִינִים שׁוֹרִין עָלָיו.
- סז. בְּנִקְל לְהִבִּין אֵיזָהוּ עֲנִין כְּשֵׁהוּא בְּמָקוֹם גְּבוּהָ, דְּהֵינּוּ בְּהַר אִוּ מָקוֹם אַחֵר.
- סח. הַתְּעוֹרְרוֹת בְּבִקְר לְלָמֵד – מְסַגֵּל לְחוֹשׁ הַשְּׂמִיעָה.
- סט. עַל־יְדֵי לְמוֹד תִּינוּקוֹת שֶׁל בֵּית־רַבֵּן נִתְרַבֶּה הַשְּׁלוֹם.
- ע. צָרִיךְ לְהַתְּפַלֵּל, שְׂיִזְכֶּה לְתַלְמִידִים הַגּוֹנִים.
- עא. עַל־יְדֵי דְרוּשֵׁי הַתּוֹרָה לְטוֹבָה יָכוֹל לְהִבְיֵא יְשׁוּעָה.

מראה מקומות השלם

- פירוש – חדש ושבת קרא מקרא, הלימוד בשבת ור"ח – ואינו לומד בימי החול כי אין לו זמן – לא אוכל און ועצרה – בזה לא יכול לו רוח הטומאה ומעציר אותו. ועוד יתכן הרמוז – חדש ושבת, אם לומד בר"ח ושבת, קרא מקרא לא אוכל – בעת שאינו יכול ללמוד בימי החול, און ועצרה – הרי הוא מעציר בזה את רוח הטומאה.
- סו. קרא מקרא לא אוכל און וגו' (בנ"ל).
- פירוש – קרא מקרא לא אוכל, כי אינו מבין, הרי זה בגלל, און – ששורין עליו דינים. לְמוֹדוֹ הֵיטֵב דְרָשׁוּ מִשְׁפֵּט וְגו' (ישעיה א' י"ז)
- פירוש – לְמוֹדוֹ הֵיטֵב, כִּכְדֵי לְלָמוֹד טוֹב בְּהִבְנָה, דְרָשׁוּ [אם יש] מִשְׁפֵּט – אם שורין עליו דינים. עֲשֵׂה עִם עֶבֶדְךָ כַּחֲסֵדְךָ וְחֻקֶּיךָ לְמַדְנִי (תהלים קי"ט קב"ד)
- באור – עֲשֵׂה עִם עֶבֶדְךָ כַּחֲסֵדְךָ, תִּתְנַהֵג אִתִּי בַחֲסֵד (ולא בדינים) ועי"ז, וְחֻקֶּיךָ לְמַדְנִי – אִזְכָּה לְהִבִּין אֶת הַתּוֹרָה.
- סז. וְנִעְלָה אֶל הַר ה' וְגו' וְיִוְרְנוּ מִדְרָכָיו וְגו' (ישעיה ב' ג')
- באור – וְנִעְלָה אֶל הַר ה', עַל יְדֵי עֲלִיָּה אֶל מָקוֹם גְּבוּהָ, וְיִוְרְנוּ מִדְרָכָיו – נִזְכָּה בְּנִקְל לְהִבִּין דְרָכָיו.
- סח. בְּבִקְר יַעִיר לִי אֹזֶן לְשִׁמְעַת בְּלִמּוּדִים (ישעיה נ"ד')
- פירוש – בְּבִקְר יַעִיר, ע"י הַתְּעוֹרְרוֹת בְּבִקְר לְלָמוֹד, לִי אֹזֶן לְשִׁמְעַת – אִזְכָּה לְשִׁמְעַת הֵיטֵב, כְּלִמּוּדִים – כִּשְׁם שְׂאֵנִי זֹכָה לְשִׁמּוֹעַ לִימוּדֵי הַתּוֹרָה.
- סט. וְכָל בְּנֵיךְ לְמוֹדֵי ה' וְרַב שְׁלוֹם וְגו' (ישעיה נ"ד י"ג) = מ"מ מוהרנ"ת
- באור – וְכָל בְּנֵיךְ לְמוֹדֵי ה' – ע"י לִימוּד תִּינוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבֵּן, וְרַב שְׁלוֹם – נִתְרַבֶּה הַשְּׁלוֹם.
- ע. וַיֵּלֶךְ וַיֵּשֶׁב אֶת הָעָם (שופטים א' מ"ז)
- עֵינֵי רִשׁוֹ, עִם הַתְּלַמִּידִים הַיּוֹשְׁבִים לְפָנָיו. הוּא בִקֵּשׁ מֵאֵת הַקַּב"ה שִׁיזְמִין לוֹ תַלְמִידִים הַגּוֹנִים וְכו'.
- עא. וְתָהִי עֲלֵיו רֹחַ ה' וְגו' וַיִּתֵּן ה' כִּידוֹ אֶת כּוֹשֵׁן רִשְׁעִים מִלֶּךְ אָרָם וְגו' (שופטים ג' י')

- עב. על-ידי רחב-לב יכול להבין דבר מתוך דבר.
 עג. מי שאין לו חשקות ללמד, אל ידבר על שום אדם שום דבר רע.
 עד. אל תלמד אלא אצל ירא-שמים.

מראה מקומות השלם

- עיין רש"י, דרש רבי תנחומא וכו' זו דרש עתניאל אמר, בין זכים בין חייבים עליו להושיעם. מובן באור - בעצם דרשתו לטובה לזכות עם ישראל - בין זכים בין חייבים עליו להושיעם - הביא להם את הישועה.
 עב. ויתן אלהים חכמה לשלמה ותבונה הרבה מאד ורחב לב וגו' (מלכים א', ה'ט')
 הרי התבונה ורוחב לב שלזכים יחד, וע"י רחב לב יכול להבין דבר מתוך דבר.
 עג. תורת ה' תמימה משיבת נפש וגו' (תהלים י"ט"ח)
 עיין (בשיחות שאחר סיפורי מעשיות) שיחות הר"ן סי' צ"א, וז"ל, סגולה להתמדה וכו' וזהו תורת ה' תמימה, היינו כשתורת ה' היא תמימה בלי שום חסרון ומום דהיינו, כשנוהרין לבלי לדבר ולבלי למצוא שום חסרון בשום ישראלי שהוא אות מהתורה, נמצא שאז תורת ה' תמימה בלי שום חסרון ומום, אזי היא משיבת נפש, כי אז דייקא זוכין לאהבת התורה ומרגישים טעם מתיקות התורה שמשיבה את הנפש וכו'.
 ואתה שנאת מוסר ותשלך דברי אחרים וגו' פיך שלחת ברעה וגו' תשב באחיק תדבר בבן אמך תתן דפי (תהלים נ"י"ה, י"ט, ב')
 באור - ואתה שנאת מוסר ותשלך דברי אחרים - אין לך חשק ללמוד תורה, כל זה בא לך כי, פיך שלחת ברעה, תשב באחיק תדבר בבן אמך תתן דפי.
 ימיקו וידברו ברע עשק וגו' ומי מלא ימצו למו (תהלים ע"ג"ח")
 עיין רש"י, ימיקו את רעיהם. ומי מלא ימצו למו, ומים של פלג המלא הם ד"ת, הם נחשבים למו תמצית ומזלזלים בעיניהם.
 הרי מבואר, לאחר שימיקו את רעיהם וידברו ברע וכו', דברי תורה מזלזלים בעיניהם, ואין להם חשק ללמוד.
 עד. ירא ה' יורנו בדרך וגו' (תהלים כ"ה"י"ב)
 יראת ה' אלמדכם (תהלים ל"ד"י"ב)
 פירוש - יראת ה', עם יראת ה', אלמדכם.
 יראת ה' ראשית דעת וגו' (משלי א'ז')
 באור - ועל כן אין ללמוד דעת אלא אצל ירא ה'.

- עה. על-ידי תורה תזכה לשלום.
 עו. כשתאמר תורה לפי מדרגתך ולא למעלה ממדרגתך, על-ידי זה הקדוש-ברוך-הוא יקים צוויך.
 עז. על-ידי הפירות אין לאדם חשקות ללמד.

מראה מקומות השלם

- עה. שלום רב לאוהבי תורתך (תהלים קי"ט-קס"ה) = מ"מ מוהרנ"ת
 ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום (תהלים כ"ט-י"א)
 באור - עיין רש"י שם, ורבותינו דרשוהו במתן תורה וכו'. ה' עוז לעמו יתן - ע"י שנתן ה'
 לעמו עוז, ואין עוז אלא תורה, עי"ז, ה' יברך את עמו בשלום.
 וכל נתיבותיה שלום (משלי ג'-י"ז)
 כל נתיבות התורה מוליכים לשלום.
 הסכן נא עמו ושלם (איוב כ"ב-כ"א)
 עיין רש"י, ד"ה הסכן, למוד להיות עמו שלם. ושלם, ותהיה שלם וכו'. רמז
 ותגזר אמר ויקם לך וגו' (איוב כ"ב-כ"ח), היינו שתאמר תורה כפי מדרגתך
 עו. שאתה מקיים, עי"ז, ותגזר אמר ויקם לך כפשומו.
 זמתי בל יעבר פי לפעלות אדם בדבר שפתיך וגו' (תהלים י"ז-ג, ד')
 פירוש - זמתי, מחשבותי בתורה שאינם לפי מדרגתי, בל יעבר פי - איני אומרם בפה, לפעלות
 אדם בדבר שפתיך - הקב"ה מקיים ומוציא לפועל אמרי פיך.
 עז. ומי מלא ימצו למו ואמרו איכה ידע אל וגו' (תהלים ע"ג-י, י"א).
 פירוש - עיין רש"י ד"ה ומי מלא ימצו למו, ומים של פלג המלא הם ד"ת, הם נחשבים
 למו תמצית ומולולים בעיניהם עכ"ל. ומסיפא לרישא מידרש, ואמרו איכה ידע אל, והיינו,
 על ידי כפירה, ומי מלא ימצו למו - הרי דברי תורה מולולים בעיניהם ואין להם חשק
 ללמוד.
 לא שמרו ברית אלהים ובתורתו מאנו ללכת (תהלים ע"ח-י').
 פירוש - לא שמרו ברית אלהים, אם כפרו באלהים ולא שמרו את בריתו, הרי עי"ז, ובתורתו
 מאנו ללכת - לא ה' להם חשקות ללמוד.
 סעפים שנאתי ותורתך אהבתי (תהלים קי"ט-קי"ג).
 באור - סעפים שנאתי (עיין רש"י, חושני מחשבות און וכו'), וע"כ, ותורתך אהבתי. וח"ו להיפך.
 ויאמרו לאל סור ממנו ודעת דרכיך לא חפצתי (איוב כ"א-י"ד).
 הרי ע"י הכפירה שאמרו לאל סור ממנו, עי"ז, ודעת דרכיך לא חפצתי - אין לו חשקות ללמוד
 תורה.
 על מאסם את תורת ה' וגו' ויתעום כזניהם אשר הלכו אבותם אחריהם
 (עמוס ב'-ד').

- עת. על-ידי צדקה לשמה תזכה לתורה לשמה.
- עט. על-ידי קימת חצות יזכה להבין את התורה ולדרש אותה.
- פ. מי שפסק מדברי תורה לדברים בטלים, תקונו - שיקום חצות.
- פא. מי ששונא את השקר כמו תועבה, יהיה לו חשק ללמד.
- פב. הספר שאדם רשע למד ממנו, אל תלמד ממנו, כי האותיות הם ירשיעו אותו.
- פג. כשאתה שומע תורה או מוסר מאחד ולא נתכבד בלבך, ידוע שהוא אויל.

מראה מקומות השלם

- הרי כזביהם וגו' (ע"ז) התעום שימאסו את תורת ה' - שלא יהיה להם חשקות ללמוד תורה.
- עת. צדקתך צדק לעולם ותורתך אמת (תהלים קי"ט-קמ"ב)
- באור - צדקתך צדק וגו' - אם הצדקה שלך אמיתית, לשמה, הרי תזכה, ותורתך אמת - לתורה לשמה.
- עט. קדמו עיני אשמרות לשיח באמרתך (תהלים קי"ט-קמ"ח)
- באור - קדמו עיני אשמרות - ע"י קימת חצות, זכיתי, לשיח באמרתך - להבין ולדרוש בתורתך.
- פ. ממקרא הנ"ל. ודרש לשיח באמרתך על שפסק מד"ת לשיחה בטלה, כעין שדרשו (חגיגה י"ב:, ע"ז ג':), על פסוק, הקטפים מלוח עלי שיח וגו' (איוב ל"ד').
- באור - קדמו עיני אשמרות, קימת חצות תיקון הוא, לשיח באמרתך - למי שפסק מדברי תורה לדברים בטלים.
- פא. שקר שנאתי ואתעבה תורתך אהבתי (תהלים קי"ט-קס"ג) = מ"מ מוהרנ"ת*
- באור - שקר שנאתי ואתעבה, ע"י שנאת השקר כמו תועבת, תורתך אהבתי - היה לי חשק ללמוד.
- פב. ועל ספרך כלם יכתבו וגו' (תהלים קל"ט-ט"ז) רמז רחוק
- באור הרמז רחוק - ועל ספרך כלם יכתבו, כל הלומדים בספר נשאר רושםם באותיות הספר. ועל כן, אם רשע למד ממנו, והוטבע רושמו באותיות, הם ירשיעו אותו.
- פג. חכמה ומוסר אוילים בזו (משלי א'ז) רמז
- פירוש - חכמה ומוסר, אוילים בזו - בזו לאוילים. והיינו, כי החכמה והמוסר מועילים ומחכימים את לב החכם, וע"כ מתכבד בהם, אבל לא כן, לאויל והמפש, ובזו להם, וע"כ לא מתכבד בהם האויל.

- פד. התורה - שיש לך הוצאות עליה, על-ידי זה לא יהיה שכוח ממך.
- פה. מי שרודף אחר תאוות לבו, על-ידי זה תמצא אותו בכל פסוק מפסוקי התורה לגנאי.
- פו. מי שפורש את עצמו מן התורה, נתחבר לשטן.
- פז. שני תלמידי-חכמים המכבדין [המחדדין] זה לזה בהלכה לשמה ובעונה, הקדוש-ברוך-הוא מצליח להם, ועולים לגדלה וזוכין לתורה, שניתנה בימין וזוכין לדברים, שנתגין בימינה של תורה.
- פח. תלמיד-חכם נוקם ונוטר פנחש, הדבק בו, שפופך להנות מתלמודו.

מראה מקומות השלם

- פד. קנה חכמה קנה בינה אל תשכח וגו' (משלי ד'ה')
 באור - קנה חכמה וגו' - אם קנית והוצאת הוצאות על ידיעת התורה, אל תשכח - לא תשכח ממך.
- פה. לתאוה יבקש נפרד בכל תושיה יתגלע (משלי י"ח"א')
 באור - עיין רש"י, לתאוה יבקש נפרד, מי שהוא נפרד מהקב"ה שלא לשמור מצותיו לתאות לבו ויצרו הרע הוא רודף, וסוף בכל תושיה יתגלע וכו', עכ"ל.
 בכל תושיה - בכל פסוקי התורה (שנקראת תושיה), יתגלע - יתגלה לגנאי.
- פו. גם מתרפה במלאכתו אח הוא לבעל משחית (משלי י"ח"ט')
 עיין רש"י, גם מתרפה במלאכתו, פורש מן התורה והוא ת"ח. לבעל משחית, לשמן.
 הרי הפורש מן התורה, אח הוא לבעל משחית - מתחבר לשטן.
- פז. שבת ס"ג., סי' מ"א, וצ"ל המחדדין.
 א"ר ירמיה אמר ר' אלעזר, שני תלמידי חכמים המחדדין זה לזה בהלכה הקב"ה מצליח להם וכו' ולא עוד, אלא שעולין לגדולה וכו' יכול, אפי' שלא לשמה ת"ל וכו' יכול אם הגיס דעתו, תלמוד לומר ועונה צדק. ואם עושין כן, זוכין לתורה שניתנה בימין וכו' רב נחמן בר יצחק אמר, זוכין לדברים שנאמרו בימינה של תורה וכו'.
- פח. שבת ס"ג., סי' מ"ב, אמר רבי אבא אמר ר' שמעון בן לקיש, אם תלמיד חכם

- פ. אסור ללמד מן הממשיך לעבודה זרה, והלומד ממנו חייב מיתה.
 צ. תורה בלא מצוות הוא כמו הדם, שיש בו ריח ואין בו טעם.
 צא. במי אתה מוצא סדרי תורה, במי שמשכים ומעריב עליהם בבית המדרש ומשחיר את פניו עליהם כעורב ומשים עצמו אכזרי על בניו כעורב.
 צב. אין מן הכל זוכה אדם ללמד, בשביל זה הולכים למרחקים ללמד.

חלק שני

- א. יש יסורים הפאים על האדם ונקבע להם זמן לפי חיוב סדור הפוכים, המחיבים כל אלו היסורים, אבל על ידי הרצון והתאווה שנתעורר אצל

מראה מקומות השלם

- נוקם ונוטר כנחש הוא חגריהו על מתניך וכו' עיין רש"י ד"ה חגריהו, הדבק בו, שסופך ליהנות מתלמודו.*
 פ. שבת ע"ה., סי' מ"ו, אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב וכו' והלומד דבר אחד מן האמנושי חייב מיתה וכו'.
 ועיין רש"י, מין הממשיכו לע"ז, אפי' דבר תורה אסור ללמוד ממנו.*
 צ. חדושי אנדות עירובין כ"א., סי' ט', ד"ה שני דודאי וכו' וכה"ג דרשו גבי הדם שיש בו ריח בלא טעם ע"ש שיש בישראל בעלי תורה בלי מצות וכו'.*
 צא. עירובין כ"ב., סי' י"ב, שחורות כעורב (שיר השירים ה"י"א), במי אתה מוצא סדרי תורה, במי שמשכים ומעריב עליהם בבית המדרש. רבה אמר, במי שמשחיר פניו עליהם כעורב. רבא אמר, במי שמשים עצמו אכזרי על בניו ועל בני ביתו כעורב וכו'. = מ"מ מוהרנ"ת*
 צב. עירובין מ"ז., סי' י"ז, סמוך לסופו.
 גמ', רבי יוסי אומר וכו' שאין מן הכל אדם זוכה ללמוד. וא"ר יוסי, מעשה ביוסף הכהן שהלך אצל רבו לצידן ללמוד תורה. ואמר ר' יוחנן, הלכה כר' יוסי.
 עבודה זרה י"ג. = מ"מ מהר"צ

חלק שני

- א. מד"ר בראשית פר' י' סי' ה', ויכלו השמים והארץ וכל צבאם (בראשית כ"א),

- התלמידים בפשעה שהגיע עתם הקבוע להם לילך אצל הרב ללמוד,
 על-ידי זה נתבטלים היסורים קדם הזמן הקצוב להם.
- ב. התורה והמעשר והשבת הם נותנים חיים גשמיים גם-כן.
- ג. על-ידי למוד "שלחן ערוך" באים ליראה.
- ד. מי שלמודו בתורה במחין זכים, שאכילתו כל-כף בקדשה, שגזון ממוזון,
 שהמלאכים גזונין ממנו, על-ידי זה שונאיו גזונין בחנק. וסימן לדבר:
 "ויהי ביום השלישי בהיות הבקר"; "ובבקר היתה שכבת הטל"; "ויהי
 באשמרת הבקר".

מראה מקומות השלם

- א"ר אלעזר, ג' צבאים הן, צבא לשמים ולארץ. וצבא לתלמידים. וצבא
 ליסודין וכו'. ועיין מתנות כהונה ד"ה ג' צבאים הן, פירש"י, לשון חפץ ורצון
 ותאוה. רמז
- פירוש - לפי השגת רביו"ל, מובן דברי המדרש, כי ג' צבאים אלה תלויים זה בזה. וצבא
 היסודין, נקבע להן זמן לפי חיוב סידור צבא הכוכבים. וזה תלוי בצבא התלמידים. כי לפי
 צבא זה והיינו, רצון והתאוה של התלמידים ללכת אצל רבם ללמוד, יש בכוחם לשנות שאר
 הצבאים ולבטל את היסודין קודם זמנם.
- ב. (עיין צדקה ב', חלק שני, וכן שבת א'). מד"ר בראשית פר' י"א סי' ד', רבי
 ישמעאל ב"ר יוסי שייליה לרבי, א"ל בניי כבל בזכות מה הן חיים (עיין מתנות
 כהונה, כלומר, חיי העושר, שעניי חשוב כמת וכו'). א"ל, בזכות התורה. ובני
 ארץ ישראל בזכות מה. א"ל, בזכות מעשרות. ואנשי חוצה לארץ בזכות מה
 א"ל, בזכות שהן מכבדין את השבתות וימים טובים.
- ג. עיין יראה ג', חלק שני. מד"ר וירא פר' ג"ה סי' ז', ולך לך אל ארץ המוריה
 (בראשית כ"ב-ב') רבי חייא רבה ורבי ינאי. חד אמר, למקום שהוראה יצאה לעולם
 וכו'.
- הרי, מקום הוראה, ששם לומדים ופוסקים דיני התורה, נקרא מוריה - הר יראה, כי באים עי"ז
 - ליראה.
- ד. עיין אכילה ה', חלק שני.
- לשון מוהרנ"ת ז"ל, בתוך הסעף. פי' סימן זה שמעתי מפיו הקדוש. כי ויהי ביום
 השלישי בהיות הבקר וגו' (שמות י"ט-ט"ז), נאמר במתן תורה, שזהו בחינת מ"ש
 לעיל, מי שלימודו במוחין זכים. ובבקר היתה שכבת הטל וגו' (שמות ט"ז-י"ג),
 נאמר במן, שהוא מזון שהמלאכים נוזנין ממנו, כשרז"ל (יומא ע"ה:). ויהי באשמרת

- ה. על־ידי מפלגי וחריפי הדור מאירין את היראה, ועל־ידי היראה מתנוצץ זכות אבות, ועל־ידי התנוצצות האבות נתעורר תשובה בעולם.
- ו. למוד הפוסקים מבטלין הרהורי עבודה זרה.

מראה מקומות השלם

הבקר וגו' (שמות י"ד-כ"ד), נאמר בקריעת ים סוף שנטבעו המצרים בים, שזהו בחינת חנק, כשרז"ל (כתובות ל':). ולמד בוקר מבוקר, על ידי זה מצא הנ"ל בתוך התורה.

ועיין שם במ"מ של הרב, מד"ר בשלח פר' כ"ג סי' ו', נסמכו ג' מקראות אלו על פסוק, וארנן לבקר חסדך וגו' (תהלים ג"ט-י"ז).

וז"ל המדרש שם, ואני אשיר עזך וארנן לבקר חסדך וגו' ואני אשיר עזך לע"ל וכו' וארנן לבקר חסדך, אותו בקר שהשקפת על מחנה מצרים שנאמר ויהי באשמרת הבקר. ד"א, אותו הבקר שהורדת לנו את המן שנאמר ובבקר היתה שכבת הטל וגו'. ד"א, אותו הבקר של מתן תורה שנאמר ויהי ביום השלישי בהיות הבקר וגו' וכו'. באור - לפי השגת רביז"ל, מוטעמים שלוש דרשות אלה בפסוק וארנן לבקר חסדך וגו', כי אין אלה שלושה ענינים נפרדים, אלא תלויים זה בזה, ובקר אחד לכולם, וד"ל.

ה. עיין זכות אבות א', חלק שני.

מד"ר ויצא פר' ע' סי' ח', ט', והאבן גדלה על פי הבאר (בראשית כ"ט-ב') זו זכות אבות וכו' ד"א והנה באר בשדה זו סנהדרין וכו' והאבן גדלה ע"פ הבאר זה מופלא שבבית דין וכו', בחינת מופלגי וחריפי הדור, ד"א וכו' והאבן גדלה זה יצר הרע וכו' וגללו את האבן וגו' (בחינת תשובה) שמשם היו שומעין את התורה וכו' ר' יוחנן פתר לה וכו' והאבן גדלה זו שכינה וכו' (אפשר שזה בחינת היראה בחינת אשה יראת ה')

כאור - לפי השגת רביז"ל, כל הדרשות בפסוק, והאבן גדלה על פי הבאר, דברי אלהים חיים הם, כי כולם תלויים זה בזה - וכוליה איתנייהו ביה - והיינו, והאבן גדלה וגו' זה מופלא שבבית דין. והלא על ידי מופלגי וחריפי הדור מאירין את היראה על כן האבן הגדלה זה גם השכינה (בחינת היראה). והלא על ידי היראה מתנוצץ זכות אבות, הרי גם זכות אבות בכלל האבן הגדלה. וכן על ידי התנוצצות האבות נתעורר תשובה בעולם, ועל כן אחר כך באים אל וגללו את האבן וגו' (בחינת התשובה).

ו. עיין הרהורים ו', חלק שני.

מד"ר משפטים פר' ל"א סי' ט"ו, אלהים לא תקלל וגו' (שמות כ"ב-כ"ז), ר"מ אומר, על הכל הזהיר הקב"ה על דייני ישראל שהם מלמדים אותן משפט וכו'

- ז. כְּשֶׁהוֹלֵךְ מֵרַב לְרַב, אִזְּ צָרִיךְ לְחַזֵּק אֶמוּנָתוֹ בְּאַחֲדוֹת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, כִּי הַלְמוּד מֵהֶרְבֵּה מְלַמְּדִים מִזִּיק לְאֶמוּנַת הַיְחֻוד. וְכֵן הֵרַב שָׁיֵשׁ לוֹ אֶמוּנַת הַיְחֻוד, הוּא יָכוֹל לְהֵאִיר לְכָל תַּלְמִיד וְתַלְמִיד כָּפִי כַחוֹ, וְכָל תַּלְמִיד אֵינּוּ שׁוֹמֵעַ אֶלָּא מֵה שְׂצָרִיךְ לוֹ וְלֹא יוֹתֵר.
- ח. הֵרַב הַמְלַמֵּד אֶת תַּלְמִידוֹ בְּזֶה הַדְּרָךְ, הֵינּוּ שְׂלֵא יִשְׁמִיעַ אוֹתָם אֶלָּא לְכָל אֶחָד יִשְׁמִיעַ מֵה שְׂצָרִיךְ לוֹ לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר, עַל־יְדֵי זֶה זוֹכֵה, שְׂמַגְלִין פָּנִים הַנָּאִים וְהַמְשַׁבְּחִים שְׁבַתוֹרָה.

מראה מקומות השלם

למה הזהיר עליהם לפי שהם מזהירים את ישראל מן עבודת כוכבים וכו' רמז

פירוש - כי על ידי שהם מלמדים אותן משפט (פוסקים), הרי גם מזהירים אותן מן ע"ו, כי הלא עצם לימוד הפוסקים מבטלין הרהורי ע"ו.

ע"ן פוסק ג'. (מד"ר ויקרא פר' ג' סי' ו'), תורת אמת היתה בפיהו וגו' בשלום ובמישור הלך אתי וגו' (מלאכי ב'ו'), תורת אמת היתה בפיהו, שלא אסר את המותר ולא התיר את האסור. בשלום ובמישור הלך אתי, שלא הרהר אחר דרכי המקום וכו'. רמז רחוק)

פירוש - כיון שלא אסר את המותר וכו', הרי למד פוסקים, ועל כן לא הרהר וכו' כי הם מבטלין הרהורי עבודת כוכבים.

ז. ע"ן אמונה ז', חלק שני.

מד"ר יתרו פר' כ"ט סי' א', אנכי ה' אלהיך וגו' (שמות כ"ב'), הה"ד, השמע עם קול אלהים מדבר וגו' (דברים ד'ל"ג), המינים שאלו את ר' שמלאי א"ל אלוהות הרבה יש בעולם וכו' חזר ר' לוי ופירשה וכו' אלא קול ה' בבח, בבח של כל אחד ואחד וכו' לא בשביל ששמעתם קולות הרבה תהיו סבורין שמא אלוהות הרבה יש בשמים אלא תהיו יודעים שאני הוא ה' אלהיך וכו' רמז

פירוש - לשמע הרבה קולות היה ח"ו מקום למעות ולסמות מאמונת היחוד. וע"כ, ההולך מרב לרב ושומע הרבה קולות, צריך לחזק אמונתו באחדות השי"ת, שלא יזיק לו לאמונת היחוד. וכן הרב, בעל אמונת היחוד, מאיר לתלמידים - בכחו של כל אחד ואחד - כי קול ה' בבח - בכחו של כל אחד ואחד. וע"כ כל תלמיד ותלמיד מקבל הארה, אך ורק כפי כחו הוא, ואינו שומע אלא מה שצריך לו.

ח. שם סי' ב', ד"א, אנכי ה' אלהיך וגו', הה"ד, פנים בפנים דבר ה' עמכם וגו' (דברים ה'ד') אמר ר' אבדימי דמן חיפה, כ"ב אלף ירדו עם הקב"ה לסיני וכו'

ט. כְּשֶׁהִתְלַמֵּיד שׁוֹמֵעַ תּוֹרָה מִהֶרֶב וְנִתְפַּטֵּל רְצוֹנוֹ כְּנֶגֶד רְצוֹן הָרֵב, כִּזְכָּר
יֵדַע שְׂשׂוּמַע, כִּי כְּשֶׁלֹּא נִתְפַּטֵּל רְצוֹנוֹ אֶף-עַל-פִּי שְׂשׂוּמַע אֵינוֹ שׁוֹמֵעַ.
גַּם כְּשֶׁנִּתְפַּטֵּל הֶרְגָּזוֹתָיו בְּשַׁעַת הַשְּׂמִיעָה, יֵדַע גַּם-כֵּן שְׂשׂוּמַע.

י. בְּשַׁעַת שֶׁהִתְלַמֵּיד בָּא לְשִׁמְעַת תּוֹרָה מִפִּי הָרֵב, אֲזִי גַם הָרַע שֶׁל הַתְּלַמִּיד,
הֵינּוּ הַקְּלָפוֹת שֶׁנִּבְרְאוּ עַל-יְדֵי הָרַע שָׁלוֹ, בָּאִים גַּם-כֵּן לְשִׁמְעַת וְלִיִּנְקָה,
אֲבָל עַל-יְדֵי שֶׁכָּל תְּלַמִּיד אֵינוֹ שׁוֹמֵעַ אֶלָּא הַשִּׁיחַ לְנִשְׁמָתוֹ כְּנֹזֵק לְעֵיל,
עַל-יְדֵי זֶה בּוֹרְחִים הַקְּלָפוֹת וְאֵינָם יְכוּלִים לְשִׁמְעַת. אֲבָל יֵשׁ קְלָפָה
דְּקָה שֶׁהִיא קְרוּבָה לְקַדְשָׁהּ, וְהִיא אֵינָה בּוֹרַחַת אֶלָּא כְּשִׂישׁ בַּתּוֹרָה
יְשׁוּעַת יִשְׂרָאֵל, אֲזִי הִיא גַם-כֵּן בּוֹרַחַת. וְסִימָן לְדַבָּר: "וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֶת
חֹתָנָו", לְמָאן דְּאָמַר יִתְרוֹ קֹדֶם מִתֵּן-תּוֹרָה בָּא וְהִלֵּךְ לוֹ.

מראה מקומות השלם

הנאים והמשוכחים וכו' רמז

באור - לפי השגת רבינו"ל, מתובל דרשה זו עם הדרש בסימן הקודם במדרשו. ובדרך זה הנלמד
מהדרשה הקודמת, זוכה שמגלין פנים הנאים והמשוכחים שבתורה.

ט. שם סי' ד', א"ר לוי, שני דברים שאלו ישראל מלפני הקב"ה, שיראו כבודו
וישמעו קולו והיו רואין את כבודו ושומעין את קולו וכו' וכתוב, ואת קלו
שמענו מתוך האש וגו' (דברים ה"כ"א) ולא היה בהם כח לעמוד, שכיון שבאו
לסיני ונגלה להם פרחת נשמתם על שדבר עמהם שנאמר, נפשי יצאה בדברו
וגו' (שיר השירים ה"ו) וכו' לכך נאמר, שמעה עמי ואדברה וגו' (תהלים
נ"ז). (ונפש היא בחינת רצון)

באור - הרי שמיעת תורה מפי הרב, בבחינת ואת קלו שמענו וגו', נחשבת לשמיעה רק אם
היא בבחינת, נפשי יצאה בדברו וגו', הנאמר במעמד הר סיני, ואת קלו שמענו וגו', והיינו
ביטול הרצון - כי הנפש הוא הרצון. ועל זה נאמר, שמעה עמי ואדברה וגו', כי בצורה
כזאת של יציאת הנפש, והוא ביטול הרצון, היא השמיעה האמיתית, כי ללא ביטול הרצון
והרגשותיו בשעת השמיעה, אע"פ ששומע, אינו בכלל שומע.

י. שם סי' ה', ד"א, אנכי ה' אלהיך וגו', הה"ד, אנכי הגדתי והושעתי והשמעתי
ואין בכם זר ואתם עדי נאם ה' ואני אל (ישעיה מ"ג"ב), אנכי הגדתי למצרים
שברחתם וכו' והושעתי אתכם שנאמר, ויושע ה' ביום ההוא את ישראל וגו'
(שמות י"ד"ל) והשמעתי וכו' ואין בכם זר שנאמר, וישלח משה את חתנו וגו'
(שמות י"ח"כ"ז), מיד בחדש השלישי וגו' (שמות י"ט"א) ואתם עדי נאם ה' ואני
אל, אנכי ה' אלהיך. רמז

- יא. המוציא דברי תורה בפיו, נצול מדין סקילה.
 יב. לאו בכל מקום אדם זוכה לסגל תורה ומעשים טובים, בשביל זה הקדוש ברוך הוא מסבב סבובים, שיצא זה האדם ממקום הזה למקום אחר.

מראה מקומות השלם

פירוש - הרי מבואר במדרש, כי רק לאחר, ואין בכך זה, שנאמר וישלח משה את חתנו וגו' מיד בחדש השלישי וגו', הוכשר מעמד מתן תורה. והיות וביתרו היתה הקליפה דקה שהיא קרובה לקדושה, על כן לא הוכשר מתן תורה, אלא לאחר, אנכי הגדתי והושעתי והשמעתי את ישועת ישראל, והיא קריעת ים סוף, ואין בכך זה - כי ברחו גם קליפת יתרו הקרובה לקדושה, ואתם עדי וגו' - הוכשר המעמד הקדוש של מתן תורה לישראל

יא. מד"ר כי תשא פר' מ"א סי' ה', ויתן אל משה ככלתו לדבר אתו וגו' (שמות ל"א-י"ח), מהו ככלתו, אר"ש בן לקיש, כל מי שהוא מוציא דברי תורה ואינן ערבין על שומעיהן ככלה שהיא ערבה לבעלה נוח לו שלא אמרן וכו'.

ושם בסי' ו', לחת אבן וגו' (שם), ולמה של אבן, שרובן של עונשין שבתורה בסקילה וכו' ד"א, לחת אבן, כל מי שאינו משים לחייו כאבן הזו אינו זוכה לתורה.

עיין עירובין נ"ד., וא"ר אלעזר, מ"ד לחת אבן, אם אדם משים עצמו את לחייו כאבן זו שאינה נמחית, תלמודו מתקיים בידו וכו'.

וברש"י שם, כאבן זו שאינה נמחית מפני דריסת רגלי בני אדם, כך לחייו אינן נלאין מלחזר על למודו וללמד לאחרים. רמז

פירוש - רביז"ל, כדרכו בקדש, שילב שתי הדרשות יחד במשמעות לחת האבן וגו', כי הכל דברי אלהים חיים, והיינו, שיוציא דברי תורה בפיו, ויהיו ערבין לשומעיהן, וישים לחייו וכו' וללמד אחרים, ואז ינצל מדין סקילה המרומז בלחת אבן, ואם מקיים הדרש של משים לחייו כאבן - ניצל מהדרש השני של לחת אבן, והוא עונש סקילה, וזה לעומת זה.

יא. מד"ר כי תשא פר' מ"ד סי' א', פתח ר' תנחומא בר אבא, גפן ממצרים תסיע וגו' (תהלים פ"ט') למה נמשלו ישראל לגפן, אלא מה הגפן כשבעליה מבקשין שתשביח, מה הם עושין, עוקרין אותה ממקומה ושותלין אותה במקום אחר והיא משבחת, כך כיון שבקש הקב"ה להודיע ישראל בעולם מה עשה, עקרן ממצרים והביאן למדבר והתחילו מצליחים שם והתחילו מקבלין התורה ואומרים, כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע (שמות כ"ד-ז') ויצא להם שם בעולם שנאמר, ויצא לך שם בגוים ביפך וגו' (יחזקאל ט"ז-ד). רמז

פירוש - הרי לגפן נמשלו ישראל, וע"כ לפעמים אין הוא זוכה לתורה במקום זה, והקב"ה מסבב סיבובים שיצא למקום אחר.

- יג. כְּשֶׁאָדָם לֹמֵד עַד שְׁנַת־יָנַע, בְּזֶה מִמַּתִּיק דִּינָיו וּמְעוֹרֵר רַחֲמִים, גַּם עַל־יְדֵי זֶה מְעוֹרֵר רַחֲמִים אֶצֶל אָבִיו בְּקִבְרָה.
- יד. עַל־יְדֵי תוֹרָה בָּא לְאֻמוּנָה, וְעַל־יְדֵי אֻמוּנָה בָּא לְקְדוּשַׁת־הַשֵּׁם.
- טו. זְכִי הִרְאוֹת יְכוּלִין לְהַפִּיר אֶת הָאָדָם, מִי רַבּוֹ שְׁלֵמְדוֹ תוֹרָה. וְדוֹקָא בְּשִׁמְפִירִין אֶת תַּאֲרַ פְּנֵי הָרַב, כִּי עַל־יְדֵי הַהֲלָכוֹת שְׁלֵמֵד מֵרַבּוֹ, נַעֲשֶׂה פְּנֵי הַתְּלָמִיד כְּתַאֲרַ פְּנֵי הָרַב, כִּי הַהֲלָכָה הוּא חֲכָמְתוֹ הַמְּאִיר תַּאֲרַ פְּנָיו (חֲכָמַת אָדָם תְּאִיר פְּנָיו), וּכְשֶׁמִּקְבֵּל הַהֲלָכָה מִקְּבֵל חֵלֶק מִתַּאֲרַ פְּנָיו, וּלְפִי רַבּוּי הַהֲלָכוֹת פֶּן נִתְרַבֶּה חֵלְקֵי תַּאֲרַ פְּנָיו.
- טז. עַל־יְדֵי קְדוּשַׁת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ הַהֲתַנַּשְׂאוֹת שֶׁל רֵאשֵׁי הַדּוֹר בְּתַקְפָּה וְעוֹ, וְעַל־יְדֵי זֶה נִחְשָׁב בְּעֵינֵי כָל הַמַּצְוֶה שֶׁל הַכְּנַס־תְּאוֹרָחִים, וְעַל־יְדֵי זֶה הַלּוֹמְדִים זוֹכִים שְׁהֲלָכָה כְּמוֹתָם.

מראה מקומות השלם

- יג. מד"ר תולדות פר' ס"ג סי' א', ר' לוי אומר, מנין אתה אומר שכל מי שיש לו בן יגע בתורה, שהוא מתמלא עליו רחמים וכו' אין לי אלא לב אביו של בשר ודם, מנין שאפי' הקב"ה מתמלא רחמים עליו בשעה שהוא יגע בתורה וכו' רמז.
- יד. עיין אמונה ט"ז, חלק שני.
- טו. מד"ר ויצא פר' ע"ד סי' י"ב, ר' יוחנן אומר, בזכות קדושת השם. ר' לוי אומר, בזכות אמנה ובזכות תורה וכו'.
- הרי שלוש זכויות אלו שייכות אחד להם, ושלוכים זה בזה, ואלו דברי אלהים חיים כי תורה מכיאה לאמונה ואמונה לקידוש השם.
- טז. מד"ר וישב פר' פ"ד סי' ח', וישראל אהב את יוסף וגו' (בראשית ל"ג), רבי יהודה ורבי נחמיה. ר' יהודה אומר, שהיה זיו איקונין שלו דומה לו. ר' נחמיה אומר, שכל הלכות שמסרו שם ועבר ליעקב מסרן לו.
- באור – ולפי השנת רביז"ל, תואמים דברי שניהם, כי ע"י ההלכות שקבל יוסף מיעקב, זכה לקבל גם תואר פניו.
- טז. עיין הכנסת אורחים ג', חלק שני.
- מד"ר בשלח פר' כ"ה סי' ח',
- הוא מרומים ישכן מצדות סלעים משגבו לחמו נתן מימיו נאמנים (ישעיה ל"ג ט"ז)
- ד"א, הוא מרומים ישכן, זה הקב"ה, שנאמר, מרום וקדוש אשכון וגו' (ישעיה

יז. מי שפחמיר לאחרים ומקל לעצמו ואומר על מה שלא שמע ששמע, על-ידי זה אינו זוכה לראות ביפי המלך, כי הקלפה של אדום שהיא יראה רעה, מחשיך מאור עיניו מלהסתכל ביפי פני המלך.

לשון הרע

א. המספר לשון הרע, הקדוש-ברוך-הוא אומר לשר של גיהנם: אני עליו מלמעלה ואתה עליו מלמטה. ותקנתו - יעסק בתורה וישפיל דעתו גם על-ידי זה לא יבוא לידי לשון הרע.

מראה מקומות השלם

ג"דט"ו (רמז, לקדושת השי"ת). מצדות סלעים משגבו, זה דוד שנאמר, ה' סלעי ומצודתי וגו' (תהלים י"ח-ג') (רמז, להתנשאות של ראשי הדור שהוא בתוקף). לחמו נתן, זה אברהם, שנאמר, ואקחה פת לחם וגו' (בראשית י"ח-ה') (רמז, להכנסת אורחים). מימיו נאמנים, זו התורה, שנאמר, הוי כל צמא לכו למים וגו' (ישעיה ג"ה-א') (רמז, שהלומדים זוכים שהלכה כמותם) רמז רחוק.

יז. עיין הוראה ה'.

מד"ר שם, ד"א, לחמו נתן מימיו נאמנים, זה הקב"ה שמפקד לבני תורה, אל תהא אומר על מה שלא שמעתי, שמעתי. ולא תהא אוסר לאחרים ומתיר לעצמו אלא וכו' ואני מראה לך יופי פנים אל פנים שנאמר, מלך ביפיו תחזינה עיניך וגו' (ישעיה ל"ג-י"ז) אמרו ישראל, האיך אנו רואים פניך והלא מסרתנו ביד אדום שנאמר, דחילה ואמתני וגו' (דניאל ז'-ז') אמר להם, אל תיראו מהם וכו'. רמז

לשון הרע

א. ערבין פ"ו: סי' ז' = מ"מ מוהרנ"ת

אמר רב חסדא אמר מר עוקבא, כל המספר לשון הרע אומר הקב"ה לשר של גיהנם, אני עליו מלמעלה ואתה עליו מלמטה נדוננו וכו'. א"ר חמא בר חנינא, מאי תקנתם של מספרי לשון הרע, אם ת"ח הוא, יעסוק בתורה וכו'. ואם עם הארץ הוא, ישפיל דעתו וכו' רבי אחא ב"ר חנינא אמר, סיפר וכו' אלא מאי תקנתו שלא יבא לידי לה"ר, אם ת"ח הוא, יעסוק בתורה ואם ע"ה הוא ישפיל דעתו וכו'.

- ב. על-ידי לשון הרע מגדיל עוונותיו כנגד שלש עברות.
- ג. מלתא דמתאמרה באפי מרא או באפי תלתא, לית בה משום לשנא בישא.
- ד. האי לשנא בישא, אף-על-גב דלקבולי לא מבעי, למיחש מיבעי.
- ה. מי שדובר רע על ישראל, לסוף שיחלה על פיו.
- ו. כשאין אהבה בין ישראל נעשים הולכי רכיל, ועל-ידי הולכי רכיל נעשים לצים.
- ז. בני-אדם שאוהבים זה את זה, מתר לומר זה לזה מאיזה דבר

מראה מקומות השלם

- ב. שם, סי' ח', תנא דבי ר' ישמעאל, כל המספר לה"ר מגדיל עונות כנגד ג' עבירות וכו'. = מ"מ מוהרנ"ת*
- ג. שם, אמר רבה, כל מילתא דמיתאמרא באפי מרה לית בה משום לישנא בישא וכו' אמר רבה בר רב הונא, כל מילתא דמיתאמרא באפי תלתא לית בה משום לישנא בישא וכו'. = מ"מ מוהרנ"ת*
- ד. נדה ס"א., סי' כ"ד, אמר רבא, האי לישנא בישא אע"פ דלקבולי לא מיבעי, למיחש ליה מיבעי.*
- ה. וכידו רצפה וגו' (ישעיה ו"ו). עיין רש"י, אמר הקב"ה למלאך, רצוין פה שאמר דלטוריא על בני.
- עיין יבמות מ"ט: סי' ט"ו, אמר ישעיה, ידענא ביה דלא מקבל וכו' אמר שם איבלע בארזא אתיוה לארזא ונסרוהו כי מטא להדי פומא נח נפשיה משום דאמר, ובתוך עם טמא שפתים אנכי ישב וגו' (ישעיה ו"ה) הרי נענש ישעיה הנביא בפיו, כי דבר לש"ה על עם ישראל.*
- ו. איש מרעהו השמרו וגו' וכל רע רכיל יהלך ואיש ברעהו יהתלו וגו' (ירמיה מ"ג'ד')
- פירוש – איש מרעהו השמרו, היו נשמרים זה מזה – כי אין אהבה ביניהם, ועל ידי זה, וכל רע רכיל יהלך, ולכסוף באו לידי, ואיש ברעהו יהתלו – נעשו לצים.
- ז. ויוחנן בן קרח וגו' באו אל גדליהו המצפתה (ירמיה מ"י"ג) (עיין ספר החינוך)
- באור – הגה כתיב, והבור אשר השליך שם ישמעאל את כל פגרי האנשים אשר הכה ביד גדליהו וגו' (ירמיה מ"א"ט). והקשו בגמ', נדה ס"א., סי' כ"ד, וכי גדליהו הרגן והלא ישמעאל הרגן.

שְׁשִׁמַע מֵאִיזָה אָדָם, גַּם חִבְרוּ מִתֵּר לְקַבֵּל דְּבָרָיו וְאִין בּוּ מִשּׁוּם
לְשָׁנָא בִישָׂא.

ת. על־ידי לשון הרע אין לאדם חֶשֶׁק לְלַמֵּד, גַּם מְבַנֶּה אֶת הַצְּדִיק.

מראה מקומות השלם

אלא, שמתוך שהיה לו לחוש לעצת יוחנן בן קרח ולא חש, מעלה עליו הכתוב כאילו הרגן. אמר רבא, האי לישנא בישא, אע"פ דלקבולי לא מבעי, למיחש ליה מיבעי. והנה, הא דאמר רבא וכו' למיחש ליה מיבעי, הרי הביא רביו"ל לעיל סעיף ד'. ואשר ע"כ נראה, כי רביו"ל השיג ולמד, כי אע"פ דהא דרבא נלמד מהא דאיתא לעיל מיניה בגמ', ממעשה של גדליה ויוחנן בן קרח, בכל זאת, בעלמא צריך אמנם למיחש, אבל לא לקבל, וד"ל. אבל לא כן, במעשה של גדליה וכו' עצמה, שהמדובר הוא, בשני אוהבים זה לזה, ולגודל אהבתו את חבירו, בא להזהירו מפני סכנה הנשקפת לו, במעשה ובאופן כזה – הרי צריך לספר לחבירו מה שהוא יודע, וגם חבירו צריך לקבל דבריו. ועד כדי כך, שהאסון שבא אח"כ בגלל שגדליה לא רצה לקבל דברי יוחנן בן קרח, ואמר לו – כי שקר אתה דבר וגו' (ירמיה מ"ט"ז), נחשב כאילו הרגן גדליה.

וזהו נראה לענ"ה, מה שחילק רביו"ל בין סעיף ד' לסעיף ז'. בסעיף ד' המדובר הוא, סתם בעלמא, וע"כ לקבולי לא מיבעי ולמיחש מיבעי, וזהו מימרא דרבא שם. (וגם זה, אמנם, נלמד ממעשה דגדליה). אבל בסעיף ז', המדובר בבני אדם שאוהבים זה את זה. והמכוון בזה נראה ברור, כי מה שמספר לו, הוא ענין של סכנה גופנית או נזק ממוני לחבירו, שלגודל אהבתו אליו – מספר לו ענין זה, וע"כ מותר לומר גם לקבל את זה, ואין בזה משום לישנא בישא בכלל.

ועיין בספר החנוך, סי' רל"ו וז"ל, שנמנענו מרכילות וכו' שלא נלך אליו ונספר לו "פלוני מדבר כך וכך", אלא אם כן תהיה כונתנו לסלוק הנזקין ולהשבית ריב וכו'. הרי לך, כל הנ"ל בבאור דברי רביו"ל (ובכונת דברי הרב בזה).

ח. ואתה שנאת מוסר וגו' פִּיךְ שִׁלַּחַת בְּרַעְיָא וְגו' כִּבְנֵי אִמְךָ תִּתֵּן דְּפִי (תהלים ג' י"ז, י"ט, כ')

באור – ואתה שנאת מוסר וגו' – אין לך חֶשֶׁק לְלַמֵּד, וזה בגלל, פִּיךְ שִׁלַּחַת בְּרַעְיָא – ע"י לשון הרע שדברת, וגם עי"ז, כבן אמך תתן דפי – תכזה את הצדיק.

(עיין לימוד ע"ג) תורת ה' תמימה משיבת נפש וגו' (תהלים י"ט ח'). עיין (בשיחות שאחר סיפורי מעשיות) שיחות הר"ן סי' צ"א, וז"ל, סגולה להתמדה וכו' וזהו תורת ה' תמימה, היינו, כשתורת ה' היא תמימה בלי שום חסרון ומום דהיינו, כשנוהרין לבלי לדבר ולבלי למצוא שום חסרון בשום ישראלי שהוא אות מהתורה, נמצא שאז תורת ה' תמימה בלי שום חסרון ומום, אזי היא משיבת נפש, כי אז דייקא זוכין לאהבת התורה ומרגישים מעם מתיקות התורה שמשיבה את הנפש וכו'.

ימיקו וידברו ברע עשק וגו' ומי מלא ימצו למו (תהלים ע"ג ח', י')

- ט. מלשון הרע נצול על-ידי אמת.
- י. כִּשְׁשׁוּמֵר אֶת עֲצָמוֹ מִלְּשׁוֹן הָרַע, עַל-יְדֵי זֶה לֹא יִחַרֵּשׁ רָעָה עַל חֵבְרוֹ.
- יא. מִי שְׂאִין מְקַבֵּל לְשׁוֹן הָרַע עַל צְדִיק, עַל-יְדֵי זֶה יִזְכֶּה לְהַמְנוֹת עִם הַצְדִּיקִים.
- יב. גִּסּוֹת מִבֵּיא אֶת הָאָדָם לְדַבֵּר בְּגִנּוֹת בְּנֵי-אָדָם.

מראה מקומות השלם

- עיין רש"י, ימיקו את רעיהם. ומי מלא ימצו למו, ומים של פלג המלא הם ד"ת, הם נחשבים למו תמצית ומזלזלים בעיניהם.
- פסחים ק"ג: = מ"מ מהר"צ.
- ט. נצר לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה (תהלים ל"ד-י"ד)
- פירוש - מסיפא לרישא מידרש, נצר לשונך מרע - תזכה להנצל מלשון הרע, ושפתיך מדבר מרמה - אם לא תדבר שקר ומרמה, אלא אמת.
- ה' הצילה נפשי משפת שקר מלשון רמיה (תהלים ק"ב-ב')
- פירוש = ה' הצילה נפשי משפת שקר, ועל ידי זה אנצל, מלשון רמיה - מלשון הרע.
- עיין אמת מ"ג. ודבר אמת בלבבו לא רגל על לשנו וגו' (תהלים ט"ו-ב'ג').
- י. דברו הוות ומרמות כל היום יהגו (תהלים ל"ח-י"ג)
- באור - דברו הוות ומרמות, ע"י שדברו לשון הרע, כל היום יהגו - יחרשו רעות כל היום.
- עד אנה תהותתו על איש וגו' (תהלים ס"ב-ד') ופירש רש"י, לשון מחשבה ודיבור.
- באור - ושתי המשמעויות נכללו בו. והיינו, עד אנה תדברו לשון הרע על איש, ועל ידי זה עד אנה תחשבו עליו רעה.
- איש בליעל כרה רעה ועל שפתו כאש צרבת (משלי ט"ז-כ"ז)
- באור - ומסיפא לרישא מידרש. איש בליעל כרה רעה - אם בליעל זומם רעה על חבירו, הרי זה בגלל, ועל שפתו וגו' - מפני שלא נשמר מלשון הרע.
- יא. פסחים פ"ז:, סי' מ', אמר ר' יוחנן, מפני מה זכה ירבעם בן יואש מלך ישראל להמנות עם מלכי יהודה, מפני שלא קבל לשון הרע על עמוס וכו'.
- יב. חדושי אנדות תענית כ':, סי' מ"ה, ד"ה ובלבד שלא וכו' ובלבד שלא היא עושה דבר המרגיל אותו לעשות כן. דהיינו, שלא יהיה דעתו גסה, שהוא מרגילו לעשות כן לספר בגנות בני אדם וכו'.

- יג. לשון הרע אין אומרו, עד שכוּפּר בְּעֵקֶר וְחוּטָא בְּשָׁמַיִם וּבְאָרֶץ.
 יד. מוֹתֵר לוֹמֵר לְשׁוֹן הָרַע עַל בַּעַל הַמַּחְלָקֶת.
 טו. מוֹצִיא שֵׁם רַע עַל חֲבֵרוֹ, אִין לוֹ מְחִילָה עוֹלָמִית.
 טז. עַל-יְדֵי לְשׁוֹן הָרַע אִין מְקַבֵּל פְּנֵי הַשְּׂכִינָה.
 יז. הַמְּסַפֵּר בְּלְשׁוֹן הָרַע וְהַמְּקַבֵּל, רְאוּי לְהַשְׁלִיכוֹ לְכָלְבַּיִם.
 יח. תְּקוּן לְלְשׁוֹן הָרַע – אַמִּירַת הַקְּטָרֶת.
 יט. עַל-יְדֵי לְשׁוֹן הָרַע נִגְעִים בָּאִים עָלָיו וּמַגְדִּיל עוֹנוֹת עַד לְשָׁמַיִם וְרְאוּי לְסַקְלוֹ בְּאָבֶן.

מראה מקומות השלם

- יג. ירושלמי פאה, פ"א הל"א, סי' י"א, רבי יסא בשם רבי יוחנן, זה שהוא אמר לשה"ר, אינו אומרו עד שהוא כופר בעיקר וכו' כל העבירות אדם חוטא בארץ ואלו חוטאין בשמים ובארץ וכו'.
- יד. ירושלמי שם, סי' י"ג, רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן אומר, מותר לומר לשה"ר על בעלי המחלוקת. מ"ט, ואני אבוא אחרוך ומלאתי את דבריך (מלכים א', א' י"ד).
- טו. ירושלמי פ"ח יומא, סי' ו', אמר ר' יוסא, בשאר כל העבירות, אבל במוציא שם רע על חברו אין לו מחילה עולמית.
- טז. סנהדרין ק"ג, סי' ר"א, ואמר רב חסדא א"ר ירמיה בר אבא, ארבע כתות אין מקבלין פני שכינה וכו' כת מספרי לשון הרע וכו' סוטה מ"ב. = מ"מ מהר"צ.
- יז. מכות כ"ג, סי' י"ז, וא"ר ששת משום רבי אלעזר בן עזריה, כל המספר לשון הרע וכל המקבל לשה"ר וכו' ראוי להשליכו לכלבים וכו'. פסחים ק"ח. = מ"מ מהר"צ.
- יח. זבחים פ"ח, סי' כ"ב, והא אמר ר' יהושע בן לוי, שני דברים לא מצינו להן כפרה בקרבנות ומצינו לו כפרה ממקום אחר ואלו הן, שפיכות דמים ולשון הרע וכו' ולשון הרע מקטורת וכו' ותנא דבי רבי ישמעל, על מה קטורת מכפרת על לשון הרע וכו'.
- יט. ערכין ט"ו, סי' ז' = מ"מ מוהרנ"ת ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זימרא, כל המספר לשון הרע, נגעים באים

חלק שני

א. על-ידי לשון הרע נתפס בתפיסה.

ליצנות

א. על-ידי ליצנות יהיה לו נושאים הרבה והם ימשלו בו. גם נכשל

בנאוף, גם אשתו מושלת בו.

ב. על-ידי ליצנות הולך ונופל. גם בא למדת שקר, ונע ונד ממקום

למקום.

ג. על-ידי חנפה בא ליצנות.

מראה מקומות השלם

עליו וכו' ואמר ר"ל, כל המספר לה"ר, מגדיל עונותיו עד לשמים וכו' א"ר חסדא

אמר מר עוקבא, כל המספר לה"ר, ראוי לסקלו באבן וכו'.

חלק שני

א. מד"ר וארא פר' ז' סי' א', לא היה יוסף ראוי לינתן בבית האסורין אלא י'

שנים מפני שהוציא דבה על י' אחיו וכו'.

ליצנות

א. עמי נגשיו מעולל ונשים משלו בו וגו' (ישעיה ג' י"ב)

עיינ רש"י, נגשיו מעולל, ליצנים הם. ונשים משלו בו, נשים נואפות משלו בו וכו'

רמו.

ב. למען ילכו וכשלו אחר וגו' לכן שמעו דבר ה' אנשי לצון וגו' כי שמנו

כזב מחסנו ובשקר נסתרנו; מדי עברו יקח אתכם וגו' (ישעיה כ"ח

י"ג, י"ד, ט"ו, י"ז)

עיינ תרגום, מדי עברו יקח אתכם, בזמן מעדוהי יגלי יתכון וגו'

הרי, אנשי לצון ילכו וכשלו אחר - הולכים ונופלים. גם, כי שמנו כזב מחסנו ובשקר נסתרנו -

כאו למדת השקר. וכן, מדי עברו יקח אתכם - יגלו, יהיו נע ונד וכו'.

ג. בחנפי לעגי וגו' (תהלים ל"ה ט"ז)

עיינ רש"י, בשביל חניפות של ליצנות וכו'.

- ד. על-ידי ליצנות באים יסורים.
- ה. על-ידי ליצנות אין לו חכמה.
- ו. הליצנות היא מתעבת את האדם על הקדוש-פרוך-הוא ועל הבריות.
- ז. על-ידי ליצנות בא שרפה.
- ח. הלועג על דברי חכמים, נדון בצואה רותחת.
- ט. כל ליצנותא אסירא חוץ מליצנותא דעבודה זרה.
- י. קשה ליצנות, שתחלתו יסורין וסופו פליה.
- יא. המתלוצץ - מזונותיו מתמעטין ונופל בגיהנם ומביא פליה לעולם.

מראה מקומות השלם

- ד. ועתה אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם וגו' (ישעיה כ"ח"ב) עיין רש"י, מוסריכם, יסורין.*
עבודה זרה י"ח: = מ"מ מהר"צ
א"ר אלעזר, כל המתלוצץ, יסורין באין עליו שנאמר, ועתה אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם.
- ה. בקש לץ חכמה ואין וגו' (משלי י"ד"ו) = מ"מ מוהרנ"ת.
- ו. ותועבת לאדם לץ (משלי כ"ד"ט) עיין רש"י, ליצנות היא המתעבת את האדם על הקב"ה ועל הבריות.
- ז. אנשי לצון יפיחו קריה וגו' (משלי כ"ט"ח) עיין רש"י, יפיחו, ילהיבו כלהבת אש וכו'.
- ח. עירובין כ"א: סי' ט', ולהג הרבה יגיעת בשר (קהלת י"ב י"ב) אמר רב פפא בריה דרב אחא בר אדא משמיה דרב אחא בר עולא, מלמד שכל הלועג על דברי חכמים נידון בצואה רותחת וכו'.
- ט. גיטין נ"ז, סי' כ"ג, דאמר מר, כל המלעיג על דברי חכמים נידון בצואה רותחת.
- ט. סנהדרין ס"ג: סי' ק"ג, א"ר נחמן, כל ליצנותא אסירא, חוץ מליצנותא דעבודה כוכבים דשריא וכו'.
- י. ע"ז י"ח: סי' ל"ט, א"ר אלעזר, קשה היא, שתחלתו יסורין וסופו כליה.*
- יא. שם, אמר רב קטינא, כל המתלוצץ מזונותיו מתמעטין וכו'

מריבה

- א. אין תקומה במלחמה על-ידי העברת השבועה.
 ב. מי שרודף את חברו, הקדוש-ברוך-הוא מביא עליו רעה, פרי שישבח את חברו מלרדוף אותו.
 ג. על-ידי קריאת הלל יושיע לך הקדוש-ברוך-הוא מאויבך.
 ד. על-ידי כבוד התורה אדם נצול משונאיו.

מראה מקומות השלם

אמר רבי שמעון בן לקיש, כל המתלוצץ נופל בגיהנם וכו'
 אמר רבי חנילאי בר חנילאי, כל המתלוצץ גורם כליה לעולם שנאמר, ועתה אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם כי כלה ונחרצה וגו' (ישעיה כ"ח"ב*)

מריבה

- א. חרם בקרבך ישראל לא תוכל לקום לפני איביך עד הסירכם החרם מקרבכם (יהושע ז"י"ג)
 מעל עכן בחרם יריחו ועבר על שבועת יהושע.
 וישאל שאול באלהים הארד אחרי פלשתים התתנם ביד ישראל ולא ענהו וגו' (שמואל א', י"ד-ל"ז)
 עבירת יונתן על שבועת שאול אביו, באכילתו ביערת הדבש.
 ב. ומלאך בא אל שאול וגו' כי פשטו פלשתים וגו' וישב שאול מרדף אחרי דוד וגו' (שמואל א' כ"ג-כ"ז, כ"ח)
 הרי הביא הקב"ה על שאול את הפלשתים, כדי שירפה מרדף אחרי דוד.
 ג. מהלל אקרא ה' ומן איבי אושע (תהלים י"ח-ד') = מ"מ מוהרנ"ת
 מהלל אקרא ה' ומאיבי אושע (שמואל ב', כ"ב-ד')
 באור - מהלל אקרא ה', אקרא את ההלל לפני ה', ומן איבי אושע.
 ד. עיין כבוד כ"א.
 והיה כל מחמד עיניך ישימו בידים וגו' והדבר הזה לא אוכל לעשות וגו' (מלכים א', כ"ו, ט')
 עיין רש"י ד"ה כל מחמד עיניך, חמדה מתוך חמדה, זה ספר תורה וכו'
 אמר אחאב בלבו, דבר גדול זה מבקש וכו' לפיכך ויקרא לכל זקני הארץ, אע"פ שהיו עובדין עבודת גלולים, היו מכבדין את התורה, עכ"ל.

- ה. קָדַם הַמְלַחְמָה צָרִיךְ תְּפִלָּה לַה' יִתְבָּרַךְ.
ו. בְּכָל פַּעַם שְׂאָדָם נוֹפֵל מֵאֲמוֹנָתוֹ, הוּא מְמַשִּׁיךְ עָלָיו מִתְנַגֵּד גָּדוֹל וְעֵשִׂיר.
ז. בְּשְׂאָדָם מִתְפַּלֵּל עַל שׁוֹנְאָיו, יִתְפַּלֵּל בַּבֶּקֶר.
ח. הַסְתַּכְלוֹת בְּכָל פַּעַם עַל הַשָּׁמַיִם זֶהוּ מְבַטֵּל שְׁנֵאת הָאוֹיְבִים.
ט. בְּשִׁשׁוֹכַח אֶת הָעֲנִיִּים אֵין מְנַצֵּחַ.
י. עֲנִי – שְׁהִרְשָׁע רֹדֵף אוֹתוֹ, תִּדַע שֶׁהוּא בַּעַל-גְּאוּהָ.

מראה מקומות השלם

- ועיין כל הענין, ומוכן קצת.
באור – כי בזכות כיבוד התורה, שלא רצו לתת אותה לבן הדרד מלך ארם, ניצלו מהם ונצחו במלחמה.
ה. שאל ממני ואתנה גוים נחלתך וגו' (תהלים ב' ח') פירש רש"י, התפלל אלי בכל עת שאתה בא להלחם באויביך.
כי יצא עמך למלחמה וגו' והתפללו וגו' (מלכים א', ח' מ"ד) (דברי הימים ב', ו' ל"ד).
ו. ה' מה רבו צרי רבים קמים עלי (תהלים ג' ב'), עיין רש"י, רבים קמים עלי, בני אדם גדולים בתורה גדולים בחכמה גדולים בעושר וכו'.
רבים אמרים לנפשי אין ישועתה לו באלהים סלה (שם, פסוק ג') (בחינת נפילה מאמונה)
באור – רבים קמים עלי, מתנגדים גדולים ועשירים, וכל זה למה ומדוע, כי הרי, רבים אמרים לנפשי אין ישועתה לו וגו' – כי נפלתי מאמונתי, ואין ישועתה לו באלהים – ואין אני בוסח בהש"ת.
ז. ה' בקר תשמע קולי בקר אערך לך ואצפה (תהלים ה' ד') עיין רש"י, בקר תשמע קולי, בבוקר אני קורא לך עליהם שהוא עת משפט ברשעים וכו'. ואצפה, שתעשה בהם שפטים.
הרי בבוקר הוא עת להתפלל על שונאיו, ושיעשה בהם שפטים.
ח. להשבית אויב ומתנקם כי אראה שמיד וגו' (תהלים ח' ג', ד') רמז פירוש – להשבית אויב ומתנקם, בכדי לבטל מעליך שנאת האויבים ומתנקמים, כי אראה שמיד – הרי טוב ומועיל לזה ההסתכלות על השמים.
ט. כי לא לנצח ישכח אביון וגו' (תהלים ט' י"ט)
באור – כי לא לנצח, כי אין מנצח, ישכח אביון – אם שוכח את העניינים.
י. בגאות רשע ידלק עני וגו' (תהלים י' ב')

- יא. מי שהוא נצחן, הקדוש־ש־ברוך־הוא שוכח אותו ומסתיר פניו ממנו.
- יב. כשאתם מצר, אויביו נתרוממים.
- יג. מי שהוא נצחן, בא לידי שכחה.
- יד. מריבה בא לאדם כשפא לאדם איזהו מצוה והוא משלחה ואינו מקימה.
- טו. מי שעושה מריבה עם הצדיקים, בידוע שמשבותיו רעים.

מראה מקומות השלם

- יא. שכח אל הסתיר פניו כל ראה לנצח (תהלים י"א)
 באור - שכח אל הסתיר פניו כל ראה, השי"ת שוכח ומסתיר פניו ואינו רואה, לנצח - את הנצחן.
- עד אנה ה' תשכחני נצח וגו' (תהלים י"ג ב')
- באור - עד אנה ה' תשכחני, נצח - אותי הנצחן.
- יב. יגון בלבבי יומם עד אנה ירום איבי עלי (שם, פסוק ג')
- באור - יגון בלבבי יומם, צער בלבי כל היום, עד אנה ירום איבי עלי - כי ע"י הצער מתרוממים איבי עלי.
- יג. תשכחני נצח (שם, פסוק ב')
- פירוש - תשכחני נצח - הנצחן בא לידי שכחה.
- יד. כסאסאה בשלחה תריבנה וגו' (ישעיה כ"ח')
- פירוש - כסאסאה, באותה מדה, בשלחה - כמו ששלחת ממך את המצוה הבא לידך ולא קימת אותה, והרי זה כמו שרכת עם המצוה, תריבנה - כך באותה מדה תבא לידי מריבה עם אנשים.
- טו. וכלי כליו רעים הוא זמות יעץ לחבל ענוים וגו' (ישעיה ל"ב ז')
- באור - וכלי כליו רעים הוא זמות יעץ - הרמאי מחשבותיו רעים, לחבל ענוים - לריב עם הצדיקים.
- דברו הוות ומרמות כל היום יהגו (תהלים ל"ח י"ג)
- באור - דברו הוות, ידברו אלי דברי שברון רוח וענינים רעים - רבו עם הצדיק, ומרמות כל היום יהגו - ומחשבות רעות ושקרים כל היום יחשבו.
- כל היום דברי יעצבו עלי כל מחשבתם לרע (תהלים ג"ו י')
- עייין רש"י, כל היום דברי יעצבו, מעציבים אותי רודפי וכו'.
- הרי כל מחשבות רודפי (הרודפים ורכים עם הצדיק) לרע.

- טו. לפעמים המקום גורם מריבה לאדם.
- יז. מי שיש לו שונאים יכניע את עצמו, על ידי זה יצילהו הקדוש ברוך הוא משונאיו.
- יח. פשיש לאדם שונאים, והוא מתפש בכל מיני חפוש למצא להם אהבה, על ידי זה יהיו כאפס וכאין.
- יט. פשיש לאדם אויבים, ואינו חושב איך לנקם בהם אלא, הוא דבוק בשמחת השם ותפרך, על ידי זה הקדוש ברוך הוא נותן לו כח לנקם מהם.
- כ. הנואפים – לרב הם פעלי מריבה לצדיקים.

מראה מקומות השלם

- אשר חשבו רעות בלב כל יום יגורו מלחמות (תהלים ק"מ"ג')
 הרי אלה שכל יום יגורו מלחמות עם הצדיק, חשבו רעות בלב.
- טז. וישב עמי בנוה שלום וגו' (ישעיה ל"ב"י"ח) מובן קצת
 באור – בנוה שלום – במדור של שלום. והיגו, המקום בעצמו נושא עליו השם "שלום", כי הוא גורם לשלום. וכן הוא להיפך, יש מקום הגורם למריבה.
- יז. ובשפלה תשפל העיר (שם, פסוק י"ט) עיין רש"י ובשפלה, שנשפלו ישראל עד עכשו. תשפל עיר, מטרפולין של פרס וכו' רמז
 פירוש – ובשפלה, ע"י השפלות של ישראל, יזכו, תשפל עיר – להשפלת שונאיהם פרס, וינצלו מהם.
- (ואפשר, דדרש, עיר – מלשון שונא, כמו – עיר ובהלות (ירמיה מ"ו"ח'),
 עיין רש"י שם, ויש פותרים, עיר-לשון שונא וכו'
 וע"כ באור, ובשפלה – ע"י שפלות, תשפל עיר – יושפל ויכנע השונא, וינצל ממנו)
- יח. תבקשם ולא תמצאם אנשי מצתך יהיו כאין וכאפס אנשי מלחמתך (ישעיה מ"א"י"ב)
 באור – תבקשם, על ידי שתבקש שונאיך לאהוב אותם, על ידי זה, ולא תמצאם אנשי מצתך, יהיו כאין וכאפס וגו' – הם בטלים ומבוטלים.
- יט. תזרם ורוח תשאם וגו' ואתה תגיל בה' וגו' (שם, פסוק מ"ז)
 באור – תזרם ורוח תשאם וגו', הרוח תשאם ותפור אותם מאליהם, ואתה אל תחשוב איך לנקום בהם, ואתה תגיל בה' וגו' – אלא אתה תהיה דבוק בשמחת השי"ת וכו'.
- כ. זרע מנאף וגו' על מי תרחיבו פה וגו' (ישעיה נ"ז"ג, ד')

- כא. כְּשֵׁישׁ הַכְּנָעָה, עַל־יְדֵי זֶה אֵין מוֹרָא בְּמַלְחָמָה. כְּאֵלוֹ הוּא יוֹשֵׁב בְּמִצּוֹר.
- כב. מִי שֶׁהוּא נִצָּחַן, בָּא עָלָיו חֵלָאִים לְאֵין מֶרְפֵּא.
- כג. שְׁנַיִם שְׁמֵרִיבִים וְהוֹלְכִים לְדוֹן לְפָנָי הַשֵּׁר שֶׁל עֵבוֹ"ם, עַל־יְדֵי זֶה הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מְבִיא עֲלֵיהֶם מַכָּה, שְׂאֵין לָהּ רְפוּאָה.
- כד. לְפַעֲמִים הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מְחַזֵּק לֵב הַרְשָׁעִים כְּנֶגֶד הַצְּדִיקִים בְּמַרְיבָה, כְּדֵי שְׂיִהְיֶה לָהֶם מַפְלָה.
- כה. מִי שְׁנֹתֵן כְּבוֹד לְזָקֵן, הוּא נִצּוֹל מְמַלְחָמָה.

מראה מקומות השלם

באור – הרי פסוקים אלו המשכם של הפסוקים הקודמים: הצדיק אבד וגו' כי מפני הרעה נאסף הצדיק יבוא שלום וכו' ואתם קרבו הנה וגו' זרע מנאף וגו' על מי תרחיבו פה וגו'.

- כא. אספי מארץ כנעתך יושבת במצור (ירמיה י"י"ז) רמו פירוש – עיין רש"י, אספי מארץ כנעתך וכו' ומנחם פירש, כנעתך לשון הכנעה ושפלות. ואספי, לשון שחיה – שחי והשפילי יותר משפלות ארץ את הכנעתך וכו'. ולפי דברי רבינו"ל – אספי מארץ כנעתך יושבת במצור – אם יש לך מורא במלחמה, כאלו את יושבת במצור. הרי אספי מארץ כנעתך – כי ע"י הכנעה, יבוטל מורא זה.
- כב. כאבי נצה ומכתי אנושה מאנה הרפא וגו' (ירמיה ט"ו"ח) רמו פירוש – כאבי נצה, הכאבים של הנצחון, ומכתי אנושה מאנה הרפא – הם חולאים לאין מרפא.
- כג. אין דן דינד למזור רפאות תעלה אין לך (ירמיה ל"ג) רמו דק פירוש – אין דן דינד, כשאין בית דין ישראל דן דינד, למזור רפאות תעלה אין לך – הקב"ה מביא עליך מכה שאין לה רפואה.
- וירא וגו' ויהודה את מזרו וגו' וישלח אל מלך ירב והוא לא יוכל לרפא לכם ולא יגהה מכם מזור (הושע ה'י"ג), עיין רש"י, וישלח, יהודה. אל מלך ירב, זה אחז שנתן שוחד לתגלת פלאסר לעוזרו וכו'. והוא לא יוכל לרפוא לכם וכו' כי חלק אחז את בית ה' ויתן למלך אשור ולא לעזרה לו.
- כד. כי מאת ה' היתה לחזק את לבם לקראת המלחמה את ישראל למען החריםם וגו' (יהושע י"א"ב) הרי חזק ה' את לב הרשעים ללחום בישראל (הצדיקים) למען החריםם – כדי שיהיה להם מפלה.
- כה. והארץ שקמה ממלחמה (יהושע י"ד"ט"ו), עיין רש"י, ומדרש אגדה וכו' אברהם אבינו הוא שגרם להם, שהארץ שקמה ממלחמה ארבעים שנה שנתעכבו במדבר,

- כו. מי שמגיד ריבו לפני הקדוש-ברוך-הוא, רואה נקמתו בשונאיו.
 כז. על-ידי המחלקת בא דלות.
 כח. מי שחולק עם שכניו, לסוף שיהיה לעג לאויביו.
 כט. מי ששומע חרפתו ושותק, נקרא חסיד, והקדוש-ברוך-הוא שומר את נפשו.
 ל. התפלה בהתלהבות עד שהתלהבות בא לו בפנים, על-ידי זה נופלים ונתלהמים שונאיו.
 לא. מי שהוא טוב וישר מנעוריו, על-ידי זה פשיש לו איזה מחלקת, יתנדבו לבם של הרבה בני-אדם ויתחברו אליו לעזור לו.

מראה מקומות השלם

- בשכר שכבדו את הזקן בקרית ארבע, שאמר לו נשיא אלהים אתה בתוכנו וגו' (בראשית כ"ג'ו').
- כו. אראה נקמתך מהם כי אליך גליתי את ריבי (ירמיה י"א"ב; ושם, כ"י"ב)
- כז. עיין פסחים מ"ט. ומחלוקות רבות באות עליו. ועיין רש"י שאין לו כמה לשלם = מ"מ הר"ר נתן צבי קעניג
- כח. תשימנו מדון לשכנינו ואיבינו ילעגו למו (תהלים פ"ז)
- כט. באור - תשימנו מדון לשכנינו, ועל ידי הריב והמחלוקת עם השכנים, ואיבינו ילעגו למו.
- לא. שמרה נפשי כי חסיד אני וגו' (תהלים פ"ב), ואמרו רבותינו ז"ל, שאני שומע חרפתי ושותק. עיין רש"י, וזה לשונו: כי חסיד אני, שאני שומע גדופי וחרפתי, ויכולת בידי להנקם, ואני שותק. כך הוא, באגדת תהלים. = מ"מ מוהרנ"ת
- ל. אש לפניו תלך ותלהט סביב צריו (תהלים צ"ג), שמעתי בשמו ז"ל.
- באור - אש, תפלתו כה בהתלהבות, לפניו חלך - עד שהתלהבות באה לו בפנים, ועל ידי זה, ותלהט סביב צריו - שונאיו נופלים ונתלהמים מסביבו.
- לא. עמך נדבת ביום חילך בהדרי קדש מרחם משחר לך טל ילדתך (תהלים ק"ג)
- עיין רש"י, עמך נדבת ביום חילך, כשתאסוף חיל לרדוף אחריהם יתנדבו עמך ואוהביך לצאת עמך וכו'. בהדרי קדש מרחם משחר, זאת תהיה לך בזכות הדרת קדושה שהיה בך מבטן אמך וכו'. לך טל ילדתך, לך יחשב ילדותך דרכי ישר שהנהגת בהם בילדותך יהיה לך לנועם כטל וכו' = מ"מ מוהרנ"ת

- לב. מי שמסית ומונע את חברו מדרך הטוב, אינו יכול לקום נגד אויביו בשעת מריבה ומלחמה.
- לג. על-ידי ודוי יתבטל מעליך מחשבות שונאיות.
- לד. הבעל-מחלקת - בידוע שהוא אוהב פשע.
- לה. מי שהוא עצור במלין, לא יוכל אותו שום אדם.
- לו. בשמתנגדים חולקים על חסידים ורוצים לבטל אותם ממלאכת-שמים, על-ידי זה נופלים ונבזים בעיני עצמן.
- לז. לנצחון תאמר קפיטל "על השמינית".
- לח. מי שמבקר את החולה, הקדוש-ברוך-הוא אינו מוסר אותו ביד שונאיו.

מראה מקומות השלם

- לב. ראש מסבי וגו' במהמרות בל יקומו (תהלים ק"מ"י, י"א)
פירש רש"י, ראש מסבי וכו' האומרים להסב אותי מעליך וכו'. במהמרות, במלחמות ותגר וכו'.
הרי המסית אינו יכול לקום נגד אויביו בשעת מריבה ומלחמה.
ויכשלום בדרכיהם שבילי עולם וגו' כרוח קדים אפיצם לפני אויב וגו' (ירמיה י"ח"ט"ו, י"ז)
- לג. גלפענ"ד רמז רחוק מאד, וענית ואמרת וגו' [היינו הוידוין] ארמי אבד אבי וגו' (דברים כ"ד)
[שלבן בקש לעקור את הכל ולא הצליח והיינו ביטול מחשבת השונא] = מ"מ צמח
- לד. אהב פשע אהב מצה וגו' (משלי י"ז"י"ט) = מ"מ מוהרנ"ת
הרי אוהב פשע אוהב מצה - אוהב לעשות מחלוקת, וע"כ בעל מחלוקת - בידוע, שאוהב פשע.
- לה. ועצר במלין מי יוכל (איוב ד"ב) = מ"מ מוהרנ"ת
באור - ועצר במלין, מי שהוא עצור במלין, מי יוכל - אף אחד לא יוכל לו.
- לו. ויהי כאשר שמעו כל אויבינו וגו' ויפלו מאד בעיניהם וגו' (נחמיה ו"ט"ז), עיין רש"י, ויפלו מאד בעיניהם, נפלו הם עצמם בעיניהם, שהיו מואסים בעצמם וכו'.
הרי המתנגדים (הגוים) שרצו לבטל אותם ממלאכת שמים (בנין החומה) נפלו ונבזו בעיני עצמם.
- לז. על השמינית לנצח (דברי הימים א', ט"ז"כ"א)
באור - על השמינית, קפיטל "על השמינית", לנצח - אומרים אותו בכדי לנצח.
- לח. אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו ה' ה' ישמרהו וגו' ואל תתנהו בנפש אויביו (תהלים מ"א"ב, ג') = מ"מ מוהרנ"ת והרב

לפ. מי שיש לו שונאים יאמר כל היום תפלות ובקשות ואל יפסק פיו מתפלות ובקשות, על-ידי זה יושיע לו הקדוש-ברוך-הוא ואויביו יבושו.

מ. מי שהוא נרדף, יזכה לבנים ובני בנים.

מא. מי שיש לו שונאים, יבקש רבים, שיבקשו עליו רחמים, ויהיה לו שלום מן השונאים.

מב. כשיש לך שונאים למטה, בידוע שיש לך שונאים למעלה.

מראה מקומות השלם

עיין רש"י, אל דל, חולה לבקרו וכו'. ה' ישמרהו וכו' למי שמבקרו ומטיב לו.
לפ. אלהי פלמני מיד רשע וגו' ימלא פי תהלתך כל היום וגו' פי יספר צדקתך כל היום תשועתך וגו'. ובסוף המזמור: גם לשוני כל היום תהנה צדקתך כי בשו כי חפרו מבקשי רעתי (תהלים, מזמור ע"א). רוב המזמור מדבר מזה).
= מ"מ מוהרנ"ת

הרי לאחר ריבוי תפלות ובקשות כל היום, ללא הפסק, מושיע לו הקב"ה, ואויביו יבושו.
כי הושעתנו מצרינו ומשנאינו הבישות. באלהים הללנו כל היום וגו' (תהלים מ"ד-ח, ט')

באור - כי הושעתנו מצרינו ומשנאינו הבישות, וכל זה בזכות, באלהים הללנו כל היום - לאחר בקשות ותפלות כל היום ללא הפסק.

גימין ז'. השכם והערב עליהן לבית המדרש וכו' ופי' המהרש"א לעסוק בתפילה
= מ"מ מהר"צ

מ. ואני כזית רענן בבית אלהים וגו' (תהלים נ"ב-י'), עיין רש"י, ואני, הנרדף עתה, בידך אהיה כזית רענן, בכנים ובבני בנים, בבית הקב"ה.

מא. פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי (תהלים נ"ה-י"ט), עיין רש"י, מקרב לי, מן המלחמות הבאים עלי. כי ברבים היו עמדי, כי זאת עשה לי, בשביל הרבים שהיו בעזרתי להתפלל עלי וכו'.

מב. שאפו שורדי כל היום כי רבים לחמים לי מרום (תהלים נ"ו-ג')

באור - שאפו שורדי כל היום, שונאי רוצים לבלעני כל היום, כי רבים לחמים לי מרום - כי רבים הם שונאי למעלה.

עיין סנהדרין ק"ג:, סי' ר"ג, אמר רבי שמעון בן לקיש וכו' כיון שנעשה אדם רש מלמטה נעשה רש מלמעלה. עיין רש"י, כיון שנעשה אדם רש מלמטה, שיש לו

- מג. על-ידי לימוד השונאים ישובו אָחור.
 מד. על-ידי בַּטְחוֹן לא יוכלו השונאים להִרַע לָךְ.
 מה. על-ידי הַכְנָעָה יִפְלוּ השונאים בַּמְצוּדָה, שֶׁהֵכִינוּ לָךְ.
 מו. מִי שֶׁמִּתְפַּלֵּל כָּל הַיּוֹם, עַל-יְדֵי זֶה בָּא בּוֹשָׁה עַל אוֹיְבָיו.
 מז. מִי שֶׁהִרַע לְשׁוֹנָאוֹ שֶׁל הַצַּדִּיק, עַל-יְדֵי זֶה יִזְכֶּה לְנִצְחַת תְּמִיד.
 מח. כְּשֶׁבִנִי-אָדָם דּוֹבְרִים עִלְיָךְ, תִּלְמַד בְּכָל לַיְלָה אֲנָדָה.

מראה מקומות השלם

- שונאין ואין רוח הבריות נוחה הימנו. נעשה רש מלמעלה, בידוע, ששונאים אותו מלמעלה וכו'.*
- מג. אז ישובו אויבי אחר ביום אקרא וגו' (תהלים נ"ז"י). אקרא - מלשון, מקרא ולימוד.
 באור - אז ישובו אויבי אחר, ביום אקרא - ביום שאלמד.
 ועיין שם סיום הפסוק הקודם: הלא בספרתך. ועיין רש"י שפירש, ומנחם חברו, לשון ספר ממש. ויתכן שדרש רביז"ל, חיבור סוף פסוק זה עם מקרא השני, בדרך זה:
- הלא בספרתך (עם לימוד הספר) אז ישובו אויבי אחר ביום אקרא. רמו
- מד. באלהים בטחתי לא אירא מה יעשה אדם לי (שם, פסוק י"ב)
- מה. רשת הכינו לפעמי כפף נפשי כרו לפני שיחה נפלו בתוכה סלה (תהלים נ"ז"ז) = מ"מ מוהרנ"ת
- באור - רשת הכינו לפעמי, המצודה שהכינו שונאי לפסיעותי, כפף נפשי - הרי על ידי הכנעתך, כרו לפני שיחה נפלו בתוכה - הם בעצמם נפלו כבור שחפרו לי.
- מו. גם לשוני כל היום תהנה צדקתך כי בשו כי חפרו מבקשי רעתי (תהלים ע"א-כ"ד)
- באור - גם לשוני וגו', כל היום אני מתפלל, ועל ידי זה, כי בשו כי חפרו מבקשי רעתי, בא בוש על אויבי.
- מז. נצח כל הרע אויב בקדש (תהלים ע"ד-ג')
- פירוש - נצח, יזכה לנצח תמיד (נצח, תרתי משמע), כל הרע - כל מי שהרע, אויב בקדש - לאויבו של הקודש (לאויבו של הצדיק).
- מח. יום ליום יביע אמר ולילה ולילה יחזה דעת אין אמר ואין דברים וגו' (תהלים י"ט-ג', ד')
- יחזה דעת, פירש רש"י, לשון הנדה.

מט. שני צדיקים אינם יכולים לדור בעיר אחת, עד שיהיה להם אמת.

נ. על ידי בטחון אויביו לא ישמחו בצרתו.

נא. מי שאין מביש פני חברו, לא ישמחו אויביו עליו.

נב. מי שיש לו הרבה שונאים, בידוע שהשנאה שלא כדיון, כי אי אפשר שיצאו כלם ידי חובתו כנגדו.

נג. פשיש לאדם שונאים, ואחר-כך קם עליו איש אחד מרעיו ואנשיו גם הוא לחלק עליו, הוא סימן שהבעלי-מחלקת שלו יהיו נכשלים ונופלים.

מראה מקומות השלם

באור - יום ליום יביע אמר, כשבני אדם דוברים עליך תמיד, ולילה ללילה יחזה דעת - תלמוד ככל לילה אנדה, ועל ידי זה, אין אמר ואין דברים - יפסקו ויבטלו כל הדיבורים עליך. רמז דק

מט. אמת צדקו יחדו (שם, פסוק י')

באור - אמת, רק עם אמת, צדקו יחדו - יכולים שני הצדיקים לדור ביחד - בעיר אחת. רמז דק

עיני בנאמני ארץ לשבת עמדי וגו' (תהלים ק"א"ו')

באור - עיני בנאמני ארץ, עיני בצדיקים שיש להם אמת, לשבת עמדי - לדור ביחד עמדי.

נ. אלהי בך בטחתי וגו' אל יעלצו אויבי לי (תהלים כ"ה"ב')

באור - אלהי בך בטחתי וגו', ועל ידי הבטחון, אל יעלצו אויבי לי - לא ישמחו אויבי בצרתי.

נא. אל אבושה אל יעלצו אויבי לי (שם) רמז

פירוש - אל אבוש, לא אבייש פני חברי, ועל ידי זה, אל יעלצו אויבי לי.

נב. ראה איבי כי רבו ושנאת חמם שנאוני (תהלים כ"ה"י"ט)

פירוש רש"י, ושנאת חמם, שלא כדיון.

באור - ראה איבי כי רבו, ראה כי איבי רבים הם, ועל כן בידוע, ושנאת חמם שנאוני - שנאתם שלא כדיון הוא.

נג. בקרב עלי מרעים לאכל את בשרי צדי ואיבי לי המה כשלו ונפלו (תהלים כ"ז"ב')

(ומרעים, כמו שלשים מרעים דשמשון (שופטים י"ד"י"א) וכיוצא).

באור - בקרב עלי מרעים לאכל את בשרי, אם קמים עלי רעים לחלוק עלי, צדי ואיבי לי המה כשלו ונפלו - סימן הוא, שהבעלי מחלוקת שלי יכשלו ויפלו.

נד. מי שיש לו אמונה, אינו ירא מאויבים.
 נה. על-ידי תפלה בשועה אויביו אינם שמחים עליו.
 נו. מי שיש לו שונאים, ואינו יודע אם יפל בידם אם לאו, יסתכל
 אם נופל ממדרגת עבודת השם ותברך, בידוע שיהיה נמסר
 בידם.

נו. למחלקת ילמד מסכת סכה.
 נח. מחלקת בא על-ידי חבורת רשעים.
 נט. על-ידי עצבות גם האוהבים יחלקו עליך.

מראה מקומות השלם

נד. שם מבואר. וסיים, לולא האמנתי וגו'.
 (עיין ברש"י, לולא האמנתי וגו', אם לא שהאמנתי בהקב"ה, כבר קמו בי אותם עדי שקר וכלוני
 וכו')
 הרי האמונה בהקב"ה, היא היא הנותנת כח וחזק להאדם, ואינו ירא מאויבים.
 נה. ולא שמחת איבי לי. ה' אלהי שועתי אליך וגו' (תהלים ל"ב, ג')
 באור – ולא שמחת איבי לי, זה בגלל, ה' אלהי שועתי אליך וגו' – כי תפלתי היתה בשועה.
 נו. חייתני מיורדי בור (תהלים ל"ד)
 באור – חייתני, החיית אותי, וידעתי כי לא אפול בידי שונאי, מיורדי בור – מעובדא זו, שחייתני
 מיורדי בור – שלא הייתי בין היורדים ממדרגתם בעבודת ה'.
 ולא הסגרתני ביד אויב העמדת במרחב רגלי (תהלים ל"א)
 (העמדת במרחב רגלי – ר"ל, בעבודת ה').
 באור – ולא הסגרתני ביד אויב, וזה ידעתי כי, העמדת במרחב רגלי – לא נפלתי בעבודת ה'
 ולא ירדתי ממדרגתי.

רבים רדפי וצרי מעדותיך לא נשיתי (תהלים קי"ט-קנ"ו)
 באור – רבים רדפי וצרי, בכל זאת, מעדותיך לא נשיתי – לא ירדתי ממדרגתי בעבודת ה', ועל
 כן ידעתי כי לא אפול בידם.

נו. תצפנם בסכה מריב לשנות (תהלים ל"א-כ"א) = מ"מ מוהרנ"ת
 באור – תצפנם, ותגן עליהם, בסכה – בלימוד מסכת סוכה, מריב לשנות – ממחלוקת.
 נח. תסתירם בסתר פניך מרכסי איש תצפנם בסכה מריב לשנות (שם, כנ"ל).
 עיין רש"י מרכסי איש, מחבורי רשעים המתקשרים יחד להרע להם.
 באור – תסתירם וגו' מרכסי איש וגו', תגן עליהם מחבורת רשעים, ועל ידי זה תציל אותם,
 מריב לשנות – ממחלוקת.

נט. לבי סחרחר וגו' אהבי ורעי מנגד נגעי יעמדו וגו' (תהלים ל"ח-י"א, י"ב)

- ס. אין מריבה מצויה בביתו אלא עד שתכלה תבואה מביתו.
- סא. לפעמים פשהרבה צדיקים חולקים על צדיק אחד גם הקדוש ברוך הוא מסכים עמהם אף שהאמת עם הצדיק האחד, והצדיקים ממשיכין את רצון הקדוש ברוך הוא עמהם.
- סב. הקורא לחברו רשע, רשאי לירד לתוך אפנותו ולמעט מזונותיו עד שלישי.
- סג. אם אין לאדם חברים ואוהבים, נח לו שימות.

מראה מקומות השלם

- פירש רש"י, לבי סחרחר, מוקף יגון כו'.
- באור - לבי סחרחר וגו', על ידי שאני מוקף יגון - בעצבות, אהבי ורע מנגד וגו' - גם אהבי ורעי חולקים עלי.
- ס. ב"מ נ"ט, סי' פ"ז, אמר רב יהודה, לעולם יהא אדם זהיר בתבואה בתוך ביתו, שאין מריבה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא על עסקי תבואה שנאמר, השם גבולך שלום חלב חטים ישביעך (תהלים קמ"ז"ד). אמר רב פפא, היינו דאמרי אינשי, כד משלם שערי מכדא נקיש ואתי תיגרא בביתא.*
- סא. שם, סי' י"ז, (במחלוקת רבי אליעזר וחכמים בתנור עכנאי) אשכחיה רבי נתן לאליהו. א"ל, מאי עביד קוב"ה בההוא שעתא. א"ל, קא חיך ואמר, נצחוני בני, נצחוני בני וכו'.*
- סב. ב"מ ע"א, סי' כ"ד, תניא, א"ר יוסי וכו' אדם קורא לחבירו רשע, יורד עמו לחייו וכו'.
- עיינ שם ברש"י ד"ה יורד עמו לחייו וכו' ואני שמעתי, רשאי לירד לתוך אומנותו של חבירו ולמעט מזונותיו של חבירו. וקשה בעיני, שיתירו חכמים וכו'.
- ועיינ בתוספות, כתוב בתשובות הגאונים בשם רב צדוק גאון, יורד עמו לחייו, רשאי לשרוף שלישי תבואתו. ותימה גדול וכו'.*
- קידושין כ"ח. דתניא הקורא לחבירו וכו' רשע יורד עמו לחייו. עיי"ש לשון רש"י = מ"מ מהר"צ
- סג. ב"ב פ"ז, סי' ל"ג, אמר רבא, היינו דאמרי אינשי, או חברא כחברי דאיוב, או מיתותא.
- ועיינ רש"י, או חברא וכו' אם אין לו לאדם אוהבים, נח לו שימות
- תענית כ"ג. = מ"מ מהר"צ

- סד. כל הדברים נבראים בַּבְּחִינַת זְכָר וְנִקְבָּה. אֶפְלוּ מְלָכִים; יֵשׁ מֶלֶךְ בְּחִינַת זְכָר וְיֵשׁ מֶלֶךְ בְּחִינַת נִקְבָּה, וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא מְרַחֵקֵן זֶה מִזֶּה כִּי שְׁלֹא יַחְרִיבוּ אֶת הָעוֹלָם.
- סה. בַּעַל־מְרִיבָה - אֶף־עַל־פִּי שֶׁהוּא לְמִדָּן, אֶל תִּכְבֵּד אוֹתוֹ.
- סו. בַּמָּקוֹם מְרִיבָה שֵׁם הַשָּׂטָן.

מראה מקומות השלם

סד. ב"ב ע"ד; ס"י ס"ג, א"ר יהודה אמר רב, כל מה שברא הקב"ה בעולמו, זכר ונקבה בראם ואף לויתן נחש בריח ולויתן נחש עקלתון זכר ונקבה בראם ואלמלא נזקקין זה לזה מחריבין כל העולם כולו. מה עשה הקב"ה, סירס את הזכר והרג הנקבה וכו' שנאמר, ביום ההוא יפקד ה' וגו' על לויתן נחש בריח ועל לויתן נחש עקלתון והרג את התנין אשר בים (ישעיה כ"ד א') וכו'. רמז (עיי' רש"י, ישעיה שם), על לויתן נחש בריח וגו' ת"י, על מלכא דאתרברב כפרעה מלכא קדמאה ועל מלכא דאתגאי כסנחריב מלכא תנינא וכו'. עקלתון וכו' ואומר אני, לפי שאלו שלש אומות חשובות מצרים ואשור וכו'. לויתן נחש בריח, הוא מצרים. לויתן נחש עקלתון, הוא אשור. והרג את התנין אשר בים, הוא צור שהוא ראש והיא יושבת בלב ימים. וכן כתיים, קרויים איי הים.)

ועיי' רימב"א (רשב"א) שם.*

סה. גימין ל"א; ס"י ז' - ס"ב, ס"י מ"א, רב הונא ורב חסדא הוו יתבי, חליף ואויל גניבא עליהו. אמר חד לחבריה, ניקום מקמיה, דבר אוריין הוא. א"ל אידך, מקמי פלגאה ניקום? וכו'.*

סו. ועתה הניח ה' אלהי לי מסביב אין שמן וגו' (מלכים א', ה"י"ח)

הרי כשאין מלחמות ואין מריבה, אין שמן. וכן להיפך.

ויקם ה' שמן לשלמה את הדד האדמי וגו' (מלכים א', י"א-י"ד)

הרי קורא הכתוב לכעל המריבה, שמן. כי במקום מריבה שם השמן.

חלק לבם עתה יאשמו וגו' (הושע י"ב), עיי' רש"י ד"ה עתה יאשמו וכו' לפי מדרש אגדה, גדול השלום שאפי' ישראל עבדו עכו"ם ושלום ביניהם, אין השמן מקטרג ביניהם שנאמר, חבור עצבים אפרים הנח לו (הושע ד"י"ז). ושנוי המחלוקת, שנאמר, חלק לבם עתה יאשמו, יש פתחון פה לשמן לקטרג.

גימין ג"ב, ס"י י"ד, הנהו בי תרי דאיגרי בהו שמן, כל בי שמשו הוו קא מנצו בהדי הדדי. איקלע ר"מ להתם וכו' עד דעבד להו שלמא. שמעיה דקאמר, ווי אפקיה ר"מ להתוא גברא מביתיה.*

- סז. מי שְׁמַקְנִים קְרִיאַת־שְׁמַע שְׁחֲרִית וְעֶרְבִית, אֵינוֹ נִמְסָר בְּיַד שׁוֹנְאָיו.
 סח. עַל־יְדֵי תוֹרָה וּגְמִילוּת־חֶסֶדִים אוֹיְבָיו נוֹפְלִים לְפָנָיו.
 סט. עַל־יְדֵי רְדִיפָה הַנֶּרְדָּף נִכְשָׁר לְקַרְבָּן לְפָנֵי אֱלֹקִים.
 ע. לְעוֹלָם תִּצְדַּד לְהַצִּיל אֶת הַנֶּרְדָּפִים.
 עא. אֵין הָעוֹלָם מְתַקְנִים אֶלָּא בְּשִׁבִיל מִי שְׁבוֹלֵם אֶת פִּיו בַּשָּׁעַת מְרִיבָה.
 עב. מִי שֶׁשׁוֹכַח דְּבַר אֶחָד מִתְלַמּוּדוֹ, עַל־יְדֵי זֶה קָמִים עָלָיו בְּעֵלֵי מַחְלָקָת.

מראה מקומות השלם

הרי לאחר שעשו שלום ביניהם, לא היה מקום לשמן ביניהם. וכן להיפך.

- סז. סוטה מ"ב., סי' ק"ח,
 ואמר אליהם שמע ישראל וגו' (דברים כ"ג) מאי שנא, שמע ישראל. א"ר יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי, א"ל הקב"ה לישראל, אפי' לא קיימתם אלא קריאת שמע שחרית וערבית, אין אתם נמסרים בידם.
 סח. ב"ק י"ז., סי' ה', א"ר יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי וכו' כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים וכו' איכא דאמרי, אויביו נופלין לפניו וכו'.
 סט. ב"ק צ"ג., סי' מ', א"ר אבהו, לעולם יהא אדם מן הנרדפין ולא מן הרודפין, שאין לך נרדף בעופות יותר מתורים ובני יונה, והכשירן הכתוב לגבי מזבח. מובן באור - כי בגלל שהן נרדפין בעופות, הכשירן הכתוב לגבי מזבח.
 ע. שם בחידושי אנגדות, לעולם יהא אדם מן הנרדפין וכו' לא קאמר לעולם יהא אדם נרדף, דמיירי אף באדם שאינו נרדף. אלא דקאמר, שיהא עם הנרדפין ומצדד להצילן מן הרודפים וכו'.
 עא. חולין פ"ט., סי' ל"ט, א"ר אילעא, אין העולם מתקיים אלא בשביל מי שכולם את עצמו בשעת מריבה וכו'.
 עב. תמורה פ"ז., סי' א', א"ר יהודה אמר רב וכו' מיד תשש כחו של יהושע ונשתכחו ממנו ש' הלכות ונולדו לו שבע מאות ספקות, ועמדו כל ישראל עליו להורגו וכו'.
 הרי ברגע ששכח מתלמודו, קמו עליו בעלי מחלוקת.
 עיין פסחים מ"ט., סי' י"ב, ותלמודו משתכח ממנו ומחלוקות רבות באות עליו וכו'.
 ברש"י, ומחלוקות וכו' מחמת ששכח תלמודו וכו'.

- עג. על־ידי מחלֶקֶת שְׁחוֹלְקִין על הצדיק, נְתַעוֹרְרִים מִלְחָמוֹת.
- עד. כְּשֶׁדוֹבְרִים על הָאָדָם, אִזִּי יֵשׁ כַּח בַּיִצָר הָרַע לְהַגְבִּיר אֶת עֲצֻמוֹ
על זֶה הָאָדָם, שְׁדוֹבְרִים עָלָיו, וְצָרִיד לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל זֶה.
- עה. מִי שֶׁשָּׁקְשָׁה לְקַבֵּל פְּיוֹם, הוּא מְעַלְמָא דְנוֹקְבָא.
- עו. לְמַרְיבָה, הַשָּׁבִים וְהָעֶרֶב לְבֵית־הַמְּדַרְשׁ וּלְמַד תּוֹרָה. אוֹ כְּשֶׁאִי

מראה מקומות השלם

- עג. שם בתמורה, כנ"ל א"ל הקב"ה, לומר לך אי אפשר, לך ומורדן במלחמה וכו' רמו

פירוש - כיון שע"י מחלוקת על הצדיק נתעוררים מלחמות, על כן אמר הקב"ה ליהושע בעת ששכח מתלמודו וקמו עליו מחלוקות, לומר לך אי אפשר, אבל יש עצה אחרת להם, הרי עת מלחמות הוא בגלל המחלוקת עליך, וע"כ מורדן במלחמה. (כי אם לא כן, האם בשביל שהוא שכח מתלמודו מגיע להם מלחמות?)

- עד. לבלתי עצבי וגו' (דברי הימים א', ד"י'), שלא ישגבני יצה"ר מלשונות וכו'.
כך הנוסחא בעין יעקב. ופירש רבינו"ל, שלא יתגבר עליו יצה"ר ע"י הלשונות והדבורים של המדברים.

(אבל בגמרא יש נוסחא אחרת, עיי"ש. ורבינו"ל אזיל כאן בתר נוסחת עין יעקב. וכן נוהג בספרו הגדול (ליקוטי מוהר"ן), בכמה מקומות ועל כל פנים, הענין אמת מצד עצמו.

עיינ לעיל אמת נ"ו? (לדעתו, טעות הדפוס הוא, דצ"ל: עיין לעיל אות נ"ו, והמכוון - מריבה נ"ו = המבאר)

ועיין בליקוטי מוהר"ן סי' קפ"א, כשמתקשרים בקשר איזה אנשים על איש אחד וכו' יכולים להפילו וכו' ועל זה התפלל יעקב שלא יזיק מחלוקת קרח למשה רבינו ע"ה וכו' וכשמפילין איזה אדם, עיקר הנפילה, שנופל לתאות ניאוף ה' יצילנו.
ועיין שם סי' רנ"ח, כשיש מחלוקת על האדם, יכולים להטות אותו מדרך השי"ת ולהפילו ממדרגתו ח"ו. וזה שהתפאר דוד המלך ע"ה, רבים רדפי וצרי מעדותיך לא נטיתי (תהלים קי"ט-קנ"ז), שאף שהיה עליו מחלוקת רבים, עכ"ז לא נטה מדרך הש"י.

- עה. נדה ל"א: סי' י"ב, מפני מה האיש מקבל פיוס ואין אשה מקבלת פיוס וכו'.

עו. גיטין ז'. סי' ג', שלח ליה מר עוקבא לרבי אלעזר, בני אדם העומדים עלי ובידי למוסרם למלכות מהו וכו' שלח ליה, דום לה' והתחולל לו וגו' (תהלים ל"ז), דום לה' והוא יפילם לך חללים חללים, השכם והערב עליהם לבית המדרש, והם כלים מאליהו וכו'.

- אפשר לדון אותם, תתפלל עליהם והקדוש־ברוך־הוא יפילם, ואל תמסר אותם לשר.
- עו. כל שיש לו קנאה על חברו ודומם, הקדוש־ברוך־הוא עושה לו דין.
- עח. אל תריב עם אדם שהוא תקיף ממך, אף־על־פי שהוא מכף אותך לדבר בלתי הגון. אבל אם יש לו אימת שר, תלך עמו אל השר ואל תעשה הדבר בלתי הגון.
- עט. על־ידי לשון הרע נופלים במלחמה.
- פ. מי שאין אומר לשון הרע, הוא מנצח.
- פא. שנה ופרש, על־ידי זה אויביו רודפין אותו.
- פב. כשאשתו של אדם שופעת דם בלא עת נדתה, פידוע שאיזה

מראה מקומות השלם

- עיין תוספות ד"ה השכם והערב וכו' א"ג, השכם עליהם לבית המדרש קאמר, לעסוק בתורה.
- ועיין חידושי אנדות ד"ה שלח ליה וכו' והיינו, השכם והערב עליהם לבית הכנסת להתפלל והם כלים מאליהן וכו'.*
- באור - ורביז"ל הביא למעשה שני הפירושים. גם ללמוד תורה, כפירוש התוספות, וגם להתפלל - כפירוש המהרש"א.
- עז. שם, סי' ד', אלא רב גביהה מארגיזא אמר בה טעמא, כל שיש לו קנאה על חברו ודומם, שוכן עדי עד עושה לו דין.*
- עח. גיטין י"ד: סי' ה' בסופו, אמר ליה, אותם בני אדם, הם אמה וכובען אמה וכו'. עיין שם בונה, נראה מהמעשה הזה, שהמקשה בדעתו נגד עריצים ואלמים, אף אם יכופו אותו לדבר בלתי הגון, קצת מתחייב בעצמו אם יקבל נזק מהם, כי אין לדון עם שתקיף ממנו וכו'.
- עט. ירושלמי פ"א פאה הל"א, סי' ט"ו, א"ר אבא בר כהנא, דורו של דוד כולן צדיקים היו, וע"י שהיו בהם דילמורין (בעלי לשון הרע ורכילות), היו יוצאין למלחמה והיו נופלין וכו'.
- פ. שם, אבל דורו של אחאב, עוכדי עבודת כוכבים היו. ועל ידי שלא היו להן דלמוריא, היו יורדין למלחמה ונוצחין וכו'.

שנאה נתעורר עליו.

פג. כשהצדיק יש לו מחלוקת עם אחר ויכול להציל את עצמו עם ממון, יציל את עצמו ואל ישתמש בצדקתו.

פד. בכל בעלי מחלוקת נתגלגלים שם ניצוצין מנשמת דתן ואבירם.

פה. המחלוקת שיש בין שני צדיקים לטובת ישראל, תדע שגם למעלה יש שני מלאכים שגם הם חולקים גם-כן, ואין להם מכריע אלא הקדוש-ברוך-הוא בעצמו.

פו. מי ששומע חרפתו ושותק, על-ידי זה נתפטר ממנו רבות רעות שהיו ראויין לבוא עליו.

מראה מקומות השלם

פג. נדרים ס"ב, סי' מ"א, רבי טרפון, אשכחיה ההוא גברא וכו' אחתיה כשקא ושקליה ואמטייה למשדייה בנהרא. אמר, אוי לו לטרפון, שזה הרגו. שמע ההוא גברא, שבקיה וערק. א"ר אבהו משום ר' חנניה בן גמליאל, כל ימיו של אותו צדיק היה מצטער על דבר זה, אמר, אוי לי שנשתמשתי בכתרה של תורה וכו' אי הכי, אמאי ציער נפשיה. משום דר"מ, עשיר גדול הוה, והוה ליה לפיוסיה בדמים.

וכן כסי' מ"ב, אלא קשיא דרבי טרפון. משום דעשיר גדול הוה, והוה ליה לפיוסיה בדמים.

פד. נדרים ס"ד, סי' מ"ג, אמר ר' יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי כל מקום שנאמר, נצים, נצבים, אינם אלא דתן ואבירם וכו'. רמז

פה. בבא בתרא ע"ה, סי' ס"ה, ושמתי כדכד שמשתיך וגו' (ישעיה נ"ד"י"ב), א"ר שמואל בר נחמני, פליגי תרי מלאכי ברקיעא, גבריאל ומוכאל. ואמרי לה, תרי אמוראי במערבא, ומאן אינן, יהודה וחזקיה בני רבי חייא. חד אמר, שוהם. וחד אמר, ישפה. אמר להו הקב"ה, להוי כדין וכדין. רמז פירוש - הרי מהמחלוקת יצא טובת ישראל, והקב"ה הסכים לשניהם.

פו. סנהדרין ז', סי' ה', ההוא דהוה קאמר ואזיל, טוביה דשמע ואדיש חלפיה בישתא מאה וכו'

עיינ רש"י, טוביה דשמע ואדיש, אשריו ששומע חרפתו ושותק ומרגיל בכך וכו'. חלפיה בישתא מאה, הלכו להם בשתיקתו מאה רעות שהיו באות עליו ע"י התגר.*

- פז. דעתו של הקדוש־ברוך־הוא נוטה תמיד אחר הרב, אבל אם הרב הם רשעים, אין דעתו נוטה אחריהם.
- פח. אין מלמד־ין זכות על המסית.
- פט. כשיש מחלוקת משני אנשים, ולכל אחד יש לו אנשים המצדידים לו, כשגוזרים מיתה למעלה, חס ושלום, על אחד מאנשי המחלוקת, מתחילין מן הקטן שבהם ולא מן האיש שהוא עקר במחלוקת.
- צ. לפעמים נגזר על האדם, שיכלה זרעו. וכשנמסר ביד שונאיו, על־ידי זה נתפטר הגזרה של כלית זרעו.
- צא. מי שמרחיק את האדם מעבודת השם יתברך, על־ידי זה יבוא ממנו זרע, שיצער לזרעו של המרחיק.

מראה מקומות השלם

- פז. לא תאמרון קשר לכל אשר יאמר העם הזה קשר וגו' (ישעיה ח"י"ב), כמו שאמרו רז"ל, סנהדרין כ"ו, סי' מ', מאי קשר רשעים, שבנא הוה דריש בתליסר רבוותא. חזקיה הוה דריש בחד סר רבוותא. כי אתא סנחריב וכו' כתב שבנא פתקא וכו' הוה קא מסתפי חזקיה אמר, דילמא חס ושלום נמייה דעתיה דקוב"ה בטר רובא וכו' בא נביא וא"ל, לא תאמרון קשר לכל אשר יאמר העם הזה קשר. כלומר, קשר רשעים הוא, וקשר רשעים אינו מן המנין וכו' = מ"מ מוהרנ"ת*
- פח. כמו שדרשו רז"ל, סנהדרין כ"ט, סי' מ"ה, על הפסוק: ויאמר ה' אלהים אל הנחש כי עשית זאת ארור אתה וגו' (בראשית ג"ד), א"ר שמואל בר נחמן א"ר יונתן, מנין שאין טוענין למסית מנחש הקדמוני וכו' מאי הוה ליה למימר, דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין, דברי הרב שומעין. = מ"מ מוהרנ"ת*
- פט. סנהדרין ל"ו, סי' נ', דיני נפשות מתחילין מן הצד וכו' רמז*
- צ. סנהדרין צ"ה, סי' קנ"ה, א"ל הקב"ה לדוד וכו' רצונך, יכלה זרעך או תמסר ביד אויב וכו'*
- צא. סנהדרין צ"ט, סי' קע"ז, תמנע בת מלכים הואי וכו' בעיא לאיגורי, באתה אצל אברהם יצחק ויעקב ולא קבלוה, הלכה והיתה פלגש לאליפז בן עשו וכו' נפק מינה עמלק דצערניהו לישראל, מ"ט, דלא איבעי להו לרחקה.*

- צב. מי שיש בידו למחות ברשעים ולא מחה, פאלו הוא עושה הרע.
- צג. המחזיק במחלקת, עובר בלאו וראוי להצטרע.
- צד. החולק על מלכות בית דוד, ראוי להכישו נחש.
- צה. על ידי עסק התורה יכול לעמד בקשרי המלחמה.
- צו. צריך להתחזק נגד השונאים ולהעריך עמהם מלחמה בתחבולה, והקדוש ברוך הוא יעשה הטוב בעיניו.
- צז. למחלקת סגלה לומר: "ויקרא אסא אל ה'" עד "אנוש" (בדברי הימים ב יד, י),
- צח. מי שאין בטחונו באלקיו, על ידי זה באים מלחמות ומריבות.
- צט. על ידי למוד תורה נופל פחד על האמות, שלא ילחמו עם ישראל.

מראה מקומות השלם

- צב. סנהדרין ק"ג, סי' קצ"ט, בצדקיה נמי כתיב, ויעש הרע בעיני ה' וגו' (מלכים ב, כ"ד י"ט), שהיה בידו למחות ולא מיחה.*
- צג. סנהדרין ק"י, סי' רנ"ז, דאמר רב, כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו, שנאמר, ולא יהיה כקרח וכעדתו וגו' (במדבר י"ז ה'). רב אשי אמר, ראוי ליצטרע וכו'.
- צד. שם, א"ר יוסי, כל החולק על מלכות בית דוד, ראוי להכישו נחש וכו'.
- צה. מכות י', סי' ח', א"ר יהושע בן לוי, מאי דכתיב, עמדות היו רגלינו בשעריך ירושלם (תהלים קכ"ב ב'), מי גרם לרגלינו שהיו עומדין במלחמה, שערי ירושלם, שהיו עוסקין בתורה.
- צו. וירא יואב וגו' פני המלחמה וגו' ויערך לקראת ארם. ואת יתר העם נתן ביד אבשי אחיו ויערך (ויערכו) לקראת בני עמון. ויאמר אם תחזק ארם ממני (ממני ארם) והיתה לי לישועה (והיית לי לתשועה) ואם בני עמון וגו' חזק ונתחזק (ונתחזקה) וגו' וה' יעשה הטוב בעיניו (וה' הטוב בעיניו יעשה) (שמואל ב, י"ט, י', י"א, י"ב; דברי הימים א, י"ט, י"א, י"ב, י"ג)
- צז. דברי הימים ב, י"ד.
- צח. ולא נשענת על ה' אלהיך וגו' כי מעתה יש עמך מלחמות (דברי הימים ב, ט"ז ז')
- צט. וילמדו ביהודה ועמהם ספר תורת ה' וגו' ויהי פחד ה' על כל ממלכות הארצות

- ק. למחלקת תאמר: "ויאמר ה' אלקי אבותינו" עד "כי עליך עינינו" מה שאמר יהושפט.
- קא. בשעת מלחמה צריך להכין כלי מלחמה פנהוג, והקדוש-כרוך הוא יעשה מה שברצונו, ואין לסמוך על הנס.
- קב. הקובע מקום לתפלתו, אויביו נופלים תחתיו.
- קג. אין להתפלל על שום אדם שימות אפלו על מין, כי יותר טוב להרג אותם בידי אדם ולא בידי שמים.
- קד. אל תתגרה ברשע; כל שפן ברשע שהשעה משחקת לו.

מראה מקומות השלם

- וגו'. ולא נלחמו עם יהושפט (דברי הימים ב', י"ז-ט', י')
- עיי' רש"י, ויהי פחד ה' על כל ממלכות הארצות, בזכות שלמדו תורה. דברי הימים ב', כ"ו'-י"ב.
- ק. דברי הימים ב', כ"ו'-י"ב.
- קא. ויעש בירושלם חשבנות מחשבת חושב להיות על המגדלים ועל הפנות וגו' (דברי הימים ב' כ"ו-ט"ו)
- עיי' רש"י, חשבנות מחשבת חושב, דוגמא - מעשה חשב (שמות כ"ח-ו'), כלי מלחמות עשה באומנות וכו' כדכתיב, כי בתחבולת תעשה לך מלחמה וגו' (משלי כ"ד-ו') מוכן
- ועיי' דברי הימים ב', ל"ב, מתחבולות יחזקיהו המלך בביצור ירושלים, בבוא סנחריב למלחמה.
- קב. ברכות ז':, סי' כ', אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי, כל הקובע מקום לתפלתו, אויביו נופלים תחתיו וכו'.
- קג. ברכות ז', סי' כ"ח, ההוא מינאה דהוה בשיבבותיה דדיב"ל, הוה קא מצער ליה טובא וכו'. סבר כי מטא ההיא שעתא, אלטייה וכו' אמר, שמע מינה לאו אורח ארעא למעבד הכי, ורחמיו על כל מעשיו (תהלים קמ"ה-ט') כתיב. וכתוב, גם ענוש לצדיק לא טוב וגו' (משלי י"ז-כ"ו).
- עיי' תוספות, אף על גב, דאפיקורסים והמסורות היו מורידין ולא מעלין, היינו, בידי אדם, אבל בידי שמים לאו אורח ארעא להענישם ולהטרידם ולהורגם בידי שמים שלא כדרך בני אדם וכו'.
- קד. ברכות ז':, סי' ל"ו, איני, והא אמר רבי יצחק, אם ראית רשע שהשעה משחקת לו, אל תתגרה בו וכו' ואיבעית אימא, הא והא במילי דשמיא. ולא קשיא, הא

- קה. מתר שלא להודות על האמת ולחלק עליו, כדי דלא לטעי פלי עלמא בתרה.
- קו. בעוון שנאת-חנם מריבה רבה בתוך ביתו.
- קז. חרב ובזה רבה בא בעוון ענוי הדין ועוות וקלקול הדין ובטול תורה.
- קח. אשה נדה דפסקה בין תרי, אם סוף נדה היא, עושה מריבה ביניהם.
- קט. הנרדף ששפיים את הרודף, על-ידי זה נתעורר דין על הרודף.

מראה מקומות השלם

- ברשע שהשעה משחקת לו וכו'. עיי"ש*.
- קה. ברכות נ"ט., סי' קכ"ז, א"ר קטינא, אובא טמיא כדיב הוא ומיליה כדיבין וכו' ולא היא, גוהא גוהא עביד. והאי דלא אודי ליה, כי היכי דלא לטעו כ"ע אבתריה. (ועיין ברכות ס"ג., קמ"ג, אמר רב ספרא, רבי אבהו הוה משתעי, כשירד חנניא בן אחי ר' יהושע לגולה, היה מעבר שנים וקבע חדשים בחוצה לארץ. שגרו אחריו שני ת"ח, רבי יוסי בן כיפר ובן בנו של זכריה בן קבוטל וכו' התחיל הוא מטמא והם מטהרים הוא אוסר והם מתירין וכו' בשלמא, הוא מטהר והם מטמאין, לחומרא. אלא הוא מטמא והן מטהרין, היכי הוה, והתניא, חכם שטמא, אין חברו רשאי לטהר וכו'. קא סברי, כי היכי דלא נגדרו בתריה. הרי, כיוצא בזה קצת.)
- פירוש – אע"פ שלא מדובר כאן ברשע וכו', מ"מ עצם הרעיון יש גם כאן, שמותר לשנות מן האמת, אם יש בזה מטרה, שלא נגדר בתריה.
- קו. שבת ל"ב:, סי' כ"ד, תניא, ר' נחמיה אומר, בעון שנאת חנם מריבה רבה בתוך ביתו של אדם וכו'.
- קז. שבת ל"ג., סי' כ"ד, בעון עינוי הדין ועוות הדין וקלקול הדין וביטול תורה, חרב ובזיה רבה וכו'.
- קח. פסחים קי"א., סי' מ"ו, הני בי תרי דהוו יתבי, ופסקה אשה נדה ביניהו וכו' ואם סוף נדה היא, עושה מריבה ביניהם וכו'.
- קט. יומא פ"ז., סי' פ"ה, רב הוה ליה מילתא בהדי ההוא טבחא וכו' אמר איזיל אנא לפייסיה. פגע ביה רב הונא וכו' אמר, איזיל אבא למיקטל גברא. אזל קרא אבבא. א"ל, אבא את, זיל, לית לי מילתא בהדך. הוה קא פליג רישא, אישתמיט גרמא,

ק. המפרנס את שונאיו, על-ידי זה נדון השונא בדין שרפה.

חלק שני

- א. על-ידי שדוכרים על הצדיק, על-ידי זה נתגבר הפילוסופיא בעולם וכן להפך.
- ב. יש מפרסמים שעקר הפרסום שלהם נעשה על-ידי המחלקת.
- ג. על-ידי המחלקת נופל לתאות נאוף.

מראה מקומות השלם

מחיה ארישיה וקטליה. מובן ברמז*

פירוש - אע"פ שלא מוזכר כאן שהטבח היה רודף את רב וכו'. וגם אולי מפני כבודו של אדם גדול כרב, קרה כל זה, מ"מ מרומז בזה דברי רביז"ל. כי הטבח חטא לרב (עיי"ש ברש"י), ובכל זאת, לא בא אל רב כל השנה, לרבות אפי' ערב יום כפור, לפייסו. הרי נראה מכ"ז, כי רדף את רב, ולא רצה לפייסו. ובכל השנה, לא קרה מקרה המיתה, אלא דוקא לאחר שרב בא אליו לפייסו. הרי נראה מזה, דברי רביז"ל.

ק. מגילה ט"ו: "סי' כ"ד, הובא שם מקרא זה:

אם רעב שנאך האכילהו לחם ואם צמא השקהו מים. כי גחלים אתה חתה על ראשו וגו' (משלי כ"ה"כ"א, כ"ב).

באור - והגמרא מביאה זה, על הא שראתה אסתר לזמן את המן לסעודה. הרי מכ"ז נראה באור - המקרא כדברי רביז"ל.

חלק שני

א. מד"ר בראשית פר' א' סי' ה', הדברות על צדיק עתק וגו' (תהלים ל"א"י"ט),

הדברות על צדיק, חי העולמים. עתק, שהעתיק מכריותיו וכו' רמז
באור - דברי רביז"ל מבוססים על אדני הפשט והדרש גם יחד. והיינו, הדברות על צדיק עתק - על ידי שדוכרים רעה על הצדיק (דרך הפשט), על ידי זה גורמים, הדברות על צדיק עתק - שדוכרים על צדיק חי העולמים, השי"ת, עתק - מנסים לגלות דברים שהעתיק מכריותיו - שהעלים והסתיר וכסה אותם מעיני הבריות, והיינו, התגברות הפילוסופיא בעולם (הדרש).

ב. מד"ר בראשית סוף פר' כ"ו, רבי אחא בשם רבי יהושע בן לוי אמר, קשה היא

המחלוקת כדור המבול. נאמר כאן אנשי השם (בראשית ו"ד') ונאמר להלן קראי מועד אנשי שם (במדבר ט"ז"ג') מה אנשי השם שנאמר להלן מחלוקת וכו'

רמז

באור - כי מרומז במדרש, כי עצם התואר של אנשי שם קבלו ע"י המחלוקת, וד"ל.

ג. שם, כנ"ל, קשה היא המחלוקת כדור המבול וכו' רמז

באור - כי מה שאמר רבי אחא בשם רבי יהושע בן לוי, שקשה היא המחלוקת כדור המבול,

ד. מי שקמים עליו רבים וחולקים עליו על אמונתו, והוא עומד כנגדם וטוען כנגדם דברים הנתקבלים, על-ידי זה זוכה לבנים רבים והעולם נתמלא מזרעו.

ה. מי שנותן עיניו שכלו תמיד לחקר את ראשי-הדור ומענין בהם בעינא בישא, על-ידי זה נופל לרעב שלעתיד, הינו לא רעב ללחם, וזה "רעב" ע"ן ב'תוך ר'ב.

מראה מקומות השלם

באורו הוא, שחטא המחלוקת גורם שנופל לחטא של דור המבול – לתאות ניאוף, וע"כ קשה היא כדור המבול.

ד. עיין בנים ז' חלק שני.

מד"ר נח פר' ל"ח סי' י', ויפץ ה' אתם משם על פני כל הארץ וגו' (בראשית י"א-ח'), רבנן אמרי, אין ויפץ אלא ויצף, היצף אליהן הים, והציף ל' משפחות מהן וכו' אותן ל' משפחות מהיכן עמדו, מאברהם וכו'.

ושם בסי' י"ג, מבואר טענותיו עם תרח ועם נמרוד (ועיין יפה תואר שם) ובסי' י"ד שם, הרן מוליד לו' שנים ואברהם אינו מוליד אתמהא. ותהי שרי עקרה אין לה ולד (בראשית י"א-ל'), א"ר לוי, בכל מקום שנאמר, אין לה, הוה לה וכו'.

ועיין מד"ר לך לך פר' ל"ט סי' ג', רבי ברכיה פתח, אחות לנו קטנה ושדים אין לה וגו' אם חומה היא נבנה עליה וגו' (שיר השירים ח"ח, ט'), אחות לנו קטנה, זה אברהם וכו'. אם חומה היא נבנה עליה, אם מעמיד דברים כחומה, נבנה עליה וכו'.

עיין מתנות כהונה נצילנו ונבנה אותו בעולם.

באור – לפי דברי רביז"ל, מתבאר היטב המדרשים הנ"ל, ומתחברים ומתלקטים אחד לאחד בטוב טעם. והנה, ל' משפחות שיצאו מאברהם, נאבדו מן העולם. ואח"כ מבואר במדרש, עמידתו האיתנה של אברהם אבינו כנגד הקמים עליו (תרח ונמרוד) והחולקים על אמונתו, וטוען כנגדם דברים הנתקבלים. ואחרי זה מובא תיכף הפליאה: הרן מוליד לו' שנים ואברהם אינו מוליד? ופליאה זו מבוארת היטב, לפי דברי רביז"ל. כי אברהם הוא זה, הראוי לזכות לבנים רבים וכו', מאחר שעומד וטוען כנגד רבים החולקים על אמונתו וכו'. ולכסוף, גם ל' משפחות שכבר היו לו, גם הם נאבדו מן העולם? וע"ז אמר ר' לוי, כל מקום שנאמר אין לה, הוה לה וכו' ואכן, מובא להלן במדרש, אם חומה היא נבנה עליה – אם מעמיד דברים כחומה, נבנה עליה – נצילנו ונבנה אותו בעולם.

ה. עיין מד"ר בראשית פר' כ"ה סי' ג' – לך לך פר' מ' סי' ג' – תולדות פר' ס"ד סי' ב',

עשרה שני רעבון באו לעולם וכו' ואחד לעתיד לבא, שנאמר, הנה ימים באים

- ו. על־ידי צדקה בסבה קלה הוא מכניע את אויביו, והקדוש־ברוך־הוא מצילו מסבות גדולות של אויביו.
- ז. על־ידי ברֶפֶת־הַמְזוֹן נְתוּדַע הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּעוֹלָם. גַּם עַל־ידי בְּרֶפֶת־הַמְזוֹן נְתִישֵׁב הַמַּלְכוּת מִן הַמְּרִיבוֹת וְהַמַּלְחָמוֹת.

מראה מקומות השלם

נאם ה' אלהים והשלחתי רעב בארץ לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמע את דברי ה' (עמוס ח"י"א)

(באור - לפי דברי רביז"ל, יתכן באור המדרש, שכלל הרעב של לעתיד לבא בתוך עשרה שני רעבון שכאו לעולם. ולכאורה, הרי הוא אומר "כאו לעולם", וזה של לעתיד לבא עדיין לא בא, ואינו בעולם. זאת ועד, הלא זה לא רעב ללחם וכו', ולא שייך לכללו בתוך שאר שני הרעבון שכאו לעולם. ואכן, בהשגת רביז"ל מבואר כל זה בטוב טעם ובנעימות. כי המעיין בראשי הדור בעינא בישא נופל לרעב, כי הוא פגם ברעב של לעתיד לבא - לא רעב ללחם וכו' - כי אם שמיעת דברי ה' מפי ראשי הדור. ואם כן, הרי רעב זה של לעתיד לבא הוא גורם וסבה לרעב - רעב ללחם - בעולם. וע"כ שפיר נכלל בעשרה שני רעבון שכאו לעולם). וגם לפי מה שמרמו רביז"ל: רעב (האותיות, רע"ב), ע' בתוך רב (האות ע', בתוך (בין) האותיות ר"ב). והיינו, האות ע נקרא מלא עיין. ועל כן, עיין בתוך רב - המעיין בעינא בישא לחקור את הרב, נופל לרעב. כי הוא היפך הרעב של לעתיד לבא, וד"ל.)

ו. עיין צדקה ג' חלק שני.

מד"ר לך לך פר' מ"ג סי' ג', ויחלק עליהם לילה וגו' (בראשית י"ד"ט"ו), הה"ד, מי העיר ממזרח צדק יקראוהו לרגלו יתן לפניו גוים ומלכים ירד יתן כעפר חרבו כקש נדף קשתו (ישעיה מ"א"ב), מי הוא זה שהעיר לבם של מזרחיים וכו' צדק יקראוהו לרגלו וכו' אמר ר' ראובן, צדקה היתה צווחת ואומרת, אם אין אברהם אין מי יעשה אותי וכו' ר' יהודה אומר, אברהם היה משליך עליהם עפר והוא נעשה חרבות, קש ונעשה חצים. ור' נחמיה אומר, יתן עפר לא נאמר אלא כעפר, הן היו משליכים חרבות על אברהם ונעשין עפר, חצים והן נעשים קש וכו'.

הרי בזכות הצדקה, בסבה קלה הוא מכניע את אויביו (עפר, ונעשה חרבות וכו'). והקב"ה מצילו מסבות גדולות של אויביו (חרבות, ונעשין עפר וכו').

ז. עיין אכילה ג'ד', חלק שני.

שם, סי' ז', ויברכהו ויאמר ברוך אברם לאל עליון קנה שמים וארץ (בראשית י"ד"י"ט), ממי קנאן וכו' א"ר יצחק, היה מקבל את העוברים ואת השבים, ומשהיו אוכלים ושותין היה אומר להן, ברכו. והן אומרים לו, מה נאמר. והוא אומר להם אמרו, ברוך אל עולם שאכלנו משלו. א"ל הקב"ה, אני לא היה שמי

ח. מי שלמודו בתורה במחין זפים, שאכילתו כל־כך בקדושה, שגזון ממזון, שהמלאכים גזונין ממנו, על־ידי זה שזנאו גזונין בחנק. וסימן לדבר: "ויהי ביום השלישי בהיות הבקר"; "ובבקר היתה שכבת הטל"; "ויהי באשמרת הבקר".

(פרוש סימן זה שמעתי מפיו הקדוש, כי "ויהי ביום השלישי בהיות הבקר" נאמר במתן־תורה, שזהו בחינת מה שמבאר לעיל, מי שלמודו במחין זפים. "ובבקר היתה שכבת הטל" נאמר בפן, שהוא מזון שהמלאכים גזונין ממנו, כמו שאמרו רבותינו, וזרונם לברכה. "ויהי באשמרת הבקר" נאמר בקריעת ים־סוף, שנמבעו המצרים ביום, שזהו בחינת חנק כמו שאמרו רבותינו, וזרונם לברכה. ולמד בקר מבקר, על־ידי זה מצא [השגה] הנ"ל בתוך התורה).

מראה מקומות השלם

ניכר לבריותי והכרת אותי בבריותי, מעלה אני עליך כאילו אתה שותף עמי בברייתו של עולם. הה"ד, קנה שמים וארץ.

ובסי' ח', וברוך אל עליון אשר מגן צריך בידך וגו' (שם, פסוק כ') וכו' רבי יודן אמר, כמה מנגנאות עשיתי להביאן תחת ידיך. אוהבים היו זה לזה וכו' והמרדתי אותם אלו על אלו כדי שיבואו ויפלו תחת ידיך וכו'.

פירוש – אוהבים היו זה לזה וכו' (*זוה היה על ידי ברכת המזון הנ"ל, ואף על פי כן), והמרדתי אותם וכו'. כן נראה לפרש לפי שיטתו ז"ל.

ח. ביאור הסעיף הוא לשון מוהרנ"ת ז"ל לעיל אכילה ה' חלק שני. (לימוד ד' חלק שני).

במד"ד בשלח פר' כ"ג סי' ו', נסמכו ג' מקראות אלו על פסוק, ואני אשיר עוז וארנן לבקר חסדך וגו' (תהלים נ"ט"ז).

וזה לשון המדרש: וארנן לבקר חסדך, אותו בקר שהשקפת על מחנה מצרים, שנאמר, ויהי באשמרת הבקר וגו' (שמות י"ד"כ"ד). ד"א, אותו הבקר שהורדת לנו את המן, שנאמר, ובבקר היתה שכבת הטל וגו' (שמות ט"ז"ג). ד"א, אותו הבקר של מתן תורה, שנאמר ויהי ביום השלישי בהית הבקר וגו' (שמות י"ט"ט"ז) וכו'.

באור – לפי השגת רבינו ז"ל, הרי לומדים בוקר מבוקר, כפי דברי מוהרנ"ת ז"ל, ששמע מפיו הקדוש. וע"ז מביא הרב ז"ל, כי במדרש נסמכו ג' מקראות אלו, ללמדך בא, כי אין זה שלוש דרשות נפרדים על הפסוק, וארנן לבקר חסדך וגו', אלא בקר אחד הוא לכולם – כי הבקר של מתן תורה והבקר של המן ובקר של קריעת ים סוף ענין אחד הם, ותלויים זה בזה, וד"ל.

- ז. הצער והקנטור שיש על החכם, על-ידי זה בא לידי שכחה.
- י. על-ידי המריבה גורמים, שהתלמידים הקטנים נתפרסמים קדם זמנם, וזהו בחינת הפלת נפלים, שהולך יוצא לאויר העולם קדם זמנו, ועל-ידי זה גורם עניות ולפעמים גורם מיתות, חם ושלום.
- יא. לפעמים אין שלום בית לאדם וכל בני-ביתו בקטטה, בידוע שיש שדים בבית הגורמין כל זה, ועל-ידי זה באים יסורים על אנשי ביתו.
- יב. לפעמים מקומו של אדם גורם לו מריבות, כמו שאין שואלין בשלום חברו במקום הטנפת.

מראה מקומות השלם

- ז. מד"ר וארא פר' ו' סי' ב', כי העשק יהולל חכם ויאבד את לב מתנה (קהלת ז'ז') וכו' ויאבד את לב מתנה, מן התורה שניתנה מתנה בלבו של אדם וכו' אר"י בר סימון, כי העשק יהולל חכם, זה משה. עושק, שעשקו אותו דתן ואבירם. יהולל חכם, עירבבו אותו כו' אלא הם שהקניטוהו וכו'.
- מד"ר בשלח פר' כ"ה ס' י', ויותירו אנשים ממנו וגו' (שמות ט"זכ') וכו' אר"ש בן לקיש, אלו דתן ואבירם וכו' מיד ויקצף עליהם משה (שם), כיון שכעס שכח וכו'.
- י. מד"ר משפטים פר' ל' סי' ה', הוי אם בטלו ישראל את המצות כאילו מקללין אב ואם וכו' ואם, זו התורה, שנאמר, ואל תמש תורת אמך (משלי א'ח'). והיא מגודלת בסיני שנאמר, בדרך חכמה הריתיך וגו' (משלי ד'י"א).
- עיינ ידי משה, והיא מגדלתך בסיני וכו' ומביא ראיה מפסוק, בדרך חכמה הריתיך מלשון הריון.
- וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה ולא יהיה אסון ענוש יענש וגו' ואם אסון יהי' ונתתה נפש תחת נפש (שמות כ"אכ"ב, כ"ג), עיינ ליקוטי מוהר"ן תנינא סי' ב', (ושם מבאר היטב כל הסעף, וכי סוד זה מבואר בחורה, בפסוקים הנ"ל. וגם מביא שם הפסוק הנ"ל, בדרך חכמה הריתיך, עיי"ש).
- יא. מד"ר ויקרא פר' ה' סי' א', עובדא הוה בחד אתתא וכו' ופגע ליה שידא וכו' לקיים מה שנאמר, בתיהם שלום מפחד ולא שבט אלוה עליהם (איוב כ"אט'), בתיהם שלום מפחד, מן המזיקין. ולא שבט אלוה עליהם, מן היסורים וכו'.
- באור - הרי דריש, בתיהם שלום - אם שלום - בית לאדם, הרי להם שלום מפחד, מן המזיקין, ולא שבט אלוה עליהם, מן היסורים.
- יב. מד"ר צו פר' ט' סי' ט', א"ר תנחום בר יודן, מכאן, שאסור לו לאדם לשאול

- יג. על־ידי הצער והעצבות פא מריבה בעולם, ועל־ידי השמחה פא שלום בעולם.
- יד. התגלות התורה היא על־ידי השלום.
- טו. המשא־ומתן או המלאכה שאדם מיגע בו ביום תעניתו, זה הדבר מציל אותו משונאים ומרוצחים.
- טז. מי שיש לו שונאים, קשה לו לבון דעתה בתפלה.

מראה מקומות השלם

בשלום חבירו במקום ממונף. רמז

פירוש - כי עצם המקום הממונף, הוא גורם למריבות, וע"כ אסור לשאול בשלום חבירו במקום כזה, כי הוא היפך השלום.

- יג. מד"ר שם, סי' ח' ר"ש אומר, מי שהוא שלום מביא שלמים ואין אונן מביא שלמים. עיין ידי משה, כי בשר שלמים נאכלים בשמחה ואונן הוא בצער. רמז הרי מי שהוא בשמחה, הוא שלום. וע"כ האונן, שאינו בשמחה, אין הוא שלום, ואינו מביא שלמים.

- יד. שם, סי' ט', חזקיה אומר, חורי גדול השלום וכו' כיון שבאו כולם לפני הר סיני, נעשו כולם חנייה אחת. הדא דכתיב, ויחן שם ישראל וגו' (שמות י"ט ב'), ויחנו שם בני ישראל אין כתיב כאן, אלא ויחן שם ישראל, אמר הקב"ה, הרי שעה שאני נותן תורה לבני. הרי שעת התגלות התורה היא בעת שלום ואחדות.

- טו. מד"ר ויצא פר' ע"ד סי' י"ב, את עניי ואת יגיע כפי ראה אלהים וגו' (בראשית ל"א מ"ב) ר' ירמיה אומר, חביבה היא המלאכה מזכות אבות וכו' ומלאכה הצילה נפשות, את עניי ואת יגיע כפי ראה אלהים וגו'. רמז (עניי, הוא תענית). פירוש - את עניי ואת יגיע כפי - המלאכה שיעתי בה בעת תענית, מלאכה זו הצילה נפשות. עיין תפלה י"ג, חלק שני.

- מד"ר וישלח פר' ע"ח סי' ז', וישא יעקב עיניו וירא והנה עשו בא וגו' ויחן את הילדים וגו' (בראשית ל"ג א') וכו' רבי יהודה בר סימון אומר, יש בי כח לערוך תפלה. ר' לוי אומר יש בי כח לערוך מלחמה. וכיון דמטא, ויחן את הילדים וגו', אומר, כל איניש ואיניש דכוותא (זכוותא). תקום ליה.

- עיין יפה תואר ד"ה יש בי כח וכו' ובין למ"ד לערוך תפלה ובין למ"ד לערוך מלחמה, בטח כי ה' יהיה בעזרו, אבל לא בטח אם יאזרהו ה' חיל להציל גם את הנשאר, ואם יקשיב ה' בקול תפלתו עליהם. רמז פירוש - כי בעת ביאתם למלחמה של עשו ואנשיו, קשה היה ליעקב אבינו לכוין דעתו בתפלה, ולא ידע בבירור אם יקשיב ה' בקול תפלתו עליהם.

- יז. מי שעושה פרוד בין איש לאשתו, הינו שהולך לאיש ומיפה את האשה בפני הבעל, והולך אל האשה ומגנה את בעלה בעיניה, עד שנעשה פרוד ביניהם, על-ידי זה נעשה פרוד במזונותיו.
- יח. כשהקדוש-ברוך-הוא רואה איזה צדיק, שיש פח פידו לקרב בני-אדם לעבודתו, אזי מעמיד עליו שונאים, כדי שיוכל לקרב בני-אדם, כי הצדיק שאין לו שונאים, אין יכול לקרב, כמו בעת ביאת המשיח ישבו בשלוח, ואז אין מקבלים גרים.
- יט. על-ידי הרהורי עבודה זרה שונאים באים ונתרוממים על אדם.

מראה מקומות השלם

- יז. עיין ממון כ"ז חלק שני.
מד"ר וישלח פר' פ"ג סי' ד', וימלך תחתיו הדר וגו' ושם אשתו מהיטבאל בת מטרד בת מי זהב (בראשית ל"ו-ל"ט) וכו' ר' סימון אמר, מטיבי נשים היו. מהיטבאל, שהיו מטיבין אותה לבעלה. (רמז, שמייפה ומשבח אותה לפני הבעל.) ואח"כ מורדין אותה מבעלה (כי מגנה את בעלה בעיניה) וכו' בת מי זהב, מרודים היו במזונותם וכו'.
- לאחר שהטיבו את הנשים לבעלם וגיננו את הבעלים בעיני נשיהם, ועשו פירוד ביניהם, נעשו מרודים במזונותם.
- יח. עיין צדיק י"ז חלק שני.
מד"ר וישב פר' פ"ד סי' ג', יעקב אבינו, ע"י שבקש לישב בשלוח בעוה"ז, נזדווג לו שטנו של יוסף וכו'.
- ובסי' ד', ד"א וכו' אברהם גייר גיורים וכו' יעקב גייר גיורים וכו'.
- ועיין ידי משה, פירוש, לפי שאין מקבלין גרים בימי שלמה וכו' רק בזמן שישראל מרודים ואינם יושבים בשלוח. ויעקב בקש לישב בשלוח, ואז לא היה יכול לגייר גרים, ע"כ נזדווג לו שטנו של יוסף וכו' רמז
- ועיין ליקומי מוהר"ן סי' רכ"ח, דע שכשהקב"ה מסתכל בנשמה שתוכל להחזיר בני אדם בתשובה ולעשות גרים, אזי הוא יתברך בעצמו כביכול מבקש ורואה שיהיה המחלוקת עליו, כי אין מקבלין גרים לימות המשיח ולא בימי שלמה וכו' וזהו, וישב יעקב וגו', ואיתא במדרש (בראשית פר' פ"ד), מגורי אביו וכו', כמו, מגיורי אביו. וזה שאמרו רז"ל (שם), וישב יעקב! בקש יעקב לישב בשלוח, מיד קפץ עליו רגזו של יוסף וכו' ואם יהיה לו שלוח לא יוכל לעשות גרים, כי אין מקבלין וכו'.
- יט. עיין הרהורים כ"ב, חלק שני.

- כ. מי ששונאיו נתרוממים, הוא נופל לתאות אכילה.
- כא. כשאדם מרגיש חפוף בגופו, ידע שיש לו שונאים, ולפעמים שעל-ידי מכות וחרורות שיעשה בגופו, על-ידי זה נצול משונאים, כי זה נתחלף בזה.
- כב. יש שני צדיקים, שאחד דבוריו הם בחרושה, והשני דבוריו בקצירה, או אחד דבוריו הקמת הברית לזווג, והשני דבוריו הם הממשיכים את הזרע ומהיום את הולד בבטן אמו ומגדלין אותו. בכך פשיש מחלקת בין שני צדיקים האלו, אל יתערב זר בתוך דבורים, שמדברים זה על זה, כדי שלא יקלקל המכון.

מראה מקומות השלם

- מד"ר וישב פר' פ"ו סי' א', ואהיה להם כמרימי על על לחיהם וגו'. (הושע י"א-ד'),
 ואהיה להם כמרימי על, שרוממתי צריהם עליהם, כל כך למה, על לחיהם – בשביל דבר שהוציאו מלחיהם, שאמרו, אלה אלהיך וכו'.
- כ. עיין אכילה י"א חלק שני.
- מד"ר שם, ואהיה להם כמרימי על וגו' ואט אליו אוכיל (שם), ואהיה להם כמרימי על, שרוממתי צריהם עליהם וכו' ואט אליו אוכיל, אני מטה עליהם אכילות הרבה.
- כא. מד"ר מקץ פר' פ"ט סי' ד', והנה מן היאר וגו' יפות מראה וברואת בשר ותרעינה באחו (בראשית מ"א-ב'). והנה מן היאר, בשעה שהשנים יפות, הבריות נעשין אחין אלו לאלו. ותרעינה באחו, אהבה ואחזה בעולם וכו'. והנה שבע שבלים דקות ושדופת קדים צמחות אחריהן (שם, פסוק ו'), בשעה שהשנים רעות, גופן של בריות מעלה חטטין.
- עיין מתנות כהונה, חטטין וכו' שגופן מעלה צמחין של שחין ואבעבועות וכו'. רמז
- פירוש – הרי כשאין אהבה ואחזה בעולם (והיינו בשעה שהשנים רעות), גופן של בריות מעלה חטטין, ומרגישין חיכוך בגופם. ותיקון לזה, שיעשה בגופו חבורות, וזה יהיה חליפין לחטטין, ועי"ז יתבטלו שונאיו וינצל מהם.
- כב. עיין צדיק י"ח חלק שני.
- מד"ר ויגש פר' צ"ג סי' ה', ויגש אליו יהודה וגו' (בראשית מ"ד-י"ח). הנה ימים באים נאם ה' ונגש חורש בקוצר ודרך ענבים במשך הזרע וגו' (עמוס ט"ז-י"ג), חורש זה יהודה. בקוצר זה יוסף וכו' ודרך ענבים זה יהודה, כי דרכתי

- כג. מי שיש לו שונאים, יזיר מן היין, ועל ידי זה נעשה ראש להם.
 כד. סגלה להנצל משונאים, הן שונאים של מחלקת הן שונאים שבדרך, שמתירא מהם, לומר כל הפעמים שבתורה, דהינו פשטא מנח זרקא וכו'.

ממון

- א. המתלוצץ - מזונותיו מתמעטין.
 ב. לשון חכמים מביא עשר.

מראה מקומות השלם

לי יהודה קשת וגו' (זכריה ט"ז"ג), במשך הזרע זה יוסף וכו' אמרו מלכים, מדיינים אלו עם אלו אנו מה איכפת לנו. רמז פירוש - הרי שני הצדיקים, יהודה ויוסף, יהודה הוא חורש - דיבוריו הם כחרישה. ויוסף הוא קוצר - דיבוריו הם כקצירה. וכן, יהודה הוא קשת, כי דרכי לי יהודה קשת - דיבוריו הם הקמת הברית לזווג (בחינת יורה כחץ) ועיין בספר הק' ליקוטי מוהר"ן תנינא סי' פ"ג, ע"י תיקון הברית שהוא קשת וכו' (ועיין מד"ר ויחי פר' צ"ח סי' כ' ענין קשת). ויוסף הוא משך הזרע - דיבוריו הם ממשיכין את הזרע וכו'. ובמחלוקת של שני הצדיקים אלו, אמרו מלכים, מדיינים אלו עם אלו אנו מה איכפת לנו - ואל יתערב זר בתוך דיבורם, כדי שלא יקלקל את המכון.

- כג. מד"ר ויחי פר' צ"ח סי' כ' בסופו, ולקדקד נזיר אחיו (בראשית מ"ז"ו), שרחקו אותו אחיו ועשו אותו נזיר א"ר יצחק מגדלאה, את הוא כליליהון דאחוך. רבי לוי אמר, נזיר ממש היה, דא"ר לוי, כל שתים ועשרים שנה שלא ראה אחיו, לא טעם טעם יין וכו' רמז באור - רביז"ל, כדרכו בקדש, מלקט למעשה, כל הדרשות ביחד, כי אלו ואלו דברי אלהים חיים. והיינו, לקדקד נזיר אחיו - מיד שרחקו אותו אחיו (והיינו, מי שיש לו שונאים), נעשה נזיר ממש, ועל ידי זה, את הוא כליליהון דאחוך - ע"ז נעשה ראש להם.

ממון

- א. ע"ז י"ח:, סי' ל"ט, אמר רב קטינא, כל המתלוצץ מזונותיו מתמעטין וכו'.
 ב. ע"ז י"ט:, סי' מ"ה, אמר רבי אחא בר אדא אמר רב ואמרי לה אמר רב אחא בר אבא אמר רב המנונא אמר רב, מנין שאפילו שיחת חולין של תלמיד חכם צריכה תלמוד וכו'.
 וברש"י, שיחת חולין של תלמיד חכם צריכה תלמוד כדי להתלמד לדבר בלשונם שהוא לשון נקיה ועושר ומרפא.
 ועיין בתובות ק"ג, אמר רב הונא, לשון חכמים ברכה. לשון חכמים עושר. לשון חכמים מרפא וכו'.

- ג. אין העֶשֶׂר מִתְקַיֵּם, מִפְּנֵי שְׁאִין מְרַחֲמִים עַל הַבְּרִיּוֹת.
- ד. הָעוֹמֵד בְּנִסְיוֹן שֶׁל נְאוּף, יִזְכֶּה לְעֶשֶׂר גְּדוֹל בֵּין הַשּׁוֹנְאִים שָׁלוֹ.
- ה. גְּדוּלָה מְלֹאכָה שֶׁהִזְהִיר עָלֶיהָ הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שִׁיעֲשֶׂה אִיזָה מְלֹאכָה.
- ו. כְּגוֹן: אָנוּ לוֹוִין וְאוֹכְלִין.
- ז. הַרוּצָה שִׁיתְעֶשֶׂר, יַעֲסֹק בְּבִהְמָה דַקָּה וּבְחוֹרְשִׁין.
- ח. אֲכִילָה וְשִׁתְיָה יִהְיֶה פְּחוֹת מִמָּה שִׁישׁ לוֹ, וְיִלְבֹּשׁ וְיִתְכַסֶּה כַּמָּה שִׁישׁ לוֹ, וְיִכְבֵּד אֶשְׁתּוֹ וּבְנָיו יוֹתֵר מִמָּה שִׁישׁ לוֹ.

מראה מקומות השלם

- ג. זכחים קי"ג: סי' כ"ה, אמר ר' אבהו, למה נקרא שמה שנער, שמנערת עשיריה וכו'.
- וברש"י ד"ה שמנערת עשיריה, אין עשיריה מתקיימין מפני שאינן מרחמים על הבריות וכו'.
- ד. זכחים קי"ח: סי' ל', רבי יוסי ברבי חנינא אמר, ורצון שכני סנה וגו' (דברים ל"ג ט"ז) עין שלא רצתה ליהנות מדבר שאינו שלה תזכה ותאכל בין השנואין שלה. רמז
- פירוש - עין שלא רצתה ליהנות מדבר שאינו שלה - יוסף הצדיק שעמד בנסיון של ניאוף ולא רצה ליהנות מאשת אדוניו - תזכה ותאכל בין השנואין שלה - זכה למשכן שילה, שנפל בחלקו, וזכה לעושר גדול בין השונאים שלו - כי קדשיו נאכלין בגבול השבטים ששנאוהו.
- ה. בונה בחולין נ"ד: סי' ט"ו, גדולה מלאכה שהזהיר עליה הקב"ה בקום עשה, ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך (שמות כ"ט), כי הם עסוקין ביישובו של עולם אשר ברא אלהים ולא עוד אלא שאף הוא הכתיב לעצמו מלאכה דכתיב, ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וגו' (בראשית ב"ב) ולכן אין לבטלן אפילו לקום מפני כיבוד ת"ח וכו'.
- ו. חולין פ"ד, סי' ל"ב, אמר רב נחמן, כגון אנו לוין ואוכלין.*
- ז. חולין פ"ד, סי' ל"ג, א"ר יוחנן, הרוצה שיתעשר יעסוק בבהמה דקה. ועיין שם בתוספות בשם רבינו תם, דזהו דוקא בחורשין, דלא שלטא בהו עינא. אבל בישוב, אינו רואה סימן ברכה, כדאמרינן (בפסחים ג:)*
- ח. שם, דרש רב עוירא, זמנין אמר לה משמיה דרבי אמי וזמנין אמר לה משמיה דרבי אסי, מ"ד, טוב איש חונן ומלוה יכלכל דבריו במשפט (תהלים קי"ב ה'), לעולם יאכל אדם וישתה פחות ממה שיש לו, וילבש ויתכסה במה שיש לו, ויכבד אשתו ובניו יותר ממה שיש לו וכו'.*

ז. קשה עניות בביתו של אדם יותר מחמשים מכות.
 י. אין אשתו של אדם מתה אלא אם כן מבקשין ממנו מזון ואין לו.

יא. הפך שיש לאמות לגזל את ישראל, על ידי שלומדים [תורה נביאים וכתובים] תנ"ך.

יב. היין מביא עניות.

יג. כל אדם שיש בו דעה, לסוף מתעשר.

יד. הגזל את חברו, על ידי זה מטמאין אותו בטמאת קרי.

טו. כשפא לאדם איזה הבנה חדשה, בידוע שפרוץ בעקבו מזון רב.

מראה מקומות השלם

ז. כבא בתרא קט"ז, סי' צ"ה, דרש רבי פנחס בן חמא, קשה עניות בתוך ביתו של אדם יותר מחמשים מכות וכו'.

י. סנהדרין כ"ב, סי' ל"ה, אמר ר' יוחנן ואיתימא רבי אלעזר, אין אשתו של אדם מתה אלא כמבקשין ממנו מזון ואין לו וכו'.

יא. סנהדרין נ"ט, סי' צ"ט, אמר ר' יוחנן, עובד כוכבים שעוסק בתורה חייב מיתה שנאמר, תורה צוה לנו משה מורשה וגו' (דברים ל"ג ד'), לנו מורשה ולא להם וכו' מ"ד מורשה, מגזל קא גזיל לה וכו'. רמז נפלא*

פירוש - כי הלא עצם לימודם בתורה, הרי זו גזילה. ועצם גזילה זו - היינו, כח התורה - היא הנותנת להם את הכח למעשה גזילה מישראל, כי בתורת גזילה בא להם הכח.

יב. סנהדרין ע"ג, סי' ק"ג, רב כהנא רמי, כתיב תירש וקרינן תירוש, זכה נעשה ראש. לא זכה נעשה רש.

הרי אם לא זכה, היין מביא עניות, ונעשה רש.

יג. סנהדרין צ"ב, סי' קל"ח, ואמר ר' אלעזר, כל אדם שיש בו דעה, לסוף מתעשר וכו'.

יד. שבת חמס השכבים וגו' וסרחים על ערשתם וגו' (עמוס ו"ג ד')

עיי"ש רש"י, ורבותינו פירשו, מחליפין נשותיהם זה לזה ומסריחין ערסותיהן בשכבת זרע וכו'.

פירוש - שבת חמס, אלה היושבים על חמס שגזלים את חבירם, השכבים וגו' וסרחים על ערשתם וגו' - מטמאין אותן בטומאת קרי.

וחמס ארץ קריה וגו' (חבקוק ב"ח')

פירוש - וחמס ארץ, ע"י גזילה, קרי' מטמאין אותו בטומאת קרי. (כי בקרי של המלה קריה לא מבטאים את האות ה' אלא את האותיות קרי).

- טז. ממון של ישראל שנפל ביד עכו"ם מיד טיהר.
 יז. מי שבניו ובנותיו מוטלין ברעב, על-ידי זה נצול מדין שרפה שבארבע מיתות בית-דין.
 יח. מי שפורץ גדר של רבנן, נעשה עני.
 יט. מי שמשבר תאות אכילה, זוכה לדירה נאה.
 כ. קשים מזונותיו של אדם בקריעת יסוסף ויותר מן הגאלה וכפלים פיולדה.
 כא. פיון שנתמנה אדם פרנס על הצבור נתעשר.

מראה מקומות השלם

- טז. סנהדרין צ"ד, סי' קנ"ג, אף ממנם של ישראל כיון שנפל ביד עובדי כוכבים מיד טיהר.
 יז. סנהדרין צ"ח, סי' קע"ג, בניו ובנותיו מוטלין ברעב, דומה כמי שנשכו נחש.
 יח. ועיי"ש ל"ז, סי' נ"ג, והאמר רב יוסף וכן תני דבי חזקיה, מיום שחרב בית המקדש, אע"פ שבטלה סנהדרין וכו' דין ד' מיתות לא בטלו וכו' מי שנתחייב שריפה וכו' או נחש מכישו וכו'
 כאור - הרי גשיכת נחש הוה דין שריפה. וכיון שבניו ובנותיו מוטלין ברעב דומה כמי שנשכו נחש, הרי כבר קבל דין שריפה, וע"כ אם חייב הוא שריפה, ניצל הוא מהעונש.
 יח. ופרץ גדר ישכנו נחש (קהלת י"ח), היינו עניות כנ"ל, מסנהדרין צ"ח, סי' קע"ג, בניו ובנותיו מוטלין ברעב דומה כמי שנשכו נחש. הרי רעב ונשיכת נחש היינו הך
 ועיין שבת ק"י, סי' ע"ו, אמר להו אביי, דילמא חיויא דרבנן טרקיה דלית ליה אסותא, דכתיב, ופרץ גדר ישכנו נחש וכו'.
 יט. פסחים ק"ד, סי' נ"ד, ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן משום ר' יהודה בר אלעאי וכו' פחות ממיכלך וממשתיך ותוסיף על דירתך רמו פירוש - הרי מי שאוכל פחות (משבר תאות אכילה) ומוסיף על דירתו (זוכה לדירה נאה).
 כ. פסחים ק"ח, סי' נ"ח אמר ר' אלעזר, קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף וכו'. ואמר ר' יוחנן, קשין מזונותיו של אדם יותר מן הגאולה וכו'. אמר ר' יוחנן, קשין מזונותיו של אדם כפליים כולדה וכו'. = מ"מ מותרנ"ת*
 כא. יומא כ"ב, סי' י"ח, אמר רב נהילאי בר אידי אמר שמואל, כיון שנתמנה אדם פרנס על הציבור מתעשר וכו'.

- כב. קטרת מעשרת.
- כג. אל ידאג אדם לומר, פלוני יקפח פרנסתי, כי על-פרחם יושיבוך במקומך ובשמך יקראוך.
- כד. על ארבעה דברים נכסי בעלי-בתים יורדים לטמיון: על עושקי שכר שכיר וכובשי שכר שכיר ועל שפורקין על מעל צואריהן ונותנין על חבריהן ועל גסות-הרוח.
- כה. שנוי המקום ושנוי השם טובים לפרנסה.
- כו. אין הגשמים נעצרים אלא על בטול תרומות ומעשרות ומספרי לשון הרע ועזי פנים ובטול תורה ועוון גזל.

מראה מקומות השלם

- כב. יומא כ"ו., סי' כ', תני, מעולם לא שנה אדם בה, מאי טעמא, א"ר חנינא, מפני שמעשרת.*
- כג. יומא ל"ח., סי' ל"ד, מכאן אמר בן עזאי, בשמך יקראוך ובמקומך יושיבוך ומשלך יתנו לך ואין אדם נוגע במוכן לחבירו וכו'. וברש"י ד"ה בשמך יקראוך, כלומר, לא ידאג אדם לומר פלוני יקפח פרנסתי, כי על כרחם בשמך יקראוך לבא ולישב במקומך.*
- כד. סוכה כ"ט., סי' ט', אמר רב, בשביל ארבעה דברים נכסי בעלי בתים יורדין לטמיון, על כובשי שכר שכיר ועל עושקי שכר שכיר ועל שפורקין עול מעל צואריהן ונותנין על חבריהן ועל גסות הרוח וכו'.*
- כה. חידושי אגדות ר"ה ט"ז., סי' ז'.
שם בגמ', ואמר רבי יצחק, ד' דברים מקרעין גזר דינו של אדם וכו' שינוי השם וכו' וי"א, אף שינוי מקום שנאמר, ויאמר ה' אל אברהם לך וגו' והדר, ואעשך לגוי גדול ואברכך וגו' (בראשית י"ב א', ב').
ועיין שם בחידושי אגדות, שהביא מחלוקת בזה, אם זה מועיל גם על גזירה שבאה על חטא, ומה שבאר הוא בענין זה.
- כו. תענית ז', סי' י"ז, אמר רב חסדא, אין הגשמים נעצרים אלא בשביל בטול תרומות ומעשרות וכו' אמר רבי שמעון בן פזי, אין הגשמים נעצרים אלא בשביל מספרי לשון הרע וכו' אמר רב סלא אמר רב המנונא, אין הגשמים נעצרים אלא בשביל עזי פנים וכו' אמר רב קטינא, אין הגשמים נעצרים אלא בשביל בטול תורה וכו'.
שם, סי' י"ח, אמר רבי אמי, אין הגשמים נעצרים אלא בעון גזל וכו'.

- כז. התקון למטר - ירבה בתפלה.
 כח. על ידי אמונה נתרבה פרנסה.
 כט. פשיש שבע בעולם, אזי החלשות נתמעטים.
 ל. אין הגשמים נעצרים אלא על פוסקי צדקה ברבים ואינם נותנים.
 לא. מאיסותא דביתא מביא לידי עניות.
 לב. שלשה דברים מביאין את האדם לידי עניות: המשתין בפני מטתו ערום והמזלזל בנטילת ידים ומי שאשתו מקללתו בפניו.
 לג. המעשר מסגל לעשירות דוקא בארץ ישראל.
 לד. כבוד התורה וכבוד שבת מסגל לעשירות.

מראה מקומות השלם

- כז. שם ח', סי' י"ט, ואמר ר' אמי וכו' אם ראית דור שהשמים משתכין עליו כנחשת מלהוריד טל ומטר וכו' מה תקנתיה וכו' וירבה עליו בתפלה וכו'.
 כח. תענית ח', סי' כ"א, ואמר רבי אמי, אין גשמים יורדים אלא בשביל בעלי אמנה שנאמר, אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף (תהלים פ"ה"ב). מובן* באור - כי הגשמים הם השפע והפרנסה לבריאה כולה, והם יורדים בזכות בעלי אמנה.
 כט. תענית ח', סי' כ"ג, בימי רבי שמואל בר נחמני הוה כפנא ומותנא. אמרי, היכי נעביד וכו' אמר להו רבי שמואל בר נחמני, ניבעי רחמי אכפנא, דכי יהיב רחמנא שובעא, לחיי הוא דיהיב וכו' רמז*
 ביאור - כי אם לחיים ניתן השובע, הרי הוא ניתן לבריאות, כי החיים והבריאות שלוכים הם ומחזקים זה את זה.
 ל. שם, סי' כ"ה, ואמר ר' יוחנן, אין הגשמים נעצרים אלא בשביל פוסקי צדקה ברבים ואין נותנין וכו'.
 לא-לב. שבת ס"ב, סי' ל"ח, א"ר אבהו ואמרי לה כמתניתא תנא, ג' דברים מביאין את האדם לידי עניות ואלו הן, המשתין מים בפני מטתו ערום והמזלזל בנטילת ידים ושאשתו מקללתו בפניו וכו'
 ועיין רש"י ד"ה לידי עניות וכו' שר העניות נביל שמיה וכו' ואוהב מקום מיאום ומשתין מים לפני מטתו היינו מיאום.*
 לג-לד. שבת קי"ט, סי' פ"ז, בעי מיניה רבי מרבי ישמעאל ברבי יוסי, עשירים שבא"י כמה הם זוכים. א"ל, בשביל שמעשרין וכו' שבבבל כמה הן זוכין. א"ל, בשביל שמכבדין את התורה. ושכשאר ארצות כמה הן זוכין. א"ל, בשביל שמכבדין את השבת וכו'

- לה. כִּזִּית מְרוֹר שְׂאוֹכְלִין בְּפֶסַח, מְסַגֵּל לְפָרְנֶסָה.
 לו. לְכַתֵּב סֵפֶר תּוֹרָה מְסַגֵּל לְפָרְנֶסָה.
 לז. בַּת־כֹּהֵן לְיִשְׂרָאֵל אוּ בַת־תְּלַמֵּיד־חֶכֶם לְעַם־הָאָרֶץ, מְבִיאָתוּ לְיַדִּי עֲנִיּוֹת.

מראה מקומות השלם

באור – הרי מבואר בגמ', שענין המעשר שמסוגל לעשירות הוא דוקא בארץ ישראל, כי לאחר תשובתו של רבי ישמעאל, בשביל שמעשרין וכו', שאלו רבי שוב על עשירי בכל כמה הן זוכין וכו' ועל עשירי שאר ארצות וכו', וענה לו, בגלל כבוד התורה וכבוד שבת, כי רבי ישמעאל דרש בתשובתו את הפסוק, עשר תעשר את כל תבואת זרעך היצא השדה וגו', עשר בשביל שתתעשר, ומעשר תבואת השדה היא מן המצוות התלויות בארץ.

ועיין בשו"ע יו"ד סי' של"א סעיף קמ"ו, בבאה"ט ובתוס' מרובה שם באור – עיין בבאר היטב שם, שהביא דברי הט"ז והש"ך, שחולקים על הב"ח שכתב שהמעשר כספים אין בו חיוב לא מן התורה ולא מדרבנן, והם סוברים, שחיוב גמור הוא. (ועיין בתוס' תענית ט'. שהביא דרשת הספרי, עשר תעשר את כל וגו' לרבות רבית ופרקמטיא וכל דבר שמרויח בו.)

ולפ"ז, הרי שייך גם בחו"ל העשירות בגלל מעשר כספים. ברם, עיין שם בפתחי תשובה, שתמה על הגאונים, שנעלם מהם חשוכת מהר"ם רומנברג, שכתב כדעת הב"ח, שמעשר כספים אינו מן התורה ולא מדרבנן, ואינו אלא מנהג בעלמא עיי"ש וכו' וכן העלה בספר משנת חכמים וכו' שאין למעשר כספים עיקר לא מן התורה ולא מדברי סופרים וכו'. ולפי הנ"ל, הרי ענין העשירות בגלל מעשר הוא דוקא בארץ ישראל, ממעשר תבואת הארץ, וכדמשמע מתשובתו של רבי ישמעאל, וכמו שכארנו לעיל.

תענית ט'. עשר תעשר (דברים י"ד-כ"ב) עשר בשביל שתתעשר = מ"מ מהר"צ. עירובין י"ח: סי' ה', ואמר ר' ירמיה בן אלעזר, מאי דכתיב, והנה עלה זית מרף בפיה וגו' (בראשית ח' י"א), אמרה יונה לפני הקב"ה, רבוננו של עולם, יהיו מזונותי מרורין כזית וכו' רמז = מ"מ מוהרנ"ת* פירוש – מרורין כזית, רמז לכזית מרור. ומזונות, רמז לפרנסה.

לו. עירובין ס"ד. סי' ל"ד, כי הא דרבי אבא בר שומני ורב מנשיא ברבי ירמיה מגיפתי הוו קמפטרי מהדדי וכו' פתח אידך ואמר, המחזיק בנכסי הגר כיצד יעשה ויקיימנו בידו יקח בהן ס"ת וכו' רבא אמר, אפילו עבד עסקא ורווח וכו'. * פסחים מ"ט. סי' י"ב, עיי"ש.

לז. תניא, רבי שמעון אומר, כל סעודה שאינה של מצוה אין ת"ח רשאי ליהנות ממנה. כגון מאי, אמר רבי יוחנן, כגון בת כהן לישראל ובת ת"ח לעם הארץ דאמר רבי יוחנן, בת כהן לישראל אין זיווגן עולה יפה. מאי היא וכו' או מביאתו לידי עניות. איני, והאמר רבי יוחנן, הרוצה שיתעשר ידבק בזרעו של אהרן וכו' לא קשיא, הא בת"ח הא בעם הארץ.*

- לח. להשתתף עם מי שהשעה משחקת לו טוב להצלחה.
- לט. מי שאוהב את השם יתברך באכילתו ובשתיתו ושאר תענוגים, זוכה לפרנס את עמים רבים.

מראה מקומות השלם

באור – הגה הרב, לאתר ציון המראה-מקום, הוסיף את המלים: עיי"ש. ונראה כונתו בזה, דהנה לשון רביז"ל, הלא הוא לשון רבי יוחנן דאמר, כגון, בת כהן לישראל ובת ת"ח לעם הארץ. ולכאורה, הלא לשון זה של רבי יוחנן נאמר על הכרייתא, רבי שמעון אומר, כל סעודה שאינה של מצוה אין ת"ח רשאי ליהנות ממנה. אבל במאמרו של רבי יוחנן עצמו, שאין זיווגן עולה יפה, נאמר רק בת כהן לישראל. והרי על מאמר זה, שאין זיווגן עולה יפה, מביאה הגמ', תנא וכו' או מביאתו לידי עניות. וא"כ הרי לא מוזכר בענין זה בת ת"ח לעם הארץ. ברם, מהא דמביאה הגמ' הטעם להא דאמר רבי יוחנן, מאי היא סעודה שאינה של מצוה וכו' כגון בת כהן לישראל ובת ת"ח לעם הארץ, מהא דאמר רבי יוחנן, בת כהן לישראל אין זיווגן עולה יפה, הרי אם זהו הטעם שאינה סעודה של מצוה, הלא מוכח להדיא, כי ענין אחד הוא זיווגן של בת כהן לישראל ובת ת"ח לעם הארץ, ובשניהם מביאתו לידי עניות.

אמנם, לפי מסקנת הגמ', דמתרצינן, הא בת"ח הא בעם הארץ, הרי מבואר להדיא, כי הא דאמר רבי יוחנן, בת כהן לישראל, הוא דוקא לישראל עם הארץ, אבל לא כן – בת כהן לישראל ת"ח. ואדרבה, כלשון הגמ' שם. כל שכן שתורה וכהונה מעשרתן, וכדברי רש"י שם. ת"ח, שכח הוא לו (לזרעו של אהרן). ולכאורה, רבי יוחנן דאמר רק בת כהן לישראל אין זיווגן עולה יפה, יתכן לדחוק ולומר שאין כונתו לכל ישראל אלא למקצת מישראל והיינו, דוקא לישראל עם הארץ. אבל רביז"ל שכתב, בת כהן לישראל או בת ת"ח לעם הארץ, הרי לכאורה, הסיפא מוכיח על הדישא דלא מיירי לעם הארץ.

אולם, קושיא זו אינה דוקא בדברי רביז"ל, אלא גם בגמ' עצמה. כי לפי מסקנת הגמ', כג"ל, הרי בת כהן לישראל ת"ח, אדרבה, שכח הוא לזרעו של אהרן ועולה זיווגן יפה, וכל שכן הוא שתורה וכהונה מעשרתן, וא"כ הרי בודאי ובודאי שסעודתן סעודת מצוה היא. והלא רבי יוחנן אומר, מאי סעודה שאינה של מצוה, כגון, בת כהן לישראל ובת ת"ח לעם הארץ, הרי הסיפא מוכיח על הדישא, דבת כהן לישראל, דלא מיירי בעם הארץ.

אשר על כן, למסקנת הגמ', כהכרח באור דברי רבי יוחנן הכי. בת ת"ח לעם הארץ, היינו, לכל עם הארץ, בין ישראל ובין כהן, אינה סעודה של מצוה. אבל בת כהן (שאינו ת"ח) דוקא לישראל עם הארץ אינה סעודה של מצוה, אבל לכהן, אפי' עם הארץ, סעודת מצוה היא.

ורביז"ל, כי בא להביא מדברי רבי יוחנן, לא שינה לשונו, ובאורו כג"ל.

- לח. פסחים קי"ב, סי' מ"ו, ת"ר, שבעה דברים צוה רבי עקיבא את רבי יהושע ובנו וכו'. והוי משתדל עם מי שהשעה משחקת לו וכו' לאשתתופי בהדיא וכו'.

לט. שפתי צדיק ירעו רבים וגו' (משלי י"ב"א) רמז רחוק

פירוש – שפתי צדיק, העובד את השי"ת ואוהבו בשפתיו, והיינו, במעשה השפתים – באכילתו ובשתיתו וכו', ירעו רבים וגו' – זוכה לפרנס את עמים רבים.

- מ. מי ששונא ממון, זוכה לאריכות ימים.
- מא. מי שמחפש אחר אוצרות, הוא מקרב מיתתו.
- מב. מי שלא תקן חטאות נעורים, געשה רש.
- מג. מי שמיגע את עצמו יומם ולילה אחר פרנסה, ואינו מוצא את פרנסתו, תקנתו - שיחזיר בני אדם בתשובה.
- מד. מי שמשבר איזה כלי שלא במתכוון, בידוע שהוא חוטא.
- מה. מי שלהוט אחר עבודת אדמה, בודאי אין בו תועלת.
- מו. בכל אשר תעשה תבקש את הצדיק, שיתפלל עליך.
- מז. השמחה המידית מסגל להצלחה.

מראה מקומות השלם

- מ. שגא בצע יאריך ימים (משלי כ"ח"ט"ז).
- מא. המחכים למות ואיננו ויחפרהו ממטמונים (איוב ג'כ')
- פירוש - המחכים למות וגו', זה נגרם על ידי, ויחפרהו ממטמונים - מחפוש אחר אוצרות.
- מב. ותורישני עונות נעורי (איוב י"ג"ב"ו) רמו
- פירוש - ותורישני - מלשון רש, התרוששתי על ידי, עונות נעורי.
- מג. משיב יגע ולא יבלע וגו' (איוב כ"י"ח) רמו רחוק
- פירוש - משיב, ישיב בני אדם בתשובה, יגע ולא יבלע - זה שיגע אחר פרנסה ואינה משיגה.
- מד. בהתחכך עם אחוהו פרץ ה' את מעשיך וישברו אניות וגו' (דברי הימים ב', ב'ל"ז)
- באור - כמבואר שם, חטא יהושפט בזה שהתחבר עם אחוהו, ועל ידי זה, פרץ ה' את מעשיך וישברו אניות - שלא בכונה.
- מה. כי אהב אדמה היה (דברי הימים ב', כ"ו"י) ברש"י שם, מפורש בב"ר, ב' להוטים אחרי אדמה היו ולא נמצא בהם תועלת, הוא וקין.
- מו. ויאמרו אל ירמיהו הנביא וגו' ותתפלל בעדנו וגו' ויגר לנו ה' אלהיך וגו' ואת הדבר אשר נעשה (ירמיה מ"ב"ב, ג').
- מז. (עיין הצלחה א' חלק שני, מד"ר וישב פר' פ"ו סי' ד', ויהי איש מצליח וגו' (בראשית ל"ט"ב) רבי ברכיה אמר, גבר קפוז וכו'. ועיין מתנות כהונה, גבר קפוז, איש מקפיץ כלומר, צהל ושמח וכו'.
- הרי האיש השמח הוא האיש המצליח.

- מח. דרך-ארץ צריך חזוק.
- מט. המשתף שם שמים בצערו, כופלים לו פרנסתו; גם פרנסתו מעופפת לו בצפור.
- נ. בעוון בטול תרומות ומעשרות השכר אבד, וכני אדם רצים אחר פרנסתם, ואינם מגיעים.
- נא. מטר בשביל יחיד ופרנסה בשביל רבים. ויחיד דאלים זכותה כרבים דמי.
- נב. על-ידי קדוש על היין בא מטר ונשמע תפלתו.
- נג. המקום ספר תורה של אביו בביתו, זוכה לעשר.
- נד. מטר בזכות אדם אחד ושדה אחת ועשב אחד, ובזכות הארץ וחסד ויסורין.

מראה מקומות השלם

- מח. ברכות ל"ב: סי' פ"ט, ת"ר, ד' צריכין חזוק וכו' ודרך ארץ וכו'.*
- מט. ברכות ס"ג, סי' קמ"ב, אמר רב הונא בר ברכיה משום רבי אלעזר הקפר, כל המשתף שם שמים בצערו כופלין לו פרנסתו וכו' רבי שמואל בר נחמני אמר, פרנסתו מעופפת לו בצפור וכו'. = מ"מ מוהרנ"ת*
- נ. שבת ל"ב: סי' כ"ד, רבי אלעזר בר יהודה אומר וכו' בעון ביטול תרומות ומעשרות וכו' והשכר אבד וכני אדם רצין אחר פרנסתן ואין מגיעים וכו'.*
- נא. תענית פ., סי' כ"ז, כ"ח, ואמר רבי יוחנן, מטר בשביל יחיד, פרנסה בשביל רבים וכו' שאני משה, כיון דאלים זכותו, כרבים דמי.*
- נב. אם לשכט אם לארצו אם לחסד ימצאהו (איוב ל"ז"ג) = מ"מ מהר"צ.
- נב. תענית כ"ד, סי' ס"ג, רבי גזר תעניתא ולא אתא מיטרא. נחית קמיה אילפא, ואמרי לה רבי אילפא, אמר משיב הרוח, ונשר זיקא, מוריד הגשם, ואתא מיטרא. אמר ליה, מאי עובדך. אמר ליה, דיידנא בקיסא דחיקא דלית ביה חמרא לקדושא ואבדלתא, טרחנא ומייתינא חמרא לקדושא ואבדלתא ומפקינא להו ידי חובתייהו.*
- נג. ירושלמי סוף ביכורים, סי' מ"ז. תני, המוכר ס"ת של אביו אינו רואה סימן ברכה לעולם. וכל המקיים ס"ת של אביו בביתו, עליו הכתוב אומר, הון ועשר בביתו וצדקתו עמדת לעד (תהלים קי"ב"ג).
- נד. ירושלמי תענית פ"ג ה"ב, סי' י"ג, רבי ברכיה רבי חלבו פפא בשם ר' ליעזר,

- נה. הגשמים נעצרין בשביל עבודה זרה ובשביל נאוף ובשביל צדיק, שלא נספד כהלכה ובשביל מקפחי פרנסת אחרים.
- נו. על-ידי עניות נצול מדינה של גיהנם.
- נו. על-ידי שמוש שמות הקדושים בא עניות ומיתה, ואפלו על מי שיש בידו למחות ואינו מוחה.

מראה מקומות השלם

פעמים שהגשמים יורדין בזכות אדם אחד, בזכות עשב אחד, בזכות שדה אחד, ושלשתן בפסוק אחד, שאלו מה' מטר וגו' ומטר גשם יתן להם לאיש עשב בשדה (זכריה י"א), לאיש אבל לא לאנשים, לעשב אבל לא לעשבים, בשדה אבל לא בשדות.

ושם, פ"ג ה"ג, פי' י"ג, א"ר יוסי בר בון, בזכות ג' דברים הגשמים יורדין, בזכות הארץ ובזכות החסד ובזכות היסורין. ושלשתן בפסוק אחד, אם לשכט אם לארצו אם לחסד ימצאהו (איוב ל"ז"ג).

נה. יבמות ע"ח: סי' מ"א, עיי"ש, וצ"ל, שלא נספד.

ויהי רעב בימי דוד שלש שנים וגו' (שמואל ב', כ"א"א) וכו' אמר להם, שמא עובדי עבודה כוכבים יש בכם דכתיב, ועברתם אלהים אחרים וגו' ולא יהי' מטר וגו' (דברים י"א"ט"ז, י"ז) בדקו ולא מצאו וכו' שמא עוברי עבירה יש בכם דכתיב, וימנעו רבנים ומלקוש ולא היה ומצח אשה זונה היה לך וגו' (ירמיה ג"ג), בדקו ולא מצאו וכו' אמר ר"ל, ששאל באורים ותומים וכו', ויאמר ה' אל שאול ואל בית הדמים על אשר המית את הגבענים (שם, שמואל ב'), אל שאול, שלא נספד כהלכה. ואל בית הדמים וגו', וכי היכן מצינו בשאול שהמית את הגבעונים, אלא מתוך שהרג נוב עיר הכהנים, שהיו מספיקים להם מים ומזון, מעלה עליו הכתוב כאילו הרגן וכו'.

נו. יבמות ק"ב: סי' נ', והכתיב, יחלץ עני בעניו וגו' (איוב ל"ז"ו), בשכר עניו יחלצנו מדינה של גיהנם.

נו. נדרים ז': סי' א', מובן קצת.

אמר רב חנין אמר רב, השומע הזכרת השם מפי חבירו צריך לנדותו. ואם לא נדהו, הוא עצמו יהא בנדוי. שכל מקום שהזכרת השם מצויה, שם עניות מצויה, ועניות כמיתה וכו' ותניא, כל מקום שנתנו חכמים עיניהם, או מיתה או עוני.

ע"ז י"ח. רבי חנינא בן תרדיון וכו' הוגה השם באותיותיו וכו' = מ"מ מהר"צ

- נח. כְּשֵׁישׁ לוֹ צַעֲקַת לְגִימָא עַל חֲבִירוֹ וְדוּמָם, הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עוֹשֶׂה לוֹ דִּין.
- נז. כְּשֵׁרוּאָה אָדָם שְׁמוֹנוֹתָיו מְצַמְצָמִין, יַעֲשֶׂה מֵהֶם צְדָקָה.
- ס. דְּאָגָה וְטָרְדָא עַל מְזוֹנוֹתָיו מְכַחֲשִׁין כַּחוֹ שֶׁל אָדָם.
- סא. עַל-יְדֵי נְאוּף בָּא עֲנִיּוֹת.
- סב. לְפַעֲמִים כְּשֵׁאִין לְצַדִּיק מִזֶּל עַל פְּרִנְסָה, אִזּוּ מְקִימִים עָלָיו אֵיזָה מְתַנַּגְדִּים, וְעַל-יְדֵי זֶה נוֹתְנִים לוֹ פְּרִנְסָתָם הֲרָאוּי לָהֶם.
- סג. הָעוֹסֵק בְּבִנְיָן מִתְמַסְכֵּן.
- סד. הַצְּנִיעוּת מְסַגֵּל לַעֲשִׂירוֹת.
- סה. מְשֻׁרְבֵי הַצְּרִי-עֵין, רַבּוּ הַמְקַפְּחִים פְּרִנְסָתוֹ שֶׁל אָדָם.

מראה מקומות השלם

- נח. גִּימִין ז', סִי' ד', רב אחא מבי חזאיה אמר בה הכי, כל מי שיש לו צעקת לגימא על חבירו ודומם, שוכן בסנה עושה לו דין.*
- נז. שם, סִי' ה', דרש רב עורא, זימנין אמר לה משמיה דרב אמי וזימנין אמר לה משמיה דרב אסי, מאי דכתיב, כה אמר ה' אם שלמים וכן רבים וכן נגוזו ועבר וגו' (נחום א' י"ב) אם רואה אדם שמונותיו מצומצמין, יעשה מהם צדקה וכו'.
- ס. גִּימִין ע', סִי' מ"ז, שלשה דברים מכחישין כחו של אדם, ואלו הן, פחד וכו'.
- עיינ רש"י ד"ה פחד, דאגה שדואג על דבר העתיד כגון טירוד מזונות וכו'.
- סא. סוּמָה ד':, סִי' ו', אלא אמר רבא, כל הבא על אשה זונה, לסוף מבקש כבר להם.*
- סב. סוּמָה ט':, סִי' י"ח, וכן מצינו בקין וכו' והמן שנתנו עיניהם במה שאינו ראוי להם, מה שבקשו לא ניתן להם ומה שהיה בידם נטלו מהם. דכתיב, ותשם אסתר את מרדכי על בית המן (אסתר ח' ב') רמוז קצת פירוש - הרי המן, שונא ומתנגדו של מרדכי, ניטל ממנו פרנסתו ומעמדו וניתן למרדכי.
- סג. סוּמָה י"א., סִי' ל"ג, דאמר מר, כל מי שעוסק בבנין מתמסכן.*
- יבמות ס"ג. = מ"מ מהר"צ
- סד. נלפענ"ד רמוז, אין הכרחה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין (תענית ח:) = מ"מ צמח
- סה. סוּמָה מ"ז:, סִי' קכ"ד, משרבו צרי עין רבו טורפי טרף וכו'. ועיינ בחידושי

- סו. מִזֹּנוֹת שֶׁל אָדָם נִתְמַעַט, כְּשֵׁאִין דָּן אֶת הָאָדָם לְכַף זְכוּת.
- סז. גַּם כְּשֶׁמְעַרְב מַיִם בְּמִשְׁקָיו.
- סח. גַּם כְּשֶׁאָדָם שׁוֹמֵעַ לְעֵצַת הַמַּסִּית.
- סט. גַּם כְּשֶׁעֲבַר עֲבָרָה לְהַכְעִים, גַּעֲשֵׂה עָנִי, וְהֵעוֹלָם אֵין מֵאֲמִינִים לוֹ שֶׁהוּא עָנִי.
- ע. מִי שֶׁעוֹסֵק בְּשִׁמּוֹת הַטְּמָאָה וּבְכִשְׁפִּים, גַּעֲשֵׂה עָנִי.
- עא. הַחֲלָאֵת שֶׁל כְּחִישַׁת הַבָּשָׂר, הַנִּקְרָא דָּאָר, הַבָּא עַל אֶחָד מִבְּנֵי הַבַּיִת הוּא סִימָן לְדָלוּת.

מראה מקומות השלם

- אגדות ד"ה משרבו צרי עין וכו', פירש"י, גזלנים וכו'. לפי ענינו, לא שייך הכא. ויש לפרש, טורפי טרף, המקפחין מחייתו של אדם ויורדין למחייתו וכו'.*
- יבמות מ"א. ? = מ"מ מהר"צ
- סו. איכה היתה לזונה וגו' צדק ילין בה וגו' (ישעיה א"ב"א) לזונה, מלשון מזון צדק ילין בה, עיין רש"י, שלא היו מחכים אולי ימצאו לו זכות וכו' פירוש - איכה היתה לזונה, כמה תלוי מזונות, צדק ילין בה - שלא מחכים למצוא זכות, ולדון את האדם לכף זכות.
- סז. סבאך מהול במים (שם, פסוק כ"ב) - ומידרש כנ"ל כסעיף הקודם.
- סח. חדלו לכם מן האדם וגו' כי הנה האדון ה' צבאות מסיר מירושלים ומיהודה משען ומשענה כל משען לחם וכל משען מים (ישעיה ב"ב"ב, ג"א) ועיין ברש"י ד"ה חדלו וכו' שלא לשמוע לאותן המתעים אתכם מאחרי וכו'. פירוש - חדלו לכם מן האדם וגו', כי אם לא תחדלו וכו' ותשמעו לעצת המסית, כי הנה וגו' מסיר וגו' כל משען לחם וכל משען מים.
- סט. כי יתפש איש וגו' ובביתו אין לחם וגו' כי לשונם ומעלליהם אל ה' למרות עני כבודו (ישעיה ג"ו, ז', ח'). עיין רש"י ד"ה כי וכו' ועתה כולם מכעיסים. כי לשונם וכו' לנגדו להכעיסו. למרות עיני כבודו, להקניט לפני כבודו וכו'.
- עא. ידל כבוד יעקב ומשמן בשרו ירזה (ישעיה י"זד'). עיין רש"י, ועותר יקריה יגלי (לשון תרגום)
- פירוש - ומשמן בשרו ירזה, פשוטו של מקרא והיינו, הרזיית הגוף (כחישת הבשר), סימן הוא למשמעות המקרא והיינו, ועותר יקריה יגלי - והוא, הדלות. וכן ידל כבוד, פירושו - יהיה דל ורש.

- עב. בפשיזה בושא פאה על האדם הוא סימן לדלות.
 עג. מי שהוא שונא ממון, מלמדוין אותו מלמעלה הדרך, שילך בה.
 עד. לפעמים מיתת פרת נתחלף על עניות.
 עה. עני הוא מבבל פשכור.
 עו. על-ידי אונאה נעשה עני.
 עז. מי שעושה מעשיו במהירות בלי ישוב-הדעת, נעשה בעל-חוב.

מראה מקומות השלם

- עב. ידל כבוד וגו' (שם)
 פירוש - מידרש גם פשוטו וגם משמעותו. והיינו, ידל כבוד - אם הוסר הכבוד ובאה לו איזה בושא, הרי זה סימן למשמעותו של מקרא, והוא, הדלות, כנ"ל בסעיף הקודם.
 עג. ונתן לכם ה' לחם צד ומים לחץ וגו' ואזניך תשמענה וגו' זה הדרך לכו בו וגו' וטמאתם את צפוי פסילי כספך ואת אפרת מסכת זהבך תזרם וגו' (ישעיה ל"ב, כ"א, כ"ב)
 באור - ונתן לכם ה' וגו', עיין רש"י - לא תהיו כרוכים אחר תענוגים וכו', והיינו, שנאת ממון, ואזניך תשמענה וגו' זה הדרך לכו בו וגו' - היינו, מלמדוין אותו מלמעלה הדרך שילך בה, וטמאתם וגו' מסכת זהבך תזרם וגו' - שוב חוזר לסכת הדבר שהוא בגלל שנאת הממון.
 עד. קפדתי כארג חיי מדלה יבצעני (ישעיה ל"ח"ב) רמו
 פירוש - קפדתי ענין כריתה, עיין רש"י - קפדתי כארג חיי, הגיע לי עונש כרת, מדלה (לשון דלות) יבצעני - ולמעשה בצעו את זה לדלות, לעוני.
 לבלתי הכריתך הנה צרפתוך וגו' בחרתיך בכבוד עני (ישעיה מ"ח"ט, י')
 באור - לבלתי הכריתך, בלי להענישך במיתת כרת, הנה צרפתוך וגו' בכבוד עני - זקקתך בעוני.
 עה. עניה ושכרת ולא מיין (ישעיה נ"א"ב"א)
 הרי העניה שכורה היא, אבל לא מיין, אלא מבולבלת היא מחמת העניות.
 עו. נגש והוא נענה וגו' (ישעיה נ"ג"ז). פירש רש"י, באונאת דברים רמו
 פירוש - נענה, מלשון עוני, וע"י אונאת דברים כדפירש רש"י.
 עז. תפלצתך השיא אתך וגו' (ירמיה מ"ט"ז"ז). תפלצתך, פירש רש"י, לשון בהלה, שהיית ממהר ונבהל וכו'. השיא אתך, ודרש רבינו"ל, מלשון משאת מאומה, שפירושו חוב.
 באור - תפלצתך, המהירות שלך, שאתה עושה בלי ישוב הדעת, השיא אתך - עשה אתך לבעל-חוב.

- עח. מי שִׁמְקַפֵּחַ פְּרִנְסָה לְאַחַד, כְּאִלוֹ הֶרְגוּ.
 עט. לְעוֹלָם יִחְזִיק אָדָם בְּנַחֲלַת אָבוֹתָיו, וְאֵל יִמְכַר וְאֵל יִחְלִיף אוֹתָם.
 פ. מִי שֶׁהוּא תָּאֵב לְמִזוֹן, הוּא נוֹפֵל מִמְדַּרְגָּתוֹ.
 פא. עַל-יְדֵי כְּפִירָה בָּא דִלּוֹת.
 פב. מִי שֶׁהוּא עָנִי, יִשְׁתַּדֵּל לְסַפֵּק מִזוֹן לְדוֹרְשֵׁי הַשֵּׁם.
 פג. אֲמוּנָה הוּא טוֹב לְפְרִנְסָה.
 פד. כָּאֵב עֵינַיִם הוּא סִימָן לְעֲנִיּוֹת.

מראה מקומות השלם

- עח. אשר המית את הגבענים (שמואל ב', כ"א"א')
 ועיין ב"ק קי"ט, סי' מ"ו. א"ר יוחנן, כל הגזול את חבירו שוה פרוטה כאילו נוטל
 נשמתו וכו' אל שאול ואל בית הדמים אשר המית את הגבענים, וכי היכן מצינו
 שהרג שאול את הגבעונים, אלא מתוך שהרג נוב עיר הכהנים, שהיו מספקים להם
 מים ומזון, מעלה עליו הכתוב כאילו הרגן.
 עט. ויאמר נבות אל אחאב הלילה לי מה' מתתי את נחלת אבתי לך (מלכים א',
 כ"א"ג').
 פ. מה בצע בדמי ברדתי וגו' (תהלים ל"י) רמז
 פירוש - מה בצע בדמי - איזה רוח ותועלת יש לי מתאות הממון, ברדתי - אם על ידי זה
 הנני נופל ממדרגתי
 ועיין נפילה י'. ובני דישון חמרן ואשבן וגו' (דברי הימים א', א"מ"א). פירש
 רש"י, ובחומש כתיב חמדן (בראשית ל"ז"ב), בתחילה היו חמודים ונחמדו
 כצדיקים ולבסוף מכוערין כחמור וכו' רמז, שהחמדן נופל ממדרגתו.
 פא. כפירים רשו ורעבו וגו' (תהלים ל"ד"י"א) רמז
 פירוש - כפירים, (מלשון כפירה) ע"י כפירה, רשו ורעבו - באו לדלות.
 האמרים כלבכם לא ייטיב ה' ולא ירע והיה חילם למשסה וגו' (צפניה
 א"י"ב, י"ג)
 באור - האמרים כלבכם וגו' - ע"י כפירה בה', והיה חילם וגו' - יהיו עניים ודלים.
 פב. כפירים רשו ורעבו ודרשי ה' לא יחסרו כל טוב (תהלים ל"ד"י"א) רמז
 פירוש - רשו ורעבו, מי שהוא עני, התקון לזה הוא, ודרשי ה' וכו' - ישתדל שלא יחסר להם
 כל טוב.
 פג. ורעה אמונה (תהלים ל"ז"ג) עיין רש"י, תאכל ותתפרנס משכר האמונה וכו'.
 פד. עיני דאבה מני עני וגו' (תהלים פ"ח"י')

- פה. על-ידי הכנעה בהמותיו של אדם נתרבה.
 פו. על-ידי צדקה זוכין לפרנסה.
 פז. מי שנותן ממון למכשפים, על-ידי זה תולין לו פרנסתו בבית של נגרים.
 פח. דיבוריו של הצדיק מביאין פרנסה.
 פט. העצבות מפסיד הפרנסה.
 צ. על-ידי צדקה יהיה לך הרחבה.
 צא. הרבה שנה מביא את האדם לידי עניות.

מראה מקומות השלם

- באור - עיני דאבה, אם העינים כואבות, מני עני - סימן הוא לעוני.
 פה. ובהמתם לא ימעיט וימעטו וישחו ונו' (תהלים ק"ז"ל"ת, ל"ט). פירוש רש"י, והם מתחלה היו שוחין ומועטין וכו' רמז פירוש - ומסיפא לדישא מידרש. ובהמתם לא ימעיט, אלא יתרכו, זה בגלל, וימעטו וישחו - שבתחלה שהיו מועטין היו שוחין, באו לכלל הכנעה וע"כ נתרכו אח"כ בהמתם.
 פו. הון ועשר בביתו וצדקתו עמדת לעד (תהלים קי"ב-ג') פירוש - הון ועשר בביתו, וכל זה בא לו על ידי, וצדקתו עמדת לעד - ע"י הצדקה שהוא נותן תמיד.
 הון עתק וצדקה (משלי ה"י"ח)
 פירוש - הון עתק, זה בא לו, וצדקה - ע"י הצדקה.
 פז. פן ישבעו זרים כחך ועצביך בבית נכרי (משלי ה"י) עיין רש"י, פן ישבעו זרים כחך, נביאי הבעל הגובין ממון וכו'. ועצביך וכו' וטרחת בו. רמז פירוש - פן ישבעו זרים כחך, ע"י הממון שנחת והשבעת את המכשפים (נביאי הבעל), ועצביך בבית נכרי - מעשיך וטרחך, היינו הפרנסה, תהיה תלוי בבית נכרי.
 פח. שפתי צדיק ירעו רבים ונו' (משלי י"ב"א) עיין רש"י, שרבים אוכלים בזכותו וכתפלתו.
 באור - שפתי צדיק, עצם דיבוריו של הצדיק, ירעו רבים - מביאים פרנסה.
 פט. ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסף עצב עמה (משלי י"ב"ב) מוכן הרי ברכת ה' היא תעשיר, בתנאי, ולא יוסף עצב עמה - כי העצבות מפסיד הפרנסה.
 צ. מתן אדם ירחיב לו ונו' (משלי י"ח"ט"ז)
 באור - מתן אדם, נתינת הצדקה של האדם, ירחיב לו
 צא. אל תאהב שנה פן תורש ונו' (משלי כ"י"ג) = מ"מ מוהרנ"ת הרי ריבוי השנה גורם לעניות.

- צב. העוסק בתורה ובצדקה, זוכה לעשירות.
- צג. אוקירו לנשיכו, פי היכא דתיתעתרו.
- צד. אין הברכה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בשביל כבוד אשתו.
- צה. המלוה ברבית, נכסיו מתמוטטין ואינן עולין.
- צו. על ידי שמבטלין זמר של שחוק, בא זול.
- צז. מי שאין לו פרנסה, יעסק בתורה ואחר כך יתפלל על פרנסה, בודאי יתקבל תפלתו.
- צח. אין לאדם למפר מקחו הראשון.

מראה מקומות השלם

- צב. בבא קמא י"ז, סי' ה', א"ר יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי וכו' כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים, זוכה לנחלת שני שבטים וכו' ואין זריעה אלא צדקה וכו' זווכה לנחלת יששכר דכתיב, יששכר חמר גרם וגו' (בראשית מ"ט"ד) וכו'. ועיין רש"י, חמר גרם, מתרגמינן, עתיר בנכסין, הרי הוא זוכה לעשירות.
- צג. בבא מציעא נ"ט, סי' פ"ז, והיינו דא"ל רבא לבני מחוזא, אוקירו לנשייכו כי היכי דתתעתרו.*
- צד. שם, וא"ר חלבו, לעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו, שאין ברכה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו שנאמר, ולאכרם היטיב בעבודה וגו' (בראשית י"ב"ט"ז) והיינו דא"ל רבא לבני מחוזא אוקירו לנשייכו כי היכי דתתעתרו.*
- צה. ב"מ ע"א, סי' כ"ד, הא למדת, שכל המלוה ברבית נכסיו מתמוטטין וכו' והללו מתמוטטין ואינן עולין.*
- צו. סוטה מ"ח, סי' קכ"ה, רב הונא בטיל זמרא, קם מאה אווזי בזוזא ומאה סאוי חיטי בזוזא ולא איבעין. אתא רב חסדא, זלול ביה. איבעי אווזא בזוזא ולא אשתכת.*
- צז. סוטה מ"ט, סי' קכ"ט, א"ר יהודה בריה דרבי חייא, כל העוסק בתורה מתוך הדוחק, תפלתו נשמעת שנאמר, כי עם בציון ישב בירושלם בכו לא תבכה חנון יחנך לקול זעקך כשמעתו ענך. וכתיב בתריה, ונתן לכם ה' לחם צר ומים לחץ (ישעיה ל"י"ט, כ'). פרש"י ד"ה כי עם בציון ישב, אלו יושבי ישיבת תורה וסיפא דקרא חנון יחנך לקול זעקך מוכן*
באור – כל העוסק בתורה מתוך הדחק, תפלתו נשמעת, לרבות גם התפלה על הדחק בעצמו, והיינו הפרנסה.
- צח. קידושין נ"ט, סי' ל"ו, א"ל, זבוני לא מזבינא לה, דארעא קמייתא היא, ולא

- צט. מי שיזרד לפרנסת חברו, נקרא רשע.
 ק. לא יבוא שום אחד להזיק את חברו אם לא מגאות לבו.
 קא. גשירה קשה לעניותא.
 קב. עשיר הוא בחינת זכר, ועני הוא בחינת נוקבא.
 קג. כאב עינים [שנים] סימן להזיק.
 קד. לכל הדברים הן חכמה או עשר או בנים, צריך עסק בדרך הטבע, ויבקש רחמים, שיצליח בדבר העסק.

מראה מקומות השלם

- מסמנא מילתא. אי בעי לה במתנה, נישקלה וכו'.*
 צט. שם, רב גידל הוה מהפך בהויא ארעא וכו' א"ל, עני המהפך בחררה וכו' אחר ונטלה הימנו, מאי? א"ל, נקרא רשע וכו'.*
 ק. בונה בתחלת מסכת בבא קמא, וז"ל, לא יבא שום אחד ליגח את רעהו ולהרע לו, אם לא מגאות לבו וכו'.*
 קא. חולין ק"ה: סי' נ"א, ואמר אב"י, מריש הוה אמינא, האי דכנשי נשוורא, משום מנקירותא. אמר לי מר, משום דקשי לעניותא.*
 קב. נדה ל"א: סי' י"ח, וא"ד יצחק א"ר אמי, בא זכר בעולם. בא ככרו בידו. זכר, זה כר, דכתיב, ויכרה להם כרה גדולה וגו' (מלכים ב', ו"ב"ג). נקבה, אין עמה כלום, נקבה נקיה באה עד דאמרה מזוני לא יהבי לה, דכתיב, נקבה שכרך עלי ואתנה (בראשית ל"ב"ח) רמז*
 פירוש - הרי זכר, ר"ת זה-זכר. נקבה, ר"ת נקיה-כאה, אין עמה כלום וכו' אבל זכר בא בעולם, בא ככרו בידו.
 קג. עיין לעיל פ"ד (כאב עינים הוא סימן לעניות). ואפשר, שצ"ל, כאב שינים. ועיין נדה ס"ה, סי' כ"ה, א"ר חנינא בר שלמיה משמיה דרב, כיון שנתקו שיניו של אדם, נתמעטו מזונותיו וכו' רמז*
 קד. נדה ע': סי' כ"ו, שלשה דברי דרך ארץ, מה יעשה אדם ויחכם. אמר להן, ירבה בישיבה וימעט בסחורה וכו' אלא יבקש רחמים ממי שהחכמה שלו וכו' מאי קמ"ל, דהא בהא לא סגי. מה יעשה אדם ויתעשר. אמר להן, ירבה בסחורה וישא ויתן באמונה וכו' אלא יבקש רחמים למי שהעושר שלו וכו' מאי קמ"ל דהא בלא הא לא סגי. מה יעשה אדם ויהיו לו בנים זכרים. אמר להן, ישא אשה ההוגנת לו ויתקדש עצמו בשעת תשמיש וכו' אלא יבקש רחמים ממי שהבנים שלו וכו' מאי קמ"ל דהא בלא הא לא סגי.*

חלק שני

- א. שנה שהיא שנת משא-ומתן הוא סימן טוב לבריאות הגוף.
- ב. מי שלהוט אחר עבודת אדמה, בא לידי אחד משלשה; או לידי שפיכות דמים או לידי צרעת או לידי שכרות.
- ג. על-ידי היראה והחסד נצול מאש וזוכה לפרנסה.
- ד. על-ידי שהדין-תורה הולך ונתמעט, על-ידי זה הפרנסה מתמעטת וכן להפך.
- ה. על-ידי אסמכתות נשפע פרנסה גדולה לעולם. וזה פי יש פמה דברים,

מראה מקומות השלם

חלק שני

- א. מד"ר בראשית פר' י"ג סי' מ"ז, ואר יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה (בראשית ב'ו') ר"א בשם רבי יוסי בר זמרא אמר הכל מתברך משא ומתן מתברך וכו' רבי חייא בר אבא אמר אף החולין מרויחין ואיכריהון רפין עליהם וכו'. רמז
- פירוש - הרי גורם אחד למשא ומתן מבורך ובריאות הגוף (הגשמים), וע"כ שנת משא ומתן סימן טוב הוא לבריאות הגוף.
- ב. מד"ר בראשית פר' כ"ב סי' ג', ובן שם פר' ל"ו סי' ג', ויהי הבל רעה צאן וקין היה עבד אדמה (בראשית ד'ב'), שלשה הן שהיו להוטים אחר האדמה ולא נמצא כם תועלת ואלו הן, קין וכו' נח וכו' עוזיהו וכו'. עיין מתנות כהונה, קין הרג את הבל. נח שנשתכר וכו' לידי קלון. עוזיהו נצטרע. הרי להיטות אחר האדמה גורם לשלשה דברים הנ"ל.
- ג. עיין יראה א' חלק שני.
- מד"ר לך לך פר' מ' סי' א', כתיב הנה עין ה' אל יראיו למיחלים לחסדו (תהלים ל"ג-י"ח), הנה עין ה' אל יראיו, זה אברהם שנאמר, כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה וגו' (בראשית כ"ב-י"ב) למיחלים לחסדו, שנאמר, תתן אמת ליעקב חסד לאברהם וגו' (מיכה ז'ב'). להציל ממות נפשם (שם, פסוק י"ט), ממותו של נמרוד (שהפיל אותו לאש), ולחיותם ברעב (שם) היא פרנסה.
- הרי אברהם אבינו, שזכה ליראה וחסד, נצול מאש - מאור כשרים - וכן לחיות ברעב, והיא פרנסה.
- ה. עיין חידושי דאורייתא ב' חלק שני.

שלא מצינו להם מקרא מן התורה, וטרחו חכמינו, וזרונם לברכה, למצא להם אסמכתא בפלמא.

- ו. לפעמים הקדוש-ברוך-הוא מתפאר בכשרים שבאמות פנגד השטן, בדי שיוכל לתן פרנסה לישראל בלי קטרוג.
- ז. על-ידי השתוקקות שאדם משתוקק לקבורת ארץ-ישראל, על-ידי זה נשפע פרנסה גדולה.

מראה מקומות השלם

מד"ר ויצא פר' ס"ט סי' ו', וכן בחקותי פר' ל"ה סי' ב', והנה אנכי עמד ושמרתיך בכל אשר תלך וגו' כי לא אעזבך וגו' (בראשית כ"ח"ט"ו), רבנן אמרו, על הכל השיבו ועל הפרנסה לא השיבו וכו' (היינו, שאינו מפורש במקרא להדיא). א"ר איסי, אף על הפרנסה השיבו, שנאמר, כי לא אעזבך, ואין עזיבה אלא פרנסה, המד"א, ולא ראיתי צדיק נעזב וגו' (תהלים ל"ז"כ"ה). וזה בדרך אסמכתא. רמז קצת ורחוק

באור הרמז – וכי למה ומדוע דוקא על הפרנסה השיבו בדרך אסמכתא ולא להדיא, כמו על שאר הדברים, אלא כי רמז הוא, שע"י אסמכתות נשפע פרנסה גדולה לעולם.

- ו. מד"ר וירא פר' נ"ז סי' ד', ובא שטן לקטרג וגירה אותו באיוב וכו' ורבי חמא אמר, לאחד שהיה יושב בסעודה בא כלב אחד ונודווג לו. אמר, תנו לו ככר אחד שיתגרה בו. כך בא שטן לקטרג, גירה אותו באיוב וכו'. (רמז, שרוצה ליתן פרנסה לישראל. וגם כי קשה פרנסה בקריעת ים סוף.)

באור – עיין שם מתנות כהונה, ובא שטן לקטרג על ישראל לאמר, הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז, למה אלו ינצלו ואלו יטבעו. וה"ג בש"ר פר' כ"ח, ובילקוט איוב בהדיא, עכ"ל. ואשר ע"כ, כנגד קטרוג זה על הים, התפאר הקב"ה באיוב וגירה בו את השטן, ועזב את ישראל. והמשל של רבי חמא, לאחד שהיה יושב בסעודה וכו', וכ"ז בכדי שתשאר כל הסעודה בשבילו ללא קיטרוג, וזהו רמז לפרנסה שרוצה ליתן לישראל, בלי קטרוג. וגם הלא קטרוג זה היה בעת קריעת ים סוף, וחז"ל אמרו (פסחים ק"ח.), קשין מזונותיו של אדם בקריעת ים סוף, וע"כ גם בפרנסה לישראל מקטרג השטן כך, והקב"ה מתפאר בכשרים שבאמות כנגד השטן וכו'.

- ז. מד"ר ויצא פר' ע"ד סי' א'. ויאמר ה' אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך (בראשית ל"א"ג). כתיב, זעקתי אליך ה' אמרתי אתה מחסי חלקי בארץ החיים (תהלים קמ"ב"ו) והלא אין ארץ החיים וכו' אלא ארץ שמתיה חיים תחלה לימות המשיח וכו' א"ל הקב"ה, אתה אמרת חלקי בארץ החיים וכו' אלא משתשוב אל ארץ אבותיך אהיה עמך וכו' אבל יעקב ע"י שהוא מפרנס את ביתו הוא אומר לו שוב אל ארץ אבותיך וגו. רמז באור – יעקב אבינו שאמר חלקי בארץ החיים, והשתוקק לקבורת ארץ ישראל, שמתיה חיים

- ח. לסעודת מצוה יטריח אדם את עצמו אפלו בבקיעת עצים, ויבון בבקיעת עצים שהוא בוקע ומפריד הרע מהטוב שבעץ הדעת, ועל ידי זה יזכה לפרנסה.
- ט. על ידי תשובה הפרנסה בנקל.
- י. מי שמקיים - "יהי ממון חברך חביב עליך כשלך" - על ידי זה זוכה להתפלל בכונת הלב.

מראה מקומות השלם

- תחלה לימות המשיח, ואמר לו הקב"ה, שוב לארץ אבותיך, וע"י ההשתוקקות שלך תזכה לפרנס את ביתך.
- ח. מד"ר בשלח פר' כ"א סי' ח', וירא פר' ג"ה סי' ח', ויבקע עצי עולה וגו' (בראשית כ"בג'), ר' חייא בר יוסי בשם ר' מיאשא ותני לה בשם ר' בניה, בשבר ב' בקיעות שבקע אברהם אבינו עצי עולה, זכה להבקע הים לפני בני ישראל שנאמר, ויבקע עצי עולה וגו' ונאמר להלן, ויבקעו המים (שמות י"דכ"א) ופרנסה בקריעת ים סוף. רמז רחוק.
- באור - כמו שזכה אברהם אבינו ע"י בקיעת העצים למצות העקדה לקריעת ים סוף, כך זוכה האדם ע"י בקיעת עצים לסעודת מצוה, לפרנסה שהיא דומה לקריעת ים סוף, כדברי חז"ל (פסחים קי"ח.), קשין מזונותיו של אדם בקריעת ים סוף.
- ט. מד"ר בשלח פר' כ"א סי' י', זה ארבעים שנה ה' אלהיך עמך לא חסרת דבר (דברים ב'ז') ד"א, לא חסרת דבר, שלא היה חסר דבר בעולם ומה היה חסר תשובה שנאמר, קחו עמכם דברים ושובו אל ה' וגו' (הושע י"דג') רמז פירוש - באור דברי המדרש הוא כך. ומה היה חסר מעיקרא, שאתה אומר לא חסרת דבר, תשובה - ודרשינן בה תרתי, לא חסרת דבר - ע"י שלא חסרת דבר, והוא התשובה, לא חסרת דבר - לא חסרת כלום.
- י. עיין תפלה ו' חלק שני.
- מד"ר בשלח פר' כ"ב סי' ג', וכן איוב אמר, על לא חמס בכפי ותפלתו זכה (איוב ט"זי"ז) וכו' אבל איוב שלא היה בעמלו גזל היתה תפלתו זכה וכו' ומנין שכל מי שמרחיק עצמו מן הגזל תפלתו זכה שנאמר, נקי כפים ובר לבב וגו' (תהלים כ"דד'), מה כתיב אחריו. ישא ברכה מאת ה' וגו' זה דור דרשו וגו'.
- הרי מי שמרחיק עצמו מן הגזל, וממון חבירו חביב עליו כשלו, תפלתו זכה, וזוכה להתפלל בכונת הלב.

יא. גדול הנהגה מיגיע כפו, שהוא מפיר בכבודו של מקום מה שאין המלאכים יודעים.

יב. לפי השנויים שנעשו במלאכים, הינו לפעמים יושבים, לפעמים עומדים, לפעמים נשים, לפעמים אנשים וכן שאר השנויים, בין השפע הבא מן השמים נשתנה, לפעמים אש, לפעמים מים, לפעמים אבנים וכן שאר השפעות, וכל אלו השנויים נעשים בעולם ובאדם. גם נשתנה רצונו לפי השנויים, לפעמים רוצה כך ולפעמים רוצה אחר.

מראה מקומות השלם

יא. מד"ר בשלח פר' כ"ג סי' ח', ר' יהודה אומר, מי אמר קילום להקב"ה, התינוקות, אותן שהיה פרעה מבקש להשליך ליאור, שהם מכירין להקב"ה. כיצד, כשהיו ישראל במצרים וכו' שהיתה יולדת עוזבת הנער ומוסרת אותו להקב"ה וכו' אמר ר' יוחנן, מיד היה יורד הקב"ה בכבודו כביכול וכו' והיה נותן ב' מנרין בידו, אחד מניקו שמן ואחד מניקו דבש וכו' וכיון שבאו ישראל לים היו אותן התינוקות שם והם ראו להקב"ה בים התחילו אומרים וכו' זה אלי ואנוהו וגו' (שמות ט"ז). ושם לקמן, סי' ט"ו, א"ר ברכיה, בא וראה כמה גדולים יורדי הים וכו' החיות הנושאות את הכסא אינן מכירות את הדמות וכו' ועולי הים, כל אחד ואחד מראה באצבעו ואומר, זה אלי ואנוהו וכו'. רמז רחוק וגם כי הפרנסה היא בקריעת ים סוף.

פירוש - הרמז הוא, כי התינוקות שנהנו מהמנרין אשר בידם וכו' (יגיע כפו), הם אשר זכו להכיר בכבודו של מקום, מה שאין המלאכים, (החיות הנושאות את הכסא וכו'), מכירים ויודעים. וגם הפרנסה היא כקריעת ים סוף, כדברי חז"ל: קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף, הרי הנהגה מיגיע כפו דומה לעולי הים שאמרו, זה אלי ואנוהו, ומכיר בכבודו של מקום וכו'.

יב. מד"ר בשלח פר' כ"ה סי' א', כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ וגו' (תהלים קל"ה"ו) כל מה שהקב"ה חפץ לעשות עושה וכו' כשהמטיר אש וגפרית על הסדומיים היה מן השמים וכו' והטל מן השמים וכו' והמן מן השמים וכו' וכשפרע מן האמוריים לא פרע מהן אלא מן השמים שנאמר, וה' השליך עליהם אבנים גדולות מן השמים וגו' (יהושע י"א) וכו' הברכות מן השמים וכו'. סי' ב', ר' סימון בשם ר' אליעזר פתח. וה' אלהי הצבאות ה' זכרו (הושע י"ב) שהוא עושה צביונו בבריותיו. דבר אחר, אלהי הצבאות, שהוא עושה צביונו במלאכיו כשהוא מבקש, הוא עושה אותם יושבים וכו' ופעמים עושה אותן

- יג. הפרנסה לפי הזיווג.
 יד. לפי הזקנים שפדור פן הפרנסה.
 טו. הרבית מפסיד היראה.
 טז. הפלוגה פרבית, אינו מוצא מי שילמד עליו זכות.

מראה מקומות השלם

עומדים וכו' ופעמים עושה אותן בדמות נשים וכו' ופעמים בדמות אנשים וכו' ופעמים עושה אותן רוחות וכו' ופעמים אש וכו' ד"א, וה' אלהי הצבאות, שהוא עושה צביונו בעולם וכו' והוריד מים מן השמים וכו'.

באור – רביז"ל השיג דכריהם בסי' א' ובסי' ב' כענין אחד, ושלובים יחד שינויי המלאכים ושינויי ההשפעות וצביונו בעולם ובאדם.

יג. עיין ניאוף ט' חלק שני.

מד"ר תולדות פר' ס"ה סי' י"ט, ויאמר כי הקרה ה' אלהיך לפני (בראשית כ"ז"כ) וכו', ואוחרנא אמר, אם לזוונך המציא לך, דכתיב, הקרה נא לפני היום וגו' (בראשית כ"ד"י"ב) וכתיב, וירא והנה גמלים באים (בראשית כ"ד"ס"ג), למאכלך על אחת כמה וכמה כי הקרה ה' אלהיך לפני.

הרי, הפרנסה כהזיווג.

מד"ר שמות פר' א' סי' ל"ב, למה זה עזבתן את האיש קראן לו ויאכל לחם (שמות ב"כ) שמא ישא אחת מכם, ואין אכילת לחם האמור כאן אלא אשה. ודומה לו, כי אם הלחם אשר הוא אוכל וגו' (בראשית ל"ט"ו) מיד רצתה צפורה אחריו כצפור וכו'.

באור – ואם לחם זו האשה, הרי הפרנסה לפי הזיווג.

יד. עיין זקנים ב' חלק שני.

מד"ר שמות פר' ה' סי' י"ב, שמיני פר' י"א סי' ח', ר' אבין אמר, עתיד הקב"ה להושיב את זקני ישראל בגורן וכו' (רמז לפרנסה)

פירוש – גורן השדה, הוא מזונותיו של האדם. ובאור הרמז, לפי גורן זה של זקני ישראל – כך גורן השדה, והוא, הפרנסה.

טו. מד"ר משפטים פר' ל"א סי' י"ג, אל תקח מאתו נשך ותרבית ויראת מאלהיך וגו' (ויקרא כ"ה"ל"ו) ולא תאמר לו וכו' מיכן אתה למד, שכל מי שנוטל רבית מישראל אינו ירא מן המקום וכו'.

טז. שם, סי' י"ד, לא תהיה לו כנשה וגו' (שמות כ"ב"כ"ד) בא וראה, כל מי שהוא מלוה ברבית עובר על כל העבירות שבתורה ואינו מוצא מי שילמד עליו זכות. כיצד, אדם שחטא אחת מכל העבירות ועומד לפני הקב"ה בדין,

- יז. מי ששומר את עצמו מלעבר על "לא תחמד", על-ידי זה נצול מפעם ומגאווה ומחסרון אמונה, הפאה על-ידי פעם וגאווה.
- יח. על-ידי משא-ומתן באמונה נתבטלים הקללות.
- יט. מי שצריך ללוות מאחרים, הוא דומה לבהמה.
- כ. מי שהוא סרסור, בפשוטה לסרסר, שיקנה אדם גדול איזהו דבר מאדם פחות ורואה שאין דבריו נכנסין באזני האדם הפחות, שימכר את הדבר לאדם הגדול, אזי יתפלל הסרסור, שיכנסו דבריו באזני הפחות וימכר לאדם החשוב.

מראה מקומות השלם

- המלאכים עומדין, אלו מלמדים זכות וכו' אבל מי שמלוה לישראל ברבית, אין אחד מהם מלמד לו זכות וכו'.
- יח. עיין קללה ו', חלק שני.
- מד"ר תזריע פר' ט"ו סי' ז', אמר רבי לוי, ברכות מברכות את בעליהן וקללות מקללות את בעליהן. אבן שלמה וצדק יהיה לך וגו' (דברים כ"ה"ט"ו), אם עשית כן, יש לך מה לישא ומה ליתן וכו'. קללות מקללות את בעליהן, לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה (שם, פסוק י"ג), אם עשית כן, לא יהיה לך מה לישא ומה ליתן וכו' רמז
- באור – אבן שלמה וצדק וגו', והיינו משא ומתן באמונה, אם עשית כן, יש לך מה לישא ומה ליתן, והיינו תתבדך – והקללות יתבטלו.
- יט. מד"ר וירא פר' נ"ו סי' ב', ומנין שהעבדים דומין לבהמה, מהכא, שבו לכם פה עם החמור וגו' (בראשית כ"ב"ה), עם החמור. רמז, כי עבד לזה לאיש מלוה (משלי כ"ב"ז)
- ואם הלזה הוא עבד, הרי הוא דומה לבהמה כעבד.
- כ. מד"ר חיי שרה פר' נ"ח סי' ז', וידבר אתם לאמר אם יש את נפשכם וגו' שמעוני ופגעו לי וגו' (בראשית כ"ג"ח), פגעוני לי, סרסרוני לי. ואם לאו, צלו לי עילוי' וכו' היום מינו אותו ארכוסטרטיגוס דלא יהא בר נש רב זבין מן בר נש זעיר.
- הרי בקש אברהם אבינו מבני חת (הסרסורים), שיתפללו, שעפרון הפחות יסכים למכור לו את השדה.

- כא. מי שהוא שולט ביצרו, בָּנִי אֵינָם יוֹצְאִים לְתַרְבוֹת רָעָה, וְעַל־יְדֵי זֶה מְמוֹנָו נִתְבָּרַךְ, וְעַל־יְדֵי זֶה לֹא יָבֹא לְיְדֵי נַפְיוֹן.
- כב. הַדְּרָכִים מְבִיאִין אֶת הָאָדָם לְלִשׁוֹן הָרַע וְעַבֻּדָה זָרָה וְגִלּוּי־עֲרִיּוֹת וְשִׁפְיכוֹת־דָּמִים, וְאֵלֹו הָעֲבֻרוֹת מִפְּסִידֵין הַפְּרָנְסָה.
- כג. עַל־יְדֵי הַמָּמוֹן שְׁנֹתֶן לְעַנְיֵי אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, עַל־יְדֵי זֶה מְמוֹנָו נִתְקַיֵּם בְּיָדֹו.
- כד. הַשְּׂרָפוֹת בָּאִים לְעוֹלָם בְּשָׁבִיל מַעוֹת עַבֻּדָה זָרָה לְכֻלּוֹת אוֹתָם.

מראה מקומות השלם

- כא. מד"ר חיי שרה פר' נ"ט סי' ו', וה' ברך את אברהם בכל (בראשית כ"ד"א') וכו' ר' לוי אמר, תלת. בכל, שהשליטו ביצרו. בכל, שעשה ישמעאל תשובה בחייו. בכל, שלא חסר קילורין שלו כלום. ר' לוי בשם ר' חמא אמר, בכל, שלא חזר ונסה אותו.
- ופירש והשיג רביז"ל, כי המשמעות הראשון שהביא ר' לוי – שהשליטו ביצרו, הוא הגורם לכל השאר. וע"כ, אם המשמעות של בכל הוא שהשליטו ביצרו (כי אחרת אין האדם מבורך), הרי כמשמעותו גם שאר הדברים, כי מי שהוא שולט ביצרו יש בו כל שאר הדברים.
- כב. עיין דרך ו', חלק שני.
- מד"ר ויצא פר' ע' סי' ד', רבנן פתרון לה בכל עניינא. אם יהיה אלהים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך ונתן לי לחם לאכל ובגד ללבוש (בראשית כ"ח"ב'), מע"ז, מגילוי עריות, משפיכות דמים, מלשון הרע. אין דרך אלא עבודת כוכבים וכו' ואין דרך אלא גילוי עריות וכו' ואין דרך אלא שפיכות דמים וגו' ואין דרך אלא לשון הרע וכו'.
- כאור – רביז"ל בהשגתו, פירש את דברי המדרש, אין דרך אלא וכו' – עצם הדרך הוא מכשול לענינים הנ"ל. וע"כ בקש יעקב אבינו, שהדרך לא יזיק לו בכל ענינים אלו, וזהו הכונה "ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך", ועי"ז אזכה, "ונתן לי לחם לאכל ובגד ללבוש" והיינו, פרנסה.
- כג. עיין ארץ ישראל ו' חלק שני, צדקה י"ז חלק שני.
- מד"ר ויצא פר' ע"ד סי' א', ויאמר ה' אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך (בראשית ל"א"ג') וכו' ר' אמי בשם ריש לקיש אמר, נכסי חוצה לארץ אין בהם ברכה, אלא משתשוב אל ארץ אבותיך אהיה עמך וכו'. עיין יפה תואר. רמז
- פירוש – נכסי חוץ לארץ אין בהם ברכה, הרי דוקא ארץ ישראל היא המסוגלת לקיום הברכה כממונו, וע"כ הצדקה לעניי ארץ ישראל מועילה לקיום הממון בידו.
- כד. מד"ר וישלח פר' פ"ב סי' ב', ואין להעשיר לא ינקה (משלי כ"ח"ב'), זה עשו וכו'

- כה. פִּשְׁקָם מִלֶּךְ חָדָשׁ או שֶׁר חָדָשׁ, אִזִּי נִתְחַדֵּשׁ וְנִשְׁתַּנָּה הַפְּרָנְסָה.
- כו. מִי שֶׁעָסְקוּ וּמִשְׂאוֹ-וּמִתְנֹנוּ עִם הָאֲמוֹת בְּעֵת חַגָּם או אֶפְלוּ שְׁלֹא בְּעֵת חַגָּם, אֲלֵא שֶׁפְּרָנְסָתוֹ שֶׁמַּעֲמִיד דְּבָרִים לְעִבּוּדָה זָרָה שְׁלָהֶם, עַל-יְדֵי זֶה אֲשֶׁתוֹ שׁוֹפֵעַת דָּם תִּכְפֹּף סָמוּךְ לְטַבִּילָתָהּ.
- כז. מִי שֶׁעוֹשֶׂה פְּרוּד בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, הֵינּוּ שֶׁהוֹלֵךְ לְאִישׁ וּמִיפָּה אֶת הָאִשָּׁה בְּפָנֵי הַבַּעַל, וְהוֹלֵךְ אֶל הָאִשָּׁה וּמַגִּינָה אֶת בְּעֻלָּהּ בְּעֵינֶיהָ, עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה פְּרוּד בֵּינֵיהֶם, עַל-יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה טָרוּד בְּמִזְוֹנוֹתָיו.

מראה מקומות השלם

שנתחתן וכו' להרבות עושר שאין לו נקוי עולמים. עיין ידי משה ד"ה להרבות עושר וכו' כי א"א לנקות ע"ז אלא בשריפה דוקא, וכן הוא לשון הגמ', ע"ז אין לו ביטול עולמית אלא בשריפה, וק"ל, עכ"ל.

ועיין מד"ר ויגש פר' צ"ד סי' ג', אותן עגלות ששלח פרעה לשאת אותו, היתה ע"ז חקוקה עליהם, עמד יהודה ושרפן וכו' הרי אי אפשר לנקות עבודה זרה אלא בשריפה, ואם כן הרי יש תכלית לשריפות הבאות לעולם – לכלות מעות עבודה זרה מן העולם.

- כה. מד"ר וישלח פר' פ"ג סי' ג', וימת בלע וגו' (בראשית ל"ו-ל"ג), א"ר אבהו, לבן מלכים שהיה לו דין עם אחד וכלו מזונתיו. בא אחד וסיפק לו מזונות. אמר המלך, אין לו עסק אלא עם זה שסיפק לו מזונות. כך אמר הקב"ה, כבר היתה מלכות, עקורה מאדום. ובאת בצרה וסיפקה להם מלכים, לפיכך אין לי עסק אלא עם בצרה וכו' רמז רחוק

פירוש – ר' אבהו המשיל ענין התחדשות והשתנות המלכים להתחדשות והשתנות מזונות. ולפי השגת רביז"ל, אין ההשוואה זה לזה רק כמשל ונמשל בעלמא, אלא יש יסוד ושורש אחד להתחדשות והשתנות עניני המלכות והמזונות (הפרנסה).

- כו. שם, סי' ד', וימת בעל חגן וגו' וימלך תחתיו הדר וגו' ושם אשתו מהיטבאל בת מטרד בת מי זהב (בראשית ל"ו-ל"ט), ר' לוי ור' סימון. ר' לוי אמר, מטיבי אלוהות היו. מהיטבאל, שהיו מטיבין עצמן לע"ז. בת מטרד, שהיו מעמידין מוריות לעבודת כוכבים. ר' סימון אמר, מטיבי נשים היו. מהיטבאל, שהיו מטיבין אותה לבעלה. (רמז, על הטבילה) ואחר כך, מורדין אותה מבעלה (רמז, על ששופעת דם ונעשה גדה סמוך לטבילתה).

פירוש – כדרכו בקדש, שולב בהשגה זו, שתי הדעות יחד – של ר' לוי ור' סימון. והיינו, ע"י העמדת דברים לע"ז, אשתו שופעת דם תכף סמוך לטבילתה.

- כז. שם, כנ"ל, מטיבי נשים היו וכו' מטיבין אותה לבעלה. (רמז, שמייפה

- כח. מי שפחורותיו ונחלותיו מפזרים ואינם במקום אחד, לפעמים נצול על ידי זה מקריעה על מתו.
כט. הסוחר הגדול שבעיר הוא הנר שבעיר.

מפלת

- א. על ידי פחד האשה מפלת.
ב. סגלה למפלת נפלים שתשא אצלה מגנט, גם תשא אצלה חתיכת עץ מקבר הצדיק, גם יתן צדקה.

מראה מקומות השלם

- ומשבח אותה לפני הבעל). ואח"כ מורדין אותה מבעלה (כי מגנה את בעלה בעיניה) וכו' בת מי זהב, מרודים היו כמוזנותם וכו'.
לאחר שהטיבו את הנשים לבעלם, גינו את הבעלים בעיני נשיהם, ועשו פירוד ביניהם, נעשו מרודים כמוזנותם.
כח. מד"ר וישב פר' פ"ד סי' כ', ויקרע יעקב שמלתיו וגו' (בראשית ל"ז"ד), ר' פנחס בשם רבי הושעיא אמר וכו' מנשה גרם לשבטים לקרוע, לפיכך נתקרעה נחלתו וכו'. רמז
פירוש - כי קריעת נחלתו של מנשה היתה תיקון וכפרה לו, על דבר קריעת בגדיהם של השבטים, ולא הזדקק לקריעת בגדו על מתו.
כט. מד"ר וישב פר' פ"ה סי' ד', וירא שם יהודה בת איש כנעני ושמו שוע וגו' (בראשית ל"ח"ב), בר גברא תגרא, בוצינא דאתרא.
עיינ מתנות כהונה, בוצינא, נר, תרגם אונקלס, בוצינא. כלומר, החשוב שבעיר ומאור עיניהם וכו'.

מפלת

- א. שבת ס"ג, סי' מ"ב, ההיא אתתא דעיילא לההוא ביתא למופא, נבח בה כלבא, איתעקר ולדה וכו'.
ב. עיין הריון אות ב'.
ממתים ידך ה' ממתים מחלד חלקם בחיים וצפונך תמלא בטנם ישבעו בנים וגו' אני בצדק אחזה פניך וגו' (תהלים י"ד"ד, ט"ו). ממתים ידך ה' וגו' חלקם בחיים (בחינת חתיכה מקבר הצדיק ששם חלקו, בחינת, כי שם חלקת מחקק

- ג. אשה שהיא מפלת, תשא אצלה מי טל.
 ד. סגלה למפלת - שתמכר עברה
 ה. בעוון שנאת-חנם האשה מפלת נפלים.
 ו. על-ידי תאות אכילה ושתיה שלה היא מפלת.

חלק שני

- א. אשה המפלת נפלים, לא תלך בקשומי זהב.

מראה מקומות השלם

- ספון וגו' (דברים ל"ג-כ"א). וצפונך תמלא בטנם (בחינת מגניב, שנמשך
 בטבעו לצפון, בידוע למבעיים). ישבעו בנים וגו', כל זה סגולה לבנים, אני
 בצדק וגו', בחינת צדקה, וגם ליתן צדקה. רמז דק
 ולענין, אם מותר ליקח מקבר עפר או עץ משום רפואה, עיין בהגהת רמ"א,
 יו"ד סי' שם"ח, דשרי. ומנג של הבית שעל הקבר, פשיטא דיש עוד צדדים
 להקל. עיין תשובת חתם סופר חלק יו"ד סי' של"ה. ועיי"ש גם בס' שכ"ז.
 ג. כי טל אורת טלך וארץ רפאים תפיל (ישעיה כ"ו-י"ט)
 פירוש - ומסיפא לרישא מידרש. וארץ רפאים תפיל - אשה שהיא מפלת לארץ את ולדה, עצה
 יעוצה לה, כי טל אורת טלך - שתשא אצלה מי טל.
 מי הוליד אנלי טל (איוב ל"ח-ב"ח)
 פירוש - מי הוליד, ולא מפלת, אנלי טל - מי שנושאת אצלה טיפי מי טל.
 מרחם משחר לך טל ילדתך (תהלים ק"י-ג) עיין רש"י ד"ה מרחם משחר,
 משנפלת מן הרחם וכו'.
 פירוש - מרחם משחר, אשה שמפלת את ולדה מן הרחם, לך טל וגו' - תשא אצלה טל.
 ד. מכרתוך ומלדתוך וגו' (יחזקאל ט"ז-ג) רמז
 פירוש - מכרתוך, לפעמים תמכרי, ומלדתך - את עיבורך, וסגולה היא שלא תפיל
 ה. שבת ל"ב: סי' כ"ד, תניא, ר' נחמיה אומר, בעון שנאת חנם וכו' ואשתו מפלת
 נפלים וכו'.

חלק שני

- א. מד"ר בראשית פר' כ"ו סי' ז', הנפלים היו בארץ בימים ההם וגו' (בראשית
 ו'ד'), ז' שמות נקראו להם וכו' ענקים וכו' רבנן אמרו, שהיו מרבים ענקים על
 גבי ענקים (פירוש תכשיטין) וכו' נפלים, וכו' ושמלאו את העולם נפלים
 וכו' רמז רחוק

ב. הטחינה של קמח והלישה של המצות של פסח הוא סגלה לאשה, שמפלת נפלים.

מסור

א. מי שאומר מסירות על חברו, לסוף שיהא מטלטל, ושונאים קמים עליו, ורואה בעצמו מה שרצה לראות על חברו, וכל הנסמכין עליו נופלים, ומשפחת הנרדף לוקחין גדלתו.

מראה מקומות השלם

פירוש – לפי השגת רביו"ל, שני השמות, ענקים ונפלים, יש להם שייכות, כי הרי התכשיטין מן הגורמים להפלת נפלים.

ב. מד"ר בא סוף פר' י"ז, הן היו עסוקין במצות, שהיו מוחננין ולשין, והקב"ה עוקר נטיעתן של מצרים וכו'. עיין ידי משה ד"ה הן היו עסוקין וכו' שהיו מוחננין ולשין, שהוא התחלת המצה, שעדיין לא נגמרה. וכן הקב"ה עקר נטיעתן של מצרים, פירוש, שחבל אף העוברין במעי אמן, והוא גם כן דבר שלא נגמרה מלאכתו וכו'.

באור – הרי הטחינה ולישת המצה, לפי דברי המדרש, דומה לעקירת עוברין במעי אמן, וע"כ האשה העוסקת בטחינת ולישת המצה, שעדיין לא נגמרה, תיקון והצלה היא, שלא תפיל עוברת, שגם הוא דבר שלא נגמרה מלאכתו.

מסור

א. לך בא אל הסכנ הזה על שבנא וגו' מה לך פה וגו' כי חצבת לך פה קבר וגו' הנה ה' מטלטלך מטלטה גבר וגו' שמה תמות ושמה מרכבות כבודך קלון בית אדניך (ישעיה כ"ב"ט"ו, מ"ז, י"ז, י"ח) עיין רש"י. ועיין סנהדרין כ"ז, ס"י מ'. כי אתא סנחריב וצר עלה דירושלם, כתב שבנא פתקא, שדא בגירא, שבנא וסייעתו השלימו חזקיה וסייעתו לא השלימו וכו' הלך לחצוב לו קבר בקברי בית דוד, בא נביא ואמר לו מה לך פה וגו' הנה ה' מטלטלך מטלטה גבר, אמר רב, מטלטה דגברא קשה מדאיתתא וכו' תנא, הוא בקש לעשות גדולה לעצמו וקלון לבית אדוניו לפיכך נהפך כבודו לקלון וכו' נקבותו בעקביו ותלאוהו בזנבי סוסיהם והיו מגרירים אותו על הקוצים ועל הברקנים וכו'.

באור – הרי שבנא שרצה להסגיר את חזקיהו למלך אשור, לסוף הוא בעצמו היה מטלטל ושונאים קמו עליו, ומה שרצה לראות בחזקיהו בא עליו, וכל הנסמכים עליו נפלו ועזבוהו, כדאמרינן שם

- ב. מי שמוסר את הצדיק, יורד מנכסיו.
 ג. מתר להרג את המוסר.
 ד. אסור למסר אפלו את הרשע להריגה.

מראה מקומות השלם

בסנהדרין, אמר ליה משרייתך היכא, אמר הדרן בי וכו', וכן משפחת חזקיהו לקחו גדולתו ומעמדו, ככתוב שם, והדפתך ממצבך וממעמדך וגו' וקראתי לעבדי לאליקים וגו' וממשלתך אתן בידו וגו' (פסוקים: י"ט, כ', כ"א)

ב. נדרים ס"ד:, סי' מ"ג, אמר ר' יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי, כל מקום שנאמר, נצים, נצבים, אינם אלא דתן ואכירם. אלא מאי, כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך (שמות ד"י"ט) אמר ריש לקיש, שירדו מנכסיהם וכו'. מובן עיין חידושי אנדות ד"ה אינן אלא דתן ואכירם וכו' והם אשר נאמר עליהם, כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך, שהם היו מבקשים נפשו של משה, שהלשינו עליו ואמרו אליו, מי שמך לאיש שר ושפט עלינו הלהרגני אתה אמר וגו' (שמות ב"י"ד), וכתוב, וישמע פרעה את הדבר הזה ויבקש להרג את משה וגו' (שם, פסוק ט"ו).

ג. ב"ק קי"ז., סי' מ"ה, ההוא גברא דהוה בעי אחויי אתיבנא דחכריה, אתא לקמיה דרב, א"ל, לא תחוי ולא תחוי. א"ל, מחוינא ומחוינא. יתיב רב כהנא קמיה דרב, שמטיה לקועיה מיניה וכו' אף ממונם של ישראל כיון שנפל ביד עובדי כוכבים אין מרחמין עליו.

עיין חושן משפט סי' שפ"ח סעיף י', מותר להרוג המוסר בכל מקום אפי' בזמן הזה ומותר להורגו קודם שימסור וכו'.

ד. ב"מ פ"ג:, סי' כ"ח, אתיוה לרבי אלעזר ברבי שמעון וקא תפס גנבי ואזיל. שלח ליה ר' יהושע בן קרחה וכו' עד מתי אתה מוסר עמו של אלהינו להריגה. שלח ליה, קוצים אני מכלה מן הכרם, שלח ליה, יבא בעל הכרם ויכלה את קוציו וכו'. ואף ר' ישמעאל ברבי יוסי, מטא כי האי מעשה לידיה. פגע ביה אליהו, אמר ליה, עד מתי אתה מוסר עמו של אלהינו להריגה וכו'.

משקה

- א. על-ידי גנבה המשקות מתקלקלין.
ב. גם על-ידי גאווה.

משיח

חלק שני

- א. על-ידי ספורי מעשיות של צדיקים ממשיכין אור של משיח בעולם, ודוחה הרבה חשך וצרות מן העולם, גם זוכה לבגדים נאים.
ב. על-ידי תשובה הרוח של משיח מנשבת על גזרות המלכות ומבטלין.

מראה מקומות השלם

משקה

- א. סבאך מהול במים וגו' וחברי גנבים וגו' (ישעיה א"ב"ב, כ"ג) רמז פירוש - סבאך מהול במים, המשקה שלך מקולקל, וחברי גנבים - על ידי הגניבה. כ
ב. ואף כי היין בוגד גבר יהיר וגו' (חבקוק ב"ה')*
באור - כי היין בוגד, על ידי, גבר יהיר - ע"י גאווה.
בבא בתרא צ"ח. דאמר רב חייא בר יוסף, חמרא מזלא דמריה גרים שנאמר ואף כי היין בוגד גבר יהיר וגו' (חבקוק ב"ה') = מ"מ מהר"צ

משיח

- א. מד"ר בראשית פר' א' סי' ו', ר' יהודה בר סימון פתח, הוא גלא עמיקתא ומסחרתא ידע מה בחשוכא ונהורא עמה שרא (דניאל ב"כ"ב) וכו' ידע מה בחשוכא וכו' ונהורא עמה שרא, אלו מעשיהם של צדיקים וכו' א"ר אבא סרונגיא, ונהורא עמה שרא, זה מלך המשיח וכו' ויאמר אלהים יהי אור (בראשית א"ג'), ולא פירש. והיכן פירש, עמה אור כשלמה וגו' (תהלים ק"ד"ב). רמז
באור - רבז"ל, כדרכו, שילב יחד כל הפירושים. אור מעשיהם של הצדיקים ואורו של מלך המשיח חד הוא. והיינו, ע"י סיפור מעשיהם של צדיקים, ממשיכים אורו של משיח. והיכן פירש, עמה אור כשלמה וגו', הרי זוכה לבגדים נאים.
ב. מד"ר בראשית פר' ב' סי' ד', ר"ש בן לקיש פתר וכו' והארץ היתה תהו וגו' ורוח

- ג. עתיד דור אחד שיהיה בעולם, שיהיה פלו זכאי.
 ד. על-ידי אמת בא הקץ.
 ה. על-ידי שמירת שבת ממשיך על עצמו אור של משיח גם על-ידי תשובה.

מוהל

- א. צריך לחזר אחר מוהל צדיק וירא-שמים, כי בפשהמוהל אינו טוב, יכול להיות שלא יהיה מוליד, חס ושלום, הנמול על-ידו.

מראה מקומות השלם

- אלהים מרחפת על פני המים (בראשית א'ב'), והארץ היתה תהו, זה גלות בבל וכו' ורוח אלהים מרחפת, זה רוחו של מלך המשיח וכו' באיזה זכות ממשמשת ובאה המרחפת על פני המים, בזכות התשובה שנמשלה כמים וכו' כאור - הרי בזכות התשובה וכו' מרחפת רוחו של מלך המשיח על וכו', והרי והארץ היתה תהו - זה גלות בבל וכו', ועל גזירות מלכויות אלו מנשבת רוחו של משיח ומבטלן, והיה הנשאר בציון והנותר בירושלם קדוש יאמר לו ונו' (ישעיה ד'ג').
- ג. פירש רש"י ד"ה קדוש יאמר לו כולם יהיו צדיקים וכו'. ועוד בה עשיריה ושבה וגו' (ישעיה ו'י"ג). פירש רש"י, גם אותה השארית אשיב ידי עליה וכו' עד שלא ישארו אלא צדיקים גמורים שישוכו אלי בכל לבם.
- הרי עתיד דור אחד שיהיה כולו זכאי.
- ה. עיין שבת אות ד', מד"ר בשלח פר' כ"ה סי' י"ב, א"ר לוי, אם משמרים ישראל את השבת כראוי אפי' יום אחד, בן דוד בא וכו' אם עושין תשובה אפי' יום אחד, אני מביא אותה שלא בעונתה וכו' הרי שמירת שבת ותשובה גורמים הם לביאת המשיח, וע"כ ממשיך בהם על עצמו אורו של משיח.

מוהל

- א. עיין בנים י', חלק שני.
 מד"ר לך לך פר' מ"ו סי' ד', התהלך לפני והיה תמים ואתנה בריתי ביני ובינך וארכה אותך במאד מאד (בראשית י"זא, ב') וכו' אמר ליה רבי

גם על-ידי שהמוהל אינו טוב, על-ידי זה פא התינוק, חס ושלום, לידי חלי נופל.

ב. אשה שאינה יכולה להתעפר, תביט על הספין של מילה אחר המילה.

ג. המוהל נותן הבנה לגמול בלמוד התורה.

ד. מצות מילה – יש לה פח שיש לבגדי כהן גדול.

מראה מקומות השלם

חנינא בר פוי וכו' אלא רמו רמזה לו, ואתנה בריתי ביני וכינך במקום שהוא פרה ורבה.

באור – כי אם הברית ניתנת במקום שהוא פרה ורבה, הרי מרומז בזה כי קיום ברית המילה הוא כח המועיל לפריה ורבייה. וע"כ אם קיום הברית מילה נעשה ע"י מוהל לא טוב, יכול להיות שיחסר לו כח המוליד.

שם במד"ר סי' ו', ויפל אברם על פניו וידבר אתו אלהים לאמר (בראשית י"זג), ר' פנחס בשם רבי לוי, שתי פעמים כתיב באברהם נפילה על פניו, כנגדן נמלה מילה מבניו שתי פעמים, אחד במצרים ואחד במדבר. במצרים בא משה ומלך, במדבר בא יהושע ומלך. עיין ידי משה. רמוז

ויתכן פירושו – כי מרומז פה, ששתי הנפילות של אברהם אבינו גרם שנימלה מילה מבניו שתי פעמים, והיינו, שהנפילות גרמו ח"ו לחולי נופל ע"י המילה – וע"כ נימלה מהם הברית מילה. ורק בזכות משה ויהושע, והיינו, מוהל צדיק וירא שמים, לא באו לידי חולי זה. וזהו באורו של המדרש, במצרים בא משה ומלך, במדבר בא יהושע ומלך, וד"ל.

ושם במד"ר סי' ט', ואתה את בריתי תשמר וגו' (בראשית י"זט) וכו' רב הונא אמר, ואתה, מכאן למוהל שיהא מהול וכו'.

ג. מד"ר משפטים פר' ל' סי' י"ב, אמר לו עקילם לאדריינום המלך, רוצה אני להתגייר ולהעשות ישראל וכו' אמר לו, לך ולמד תורתן ואל תמול. אמר לו עקילם, אפילו חכם שבמלכותך וזקן בן מאה שנה אינו יכול ללמוד תורתן אם אינו מל וכו' רמוז

פירוש – הרי ברית המילה הכשר הוא להבנת התורה. והמוהל הוא המכשיר – עושה מעשה ההכשר – וע"כ מרומז בזה, כי הוא נותן הבנה להנימול בלימוד התורה.

ד. מד"ר תצוה פר' ל"ח סי' ח', ד"א, וזה הדבר וגו' (שמות כ"ט"א), באיזה זכות היה אהרן נכנס לבית קדשי הקדשים. א"ר חנינא בנו של רבי ישמעאל, זכות המילה היתה נכנסת עמו שנאמר, בזאת יבא אהרן אל הקדש וגו' (ויקרא ט"זג), זו המילה וכו' ובבגדי כהן וכו' רמוז

- ה. מי שנולד מהול, בידוע שפח המדמה שלו טוב ויפה.
ו. מי שגומל חסד, שם אשר יקרא יתקיים, בשביל זה קדם שיקרא שם לתינוק, יגמל חסד, ועל-ידי זה יתקיים השם.

מפרסם

- א. יש מפרסמים, שעקר הפרסום שלהם נעשה על-ידי המחלקת.

מראה מקומות השלם

פירוש – הרי גם בזכות המילה ובכחה, כמו בכח הבגדים, נכנס הכהן גדול ביום הכפורים לבית קדשי הקדשים.

מד"ר אחרי מות פר' כ"א סי' י', רבי חנינא וריב"ל חברין דרבנן אמרו, מפני מה כהן גדול משמש בשמונה בגדים, אלא כנגד מילה שהיא לשמונה ימים וכו'.

באור – הרי מצות המילה הוא כנגד מצות שמונת הבגדים של הכהן גדול, וענין אחד הוא וכח אחד להם.

- ה. עיין בנים ל' חלק שני.

מד"ר שמות פר' א' סי' כ', וטרא אתו כי טוב הוא וגו' (שמות ב"ב) וכו' רבי יהודה אומר, הגון לנביאות. אחרים אומרים, שנולד כשהוא מהול וכו'. רמז, כי ביד הנביאים אדמה. וגם כי השכל של הילדים, בפרט סמוך להולדה, הוא רק בחינת כח המדמה.

פירוש – לפי השגת רביז"ל, רבי יהודה ואחרים לדבר אחד נתכווננו, כי נולד מהול הגון הוא לנביאות, כי כח המדמה שלו טוב ויפה, וכדכתיב, ביד הנביאים אדמה (הושע י"ב-י"א)

ועיין מד"ר תולדות פר' ס"ג סי' ז', ושני לאמים ממעיך יפרדו וגו' (בראשית כ"ה-כ"ג) אמר ר' ברכיה, מכאן שנולד מהול וכו'. עיין במתנות כהונה, שנולד מהול יעקב אבינו ומיד בצאתו מן הבטן היה ניכר שהוא קדוש לה'.

- ו. מד"ר שמות פר' א' סי' כ"ו, ותקרא שמו משה וגו' (שמות ב"י), מכאן אתה למד שברן של גומלי חסדים, אף על פי שהרבה שמות היו לו למשה, לא נקבע לו שם בכל התורה אלא כמו שקראתו בתיה בה פרעה, ואף הקב"ה לא קראהו בשם אחר.

מפורסם

- א. עיין מריבה ב', חלק שני.

מד"ר בראשית סוף פר' כ"ו, רבי אחא בשם רבי יהושע בן לוי אמר, קשה

- ב. הנפיון הוא בשביל לגדל ולפרסם את האדם.
ג. על-ידי המריבה גורמים שהתלמידים הקטנים נתפרסמים קדם זמנם. וזהו בחינת הפלת נפלים, שהולך יוצא לאויר עולם קדם זמנו, ועל-ידי זה גורם עניות ולפעמים גורם מיתות חס ושלום.

מראה מקומות השלם

היא המחלוקת כדור המבול, נאמר כאן, אנשי השם (בראשית ו'ד'), ונאמר להלן, קראי מועד אנשי שם (במדבר ט"זכ'), מה אנשי שם שנאמר להלן מחלוקת אף אנשי שם שנאמר כאן מחלוקת. רמוז.

פירוש - מה אנשי שם שנאמר להלן מחלוקת - עצם פרסומם, כאנשי שם, על ידי המחלוקת.

ב. עיין נפיון א' חלק שני.

מד"ר לךרך פר' ל"ט סי' ב', כך אמר הקב"ה לאברהם אבינו, שלטל עצמך ממקום למקום, (וזה היה אחד מנסיונות של אברהם) ושמך מתגדל בעולם.

מד"ר וירא פר' נ"ה סי' א', ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם וגו' (בראשית כ"ב"א) וכו' בשביל לנסותן בעולם בשביל לגדלן בעולם וכו'.

ועיין מד"ר בהעלתך פר' ט"ו סי' י"ב, קח את הלויים וגו' (במדבר ח' ו'), זה שאמר הכתוב, ה' צדיק יבחן וגו' (תהלים י"א"ה), אין הקב"ה מעלה את האדם לשררה עד שבוחן ובודק אותו תחלה, וכיון שהוא עומד בנסיונו הוא מעלה אותו לשררה וכו'.

ג. עיין מריבה י', חלק שני.

מד"ר משפטים פר' ל' סי' ה', ואם זו התורה שנאמר, ואל תטש תורת אמך (משלי א'ח'), והיא מגודלת בסיני, שנאמר, בדרך חכמה הריתיך וגו' (משלי ד'י"א). עיין ידי משה, הוריתיך - מלשון הריון. וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה ולא יהיה אסון ענוש יענש וגו' (שמות כ"א"כ"ב).

עיין לקוטי מוהר"ן תנינא סי' ב', ע"י המחלוקת שיש בעולם עי"ז נעשין מפורסמים קודם זמנם. היינו, כי כשאחד נכנס בעבודת ה' הוא צריך לשהות ולהתמהמה עד שיתפרסם בעולם. וע"י פגם המחלוקת נתפרסם קודם זמנו וכו' ואזי גורמין מיתה לבעלי המחלוקת. ולפעמים שאין הפגם גדול כל כך, אזי גורמין עניות. וזה הסוד מבואר בתורה וכו', וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה וגו', כי כשמתחיל ליכנס לאיזה דרך הוא בחינת הריון וכו' בבחינת, בדרך חכמה הריתיך, בחינת הריון, וצריך לשהות שם וכו' כמו עובר במעי אמו וכו' וכשיוצא קודם זמנו זה בחינת נפל וכו' וזה בחי' וכו' ינצו וכו' מחלוקת,

נאוף

- א. מי שמהרהר בבת אל נכר, על-ידי זה פניו לא יהיו לומדים.
 ב. מזל של אשה כפי מזל האיש.
 ג. הזיווג שהוא בבית נאה, על-ידי זה נמשך צורה יפה ומתקנת לבניהם.

מראה מקומות השלם

על ידי זה, ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה, היינו, בחינת המפורסמים שנעשין קודם זמנם, שהם בחינת נפלים, כנ"ל, ועונשם מיתה או עוני לפי הפגם, כנ"ל, וזה, ולא יהיה אסון, פירש רש"י – באשה וכו', יש ב' בחינות וכו' ולפעמים גם האשה הרה בעצמה ניזוקת עי"ז ונסתלקה וכו' ולפעמים נפסד גם הדרך חכמה בעצמו וכו' ולפי הפגם כן העונש כמו שמפורש בתורה, אם לא יהיה אסון באשה ענוש יענש בממונ, היינו עניות וכו' ואם יהיה אסון באשה, שגרמו להפסיד גם הדרך בעצמו, כנ"ל, אזי ונתת נפש תחת נפש היינו מיתה כנ"ל! ה' יצילנו.

ניאוף

- א. שבת נ"ה: סי' ל"ד. עיין רש"י. וכן בסנהדרין פ"ב., סי' קי"ט. * רמו כי חלל יהודה קדש ה' אשר אהב ובעל בת אל נכר. יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער וענה מאהלי יעקב וגו' (מלאכי ב' י"א, י"ב). כי חלל יהודה קדש ה', זו זונה וכו' ובעל בת אל נכר, זה הבא על הארמית. וכתיב בתריה, יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער וענה וגו' אם ת"ח הוא (בשבת הגירסא, אם ישראל הוא) לא יהיה לו ער בחכמים וענה בתלמידים וכו' וברש"י בשבת, ער, חריף להבין ולהורות בין החכמים וכו'. פירוש – רמו הוא, כי גם למהרהר בבת אל נכר, לא יהיו בניו לומדים.
 ב. חידושי אגרות סוטה ב', סי' א', ד"ה בתוספות וכו' ר"ל, שהזכר נולד במזלו. אבל הנקבה נקיה באה בלי מזל, כי כבר נתלה מזלה ביצירת הזכר בן זוג שלה וכו'.
 ג. עיין כותב בסיום מסכת ברכות ד"ה רבי יוחנן הוה אזיל ויתיב וכו' ועל זה תמצא המלכים והשרים ואילי הארץ כי הם מציירים צורות נאות בחדר משכבם ושכיות החמדה יפות מראה וכו' אשר כם מסתכלין בעת הזדווגם יחד ועל זה הבנים הם יפי תואר משאר הבנים הנולדים בבית מגוול ודירה סרוחה וכו'.

- ד. תבא על הגויה, כאלו נתחתן עמהם.
- ה. הבשמים מכניסין תאוה לאדם.
- ו. בת כהן לישראל ובת תלמיד-חכם לעם-הארץ, אין זיוגם עולה יפה: או אלמנה, או גרושה, או זרע אין לה, או קוברת, או קוברתו, או מביאתו לידי עניות ולידי גנות.

מראה מקומות השלם

- ד. יבמות ע"ו: סי' ל"ז, ויתחתן שלמה וגו' ויקח את בת פרעה וגו' (מלכים א', ג' א'). אמר רב פפא וכו', שלמה לא נסיב מידי, דכתיב ביה, מן הגוים אשר אמר ה' וגו' לא תבאו בהם וגו' בהם דבק שלמה לאהבה (מלכים א', י"א ב'), אלא קשיא, ויתחתן וגו', מתוך אהבה יתירה שאהבה, מעלה עליו הכתוב כאילו נתחתן בה. וברש"י שם, שלמה לא נסיב מידי, אלא לזנות היה מתכון, דכתיב לאהבה, ולא לאישות.
- ועיין בחידושי אנדרות שבת נ"ו: סי' ל"ז, ד"ה שלמה וכו' אע"ג דאמרינן פרק הערל, דלא עבר על לאו דויתחתן, דלא נסיב מידי אלא בזנות בא עליהן, הא אמרינן שם, דמעלה עליו הכתוב כאילו נתחתן בהן, וק"ל*.
- ה. שבת ס"ב: סי' ל"ט. אמר רבי יצחק דבי רבי אמי, מלמד שמטילות מור ואפרסמון במגעליהן ומהלכות בשוקי ירושלים, וכיון שמגיעות אצל בחורי ישראל, בועטות בקרקע ומתיזות עליהן ומכניסות יצר הרע בהם כארס בכעוס. מוכן* פירוש - מוכן, כי הבשמים, הם אשר מכניסים בהם את התאוה, כארס בנחש כעוס.
- ועיין רש"י שבת קי"ד, סי' ע"ט, ד"ה רבד וכו' לשון מרבדים רבדתי ערשי, ריפרתיו וקישטתיו בבשמים וזנים [מינים] המכניסים תאוה וכו'.
- ו. עיין ממון ל"ז.
- פסחים מ"ט, סי' י"ב, עיין שם. תניא, רבי שמעון אומר, כל סעודה שאינה של מצוה אין ת"ח רשאי ליהנות ממנה. כגון מאי, אמר רבי יוחנן, כגון בת כהן לישראל ובת ת"ח לעם הארץ. דאמר רבי יוחנן, בת כהן לישראל אין זיווג עולה יפה. מאי היא, אמר רב חסדא, או אלמנה או גרושה או זרע אין לה. במתניתא תנא, או קוברת או קוברתו או מביאתו לידי עניות. איני, והאמר רבי יוחנן, הרוצה שיתעשר ידבק בזרעו של אהרן, כל שכן שתורה וכהונה מעשרתו. לא קשיא, הא בתלמיד חכם, הא בעם הארץ*.
- באור - הנה כבר הערנו לעיל, ממון ל"ז, כי הרב לא הסתפק פה בציון מראה-מקום, אלא הוסיף המלים: "עיין שם".

- ז. זקן מנאף - אין הדעת סובלתו ואחר-כך הוא נבזה בעיני עצמו.
- ח. שבעה כמנדין, ואחד מהם - מי שאין לו אשה.
- ט. תאות נאוף אינו נרחק מן האדם אלא על-ידי הרחקת ראות העין והמחשבה.
- י. לא תפגם עם פתוייך בטוען ונטען, כי אריכת הרגשת החושב אפלו לבחינת השולל תפעל הגברת החפץ ותתהפך הרצון אליו.

מראה מקומות השלם

ובאדנו לעיל, שכונתו הוא בזה, כי אע"פ שרבי יוחנן במאמרו, שאין זיווג עולה יפה, לא הזכיר רק, בת כהן לישראל, בכל זאת, הרי בפירושו של רבי יוחנן על מאמרו של רבי שמעון, כל סעודה שאינה של מצוה וכו', כלל שניהם יחד: בת כהן לישראל ובת ת"ח לעם הארץ. והרי הטעם לדין זה הוא, שאין זיווג עולה יפה. ואולם, לפי מסקנת הגמ' הלא מבואר, דבת כהן לישראל הוא דוקא, לישראל עם הארץ, אבל לישראל ת"ח שבח הוא, וכל שכן הוא, שתורה וכהונה מעשרתן. ואשר ע"כ בהכרח לבאר דברי רבי יוחנן בפירושו על מאמרו של רבי שמעון: כגון, בת כהן לישראל ובת ת"ח לעם הארץ, וכן דברי רביז"ל - שהם העתק מדברי רבי יוחנן, בדרך זו:

המלים בסיפא, "לעם הארץ", קאי גם על הרישא דבת כהן לישראל. והוא, בת כהן (כהן סתם, שאינו ת"ח) לישראל (עם הארץ), אבל לכהן עם הארץ, זיווג עולה יפה. ובת ת"ח לעם הארץ (אפי' הוא כהן), אין סעודתן סעודת מצוה, כי אין זיווג עולה יפה. ובאורו, כי שניהם מיירי בעם הארץ. אלא, ברישא הדגש הוא על ישראל, כי לכהן עם הארץ זיווג עולה יפה. ובסיפא הדגש הוא על עם הארץ, ולא שנא ישראל ולא שנא כהן, וד"ל.

והנה ענין הגנות שמזכיר רביז"ל, מובן הוא כפשוטו, כי מדה כנגד מדה הוא, כי זיווג זה גנאי הוא לזרעו של כהן או לזרעו של תלמיד חכם, וע"כ מביאתו לידי עניות ולגנות.

- ז. פסחים קי"ג: סי' נ"ב, ארבעה אין הדעת סובלתו וכו' זקן מנאף וכו'.*
- ועיין שם ברש"י, אפי' הן עצמן מתחרטין לאחר זמן ונבזין הן בפני עצמן.
- ח. שם, סי' נ"ג, שבעה כמנודין לשמים. אלו הן, מי שאין לו אשה וכו'.*
- ט-י. אור החיים פר' אחרי מות (ויקרא י"ח) ד"ה דבר וגו' כמעשה ארץ מצרים וגו'.

לשון רביז"ל הוא לשונו של האור החיים הק'. ועיי"ש כאור יסוד הדברים באריכות ובנהירות.*

ירושלמי, ברכות פ"א ה"ה, סי' ד', ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם וגו' (במדבר ט"ו-ל"ט), א"ר לוי, ליבא ועינא תרי סרסורי דחטאה נניהו. כתיב, תנה בני לבך לי ועיניך דרכי תצרנה (משלי כ"ג-כ"ו), אמר הקב"ה, אי יתבת לי לבך ועיניך אנא ידע דאת לי = מ"מ מהר"צ.

- יא. על-ידי היין רוב גאוף.
- יב. מי שאין לו אשה, אינו אדם, וכאלו שופך דמים וממעט את הדמות.
- יג. מי שמחפר עונת אשתו, ויש לה צער מזה, הוא נענש במיתה.
- יד. לפעמים על-ידי שדוכים שאינם הגונים זה לזה, אחד מהם מת.
- טו. מי שנושא אשה רשעה גרושה - קוברתו.
- טז. גאוף של אשה מחריב את הבית.
- יז. כל המזנה, על-ידי זה אשתו רואה בחלום טמאות הנקרא מארין.

מראה מקומות השלם

- יא. יומא ע"ו: סי' ס"ו, עיין רש"י ד"ה שמביא יללה, על ידי היין רוב הניאוף.
סופה ז'. בתי, הרבה יין עושה = מ"מ מהר"צ
- יב. יבמות ס"ג, סי' כ"ג, א"ר אלעזר, כל אדם שאין לו אשה אינו אדם שנאמר, זכר ונקבה בראם ויברך אתם ויקרא את שמם אדם וגו' (בראשית ה'ב').*
- שם ס"ג, סי' כ"ט, תניא, רבי אליעזר אומר, כל מי שאין עוסק בפריה ורביה כאילו שופך דמים וכו' רבי יעקב אומר, כאילו ממעט הדמות וכו'.
- יג. כתובות ס"ב, סי' ט"ו, כי הא דרב רחומי הוה שכיח קמיה דרבא במחוזא וכו' לא אתי, הלש דעתה, אחיתה דמעטא מעינה. הוה יתיב באיגרא, אפחית איגרא מתותיה ונח גפשיה.*
- יד. שם, סי' י"ז, רבי איעסיק ליה לכריה בי רבי חייא כי מטא למכתב כתובה, נח נפשה דרביתא. אמר רבי, ה"ו פסולא איכא. יתיבו ועיינו במשפחות, רבי אתי משפטיה בן אביטל ור' חייא אתי משמעיה אחי דוד וכו'.
- ועיין רש"י, וזה הפסול, שרבי היה מבית דוד ולא היתה בת הבאה משמעיה הוגנת לבנו שלא היתה בת מלכים.
- טו. גיטין צ', סי' ג', כי מצא בה ערות דבר וגו' ושלתה מביתו ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר (דברים כ"דא'ב'), הכתוב קראו אחר וכו' זה הוציא רשעה מביתו וזה הכנים רשעה לתוך ביתו. זכה שני, שלחה וכו' ואם לאו, קוברתו וכו'.
- טז. סופה ג', סי' ג', אמר רב חסדא, זנותא בביתא כקריא לשומשמי וכו' באתתא, אבל כגברא לית לן בה.*
- ועיין ברש"י, קריא תולעת של שומשמן האוכלתן. כך, הזנות מחריב הבית.
- יז. סופה י', סי' כ"ד, ואמר רבי יוחנן, כל המזנה, אשתו מזננת עליו וכו' רמוז*

- ית. כל הנושא אשה לשם שמים, כאלו ילדה.
 יש. על-ידי זוג שאינו בקדשה בא שרפה.
 כ. כל הבא דבר עברה לידו ואינו עושה, עושים לו גם.
 כא. הנושא אשה, שאינה הוגנת לו, כאלו חורשו לכל העולם כלו וזרעו מלח, וכשהקדוש-ברוך-הוא משרה שכינתו, הוא מעיד על כל השבטים, ואינו מעיד עליו.
 כב. המפר ברית, כאלו הפר כל המצוות.
 כג. המכנסים מכפרים על גלוי עריות.
 כד. על-ידי נאוף נופלים הצדיקים.

מראה מקומות השלם

- ית. סופה י"ב., סי' ל"ו, א"ר יוחנן, כל הנושא אשה לשם שמים מעלה עליו הכתוב כאילו ילדה.*
 יט. סופה י"ז., סי' נ"ו, דרש רבי עקיבא, איש ואשה שזכו, שכינה ביניהם. לא זכו, אש אוכלתן.
 ועיין שם ברש"י, שזכו ללכת בדרך ישרה, שלא היה הוא נואף ולא היא נואפת.
 כ. קידושין מ', סי' כ"ה, דתנינא, כל הבא דבר ערוה לידו וניצל הימנו, עושין לו גם וכו'.
 כא. קידושין ע', סי' מ"א, אמר רבה בר בר חנא, כל הנושא אשה שאינה הוגנת לו מעלה עליו הכתוב כאילו חרשו לכל העולם כולו וזרעו מלח וכו'.*
 ושם ע':, סי' מ"ג, אמר רבי אבין בר רב אדא אמר רב, כל הנושא אשה שאינה הוגנת לו, כשהקב"ה משרה שכינתו מעיד על כל השבטים ואין מעיד עליו וכו' * = מ"מ מוהרנ"ת
 כב. סנהדרין צ"מ., סי' קע"ו, ואת מצותו הפר וגו' (במדבר ט"ו-ל"א), זה המפר ברית בשר וכו'.
 כג. זבחים פ"ח., סי' כ"ב, מכנסיים מכפרין על גילוי עריות וכו'.*
 כד. מאהבת נשים איך נפלו גבורים וגו' (שמואל ב', א'-כ"ו, כ"ז) רמו רחוק קינת דוד על שאול ויהונתן.

- כה. על־ידי שְׁמֻקוֹנָן על מִיתַת הַצְּדִיקִים, על־ידי זֶה מְשַׁבֵּר אֶת עֲצָמוֹ מֵאֵהֶבֶת נָשִׁים.
- כו. על־ידי הוֹצֵאת זֶרַע לְבִטְלָה בּוֹרָא קְלָפוֹת, הַמְתַּלְבְּשִׁים בְּבְנֵי־אָדָם מִתְנַגְּדִים וְחוֹלְקִים עָלָיו וְעוֹשִׂין לוֹ יִסּוּרִין.
- כז. הֵבֵא עַל אִשֶׁת אִישׁ, סוֹף שֶׁבֵּא לִידֵי שְׁפִיכוֹת־דָּמִים.
- כח. מִי שֶׁהוּא מְבִיעַר נוֹאֲפִים, בְּזֶה הוּא מְתַקֵּן חַטָּאת אֲבוֹתָיו.
- כט. מִי שֶׁרוֹצֵה לְשָׁמֵר אוֹת בְּרִית, יֹאמֵר תָּמִיד אָמֵת, גַּם יַעֲשֶׂה חֶסֶד עִם מִי שֶׁלֹּא יִצְפֶּה לְתִשְׁלוּם גְּמוּלוֹ.

מראה מקומות השלם

- כה. ויקנן דוד וגו' צר לי עליך אחי יהונתן נעמת לי מאד נפלאתה אהבתך לי מאהבת נשים (שם) = מ"מ מוהרנ"ת
פירוש - בעצם הקינה על שאול ויהונתן שבר את עצמו מאהבת נשים.
- כו. והכחתיו בשבט אנשים ובנגעי בני אדם (שמואל ב', ז'י"ד) עיין רש"י ד"ה ונגעי בני אדם וכו' והשדים בני אדם הראשון הם, שכל מאה ושלושים שנה שפירש אדם מאשתו במות הבל, היו הרוחות מתייחמות ויולדות הימנו. רמז פירוש - הרי מייסר השי"ת את האדם בנגעי בני אדם. והם, הקליפות הנולדים ח"ו מחום האדם שלא בקדושה, כמו שהיה אצל אדם הראשון בעת שהיה פרוש מאשתו.
- כז. ואת אשתו לקחת לך לאשה ואתו הרגת וגו' (שמואל ב', י"ב"ט)
דברי נתן הנביא אל דוד המלך, על דבר לקחת בת שבע והריגת בעלה אוריה החתי.
- כי נאפת הנה ודם בידיהן (יחזקאל כ"ג"מ"ה)
כי נאפו ודם בידיהן וגו' (שם, פסוק ל"ז)
פירוש - כי נאפת הנה (כי נאפו), ועל ידי הניאוף, ודם בידיהן - באו לידי שפיכות דמים.
- גדרים צ"א: אמר רבא, איתתא שריא, אם איתיה דעבד איסורא, ניחא ליה דליכול ולימות דכתיב, כי נאפו ודם בידיהן וכו' = מ"מ מהר"צ.
- כח. ויעבר הקדשים מן הארץ ויסר את כל הגללים אשר עשו אבתיו (מלכים א', ט"זי"ב).
- באור - ע"י שבוער אסא המלך את הנואפות, וכה להסיר את הגללים שעשו אבתיו
- כט. כל ארחות ה' חסד ואמת לנצרי בריתו וגו' (תהלים כ"ה"י)
באור - כל ארחות ה' חסד ואמת, כל דרכי ה', והם החסד והאמת - והיינו. גם החסד הוא חסד

- ל. לפגם הברית יהיה רודף שלום.
- לא. על-ידי מחלקת בא לידי פגם הברית.
- לב. הרהורי נאוף באים מחמת שבירת כלי של חסד, ולפי רב הניצוצות הן רוב המחשבות של נאוף.
- לג. מי שעובר על משכב-זכר, על-ידי זה נתפס בתפיסה.
- לד. כסף חי מסגל לגבורת אנשים.
- לה. מי שמוזג עם אשתו בשעת שנאה, זרע הנולד הן משמדין את עצמן.
- לו. על-ידי נאוף באים לגלות תחת יד שרים לצים, ונעשה בעל-חוב.

מראה מקומות השלם

של אמה, בלי לצפות לגמול - לנצרי בריתו - נמצאים הם אצל שומרי אות ברית קודש, כי עי"ז זוכים לשמור את הברית.

- ל. סוד מרע וגו' בקש שלום ורדפהו (תהלים ל"ד-ט"ו)
 כאור - סוד מרע וגו', כדי להיות סוד מרע (בחינת פגם הברית, כידוע) בקש שלום ורדפהו.

שלח ידיו בשלמיו חלל בריתו (תהלים נ"ה-כ"א) רמו
 פידוש - שלח ידיו בשלמיו, והיינו, שהפיר את השלום, עי"ז, חלל בריתו - בא לידי פגם הברית. ותיקונו: לרדוף ולבקש את השלום, ועי"ז יחקן פגם הברית.

- לא. שם, כנ"ל, שלח ידיו בשלמיו חלל בריתו.
- לב. כי חסדך גדול עלי והצלת נפשי משאול תחתיה (תהלים פ"ו-י"ג). פירש רש"י, דרך המנאפים להנתן בעומקה של שאול ומשם הצלתני וכו'. רמו רחוק פידוש - כי חסדך גדול עלי, כי מחמת שבירת כלי של חסד נתרבו עלי הניצוצות של החסד, וגם עי"ז נתרבו המחשבות של נאוף, והצלת נפשי משאול תחתיה - ואתה ברחמיך הצלת את נפשי מן המחשבות של הנאוף, אשר הם גורמים להנתן בשאול תחתיה.

- לד. עיין באגרת לר' חיים ויטאל בסוף ספר "חסד לאברהם", כסף חי ביסוד. ועיין גם בספר הברית, מאמר י"א, פרק ב' ובפרק ו'.
- לה. כעם לאביו בן כסיל וממר ליולדתו (משלי י"ז-כ"ה)

כאור - כעם לאביו, אם אביו היה כעם בעת הזיווג, בן כסיל וממר ליולדתו - ולכסוף, הבן הנולד מזיווג זה נעשה מומר.

- לו. עמי נגשיו מעולל ונשים משלו בו וגו' (ישעיה ג"י-ב) עיין רש"י, נגשיו מעולל, ליצנים הם. ונשים משלו בו, נשים נואפות וכו'. רמו

- לז. בזכות שהנזקבות נזהרים מנאוף, יבוא משיח, גם לא יצטרך אדם לחברו, וכבוד הצדיקים נתגדל.
- לח. נאוף בא על ידי התעסקות בשמות הטמאה ובכשפים.
- למ. הבא על הכותית, מכנים כל השפע לסטרא אחרא.
- מ. על ידי נאוף בא שבחה.

מראה מקומות השלם

- פירוש - מסיפא לרישא מידרש. ונשים משלו בו, ע"י הניאוף, שמשלו בו נשים נואפות, עמי נגשו מעולל - בא לגלות תחת יד שרים לצים, ונעשה בעל חוב.
- לז. והחזיקו שבע נשים באיש אחד וגו' לחמנו נאכל ושמלתנו נלבש רק יקרא שמך עלינו אסף חרפתנו (ישעיה ד"א).
- עיין רש"י, שבע נשים באיש אחד, מרוב אלמנות רבות, באיש אחד מבקשות ממנו שישא אותן. אסף, הטמן חרפתנו וכו' שהאשה כשהיא נשואה אין נוהגין בה מנהג הפקר וכו'.
- ביום ההוא יהיה צמח ה' לצבי ולכבוד וגו' (שם, פסוק ב'). עיין רש"י, ביום ההוא, לאחר שיכלו נוי תכשיטי הנואפות וכו'. יהיה צמח ה', לכם לנוי. לצבי ולכבוד, הם הצדיקים הנשארים כם וכו' בהם יתלו את צבי כבודם. ופרי הארץ, הם בני הצדיקים וכו' אשר בהם יתפארו ויתהללו וכו'. רמז ועיין תרגום, בעדנא ההיא יהי משיחא דה' לחרוה וליקר ועבדי אוריתא לרכו ולתושבחה וכו'.
- פירוש - והחזיקו שבע נשים וגו', ע"י שהנשים מבקשות להנשא ולא להיות מופקרות לניאוף ביום ההוא יהיה צמח ה' - יבא המשיח, לצבי ולכבוד - ויתגדל כבוד הצדיקים, לחמנו נאכל ושמלתנו נלבש - לא יצטרך אדם לחברו.
- לח. כי מלאו מקדם ועננים כפלשתים ובילדי נכרים ישפיקו (ישעיה ב"ו). עיין רש"י ד"ה כי מלאו מקדם וכו' שהיו מכשפים ומשתמשים בשם עבודת כוכבים. ובילדי נכרים ישפיקו, בועלים בנות עכו"ם וכו'.
- הרי ע"י השתמשות בכשפים ובשמות עכו"ם באו לידי ניאוף בנות עכו"ם.
- למ. ותמלא ארצו כסף וזהב וגו' ותמלא ארצו אלילים וגו' (שם, פסוקים ז', ח')
- באור - ובילדי נכרים ישפיקו - יבעלו בנות עכו"ם, ותמלא ארצו כסף וזהב וגו' ותמלא ארצו אלילים וגו' - יכניסו כל השפע שלהם להסטרא אחרא.
- מ. כי שבחת וגו' זמרת זר תזרענו (ישעיה י"ז). עיין רש"י, ועוד י"ל, זמרת זר תזרענו, התחתנת בכותים ונתערבו בכם.

- מא. תקון להוצאת זרע לבטלה - שישתדל להחזיר פני-אדם בתשובה.
 מב. מי שהוא נוטר ברית, אף-על-פי שאין לו זכות אבות, הקדוש-
 ברוך-הוא עושה לו זכות.
 מג. על-ידי מעוט [אמונה] באין הרהורי נאוף.]

מראה מקומות השלם

- באור - כי שכחת וגו' - באת לידי שכחה על ידי, וזמרת זר תורענו - ע"י נאוף בכותים
 זונה נשכחה וגו' (ישעיה כ"ג-ט"ו)
 באור - זונה - ע"י זונה, נשכחה - באת לידי שכחה.
 ותלך אחרי מאהביה ואותי שכחה וגו' (הושע ב"ט"ו)
 הרי בגלל ותלך אחרי מאהביה, ואותי שכחה - באת לידי שכחה.
 מא. עיין בליקוטי מוהר"ן סוף סי' י"ד. ואם תוציא יקר מזולל וגו' (ירמיה ט"ו-ט),
 ואמרו חז"ל (בבא מציעא פ"ה.), אלו שמקרבין בני אדם לעבודת הש"י. הוא תיקון
 קרי, אתוון דדין כאתוון דדין. (יקר - קרי).
 ממזרח אביא זרעך וגו' הביאי בני מרחוק וגו' (ישעיה מ"ג-ה' ו')
 פירוש - ממזרח אביא זרעך - הזרע שלך שהוצאת לבטלה - והתיקון לזה, הביאי בני מרחוק
 - תקרב את בני הרחוקים להחזירם בתשובה
 אצק רוחי על זרעך וגו' זה יאמר לה' אני וגו' וזה יכתב ידו לה' וגו' (ישעיה
 מ"ד-ג', ה')
 עיין רש"י ד"ה זה יכתב ידו לה', אלו בעלי תשובה. רמז
 פירוש - אצק רוחי על זרעך, אצק את רוחי המהור על דבר המאתך בהוצאת זרע לבטלה, כי
 זה יאמר וגו' וזה יכתב ידו לה' וגו' - יקרב בני אדם להחזירם בתשובה.
 מב. כי ההרים ימוש וגו' וחסדי מאתך לא ימש וברית שלומי לא תמוט וגו'
 (ישעיה נ"ד-י')
 פירוש רש"י ד"ה כי ההרים ימוש, אף אם תכלה זכות אבות ואמהות, חסדי
 מאתך לא ימוש, עכ"ל.
 באור - וכל זה בזכות, וברית שלומי לא תמוט - בזכות שמירת הברית.
 מג. חסר (סעיף מ"ג). ובספר המדות ישן היה כתוב: ע"י מעוט באין הרהורי
 נאוף. ונלענ"ד, שצ"ל: ע"י מעוט אמונה, באין הרהורי נאוף.
 והרמז לזה, בני עננה זרע מנאף ותונה (ישעיה נ"ז-ג'), ומעונן הוא פגם
 אמונה. ואף על פי כן, מי יעמוד על דעתו בזה למלאות החסרון.
 באור - עיין רש"י, בני עננה, בני כשפים. וזהו שאמר הרב, ומעונן הוא פגם אמונה, וכמו
 שאמר ר' יוחנן (סנהדרין ס"ז: - חולין ז':), למה נקרא שמן כשפים, שמכחישין פמליא של
 מעלה.

- מד. בעוון פשוף ונאוף הצדיק נסתלק.
 מה. בני נואפים יהיו נצרכים לכשוף.
 מו. בנים הנולדים על-ידי עסק הפשוף יהיו נואפים.
 מז. הנואפים - לרב הם מתנגדים לצדיקים.
 מח. המוציא זרע לבטלה, כאלו הביא פניו קרבן לעבודה זרה גם נדון בסקילה.
 מט. על-ידי נאוף מאבד את הזכרון.
 נ. על-ידי נאוף הבושה נסתלק.

מראה מקומות השלם

- מד. הצדיק אבד וגו' בני עננה זרע מנאף ותזנה (ישעיה נ"ז א, ג). ועיין רש"י.
 רש"י מבאר שם בבאור הפסוקים, כי הצדיק נאסף, שלא יראה ברעה הבאה אל הדור והיינו, על בני הכשפים והמנאפים.
 סוטה מ"ח. וחכמים אומרים, הזנות והכשפים כילו את הכל = מ"מ מהר"צ
 מה"מו. שם, בני עננה זרע מנאף ותזנה.
 הכישוף והניאוף שזורים זה בזה. זרע מנאף נזקקים לעננה, ובני עננה - הנולדים ע"י כישוף - זרע מנאף הם.
 מז. שם, על מי תרחיבו פה תאריכו לשון וגו' (ישעיה נ"ז ד). עיין רש"י, על מי תרחיבו פה, כשאתם מתעתעים ומלעיבים בנביאיו.
 הרי זרע מנאף מרחיבים פה ומתעתעים ומלעיבים בנביאיו.
 מח. הנחמים באלים וגו' שחטי הילדים וגו' בחלקי נחל חלקך וגו' (ישעיה נ"ז ה, ו). עיין רש"י, הנחמים באלים, המתחממין בשכבת זרע תחת אלה ואלון. שחטי הילדים, לקרבן עכו"ם. בחלקי נחל, אבנים אשר בנחל. חלקך, בהם ירגמו אותך.
 נדה י"ג. הנחמים באלים תחת כל עץ רענן שחטי הילדים וגו' בחלקי נחל חלקך וגו' (ישעיה נ"ז ה, ו) וכו' כאלו עובד כוכבים כתיב הכא עץ רענן וכתיב התם עץ רענן (דברים י"ב ב') [וע"ז מיתתו בסקילה]. = מ"מ מהר"צ
 מט. ואחר הדלת והמוזזה שמת זכרונו כי מאתי גלית ותעלי הרחבת משכבך וגו' (ישעיה נ"ז ח')
 וברש"י, הרחבת משכבך, לקבל בו נואפים הרבה. הרי אחר הדלת והמוזזה שמת זכרונו - הזכרון נמש אותך, כי וגו' הרחבת משכבך - לקבל בו נואפים.
 נ. ומצח אשה זונה היה לך מאנת הכלם (ירמיה ג' ג')
 באור - ומצח אשה זונה היה לך, וע"י הזנות, מאנת הכלם - לא היה לך כל בושה.

- נא. על־ידי אֲכִילָה גָּסָה בָּא לְנֹאֵף.
- נב. כְּשֶׁאָדָם עוֹבֵר עֲבָרָה, אַחֲר־כֵּן הוּא מְצַעֵר מִחַמַּת הַנִּיצוּץ שָׁבוּ, אֲבָל כְּשֶׁפָּגַם בְּבְרִית אֵין מְצַעֵר אַחֲר־כֵּן, כִּי כִּבְר הֶלֶךְ מִמֶּנּוּ הַנִּיצוּץ.
- נג. מִי שְׂאִינוּ מִפֶּר בְּרִית, עַל־יְדֵי זֶה יֵשׁ לוֹ זְכִירָה.
- נד. הִרְהוּרֵי נֹאֵף בָּאִים עַל־יְדֵי שְׁבוּעַת שְׁקָר.

מראה מקומות השלם

- נא. ואשביע אותם וינאפו וגו' (ירמיה ה'ז')
- באור - ואשביע אותם, ע"י שביעתם מאכילה גסה, וינאפו - באו לניאוף.
- נב. ואעזבה את עמי ואלכה מאתם כי כלם מנאפים וגו' (ירמיה ט"א')
- באור - ואעזבה את עמי ואלכה מאתם - והיינו, לא יהיה בהם הניצוץ האלוהי, כי כלם מנאפים - בגלל פגם הברית קודש.
- ובשר קדש יעברו מעליך כי רעתכי אז תעלוי (ירמיה י"א-ט"ז). עיין רש"י ד"ה ובשר קדש יעברו מעליך אף המילה בטלו מבשרם שעל ידה היו מקודשים לי. כי רעתכי אז תעלוי, כשאתם עוברים עבירה אתם שמחים.
- הרי לאחר שבטלו מבשרם מצות המילה, שעל ידה ה' מקודשים להשי"ת, שמחים הם אחר העבירה ולא מצטערים, כי פגמו בברית קודש.
- לא יתנו מעלליהם לשוב אל אלהיהם כי רוח זנונים בקרבם ואת ה' לא ידעו (הושע ה'ד')
- באור - לא יתנו מעלליהם לשוב אל אלהיהם - לא ישובו, כי לא יצטערו על עונותם, כי רוח זנונים בקרבם - בגלל חטאם ופגמם בברית קודש, והיינו, רוח זנות, כי על כן, ואת ה' לא ידעו - בגלל פגם הברית, לא ידעו את ה', סר מהם הניצוץ האלהי.
- נג. וזכר אל תפר בריתך וגו' (ירמיה י"ד-כ"א) רמו
- פירוש - זכר, לשמירת הזכרון, אל תפר בריתך - אל תפר את הברית קודש.
- ולא שכחנוך ולא שקרנו בבריתך (תהלים מ"ד-י"ח)
- פירוש - ולא שכחנוך, על ידי, שלא שקרנו בבריתך - שמרנו את הברית קודש ואת ברית אלהיה שכחה (משלי ב'י"ז)
- פירוש - ואת ברית וגו' - בברית קודש, שכחה - תלוי השכחה.
- לשמרי בריתו ולזכרי פקדיו לעשותם (תהלים ק"ג-י"ח)
- פירוש - לשמרי בריתו, ע"י שהם שמרי בריתו, ולזכרי פקדיו - הרי הם זכרי פקודיו
- נד. כי מנאפים מלאה הארץ כי מפני אלה וגו' (ירמיה כ"ג-י'). עיין רש"י, מפני אלה, שבועת שקר.

- נה. מי שהוא ערב בעד רשע, נעשה נואף.
 נו. מי שמשחית דרכו, על-ידי זה נכלה פרוטה מן הכיס.
 נז. על-ידי גלוי עריות בא הריגה.

חלק שני

- א. על-ידי נואף נופל לתפיסה או לחלי פאב רגלים, גם תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה נופל לזה, גם מזיקין שולטין עליו.

מראה מקומות השלם

- פירוש - כי מנאפים וגו', הרהורי ניאוף באים, כי מפני אלה - ע"י שבועת שקר.
 אלה וכחש וגו' ונאף וגו' (הושע ד"ב)
 פירוש - אלה וכחש, ע"י שבועת שקר, ונאף - באים הרהורי ניאוף.
 נה. כי ערב זר ובעד נכריה חבלתו (משלי כ"ז"ג) = מ"מ מוהרנ"ת
 פירוש - כי ערב זר, היה ערב לרשע, על ידי זה, ובעד נכריה וגו' - נעשה נואף.
 מאהביך אשר ערבת וגו' (יחזקאל ט"ז"ל)
 פירוש - מאהביך, ובאת לניאוף, אשר ערבת - ע"י שערכת לרשע.
 נז. גלפענ"ד רמז משכם בן חמור ושעי"ז באו שמעון ולוי והרגו לאנשי עיר שכם (כראשית ל"ד) =
 מ"מ צמח

חלק שני

- א. עיין פדיון שבויים א' חלק שני - צדקה א' חלק שני.
 מד"ר כראשית פר' א' סי' י"ד, ושמר רגלך מלכד (משלי ג'כ"ו), רבי דוסאי
 אמר, מן ההוריה. רבי אבהו אמר, מן העבירה, ר' לוי אמר, מן המזיקין. (ועיין
 מתנות כהונה ד"ה מן ההוריה, שלא יורה הוראות עד שהגיע לכלל זה, עכ"ל)
 (סתם עבירה בלשון חז"ל הוא, ניאוף) רמז
 פירוש - וכך הוא ביאור המדרש, לפי השגת רביז"ל:
 ושמר רגלך - השי"ת ישמור את רגלך מכאבים, מלכד - גם ישמור אותך מהלכד בתפיסה.
 ואמרו חז"ל: מאיזה מעשה רע צריך הוא להשמר, שלא יהי' לו כאבי רגלים ולא ילכד בתפיסה.
 רבי דוסאי אמר, מן ההוריה. והיינו, שלא יורה תלמיד שלא הגיע להוראה. רבי אבהו אמר,
 מן העבירה. והיינו, מניאוף, כי סתם עבירה - ניאוף הוא. ולפי השגת רביז"ל, מר אמר
 חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. והא דר' לוי, לא קאי על הא דרבי דוסאי ורבי אבהו,
 אלא מוסיף הוא עוד עונש על כאבי הרגלים והתפיסה, וד"ל.

- ב. על-ידי המחלקת נופל לתאות נאוף.
- ג. על-ידי תשמיש המטה בימים שאסורין בתשמיש, על-ידי זה נופל לתפיסה.
- ד. על-ידי תאות נאוף בא עצירות, ועל-ידי עצירות בא צרעת.
- ה. על-ידי טובות שעושה עם בני-אדם, נתפטר תאות נאוף וכן להפך.
- ו. שומר הברית הוא מקור הברכות.

מראה מקומות השלם

- ב. עיין מריבה ג', חלק שני.
- מד"ר בראשית סוף פר' כ"ו, רבי אחא בשם רבי יהושע בן לוי אמר, קשה היא המחלוקת כדור המבול וכו'. רמז פירוש - כי ע"י מחלוקת נופל לתאות נאוף, ודור המבול חטאו בניאוף כדכתיב, כי השחית כל בשר וגו' (בראשית ו"א"ב), וע"כ קשה המחלוקת כדור המבול.
- ג. עיין פדיון שבויים ד', חלק שני.
- מד"ר נח פר' ל"ד, סי' ז', רבי יודן ב"ר סימון ור' יוחנן בשם רבי שמואל ב"ר יצחק, נח ביוזן שנכנס לתיבה נאסרה לו פריה ורביה וכו'.
- ובסי' ח', א"ר יודן וכו' היצא קרי ושרצו בארץ ולא בתיבה וכו' רמז.
- פירוש - כי במד"ר פר' ל"ב סי' ח', ויסגר ה' בעדו (בראשית ז"ט"ז), אמר רבי לוי, לשר שקבע וכו' ונטל אוהבו וחבשו בבית האסורין וכו', הרי מדמה את התיבה לבית הסוהר, ושם נאסר התשמיש. ומדה כנגד מדה, המשמש בימי איסור, נופל לתפיסה.
- ד. מד"ר לך לך פר' מ"א, סי' ב', (ובמד"ר וירא סוף פר' ג"ב) רבי אלעזר תני לה בשם ר"א בן יעקב, שמענו בפרעה שלקה בצרעת ואבימלך בעיצור, מנין ליתן את האמור של זה בזה ושל זה בזה, ת"ל וכו'.
- באור - הרי פרעה ואבימלך, בגלל תאות הניאוף בא להם עצירות וצרעת.
- ה. שם במד"ר סי' ז', ואנשי סדם רעים וחמאים לה' מאד (בראשית י"ג"י"ג), רעים אלו לאלו וחמאים בגילוי עריות וכו'.
- באור - ותלוי זה בזה, בגלל שהי' רעים אלו לאלו חטאו בגילוי עריות.
- ו. מד"ר לך לך פר' מ"ג, סי' ו', ומלכי צדק מלך שלם וגו' (בראשית י"ד"י"ח) רבי יצחק הכבלי אומר, שנולד מהול וכו'. ושם בסי' ח', ויברכהו ויאמר ברוך אברם וגו' ויתן לו מעשר מכל (שם, פסוק י"ט, כ'), רבי יהודה בר סימון אמר, מבח אותה ברכה אכלו ג' יתידות גדולות בעולם וכו'. ובמד"ר וירא פר' מ"ח, סי' ד', א"ר יצחק, מה אם זה שבנה מזבח לשמי הריני נגלה עליו ומברכו, אברהם שמל עצמו לשמי על אחת כמה וכמה. רמז

- ז. כל השומר הברית, זוכה להבין השבועים לשון, הגנוזים בתורה.
- ח. אסור ללמד זכות, על זה שעבר על משכב זכור.
- ט. הפרנסה - לפי הזוג.
- י. איש פטל שאין עוסק בשום עסק, על-ידי זה תאנתו מרבה במשגל ומדבר דברי טנוף תמיד.

מראה מקומות השלם

כאור - הרי גדולה ברכתו של מלכי צדק (שם בן נח, עיין נדרים ל"ב:) מלך שלם, שנולד מהול, והוא שלם בבריתו (שומר הברית), עד שהיה מקור הברכות של האבות הק' אברהם, יצחק ויעקב.

וגם אברהם בעצמו, שמל עצמו לשם שמים (שומר הברית), הוא מקור הברכות שנגלה עליו השי"ת וברכהו.

- ז. מד"ר וירא פר' מ"ט, סי' ב', ומעמיד אני מהן משה שהוא הונה בתורה בשבועים לשון שנאמר הואיל משה באר את התורה וגו' (דברים א"ה'), בזכות מי, בזכות המילה וכו'.

הרי בזכות המילה (שמירת הברית) זכה משה להבין השבועים לשון הגנוזים בתורה.

- ח. מד"ר וירא פר' נ', סי' ה', רבי יהושע בן לוי בשם ר' פדייה אומר, כל אותו הלילה היה לוט מבקש עליהם רחמים וכו' ונדעה אתם (בראשית י"ט"ה), לתשמיש וכו' ע"כ היה לך רשות ללמד סניגוריא עליהם, מכאן ואילך אין לך רשות ללמד סניגוריא עליהם.

הרי כשבאו לידי משכב זכור, נאסר על לוט ללמד סניגוריא עליהם.

- ט. מד"ר תולדות פר' ס"ה, סי' י"ט, ויאמר כי הקרה ה' אלהיך לפני (בראשית כ"ז"כ) רבי יוחנן וריש לקיש וכו' ואוחרנא אמר, אם לזווגך המציא לך דכתיב, הקרה נא לפני היום (בראשית כ"ד"י"ב) וכתוב, וירא והנה גמלים באים (בראשית כ"ד"ס"ג), למאכלך, על אחת כמה וכמה, כי הקרה ה' אלהיך לפני.

הרי כמציאת הזוג, כך מציאת הפרנסה.

- ז. ובמד"ר שמות פר' א', סי' ל"ב, למה זה עזבתן את האיש קראן לו ויאכל לחם (שמות ב"כ), שמא ישא אחת מכם. ואין אכילת לחם האמור כאן אלא אשה. ודומה לו, כי אם הלחם אשר הוא אוכל (בראשית ל"ז"ו) וכו'.

הרי אין אכילת לחם אלא אשה, כי הפרנסה לפי הזוג.

- י. מד"ר שמות פר' ה' סי' י"ח, כי נרפים הם (שמות ה"ח), אמר רשב"י, התחיל וכו' נרפים אתם, לשון טינוף הוא, ישתקו עצמותיו, קדושים הם וכו'. ועיין ידי משה, וז"ל: ואני אומר, שצ"ל במקום טינוף הוא, גיאוף הוא וכו'. רמז

- יא. מי שהוא שומר הברית מתר לו לשמח, בְּשִׂרוּאָהּ מִפְּלֵת שׁוֹנְאָיו.
- יב. סִפְנֵת הַדְּרָכִים בָּא עַל־יְדֵי פָּגַם הַבְּרִית. וְסִמָּן לְדַבֵּר: "אַרְחֵי וְרַבְעֵי זְרִית" וכו'.
- יג. אִשָּׁה שֶׁנִּתְבַּעַת לְזָנוֹת, אֶף־עַל־פִּי שָׁלֹא נִבְעְלָה, הַתְּבִיעָה לְחוּד עוֹשֶׂה בָּהּ רָשָׁם.
- יד. מִי שֶׁעוֹצֵם עֵינָיו מִרְאוֹת בְּרָע, עַל־יְדֵי זֶה נִצּוֹל מִבְּזוּיוֹנוֹת.

מראה מקומות השלם

- באור – לפי השגת רבינו"ל הלא הפשט והדרש שלובים זה בזה, מפני שהבטלים ממלאכה תאותם מרובה במשגל. וכן מדברים דברי טינוף תמיד, וזה הרי כלשון הכתוב במדרש, לשון טינוף הוא.
- יא. מד"ר בא פר' י"ח, סי' י', וכן דוד אמר, ישמח צדיק כי חזה נקם וגו' (תהלים נ"ח"א) ועיין ידי משה, פירוש, צדיק הוא יוסף שנקרא בכל מקום צדיק כמו שכתבתי לעיל בשם הזוהר, מאן דנטר אות ברית נקרא צדיק. רמז פירוש – וזהו מה שאמר דוד, ישמח צדיק כי חזה נקם וגו', כי דוקא יוסף הצדיק מותר לו לשמוח במפלת שונאיו, כי הוא שומר הברית, וכי מאן דנטר אות ברית נקרא צדיק.
- יב. עיין דרך ג' חלק שני.
- מד"ר תזריע פר' י"ד, סי' ו' ד"א, אשה כי תזריע, הה"ד, ארחי ורבעי זרית וכל דרכי הסכנתה (תהלים קל"ט"ג), ר' יוחנן וריש לקיש ורשב"ל וכו'.
- באור – עיי"ש שפירשו את הפסוק על טיפת התשמיש. וע"כ אמר רבינו"ל סימן לדבר "ארחי ורבעי זרית", ע"י פגם הברית, "וכל דרכי הסכנתה" – גרמת לסכנת דרכים.
- יג. מד"ר חיי שרה פר' ס', סי' ה', והנערה טובת מראה מאד בתולה ואיש לא ידעה וגו' (בראשית כ"ד"ט"ז), אמר ר' יוחנן, ממשמע שנאמר בתולה, אין אנו יודעים ואיש לא ידעה? אלא אפי' אדם לא תבע בה, על שם, כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים וגו' (תהלים קכ"ה"ג) רמז
- באור – כי אם הכתוב מדגיש ואיש לא ידעה, שאפי' לא תבע בה אדם, הרי זה מוכח כי אם ה' מישהו תובע בה וכו' ה' עושה בה רושם.
- יד. עיין ראיה ח'.
- מד"ר תולדות פר' ס"ה, סי' י', ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראת וגו' (בראשית כ"ז"א), א"ר אלעזר בן עזריה, מראות ברעתו של רשע. אמר הקב"ה, יהיה יצחק יוצא לשוק ויהוון כרייתא אמרין, דין אבנה דההוא רשיעא וכו' (היינו שיבזו אותו)
- ועיין מתנות כהונה, על דרך שאמר הכתוב, ועצם עיניו מראות ברע (ישעיה ל"ג"ט"ו) וכו' ודריש כמו גזירה שוה, מראות – מראות. רמז

- טו. על-ידי זנות בא רציחה.
- זז. על-ידי זנות עם האמות בא שמד.
- יז. מי שנוטל שררה לעצמו, על-ידי זה פתו נעשית זונה, חס ושלום.
- יח. הפעלי חשבונות - על-פי רב הם פעלי תאות גאוף.

מראה מקומות השלם

באור הרמז - ומהני הגזירה שוה מראות - מראות ללמד, שמי שעוצם עיניו מראות ברע, ניצל עי"ז מבזיונות, כמו ביצחק אבינו ה' תכלית המניעה מראות בכדי שינצל מבזיונות.

טו. מד"ר וישלח פר' פ', סי' ב', וכחכי וגו' דרך ירצחו שכמה כי זמה עשו (הושע ו'ט') כשם וכו' מדרך ירצחו שמעון ולוי לשכם וכו'.
הרי ע"י הזמה בא הרציחה.

זז. שם במד"ר, סי' י"א, ויקחו את דינה וגו' (בראשית ל"ד"כ"ו) ר' יודן אמר, גוררין בה ויוצאין. א"ר הונא, הנבעלת לערל קשה לפרוש.

ועיין במד"ר וישב פר' פ"ה, סי' א', בגדה יהודה ותועבה וגו' כי חלל יהודה קדש ה' אשר אהב ובעל בת אל נכר (מלאכי ב'י"א), א"ל, כפרת יהודה שקרת יהודה וכו' יהודה נעשה חולין כי חלל יהודה קדש ה' אשר אהב ובעל בת אל נכר. רמז

פירוש - הרי הכתוב מבטא על יהודה בלשון בגידה וכו' כפרת יהודה וכו' (בחינת שמד), כי חלל וגו' ובעל בת אל נכר.

יז. מד"ר וישלח סוף פר' ע"ט, ויצב שם מזבח ויקרא לו אל אלהי ישראל (בראשית ל"ג"כ) אר"ל, ויקרא לו אל אלהי ישראל, אמר, אתה אלוה בעליונים ואני אלוה בתחתונים. ר' הונא בשם ריש לקיש אמר, אפי' חזן הכנסת אינו נוטל שררה לעצמו ואתה היית נוטל שררה לעצמך, מחר בתך יוצאה ומתענה, הה"ד, ותצא דינה בת לאה וגו' (בראשית ל"ד"א)

יח. מד"ר וישב פר' פ"ז, סי' ז', ויהי כהיום הזה ויבא הביתה לעשות מלאכתו ואין איש מאנשי הבית שם בבית (בראשית ל"ט"י"א), אפשר ביתו וכו' רבי יהודה ורבי נחמיה וכו' אלא ויבא הביתה לעשות מלאכתו, לחשוב חשבונות של רבו. ר"ש בר נחמן אמר, לעשות מלאכתו ודאי וכו'. ועיין מתנות כהונה ד"ה מלאכתו ודאי, לעבירה נתכוון. רמז

באור - כי לכאורה הרי זה מחלוקת, וכי לר"ש בר נחמן דסובר מלאכתו ודאי ולעבירה נתכוון, הרי פליג הוא על ר' נחמיה וכו' דלחשוב חשבונות של רבו הוא בא, וכן ר' נחמיה וכו' פליג על ר"ש בר נחמן.

אמנם, לר"ש בר נחמן, דלעבירה נתכוון, קשה, האם העבירה בשם מלאכתו נקראת. וצריך באור, למה ומדוע כתבה התורה הק' לעשות מלאכתו.

יט. מי שאין מסתפל על נשים, זוכה שזרעו יחברו פרושים על התורה.

נדה

- א. אשה שהיא מרבה בדרמים, היא דברנית; ואל תתייפה בעיני בני אדם, גם תרחץ את עצמה במי מעינות, גם אל תיגע את עצמה הרבה, גם בעלה יזהר בנטילת ידים, גם אל תכעס, גם אחר הטבילה תתן צדקה. גם בעלה ילמד מסכת נדה ואחר-כך יאמר שיר של יום. גם תרחץ את עצמו ברכרים, העולים מתוך המצודה מן הנזהר, גם תשטה חלב עז, גם תרחץ בנוצת עזים, גם תעשן את עצמה בלבונה.
- ב. אשה ששופעת דם, תכתב אותיות "לא אחד" ותשא עליה.

מראה מקומות השלם

וע"כ מרומז בזה השגת רביז"ל, הואיל ומלאכה זו של בעלי החשבונות, על פי רוב גורמת לתאווה זו של ניאוף, שפיר רמזה התורה תאווה זו בשם מלאכתו, כי מלאכתו זו גרמה לכך. וזהו לכאורה כונת הרמז.

- יט. מד"ר ויחי פר' צ"ח, סי' י"ח, בנות צעדה עלי שור (בראשית מ"ט"כ"ב), את מוצא בשעה שיצא יוסף למלך על מצרים היו בנות מלכים מציצות וכו' והיו משליכות וכו' נזמים וטבעות כדי שיתלה עיניו ויביט בהן, אף על פי כן לא היה מביט בהן. אמר לו הקב"ה, אתה לא תלית את עיניך ותבטת בהן, חייך, שאתה נותן לבנותיך צעידה בתורה, מהו צעידה, פרשה. רמז ביאור - דרש כאן פרשה היינו פירוש בתורה. וכמו שזכה יוסף שלא הסתכל על הנשים, שצאצאיו בנות צלפחד זכו לפרשת נחלה בתורה - שנאמרה על ידם ובזכותם. כך, וכאותה מדה, יזכה בעל מעשה זה, שצאצאיו יחברו פירושים על התורה.

נדה

- ב. מי יתן מהור מטמא לא אחד (איוב י"ד"ד') * = מ"מ מוהרנ"ת פירוש - מי יתן מהור מטמא - מי יגרום לאשה להטהר מטומאתה, לא אחד - האותיות "לא אחד" שתשא עליה.

- ג. אשה שהיא פרוצה, על ידי זה אין לה וסת ומרבה בדרמים.
 ד. נדה שראתה דם בדרך מקרה הוא מחמת חטא האיש.

חלק שני

- א. אשה שאין לה וסת תתענה.
 ב. סגלה לתחזיר לאשה וסתה על ידי הכנסת אורחים.
 ג. מי שעסקו ומשאא ומתנו עם האמות בעת חגם או אפלו שלא בעת

מראה מקומות השלם

- ג. הלוך וטפוף תלכנה וברגליהם תעכסנה ושפח וגו' וה' פתהן יערה (ישעיה ג' ט"ז, י"ז) ועיין רש"י ד"ה פתהן יערה וכו' היו שרי ג"נ נוטלין אותן להיות לנשים מחמת יופין וכו' והיו שופעות וכו' וכאשר נענשו בדם נדה וכו'. רמז
 ד. חידושי אגדות סנהדרין ק"ג, סי' ר"ב, ד"ה ונגע לא יקרב באהלך וכו' בן טומאת הנדה בכואו מן הדרך לביתו, יורה על חטא האיש וכו'.

חלק שני

- א. מד"ר נח פר' ל"א, סי' י"ב, וכן פר' ל"ד, סי' ז', אמר ר' אבון, כתיב, בחסר ובכפן גלמוד וגו' (איוב ל"ג), אם ראית חסרון בא לעולם וכפן בא לעולם, הוי רואה את אשתך כאילו היא גלמודה, שכן בכרכי הים קורין לנדה גלמודה. רמז (כפן הוא בחינת רעבון של תענית. עי"ז גלמוד, יש לה וסת של נדה.)
 ב. עיין הכנסת אורחים ב', חלק שני.
 מד"ר וירא פר' מ"ח, סי' ט"ז, י"ז, חדל להיות לשרה ארח וגו' (בראשית י"ח י"א) אחרי בלתי היתה לי עדנה (שם, פסוק י"ב) זמני וכו'. עיין מתנות כהונה, זמן ווסת נדתה. רמז
 פירוש - הרי לא היה לה ארח כנשים, ובזכות הכנסת אורחים של המלאכים קבלה את הווסת. ועיין שם פר' נ"ו, סי' ה', נשמו מסלות שבת עבר ארח וגו' (ישעיה ל"ג יח'), נשמו מסלות, אין אברהם מקבל את העוברים ואת השכים. שבת עבר ארח, היך מה דאת אמר, חדל להיות לשרה ארח וגו'
 כאור - הרי אם שבת עבר ארח, חדל להיות לשרה ארח כנשים.
 ג. עיין ממון כ"ו, חלק שני.
 מד"ר וישלח פר' פ"ג, סי' ד', וימת בעל חנן וגו' מהיטבאל בת מטרד וגו'

חגם, אלא שפרנסתו שמעמיד דברים לעבודה זרה שלהם, על ידי זה אשתו שופעת דם תקף סמוך לטבילתה.

נפילה

- א. לפעמים אדם נופל ממדרגתו לעת זקנתו.
- ב. על ידי גביית מס נופל אדם ממדרגתו.
- ג. על ידי קנאה נופל ממדרגתו.
- ד. על ידי קנאה אינו הולך בדרך אחד, לפעמים מתפלל בהתלהבות ולומר בהתמדה, ולפעמים התפלה והלמוד עליו כמשא.

מראה מקומות השלם

(בראשית ל"ד"ט) ר' לוי ור' סימון, ר' לוי אמר, מטיבי אלוהות היו. מהיטבאל, שהיו מטיבין עצמן לעבודת כוכבים. בת מטרד, שהיו מעמידין טוריות לעבודת כוכבים. ר' סימון אמר, מטיבי נשים היו. מהיטבאל, שהיו מטיבין אותה לבעלה (רמז על הטבילה) ואחר כך טורדין אותה מבעלה (רמז על ששופעת דם ונעשה נדה סמוך לטבילתה).

פירוש - גם בהשגה זו, שילב כדרכו בקדש, שתי הדעות יחד, של ר' לוי ור' סימון, ענין ההטבה לעבודה זרה, וענין התמדה מבעלה.

נפילה

- א. ב"ק צ"ב:, סי' ל"ח, אמר ליה רבא לרבה בר מרי, מנא הא מילתא דאמרי אינשי, כד הוינן זוטרי לגברי השתא דקשישנא לדרדקי וכו' מוכן ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבו וגו' (מלכים א', י"א"ד')
- ב. בכורות ל"א, סי' ז', חבר ונעשה גבאי דוחין אותו מחברותו וכו' רמז באור - עיין רש"י שם ד"ה גבאי, ממונה למלך לגבות מס מישראל.
- ג. ואני כמעט נטיו רגלי וגו' כי קנאתי וגו' (תהלים ע"ג"ב, ג')
- ד. באור - ואני כמעט נטיו רגלי וגו' - נפלתי ממדרגתי, כי קנאתי וגו' - בגלל הקנאה. אך בחלקות תשית למו הפלתם למשואות (שם, פסוק י"ח). אך בחלקות תשית למו - (פירוש רש"י, מחלק להם הדרך, רמז שאין הולכין בדרך אחד). הפלתם למשואות, והוא מלשון התלהבות, כמו וישאם דוד ואנשיו (שמואל ב', ה'-כ"א) ומלשון חז"ל, משיאין משואות. וגם הוא מלשון, משא. רמז נפלא

- ה. מי שנמַעַד בְּדַבּוּרוֹ, וּבְיַדַי הַרְגִילוֹת שֶׁל לְשׁוֹנוֹ הָיָה צָרִיךְ לְדַבֵּר כָּל מָה שֶׁצָּרִיךְ, אֲבָל מִי שֶׁנִּמְעַד בְּרִגְלוֹת לְשׁוֹנוֹ, בְּיָדוּעַ שֶׁפָּרְנָסְתּוֹ נִתְמַעַט וְהוּא צָרִיךְ לְחַסֵּד גָּדוֹל וְיִשְׁוּעָה שְׂיִתֵּן לוֹ הַקְדוּשָׁת־בְּרוּךְ הוּא פָּרְנָסָה.
- ו. עַל־יְדֵי הַשְּׁבוּעָה נִפְרָת [נִכְרָת] הַהִשְׁתַּוְּקָקוֹת שֶׁל אָדָם.

מראה מקומות השלם

פירוש - אך בחלקות וגו' - מחלק להם הדרך, רמז שאין הולכין בדרך אחר. והיינו, ע"י הקנאה, כנ"ל - כי קנאתי וגו'. הפלתם למשואות - מלשון להבות, והיינו לפעמים מתפלל ולומד ע"י הקנאה בהתלהבות והתמדה. וכן מלשון משא, והיינו, לפעמים ע"י הקנאה - התפילה והלימוד עליו כמשא.

- ה. השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך לא יתן לעולם מוט לצדיק (תהלים נ"ה-כ"ג) פירש רש"י, מוט, מעידת רגל.

באור - מעידת רגל, היינו, מעידה מרגילות לשונו. ופירוש, השלך על ה' יהבך - תבקש ותיחל להשי"ת שיתן לך פרנסתך, לא יתן לעולם מוט לצדיק - והשי"ת לא יתן לצדיק לימעד ברגילות לשונו.

- יכלכל דבריו במשפט כי לעולם לא ימוט וגו' (תהלים קי"ב-ה', ו')
- באור - יכלכל - אם כלכלתו ופרנסתו בסדר, דבריו במשפט - הרי דיבוריו במשקל ובמשפט ולא נמעד רגילות לשונו, כי לעולם לא ימוט וגו' - לא ימעד ברגילות לשונו, כנ"ל.
- ו. כאן יש ספק אם צ"ל נִפְרָת (בסגול מתחת לריש), או צ"ל נִכְרָת (בפתח מתחת לריש).

ושמעתי בשמו ז"ל, שאמר, ששתי הגירסאות אמת. ולא באר דבריו ז"ל. ולפי גירסת נִפְרָת (בסגול), יש לזה סוד מכמה פסוקים. כגון: ויוסף יהונתן להשביע את דוד באהבתו אותו כי אהבת נפשו אהבו (שמואל א', כ"י"ז) באור - הרי יהונתן, באהבתו הגדולה את דוד, הביע השתוקקות זו בשבועה.

נשבעתי ואקימה לשמר משפטי צדקך (תהלים קי"ט-ק"ו)

באור - הרי בהשתוקקותו לקיים משפטי התורה, הביע זאת בשבועה לחזק אהבה זו. אשר נשבע לה' גדר לאביר יעקב וגו' (תהלים קל"ב-ב')

הרי מביע אהבתו לה' בשבועה וכו'.

חי אל וגו' (איוב כ"ז-ב') עיין רש"י, שבועה היא וכו' ומכאן דרש ר' יהושע, שמאהבה עבד איוב את המקום, אין אדם נודר בחיי המלך אלא א"כ אוהב את המלך. רמז קצת

פירוש - הרי מעצם השבועה לה', ניכר אהבת איוב להשי"ת, כדברי ר' יהושע.

- ז. כְּשֶׁאָדָם מִחֲלִיק וְנוֹפֵל, זֶה עַל־יְדֵי שְׁהִתְחַזֵּק לְעֵבֶר עֲבָרָה.
- ח. כְּשֶׁאָתָה מִתְחִיל לַעֲשׂוֹת אֵיזָה מִצְוָה וְהִתְחַלָּה הִיא בְּכָל לֵבָב, תִּצְלִיחַ בְּזוֹ הַמִּצְוָה וְלֹא יֵאָרֶע לָךְ שׁוּם הַזֵּק.

מראה מקומות השלם

וישבעו לה' וגו' וישמחו כל יהודה על השבועה כי בכל לבבם נשבעו ובכל רצונם בקשוהו וגו' (דברי הימים ב', ט"ו-י"ד, ט"ז)
 באור - הרי כי בכל רצונם בקשוהו, ועל כן נשבעו בכל לבבם ושמחו על השבועה.
 אך צריך עיון, מה ענין זה לאות נפילה. וכפי גירסא שניה, אינו מובן כלל, וצריך עיון.

(ולענ"ד הקלושה, דברי הרב צריך עיון. ואדרבה, השגת רביז"ל במקומה, גם לפי הגירסא השניה. כי הלא באות נפילה, ליקט וריכו רביז"ל דברים וענינים, עצות וסבות, הגורמים או משקפים נפילת האדם ממדרגותיו, או מעכבים את הנפילה - ואדרבה, מחזקים ומעלים אותו במדרגותיו. והנה, אם בשבועה שנשבע, ניכרת השתוקקותו לדבר, הרי זה בגלל שעצם ההשתוקקות הבווערת בלבו היא היא הגורמת לשבועה. ועל כן, עצם השבועה חוזר חלילה ומחזקת את ההשתוקקות, ושניהם מחזקים זה את זה, וד"ל, וכסוד הפסוקים הנ"ל. ולפי"ז, הרי אם השבועה היא ח"ו לדבר רע, הרי עצם שבועתו זו היא היא סבה מספקת להפיל אותו ממדרגתו, באשר הוא שם.

וזהו לענ"ד, מקצת שבמקצת ההבנה בדברי רביז"ל, שהביא הרב ז"ל בשמו ז"ל, ששתי הגירסאות אמת. כי לאמיתו של דבר, אין שתי הגירסאות שונות, ואין משקפות שני ענינים שונים ונפרדים, אלא ענין אחד הוא, והשגה אחת היא, כי זה בכה וזה בכה - לצד הטוב או להיפך לצד הרע, כנ"ל. אם זו שבועה לטובה, הרי ניכרת בה השתוקקותו ואהבתו, ולא עוד אלא שמחזקת אותה. ואם זו ח"ו להיפך, הרי בעצם שבועה זו נכרת מלבו ונפשו ההשתוקקות לה' ונופל ח"ו ממדרגתו.

ואשר על כן, כל הפסוקים שהביא הרב ז"ל, כנ"ל, יסודות מוטבעות הן לשתי הגירסאות יחד, כי נדבך אחד הם, ומקומם דוקא פה באות נפילה, כנ"ל. = ה' ישמרני מטעות וממכשול - המבאר).

- ז. וכסיל מתעבר ובוטח (משלי י"ד-ט"ז). עיין רש"י, וכסיל מתעבר, מתחזק לעבוד בחזקה. ובוטח, ומחליק ונופל בארץ וכו'. רמז פירוש - כי רישא דקרא הוא, חכם ירא וסר מרע וכסיל וגו', הרי הכסיל עושה ההיפך. והיינו, מתחזק לעבוד עבירה, ובוטח - מחליק ונופל בארץ, כנ"ל ברש"י.
- ח. ובכל מעשה אשר החל בעבודת בית האלהים ובתורה ובמצוה לדרש לאלהיו בכל לבבו עשה והצליח (דברי הימים ב', ל"א-כ"א)

- ט. מי שנופל מיראתו, בידוע שיראתו לא היתה טהורה.
- י. אדם נופל מחמת תאות ממון.
- יא. כשתשמר את עצמך מגזלות ומשבועות ומשקר, לא תפל ממדרגתך.
- יב. כשאדם מתפלל במנין, שיש שם רשעים, לפעמים הם משליכין אותו למטה והסגלה לזה - שיגביה ידיו למעלה בשעת התפלה.
- יג. מי שלבו נופל מההתלהבות, הוא מחמת ששונא את הצדיק.
- יד. הצדיק שפנהיג באמת את העולם, לא יפל מחשיבותו.

מראה מקומות השלם

- ט. יראת ה' מהורה עומדת לעד וגו' (תהלים י"ט"י)
הרי ה"ו להיפך, אינה עומדת לעד.
- י. מה בצע בדמי ברדתי וגו' (תהלים ל"י) רמז קצת*
פירוש - מה בצע בדמי - איזה רוח יש לי בתאותי לממון, ברדתי - אם אני נופל.
ובני דישון חמרן וגו' (דברי הימים א', א"מ"א). פירוש רש"י, ובחומש כתיב, חמדן (כראשית ל"ז"כ"ו), בתחלה היו חמודים ונחמדין כצדיקים ולבסוף מבוערין כחמור וכו'. רמז, שהחמדן נופל ממדרגתו.
- יא. ומי יקום במקום קדשו נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשי ולא נשבע למרמה (תהלים כ"ד"ג, ד') רמז
פירוש - ומי יקום במקום קדשו (ר"ל, שיתקיים במדרגת קדושתו), נקי כפים וגו' - ישמור עצמו מגזילות, אשר לא נשא לשוא נפשי ולא נשבע למרמה - וכן ישמור עצמו משבועות ומשקר.
- יב. שמע קול תחנוני בשועי אליך בנשאי ידי וגו' אל תמשכני עם רשעים וגו' (תהלים כ"ח"ב, ג')
באור - שמע קול וגו' בנשאי ידי וגו' - ע"י הרמת ידי בעת התפלה, אל תמשכני עם רשעים - אל ישליכו אותי הרשעים למטה.
- יג. יפלו בלב אויבי המלך (תהלים מ"ה"ו) רמז
פירוש - יפלו בלב - אם לבם נופל מההתלהבות, הרי זה בגלל, אויבי המלך - שהם שונאים את המלך, היינו, את הצדיק, כמו שאמרו חז"ל: מאן מלכי, רבנן.
- יד. כסאך אלהים עולם ועד שבט מישר שבט מלכותך (תהלים מ"ה"ו) עיין רש"י, כסאך אלהים, כסאך שר ושופט לעולם ועד וכו', ולמה, בשביל ששבט

טו. מי שבורח מן הכבוד והכבוד רודף אחריו, בּוֹדֵאי לא ירד ולא יפל מכבודו.

טז. על-ידי התקשרות לצדיקים לא יפל ממדרגתו.

חלק שני

- א. מי שהולך ונופל, ידע שמלאכיו השומרים אותו נסתלקו.
- ב. מי שבא לו הרהור זנות עם בת אל נכר, פִּדוּעַ שִׁיְהִיָּה לוֹ אִיזְהוּ גפילה.
- ג. או איזהו חולאת יבוא על אשתו ובניו.

מראה מקומות השלם

מישר שבט מלכותך, שמשפטיך אמת וראוי אתה למלוך עכ"ל. וכן מבואר בכמה פסוקים להדיא.

הרי מחמת ההנהגה באמת, החשיבות קיימת.

טו. לא ירד אחריו כבודו (תהלים מ"ט"י"ח) רמז נפלא פירוש - לא ירד - לא יפול מכבודו, אחריו כבודו - אם הכבוד רודף אחריו והוא בורח מן הכבוד.

טז. לא יתן לעולם מוט לצדיק (תהלים נ"ה"ב"ג) פירוש - לא יתן לעולם מוט (עין רש"י, מעידת רגל) - לא ימעד ולא יפול ממדרגתו, לצדיק - אם יהיה מקושר לצדיק.

ושרש צדיקים בל ימוט (משלי י"ב"ג') פירוש - ושרש צדיקים - ע"י התקשרות לצדיקים, בל ימוט - לא ימעד ולא יפול ממדרגתו.

חלק שני

א. כי מלאכיו יצוה לך לשמך וגו' פן תגוף באבן רגליך וגו' (תהלים צ"א"י"א, י"ב) = מ"מ הר"ר נתן צבי קעניג

ב-ג. עיין הרהורים כ"א, חלק שני מד"ר וישב פר' פ"ה, סי' ב', וירד יהודה (כראשית ל"ח"א), ירידה היא לו, שנשא לגויה. ירידה היא לו. שכבר את אשתו ובניו. רמז

נבול-פה

- א. מי שְׁמַדְבֵּר נבול-פה, בִּידוּעַ שְׁלָבוֹ חוֹשֵׁב מַחְשְׁבוֹת אֶזְוֹן.
- ב. עַל-יְדֵי נבול-פה בָּא חֲנֻפָּה.
- ג. בְּעוֹזֵן נבול-פה צָרוֹת וּגְזוּרוֹת מִתְחַדְּשׁוֹת, וּבַחֲזוּרֵי יִשְׂרָאֵל מִתִּים, חֵם וְשָׁלוֹם, וַיִּתּוּמִים וְאַלְמָנוֹת צוֹעְקִים וְאִינָם גַּעֲנִין.
- ד. הַמְנַבֵּל פִּיו, אֶפְלוֹ חוֹתְמִין עָלָיו גְּזוּר-דִּין שֶׁל שְׁבַעִים שָׁנָה לְטוֹבָה, הוֹפְכִין עָלָיו לְרָעָה, גַּם מַעֲמִיקִין לוֹ גִּיהֶנֶם, גַּם לְשׁוֹמֵעַ וְשׁוֹתֵק.
- ה. חֲמוּר הָאוֹמֵר בְּפִיו מִן הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה.

מראה מקומות השלם

ניבול פה

- א. כי נבל נבלה ידבר ולכו יעשה און וגו' (ישעיה ל"ב-ו')
באור - כי נבל נבלה ידבר - אם מדבר ניבול פה, ולכו יעשה און וגו' - הרי בידוע הוא שלכו חושב מחשבות און.
- ב. כי נבל נבלה ידבר וגו' לעשות חנף וגו' (שם)
באור - כי נבל וגו' - ע"י ניבול פה, לעשות חנף וגו' - בא חנופה
- ג. שבת ל"ג, סי' כ"ה, בעון נבלות הפה, צרות רבות וגזרות קשות מתחדשות, ובחזרי שונאי ישראל מתים, יתומים ואלמנות צועקים ואינם נענים וכו' = מ"מ מוהרנ"ת
- ד. שם, אמר רב חנין בר רבא וכו' אלא כל המנבל את פיו אפי' חותמין עליו גזר דין של שבעים שנה לטובה הופכין עליו לרעה. אמר רבה בר שילא אמר רב חסדא, כל המנבל את פיו מעמיקין לו גיהנם וכו' רב נחמן בר יצחק אמר, אף שומע ושותק וכו' = מ"מ מוהרנ"ת
כתובות ח': = מ"מ מהר"צ
- ה. ערבין ט"ו, סי' ד', משנה: נמצא אומר בפיו חמור מן העושה מעשה וכו'
עין שם ברש"י, נמצא האומר בפיו, שהמוציא שם רע חמור מהאונם ומפתה וכו'. הרי ניבול פה חמור מן העושה מעשה.

נהנה מאחרים

- א. מה שהצדיק מקבל ממון מהרשע, אף-על-פי שזה הממון הוא ספק גזול, אף-על-פי-כן מתר לקבל ממנו, כדי שלא יקבל הרשע לעצמו איזהו תלמיד חכם רשע, ויאמר עליו שהוא צדיק, ויתן לו הממון, ויחלק על הצדיק האמת.
- ב. משרבו מקבלי מתנות, נתמעטו הימים ונתקצרו השנים.
- ג. אדם - שקבלת הנאה ממנו פעם אחד, אל תבזהו.
- ד. מי שמכביד עלו על בני-ישראל, לסוף שנצרך לאחרים.
- ה. מי שעושה טובות לבני-אדם, מתר לו להנות מהם וצריכים לשרתו.

מראה מקומות השלם

נהנה מאחרים

- א. חגיגה כ"ב, סי' י"ז, בעין רמוז לזה. תניא, אמר ר' יוסי, מפני מה הכל נאמנים על טהרת יין ושמן כל ימות השנה כדי שלא יהא כל אחד ואחד הולך ובונה במה לעצמו וכו' אמר רב פפא, כמאן מקבלינן האידינא סהדותא מעם הארץ, כמאן, בר' יוסי. ועיין ברש"י ד"ה כר' יוסי, דאמרינן בגמרא, דחייש לאיבה וכו'.
- ב. סוטה מ"ז, סי' קכ"ד, משרבו מקבלי מתנות נתמעטו הימים וקצרו השנים משום שנאמר, ושונא מתנת יחיה (משלי ט"ו כ"ז)*
- ג. ב"ק צ"ב, סי' ל"ז, א"ל רבא לרבה בר מרי, מנא הא מילתא דאמרי אינשי, בירא דשתית מיניה לא תשדי ביה קלא. אמר ליה, דכתיב, לא תתעב אדמי כי אחיך הוא. לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו (דברים כ"ג ח') מוכן*
- ה. ב"ב קכ"ב, סי' ק"ה, חידושי אנדות ד"ה והעובד העיר יעבדוהו וכו' כפי' רשב"ם, כשהוא עובד להם ורואה בטובתם ליטול עול רבים עליו אז יעבדוהו ליתן לו נחלה לפרנסתו שזהו שכירות עבדות שלו וכו'

- ו. על-ידי הנאה שאתה מקבל מחברך, על-ידי זה אתה סובל צער על עוונותיו.
- ז. מי שאינו מקבל ממון מאחרים, יגדל כל זרעו.
- ח. המלך גובה יציאותיו מן העם.
- ט. צריך לעסק באיזה משאומתן, כדי שלא יצטרך לסוף לבטל מדברי תורה.
- י. מי ששואל חלקו בפיו, באלו גזל.
- יא. המצפה לשלחן חברו, עולם חשך בפעודו גם חיייו אינם חיים.

מראה מקומות השלם

- ו. חמאת עמי יאכלו ואל עונם ישאו נפשו (הושע ד'ח') רמז פירוש - חמאת עמי יאכלו - הם נהנים מעמי, ועל כן, ואל עונם ישאו נפשו - יסבלו צער על עונותם.
- ועיין מד"ר תזריע פר' ט"ו סי' ח', כמתלא אמרי: דאכיל בהדי קורא ילקי בהדי קילא באור - מי שנהנה ואוכל רך הדקל, ילקה בעץ והקוצים הנמצא מסביבו.
- ז. יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך וגו' בניך כשתלי זיתים וגו' (תהלים קב"ח"ב' ג')* באור - יגיע כפיך כי תאכל - ולא תהנה מאחרים, בניך כשתלי זיתים וגו' - יגדלו כל זרעך כשתלי זיתים.
- ח. רש"י מלכים א', ד"י"ג, ד"ה חבל ארנוב וכו' כי משפט המלך יש לגבות יציאותיו מן העם כמה שנאמר במשפט המלוכה בספר שמואל א' פרק ח'.
- ט. ברכות ל"ה: סי' ק"ב, ת"ר, ואספת דגנך וגו' (דברים י"א"ד) מה ת"ל, לפי שנאמר, לא ימוש ספר התורה הזה מפיד והגית בו יומם ולילה וגו' (יהושע א'ח'), יכול דברים ככתבן, ת"ל, ואספת דגנך וגו', הנהג בהם מנהג דרך ארץ, דברי רבי ישמעאל וכו' אמר אביי, הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידם וכו'. ועיין רש"י ד"ה הנהג בהם עם דברי תורה דרך ארץ, שאם תבא לידי צורך הכריות סופך ליבטל מד"ת.*
- י. שבת נ"ו, סי' ל"ה, כתנאי, ויטו אחרי הבצע וגו' (שמואל א', ח"ג'), ר' מאיר אומר, חלקם שאלו בפיהם וכו'.
- יא. ביצה ל"ב: סי' מ', ואמר רב נתן בר אבא אמר רב, כל המצפה לשלחן חברו

יב. מי שיש לו נשמה, הוא נהנה מריח.

חלק שני

א. גדולה יגיע פפו, שמציל את האדם מהריגה.

ב. מי שהוא שונא מתנות, אינו מתירא מעלילות.

נְגִינָה

חלק שני

א. כשהצדיקים נתפרסמים בעולם, על ידי זה נתחדשים נגונים בעולם.

מראה מקומות השלם

העולם חשך בערו כו' רב חסדא אמר, אף חיו אינן חיים וכו'. * = מ"מ מוהרנ"ת (עירובין סי' ל"ה?)

יב. ברכות מ"ג, סי' ק"ו, א"ר זוטרא בר טוביה אמר רב, מנין שמברכין על הריח שנאמר, כל הנשמה תהלל יה הללויה (תהלים ק"גו'), איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו, הוי אומר, זה הריח. = מ"מ מוהרנ"ת ועיין שם בחידושי אגדות, וז"ל, ואפשר שהבהמה שאין לה נשמה רק רוח חיים, אף שיש לה חוש הריח, אינה נהנית ממנו אחרי שאין לה נשמה, ודו"ק.

חלק שני

א. מד"ר ויצא פר' ע"ד סי' י"ב, את עניי ואת יגיע כפי ראה אלהים וגו' (בראשית ל"א"מ"ב), ר' ירמיה אמר, תביכה היא המלאכה מזכות אבות, שזכות אבות הצילה ממון ומלאכה הצילה נפשות וכו' את עניי ואת יגיע כפי וגו'. רמז
ב. מד"ר וישלח פר' ע"ח סי' י"ב, ריש לקיש סליק למשאל בשלמיה דרבינו. א"ל, צלי עלי דהדא מלכותא בישא סגין. א"ל, לא תסב מן בר אנש כלום ולית את יהיב כלום וכו'.

נְגִינָה

א. עיין צדיק י"ב, חלק שני.

מד"ר כא פר' ט"ו סי' א', הנצנים נראו בארץ עת הזמיר הגיע וגו' מיד גלו

- ב. הלויים היה להם לכל יום נגון מיוחד, ועכשו בגלות נשתפחו הנגונים. וכשפאה איזהו שבר על איזהו אמה, אזי מתנוצץ הנגון של הלויים שהוא כנגד השבר הזה.
- ג. על ידי הנגונים שיש בהם קול בכיה, יכולים להוציא השבויים, בחינת מוציא אסירים בפושרות.
- ד. על ידי הנגינה אדם נפר, אם קבל עליו על תורה.
- ה. מה בפשאדם שותה, מתחיל לומר ולנגן ולא כן באכילתו, מחמת שאמרו שירה על הבאר, ולא אמרו שירה על המן.

מראה מקומות השלם

- הצדיקים את ראשיהם שהיה מכוסה שנאמר, הנצנים נראו בארץ וכו' עת הזמיר הגיע, הגיע זמן של לוי לומר לפני שירים ומזמורים. רמז פירוש - לאחר גילוי ראשי הצדיקים שהיה מכוסה. היינו, התגלות הצדיקים ופרסומם בעולם, הגיע זמן של לוי לומר לפני שירים ומזמורים, והיינו, נתחדשו נגונים בעולם.
- ב. מד"ר בא פר' י"ח סי' ה', אמר רוד, אזכרה נגינתי בלילה וגו' (תהלים ע"ז), אמרה כנסת ישראל, נזכרת אני את השברים שהיית שובר את האויבים בעבודי בלילה וכו' רמז פירוש - אזכרה נגינתי וגו' וזכרון זה בא ע"י זכרון השברים וכו', כי זה כנגד זה.
- ג. עיין מד"ר ויצא פר' ס"ח סי' ד', הה"ד, אלהים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות וגו' (תהלים ס"ח ז'), מהו בכושרות, בכי ושירות וכו'.
- וכן כמד"ר צו פר' ח' סי' א'.
- הרי מוציא אסירים (והיינו, שבויים) ע"י שירות שיש בהם בכי.
- ד. מד"ר נשא פר' ו' סי' י', תני, ולבני קהת לא נתן כי עבדת הקדש עליהם בכתף ישאו (במדבר ז' ט'), ממשמע שנאמר בכתף איני יודע שישאו מה תלמוד לומר ישאו, אין ישאו אלא לשון שירה וכו' רמז ועיין ספר ליקוטי מוהר"ן תנינא סי' ל"א, על ידי הנגינה אדם ניכר וכו' אין ישאו אלא לשון שירה וכו' שהיו נושאים בכתף את הארון, היינו, בחינת עול תורה.
- באור המדרש - ישאו, תרתי משמע, לשון משא ולשון שירה. והיינו, ע"י הנגינה ניכר נשיאת הארון, והיינו, עול התורה.
- ה. עיין אכילה ט"ו חלק שני.
- מד"ר בשלח פר' כ"ה סי' ז'. ולמה לא אמרו שירה על המן כשם שאמרו על הבאר וכו'.

נסיון

חלק שני

- א. הנסיון הוא בשביל לגדל ולפרסם את האדם.
- ב. מי שאין במעלות הצדקות, וגם אין לו זכות אבות, ורוצה לקרב את בני-אדם לעבודת השם ותפודה, ישמר את עצמו מנסיונות, ובפרט שלא יתקנאו בו הרשעים.

מראה מקומות השלם

נסיון

- א. מד"ר לך לך פר' ל"ט סי' ב', רבי ברכיה פתח, לריח שמניך טובים שמן תורק שמך וגו' (שיר השירים א' ג'), אמר רבי ברכיה, למה היה אברהם אבינו דומה לצלוחית של אפופילסיון וכו' כיון שהיתה מיטלטלת היה ריחו נודף. כך אמר הקב"ה לאברהם אבינו, שלטל עצמך ממקום למקום ושמך מתגדל בעולם. (וזה היה אחד מהנסיונות של אברהם אבינו, וכ"ז כדי שיתגדל ויתפרסם בעולם.)
- מד"ר וירא פר' נ"ה סי' א', ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם וגו' (בראשית כ"ב א'), כתיב, נתתה ליראיך נס להתנוסס מפני קשט סלה (תהלים ס"ו), נסיון אחר נסיון וגידולין אחר גידולין בשביל לנסותן בעולם, בשביל לגדלן בעולם כנס הזה של ספינה וכו' ועיין במד"ר בהעלתך פר' ט"ו סי' י"ב, קח את הלויים (במדבר ח"ו), זה שאמר הכתוב, ה' צדיק יבחן וגו' (תהלים י"א ה'), אין הקב"ה מעלה את האדם לשררה עד שבוחן ובודק אותו תחלה וכו'.
- הרי בוחן ובודק את הצדיק בנסיונות בכדי להעלותו לשררה.
- ב. עיין תוכחה א' חלק שני.
- מד"ר לך לך פר' ל"ט סי' ג', רבי ברכיה פתח, אחות לנו קטנה ושדים אין לה מה נעשה לאחותנו ביום שידבר בה (שיר השירים ח"ח). אחות לנו קטנה, זה אברהם שאיחה את כל באי העולם וכו'. ושדים אין לה, לא הניקוהו לא מצות ולא מעשים טובים. מה נעשה לאחותנו ביום שידבר בה, ביום שנזר עליו נמרוד לירד לתוך כבשן האש וכו' רמז. עיין ידי משה. לא הניקוהו לא למצות ומעשים טובים, לשון רש"י ז"ל, אב לא למדו, רב לא היה לו, מהיכן למד

ג. מי שהוא שולט ביוצרו, פניו אינם יוצאים לתרבות רעה, ועל-ידי זה ממונו נתברך, ועל-ידי זה לא יבוא לידי נסיון.

גור תמיד

חלק שני

א. בזכות גור תמיד הדולקים בשמן-זית, נצולין מגזרת שמד.

ספירת העומר

חלק שני

א. על ידי ספירת העומר נצולין מגרוש.

מראה מקומות השלם

באור הרמז - מאחר שלא היה לאברהם אבינו זכות אבות, לא אב ולא רב שילמד מהם תורה, והיינו, ושדים אין לה, מה נעשה לאחותנו וגו' ביום שגור עליו נמרוד וכו', כי קינא בו מאחר שעסק בקירוב בני אדם לעבודת השי"ת, אחות לנו קטנה - שאיחה את כל כאי העולם וכו', וע"כ נתנסה בכבשן האש.

ג. עיין ממון כ"א חלק שני.

מד"ר חיי שרה פר' ג"ט סי' ז', וה' ברך את אברהם ככל (בראשית כ"ד-א') וכו' ר' לוי אמר, תלת, בכל - שהשליטו ביצרו. בכל - שעשה ישמעאל תשובה בחייו. בכל - שלא חסר קילורין שלו בלום. ר' לוי בשם ר' חמא אמר, בכל - שלא חזר ונסה אותו.

באור - בהשגת רביז"ל מבואר, שהכל תלוי בראשון, והיינו, מכיון ששלט ביצרו וכה בכל הנ"ל.

ספירת העומר

א. מד"ר אמור פר' כ"ח סי' ו', א"ר אבון ור' נחמיה ור' יעקב בר אבא בשם

ר' יהודה ברבי סימון ר' יוחנן ורשב"ל היא רי"א, לעולם אל תהי מצות העומר קלה בעיניך, שע"י מצות העומר זכה אברהם לירש את ארץ כנען, הה"ד, ונתתי לך ולזרעך אחרריך את ארץ מגריך וגו' ואתה את בריתי תשמר וגו' (בראשית

י"זח, ט'), ואיזה זה מצות העומר וכו' רמז

הרי ע"י מצות העומר זוכים לנחלה, ונכלל בזה, גם מצות ספירת העומר. וניצל עי"ז מגירוש מנחלתו וממקומו.

- ב. ביותר צריך להזהר לטבול לקריו בימי עמר.
ג. בספירת העמר יכולין להכניע את המסור. וסימן: לעמר - ראשי תבות מ'איגרא ר'מא ל'בירא עמיקתא.

סוד

חלק שני

- א. על ידי עיון עמק בסודות התורה יוכל לפקד עקרונות ולרפאות חולאת חזק.

מראה מקומות השלם

- ב. שם, מהנ"ל, ואתה את בריתי תשמר וגו' ואיזה זה מצות העומר. ושם ג"כ, בסי' ג', תני רב חייא, שבע שבתות תמימת תהיינה (ויקרא כ"ג ט"ו), אימתי הן תמימות, בזמן שישראל עושין רצונו של מקום. עיין ידי משה. רמו באור - הרי מצות העומר ושמירת הברית ענין אחד הוא, וע"כ ביותר צריך להזהר לטבול לקריו בימי העומר.
ועיין בספר זוהר הרקיע מהאריו"ל על מאמר זוהר בראשית י"ט ד"ה ויאמר אלהים. וז"ל, כי הטפה הוא מן החכמה - יש. ובחטא נתהפך לקרי. והנה עמר חסר ו' גי' יש. לכן טוב לתקן אותן בימי העומר.
ג. שם במדרש, בסי' ו', ר' לוי אמר, היא שעמדה להם בימי המן, דאמר ר' לוי, כיון שראה מרדכי את המן בא כנגדו והסוס בידו וכו' אמר להם במה אתם עוסקים, אמרו לו, במצות העומר וכו' אמר להון וכמה הוי טימי דידיה וכו' אמרון ליה, סגין בי' מגין, אמר להון קומו דנצחו עשרת מנכון לעשרת אלפים קנטריא דכספא וכו' הרי להדיא, מפלת המן ע"י מצות העומר. רמו.

סוד

- א. מד"ר בא פר' י"ט סי' א', אמרה לו השונמית, חי ה' וחי נפשך וגו' (מלכים ב', ד' ל'), עמדת במסתורין של אלהים מתחלה נתת לי בן אף עכשו עמוד אתה במסתורין של אלהים והחיה אותנו. רמו פירוש - במסתורין של אלהים - מרומז בזה, בסודות התורה, ע"י עיון עמוק בסודות התורה, נפקדה השונמית והחיה את הילד.

ספר

חלק שני

- א. מי שיש בידו לחבר איזהו ספר ואינו מחברו, זה כמו שפול בנים.
- ב. אלו המחברי הספרים – צריך להם לשקל במשקל את דברי הספר, אם יש בהם כדי ספר, כי עקר הספר אינו אלא אלו הדברים, הנאמרים בהתקשרות הנשמות בבחינת: "זה ספר תולדות אדם", ואם יש בו מעט בהתקשרות הנזכר לעיל, אין בו כדי ספר.
- ג. מביני מדע יכולים להבין, בפשראים בספר חדושי דאורייתא, אם בעל המחבר חדש אלו החדושי בעצמו, או שכבר היה לעולמים שחדש אלו החדושי. ומחמת שלא היה בהם כדי ספר, נתגלה לבעל המחבר אלו החדושי, כדי לחברם בספרו, אבל באמת לא טרח על אלו

מראה מקומות השלם

ספר

- א. זה ספר תולדת אדם וגו' (בראשית ה'א') רמז פירוש – זה ספר, ספרו של האדם, תולדת אדם – זהו תולדותיו. וע"כ אם יש בידו לחבר ספר ואינו מחברו, הרי זה כמו שיכול בנים.
- ב. מד"ר בראשית פר' כ"ד סי' ד', וכן מד"ר תזריע פר' ט"ו סי' א'. לעשות לרוח משקל ומים תכן במדה (איוב כ"ח"כ"ה), אמר רב הונא, ג' רוחות על ידי שיצאו שלא במשקל היה עולם חרב בהם וכו' רבי תנחום בר חייא ואמרי לה בשם רבנן, לעולם אין מלך המשיח בא עד שיבראו כל הנשמות שעלו במחשבה להבראות ואלו הן הנשמות האמורות בספרו של אדם, הה"ד, זה ספר תולדת אדם (בראשית ה'א') רמז באור – הרי כל הנשמות שעלו במחשבה להבראות נמצאים בספרו של אדם, וזה מה שנאמר, זה ספר תולדת אדם וגו'. ועיין שם במתנות כהונה, שדורשין את הפסוק לעשות לרוח משקל ומים תכן במדה, על מלך המשיח.
- וע"כ מרומז בזה, כי כל ספר צריך להיות במשקל ובמדה שיהיה בהם כדי ספר, ובהתקשרות הנשמות בבחינת זה ספר תולדת אדם, והיינו, אם אין בו תולדת אדם – בהתקשרות הנשמות – אין בו כדי ספר.
- ג. מד"ר ויקרא פר' ו' סי' ו', וכן מד"ר תזריע פר' ט"ו סי' ב', א"ר סימון, בארי לא נתנבא אלא שני פסוקים ולא היה בהם כדי ספר ונשפלו בישעיה וכו'.

החדושיין, פי בא לו בנקל, פי כפר היה מי שפירח בשבילם והביא אותם לגלוי.

- ד. בשנדרפם איזהו ספר חדש, על ידי זה הבכיה שעל ידו נתחדש זה הספר בבחינת "ושקני בבכי מסבתי", הבכיה הזאת נתגבר כנגד גזרותיהם של האמות, שלא יתגברו עלינו. גם עקר פח ממשלתם אינו אלא בבכיה של עשו, וסימן לדבר: והיה מספר בני ישראל כ'חול ה'ים.
- ה. מי שאין מסתכל על נשים, זוכה שזרעו יחברו פרושים על התורה.

מראה מקומות השלם

ד. עיין ליקוטי מוהר"ן תנינא סי' ל'. וז"ל שם, וזה אותיות בכיה ר"ת, בני ישראל כחול הים וגו' (הושע ב' א'), מה חול הים מגין מן גלי הים שלא ישטופו העולם, כן בני ישראל מגין עליהם הבכיה והדמעות כנגד גזירות האומות, כנ"ל. וזה, והיה מספר בני ישראל כחול הים, מספר היינו, מספר הנ"ל, משם בני ישראל כחול הים, היינו, בכיה ודמעות של החדושיין שבספר, שמגין עליהם, כנ"ל. = מ"מ מוהרנ"ת

מד"ר במדבר פר' ב' סי' י"ג, ד"א, והיה מספר בני ישראל כחול הים וגו' (הושע ב' א'), א"ר ברכיה הכהן ברבי, והיה מספר הסופר כמספר התורה נתבקש להם שכך אמר להם ע"י משה, ברוך תהיה מכל העמים (דברים ז' י"ד) וכו'. עיין מתנות כהונה, ובא לפרש מה דכתיב והיה מספר, דמשמע שיש להם מספר. והדר קאמר, אשר לא יספר וגו'. ואמר המספר הסופר וכו' כמו מספר, הכתוב בתורה, מכל העמים, וקרי ביה, מספר, ר"ל התורה.

ה. עיין ניאוף י"ט חלק שני.

מד"ר ויחי פר' צ"ח סי' י"ח, בנות צעדה עלי שור (בראשית מ"ט כ"ב). את מוצא בשעה שיצא יוסף למלך על מצרים, היו בנות מלכים מציצות וכו' והיו משליכות וכו' נזמים וטבעות כדי שיתלה עיניו ויביט בהן, אף על פי כן לא היה מביט בהן. אמר לו הקב"ה, אתה לא תלית את עיניך והבטת בהן, חייך, שאתה נותן לבנותיך צעידה בתורה, מהו צעידה, פרשה. רמז.

ביאור - דרש כאן פרשה היינו פירוש בתורה. וכמו שזכה יוסף שלא הסתכל על הנשים, שצאצאיו בנות צלפחד זכו לפרשת נחלה בתורה - שנאמרה על ידם ובזכותם. כך, ובאותה מדה, יזכה בעל מעשה זה, שצאצאיו יחברו פירושים על התורה.

- ו. מה שספרים קדושים של צדיקים נגנזין ונאבדין ונשפחין מן העולם, כגון פמה ספרים של תנאים וקדמונים שנאבדו ונשפחו הוא טובה לעולם, כי על-ידי זה נאבדין ונעקרין ונמחין ספרי מינין ואפיקורסים הרבה, ימח שמם, גם על-ידי זה נתבטל קנאה ושאנה בין איש לאשתו הפשרים, המתנהגים בקדשה.
- ז. על-ידי ספר גדול שיוצא לעולם, נפקדין עקריות, וסימן "זה ספר תולדות אדם".

סגלה

חלק שני

- א. נוצה של עופות הבר הם סגלה לחלאי הראה, ומסגל לחזק את הרוח-חיים.
- ב. השמים – יש בהם שנוי מראות לפי מראות עשבים הנגדלים על-ידיהם, והם מסגלים להסתכל בהן.

מראה מקומות השלם

- ו. מד"ר נשא פר' מ' סי' ל"ו, והלא דברים קל וחומר, מה לעשות שלום בין איש לאשתו, אמר המקום, ספר שנכתב בקדושה ימחה על המים. ספרי מינין, שממילין איבה וקנאה, על אחת כמה וכמה שימחו מן העולם, ושורף את האזכרות שבו עמו, מפני שלא נכתב בקדושה, דברי ר"ע וכו'.
- עיינ ליקוטי מוהר"ן תנינא סי' ל"ב, שמביא שם כל זה באריכות.

סגולה

- ב. מד"ר בראשית פר' ד' סי' ז', מה סמים הללו, מהן ירוקין ומהם אדומים, מהם שחורים ומהם לבנים, כך שמים, פעמים ירוקין וכו'.
- באור – כי סמים היינו עשבים, ולפי השגת רביז"ל, הרי זה תלוי בזה, וכפי מראות העשבים כך שינוי מראות השמים.

- ג. מי גשמים מסגלין למי שאין לו גבורת אנשים.
- ד. אמירת תהלים סגולה להוריד גשמים "תהלים" - למטר השמים ת'שקה מ'ים.
- ה. סגולה להתויר לאשה וסטה על ידי הכנסת אורחים.
- ו. מי ששערוותיו מרבים שלא על פי הטבע, זה עלול לנזקים הרבה ולפגעים רעים מהסמטרא אחרא, סגלתו שיקרא הפרשה שקורין ביום כפורים.

מראה מקומות השלם

- ג. מד"ר בראשית פר' י"ג סי' ו', אמר ריב"ל, בשעה שהמטר יורד, בהמה מבקשת תפקידה.
- מ"ט, לבשו כרים הצאן וגו' (תהלים ס"ה י"ד), לבשו דכרייא ענא, לשון נקי. הרי המטר גורם לבהמה שרוחה גוחה ומתאוה לזקק וכו' (עיי"ש במתנות כהונה). והוא מסוגל גם לגבורת אנשים.
- ד. שם, מרומז.
- עיי"ש במד"ר סי' י', ומהיכן הארץ שותה וכו' רבי יהושע אומר, מן העליונים שנאמר, למטר השמים תשתה מים (דברים י"א י"א).
- ה. עיין הכנסת אורחים ב' חלק שני.
- מד"ר וירא פר' מ"ח סי' י"ז, חדל להיות לשרה ארח כנשים, אחרי בלתי היתה לי עדנה וגו' (בראשית י"ח י"א, י"ב), עידונים וכו' ואני אחרי בלתי היתה לי עדנה, זמני. עיין מתנות כהונה, עידונים, זמן ווסת נדתה. רמז פירוש - כי לא היה כבר לשרה ארח כנשים, ולאחר הכנסת אורחים (של המלאכים) הוחזר לה הווסת.
- ועיין מד"ר שם פר' נ"ו סי' ה', שבת עבר ארח (ישעיה ל"ג ח'), היך מה דאת אמר, חדל להיות לשרה ארח וכו' באור - זה לעומת זה, אם שבת עבר ארח - אין מצות הכנסת אורחים, חדל להיות לשרה ארח, אין ווסת. הרי תלוי זה בזה, ועיי מצות הכנסת אורחים, יוחזר הווסת לאשה.
- ו. עיין מבצע ב', חלק שני.
- מד"ר תולדות פר' ס"ה סי' מ"ו, ויאמר יעקב אל רבקה אמו הן עשו אחי איש שער וגו' (בראשית כ"ז י"א), גבר שידין, כמה דאת אמר, ושעירים ירקדו שם (ישעיה י"ג כ"א) וכו' כך עשו הרשע מתלכלך בעונות כל ימות השנה ואין לו במה יכפר. אבל יעקב וכו' בא יום הכפורים ויש לו במה יכפר וכו' אלא ונשא השעיר עליו וגו' (ויקרא ט"ז כ"ב), זה עשו וכו' רמז רחוק

- ז. מי שנתאלם בפתע פתאום, יעבירו על פיו חלף פשר.
- ח. סגולה למקשה לילד, תתלה לה על צוארה מפתח של הבית-עלמין. גם המפתח הזה מסגל לעקרה.
- ט. סגולה לחלי הצואר, שיבכה על חרבן בית-המקדש.
- י. סגולה בשנכנס לבית חדש לגור, יבנים לשם חרב או סבין או שאר כלי-זין. וסימן לדבר: בחכמה יבנה בית - כלי ח'מס מ'ברותיהם; חרבותיהם מגורותיהם.

מראה מקומות השלם

- פירוש - הרי דריש קרא דונשא השעיר וגו' (הקריאה ביום כפור) על עשו הרשע שהיה איש שעיר, ע"כ סגולה לאיש בעל שער מרובה, שלא על פי דרך הטבע, לקרוא פרשה זו.
- ח. עיין בנים כ"ג חלק שני.
- מד"ר ויצא פר' ע"ג סי' ד', ויפתח את רחמה (בראשית ל"ב), ר' תנחומא בשם ר' ביבי אמר, שלשה מפתחות ביד הקב"ה, מפתח של קבורה ומפתח של גשמים ומפתח של רחם וכו' מפתח של רחם מנין, שנאמר, ויפתח את רחמה וכו' רמז
- פירוש - כי מרומז כזה, שיש שייכות לשלוש מפתחות אלו.
- ט. עיין בכיה ג', חלק שני.
- מד"ר ויגש פר' צ"ג סי' י"ב, ויפל על צוארי בנימין אחיו ויבך וגו' (בראשית מ"ה"ד), וכי שני צוארים היה לו לבנימין, אלא אמר ר' אלעזר בן פדת, יוסף ראה ברוח הקודש ששני בית המקדשות עתידין ליבנות בחלקו של בנימין ועתידין ליחרב וכו' רמז
- פירוש - בהא דחורבן בתי המקדשות מרומז בצוארי וכו', מרומז השגת רביו"ל שיש שייכות לבכיה על חורבן בית המקדש לחולי צואר.
- י. עיין בית ח' חלק שני.
- מד"ר ויחי פר' צ"ט סי' ז', כלי חמס מכרתיהם (בראשית מ"ז). מכרתיהם, א"ר יוחנן, לשון יוני הוא מבירין (פירוש, קורין לחרבות מכירין) וי"א, מכרתיהם, מגורותיהם וכו'
- באור - וסימנו כפול: ר"ת של כלי חמס מכרתיהם הוא חכם, הרי החכמה היא חרבות, ואם בחכמה יבנה בית, הרי סגולה היא להכניס לבית חרב וכו'. ועוד, לפי שני הפירושים במדרש, הרי מכרתיהם הוא גם חרבות וגם מגורותיהם, וע"כ מסמן זה השייכות של דירה וחרב, וזהו שהביא רביו"ל בסעף, חרבותיהם - מגורותיהם, שני הפרושים יחד.

יא.

תפוחים מסגלים למקשה לילד.

* * *

סגלה לחולה - להסתכל על הציצית.

(והסוד בפסוק: "הנה בנה יוסף בא אלך", כי כל אלו התבות מרמזין על הציצית, הינו מנין החוטין והחליות והקשרים כמו שמבאר בפרי-עץ-חיים, עיין שם, ועל-ידי זה: "ניתחזק ישראל"). ועיין בלקוטי מוהר"ן חלק א' סימן ז.

סגלה לחולה נופל - שיפוד צדקה. פ'זר נ'תן ל'אביונים (לקוטי מוהר"ן כט).

סגלה למקשה לילד, שתרחץ ביין מלפניה ומאחוריה; נכנס יין יצא סוד.

ענוה

יא.

מי שמשתף את עצמו בצרות ישראל ומתפלל עליהם, על-ידי זה בא לענוה.

מראה מקומות השלם

יא.

מד"ד שמות פר' א' סי' י"ב, וכיון שהגיע זמן מולדיהם, הולכות ויולדות בשדה תחת התפוח, שנאמר, תחת התפוח *1 עורתיך וגו' (שיר השירים ח'ה') וכו' רמז

פירוש - בזה שדוקא תחת התפוח היו יולדות, מרומז בזה, שהתפוח מסוגל ללידה.

ענוה

יא.

תענית כ"ג: סי' נ"ט, חנן הנחבא וכו' כי הוה מצטריך עלמא למוטרא משדרי רכנן ינוקי דבי רב לגביה וכו'. וערש"י כדי להמריך לבו ולכוין בתפילתו. ואמאי קרו ליה חנן הנחבא וכו' וערש"י מיטמר נפשיה מרוב ענוה = מ"מ הר"ד נתן צבי קעניג
עיין חיי מוהר"ן חלק עבודת ה' סי' תמ"ז, סגולה לנאווה שיתפלל על צרת חבירו עיי"ש = מ"מ הר"ד שמואל משה קרמר

- ב. על-ידי אמת יזכה לענוה.
- ג. על-ידי אמונה בא הכנעה.
- ד. על-ידי קביעות מקום לתפלה בא לידי ענוה וחסידות.
- ה. על-ידי ענוה תפלתו נשמעת, וכאלו הקריב כל הקרבנות.
- ו. על-ידי ענוה מוסיפין לו גדלה על גדלתו.
- ז. על-ידי ענוה מאריך ימים.
- ח. על-ידי ענוה אין מדקדקין אחר מעשיו.

מראה מקומות השלם

- ב. על דבר אמת וענוה וגו' (תהלים מ"ה) (הרי שניהם שלוכים יחד, וע"י האמת בא לענוה.)
- ג. ושכחי עמך ובית אביך ויתאו המלך יפך וגו' והשתחוי לו (תהלים מ"ה) "א, י"ב) רמו קצת
- באור – עיין רש"י ד"ה ובית אביך, עבודת אלילים שעכרו אבותיך בעבר הנהר. והיינו, ושכחי עמך ובית אביך – תשכחי עבודת האלילים ותאמיני בה', ויתאו המלך וגו' והשתחוי לו – תבואי לידי הכנעה.
- ד. כרבות ו':, סי' כ', אמר ר' חלבו אמר רב הונא, כל הקובע מקום לתפלתו, אלהי אברהם בעזרו. וכשמת, אומרין לו אי עניו, אי חסיד, מתלמידיו של אברהם אבינו וכו'.
- ה. סומה ה':, סי' י"א, א"ר יהושע בן לוי, בא וראה כמה גדולים נמוכי הרוח לפני הקב"ה וכו' אבל מי שדעתו שפלה מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב כל הקרבנות כולם, שנאמר, זבחי אלהים רוח נשברה (תהלים נ"א) ולא עוד אלא שאין תפלתו נמאסת, שנאמר, לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה (שם)
- ו. סנהדרין י"ז, סי' י"ח, אמר הקב"ה, הואיל ומעטתם עצמכם הריני מוסיף גדולה על גדולתכם וכו'
- ז. סנהדרין צ"ב, סי' ק"מ, וא"ר אלעזר, לעולם הוי קבל וקיים. ועיין רש"י, הוי עניו ותחיה וכו'.
- ח. שם, כנ"ל, לעולם הוי קבל וקיים. א"ר זירא, א אנן גמי תנינא, בית אפל, אין פותחין לו חלונות לראות נגעו וכו'. עיין רש"י, קבל, לשון אפל, עשה עצמך אפל ושפל.
- באור – כמו בנגעי בית, אם הכית אפל, אין פותחין לו חלונות לראות את נגעו. כך, אמר ר' זירא, מי שעושה עצמו אפל ושפל, אין מדקדקין אחר מעשיו.

- ט. יום שאִתָּה מִקָּטִין אֶת עֲצֻמְךָ, יוֹם הַזֶּה מוֹסִיף לָךְ וּגְבוּרָה וְהִתְרוֹמְמוֹת בְּקִרְשָׁה שֶׁל מַעֲלָה.
- י. כְּשֵׁאתָה רוֹאָה שְׁעֵנוּה נִתְרַבָּה בְּעוֹלָם, תִּצְפֶּה לְרַגְלֵי דְמִשְׁיחָא.
- יא. עַל-יְדֵי עֵנוּה נִתְבַּטַּל פֶּחַד הָאוֹיְבִים.
- יב. עַל-יְדֵי עֵנוּה נִתְבַּטַּל הַמַּחְלָקֶת וְהַיְסוּרִין.
- יג. עַל-יְדֵי עֵנוּה הֵכֵל עֲמוּ בְּשָׁלוֹם.

מראה מקומות השלם

- ט. עֵינֵי גְבוּהוֹת אָדָם שֶׁפֵּל וְשֶׁח רֹם אֲנָשִׁים וְנִשְׁגַּב ה' לְבָדוֹ בְּיוֹם הַהוּא (ישעיה ב'י"א) רמז
פירוש - עֵינֵי גְבוּהוֹת אָדָם שֶׁפֵּל וְגו' - ע"י השפלות שהאדם מקטין את עצמו, ונשגב ה' לְבָדוֹ בְּיוֹם הַהוּא - ע"י מוֹסִיף בְּיוֹם הַהוּא כַח וּגְבוּרָה וְהִתְרוֹמְמוֹת בְּכ' שֶׁל מַעֲלָה.
בְּיוֹם הַהוּא כַח וּגְבוּרָה וְהִתְרוֹמְמוֹת בְּכ' שֶׁל מַעֲלָה.
וְעֵינֵי גְבוּהִים תִּשְׁפֹּלְנָה וַיִּגְבַּה ה' וְגו' (ישעיה ה'ט"ו, ט"ז)
באור - כנ"ל, ע"י השפלות של האדם, יגבה ה' כנ"ל.
- י. כִּי הִשַׁח יִשְׁכְּבֵי מְרוֹם וְגו' יִשְׁפִּילָה עַד אֲרֶץ וְגו' תִּרְמַסְנָה רַגְלֵי רַגְלֵי עֵינֵי וְגו' (ישעיה כ"ו"ה, ו'). עֵינֵי רִשְׁ"י, ד"ה רַגְלֵי עֵינֵי, מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ וְכו' רמז
באור - כִּי הִשַׁח יִשְׁכְּבֵי מְרוֹם וְגו', כִּי יִתְרַבָּה הָעֵנוּה בְּעוֹלָם, תִּרְמַסְנָה רַגְלֵי רַגְלֵי עֵינֵי וְגו' - תִּצְפֶּה לְרַגְלֵי דְמִשְׁיחָא.
- יא. וְשִׁפְלַת מֵאֲרֶץ וְגו' וְהִיא כְּאֲבָק דֶּק הַמּוֹן זֶרֶךְ וְגו' (ישעיה כ"ט"ד, ה')
באור - וְשִׁפְלַת מֵאֲרֶץ וְגו' - עַל יְדֵי הָעֵנוּה, וְהִיא כְּאֲבָק וְגו' - תְּהִיָּה מִפְּלַת סִנְחָרַב, עֵינֵי רִשְׁ"י.
- אל תִּרְאֵי תוֹלַעַת יַעֲקֹב וְגו' (ישעיה מ"א"י"ד)
באור - אִם תְּהִי כְּתוֹלַעַת - ע"י הָעֵנוּה, אֵל תִּירָאִי, יְבוּטֵל מִמֶּךָ פֶּחַד הָאוֹיְבִים.
- יב. וְאֵת דְּבַא וְשִׁפְלֵי רוּחַ וְגו' כִּי לֹא לְעוֹלָם אֲרִיב וְלֹא לְנִצְחָה אֲקַצּוּ וְגו' (ישעיה נ"ז"ט"ו, ט"ז). עֵינֵי רִשְׁ"י, אִם אֲבִיא יְסוּרִין עַל הָאָדָם אִין תַּחְרוּתֵי עֵלֵי לְאוֹרֶךְ יָמִים וְלֹא קִצְפֵי לְנִצְחָה.
הֲרֵי ע"י רְבֵא וְשִׁפְלֵי רוּחַ וְגו', בְּמֵל הַמַּחְלָקֶת וְהַיְסוּרִין.
- יג. דְּרַכִּיו רִאִיתִי וְגו' בּוֹרֵא נִיב שִׁפְתִּים שְׁלוֹם וְגו' (ישעיה נ"ז"י"ח, י"ט). עֵינֵי רִשְׁ"י ד"ה דְּרַכִּיו רִאִיתִי, כִּשְׁהוּא נִכְנַע וְכו'.
הֲרֵי ע"י הַהִכְנָעָה, וְהֵינּוּ, הָעֵנוּה, בּוֹרֵא נִיב שִׁפְתִּים שְׁלוֹם.
וְעֵנוּיִם יִירָשׁוּ אֲרֶץ וְהִתְעַנְּנוּ עַל רַב שְׁלוֹם (תהלים ל"ז"י"א)
הֲרֵי ע"י הָעֵנוּה, יִתְעַנְּנוּ עַל רַב שְׁלוֹם.

- יד. על־יְדֵי עֲנוּה בָּא חֵן.
- טו. מִי שֵׁישׁ לוֹ הַכְּנָעָה, אֵין לוֹ מוֹרָא, בְּאֵלוֹ יוֹשֵׁב בְּמִצּוֹר.
- טז. מִי שֵׁאֵין בּוֹ הַכְּנָעָה, אֵין בּוֹ יִרְאָה.
- יז. על־יְדֵי עֲנוּה נִתְגַּדַּל, גַּם אֵינוֹ נוֹפֵל מִמְדַּרְגָּתוֹ.
- יח. מִי שֶׁהוּא לֵב רַךְ, הוּא יְכוּל לְהַכְנִיעַ אֶת עֲצָמוֹ בְּיֹתֵר.
- יט. על־יְדֵי עֲנוּה הַקְּדוֹשׁ־שֶׁבְּרוּךְ־הוּא זוֹכֵר אוֹתוֹ.
- כ. על־יְדֵי עֲנוּה הַקְּדוֹשׁ־שֶׁבְּרוּךְ־הוּא עוֹשֶׂה לוֹ תַּאֲוֹתוֹ.
- כא. אֵין הָעוֹלָם מְתַקֵּים אֶלָּא עַל מִי שֶׁמְשִׁים עֲצָמוֹ כְּאֵין.

מראה מקומות השלם

- יד. ולענוים יתן חן (משלי ג' ל"ד) = מ"מ מוהרנ"ת
לבשר ענוים שלחני וגו' לשום לאבלי ציון לתת להם פאר וגו' מעטה תהלה
תחת רוח כהה וגו' מטע ה' להתפאר (ישעיה ס"א א', ג')
הרי לבשר ענוים שלחני וגו', לתת להם פאר, תהלה וחו.
טו. אספי מארץ כנעתך יושבת במצוד (ירמיה י"ז י"ז) רמו
באור - עיין רש"י, אספי מארץ כנעתך, לשון הכנעה ושפלות. ואספי, לשון שחייה, שחי והשפילי
יותר משפלות ארץ את הכנעתך וכו'.
- טז. לא דכאו עד היום הזה ולא יראו וגו' (ירמיה מ"ד י')
- באור - לא דכאו וגו' - ע"י שלא היה להם הכנעה, ולא יראו - אין בהם יראה.
יז. וענתך תרבני וגו' ולא מעדו קרסלי (שמואל ב', כ"ב ל"ו, ל"ז)
באור - וענתך - הענוה, תרבני - תגדל אותי. ולא מעדו קרסלי - ולא נפלתי ממדרגתי.
יח. יען רך לבבך ותכנע מפני ה' וגו' (מלכים ב', כ"ב י"ט - דבה"י ב', ל"ד כ"ז)
ונתתי להם לב בשר (יחזקאל י"א י"ט) עיין רש"י, לב בשר, לב רך ונוח להכנע.
יט. קומה ה' וגו' אל תשכח ענוים (תהלים י"ז ב')
- הרי ה' לא שוכח את הענוים.
שכשפלנו זכר לנו וגו' (תהלים קל"ו ב"ג)
באור - שכשפלנו, ע"י שפלתנו, זכר לנו וגו'.
- כ. תאות ענוים שמעת ה' וכו' (תהלים י"ז י')
- הרי התאוה של הענוים שומע ה', ועושה להם תאותם בגלל הענוה.
- כא. חולין פ"ט, ס"ו ל"ט, א"ר אילעא, אין העולם מתקיים אלא וכו' רבי אבהו אמר,
מי שמשים עצמו כמי שאינו וכו'.

חלק שני

- א. סגלה לבנים - להקטין את עצמו.
- ב. על-ידי גאווה רבה נבעל באשה.
- ג. האדם נפר בקולו, אם הוא ענו או בעל-גאווה.
- ד. לפעמים על-ידי שפלות שאדם משפיל את עצמו, או אחרים משפילין אותו, על-ידי זה מבטלין מעליו גזרת מיתה.
- ה. כשאדם מרגיש בעצמו שפלות, ידע שמיתה נגזרה עליו.

מראה מקומות השלם

חלק שני

- א. עיין בנים ב' חלק שני.
- מד"ר בראשית פר' ו' סי' ד', פר' ל"ז סי' ז', ושם אחיו יקטן (בראשית י"ב"ה), אמר רבי אחא, למה נקרא שמו יקטן, שהיה מקטין את עסקיו. מה זכה, זכה להעמיד שלש עשרה משפחות גדולות. ומה, אם הקטן שהוא מקטין עסקיו, כך. גדול, שהוא מקטין עסקיו, על אחת כמה וכמה. הרי בזכות שהקטין עצמו ואת עסקיו, זכה להרבה בנים, למשפחות גדולות.
- ב. מד"ר וארא פר' ח' סי' ב', פרעה היה אחד מד' בני אדם שעשו עצמן אלהות והרעו לנפשם. ואלו הן: חירם, ונבוכדנצר, ופרעה, ויואש מלך יהודה וכו'. ועיין מתנות כהונה, והרעו לנפשם, כדלקמן, שנבעלו כנשים, וכן הוא בהדיא בתנחומא.
- הרי ע"י גאותם הרבה הרעו לנפשם ונבעלו כנשים.
- ד. מד"ר ויחי פר' צו סי' ג', ואין שלטון ביום המות (קהלת ח'ח'), ואין מות אלא לשון השפלה וכו' רמז
- פירוש - הרי מות לשון השפלה הוא, וע"כ לפעמים ע"י ההשפלה נמתק הדין ומבטלין מעליו גזרת מיתה, כי כבר קבל מיתה, והוא ההשפלה.
- ה. שם במד"ר, ואף דוד, כתיב בו, והמלך דוד זקן וגו' (מלכים א', א'א'). וכיון שנטה למות מה כתיב בו, ויקרבו ימי דוד למות וגו' (מלכים א', ב'א'), ויקרבו ימי המלך דוד אין כתיב כאן, אלא ויקרבו ימי דוד. ואף יעקב, כיון שנטה למות התחיל משפיל עצמו לפני יוסף וכו' רמז
- פירוש - הרי כשמתקרבים ימיו למות, ונגזרה עליו המיתה, מרגיש האדם שפלות בעצמו.

עצבות

- א. מי שלא תקן חטאת נעורים, על-ידי זה באים לו דאגות.
 ב. לרב בא הצער לאדם על-ידי הפורו.
 ג. פשיש לך צער, תדבר מזה הצער.
 ד. על-ידי דאגה בלב נופל על האדם אימת מות.
 ה. על-ידי הכנעה נתפטר רעה ויגון.
 ו. מי שיש לו עצבות, יסתכל על הצדיקים, ויבא לו שמחה בלב.

מראה מקומות השלם

עצבות

- א. אדאג מחטאתי (תהלים ל"ח"י"ט) = מ"מ מוהרנ"ת*
 באור - אדאג, הדאגות שיש לי, מחטאתי - באים לי ע"י חטאת נעורים.
 אריד בשיחי ונו' (תהלים נ"ה"ג) פירש רש"י, אריד בשיחי, אתאונן בצערי
 וכו'. ודריש ג"כ שיחי מלשון שיח ודיבור, כמו, כי שיח וכי שיג לו ונו'
 (מלכים א', י"ח"כ"ז)
 באור - והשגת רביז"ל מרומז ע"י שתי המשמעויות יחד. והיינו, אריד בשיחי, אתאונן בצערי,
 וזה בא לי ע"י, בשיחי - דיבור.
 שמר פיו ולשונו שמר מצרות נפשו (משלי כ"א"כ"ג)
 הרי ע"י שמירת לשונו נשמר ונמנע מצער.
 ג. שם, אריד בשיחי ונו', כנ"ל.
 פירוש - אריד, את צערי, בשיחי - אכטל בדברי ממנו.
 דאגה בלב איש ישחנה ונו' (משלי י"ב"כ"ה)
 באור - וכדרשת חז"ל (יומא ע"ה. סוטה מ"ב:), ישחנה לאחרים.
 ד. לכי יחיל בקרבי ואימות מות נפלו עלי (תהלים נ"ה"ה) פירש רש"י, יחיל,
 דואג. = מ"מ מוהרנ"ת
 ה. וימעטו וישחו (עי"ז ניצולו) מעצר רעה ויגון (תהלים ק"ז"ל"ט)
 פירוש - וימעטו וישחו, ע"י הכנעתם נצולו, מעצר רעה ויגון.
 ו. יראו ישרים וישמחו ונו' (תהלים ק"ז"מ"ב)
 באור - יראו ישרים, ע"י הסתכלות על הצדיקים, וישמחו, יבא לו שמחה בלב.
 יראיך יראוני וישמחו כי לדברך יחלתי (תהלים קי"ט"ע"ד)

- ז. כְּשֵׁאתָה נִכְנָם בְּבֵית נֹכְרִי, עַל־יְדֵי זֶה בָּא עֲצָבוֹת.
- ח. עַל־יְדֵי עֲצָבוֹת אָדָם נִחְלָשׁ.
- ט. עַל־יְדֵי לֵב רָע הַפְּנִים נִשְׁתַּנָּה.
- י. כְּשֵׁישׁ לֶךְ צַעַר בְּיוֹם שְׂמֻחָה, וְכָל שְׂמֻחַתְךָ נִשְׁבֶּת, תִּדְעַ שְׂתַּמָּה זְכוּת אַבוֹתֶיךָ.
- יא. מִי שֵׁישׁ לוֹ עֲצָבוֹת, יִתֵּן מִתְּנָה לְצַדִּיק תְּדִיר.
- יב. עַל־יְדֵי עֲצָבוֹת בָּא שִׁרְפָה.
- יג. עֲצָבוֹת סִימָן לְאִיזָה חֲלָאת, שְׂמִמְשִׁמֶשׁ לְבוֹא.

מראה מקומות השלם

- באור - עיין רש"י, יראיך יראוני בטובה, וישמחו כי כגמולי גמולם, שהרי מיראיך אני ולדכרך יחלתי. הרי בהסתכלותם על דוד, שהוא צדיק ירא ה', ישמחו.
- יראו צדיקים וישמחו וגו' (איוב כ"ב"י"ט)
- ז. ועצביך בבית נכרי (משלי ה"י) = מ"מ מוהרנ"ת פירוש - ועצביך, העצבות שלך, בבית נכרי - בא לך ע"י כניסתך בבית נכרי.
- ח. ורוח נכאה תיבש גרם (משלי י"ז"ב"ב)
- רוח איש יכלכל מחלהו ורוח נכאה מי ישאנה (משלי י"ח"י"ד)
- עיין רש"י ד"ה יכלכל מחלהו, אין כחו סר מעליו. הרי לך, רוח נכאה, האדם נחלש וכחו סר מעליו.
- ט. מדוע פניך רעים, ואתה אינך חולה, אין זה כי אם רע לב וגו' (נחמיה ב"ב')
- = מ"מ מוהרנ"ת*
- י. ואיש לא יצילנה מידי והשבתי כל משושה וגו' (הושע ב"י"ב, י"ג). עיין רש"י ד"ה ואיש לא יצילנה מידי, אף זכות אבותם תמה.
- באור - הרי, כשתמה זכות אבות, והשבתי כל משושה וגו' - נשבת שמחתך.
- יא. ירבו עצבותם אחר מהרו וגו' (תהלים ט"ז"ד') עיין רש"י ד"ה ירבו: ל"א, מהרו, לשון מוהר וכו'. רמז*
- פירוש - ירבו עצבותם וגו', כשירבה העצבות, מהרו - יתן מוהר לצדיק תדיר.
- יב. לכו באור אשכם וגו' למעצבה תשכבון (ישעיה נ"י"א)
- פירוש - לכו באור אשכם, כל זה בא לכם ע"י, למעצבה תשכבון - העצבות.
- יג. שם, כנ"ל, למעצבה תשכבון.
- פירוש - למעצבה, העצבות, תשכבון - סימנה לחולי משכב.

- יד. על־ידי עצבות הקדוֹש־פְּרוֹד־הוא אין עמו.
 מז. על־ידי עצבות רוֹאֶה קרי.
 מז. עצבות בָּא על־ידי פֶּעַם.
 יז. על־ידי עצבות אינו מְשִׁיג תוֹחֶלְתוֹ.
 יח. על־ידי עצבות נְתַבְּזָה.
 יט. על־ידי פְּכִיָּה אין אָדָם יָכוֹל לֶאֱכֹל.

מראה מקומות השלם

- יד. כי כאשה עזובה ועצובת רוח וגו' (ישעיה נ"ד-ו')
 באור - כי כאשה עזובה - הקב"ה אין עמה, וזה בגלל שהיא עצובת רוח - בעצבות.
 מז. ועצובת רוח קראך ה' וגו' (שם) רמז
 פירוש - ועצובת רוח, העצבות סבה היא, קראך - לקרי שלך.
 ועיין בליקוטי מוהר"ן סי' קס"ט, ובכמה מקומות: כי כשתזכה לשמחה, אזי השי"ת בעצמו ישמור לך את הברית דהיינו, שיהיה בעזרך לשמור את הברית קודש. כי עיקר פגם הברית הוא ע"י עצבות, כידוע, עיי"ש.
 מז. ודבר עצב יעלה אף (משלי ט"ז-א) = מ"מ מוהרנ"ת*
 באור - ודבר עצב, העצבות, יעלה אף - עולה ובא ע"י הכעס.
 ועצובת רוח וגו' בשצף קצף וגו' (ישעיה נ"ד-ו', ח')
 באור - ועצובת רוח וגו', העצבות באה, בשצף קצף וגו' - ע"י הכעס.
 יז. למה צמנו ולא ראית ענינו נפשנו ולא תדע הן ביום צמכם תמצאו חפץ וכל עצביכם תנגשו (ישעיה נ"ח-ג')
 באור - הרי, הן ביום צמכם תמצאו חפץ, אבל לא השגתם תוחלתכם כי, וכל עצביכם תנגשו - בגלל העצבות שלכם.
 תוחלת צדיקים שמחה וגו' (משלי י"ב-ח)
 באור - תוחלת הצדיקים היא ע"י השמחה שלהם.
 ותוחלת אונים אבדה (משלי י"א-ז) אונים, מלשון - בן אוני (בראשית ל"ה-י"ח)
 באור - ותוחלת, את התוחלת, אונים אבדה - העצבות איבדה אותה.
 יח. העצב נבזה וגו' (ירמיה כ"ב-כ"ח)
 באור - העצב נבזה - העצבות בעצמו נבזה הוא, וע"כ הרי הוא מבזה את בעליו.
 יט. ותבכה ולא תאכל (שמואל א', א' ז') = מ"מ מוהרנ"ת
 באור - ותבכה, והבכיה גרמה, ולא תאכל.

- כ. מי שאין לו עצבות והוא תמיד בשמחה, בודאי יתנשא.
 כא. על-ידי עצבות בא בזיון.
 כב. בכיה הוא סימן טוב לחולה.
 כג. על-ידי יגון אויביו נתרוממים.
 כד. על-ידי יגון בא פאב לב.
 כה. מי שהוא מהיר, הוא עצבן.
 כו. קרבת הצדיקים משמח את הלב.

מראה מקומות השלם

- היתה לי דמעותי לחם וגו' (תהלים מ"בד') עיין רש"י, מכאן, שהצרה משבעת את האדם ואינו מבקש לאכול. וכן הוא אומר בחנה, ותבכה ולא תאכל.
 כ. בשמך יגילון כל היום ובצדקתך ירומו (תהלים פ"ט"ז)
 באור - בשמך יגילון כל היום, ע"י השמחה התמידית כל היום, ובצדקתך ירומו - בצדק ובאמת יתנשא.
 כא. מעצר רעה ויגון שפך בוז על נדיבים וגו' (תהלים ק"זל"ט, מ')
 באור - מעצר רעה ויגון, ע"י היגון והעצבות, שפך בוז וגו' - בא בזיון.
 הבישו עצביה וגו' (ירמיה נ"ב') רמו
 פירוש - העצבות בישה (ביזה) אותה.
 העצב נבזה וגו' (ירמיה כ"ב"ח)
 באור - העצב, ע"י העצבות, נבזה - בא לו בזיון.
 כב. רפאני ה' וגו' כי שמע ה' קול בכי (תהלים ו"ג, מ')
 באור - הרי מבקש דוד ומיחל לרפואת ה', כי שמע ה' לקול בכיו, הרי הבכיה סימן טוב הוא לחולה.
 כג. יגון בלבבי יומם עד אנה ירום איבי עלי (תהלים י"ג)
 באור - יגון בלבבי וגו', ועי"ז, ירום איבי עלי.
 כד. יגון בלבבי (שם), תרגומו, דונא בלבבי - כאב בלבבי.
 באור - הרי היגון (העצבות, פשוטו כמשמעו) גורם לכאב לב (כתרגומו), והיינו הך.
 עלי יגון עלי לבי דוי (ירמיה ח"י"ח)
 באור - עלי יגון, ועי"ז, עלי לבי דוי - לבי כאוב.
 כה. ירכו עצבותם אחר מהרו וגו' (תהלים מ"זד') רמו
 פירוש - ירכו עצבותם, העצבות תתרבה, אחר מהרו - מאחר שממהרים.
 כו. חבלים נפלו לי בנעימים וגו' לכן שמח לבי וגו' (תהלים מ"זו, מ')
 באור - חבלים נפלו לי בנעימים, ע"י התקשרותי בחבלים והתקרבותי לצדיקים, לכן שמח לבי.

- כו. סגלה להסיר עצבות, שישמע את צדיק נכבד, כשהוא מזמר.
 כח. מי שאין מתודה על עוונותיו, אנחה ודאגות באים עליו.
 כט. כשאדם מתאנה לדברים שהם נגדיים לקדוש-ברוך-הוא, על-ידי זה בא לו אנחה.
 ל. העצב על חלום רע מבטל את החלום, שלא יתקיים.
 לא. קול ומראה וריח משיבין דעתו של אדם.
 לב. על-ידי הצעקה נתבטל הצער.
 לג. מי שיש לו עצבות, מביא על עצמו יסורין.

מראה מקומות השלם

- ובני ציון גילו ושמחו וגו' כי נתן לכם את המורה לצדקה וגו' (יואל ב' ב"ג)
 עיין רש"י ד"ה את המורה, את נביאיכם המורים אתכם לשוב אלי כדי לצדק אתכם.
 הרי גילו ושמחו, כי נתן לכם את המורה וגו' – קרבת הצדיקים.
 כז. הפכת מספדי למחול לי וגו' ותאורני שמחה למען יזמרך כבוד וגו' (תהלים ל"ב, י"ג) למען יזמרך כבוד, בחינת הצדיק נכבד. רמז נפלא.
 פירוש – הפכת וגו' ותאורני שמחה, וכ"ז זכיתי בזכות, למען יזמרך כבוד – שמיעת זמר הצדיק נכבד.
 כח. כי החרשתי בלו עצמי וגו' (תהלים ל"ב ג') עיין רש"י, כאשר החרשתי מלהתודות על פשעי לפניך, בלו עצמי, מרוב אנחותי ודאגותי כל היום, שהייתי דואג מפני הפורענות.
 כט. ה' נגדך כל תאותי ואנחותי ממך לא נסתרה (תהלים ל"ח י"*)
 באור – ה' נגדך כל תאותי, כל תאותי הם לדברים שהם נגדך ה', על ידי זה, ואנחותי ממך לא נסתרה – בא לי אנחה.
 ל. ברכות נ"ה, ס' קב"ב, ואמר רב חסדא, חלמא בישא, עציבותיה מסתייה וכו' *
 לא. ברכות נ"ז, ס' קכ"ג בסופו, ג' משיבין דעתו של אדם, אלו הן: קול, ומראה, וריח. עיין חידושי אנדות ד"ה ג' משיבין וכו' ר"ל, משיבין דעתו, אם הוא דואג וביגון, משיבין ומסירים האנחה ממנו וכו' *
 לב. צעקו וה' שמע ומכל צרותם הצילם (תהלים ל"ד י"ח) *
 באור – צעקו וה' שמע וגו' – ע"י עצם הצעקה כבר נתבטל הצער וכו'.

- לד. כָּל הַנְּמָשֵׁךְ אַחַר צִעְרוֹ יוֹתֵר מִדִּי, הַצֵּעַר נִמְשָׁךְ אַחֲרָיו.
 לה. תְּמָרִים מִבְּטָלִין דְּאָגָה.
 לו. אָגָדָה מְשַׁמַּח אֶת הָאָדָם.

חֵלֶק שְׁנִי

- א. עֲצוּבוֹת שֶׁבֵּלֵב הָאָדָם, כְּשֶׁמְרַגֵּישׁ בְּרָעָתוֹ, כִּי הֵלֵב הוּא הַמַּסֵּב לְכָל זֶה;
 כִּי הֵלֵב הוּא הַגּוֹרֵם לְכָל דְּבַר הֵן לְטוֹב הֵן לְהַפְּךְ.
 ב. צָרִיךְ לְשָׁמֵר אֶת עֲצָמוֹ מֵעֲצוּבוֹת, כִּדִּי שְׁלֵא יָבוֹא, חֵם וְשָׁלוֹם, לְיָדֵי
 אֲבִלוֹת.

מְרֵאָה מִקּוֹמוֹת הַשְּׁלָם

- לד. רש"י מוֹעֵד קַמֵּן כ"ז, ס' י"ז, ד"ה עַל מַת אַחַר הוּא בּוֹכָה, שְׁכַל הַנְּמָשֵׁךְ עַל
 צֵעַר יוֹתֵר מִדְּאִי, הַצֵּעַר נִמְשָׁךְ אַחֲרָיו.
 לה. כְּתוּבוֹת י', ס' ה', תְּמָרִים וְכו' וּמִבְּטָלוֹת שְׁלֹשָׁה דְבָרִים, מַחֲשֶׁבֶת רַעָה וְכו' *
 עֵינַי רִש"י ד"ה מִבְּטָלוֹת מַחֲשֶׁבֶת רַעָה, דְּאָגָה, לְפִי שֶׁמִּשְׁמַחוֹת אֶת הֵלֵב וְכו'.
 לו. מִנְחוֹת נ"ג, ס' י"ג, אִמְרוּ לִיה רַבֵּן לְרַבִּי פְּרִידָא וְכו' אִמַר לְהוּ, לִיעוֹל וּלִיתֵי.
 חֲזוּיָה דְהוּה עֵכִירָא דְעֵתִיָּה, פִּתַח וְאִמַר וְכו'. עֵינַי רִש"י ד"ה פִּתַח, כַּהֲגֵדָה
 (לְמַכְרַחִיָּה) [לְמַחֲבִיָּה].

חֵלֶק שְׁנִי

- א. מִד"ר בְּרֵאשִׁית פֶּר' ח' ס' ג', וְשֵׁם בְּמִדְרַשׁ פֶּר' כ"ז ס' ד'. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֵׂה
 אָדָם וְגו' (בְּרֵאשִׁית א' כ"ו), בְּמִי נִמְלָךְ וְכו' ר' אֲמִי אִמַר, כִּלְכוּ נִמְלָךְ, מִשָּׁל לְמֶלֶךְ
 שְׁבִנָּה פִלְטִין ע"י אֲרַדְכָל, רֵאָה אוֹתָהּ וְלֹא עֲרַבָה לָהּ, עַל מִי יֵשׁ לוֹ לְהַתְרַעֵם, לֹא עַל
 אֲרַדְכָל, אֲתַמָּהָא? הוּי, וַיִּתְעַצֵּב אֵל לָבוֹ (בְּרֵאשִׁית ו' ו').
 הוּי נִמְשָׁל הֵלֵב לְאֲדִיכָל בְּנִין, כִּי הוּא הַגּוֹרֵם לְכָל דְבַר וְכו'. וְע"כ הוּא הַמְרַגֵּישׁ כִּי הוּא הַמַּסֵּב
 לְכָל הֵן לְטוֹב וְהֵן לְהִיפָךְ.
 ב. מִד"ר בְּרֵאשִׁית פֶּר' י"א ס' א', כְּתִיב, בְּרַכְתָּ ה' הִיא תַעֲשִׂיר וְלֹא יוֹסֵף עֲצֵב עִמָּה
 (מִשְׁלֵי י"כ"ב) בְּרַכְתָּ ה' הִיא תַעֲשִׂיר, זֹה הַשְּׁבַת וְכו' וְלֹא יוֹסֵף עֲצֵב עִמָּה, זֶה
 הָאֲבֵל וְכו' רַמֵּז
 פִּירוּשׁ – מֵהָא דְמִפְרָשִׁינָן הַכְּתוּב, וְלֹא יוֹסֵף עֲצֵב עִמָּה, דּוֹקָא עַל אִיסוּר אֲבִילוֹת בְּשַׁבַּת, מִשְׁמַע
 וּמְרוֹמוֹ בּוֹה, כִּי הַעֲצֵב הוּא הַגּוֹרֵם וְהַמְבִיֵּא ח"ו לְיָדֵי אֲבִילוֹת.
 וְעֵינַי בְּמִדְרַשׁ שֵׁם סוּף פֶּר' כ"ז, פֶּר' ל"ב ס' ז', אִמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי,

- ג. על־ידי הצער והעצבות בא מריבה בעולם, ועל־ידי השמחה בא שלום בעולם.
- ד. על־ידי קלקול השמחה בא חלאים עליו.
- ה. סגלה להסיר העצבות על־ידי הרחמנות.
- ו. הנדרים והנדבות מביאין שמחה.

עצירות

- א. על־ידי עצירות באים הרהורי עבודה זרה.

מראה מקומות השלם

- שבע ימים נתאבל הקב"ה על עולמו קודם, שלא יבא מבול לעולם, מאי טעמא, ויתעצב אל לבו (בראשית ו'ו'), ואין עציבה אלא אבילות וכו' הרי העצבות היא ח"ו אבילות, כי היא גורמת ומביאה ח"ו לידי כך.
- ג. עיין מריבה י"ג חלק שני.
- מד"ר צו פר' ט' סי' ח', ר"ש אומר, מי שהוא שלום מביא שלמים ואין אונן מביא שלמים. ועיין ידי משה, כי בשר שלמים נאכלין בשמחה ואונן הוא בצער. רמז
- פירוש - כי האונן שהוא בצער, אינו שלום. ומי שהוא דוקא בשמחה, הוא שלום. וכ"ז למה, אין זה אלא כי, ע"י הצער ועצבות בא מריבה, וע"י שמחה בא שלום.
- ד. עיין לקו"ת סי' כ"ד, מצוה גדולה להיות בשמחה תמיד וכו'. וכל החולאת הבאין על האדם, כולם באין רק מקלקול השמחה וכו' = מ"מ הר"ר נתן צבי קעניג
- ו. עיין שמחה ב' חלק שני.
- מד"ר ויצא פר' ע' סי' ב', רב הונא בשם רב אידי אמר, כתיב וישמחו העם על התנדבם כי בלב שלם התנדבו לה' וגו' (דברי הימים א', כ"ט-ט'), ולפי שהיו עסוקין במצות נדבה ועלה בידן לפיכך שמחו.

עצירות

- א. און ועצרה (ישעיה א'י"ג) עיין רש"י ד"ה חדש וכו' לא אוכל לסבול און שבלבכם הנוטה לעכו"ם וכו' רמז
- פירוש - און, הרהורי ע"ז, ועצרה - באים ע"י עצירות.

- ב. לכל דבר מיתה יפתח נקביו.
ג. עצירות מזיק לעינים.

עברה

- א. יש עברות שהמקום גורם.
ב. מי שעובר עברה להכעים, לסוף שנתבזה בעיני בני-אדם והוא בועס עליהם.

עצלות

- א. על-ידי תאוות שאדם תאב, ואינו משיג אותם, על-ידי זה בא עצלות והוא הדין להפך.

מראה מקומות השלם

- ב. מהר צעה להפתח ולא ימות וגו' (ישעיה נ"א-י"ד)
באור - עיין רש"י, מהר צעה להפתח, אפי' נקבין קשין עליו, וצריך הוא להפתח בהילוך המעיים כדי שלא ימות וכו'.

עבירה

- א. והושעתי אתם מכל מושבתיהם אשר חטאו וגו' (יחזקאל ל"ז-כ"ג) רמו פירוש - ודריש, מושבותיהם אשר חטאו - כי עצם המושבות (המקומות) גרמו לחטאים. סנהדרין ק"ב., תנא משום ר' יוסי, מקום מזומן לפורענות. בשכם, עינו את דינה. בשכם, מכרו אחיו את יוסף. בשכם, נחלקה מלכות בית דוד וכו' = מ"מ מהר"צ

- ב. האתי הם מכעיסים נאם ה' הלא אתם למען בשת פניהם (ירמיה ז"י"ט)
באור - האתי הם מכעיסים, האם בעבירתם להכעיס מכעיסים אותי - נאם ה'. אמר ה', הלא אתם, הלא מביאים הם אותם בעצמם לידי כעס, למען בשת פניהם - כי הם מתבזים בעיני בני אדם, וכועסים עליהם.

עצלות

- א. מתאוה ואין נפשו עצל וגו' (משלי י"ג-ד')
באור - מתאוה ואין - ע"י שמתאוה ולא משיג את זה, נפשו עצל - בא לידי עצלות. וכן

ב. על-ידי זריזות מסיר את השנה ומחיה את המחין.

ענש

- א. לפעמים פשאדם עושה מצוה, והקדוש-ברוך-הוא מעניש אותו, זה מחמת שלא עשה מצוה כזו, פשאאה לידו.
- ב. לפעמים דגין את האדם על פיו.

מראה מקומות השלם

להיפך, מתאוה ואין – זה שהוא תאב ולא משיג זאת, הרי זה כי, נפשו עצל – ע"י העצלות שלו לא משיג תאותו.

- ב. עצלה תפיל תרדמה וגו' (משלי י"ט"ט"ו) – הרי להיפך, זריזות, מסירה את השנה ומחיה את המחין. לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם (משלי ו"ו) – באור – ראה דרכיה, למד מהנמלה זריזות, וחכם – ותחיה את המחין.

עונש

- א. ויצאו בני בנימין מן הנבעה וישחיתו בישראל וגו' (שופטים כ"ב"א). ברש"י שם, נענשו על שלא קנאו כמו כן במעשה דמות מיכה שהיה כבר. סנהדרין ק"ג:, ועל דבר זה (על פסלו של מיכה, שלא מיחו ישראל בידו – רש"י), נענשו אנשי פילגש בגבעה (שנפלו ביד בנימין והרגו מהם מ' אלף – רש"י), אמר להם הקב"ה, בכבודי לא מחיתם, על כבודו של בשר ודם מחיתם = מ"מ מהר"צ

הרי אע"פ שעשו בני ישראל מצוה בזה שלחמו בבני בנימין, מ"מ נענשו מפני שלא עשו כך נגד פסלו של מיכה, שהיה בימים ההם.

- ב. כי פיך ענה כך וגו' (שמואל ב', א"ט"ז) – דוד דן למות את הנער שהגיד לו כי הוא הרג את שאול. ואת הכבשה ישלם ארבעתים וגו' (שמואל ב', י"ב"ו) וברש"י שם, כך אירע לו, שלקה בארבעה בנים: הילד, ואמנון, תמר ואבשלום. הרי דנו בשמים את דוד על פיו.

ויאמר אליו מלך ישראל כן משפטך אתה חרצת (מלכים א', כ"מ) – סנהדרין צ"ה., מדוד, שפסק עליו בעצמו להמסר ביד אויב ולא יכלה זרעו, ונשבה בידי ישבי = מ"מ מהר"צ

- ג. לפעמים האדם נהרג, מחמת שהיה יכול להמליץ בפעך אחד, ששונאין אותו בחנם.
- ד. לפעמים האדם נענש, על שפשע במלאכתו, או שנגזר גזרה על אנשי מקומו או על עמו.
- ה. הקדוש-ברוך-הוא ממיהר להפרע מפפויי טובה על-ידי פפויי טובה.
- ו. מי שכלב נשך אותו, בידוע שקבל לשון הרע, או שספר לשון הרע.

מראה מקומות השלם

- ג. וישבו אתו מכור הסרה וגו' (שמואל ב', ג' כ"ו) עיין רש"י, שהביא דברי רבותינו*,
- סנהדרין מ"פ., סי' צ"ב, מאי בור הסירה, אמר רבי אבא בר כהנא, בור וסירה גרמו לו לאבנר שיהרג.*
- שלא לימד אבנר זכות על דוד, בעת שלקה דוד צפחת המים מראשותיו של שאול (וזה בור - צפחת המים), וכן בעת שכרת דוד כנף מעילו של שאול במערה (וזהו סירה - קוצים וסירים), ואמר לשאול, שמא אחד מבני הצבא נתן לדוד את החנית ואת צפחת המים, וכן אמר לו, שמא כשעברת אצל הקוצים והסירים נכנס אחד מן הקוצים בכנף מעילך וקרעו - וזהו בור וסירה גרמו לו לאבנר שיהרג, כי לא לימד זכות על דוד, בשני המקרים האלה.
- ד. מיונה, ששאלו אותו, מה מלאכתך ומאין תבוא מה ארצך ואי מזה עם אתה (יונה א' ח'). ועיין פירוש רש"י שם, מה מלאכתך, שמא פשעת באומנותך. ומאין תבוא, שמא על אנשי אותו מקום נגזרה גזירה וכו'. ואי מזה עם אתה, שמא עמך חטאו. = מ"מ מוהרנ"ת
- ה. רש"י (במלכים ב', י"ב כ"ב), בשם המדרש בספרי: כתוב, ואלה המתקשרים עליו זכר בן שמעת העמונית ויהוובד בן שמרית המואבית (דברי הימים ב', כ"ד כ"ו), ולמה פירשו הכתוב (מה לי מי היו וממי יצאו אם מבני ישראל או ממואבים), ללמד שנפרע ממנו הקב"ה ע"י אנשים כיוצא בו, יבאו עמונים ומואבים כפויי טובה וכו' ויפרע מיואש שכפה בטובתו של יהודע והרג את זכריהו בנו וכו' = מ"מ מוהרנ"ת
- ו. רש"י בדברי הימים ב', כ"ד כ"ו ד"ה המואבית וכו', כנ"ל.
- לכלב תשלכון אתו, לא תשא שמע שוא וגו' (שמות כ"ב ל', כ"ג א') = מ"מ מוהרנ"ת

עצה

- א. אל תשאַל עצה אלא מפי שיודע סתרי תורה.
- ב. טוב לשאל עצה מזקנים.
- ג. הנותן לחברו, עצה שאינה הוגנת לו, על-ידי זה נופלים לו מחשבות עבודה זרה.
- ד. מי שהוא בעל מחשבות רעות, אל תקח עצה ממנו.

מראה מקומות השלם

פסחים קי"ח., סי' נ"ח, מובן שם. ואמר רב ששת משום ר"א בן עזריה, כל המספר לשון הרע וכל המקבל לשון הרע וכו', ראוי להשליכו לכלבים שנאמר, לכלב תשלכון אתו. וכתוב בתריה, לא תשא שמע שוא - קרי ביה, לא תשא. וקרי ביה, לא תשיא.

עצה

- א. שר חמשים ונשוא פנים ויועץ וחכם חרשים ונבון לחש (ישעיה ג'ג') = מ"מ מוהרנ"ת
הרי אין "יועץ" אלא מי שהוא חכם חרשים ונבון לחש - יודע סתרי תורה.
חגינה י"ג., אמר רבי אמי, אין מוסרין סתרי תורה אלא למי שיש בו חמשה דברים, שר חמשים, ונשוא פנים, ויועץ וחכם חרשים, ונבון לחש. = מ"מ מהר"צ
הרי מי שיש בו סתרי תורה, הוא היועץ, ולו נאה ולו יאה להשיא עצה ותושיה.
- ב. ועצה מזקנים (יחזקאל ז"ב"ז) = מ"מ מוהרנ"ת
ויועץ המלך רחבעם את הזקנים ונו' (מלכים א', י"ב"ז)*
באור - עיי"ש בכל הפרק, כי רחבעם לא קבל את עצת הזקנים אלא עצת הילדים, וע"כ גרם לחלוקת מלכות בית דוד, ויפשעו ישראל בבית דוד עד היום הזה (פסוק י"ט).
- ג. החשבים און והיעצים עצת רע ונו' (יחזקאל י"א"ב')
באור - החשבים און, בעלי מחשבות ע"ז, באו לזה ע"י, והיעצים עצת רע - מתן עצה שאינה הוגנת לו.
- ד. חשב על ה' רעה יעץ בליעל (נחום א"י"א)
באור - חשב על ה' רעה, בעל מחשבות רעות, יעץ בליעל הוא, ואל תקח ממנו עצה.
וכלי כליו רעים הוא זמות יעץ ונו' (ישעיה ל"ב"ז)
באור - וכלי כליו רעים, אם בעל מחשבות רעות הוא, הוא זמות יעץ - מחשבות רשע הוא מייעץ.

- ה. על-ידי שאתה נוטל עצה מהרב, על-ידי זה תזכה לישועה.
 ו. פְּשֹׁאֶתָהּ רוּאָה, שְׂרַעֲיָךְ אֵינָם עֹזְרִים לָךְ, בְּיָדוּעַ שְׂאִין שׁוֹם עֵצָה מוֹעִיל לָךְ.
 ז. פְּשֹׁאֶתָהּ עֹזֵר לְבְנֵי-יִשְׂרָאֵל, יוֹעִיל לָךְ עֵצָה.
 ח. הָעֵצָה הַיָּא מְסַגֵּלֶת יוֹתֵר בְּשָׂדָה.
 ט. הַהוֹלֵךְ אַחֵר עֵצַת אִשְׁתּוֹ, נוֹפֵל בְּגִיהָנָם.
 י. אֵל תִּשְׁאֵל עֵצָה אֶלָּא מֵאִישׁ וְלֹא מֵאִשָּׁה.

מראה מקומות השלם

- סנהדרין כ"ז, רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום (משלי י"ט-כ"א), עצה שיש בה דבר ה' היא תקום לעולם = מ"מ מהר"צ
 הרי עצת בעל מחשבות רעות, שאין בה דבר ה', לא תקום, וע"כ אל תקח ממנו עצה.
 ה. ותשועה ברב יועץ (ברכ כתיב) (משלי י"א-י"ד). = מ"מ מוהרנ"ת
 ועיין בליקוטי מוהר"ן סי' קמ"ג, מעלת המקבל עצה מחכמי הדור וכו' גם כתיב, ותשועה ברב יועץ, והצדיק נקרא רב, כמשרו"ל (תענית ט'). משה, אידי דנפיש (דאלים) זכותיה, כרבים דמי וכו' = מ"מ מוהרנ"ת
 ו. האם אין עזרתי בי ותשיה נדחה ממני (איוב ו'-י"ג) = מ"מ מוהרנ"ת
 באור - האם אין עזרתי בי, אם הרעים אינם בעזרתי (עיי"ש ברש"י), ותשיה נדחה ממני - הרי אין שום עצה מועילה לי.
 ז. האם אין עזרתי בי וגו', (כנ"ל)
 באור - הרי אם יש עזרתי בי, והיינו, אני עוזר לבני ישראל, יש תושיה - יועיל לי עצה.
 ח. ברכות ח':, סי' מ"ד, תניא, אמר רבי עקיבא וכו' וכשיועצין אין יועצין אלא בשדה וכו'*.
 ט. ב"מ נ"ט, סי' י"ד, ואמר רב, כל ההולך אחר עצת אשתו נופל בגיהנם וכו'*.
 י. עיין ליקו"א סי' ס"א סעיף ד'. ועי"ז אין לו עצה שלימה וכו' ונעשה לבו מטונף כמו בית הכסא, שהוא מקום עצת נשים כמאמר רב עיליש (גיטין מה). נשי כל מילי מסדרין בבית הכסא, ששם כל עצתם. = מ"מ הר"ר נתן צבי קעניג

עזות

- א. מי שיש בו עזות, בידוע שעבר עברה להכעים.
 ב. עזות בא על-ידי פעם.
 ג. על-ידי עזות לא יקבל מוסר.
 ד. על-ידי עזות נעשה אפיר-לב, גם בידוע שעדין לא תקן פשעי אביו.
 ה. מי שיש לו עזות, תקונו - שיניח תפלין, שהיו על ראש צדיק.

מראה מקומות השלם

עזות

- א. ומעלליהם אל ה' למרות עני כבודו הכרת פניהם ענתה כם וגו' (ישעיה ג' ח', ט')*
 עיין רש"י, כי לשונם ומעלליהם אל ה', לנגדו להכעיסו. למרות עני כבודו, להקניט לפני כבודו. הכרת פניהם, וכו', ניכרים הם בעזות פניהם. הרי עזות סימן לעבירה להכעיס.
 ב. חמה אפו ועוון מלחמה וגו' (ישעיה מ"ב כ"ה)
 באור - חמה אפו, וע"י הכעס, ועוון מלחמה - בא העזות.
 העז איש רשע בפניו וגו' (משלי כ"א כ"ט). עיין רש"י, הרשע מראה עזותו כשעת כעסו, בפניו, מלשון אף, עכ"ל.
 הרי בשעת הכעס, בא ונראה העזות.
 ג. מאנו קחת מוסר חוקו פניהם מסלע וגו' (ירמיה ה' ג')
 באור - מאנו קחת מוסר, הרי זה בגלל, חוקו פניהם מסלע - העזות.
 ובית ישראל לא יאבו לשמע אליך וגו' כי כל בית ישראל חזקו מצח וגו' (יחזקאל ג' ז')
 הרי בגלל עזות מצח לא יאבו לשמע.
 ד. ואבותם פשעו כי עד עצם היום הזה והבנים קשי פנים וחזקי לב וגו' (יחזקאל ב' ג', ד')
 באור - ואבותם פשעו וגו', עדיין לא תקנו פשעי אבותם, בגלל, והבנים קשי פנים - כי הבנים עזי פנים, וחזקי לב - וע"י העזות נעשו אבירי לב.
 ה. זבחים פ"ח, סי' כ"ב, ציץ מכפר על עזות פנים וכו'.

- ו. כְּשֶׁרָשַׁע מִעַז בְּפָנָי יִשְׂרָאֵל, אֵינִי זֶה אֶלָּא כְּדֵי שֶׁהַיִּשְׂרָאֵל יִפְשָׁפֵשׂ בְּמַעֲשָׂיו.
- ז. מִי שֵׁישׁ לוֹ עֲזוֹת, בְּיָדוֹעַ שְׂאִינוֹ מִסְתַּפֵּק בְּמָה שֵׁישׁ לוֹ.
- ח. הַתּוֹרָה הִיא תִקּוּן לְעֲזוֹת.
- ט. עַל־יְדֵי עֲזוֹת גְּשָׁמִים נִעְצָרִים, וּבִידוֹעַ שְׂנַכְשֵׁל בְּעֵבְרָה, וְסוֹפוֹ שְׂיִכְשֵׁל בְּעֵבְרָה, וּמִתָּר לְקָרוֹתוֹ רָשָׁע, וּמִתָּר לְשִׁנְאוֹתוֹ, וְהוּא אֶחָד מִתַּקְעֵ"ד [מִהַתְּשַׁע מֵאוֹת שְׁבַעִים וְאַרְבָּעָה] דוֹרוֹת.

מראה מקומות השלם

- ועיין בשבת י"ב., סי' ו', דאמר רבה בר רב הונא, חייב אדם למשמש בתפילין כל שעה ושעה, ק"ו מציין וכו' רמז פירוש - הרי קל וחומר הוא תפילין מציין, ואם הציין שהיה על מצח הכהן גדול מכפר על עזות, הרי קר"ח הוא שתפילין של צדיק מכפר על עזות, וע"כ תיקונו שיניח תפילין שהיו על ראש הצדיק.
- ו. העז איש רשע בפניו וישר הוא יבין דרכו (משלי כ"א-כ"ט) = מ"מ מוהרנ"ת באור - הקרי הוא: יבין, והכתיב הוא: יבין. ושניהם, משמעות אחת היא. והיינו, העז איש רשע בפניו וישר הוא - כשמעיו הרשע בפני הישר, יבין-יבין דרכו - יבין הישר לפשפש במעשיו ולהכין דרכו.
  - ז. הנה עפלה לא ישרה נפשו בו ונו' (חבקוק ב'ד'). עיין רש"י ד"ה הנה עפלה, נפש שלו תמיד היא בכעס ובתאוה שואף לבלוע ולא שבע. עופלה, לשון עזות.
  - ח. ביצה כ"ה:, סי' ו', תנא משמיה דר"מ, מפני מה נתנה תורה לישראל, מפני שהן עזין וכו' = מ"מ מוהרנ"ת* הרי התורה היא תיקון לעזות, עיי"ש ברש"י, שהיא מכנעת לבם.
  - ט. תענית ז', סי' י"ז, אמר רב סלא אמר רב המנונא, אין הגשמים נעצרין אלא בשביל עזי פנים וכו' ואמר רב סלא אמר רב המנונא, כל אדם שיש לו עזות פנים, סוף נכשל בעבירה וכו' רב נחמן אמר, בידוע שנכשל בעבירה וכו' אמר רבה בר רב הונא, כל אדם שיש לו עזות פנים מותר לקרותו רשע וכו' רב נחמן בר יצחק אמר, מותר לשנאותו וכו'*
- ועיין חגיגה י"ג:, סי' י', אשר קמטו ולא עת נהר יוצק יסודם (איוב כ"ב-ט"ז) תניא, אמר רבי שמעון החסיד, אלו תשע מאות ושבעים וארבעה דורות שקומטו להבראות קודם שנברא העולם ולא נבראו. עמד הקב"ה ושתלן בכל דור ודור, והן הן עזי פנים שכדור.*

י. חֲצֵפָה אָפְלוּ כָּל־פִּי שְׁמַיָּא מְהֵינִי, וְהוּא מְלָכוּתָא בְּלֹא תַנְא.

חלק שני

- א. בְּשֵׁרוּאֵין שְׁהַעוֹלָם מְעִיזִין פְּנִיָּהֶם כְּנֶגֶד הַתְּלַמִּיד־חֲכָם, יִדְעוּ שְׁבֹדָאֵי מְלַחְמוֹת גְּדוֹלוֹת יִתְעוֹרְרוּ עַל מְדִינָה הַזֹּאת.
- ב. כָּאֵב הָרֵאשׁ בָּא עַל שְׁמַעוּ פְּנֵיו כְּנֶגֶד זֶרַע דְּדוֹד הַמְּלָךְ.

מראה מקומות השלם

- י. סנהדרין ק"ה., סי' רי"ט, א"ר נחמן, חוצפא, אפי' כלפי שמיא מהני וכו' אמר רב ששת, חוצפא, מלכותא בלא תאגא היא וכו'

חלק שני

- א. מד"ר תולדות פר' ס"ה סי' כ', ד"א, הקל קול יעקב והידים ידי עשו (בראשית כ"זכ"ב), א"ר ברכיה, בשעה שיעקב מרכין בקולו ידי עשו שולטות דכתיב, וילונו כל עדת בני ישראל על משה וגו' (שמות מ"ז"ב), וילן העם על משה וגו' (שמות י"ז"ג), ויבא עמלק וילחם עם ישראל וגו' (שם, פסוק ח') וכו'.
- הרי בגלל תלונתם על משה ואהרן (והיינו, בשעה שיעקב מרכין בקולו), בא עמלק להלחם בישראל (והיינו, ידי עשו שולטות).
- ושם, להלן במדרש, ולא עצר כח ירבעם עוד בימי אביהו ויגפהו ה' וימת (דברי הימים ב', י"ג"ב). א"ר שמואל בר נחמן, מה את סבור שירבעם ניגף, והלא לא ניגף אלא אביה. ולמה ניגף, וכו' ר' יוחנן אמר, על שבזה לאחיה השילוני שנאמר, ויקבצו עליו אנשים רקים בני בליעל וגו' (שם, פסוק ז').
- הרי אביה ניגף במלחמה נגד ירבעם בגלל שהעז פניו כנגד אחיה השילוני.
- ב. מד"ר ויגש פר' צ"ד סי' ט', ותאמר האשה אל יואב הנה ראשו משלך אליך וגו' (שמואל ב' כ"ב"א). מנא ידעה, אלא אמרה, כל דמחציף אפיה במלכות בית דוד, מרים הוא ראשיה מלעיל וכו'. עיין מתנות כהונה. מורים הוא מעליו מן השמים וכו' רמו
- פירוש - הרי למעוז פניו במלכות בית דוד, נטפלים מן השמים לראשו. ומרמו בזה, וכלול בזה, כל זרע דוד המלך. וגם כלול בזה, כאבי הראש, כי גם זה בכלל נטפלים מן השמים לראשו.

פחד

- א. בְּשִׁעָה שָׁבָא פֶּחַד עַל רָשָׁע, בְּיָדוּעַ שְׁבִזָּה הַשְּׁעָה הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-
הוא נותן לצדיק תאוותו.
ב. עַל-יְדֵי פֶּחַד בָּא מְכַשׁוֹל.
ג. עַל-יְדֵי בְּטָחוֹן תִּנְצֵל מִפֶּחַד.
ד. סְגָלָה לְבַטֵּל אֶת הַפֶּחַד, לְזִכֹּר אֲבֵרָהּם אָבִינוּ.
ה. בְּצַדְקָה תִּבְטֵל אֶת הַפֶּחַד.
ו. סְגָלָה לְבַטֵּל אֶת הַפֶּחַד, שֶׁתֹּאמֶר ה' צְבָאוֹת.

מראה מקומות השלם

פחד

- א. מְגוּרַת רָשָׁע הִיא תְּבוֹאֲנוּ וְתֹאוֹת צַדִּיקִים יִתֵּן (משלי י"ב"ד)
כאור - מְגוּרַת רָשָׁע הִיא תְּבוֹאֲנוּ, בְּשִׁעָה שָׁבָא פֶּחַד עַל רָשָׁע, וְתֹאוֹת צַדִּיקִים יִתֵּן - בִּידוּעַ הוּא,
שְׁבִשְׁעָה זֶה הַקִּבְ"ה נֹתֵן לְצַדִּיק תֹּאוֹתוֹ.
ב. חֲרַדַּת אָדָם יִתֵּן מוֹקֵשׁ וּגְו' (משלי כ"ט"כ"ה)
ג. הִנֵּה אֵל יִשׁוּעָתִי אֲבַטַח וְלֹא אֶפְחַד וּגְו' (ישעיה י"ב"ב') = מ"מ מוֹתֵרֵנִי ת
ד. וְאַתָּה יִשְׂרָאֵל עַבְדֵי וּגְו' זֶרַע אֲבֵרָהּם אֵהְיֵי וּגְו' אֵל תִּירָא וּגְו' (ישעיה מ"א"ח',
י') רִמְזוּ קִצֵּת
פירוש - וְאַתָּה יִשְׂרָאֵל וּגְו' זֶרַע אֲבֵרָהּם וּגְו' - תִּזְכּוּר כִּי מִזֶּרַע אֲבֵרָהּם אַתָּה, וְעִי"ז שֶׁתִּזְכּוּר אֶת
אֲבֵרָהּם אֲבִינוּ, אֵל תִּירָא וּגְו' - וְעַל כֵּן אֵל תִּפְחַד.
וְגַם כִּי הוּא הִרְאֵשׁוֹן שֶׁנֹּאמַר בּוֹ אֵל תִּירָא
כְּדַכְתִּיב, הִיָּה דְבַר ה' אֵל אֲבֵרָם בְּמַחֲזָה לְאֹמֶר אֵל תִּירָא אֲבֵרָם וּגְו' (בראשית ט"ו"א). וְע"כ
סְגוּלָּה לְבַטֵּל אֶת הַפֶּחַד, לְהַזְכִּיר אֶת שְׁמוֹ.
ה. אֵל תִּירָא וּגְו' אֵף תִּמְכַתֵּךְ בִּימִין צַדִּיקִי (שם, כנ"ל פסוק י')
פירוש - אֵל תִּירָא וּגְו' - אֵל תִּפְחַד, אֵף תִּמְכַתֵּךְ בִּימִין צַדִּיקִי - זֶה בְּזִכּוֹת הַצַּדִּיקָה.
בְּצַדְקָה תִּבְנוּנֵי רַחֲמֵי מַעֲשֵׂק כִּי לֹא תִירָאִי וּגְו' (ישעיה נ"ד"ד)
כאור - בְּצַדְקָה תִּבְנוּנֵי וּגְו', כִּי - לְמַעַן, לֹא תִירָאִי.
ו. וְגֵאלוּ ה' צְבָאוֹת וּגְו' אֵל תִּפְחַדוּ וּגְו' (ישעיה מ"ד"ו, ח')
פירוש - וְגֵאלוּ, גֵּאלוּתוֹ הִיא לֹמַר, ה' צְבָאוֹת, וְעִי"ז, אֵל תִּפְחַדוּ וּגְו'.
וְאַתָּה מוֹרְאוֹ לֹא תִירָאוּ וּגְו' אֵת ה' צְבָאוֹת אֶתְּוֹ תִקְרִישׁוּ וְהוּא מוֹרְאֲכֶם וּגְו'
(ישעיה ח"י"ב, י"ג)

- ז. על־ידי הפחד נתפטר הנאווה.
- ח. פחד מכחיש פחו של אדם.
- ט. פרדעת אין לו להתפחד מפני קול בעלמא.
- י. מאן דמבעת, אף־על־גב דאיהו לא חזי מזלה חזי, ותקנתו, ידלג מדכותה ארבע גרמידי או ליקרי קריאת־שמע או יאמר עזי דבי טפחא וכו'.

מראה מקומות השלם

באור - ואת מוראו לא תיראו וגו', בכדי שלא יהיה לכם פחד, את ה' צבאות אתו תקדישו - תאמר ותקדישו בפיכם את ה' צבאות, והוא מוראכם וגו' - כי עיזו הוא יהיה מוראכם ופחדכם, ובוה יבוטל כל פחד אחר.

ה' צבאות - יגן עליהם וגו' (זכריה ט"ז)

באור - ה' צבאות - אמירת ה' צבאות, יגן עליהם וגו' - שלא יהיה להם שום פחד.

ולא פחדתי אליך נאם ה' אלהים צבאות (ירמיה ב"י"ט)

באור - ולא פחדתי אליך, אין לי פחד, נאם ה' א' צבאות - ע"י אמירת ה' א' צבאות.

ז. ונבה להם ויראה להם וגו' (יחזקאל א"י"ח)

באור - ונבה להם - אם יש להם גאווה, אזי התיקון הוא, ויראה להם - והפחד שלהם יבטל גאותם.

מפני פחד ה' וגו' עיני גבהות אדם שפל ושח רום וגו' (ישעיה ב"י, י"א)

וסלעו ממגור יעבור וגו' (ישעיה ל"א"ט)

באור - וסלעו - חזקו וגאותו, ממגור יעבור - ע"י הפחד יעבור ולא יתקיים.

ח. גיפין ע', סי' מ"ז, שלשה דברים מכחישים כחו של אדם. ואלו הן: פחד וכו'*

כבא בתרא י'. תניא, ר"י אומר, וכו' גוף קשה פחד שוברו וכו' = מ"מ מהר"צ

גיפין ע'. וכנ"ל = מ"מ מהר"צ

ט. קידושין כ"ד, סי' נ', א"ל, שאני אדם דכיון דבר דעת הוא איהו מבעית נפשיה

וכו' עיין בונה, אדם בר דעת אין לו להתבהל מקול בעלמא וכו'.

י. מגילה ג', וראיתי אני דניאל לבדי את המראה והאנשים אשר היו עמי לא ראו את

המראה אבל חרדה גדלה נפלה עליהם ויברחו בהחבא (דניאל י"ז) וכו' וכי

מאחר דלא חזו מ"ט איבעיתו, אע"ג דאינהו לא חזו מזלייהו חזו. אמר רבינא,

שמע מינה, האי מאן דמיבעית אע"ג דאיהו לא חזי מזליה חזי. מאי תקנתיה, לקרי

ק"ש. ואי קאים במקום הטנופת, לינשוף מדוכתיה ארבע גרמידי. ואי לא, לימא

הכי, עיזא דבי טבחי שמינא מינאי = מ"מ מוהרנ"ת

- יא. מי שיש לו פחדים, יזמר זמר של שמחה.
 יב. על-ידי שתציר שם אלקים לנגד עיניך, ילכו הפחדים ממך.
 יג. מי שאוכל ממון ישראל, פחדים באין עליו.
 יד. מי שאינו נזהר בברכת הנהנין תחלה וסוף, פחדים באים עליו.
 טו. על-ידי בפתחון לא יהיה לך פחד.
 טז. הושענות חבוטים מסגלים לבטל הפחד.

מראה מקומות השלם

סנהדרין צ"ד., סי' קמ"ח. כנ"ל.

מגילה ג'. = מ"מ מהר"צ

- יא. אתה סתר לי מצר תצרני רני פלט תסובבני סלה (תהלים ל"ב"ז). עיין רש"י, אתה סתר לי, להסתר בצלך מפני פחד אויב. רני פלט, רנה של הצלה. רמז קצת* פירוש - אתה סתר לי וגו', בצלך אסתר מפני הפחד, בזכות, רני פלט תסובבני - זמר של שמחה יסובבני, והוא הצלתי.
- יב. אין פחד אלהים לנגד עיניו (תהלים ל"ב"ב) רמז רחוק פירוש - אין פחד, הפחד ילך ממך, אלהים לנגד עיניו - ע"י שתציר שם אלהים לנגד עיניך. אלהים לא קראו שם פחדו פחד וגו' (תהלים נ"ג"ה, ו') באור - אלהים לא קראו, את שם אלהים לא ציירו לנגד עיניהם, ועל כן, שם פחדו פחד.
- יג. אכלי עמי אכלו לחם וגו' שם פחדו פחד (תהלים נ"ג"ה, ו') באור - אכלי עמי אכלו וגו', אכלו ממון ישראל, ועל כן, שם פחדו פחד.
- יד. אכלי עמי אכלו לחם אלהים לא קראו שם פחדו פחד וגו' (שם, כנ"ל) באור - אכלו לחם אלהים לא קראו, לא ברכו ברכת הנהנין תחלה וסוף, ועל כן, שם פחדו פחד וגו'.
- טו. יום אירא אני אליך אכטח (תהלים נ"ד) וכמוהו רבים. הנה אל ישועתי אכטח ולא אפחד וגו' (ישעיה י"ב"ב)
- טז. סלו לרכב בערבות ביה שמו ועלוזו לפניו (תהלים ס"ח"ה). סלו לרכב בערבות (בחינת הושענות של ערבות), עי"ז אע"פ שביה שמו, בחינת יראה עיין רש"י, אעפ"כ, ועלוזו לפניו. וכעין שפירש רש"י על, וגילו ברעדה. רמז רחוק
- באור - עם העבודה ביראה של ההושענות, אעפ"כ, ועלוזו לפניו - תבואו לגילה ושמחה, ויבטל הפחד, וכעין שפירש רש"י על הפסוק, וגילו ברעדה (תהלים ב"י"א), כשתבוא אותה רעדה וכו' תגילו ותשמחו אם עכרתם את ה', עכ"ל.
- הנה אל ישועתי אכטח ולא אפחד וגו' (ישעיה י"ב"ב)

- יז. מי שְׁשׁוֹמֵעַ וְאֶצִּית לְדִין תּוֹרָה, נִצּוֹל מִפַּחַד.
- יח. שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וָעֶשֶׂר טְבִילוֹת מְבַטְּלִין הַפַּחַד. גַּם יִתֵּן מִתְּנָה לְצַדִּיק.
- יט. עַל-יְדֵי אִמַּת הָאָדָם נִצּוֹל מִפַּחַד בְּלִילוֹת.
- כ. עַל-יְדֵי עֲנָוָה לֹא יִהְיֶה לֶךְ פַּחַד.
- כא. בֵּית שֵׁישׁ בּוֹ פַּחַד, בְּיָדוּעַ שֵׁישׁ בּוֹ חֶלֶק לְסִטְרָא-אַחְרָא.
- כב. כְּשֵׁישׁ אֵיזָה פַּחַד, וְאַחֲרֵיכֵן בָּא שְׂרָפָה, בְּיָדוּעַ שְׂתִתְבַּטֵּל הַפַּחַד.
- כג. פַּחַד בָּא עַל-יְדֵי חֲנוּפָה.

מראה מקומות השלם

- ביאור - ישועתי מלשון הושענות, וע"י ההושענות לא אפחד.
- יז. השמעת דין ארץ יראה ושקמה (תהלים ע"ו"ט) רמו פירוש - השמעת דין, אם שמעת וקיימת דין תורה, ארץ יראה ושקמה - ונשקט וסר הפחד.
- יח. יוכלו שי למורא (תהלים ע"ו"ב) פירוש - יוכלו שי, יטבלו ש"י טבילות, למורא - לביטול הפחד. ומתנה לצדיק, למורא - לביטול הפחד.
- יט. צנה וסחרה אמתו לא תירא מפחד לילה וגו' (תהלים צ"א"ד, ה') פירוש - צנה וסחרה אמתו, ע"י האמת שמסכיבו, לא תירא וגו' - ניצול הוא מפחד בלילות.
- כ. והטמן בעפר מפני פחד וגו' (ישעיה ב"י) באור - והטמן בעפר [בחינת ענוה], מפני הפחד - למען מניעת הפחד וביטולו.
- כא. בתיהם שלום מפחד וגו' (איוב כ"א"ט). עיין רש"י, שלא היו מזיקין שולטין בהן. הרי בית שיש בו פחד, בידוע שיש בו חלק לסטרא אחרא.
- כב. פחדו בציון וגו' מי יגור לנו אש אוכלה וגו' (ישעיה ל"ג"ד) פירוש - פחדו בציון וגו', מי יגור לנו - אל לנו לפחד, כי, אש אוכלה - השריפה יבטל את הפחד.
- יבעתהו וגו' כמלך עתיד לכידור (איוב ט"ו"ב"ד). עיין רש"י ד"ה כמלך וכו' כאותו המלך שהוא עתיד ליקוד באש וכו'. פירוש - יבעתהו וגו', אם יפחידהו, כמלך עתיד לכידור - תבוא השריפה, בידוע הוא שיבוטל הפחד.
- כג. אחזה רעדה חנפים וגו' (ישעיה ל"ג"ד) = מ"מ מוהרנ"ת באור - עצם החנופה היא שגרמה לו לאחיות הפחד בו.

- כד. כְּשִׁישְׂרָאֵל בְּאַחַדוֹת, הָאֲמוֹת מִתְּפַחְדִּין מֵהֶם.
- כה. כְּשִׁשׁוֹכְחִים אֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וְאִינֶם נִשְׁעָנִים עָלָיו, עַל־יְדֵי זֶה מִתְּפַחְדִּים מֵאֲמוֹת.
- כו. עַל־יְדֵי דְאָגָה בָּא פֶּחַד.
- כז. עַל־יְדֵי פֶּחַד בָּא כּוֹזְבִים.
- כח. אוֹר הַנֵּר – סִגְלָה לְפֶחַד.
- כט. עַל־יְדֵי הַתְּפָאָרוֹת בְּעִשְׂרוֹת בָּא פֶּחַד.
- ל. פֶּחַד בָּא עַל־יְדֵי כַּעַס.
- לא. עַל־יְדֵי דְאָגָה וּפֶחַד נַעֲשֶׂה הַלֵּב אָטוּם.
- לב. עַל־יְדֵי לְמוֹד תּוֹרָה עַל הַשְּׁלָחַן בְּשַׁעַת סְעוּדָה נִצּוֹל מִפֶּחַד.

מראה מקומות השלם

- כד. יתקבצו כלם יעמדו יפחדו יבשו יחד (ישעיה מ"ד"א) רמז רחוק פירוש – יתקבצו כלם יעמדו, אם כל ישראל כלם יתקבצו ויעמדו יחד באחדות, יפחדו יבשו יחד – כל האומות יחד יבשו ויפחדו מהם.
- כה. ותשכח ה' עשך וגו' ותפחד תמיד וגו' (ישעיה נ"א"ג), עיין רש"י, ותשכח ה' עשך, ולא נשענת עליו.
- כו. ואת מי דאגת ותיראי כי תכוזי וגו' (ישעיה נ"ז"א)
- כז. לדעתי הקלושה, הושמט פה מדברי הרב סעיף כ"ו. ותיראי כי תכוזי (ישעיה נ"ז"א). ולעיל כסעיף כ"ו, הביא הרב רק: ואת מי דאגת ותיראי. והמלים: כי תכוזי, שייך לסעיף זה. וכאורם: ואת מי דאגת, ותיראי – כי באת לפחד, כי תכוזי – וע"י הפחד באת לכוזים. = המבאר
- כח. אז תראי ונהרת ופחד ורחב לבבך וגו' (ישעיה ס"ה')
- כאור – אז תראי ונהרת, אז תראי ע"י אור הנר, ועל ידי זה, ופחד – אם יש לך פחד, ורחב לבבך – יהיה לך הרחבת הלב ויבוטל הפחד ויעלם.
- כט. מה תתהללי וגו' הבטחה באצרתיה וגו' הנני מביא עליך פחד וגו' (ירמיה מ"ט"ד, ה')
- ל. באפו ובחרונו יבהלמו (תהלים ב"ה') רמז פירוש – באפו ובחרונו, על ידי כעסו, יבהלמו – יבא לפחד.
- לא. אני שכבתי ואישנה וגו' (תהלים ג"ו), פירש רש"י, לכי אמום בדאגה ופחד.
- לב. אכלו לחם ה' לא קראו שם פחדו פחד וגו' (תהלים י"ד"ד, ה')

לג. מי שיש לו פחד, הוא סימן שהקדוש ברוך הוא הסתיר פנים ממנו, וסימן שדינין שורין עליו.

לד. מי שאינו מתודה על עוונותיו, מורא בא עליו.

חלק שני

א. כשפא פחד על אדם, ידע שבא פן גילו לאיזהו צרה.

ב. לפעמים אדם מתפחד קדם שבא עליו איזהו טוב.

ג. מי שבורה מן הצרה, הוא פקח.

מראה מקומות השלם

באור - אכלו לחם, בשעת הסעודה, ה' לא קראו - לא למדו תורה, שם פחדו פחד. הרי אם ילמד תורה בשעת הסעודה, ינצל מפחד.

לג. ממי אפחד וגו' אל תסתר פניך וגו' אל תבאף וגו' (תהלים כ"ד א', מ"ו)
באור - ממי אפחד וגו' אל תסתר פניך וגו' - אל תסתיר פניך ממני ואין לי ממי לפחד, אל תבאף וגו' - ואין דינין שורין עלי.

הסתרת פניך הייתי נבהל (תהלים ל"ח)

באור - הסתרת פניך, ועל כן, הייתי נבהל. הרי הפחד, סימן להסתרת פנים של הקב"ה ממנו.

לד. כי החרשתי וגו' כי יומם ולילה תכבד עלי ידך וגו' (תהלים ל"ב ג', ד')
פירש רש"י ד"ה כי החרשתי, כאשר החרשתי מלהתודות על פשעי לפניך. וכד"ה כי יומם ולילה, היה כבד עלי מורא ידך וגזרותיך.

חלק שני

א. מד"ר וירא פר' מ"ח סי' ו', פחדו בציון חטאים וגו' (ישעיה ל"ג י"ד), אמר רבי ירמיה בן אלעזר, משל לשני תינוקות שברחו מבית הספר היה זה לוקה וזה מירדת. רמו

ב. שם, אר"י בר רבי סימון, לארכיליסטוס שמרד במלך. אמר המלך, כל מי שהוא תופשו, אני נותן לו פרוקופי (שכר טוב וכבוד). עמד אחד ותפשו וכו' והיה זה מתפחד וזה מתפחד. זה מתפחד לומר איזו פרוקופי המלך נותן לי וזה מתפחד ואומר אי זה דין המלך דן אותי. כך לעתיד לבא, ישראל מתפחדים ועובדי כוכבים מתפחדים. ישראל מתפחדים, ופחדו אל ה' ואל טובו באחרית הימים (הושע ג"ה) וכו'

ג. מד"ר שמות פר' א' סי' ל"א, ויברח משה מפני פרעה וגו' (שמות ב' ט"ו),

- ד. בְּלִילָה שְׁיֵשׁ לָךְ פַּחַד בְּשַׁעַת שְׁנָה, אֵל תִּלְךָ בְּדַרְךְ בַּיּוֹם.
ה. כְּשֶׁאָדָם נוֹטֵה לְמוֹת, אֶפְלוּ כְּשֶׁעֲדִין בְּקוֹה־הַבְּרִיאָה וְאִינוּ יוֹדְעַ שְׁדִינוּ
לְמִיתָה, אֶף־עַל־פִּי־כֵן הוּא מֵת־פַּחַד וְאוֹמֵר בְּפִיו שְׁיָמוּת.

פְּדִיּוֹן שְׁבוּיִים

- א. עַל־יְדֵי גְבָהוֹת הַלֵּב נוֹפֵל לְתַפְיָסָה.
ב. דְּמוּדָה לְנִכְרִים נוֹפֵל בִּידֵיהוֹן, אֲלֵא כָּל דְּבָרֵיהֶם תִּסְתֹּר.

מראה מקומות השלם

- א"ר ינאי, וכי אפשר לבשר ודם לברוח מפני המלכות וכו' ומי עשה עצמך פקח
שתברח, הלא אנכי ה' וכו'.
ד. עיין דרך ה' חלק שני.
מד"ר ויצא פר' ס"ח סי' א'. הובא שם שני הפסוקים: אז תלך לבטח בדרך
וגו' אם תשכב לא תפחד וגו' (משלי ג' כ"ג, כ"ד).
באור - דרשו שם שני הפסוקים בענין אחד. וגם לפי השגת רבינו"ל נדרשים יחד. והיינו, אז
חלך לבטח בדרך - מתי תוכל ללכת לבטח בדרך, אם תשכב לא תפחד - אם לא יהיה לך
בלילה פחד בשעת שינה.
ה. מד"ר ויחי פר' צ"ו סי' ב', הכל יודעים ואומדין בפיהם שהן מתים וכו' אימתי
בשעה שנמה למוות.

פְּדִיּוֹן שְׁבוּיִים

- א. מגילה י"ג, סי' י"ו, וא"ר אלעזר, כשהקב"ה פוסק לו גדולה לאדם פוסק לו
ולבניו וכו' שנאמר, וישיבם לנצח ויגבהו (איוב ל"ז). ואם הגים דעתו הקב"ה
משפילו שנאמר, ואם אסורים בזקים וגו' (שם, פסוק ח').
באור - לפי דרשת סמיכות הפסוקים, הרי מידריש הפסוק, ואם אסורים בזקים, פשומו כמשמעו,
ויגבהו - אם הגים דעתו (גבהות הלב), ואם אסורים בזקים - הרי הקב"ה משפילו ונופל
לתפיסה (אסור בזקים - אסור בשלשלאות התפיסה) וכו'.
ב. ב"ב צ"א, סי' פ"ב, ואמר ר' יוחנן, נהירנא כד הוו אמרין בי מדרשא, דמודי
להון נפיל בידיהון וכו'. ועיין רש"י, דמודי להון, לעובדי כוכבים, מתרצה להן כמה
שאומרים, נפיל בידיהון, אלא כל דבריהן יסתור.*

- ג. האומר דבר בשם אומרו, מביא גאלה לעולם.
- ד. על-ידי פדיון שבויים נתקבץ נדחיו של הפודה.
- ה. מי שאינו יוצא מביתו חשוב, בתפיסה.
- ו. בעוון משכב-זכר נתפס בתפיסה.
- ז. מי שמרחם על השבויים, הקדוש-ברוך-הוא מצילו ממיתה.
- ח. מי שהוא בתפיסה, בידוע שגם נשמתו למעלה בתפיסה.
- ט. מי שבא לצדיק ושואל את הצדיק עצה ומפר עצתו אחר-כך, על-ידי זה נתפס בתפיסה.

מראה מקומות השלם

- ג. מגילה ט"ו, סי' כ"ד, ואמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא, כל האומר דבר בשם אומרו, מביא גאולה לעולם שנאמר, ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי (אסתר ב'כ"ב)*
- ד. מקבץ נדחי ישראל עוד אקבץ עליו לנקבציו (ישעיה נ"ו"ח) רמו פירוש - מקבץ נדחי ישראל, העוסק בפדיון שבויים, עוד אקבץ עליו לנקבציו - אקבץ לנקבציו של הפודה עצמו.
- ה. הסגר בתוך ביתך (יחזקאל ג'כ"ד), עיין רש"י ד"ה הנה נתנו וכו' הוי אסור בביתך כאילו נאסרת בעבותים וכו'.
- ז. לשמע אנקת אסיר לפתח בני תמותה (תהלים ק"ב"א) באור - לשמע אנקת אסיר - השומע אנהת האסיר והשבוי ומרחם עליו, לפתח בני תמותה - הקב"ה מתיר אותו מקשרי ומחבלי המיתה.
- ח. ענו בכבל רגלו ברזל באה נפשו (תהלים ק"ה"ח) רמו פירוש - ענו בכבל רגלו, מי שרגליו אסור בכבלים בתפיסה, בידוע הוא שגם בשמים, ברזל באה נפשו - נפשו ונשמתו בתפיסה.
- ט. ישבי חשך וצלמות אסירי וגו' ועצת עליון נאצו (תהלים ק"ד"י, י"א) באור - ישבי חשך וצלמות אסירי וגו' הנתפסים בתפיסה, זה בא להם ע"י, ועצת עליון נאצו - הפרו עצת הצדיק.
- ועיין ירמיה ל"ח, בענין צדקיהו המלך, ששאל עצת ירמיהו והפר עצתו, ונתפס בידי נבוכדראצר מלך בבל, כדכתיב, ואת עיני צדקיהו עור ויאסרהו בנחשתים לביא אתו בכלה (ירמיה ל"ט"ז)

י. מי שמאכיל לחם לרעבים, הקדוש-ברוך-הוא מציל אותו מבית-האסורים.

יא. מי שלא תקן חטאות נעורים, על-ידי זה פא לבית-האסורים.

יב. מי שהוא רגיל להיות מוהל, או לספק צרכי סעודת ברית-מילה של עני, על-ידי זה נצול מבית-האסורים.

חלק שני

א. על-ידי נאוף נופל לתפיסה או לחלי פאב רגלים. גם תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה, נופל לזה, גם מזיקין שולטין עליו.

מראה מקומות השלם

י. נתן לחם לרעבים ה' מתיר אסורים (תהלים קמ"ז) = מ"מ מוהרנ"ת באור - נתן לחם לרעבים, מי שמאכיל לחם לרעבים, ע"ז זוכה, ה' מתיר אסורים - שהקב"ה מצילו מבית האסורים.

יא. ותורישני עונות נעורי ותשם בסד רגלי (איוב י"ג-כ"ו, כ"ז) באור - ותורישני עונות נעורי, ירשתי עונות נעורי ולא תקנתי אותם, על ידי זה, ותשם בסד רגלי - באתי לבית האסורים.

יב. בדם בריתך שלחתי אסיריך מבור (זכריה ט"ז-א) רמז פירוש - בדם בריתך, ע"י חלקך בדם ברית מילה, והיינו, שאתה מוהל או מספק צרכי סעודת ברית מילה של עני, שלחתי אסיריך מבור - נצלת מבית האסורים.

פדות שלח לעמו צוה לעולם בריתו (תהלים קי"א-ט') פירוש - פדות שלח לעמו, פדה אותם משביים, בזכות, צוה לעולם בריתו - ברית מילה. ויזכר להם בריתו וגו' ויתן אותם לרחמים לפני כל שוביהם (תהלים ק"ז-ט"ה, מ"ז)

באור - ויזכר להם בריתו וגו', זכר להם זכות ברית המילה, ויתן אותם לרחמים לפני כל שוביהם - וניצלו מהשבי (ודריש לפני - קודם שיכאו לבית השבי).

חלק שני

א. עיין ניאוף א' חלק שני - צדקה א' חלק שני. מד"ר בראשית פר' א' סי' י"ד, ושמר רגלך מלכד (משלי ג' כ"ו), רבי דוסאי אמר, מן ההוריה. רבי אבהו אמר, מן העבירה. ר' לוי אמר, מן המזיקין. ועיין מתנות כהונה ד"ה מן התוריה, שלא יורה הוראות עד שהגיע לכלל זה, עכ"ל. (סתם עבירה בלשון חז"ל הוא ניאוף) רמז

- ב. סגלת הצדקה לבטל כל אלו הענשים.
- ג. בשביל שאין מבקשין רחמים על חברו, על ידי זה נופל לתפיסה, ותקון לתפיסה, שיפרנס איזהו בעלי חיים.
- ד. על ידי תשמיש המטה בימים שאסורין בתשמיש, על ידי זה נופל לתפיסה.

מראה מקומות השלם

פירוש - וכך הוא ביאור המדרש, לפי השגת רביז"ל: ושמר רגלך - השי"ת ישמור את רגלך מכאבים, מלכד - גם ישמור אותך מהלכד מתפיסה. ואמרו חז"ל, מאיזה מעשה רע צריך הוא להשמר, שלא יהיה לו כאבי רגלים ולא ילכד בתפיסה. רבי דוסאי אמר, מן ההוריה, והיינו, שלא יורה תלמיד שלא הגיע להוראה. רבי אבהו אמר, מן העבירה, והיינו, מניאוף, כי סתם עבירה - ניאוף הוא. ולפי השגת רביז"ל, הרי מר אמר חדא ומר אמר חדא, ולא פליגי. והא דר' לוי, לא קאי על הא דרבי דוסאי ורבי אבהו, אלא מוסיף הוא עוד עונש על כאבי הרגלים והתפיסה, וד"ל.

- ב. עיין צדקה א' חלק שני. - ניאוף א' חלק שני שם בהמשך המדרש, (רישא דקרא הנ"ל, כי ה' יהיה בכסלך ושמר רגלך מלכד), א"ר אבדימוס, אם נתת מכיסך צדקה הקב"ה הוא משמרך וכו'. עיין מתנות כהונה ד"ה אם נתת מכיסך וכו' קרי ביה, כי ה' יהיה בכיסך, אם תתן צדקה מכיסך לשם ה' וכו' (וכן הוא בירושלמי בהדיא) באור - כי ה' יהיה בכסלך, אם תתן צדקה מכיסך לשם ה', ושמר רגלך מלכד - תשמר מהתפיסה ומכאבי הרגלים, ולא ישלטו עליך המזיקין.

- ג. עיין תפלה א' חלק שני. מד"ר נח פר' ל"ג סי' ג', ויזכר אלהים את נח וגו' (בראשית ח"א), מה זכירה נזכר לו, שזן ופירנס אותם כל י"ב חודש בתיבה. רמו ועיין מד"ר וירא פר' מ"ט סי' ב', שנח ובניו נחבשו בבית האסורים. וכן במד"ר נח פר' ל"ב סי' ח', ויסגר ה' בעדו (בראשית ז' ט"ז), אמר רבי לוי, לשר שקבע וכו' ונמל אוהבו וחבשו בבית האסורין וכו'.

באור - הרי מכל הנ"ל מבואר ומרומז השגת רביז"ל, כי נח נחבש בבית האסורין. והרי ידוע הא דמובא בזהר הק', על נח שלא התפלל ולא בקש רחמים על דורו. וזה כמבואר בסעיף, בשביל שלא מבקש רחמים על חברו נופל לתפיסה. והתיקון לזה, שיפרנס איזהו בעלי חיים, כמבואר במדרש הנ"ל, מה זכירה נזכר לו, שזן ופירנס אותם וכו'.

- ד. מד"ר נח פר' ל"ד סי' ז', רבי יודן ברבי סימון ורבי יוחנן בשם ר' שמואל ב"ר יצחק, נח כיון שנכנס לתיבה נאסרה לו פריה ורביה וכו'. וכן להלן בסי' ח', כל החיה אשר אתך וגו' היצא אתך ושרצו בארץ ופרו ורבו

- ה. כְּשֶׁאֶחָד מִבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל נִתְפָּס בַּתְּפִיסָה, עַל־יְדֵי זֶה לְפִי בְּחִינַתּוֹ נִסְתָּמוּ מַעֲיָנוֹת הַחֻכְמָה מִחֻכְמֵי הַדּוֹר, וְלִהְפֹּךְ כְּשִׁיּוּצָא מִהַתְּפִיסָה.
- ו. לְפַעֲמִים עַל־יְדֵי תְּפִיסָה נִצּוֹל מִכְּלִיּוֹן בָּנִים.
- ז. עַל־יְדֵי לְשׁוֹן הָרַע נִתְפָּס בַּתְּפִיסָה.
- ח. הַשְּׁעָרוֹת שְׁגָדְלִין עַל הָאָדָם וְהַמְּלַבּוּשִׁים שֶׁעַל הָאָדָם בְּשַׁעֲהָ שִׁיּוּשָׁב בַּתְּפִיסָה, שׁוֹרָה עֲלֵיהֶם רוּחַ מְכַעֵר, שְׁעוֹכֵר וּמְבַזֶּה אֶת הָאָדָם.

מראה מקומות השלם

- על הארץ (בראשית ח'י"ז), א"ר יודן, הוצא כתיב, היצא קרי. ושרצו בארץ, ולא בתיבה. ופרו בארץ, ולא בתיבה, וכו'. רמז פירוש - כי דור המבול הטאו בעריות, כדכתיב, כי השחית כל בשר וגו' (בראשית ו'י"ב). וע"כ זה שנחבשו בבית האסורין (בתיבה), כנ"ל בסעיף ג', ונאסרה להם פריה ורביה, מרומז בזה, כי התפיסה היא התיקון לעריות, וע"כ נאסר להם התשמיש, וד"ל. וזה יתכן, כי רמז הוא להשגת רביז"ל, שנופל לתפיסה.
- ו. עיין בנים כ"א חלק שני.
- מד"ר ויצא פר' ע"א סי' א', כי שמע אל אביונים ה' ואת אסיריו לא בזה (תהלים ס"ט"ל"ד), א"ר בנימין בן לוי וכו' ואת אסיריו לא בזה, אלו העקרות שהן אסורות בתוך בתיהן ועלובות וכיון שהקב"ה פוקדן בבנים הן נזקפות וכו' רמז קצת
- פירוש - פקידות העקרות מכנה הכתוב, ואת אסיריו לא בזה. וע"כ מרומז בזה, שלפעמים, על ידי תפיסה, נתעורר רחמי'שמים, וניצול מכליון בנים.
- ז. עיין לשון הרע א' חלק שני.
- מד"ר וארא פר' ז' סי' א', לא היה יוסף ראוי לינתן בבית האסורין אלא י' שנים מפני שהוציא דבה על י' אחיו וכו'.
- עיין מתנות כהונה, מקץ פר' פ"ט סי' ב' ד"ה שתי שנים וכו'. נגד שתי לשונות וכו' ואח"כ מביא המדרש דפרשת וארא הנ"ל.
- ח. מד"ר מקץ פר' פ"ט סי' ט'. וישלח פרעה ויקרא את יוסף וגו' ויגלה ויחלף שמלתיו וגו' (בראשית מ"א"י"ד), לחלוק כבוד למלכות. עיין מתנות כהונה, לפיכך ויגלה ויחלף שמלתיו וכו' רמז רחוק.
- פירוש - וכי מדוע ולמה, בכדי לחלוק כבוד למלכות, היה צריך דוקא לגלח שערותיו ולהחליף שמלותיו, אלא מפני שבשעה שיושב בתפיסה, השערות שגדילין עליו והמלבושים שעליו, שורה עליהם רוח מכוער, שעוכר ומבזה אותו, ואין זה כבוד למלכות לעמוד לפניו כשהוא מכוער ומבוזה.

- ט. השתדלות בפדיון שבויים מסגל להולדה.
 י. מי שעוסק בפדיון שבויים, גדולי הדור נכללים בו על ידי זה.

פְּרִישׁוֹת

חלק שני

- א. אדם המתנהג בפרישות ואחר-כך חוזר מפרישותו, על ידי זה הוא נופל לתאוה נוספת ממה שהיה לו קדם פרישותו.

מראה מקומות השלם

- ט. מד"ר נח פר' ל"א סי' י"ב, ובפר' ל"ד סי' ז', ר' יהודה בר סימון ור' יוחנן בשם ר' שמואל ב"ר יצחק, נח, כיון שנכנסם לתיבה נאסרה לו פריה ורביה וכו' וכיון שיצא התירו וכו' באור – עיין לעין סעיפים ג' וד', נח וכני ביתו נחבשו בבית האסורין (כתיבה). וע"כ הרי יציאתם מהתיבה דומה היא לפדיון שבויים. והלא ביציאתם הותרה להם פריה ורביה. וע"כ מרומז בזה, שפדיון שבויים מסוגל להולדה.
 ועיין מד"ר ויצא פר' ע"א סי' א', ואת אסיריו לא בזה (תהלים ס"ט"ל"ד) אלו העקרות וכו'. כנ"ל, בסעיף ו'.
 באור – כי העקרה יושבת היא בבית האסורין (בביתה). כשהיא נפקדת, נפדית היא משביה. הרי סימן הוא, לפדיון שבויים כסגולה להולדה.
 י. מד"ר נח פר' ל"ד סי' א', וידבר אלהים אל נח לאמר צא מן התבה וגו' (בראשית ח' ט"ז) הוציאה ממסגר נפשי להודות את שמך בי יכתרו צדיקים כי תגמל עלי (תהלים קמ"ב ח'). הוציאה ממסגר נפשי, זה נח, שהיה סגור בתיבה י"ב חדש וכו'. בי יכתרו צדיקים, יתכללון בי צדיקיא. כי תגמל עלי, שגמלת עלי ואמרת לי צא מן התבה. רמז פירוש – הרי נח, כשנפדה משביו מבית האסורין (מן התבה – כנ"ל סעיף ג', ד', ט'), נכללו בו הצדיקים (גדולי הדור). ורמז הוא, כי כך הוא גם להעוסק בפדיון שבויים.

פְּרִישׁוֹת

- א. מד"ר בראשית פר' כ"ג סי' ה', וידע אדם עוד את אשתו וגו' (בראשית ד"כ"ה), נתוסף לו תאוה על תאוה. לשעבר, אם לא היה רואה לא היה מתאוה. עכשיו, בין רואה בין שאינו רואה הוא מתאוה.

- ב. הפרישות מביא שבע.
 ג. פרישות מתשמיש חשוב כמו תענית.
 ד. חולאת של רקיקת דם פא, על-ידי שמבטל עונה של ליל מבילה.

פוסק

חלק שני

- א. על-ידי למוד פוסקים עד שידע להורות הנראות, על-ידי זה גורם פקידה לכמה עקרונות.

מראה מקומות השלם

- הרי אדם הראשון, לאחר שפירש מאשתו מאה ושלושים שנה (כדאיתא שם בס"ד' וכפר' כ' ס"י י"א ובפר' כ"ד ס"י ו', עירובין י"ח:) וחזר מפרישותו, נתוסף לו תאוה על תאותו.
 ב. מד"ר נח פר' ל"א ס"י י"ב, ובפר' ל"ד ס"י ז', אמר ר' אבון, כתיב, בחסד וככפן גלמוד וגו' (איוב ל"ג'), אם ראית חסרון בא לעולם וכפן בא לעולם, גלמוד, הוי רואה את אשתך כאילו היא גלמודה, שכן בכרכי הים קורין לגדה גלמודה וכו' באור - והשנת רביז"ל היא, כי הפרישות תיקון הוא לרעב, ועי"ו יבוטל הרעב ותבא השובע.
 ג. מד"ר לך לך פר' מ"ה ס"י ו', ותענה שרי ותברח מפניה (בראשית ט"ז), רבי אבא בר כהנא אמר, מנעתה מתשמיש המטה. עיין מתנות כהונה, מניעת תשמיש נקרא עינוי וכו'.
 ועל כן חשוב הפרישה מתשמיש כמו תענית, כי גם זה נקרא עינוי.
 ד. מד"ר וארא פר' ט' ס"י י', והיה דם בכל ארץ מצרים וגו' (שמות ז"י"ט), אפי' מה שמצרי רוקק, דם היה. מפני מה הביא הקב"ה עליהן דם, מדה כנגד מדה וכו' לפי שלא היו מניחין בנות ישראל למבול ממומאתן כדי שלא יהו פריץ ורביץ, לפיכך לקו המים בדם. רמז.
 פירוש - הרי המצרים שגרמו לביטול עונה של בנות ישראל, נענשו ברקיקת דם.

פוסק

- א. עיין בנים ב' חלק שני.
 מד"ר וירא פר' נ"ג ס"י ז', ויקרא אברהם את שם בנו הנולד לו וגו' יצחק (בראשית כ"א"ג'), יצא חוק לעולם ניתן דודייה לעולם.
 ולהלן בס"י ח', אלא בשעה שנפקדה אמנו שרה, הרבה עקרונות נפקדו עמה.

- ב. על־ידי "שלחן־ערוך" באים ליראה.
 ג. למוד הפוסקים מבטלין הרהורי עבודה זרה.

מראה מקומות השלם

באור - עיין רש"י ד"ה יצא חוק לעולם, ישראל שקבלו התורה כי חוק לישראל הוא, עכ"ל. הרי בלדת יצחק אבינו יצא חוקי התורה לעולם, ועל ידו נפקדו עוד עקרות.

מד"ר ויצא פר' ס"ח סי' ב', רבי שמואל בר נחמן פתח, שיר למעלות אשא עיני אל ההרים וגו' (תהלים קכ"א-א'), אשא עיני אל ההורים, למלפני ולמעבדני וכו'. עיין מתנות כהונה, למלפני, למלמדי. למעבדני, לעושי - כלומר, להוריי. ודרש ההרים, לשון הוראה, לשון הריון.

הרי יש שייכות להוראה ולהריון, וענין אחד להם. ולפי השגת רביז"ל, ע"י לימוד הפוסקים עד שיידע להורות הוראות, גורם פקידה לכמה עקרות.

עיין מד"ר ויקרא פר' א' סי' י', מאהל מועד וגו' (ויקרא א"א'), הה"ד, עד שהביאתיו אל בית אמי ואל חדר הורתי (שיר השירים ג"ד'), זה אהל מועד, שמשם נצטוו ישראל בהוראה.

הרי בית ההוראה נקרא חדר הורתי. וע"כ ע"י ידיעת ההוראה זוכים לפקידת עקרות. עיין יראה ג' חלק שני.

מד"ר וירא פר' ג"ה סי' ז', ולך לך אל ארץ המדיה (בראשית כ"ב-ב'), רבי חייא רבה ורבי ינאי חד אמר, למקום שהוראה יצאה לעולם. ואוחרנא אמר, למקום שיראה יצאה לעולם.

ולפי השגת רביז"ל, מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. כי שני הפירושים אמת הם, כי ענין אחד הם, ושלושים זה בזה, כי ע"י לימוד שולחן ערוך (הוראה) באים ליראה.

ג. עיין הרהורים ו' חלק שני - לימוד ו' חלק שני.

מד"ר ויקרא פר' ג' סי' ו', תורת אמת היתה בפיהו וגו' בשלום ובמישור הלך אתי וגו' (מלאכי ב"ו'), תורת אמת היתה בפיהו, שלא אסר את המותר ולא התיר את האסור. בשלום ובמישור הלך אתי, שלא הרהר אחר דרכי המקום כדרך שלא הרהר אבינו אברהם וכו' רמז רחוק.

פירוש - תורת אמת היתה בפיהו, על ידי לימוד פוסקים, וע"כ לא אסר את המותר ולא התיר את האסור, זכה ונתקיים בו, בשלום ובמישור הלך אתי - לא הרהר אחר דרכי המקום (לא היה לו הרהורי ע"ז).

מד"ר משפטים פר' ל"א סי' ט"ז, אלהים לא תקלל וגו' (שמות כ"ב-כ"ז), ר"מ אומר, על הכל הזהיר הקב"ה, על דייני ישראל שהם מלמדים אותן משפט וכו'. למה הזהיר עליהם, לפי שהם מזהירים את ישראל מן עבודה כוכבים וכו'. רמז

ד. כְּשֵׁאִיזְהוּ רָשָׁע נִתְגַּדֵּל, אִזִּי קָשָׁה לְחַדֵּשׁ אִיזְהוּ סִבְרָא בַּפּוֹסְקִים. גַּם דְּבָרֵי הַדֵּינִים אֵינָם נִשְׁמָעִים בְּאֲזְנֵי הַפְּעֻלֵי־דֵינִים.

צדקה

א. כָּל צְדָקָה וְחֶסֶד שִׁישְׁרָאֵל עוֹשִׂין בְּעוֹלָם הַזֶּה, שְׁלוֹם גָּדוֹל וּמְלִיצֵי יִשְׂרָאֵל בֵּין יִשְׂרָאֵל לְאֲבֹתָהֶם שֶׁבְּשָׁמַיִם.

מראה מקומות השלם

פירוש – בזה שהם מלמדים אותן משפט וכו' הם מזהירים את ישראל מן עבודה כוכבים. וע"כ הרי ע"י לימודי המשפטים, מבטלים הרהורי ע"ז.
ד. עיין חידושי דאורייתא י"ד.

מד"ר ויצא פר' ע' סי' ח', וירא והנה באר בשדה והנה שם שלשה עדרי צאן רבצים עליה כי מן הבאר ההוא ישקו העדרים והאבן גדלה על פי הבאר ונאספו שמה כל העדרים וגללו את האבן מעל פי הבאר והשקו את הצאן וגו' (בראשית כ"ט"ב, ג'), והנה שלשה עדרי צאן, אלו שלשה בתי דינים וכו'. כי מן הבאר ההיא וגו', שמשם היו שומעין את הדין וכו' ד"א, והנה באר בשדה, זו סנהדרין. והנה שם שלשה עדרי צאן, אלו שלשה שורות של תלמידי חכמים וכו' ד"א וכו' והאבן גדלה, זה יצר הרע וכו' וגללו את האבן, שמשם היו שומעין את התורה וכו' רמז קצת ורחוק.

באור – והאבן גדלה, זה יצר הרע וכו', והיינו, שהרשע נתגדל ופורש כנפיו על פי הבאר, שממנו השקו את העדרים (את התלמידי־חכמים שהיו שומעין את התורה), וקשה מאד לחדש איזה סברא בפוסקים, וכן דברי הדיינים אינם נשמעים, כי סתם את פי הבאר (זו סנהדרין), וכן השלשה עדרי צאן – הם שלשה בתי דינים וכו' – רובצים וכו' ואינם יכולים להשקות את הצאן (את הבעלי דינים), עד שמצליחים וגללו את האבן מעל פי הבאר והיינו, שמפילים את הרשע מגדולתו, והשקו את הצאן.

ועיין מד"ר לך לך פר' מ"ב סי' ז', ויהי בימי אמרפל וגו' וישבו ויבאו אל עין משפט וגו' (בראשית י"ד"א, ז'), א"ר אחא וכו' עין שעשתה מדת הדין בעולם הן מבקשים לסמותה וכו' רמז רחוק גם כן.

באור – אמרפל, שהוא נמרוד הרשע שנתגדל בעולם וכו' עין שעשתה מדת הדין וכו' – הם הדיינים, הנקראים עיני הקהל, ועושים את הדין. בקשו לסמותה וכו' – היינו, שלא ישמע דברי הדיינים וכו'.

צדקה

א. כ"ב י', סי' י"ג, תניא, אמר ר' אלעזר ברבי יוסי, כל צדקה וחסד שישראל עושים

- ב. גְּדוּלָה צְדָקָה שְׁמִקְרַבֶּת אֶת הַגָּאֹלָה.
 ג. וּמִצְלַת מִן הַמִּיתָה.
 ד. וּמִקְבַּל פְּנֵי הַשְּׂכִינָה.
 ה. וְנַעֲשֶׂה מְלוּה לְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא.
 ו. וְנִתְרומֵם מְזֵלוֹ.
 ז. וְנִקְרָא צְדִיק גָּמור.
 ח. עַל-יְדֵי צְדָקָה נַעֲשֶׂה סוּר מֵרַע.

מראה מקומות השלם

- בעוה"ז שלום גדול ופרקליטין גדולים בין ישראל לאביהם שבשמים וכו' = מ"מ מוהרנ"ת.*
 ב. שם, תניא, ר' יהודה אומר, גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה וכו' = מ"מ מוהרנ"ת.*
 ג. שם, הוא היה אומר, י' דברים קשים נבראו בעולם וכו' ומיתה קשה מכולם, וצדקה מצלת מן המיתה שנאמר, וצדקה תציל ממות (משלי י"ב') = מ"מ מהורנ"ת*
 ד. שם, סי' י"ד, דרש רבי דוסתאי ברבי ינאי, בא וראה, שלא כמדת הקב"ה, מדת בשר ודם וכו' והקב"ה אינו כן, אדם נותן פרוטה לעני זוכה ומקבל פני שכינה וכו' = מ"מ מוהרנ"ת.
 ה. שם, א"ר יוחנן, מאי דכתיב, מלוה ה' חונן דל וגמלו ישלם לו (משלי י"ט-י"ז), אלמלא מקרא כתוב, אי אפשר לאומרו, כביכול, עבד לזה לאיש מלוה (משלי כ"ב-ז') = מ"מ מוהרנ"ת.
 ו. ב"ב י"ז, סי' י"ז, תניא, אמר להן רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו, בני, מהו שאמר הכתוב, צדקה תרומם גוי וחסד לאמים חטאת (משלי י"ד-ל"ד), נענה רבי אליעזר ואמר, צדקה תרומם גוי, אלו ישראל וכו' = מ"מ מוהרנ"ת.
 ז. שם, והתניא, האומר סלע זו לצדקה וכו' הרי זה צדיק גמור. ל"ק, כאן בישראל וכו' = מ"מ מוהרנ"ת.
 ח. ב"ב ט"ו: סי' כ"ז, ויאמר ה' אל השטן השמת לכך על עבדי איוב וגו' וסר מרע (איוב א"ח), מאי וסר מרע, אמר רבי אבא בר שמואל, איוב ותרן בממונו היה וכו' רמז.
 פירוש - הרי ותרן בממונו סור מרע הוא. והנותן צדקה, הלא מותר על ממונו ואינו חס עליו, והרי הוא סר מרע.

- ט. מצוה לזון אלו שעוסקים בתורה יותר מאלו שאין עוסקין, אבל לענין דינא אין לחלק.
- י. כשמוציא גזילה מתחת יד חברו, כאלו נתן צדקה.
- יא. הפשרה היא משפט, שיש בו צדקה.
- יב. הנותן צדקה לעני שאינו הגון, אין מקבל על זה שכר.
- יג. צריך להחזיק טובה לנותן, ואל תאמר שלא נתן לך משלך.

מראה מקומות השלם

- ט. ב"ב ק"מ: סי' קט"ו, אמר ליה רבא, אלא מעתה, מאן דעסיק בתורה הוא דירית, דלא עסיק בתורה לא ירית. אלא אמר רבא וכו'. ועיין בתוספות שם ד"ה אלא מעתה וכו' ואף על פי דאמרינן לקמן (קמ"א.) מצוה לזון את הבנות וק"ו הבנים העוסקין באורייתא, היינו לענין מצוה, אבל לענין דינא אין לחלק וכו'.
- י. סנהדרין ו': סי' ב', ויהי דוד עשה משפט וצדקה לכל עמו (שמואל ב', ח' ט"ו), והלא כל מקום שיש משפט אין צדקה וצדקה אין משפט וכו' אלא רבי אומר וכו' משפט לזה שהחזיר לו ממונו וצדקה לזה שהוציא גזילה מתחת ידו וכו'.
- יא. שם, ר' יהושע בן קרחה אומר, מצוה לבצוע וכו' וכן ברוד הוא אומר, ויהי דוד עשה משפט וצדקה וגו' (שמואל ב', ח' ט"ו) וכו' אלא איזהו משפט שיש בו צדקה הוי אומר זה ביצוע (פשרה) וכו'.
- יב. ב"ב ט': סי' י', דדרש רבה, מאי דכתיב, ויהיו מכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם (ירמיה י"ח כ"ג) אמר ירמיה לפני הקב"ה, רבונו של עולם, אפילו בשעה שכובשים את יצרים ומבקשים לעשות צדקה לפניך; הכשילם בבני אדם שאינם מהוגנים, כדי שלא יקבלו שכר עליהם וכו'.
- בבא קמא ט"ז: = מ"מ מהר"צ.
- יג. מובן שם. ואמר ר' יצחק מאי דכתיב רודף צדקה וחסד ימצא צדקה חיים וכבוד (משלי כ"א כ"א) משום דרודף צדקה ימצא צדקה [שיצטרך לכרויות]? אלא לומר לך, כל הרודף צדקה הקב"ה ממציא לו מעות ועושה בהן צדקה. וככמה מקומות. עיין בבא קמא צב: סי' ל"ה. אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי חמרא דמריה ומיבותא לשקיייה. פרש"י היין של מלך הוא והשותין אותו מחזיקין טובה לשר המשקה ולא למלך.

- יד. שְׁקוּלָה צְדָקָה כְּנֹגֵד כָּל הַמְצוּוֹת.
- טו. גְּדוּל הַמַּעֲשֵׂה יוֹתֵר מִן הָעוֹשֶׂה.
- טז. כָּל פְּרוּטָה וּפְרוּטָה מְצַטְרֵפִין לְחֻשְׁבוֹן גְּדוּל.
- יז. גְּדוּל הָעוֹשֶׂה צְדָקָה בְּסֵתֵר יוֹתֵר מִמּוֹשֶׁה.
- יח. הַנּוֹתֵן פְּרוּטָה לְעֵנִי מִתְבָּרֵךְ בְּשֵׁשׁ, וְהַמְפִּיֵסוֹ מִתְבָּרֵךְ בְּאַחַת עֶשְׂרֵה.
- יט. הַרוֹדֵף צְדָקָה, הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְמַצִּיא לוֹ מַעוֹת וּמְמַצִּיא לוֹ בְּנֵי-אָדָם מֵהַגָּנִים כְּדִי לְקַבֵּל עֲלֵיהֶם שְׂכָר, וְזוֹכָה לְבָנִים בְּעֲלֵי עֵשֶׂר, בְּעֲלֵי חֲכָמָה, בְּעֲלֵי אֲגָדָה.

מראה מקומות השלם

- יד. ב"ב ט', סי' ט', ואמר רב אסי, שקולה צדקה כנגד כל המצות וכו' = מ"מ מוהרנ"ת.
- טו. שם, א"ר אלעזר, גדול המעשה יותר מן העושה וכו' = מ"מ מוהרנ"ת.
- טז. שם, אמר רבא, האי מילתא אישתעי לי עולא וכו' משמיה דר' אלעזר, מאי דכתיב, וילבש צדקה כשריון וגו' (ישעיה נ"ט"ז), לומר לך, מה שריון זה, כל קליפה וקליפה מצטרפת לשריון גדול, אף צדקה, כל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול וכו' = מ"מ מוהרנ"ת.
- יז. שם, ט': סי' י', אמר רבי אלעזר, גדול העושה צדקה בסתר יותר ממשה רבינו, דאילו במשה רבינו כתיב, כי יגרתני מפני האף והחמה וגו' (דברים ט"ז"ט), ואילו בעושה צדקה כתיב, מתן בסתר יכפה אף וגו' (משלי כ"א"ד) וכו' = מ"מ מוהרנ"ת.
- יח. שם, ואמר ר' יצחק, כל הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות והמפייסו מתברך ב"א ברכות וכו' = מ"מ מוהרנ"ת.
- יט. שם, וא"ר יצחק, מאי דכתיב, רדף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד (משלי כ"א"כ"א), משום דרודף צדקה ימצא צדקה, אלא לומר לך, כל הרודף צדקה הקב"ה ממציא לו מעות ועשה בהן צדקה. רב נחמן בר יצחק אמר, הקב"ה ממציא לו בני אדם המהוגנים לעשות להן צדקה כדי לקבל עליהם שכרו וכו'. רבי יהושע בן לוי אומר, כל הרגיל לעשות צדקה, הויין לו בנים בעלי חכמה בעלי עושר בעלי אגדה וכו' = מ"מ מוהרנ"ת.

- כ. בראש-השנה דנין את האדם פמה יפסיד, ואם זכה נותן זה המזון לעניים.
- כא. ירושלים גפידית בצדקה.
- כב. על-ידי צדקה נתפפר לאהאב מחצה.
- כג. הכנסת-אורחים מגן על חטא עבודה זרה.
- כד. גדולה הכנסת-אורחים שמרחקת את הקרובים ומקרבת את הרחוקים.
- כה. המזמין עכו"ם בתוך ביתו ומשמש עליו, גורם גלות לבניו.
- כו. פשהעולם אין נותנים צדקה, המלכות גוזר גזרות רעות ולוקח ממזונם.

מראה מקומות השלם

- כ. ב"ב י', סי' י"ב, דרש רבי יהודה בר שלום, כשם שמונותיו של אדם וכו' כך חסרונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה. זכה, הלוא פרס לרעב לחמך וגו' (ישעיה נ"ח-ז'). לא זכה, ועניים מרודים תביא בית (שם) וכו' = מ"מ מוהרנ"ת.
- כא. סנהדרין צ"ח, סי' ק"ע, אמר עולא, אין ירושלים נפרדת אלא בצדקה שנאמר, ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה (ישעיה א' כ"ז).
- שבת קל"ט. = מ"מ מהר"צ
- כב. סנהדרין ק"ב, סי' קצ"ו, מתקיף לה רב יוסף וכו' אלא אחאב וותרן בממונו היה, ומתוך שההנהגה תלמידי חכמים מנכסיו כיפרו לו מחצה.*
- כג. סנהדרין ק"ג, סי' ר"ו, אמר ליה רבא לרבה בר מרי וכו' א"ל וכו' מפני מה לא מנו את מיכה, מפני שפתו מצויה לעוברי דרכים וכו'.
- עיין רש"י, שהיו כל העולם מתארחין אצלו וכו'.
- כד. שם, סי' ר"ז, א"ר יוחנן משום ר' יוסי בן קסמא, גדולה לגימה וכו' (עיין רש"י, אכילה שמאכילין אורחים) ור' יוחנן דידיה אמר, מרחקת את הקרובים ומקרבת את הרחוקים וכו'.
- כה. סנהדרין ק"ד, סי' ר"י, דאמר חזקיה, כל המזמין עובר כוכבים לתוך ביתו ומשמש עליו גורם גלות לבניו וכו'.
- כו. ב"ב ט', סי' ט', ואמר רבי אלעזר וכו' אם עושין צדקה, מוטב. ואם לאו,

- כו. יתן לצדקה בשתי ידיים, ויהיה תפלתו נשמעת.
 כח. על-ידי הנדיבות תהיה לך תקומה.
 כט. על-ידי צדקה בא אמונה.
 ל. מי שהולך בשביל צדקות, הוא משכך חמה מן העולם.
 לא. גם זוכה לאמת.

מראה מקומות השלם

- כאין עוכדי כוכבי ונוטלין בזרוע, שנאמר, ועניים מרודים תביא בית (ישעיה נ"ח'^ו*)
 עיין רש"י ד"ה עניים מרודים, זו הרשות, שצועקים תמיד הבו הבו, שאנו צריכים.
 כז. וכפרשכם כפיכם, אעלים עיני מכם גם כי תרכו תפלה אינני שמע ידיכם דמים מלאו (ישעיה א' ט"ו) ודריש, ובפרשכם כפיכם, על נתינת צדקה בשתי ידיים. והוא מלשון כפה פרשה לעני וגו' (משלי ל"א כ') רמז פירוש - זהו שאמר הנביא, ובפרשכם כפיכם - אף על פי שתתנו צדקה בשתי הידים בכדי שתפלתכם תהיה נשמעת, בכל זאת, אעלים עיני מכם - גם כי תרכו תפלה אינני שמע, וזה בגלל כי, ידיכם דמים מלאו - וע"כ ידים אלה שמלאו דמים, מבטלים את הידים של הצדקה שלא יועילו.
 כח. והוא על נדיבות יקום (ישעיה ל"ב ח') = מ"מ מוהרנ"ת
 כט. משפט וצדקה והיה אמונת עתיך וגו' (ישעיה ל"ג ה', ו') עיין רש"י ד"ה והיה אמונת עתיך וכו' את אשר תאמין לבורא עתים שקבע לך וכו' ללקט שכחה ופאה בעתם וכו'.
 כאור - הרי בזכות הצדקה - לקט שכחה ופאה, מאמין בהקב"ה שקבע לו עתים וכו'. ופירוש משפט וצדקה, היינו בזכות הצדקה, והיה אמונת וגו' - תזכה לאמונה.
 ל. מי יגור לנו אש אוכלה וגו' הלך צדקות וגו' (ישעיה ל"ג י"ד, ט"ו) עיין רש"י ד"ה מי יגור וגו', כלומר, מי יעמוד בעדנו לשכך חימה בוערת וכו'. וכד"ה הלך צדקות, מי הוא ימצא, הולך צדקות.
 הרי, את מי ימצא לשכך את החימה מן העולם, והוא - ההולך צדקות, ההולך בשביל צדקות.
 לא. הלך צדקות ודבר מישרים וגו' (שם)
 כאור - הלך צדקות - ע"י שהולך בשביל צדקות, ודבר מישרים - הרי הוא זוכה לאמת.
 לא באמת ולא בצדקה (ישעיה מ"ח א')

כאור - אדם אינו עם האמת כשאינו עם הצדקה וה"ה להיפך.

- לב. על-ידי צדקה יהיה לך בנים, ויהיה שלום ביניהם.
 לג. על-ידי צדקה הפרות מצמיחין.
 לד. על-ידי צדקה מקרב הישועה.
 לה. בעת צרה מזכירין לו הצדקות שנתן.
 לו. על-ידי צדקה שמתן, גם השרים והמלכים יהיו עמך בשלום.
 לז. על-ידי צדקה לא ישמע אדם חמס ושוד ושבר.

מראה מקומות השלם

- לב. ויהי כנהר שלומך וצדקתך בגלי הים ויהי כחול זרעך וגו' (ישעיה מ"ח"ה"ח, י"ט)
 פירוש - ויהי כנהר שלומך, בזכות, וצדקתך וגו' - מצות הצדקה, וכן ע"י הצדקה, ויהי כחול זרעך וגו', ויהיה שלום ביניהם.
 ורב שלום בניך בצדקה תכונני וגו' (ישעיה נ"ד"ג, י"ד)
 פירוש - ורב שלום בניך - השלום ישורר בין בניך, בזכות, בצדקה תכונני - ע"י הצדקה.
 לג. והולידה והצמיחה ונתן זרע לזרע ולחם לאכל (ישעיה נ"ה"י), והולידה והצמיחה, (אימתי), ונתן זרע לזרע ולחם לאכל (בחינת צדקה).
 ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רנה וגו' (שם, פסוק י"ב), עיין רש"י, שיתנו לכם פריים וצמחם ויהנו יושביהם.
 וצדקה תצמיח וגו' (ישעיה מ"ה"ח)
 באור - וצדקה - ע"י הצדקה, תצמיח וגו' - יצמיחו הפירות
 לד. ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות (ישעיה נ"ו"א)*
 לה. אני אניד צדקתך וגו' ולא יועילוך (ישעיה נ"ז"ב), פירש רש"י, ולא יועילוך בעת רעתך. מוכן ברמו.
 פירוש - חטאתך כל כך גדולים, שאפילו הזכרת הצדקות שנתת, בעת רעתך, - בעת צרתך, לא יועילוך - אע"פ שבדרך כלל זה מועיל.
 לו. ושמתי פקדתך שלום ונגשיך צדקה (ישעיה ס"ז"ז), עיין רש"י, ושמתי פקדתך שלום, ואשוי פרנסך שלם ושלטונך בזכו (תרגום). פקדתך, פקידים שלך. וכו' רמו באור - ושמתי פקדתך שלום ונגשיך - פרנסך ושלטונך, השרים והמלכים, יהיו עמך בשלום, צדקה - בזכות מצות הצדקה.
 לז. צדקה לא ישמע עוד חמס בארצך שד ושבר בגבולך וגו' (שם, פסוקים י"ז, י"ח)
 באור - צדקה - ע"י מצות הצדקה, לא ישמע וגו'.

- לח. על-ידי צדקה זוכה אדם לחן.
 לט. מי שמדבר לבני-אדם, שיתנו צדקה, הוא מרבה ישועה.
 מ. פשאין בעיר מי לסמוך את העניים, בא שרפה.
 מא. בזכות הצדקה נצול מגאווה.
 מב. אמונה חשוב בצדקה.
 מג. על-ידי צדקה לשם שמים בא למדת בושה.

מראה מקומות השלם

- לח. מעיל צדקה יעטני כחתן יכהן פאר וגו' (ישעיה ס"א-י')
 באור - מעיל צדקה יעטני, יעטפני בלבוש מצות הצדקה, כחתן יכהן פאר וגו' - ועל ידי לבוש מצות הצדקה, אוכה לחן כחתן.
 לט. אני מדבר בצדקה רב להושיע (ישעיה ס"ג-א')
 באור - אני מדבר בצדקה, אני מדבר עם בני אדם בענין מצות הצדקה - שיתנו צדקה, ואז, רב להושיע וזה מרבה ישועה.
 מ. הגה זה היה עון סדם וגו' ויד עני ואביון לא החזיקה (יחזקאל מ"ז-מ"ט) ועל סדום בא שרפה.
 מא. גאון שבעת לחם וגו' ויד עני ואביון לא החזיקה ותגבהינה וגו' (שם, כנ"ל, פסוקים מ"ט, נ') רמו
 באור - גאון שבעת לחם, באה לגאווה כי, ויד עני ואביון לא החזיקה, וע"כ, ותגבהינה וגו' הרי בזכות הצדקה נצול מגאווה.
 מב. בקשו צדק בקשו ענוה וגו' (צפניה ב"ג-ג)
 באור - בקשו צדק, תתנו צדקה, בקשו ענוה - ועל ידי הצדקה תזכו לענוה.
 מג. והאמין בה' ויחשבה לו צדקה (בראשית ט"ו-ו') = מ"מ מהורדנ"ת
 עיין אמונה י"ח.
 וה' ישיב לאיש את צדקתו ואת אמנתו וגו' (שמואל א', כ"ז-כ"ג)
 באור - הרי מי שיש לו אמונה, צדקה היא לו, וע"כ כלל דוד יחד את צדקתו ואמונתו. ובתהילים כמה פסוקים רמו לזה.
 וארשתוך לי בצדק ובמשפט בחסד וברחמים וגו' וארשתוך לי באמונה וגו' (הושע ב"ב-א, כ"ב)
 ועיין בהשיחות (שיחות הר"נ סי' ל"ד), אמונה חשוב בצדקה, כמו שכתוב, והאמין בה' ויחשבה לו צדקה (בראשית ט"ו-ו')
 מג. עיין בושה י"ג.
 לך ה' הצדקה ולנו בשת הפנים וגו' (דניאל ט"ו-ו')

- מד. על־ידי הנדיבות יבוא לאהבת הצדיקים.
 מה. מי שגוזל את העני, בזיונות באים עליו.
 מו. מי שנותן צדקה, כאלו מביא קרבן.
 מז. על־ידי צדקה בא גשם.
 מח. על־ידי צדקה אין מגרשין את בני־ישראל ממקומם.
 מט. כשאנשים נותנים צדקה, על־ידי זה הפרות נתברכין והשלום בעולם.

מראה מקומות השלם

- פירוש - לך ה' הצדקה, אם הצדקה היא לך ה', והיינו, לשם־שמים, ע"ז ולנו בשת הפנים - באים למדת הבושה.
 מד. אהבם נדבה וגו' (הושע י"ד-ה')
 פירוש - אהבם, באו לידי אהבת צדיקים, על ידי נדבה וגו'.
 ונדיבים וגו' אני אהבי אהב וגו' (משלי ח' מ"ז, י"ז)
 פירוש - ונדיבים וגו', ע"י הנדיבות, אני אהבי אהב - אהב את הצדיקים.
 מה. יבשו הבוגדים ריקם (תהלים כ"ה-ג'), עיין רש"י ד"ה הבוגדים ריקם, הגולנים החמסנים המושיבים את העניים ריקם מנכסיהם וכו'.
 מו. בנדבה אזכחה לך וגו' (תהלים נ"ד-ח')
 בנדבה, בנתינת צדקה, אזכחה לך - הרי הכאתי לך קרבן.
 מז. גשם נדבות וגו' (תהלים ס"ח-י')
 באור - גשם נדבות - גשם שבא בזכות הצדקה.
 מח. גשם נדבות וגו' חיתך ישבו בה וגו' מלכי צבאות ידרון ונות בית תחלק שלל (שם, פסוקים: י', י"א, י"ג), עיין רש"י, חיתך ישבו בה, עדתך ישבו בה וכו' כנסת ישראל קרויה בהמתו וחיתו של הקב"ה. מלכי צבאות הגוים ידרון ידרון, יתנודו וישלכו מתוך ארץ ישראל. וכנסת ישראל שהיא נות בית תחלק את שללם וכו'.
 הרי ע"י הצדקה תזכה כנסת ישראל לשבת בא"י ולא יגרשו ממקומם.
 מט. ישאו הרים שלום לעם וגבעות בצדקה (תהלים ע"ב-ג'), עיין רש"י ד"ה שלום לעם, ומהו השלום שההרים נושאים, כשהן עושין פירות וכו'. וגבעות בצדקה, וגבעות ישאו להם שלום ע"י הצדקה שיעשו.
 הרי ע"י הצדקה שיעשו ישאו להם הגבעות שלום, והיינו, על ידי שעושין פירות.

- ג. על-ידי אמת רואים את הצדקה שאִתָּה עוֹשֶׂה.
- נא. צדקה מגן על זרעו של אדם.
- נב. מי שמתפלל על חברו, נחשב לו כצדקה.
- נג. מי שיש לו די ספוקו, ואף-על-פי-כן עינו רעה בפעניים, שבאים ופושטים ידיהם, שיתן להם, גם מי שנותן על מחצית שכר, והם עמלים ומביאים לו מחציתו, וכשרואה שהם מרויחין ויש להם פרנסתם ודי ספוקם, הוא מצר על זה, פי עינו רעה, עליו נתקנים הנבואה, הנכתב אחר פסוק "במלאות שפקו יצר לו" עד "זה חלק אדם רשע".
- נד. מי שעושה חסד עם אוהבי השם יתברך, על-ידי זה מתקן פגם הברית.

מראה מקומות השלם

- ג. אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף (תהלים פ"ה"ב)
- פירוש - אמת וגו', על ידי אמת, וצדק משמים נשקף - רואים משמים את הצדקה שלך.
- נא. וצדקתו לבני בנים תהלים ק"ג"ז
- באור - וצדקתו, הצדקה של האדם, לבני בנים - שמירה והגנה היא על זרעו.
- נב. ויעמד פינחס ויפלל וגו' ותחשב לו לצדקה וגו' (תהלים ק"ו"ל, ל"א) = מ"ם מוהרנ"ת
- והרי פנחס התפלל על אחרים, לעצור את המגפה.
- נג. במלאות שפקו יצר לו כל יד עמל תבאנו וגו' (איוב כ"כ"ב), עיין רש"י ד"ה במלאות ספקו, בהתמלאות תאות לבו די, אז, יצר לו, תבא עליו צרה וכו'.
- כל יד עמל תבאנו, תחזק עליו ותצר יד עניים. רמז
- באור - כמבואר בסעיף עצמו, סמך רביז"ל דבריו על פסוק זה. ובאורו: במלאות שפקו יצר לו, למרות שיש לו די ספוקו, עינו צרה באחרים - בעניים המבקשים ממנו נדבה. כל יד עמל תבאנו, והוא מיצר ועינו רעה על העמלים המרויחים פרנסתם, בעסקת מחצית השכר שעשה אתם, כמבואר בסעיף, יקויים בו הנבואה שנכתב אחר פסוק זה, בפסוקים: כ"ג, כ"ד, כ"ה, כ"ו, כ"ז, כ"ח, עד פסוק כ"ט: זה חלק אדם רשע וגו'
- נד. שמר הברית והחסד (וחסד) לאהביו וגו' (דניאל ט"ד; נחמיה א"ה)
- פירוש - שמר הברית, והוא זכה לזה ע"י, והחסד לאהביו - כי עושה חסד עם אוהבי השי"ת

- נה. בזכות עניים אנו נצולים מן הגוים.
- נו. כשאתה עושה מצוה, תראה שהמצוה לא תהיה בחנם, אלא בכסף מלא.
- נז. בעוון תרומות ומעשרות השמים נעצרים והיקר הוה.
- נח. השמחה בצדקה היא סימן על לב שלם.
- נח. עשה עד שאתה מוצא ומצוי לך ועודך בידך.
- ס. כל המשגר מתנותיו לכהן אחד, מביא רעב לעולם.

מראה מקומות השלם

- נה. אנחנו קנינו את אחינו היהודים הנמכרים לגוים וגו' הלוא ביראת אלהינו תלכו מחרפת הגוים אויבינו (נחמיה ה'ח', ט') רמו פירוש - אנחנו קנינו וגו', פדינו אחינו העניים משבים, הלא ביראת אלהינו תלכו מחרפת הגוים אויבינו - בזכות העניים אנו ניצולים מחרפת הגוים אויבינו.
- נו. כותב, במסכת בכורים. מוכן קצת. וזה לשונו שם, הגו', שראוי לכל עושה מצוה אשר כסף לא יחשוב כערך אל עשייתו את המצוה בשמחה ובטוב לבב וכו' כמו שהיו עושים מביאי הבכורים שהשור הולך לפניהם וקרניו מצופות זהב וכו' ולמעלת שמחת המצוה צפו קרניו זהב וכו'.
- נז. שבת ל"ב, סי' כ"ד, רבי אלעזר בר יהודה אומר וכו' בעון ביטול תרומות ומעשרות, שמים נעצרים מלהוריד מל ומטר והיוקר הווה וכו'.
- נח. וישמחו העם על התנדבם כי בלב שלם התנדבו לה' וגו' (דברי הימים א', כ"ט) הרי להדיא כי ההתנדבות בלב שלם, הוא הנורם לשמחה של מצות הצדקה. עיין כותב במסכת בכורים, וזה לשונו שם: הב', כי נאות לכל עושה מצוה להיות שש ושמח מתענג בעשייתה וכו' כי זה יורה שהתכלית האמיתית בעשיית אותה מצוה נשאר לו בקנין מחוקה ומסובך בתוך לבו. ולכן מביאי הבכורים היו עושים כל הענינים הנזכרים במשנה והיו משורדים וכו'.
- נח. שבת קנ"א, סי' ק"ח, תניא, ר"ש בן אלעזר אומר, עשה עד שאתה מוצא ומצוי לך ועודך בידך וכו'.
- נח. ועיין שם ברש"י, עשה, צדקה. עד שאתה מוצא, למי לעשות. ומצוי לך, ממון. ועודך בידך, עודך ברשותך קודם שתמות.
- ס. עירובין ס"ג, סי' ל"ב, אמר רבי אבא בר זבדא, כל המשגר מתנותיו לכהן אחד, מביא רעב לעולם וכו'.

- סא. המטיל מלאי לכיס של תלמיד-חכם, זוכה לישוב בישיבה של מעלה.
- סב. גדולה צדקה יותר מכל הקרבנות.
- סג. גדולה גמילות-חסדים מן הצדקה.
- סד. שמא תאמר כל הבא לקפץ ולתן צדקה, מספיקין בידו, וממציאין לו אנשים מהגנים, תלמוד לומר: מה יקר, צריך לטרוח ולרדף אחריהם, לפי שאינם מצויים לזכות עם מהגנים.
- סה. הצדקה הוא בשני פנים: כמתנת ידו וכברכת ה'.

מראה מקומות השלם

- סא. פסחים נ"ג, סי' כ"ב, דאמר רבי יוחנן, כל המטיל מלאי לכיס של ת"ח, זוכה ויושב בישיבה של מעלה וכו'.
- סב. סוכה מ"ט, סי' כ"ב, אמר רבי אלעזר, גדול העושה צדקה יותר מכל הקרבנות, שנאמר, עשה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח (משלי כ"א-ג')*
- סג. שם סי' כ"ב, וא"ר אלעזר, גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה, שנאמר, זרעו לכם לצדקה קצרו לפי חסד וגו' (הושע י"ב), אם אדם זורע, ספק אוכל ספק אינו אוכל. אדם קוצר, ודאי אוכל וכו'.
- שם סי' כ"ג, ת"ר, בשלשה דברים גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה: צדקה, בממונו. גמילות חסדים, בין בגופו בין בממונו. צדקה, לעניים. גמילות חסדים, בין לעניים בין לעשירים. צדקה, לחיים. גמילות חסדים, בין לחיים בין למתים.*
- סד. שם, סי' כ"ג, עיין רש"י. אמר רבי אלעזר, כל העושה צדקה ומשפט כאילו מלאו לעולם כולו חסד וכו' שמא תאמר, כל הבא לקפוץ קופץ, תלמוד לומר, מה יקר חסדך אלהים וגו' (תהלים ל"ח) וכו' וברש"י ד"ה ת"ל מה יקר, צריך לתת לב ולטרוח ולרדוף אחריה לפי שאינה מצויה תמיד לזכות בה למהוגנין.*
- סה. חגיגה ח', סי' ז', בחידושי אנדות ד"ה על זה נאמר, איש כמתנת ידו כברכת ה' אלהיך אשר נתן לך (דברים ט"ז-י"ז) וכו' דמשתעי קרא בתרתו, באחד שהוא ותרן בממונו ואינו עשיר כ"כ, קאמר, איש כמתנת ידו. ובאחד, שאינו ותרן בממונו, אבל הוא עשיר. והיינו, שיתן כברכת ה' וכו'.

- סו. מי שיש לו ואינו רוצה להתפרנס משלו ומקבל מאחרים, תדע שנפרעין ממנו לאחר מותו, שנעשה עבד לזה שלקח ממנו.
- סז. מי שנזותן צדקה, אף על פי כן יכול להיות שירד מנכסיו.
- סח. כל המעלים עיניו מן הצדקה, כאלו עובד עבודה זרה.
- סט. הגוֹזז נכסיו, נצול מדינה של גיהנם.
- ע. אפלו עני יתן צדקה, ואין מראין לו סימני עניות.

חלק שני

- א. על ידי נאוף נופל לתפיסה או לחלי פאב רגלים. גם תלמיד שלא הגיע

מראה מקומות השלם

- סו. כתובות ס"ז, סי' כ"ג, ת"ר וכו' יש לו ואינו רוצה להתפרנס גותנין לו לשום מתנה וחוזרים ונפרעים ממנו וכו' אמר רב פפא, לאחר מיתה וכו' רמוז נפלא.
- סז. כתובות ס"ז, סי' כ"א, עיי"ש. מעשה בבתו של נקדימון בן גורין, שהיתה מלקטת שעורים מבין גללי בהמתן של ערביים. בכה ריב"ז ואמר, אשריכם ישראל בזמן שעושין רצונו של מקום אין כל אומה ולשון שולטת בהם וכו'. ומקשינן שם, ונקדימון בן גורין לא עשה צדקה, והתניא וכו' איבעית אימא, לכבודו הוא דעבד. ואיבעית אימא, כדבעי ליה למעבד לא עבד, כדאמרי אינשי, לפום גמלא שיחנא.
- סח. כתובות ס"ח, סי' כ"ו, ותני רבי חייא בר רב מדיפתי, רבי יהושע בן קרחה אומר, כל המעלים עיניו מן הצדקה כאילו עובד עבודת כוכבים וכו'.
- בבא בתרא י'. = מ"מ מהר"צ
- סט. גיטין ו', סי' ה', תנא רבי ר' ישמעאל, כל הגוֹזז מנכסיו ועושה מהם צדקה ניצול מדינה של גיהנם וכו'. עיין חידושי אנדות, ואיזו מצילתו מגיהנם וכו' עני הגוֹזז וכו'.
- ע. שם, וענתך לא אענך עוד (נחום א' י"ב), וענתך, אמר מר זוטרא, אפי' עני המתפרנס מן הצדקה יעשה צדקה. לא אענך עוד, תני רב יוסף, שוב אין מראין לו סימני עניות. עיין חידושי אנדות, שמתוך מצות הצדקה יזכה לעשירות.*

חלק שני

- א. עיין המצויין נאוף א', חלק שני. פדיון שבויים א' חלק שני.

להוראה ומורה, נופל לזה, גם מזיקין שולטין עליו. סגלת הצדקה לבטל כל אלו העונשים.

ב. התורה והמעשר והשבת הם נותנים חיים גשמיים גם-כן.

ג. על-ידי צדקה בסבה קלה הוא מכניע את אויביו, והקדוש-פרוך הוא מצילו מסבות גדולות של אויביו.

מראה מקומות השלם

מד"ר בראשית פר' א' סי' י"ד, ושמר רגלך מלכד (משלי ג' כ"ו), רבי דוסאי אמר, מן ההוריה. רבי אבהו אמר, מן העבירה. ר' לוי אמר, מן המזיקין. (ועיין מתנות כהונה ד"ה מן ההוריה, שלא יורה הוראות עד שהגיע לכלל זה, עכ"ל) (סתם עבירה בלשון חז"ל הוא, ניאוף). רמז

רישא דקרא הנ"ל, כי ה' יהיה בכסלך ושמר רגלך מלכד ודרש שם במדרש א"ר אבדימוס, אם נתת מכיסך צדקה הקב"ה הוא משמרך וכו'. ועיין מתנות כהונה ד"ה אם נתת בכיסך וכו' קרי ביה, כי ה' יהיה בכיסך, אם תתן צדקה מכיסך לשם ה' וכו' [וכ"ה בירושלמי בהדיא].

באור המדרש, עפ"י דעת רביז"ל, ושמר רגלך - ה' ישמור רגלך מכאבים. מלכד - וה' ישמור אותך מהלכד בתפיסה. ואמרו חז"ל, מאיזה מעשה רע צריך להזהר, שלא יהיה לו כאבי רגלים או שלא ילכד בתפיסה. רבי דוסאי אמר, מן ההוריה. שלא יורה הוראות וכו' רבי אבהו אמר, מן העבירה - מן הניאוף. ושניהם אמת, ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. (כדרכו בקדש של רביז"ל). והא דר' לוי, הוספה היא על העונשים, שגם מזיקין שולטין עליו. ואומר הכתוב, כי ה' יהיה בכיסך ושמר רגלך מלכד, קרי ביה, כי ה' יהיה בכיסך וגו', אם נתת מכיסך צדקה הקב"ה הוא משמרך. והיינו, סגולת הצדקה לבטל כל אלו העונשים.

ב. עיין לימוד ב' חלק שני. - שבת א' חלק שני.

מד"ר בראשית פר' י"א סי' ד', רבי ישמעאל ב"ר יוסי שייליה לרבי, א"ל, בני כבל, בזכות מה הן חיים (עיין מתנות כהונה, כלומר, חיי העושר, שעניי חשוב כמת וכו'). א"ל, בזכות התורה. ובני ארץ ישראל, בזכות מה. א"ל, בזכות מעשרות. ואנשי חוצה לארץ, בזכות מה. א"ל, בזכות שהן מכבדין את השבתות וימים טובים.

ג. עיין מריבה ו' חלק שני.

מד"ר לך לך פר' מ"ג סי' ג', ויחלק עליהם לילה וגו' (בראשית י"ד ט"ו) הה"ד, מי העיר ממזרח צדק יקראוהו לרגלו יתן לפניו גוים ומלכים ירד יתן כעפר חרבו כקש גרף קשתו (ישעיה מ"א ב'), מי הוא זה שהעיר לבם של מזרחיים וכו' צדק יקראוהו לרגלו וכו' אמר ר' ראובן, צדק היתה צווחת ואומרת, אם אין

- ד. לְסַיֵּעַ לְתַלְמִידֵי־חֻכְמִים, בְּזֶה מְבַטֵּל הַוְרָאת הַפּוֹכְבִּים וּמְלֹזוֹת.
- ה. עַל־יְדֵי מְפָרְנְסֵי עֲנִיִּים נְצוּלֵין הַמוֹזְעִים מִן הַמַּגְפָּה בְּזִכּוֹתָם. גַּם בְּזִכּוֹתָם מוֹחִין דְּגִדְלוֹת קוֹדְמִין לְמוֹחִין דְּקַטְנֹת.
- ו. עַל־יְדֵי צְדָקָה מְמַתִּיק הַדִּין שֶׁל לְעֵתִיד לָבֵא, הֵינּוּ יוֹם הַדִּין שֶׁלְעֵתִיד לָבֵא.

מראה מקומות השלם

אברהם אין מי יעשה אותי וכו' ר' יהודה אומר, אברהם היה משליך עליהם עפר והוא נעשה חרבות, קש ונעשה חצים. ור' נחמיה אומר, יתן עפר לא נאמר אלא כעפר, הן היו משליכים חרבות על אברהם ונעשין עפר, חצים והן נעשים קש וכו'.

הרי בזכות הצדקה, בסבה קלה הוא מכניע את אויביו (עפר ונעשה חרבות וכו'). והקב"ה מצילו מסכות גדולות של אויביו (חרבות נעשין עפר וכו').

- ד. עיין ליקו"א סי' ל"א. צדקה הוא בחינת הגלגלים וכו' בחי' אמונה וכו' ואין לה שלימות אלא ע"י בחי' ברית בחי' צדיק ולמדן וכו' עיי"ש = מ"מ הר"ר שמואל משה קרמר
- ה. עיין דעת ה' חלק שני.

מד"ר שמות פר' א' סי' י"ט, ותחיינ את הילדים (שמות א' י"ז) וכו' יש מהם שהיו עניות והולכות המילדות וכו' ונותנות לעניות והן מחיות את בניהן וכו' אמר ר' לוי וכו' יש מהן שראויין למות בשעת יציאתן או אמן לסכן בם ולמות אחר יציאתן והיו עומדות בתפלה וכו' והקב"ה עושה תפלתן לפיכך ותחיינ את הילדים, ותחיינ, אלו האמהות. הילדים, הילדים ממש.

ושם לקמן בסי' כ"ה; ואני אתן את שכרך ותקח האשה הילד ותניקוהו (שמות ב' ט'), א"ר חמא בר חנינא, לא דיין וכו' אלא שנוטלין שכר וכו' שהיא היתה מחיה את הילדים וכן הקב"ה החזיר לה את בנה ונתן לה שכרה.

סי' כ"ו, ויגדל הילד וכו' אלא שהיה גדל שלא כדרך כל הארץ וכו' ושם לקמן סי' ל"ה, אלא מהו שדים נכנו וגו' (יחזקאל ט"ז ז'), זה משה ואהרן וכו' רמז רחוק מאד

פירוש - כי בזכות שהיו מחיות את הילדים ופרנסו את העניות, שמע הקב"ה לתפלתן וניצלו מסכנת מיתה. וכן נתן לה שכרה, ויגדל הילד, שגדל שלא כדרך כל הארץ, והיינו, מוחין דגדלות קודמין למוחין דקטנות. וכן שדים נכנו קודם לשערך צמת, והלא אי אפשר לסימן עליון לבוא לפני התחתון, אלא כבר בעת יניקתם היו נכונים לגאלם, והיינו שוב, מוחין דגדלות קודמין וכו'.

- ו. עיין המתקת הדין ה' חלק שני.

- ז. אלו גומלי-חסדים העושים חסד, ולפעמים גורמים עם החסד לרעה, ועושים עצמן כאלו אינם רואים הרעה, הצומחת מחסדם, וזהו בחינת האזהרה שהזהיר לכהנים, בחינת חסד שלא יפסיעו פסיעה גסה, על ידי זה גורמים, שהדין שלמעלה, חס ושלום, אינו במתינות. וכן להפך בפשמידיקום בחסדם, שלא יצמח רעה, על ידי זה הדין במתינות.
- ח. מחדשי אוריתא צריכין ללמד קדם החדוש פוסקים וגם אחר-כך,

מראה מקומות השלם

מד"ר בא פר' י"ז סי' ד', לבשיעמוד לעתיד לבא ודן עולמו, מי יכול לעמוד וכו' מפני מה עתיד לקום מפני צעקת עניים וכו' רמו
 באור - מפני מה עתיד לקום מפני צעקת עניים וכו', היינו, לעתיד לבא, מי יוכל לעמוד בדין. אך, מפני צעקת עניים - הצדקה שהמתיקה צעקת העניים, היא שתמתיק גם את הדין ותוכל לעמוד בדין.

[ועיין מד"ר אמור פר' כ"ז סי' א', צדקתך כהררי אל משפטך תהום רבה וגו' (תהלים ל"ז), סרס המקרא ודרשהו, צדקתך על משפטך כהררי אל על תהום רבה, מה ההרים הללו כובשין על תהום שלא יציף העולם. כך הצדקה כובשת את הפורעניות שלא תבא לעולם וכו' מה תהום אין לו חקר כך אין חקר לפורעניות של רשעים לעתיד לבא וכו'].
 הרי מבואר, שאותן פורעניות לעתיד לבא על הרשעים, שאין חקר להן, יוכבשו על ידי הצדקה, שלא יבואו וכו'.

- ז. עיין המתקת הדין ז' חלק שני.

מד"ר משפטים פר' ל' סי' ב', אלא א"ר אבינא, כשם שהזהיר הקב"ה את הכהנים שלא יהו פוסעין פסיעות גסות על המזבח וכו' כך הזהיר הקב"ה את הדיינין שלא יפסעו פסיעות גסות בדין. רמו

באור - הזהיר הקב"ה את הכהנים שלא יפסעו פסיעות גסות וכו' והיינו, שיהיו מתונים בעבודתם על המזבח. ואם הכהן, בחינת חסד, כך. כמו"כ גומלי חסדים בעבודתם צריכים להיות מתונים, ולא למהר בעשיית החסד, כי לפעמים גורמים עם החסד לרעה וכו'. וכפי שמבואר במדרש הנ"ל, הרי מתינות הכהנים - בחינת חסד - בעבודתם, שלא יפסעו פסיעות גסות, ומתינות הדיינים בדין, ענין אחד הוא, כי על כן הסמיכות בתורה ענין זה אצל זה (ולא תעלה במעלת על מזבחי וגו' ואלה המשפטים וגו' (שמות כ"ב"ג, כ"א"א), עיי"ש במד"ר. ומרומז בזה, שעשיית החסדים במתינות גורם שהדין שלמעלה הוא במתינות, וכן ח"ו להיפך.

- ח. עיין חידושי דאורייתא ז'

מד"ר משפטים פר' ל' סי' ג', כך התורה דינין מלפניה ודינין מאחריה והיא באמצע. וכן הוא אומר, בארח צדקה אהלך בתוך נתיבות משפט (משלי

- והלמוד פוסקים הוא השמירה של החדושים, שלא יגע בהן זר. גם
 בפשוטה לעשות צדקה, צריך לעשות פן כמו בחדושים.
 ז. החדושים דאורייתא והצדקה, כל אחד מעורר את חברו.
 י. גדול כח המעשר, שמהפך הקללה לברכה.
 יא. על ידי מעשר נתבטלים הרהורי זנות.
 יב. הגומל חסד, אין צריך לזכות אבות.
 יג. על ידי גמילות חסד בא לאריכות ימים.

מראה מקומות השלם

- ח"כ), התורה אמרה באיזה נתיב אני מהלכת, אהלך בדרכן של עושי צדקה,
 בתוך נתיבות משפט, התורה באמצע וכו'.
 באור - הרי גם התורה וגם הצדקה, דינין (פוסקים) מלפניהם ומאחריהם, והם באמצע.
 ז. עיין חידושי דאורייתא ח'
 שם, מהנ"ל.
 באור - הרי התורה אמרה, אהלך בדרכן של עושי צדקה. הרי דרך אחד להם, ובאותו נתיב הם
 הולכים. וע"כ מעוררים אחד את חברו.
 ועיין מד"ר ויקרא פר' ד' סי' א', רבי לוי ורבי יצחק אמרו וכו' ב' דברים בימין
 תורה וצדקה וכו'.
 הרי שניהם באותו מקום - בימין, וע"כ מעוררים אחד את חברו.
 ז. מד"ר כי תשא פר' מ"א סי' א', א"ר אלכסנדר, גדול כחן של מוציא מעשרות,
 שהן הופכין את הקללה לברכה וכו'.
 יא. מד"ר תזריע פר' ט"ו סי' ו', אמר ר"א, כי בעד אשה זונה עד כבר לחם
 וגו' (משלי ו"ב"ו), מי גרם לו שנכשל באשה זונה, ע"י שאכל את כברה
 שאינו מעושר.
 הרי להיפך, המעשר מבטל הרהורי זנות.
 יב. עיין זכות אבות ג', חלק שני.
 מד"ר בחוקותי פר' ל"ו סי' ו', רבי יודן ברבי בשם רבי ברכיה אמר, אם ראית
 זכות אבות שמטה וזכות אמהות שנתמטטה, לך והטפל בחסדים וכו'.
 הרי הגומל חסד אינו צריך לזכות אבות.
 יג. מד"ר חיי שרה פר' נ"ח סי' ט', ואחרי כן קבר אברהם את שרה אשתו וגו'
 (בראשית כ"ג"ט), הה"ד, רדף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד (משלי
 כ"א"ב"א), רודף צדקה, זה אברהם וכו' וחסד, שגמל חסד לשרה. ימצא חיים,
 ושני חיי אברהם מאת שנה ושבעים שנה וחמש שנים וכו'.

- יד. יש תפלות שאינם נתקבלים למעלה אלא עד שנותנים פלפך מעות לצדקה כפי מספר האותיות של התפלה השיך לזה הדבר. למשל, בשמתפלל אלו התבות: "תן לי בנים", צריך לתן צדקה כמספר אותיות "תן לי בנים".
- טו. על ידי צדקה זוכה לבנים.
- טז. מי שהוא מפרנס את הרבים, על ידי זה ממשיך הברכה מארץ ישראל לחוץ לארץ.

מראה מקומות השלם

- יד. עיין תפלה ט' חלק שני.
- מד"ד לך לך פר' מ"ד סי' י"ב, ר' יודן בשם ר"א אמר, שלשה דברים מבטלים גזירות רעות. ואלו הם, תפלה וצדקה ותשובה. ושלשתן נאמרו בפסוק אחד. הה"ד, ויכנעו עמי אשר נקרא שמי עליהם ויתפללו ויבקשו פני וישבו מדרכיהם הרעים וגו' (דברי הימים ב' ז"י"ד) ויתפללו, זו תפלה. ויבקשו פני, הרי צדקה וכו'. רמז
- ואולי יתכן שהרמז הוא, כי נתינת הצדקה מבטא הכתוב בלשון "ויבקשו" והיינו, כי סכום הצדקה יהיה כלול באותיות הבקשה, כפי מספר אותיות התפלה והבקשה השיך לדבר זה.
- ועיין מד"ד תולדות פר' ס"ג סי' ה', ויעתר יצחק לה' לנכה אשתו וגו' (בראשית כ"ה"כ"א), רבי יוחנן אמר, ששפך תפלות בעושר וכו'. יש לפרש, היינו, שהרבה בתפלות, ובכל פעם נתן מעות לצדקה כמספר האותיות של התפלה עד שעלה סך המעות לעושר רב.
- ועיין מד"ר, (קהלת א"ל"ד) בפסוק "ונתתי את לבי לדרוש וגו'", זכה אדם ועשה ממונו מצוה התפלל ונענה בו המד"א, וענתה בי צדקתי וכו'.
- טו. עיין בנים כ"ב, חלק שני.
- מד"ד ויצא פר' ע"א סי' א', וירא ה' כי שנאה לאה וגו' (בראשית כ"ט"ל"א). כי שמע אל אביונים ה' ואת אסיריו לא בזה (תהלים ס"ט"ל"ד) וכו' אלו העקרונות שהן אסורות בתוך בתיהן וכו'. רמז
- פירוש - כי שמע אל אביונים וגו' - ע"י שמיעה אל אביונים, והיינו נתינת צדקה להם, ואת אסיריו לא בזה - זוכה שהש"ת לא בזה את אסיריו, והיינו, אשתו נפקדת.
- טז. עיין ארץ ישראל ד'.
- מד"ד ויצא פר' ע"ד סי' א', ויאמר ה' אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך (בראשית ל"א"ג) וכו' ר' אמי בשם ריש לקיש אמר, נכסי חוצה לארץ

- יז. על־ידי הממון שנותן לעניי ארץ־ישראל, על־ידי זה ממונו נתקנים בידו.
 יח. כשאדם בא לעיר לדור, ישלח בשר לעניי העיר, ועל־ידי זה ישא חן בעיני שרי העיר.
 יט. על־ידי נתינת שקלים נצול מיצר הרע.

צדיק

- א. אל יקשה לך הדבר כשאָתָה רואה, שהצדיק לא תקן איזהו דבר, כי זה סבה מאת השם יתברך, שיניח מקום לבניו להתגדל בו.

מראה מקומות השלם

- אין בהם ברכה, אלא משתשוב אל ארץ אבותיך אהיה עמך. הכא את אמר, ואהיה עמך. ולהלן את אמר, ואהיה עמך בכל אשר הלכת וגו' (שמואל ב', ו' ט'). אלא, דוד ע"י שהוא מפרנס את ישראל, היה אומר לו, ואהיה עמך בכל אשר הלכת. אבל יעקב, ע"י שהוא מפרנס את ביתו, הוא אומר לו, שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך (ושם אהיה עמך). רמז באור - הרי נכסי חוצה לארץ אין בהם ברכה. וע"כ יעקב אבינו נצטווה לשוב לארץ ישראל ושם לקבל את הברכה. אבל, לא כן דוד, שהיה מפרנס את הרבים, נתברך בכל אשר הלך, כי בזכות הרבים המשיך את הברכה מארץ ישראל לחוץ לארץ.
 יז. עיין ארץ ישראל ו' חלק שני. - ממון כ"ג, חלק שני. שם, כנ"ל, נכסי חוצה לארץ אין בהם ברכה וכו'. ועיין יפה תואר. רמז באור - כי הרי נכסי חוץ לארץ אין בהם ברכה, והמקום המסוגל לקיום הברכה בממונו, הוא ארץ ישראל. וע"כ צדקת ארץ ישראל, והיינו, צדקה בשביל עניי ארץ ישראל, מביאה ברכה בממונו ומתקיים בידו.
 יח. עיין חן א' חלק שני. מד"ר וישלח פר' ע"מ סי' ו', ויחן את פני העיר (בראשית ל"ג י"ח), חנן את הפנים שבעיר, התחיל משלח להם דורונות. ד"א, ויחן את פני העיר, התחיל מעמיד אמליסין ומוכר בזול וכו' רמז רחוק פירוש - הרי יעקב אבינו חנן את הפנים שבעיר, והיינו, שרי העיר, כדי למצוא חן בעיניהם, וע"כ מכר בשר בזול.

צדיק

- א. חולין ז', סי' ד', אלא מקום הניחו לו אבותיו להתגדר בו וכו'. עיין רש"י

- ב. פעמים שבטולה של תורה זהו יסודה.
 ג. מקבלים מתנות מרשעים, כדי שיחזרו בתשובה.
 ד. צדיקים מהני זכותיהו אעלמא, אדידהו לא.
 ה. מצינו שצדיק אחד עושה דבר, כדי שיהיה רבו לצדיק אחר.
 ו. תועלת גדול לראות פני גדולי הדור.
 ז. הצדיק נענש, כשאינו מתפלל על דורו.
 ח. הלומד תורה לתלמיד שאינו הגון, נקרא רשע.

מראה מקומות השלם

- ד"ה מקום הניחו, כשיבאו בנינו אחרינו, אם לא ימצאו מה לתקן, במה יגדל שמש. להתגדר, להתגדל.*
 ב. מנחות צ"ט., סי' כ"א. וצ"ל, זהו יסודה, עיי"ש.
 ג. אמר ריש לקיש, פעמים שביטולה של תורה זהו יסודה וכו'.*
 חולין ה', סי' ב', תניא, מן הבהמה וגו' (ויקרא א"ב'), הביא בני אדם שדומין לבהמה. מכאן אמרו, מקבלין קרבנות מפושעי ישראל כדי שיחזרו בהם בתשובה וכו' רמז*
 פירוש - מאותו טעם לדבר, שמקבלין מהם קרבנות, כך מקבלים מהם מתנות, כדי שיחזרו בתשובה.
 ד. חולין פ"ו., סי' ל"ד, כי מהניא זכותיהו אעלמא, אדידהו לא וכו'.*
 ה. חולין צ"ה., סי' מ"ט, כולוהו שני דרכי, הוה כתב ליה ר' יוחנן, לקדם רבינו שבבבל. כי נח נפשיה, הוה כתב לשמואל, לקדם חברנו שבבל, אמר, לא ידע לי מידי דרביה אנא וכו' כתב שדר ליה, תליסר גמלי ספיקי טריפתא. אמר, אית לי רב בבבל, איזיל אחזייה וכו'.*
 הרי שמואל עשה משהו בכדי שיהיה רבו של ר' יוחנן.
 ו. שם, כנ"ל, איזיל אחזייה וכו'.
 ז. מכות י"א., סי' י"א, אמר ההוא סבא, מפרקיה דרבא שמיע לי, שהיה להם לבקש רחמים על דורם ולא בקשו וכו'.
 בבא בתרא צ"א., ואלא מפני מה נענשו [אלימלך ובניו], שהיה להם לבקש רחמים וכו'. = מ"מ מהר"צ
 ח. ע"ז י"ט., סי' מ"ד, אשר פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול וגו' (תהלים א"ג), אמר רבא, אם פריו יתן בעתו עלהו לא יבול. ואם לאו, על הלומד ועל המלמד

- ט. לשון חכמים היא מעשרת ומרפא, בכן תלמד לדבר בלשונם.
 י. המלמד תורה לאחרים, התורה נתגלה לו בלא טרח.
 יא. מצינו שהצדיק מתרעם, כשאחד מתלמידיו מתקרב את עצמו
 לצדיק אחר כדי להתפאר.
 יב. לקרב לצדיקים בטרחה מסתייעא מלתא טפי לעבודת הבורא.

מראה מקומות השלם

- עליהם הכתוב אומר, לא כן הרשעים כי אם כמץ אשר תדפנו רוח (שם). עיין
 רש"י ד"ה על הלומד ועל המלמד, שאסור ללמד תורה לתלמיד שאינו הגון.
 באור - וע"ז הכתוב אומר, לא כן הרשעים וגו', הרי נקרא רשע.
 ט. שם, סי' מ"ה, ועלהו לא יכול וגו' (כנ"ל), אמר רבי אחא בר אדא אמר רב
 ואמרי לה אמר רב אחא בר אבא אמר רב המנונא אמר רב, מנין שאפי' שיחת
 חולין של ת"ח צריכה תלמוד שנאמר, ועלהו לא יכול. ועיין רש"י, שיחת חולין של
 חכמים צריכה תלמוד כדי להתלמד לדבר בלשונם, שהוא לשון נקיה ועושר ומרפא.
 (ועיין בתובות ק"ג, אמר רב הונא, לשון חכמים ברכה. לשון חכמים עושר. לשון
 חכמים מרפא וכו' *)
 י. ע"ז ל"ה: סי' נ"ח, דרש רב נחמן בריה דרב חסדא, מ"ד, לדיח שמניך טובים
 שמן תורק שמך על כן עלמות אהבוך (שיר השירים א' ג'), למה ת"ח דומה,
 לצלוחית של פלייטון, מגולה ריחה נודף וכו' ולא עוד, אלא דברים שמכוסין ממנו,
 מתגלין לו שנאמר, על כן עלמות אהבוך, קרי ביה, עלמות וכו'. עיין רש"י ד"ה
 מגולה וכו' והיינו דכתיב, שמן תורק שמך, כשמגלין אותה ומריקין שמנה, כלומר,
 שאתה מלמד תורה לתלמידים וכו'. ובר"ה מתגלין לו, מעצמן בלא טורח, כשהוא
 מלמדה.
 יא. זבחים צ"ו: סי' כ"ב, רב יצחק בר יהודה הוה רגיל קמיה דרמי בר חמא.
 שבקיה ואזיל לרב ששת וכו' א"ל, אלקפתא וכו'. עיין רש"י ד"ה אלקפתא וכו'
 משל הוא על גסי הרוח שמשדלים לעמוד במקום גדולים וכו'.
 יב. מנחות ז', רבי אבימי תני מנחות בי רב חסדא וכו' אבימי, מסכתא איתקורי
 איתקרא ליה ואתא קמיה דרב חסדא לאדכורי לגמריה. ולישלת ליה וליתי
 לגביה, סבר, הכי מסתייעא מילתא טפי. עיין רש"י, מסתייעא מילתא, משום
 יגעתו ומצאתי. עיין בונה. וז"ל, חביבה התורה על לומדיה וכו' שזהו עונג דידהו
 לעמול וליגע בה אף כי להיות הדבר הנקנה בטורח וכיגיעה יותר יקר לבעליו
 וכו'.

- יג. לפעמים מראים מן השמים לצדיק דבר שאינו.
 יד. העושה טובה למי שאינו יודעה, בזרק אבן למרקולים.
 טו. כל אדם ינהג את עצמו, כמו ששמע מרבו.
 טז. לפעמים הקדוש-ברוך-הוא מאסף פמה צדיקים במקום אחד, כדי שידחקו זה את זה ויצטערו, ועל-ידי זה יתבשלו כל צרכם.
 יז. מי שאינו מעציר את עצמו, זוכה לתלמידים.

מראה מקומות השלם

- יג. חולין צ"ה:, סי' מ"ט, כולהו שני דרב הוה כתב ליה ר' יוחנן וכו' כי נח נפשיה, הוה כתב לשמואל וכו' אמר אית לי רב בבבל, איזיל אחזייה. א"ל לינוקא, פסוק לי פסוקיך א"ל, ושמואל מת וגו' (שמואל א', כ"ח"ג), אמר, שמע מינה נח נפשיה דשמואל. ולא היא, לא שכיב שמואל. אלא, כי היכי דלא ליטרח רבי יוחנן. מובן קצת.*
 יד. חולין קל"ג, סי' נז. אמר רבי חמא בר חנינא, כל העושה טובה למי שאינו יודעה, כאלו זרק אבן למרקולים וכו'.*
 טו. בכורות ל"א, סי' ז' מעובדא דרבא ורב יוסף. רב הונא בר חייא איצטריכא ליה שעתה וכו' רב יוסף לא אול, רבה אול. רב יוסף אמר, תנינא, פירש אין מקבלין אותנו. רבה אמר, תנינא, חזרו לומר פירש הרי הוא ככל אדם. מובן קצת
 הרי רב יוסף ורבה נהגו כל אחד כפי ששמע.
 (ועיין נדה ל"ו: סי' כ') שילא בר אבינא עבד עובדא כותיה דרב וכו' א"ל לרב אסי וכו' הדר כך וכו'
 הרי שילא בר אבינא ורב אסי, כל אחד נהג כמו ששמע מרב, רבם. עיי"ש.
 טז. בכורות ל"א:, סי' ח', כל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה מפיו בעוה"ז וכו' וא"ר יצחק בר זעירא, מאי קרא, וחכך כיון הטוב וגו' (שיר השירים ז"י), כבומר של ענבים וכו' עיין רש"י, כומר ענבים, שאספן בכלי אחד ז' או ח' ימים כדי שידחקו ויתבשלו. רמז
 פירוש - הרי נמשלו תלמידי-חכמים לכומר ענבים, שנאספים במקום אחד, כדי שידחקו זה את זה, ועי"ז הם מתבשלים כל צרכם.
 יז. בכורות מ"ד:, סי' י', עיי"ש, וברש"י. אמר ר"ש בן לקיש, מ"ד, לא יהיה כך עקר ועקרה וכבהמתך (דברים ז"י"ד), אימתי לא יהיה כך עקר בזמן שבבהמתך.

- ית. יש צדיק שקולו הולך מרחוק, הינו בפרסום, ואחר-כך הוא נופל על-ידי תאות ממוז.
- יט. מי שהקדוש-ברוך-הוא חשוב בעיניו, יכתב בספר כל שמות הצדיקים והתנאים והיראים לזכרון.
- כ. אל יקשה לך, למה להם לצדיקים להנות מאחרים כדי להנהיג את בני-ביתו בעשר ובכבוד, מוטב שלא להנהיג ולא להנות מאחרים, אל יקשה לך, כי כל מה שיש תענוג והרחבה לצדיק, על-ידי זה נתגדל נשמתו, ואזי יש בית מנוחה לשכינת הקדוש-ברוך-הוא, ובכן אין לבוא לבית בידים ריקניות.

מראה מקומות השלם

ועיין ברש"י, בזמן שבבהמתך, שתשים עצמך כבהמה, שלא תהא צנוע בהטלת מים. אמר ריב"ל, לא יהיה בך עקר, שלא יהיה ביתך עקור מן התלמידים וכו'.

באור – דברי רביז"ל נלמד משתי הדרשות יחד, ושניהם אמת. והיינו, בזמן שבבהמתך, שלא תהא צנוע בהטלת מים, ולא תעציר עצמך, לא יהיה בך עקר – לא יהיה ביתך עקור מן התלמידים.

- ית. מבני שמואל ולא הלכו בניו בדרכו וישו אחרי הבצע וגו' (שמואל א', ח'ג')*
 באור – ושם בפסוק ה' כתוב, שאמרו זקני ישראל לשמואל: ובניך לא הלכו בדרכיך עתה שימה לנו מלך לשפטנו וגו'. הרי היו שופטים בישראל, ככתוב שם בפסוק א'. וכשלא הלכו בדרכיו וישו אחרי הבצע ויקחו שחד וגו', נפל כבודם בעיני העם ובקשו להוריד אותם מגדולתם, ולמנות עליהם מלך במקומם לשפטם וכו'.
- ראש שבטי ישראל אתה וגו' ולמה לא שמעת בקול ה' ותעט אל השלל וגו' (שמואל א', ט"ו-י"ז, י"ט).

באור – ובגלל חטא זה אכד שאול המלך את מלכותו, ככתוב שם בפסוק כ"ו: כי מאסתי את דבר ה' וימאסך ה' מהיות מלך על ישראל.

- יט. ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחשבי שמו (מלאכי ג'ט"ז), היינו, מי שכותב לעצמו בספר לזכרון, כל שמות הצדיקים יראי ה', ולחשבי שמו – בודאי חשוב בעיניו שמו יתברך. = מ"מ מוהרנ"ת.

- כ. אני עם לבני לבנות בית מנוחה לארון ברית ה' ולהרם רגלי אלהינו וגו' (דברי הימים א' כ"חב')

והמלאכה גדולה כי לא לאדם הבירה כי לה' אלהים (דברי הימים א', כ"טא)
 ומי מתנדב למלאות ידו היום לה' (שם, פסוק ה').

- כא. כְּשֶׁתִּרְצֶה שְׂתִפְּלֵל עָלֶיךָ אֵיזָה צְדִיק, תִּלְךָ לְצְדִיק שֶׁהוּא רַחֲמָן.
 כב. מִי שֶׁהוּא מְפָרֵס בְּדוֹרוֹ, צָרִיךְ לְקָרוֹת אוֹתוֹ רַבִּי, אֲפֹלוּ שֶׁאֲתָה גָדוֹל מִמֶּנּוּ.

מראה מקומות השלם

ועיין ברש"י, ד"ה, והבית אשר אני בונה (דברי הימים ב', ב'ד') וא"ת, תקטין את הבית כדי שלא תצטרך לאחרים? איני יכול, כי גדול אלהינו מכל האלהים, ולכך איני יכול להקטינו ולהמעטו, עכ"ל.

ושם ברש"י, (ט"ב"ד) ד"ה, והם מביאים איש מנחתו וכו' כי אין כבוד לבוא לפני המלך ריקם, דוגמת, ולא יראה את פני ה' ריקם (דברים ט"זט"ז). רמז קצת. פירוש - בית המקדש הוא בית מנוחה לשכינה, ועל כן צריך כל אחד להתנדב למלאות ידו על כך. ואין להקשות ולומר, להקטין בית המנוחה בכדי שלא ליהנות מאחרים, כי גדול אלהינו וגו' ולכך איני יכול להקטינו ולהמעטו. וכן אין כבוד לבוא לפני המלך ריקם. כך, גם בית הצדיק. כי על ידי תענוג והרחבה לצדיק, נתגדל נשמתו, והוא בית מנוחה לשכינת הקב"ה. ועל כן, אין לבוא לפני המלך, (מאן מלכו, רבנן עיין גיטין ס"ב.) בידים ריקניות.

כא. וילך חלקיהו וגו' אל חולדה הנביאה וגו' (דברי הימים ב' לד"ב; מלכים ב', כ"ב"ד), עיין ברש"י, וזה לשונו שם: אמרו רבותינו, לפי שהאשה מרחמת יותר מן האיש, לכך לא שלח אל ירמיהו כו'.

מגילה י"ד: סי' כ', ויאשיהו גופיה, היכי שביק ירמיה, וקא משדר לה לחולדה. אמר ר' שילא, מפני שהנשים רחמניות הן וכו' מובן קצת*

עיין חידושי אגרות ד"ה שהנשים רחמניות הן, אינו נראה דה"ק, דלכך שדר לה, דרחמניות הן ותתנבא לו לטובה, וכי משום דרחמניות הן תשנה נביאותה וכו' אלא די"ל, דרחמניות הן, ותבקש עליהן רחמים לשנות מרעה לטובה.

פירוש - אע"פ שיאשיהו שלח את חלקיהו הכהן אל חולדה הנביאה לשמוע את דבר ה' אשר כתוב בספר וכו' ולא מוזכר שם ענין בקשת תפילת הצדיק, אלא היא תבקש מאליה רחמים לשנות וכו'. מ"מ, הרי זאת היתה כונתם, וא"כ למה לא הלכו אל ירמיה הנביא ולבקש ממנו שיתפלל עליהם לשנות וכו', אלא מרומז בזה דברי רבינו"ל, כי יש ללכת לצדיק היותר רחמן וכו'.

כב. מגילה שם סי' כ"א. תרתי נשי נביאתי הוא דהויאן יהיראין וסניין שמיהו וכו' בכרכושתא (חולדה הנביאה) כתיב בה, אמרו לאיש [יאשיהו המלך] אשר שלח אתכם אלי (מלכים ב' כ"ב"ט"ו) ולא קאמרה להו אמרו למלך.

ברכות לא: סי' פ"ד, [משמואל הנביא] מורה הלכה בפני רבך וכו' בתוספות ד"ה מורה וכו' ואף על פי שלא למד עדיין לפניו מ"מ גדול הדור היה וכו' = מ"מ צמח

- כג. כִּשְׁהַצְדִּיק נוֹפֵל לְאִיזָה צָרָה, צָרִיד לוֹ לְבַקֵּשׁ מִצְדִּיק אַחֵר, שְׂוִית־פֶּלֶל בְּעָדָו.
- כד. אֵלֹו בְּנִי־אָדָם הַנּוֹסְעִים לְצְדִיק, אֶף־עַל־פִּי שְׂאִין מְקַבְּלִים תּוֹרָה מִמֶּנּוּ, מְקַבְּלִים שְׂכָר עַל הַנְּסִיעָה.
- כה. מִי שְׂאִינוֹ מְשַׁמֵּשׁ תְּלַמִּידֵי חֲכָמִים, חַיֵּב מִיתָה.
- כו. הַצְדִּיק יִכּוֹל לְהַעֲלוֹת מֵתִים לְמַדְרָגָה גְּדוֹלָה.
- כז. בְּהִלִּיכָה שְׁהוֹלֵךְ אֶצֶל תְּלַמִּיד־חֶכֶם, בָּזָה הוּא מְתַקֵּן פְּגָם שְׂפָנָם בְּבִרְכַת הַנְּהַנִּין.

מראה מקומות השלם

- כג. ברכות ה':, סי' י"ד, וליקום איהו לנפשיה. אמרי, אין חבוש מתיר את עצמו מבית האסורין.*
- כד. ברכות ו':, סי' כ"א, אמר רבי זירא, אנרא דפרקא ריהטא. עיין רש"י, עיקר קבול שכר הבריות הרצים לשמוע דרשה מפי חכם, הוא שכר המרוצה. שהרי רובם אינם מבינים להעמיד גרסא ולומר השמועה לאחר זמן, שיקבלו שכר לימוד.
- אבות פ"ה משנה י"ד, ארבע מדות כהולכי לבית המדרש, הולך ואינו עושה, שכר הליכה בידו וכו'. עיין רש"י, ואינו עושה, שאינו לומד כלום אלא שומע מאחרים. = מ"מ מהר"צ.
- כה. ברכות ז':, סי' ל"ז, ואמר רבי יוחנן משום רשב"י, גדולה שימושה של תורה יותר מלמודה וכו'. ועיין הכותב שם, בשם הירושלמי (גזיר פ"זה"א), אמר רבי עקיבא וכו' נטפלתו במת מצוה וכו' מאותה שעה לא זתו מלשמש ת"ח. הוא היה אומר, דלא ישמש חכימא, קטלא חיוב.
- כו. ברכות י"ח:, סי' ס"פ, תא שמע, דאבוה דשמואל וכו' כי נח נפשיה, לא הוה שמואל גביה וכו' אזל אבתריה לחצר מות וכו' אדהכי, חזייה ללוי דיתיב אבראי וכו' אמר ליה, אי חשיבנא, געיילוהו ללוי. ועיילוהו ללוי.*
- כז. ברכות ל"ה., סי' ק"א, ת"ר, אסור לאדם שיהנה מן העוה"ז בלא ברכה וכו' מאי תקנתיה, ילך אצל ת"ח. ילך אצל ת"ח, מאי עביד ליה, עבד לאיסוריה. אלא אמר רבא, ילך אצל חכם, מעיקרא, וילמדנו ברכות וכו'. רמז נפלא*
- באור – לפי השגת והבנת רביז"ל, אין הגמ' חוזרת לגמרי מהא דכתוב בברייתא, ילך אצל ת"ח. כי למעשה, גם זה אמת, כי בעצם ההליכה לת"ח הוא מתקן הפגם שפגם בעבר בברכת הנהנין. אלא, על קושיית הגמ', איך אתה יכול לומר שרק זה תקנתו, הלא הוא ממשיך

- כח. כָּל שְׂאֵפֶשֶׁר לוֹ לְמַחֹת וְלֹא מַחָה, הוּא נֶעְנֵשׁ עֲלֵיהֶם.
 כט. לֹא אֶרַח אֶרְעָא לְקַבֵּל מְרוֹת אַחֲרִים בְּפְנֵי הַצַּדִּיק.
 ל. כָּל הַמֵּתְעַצֵּל בְּהֶסְפְּדוֹ שֶׁל חֶכֶם, אֵינוֹ מְאָרִיךְ יָמִים.
 לא. הַצַּדִּיק יִכּוֹל לִעְנֹשׁ לְפִי מִזְלוֹ.
 לב. בְּשֶׁהַצַּדִּיק נִפְטָר, אֲזִי לְקוֹתָא בָּא לְפִי מִדְּתוֹ שְׁנָהֵג.

מראה מקומות השלם

לעבור איסורים. ועל כן מוסיף רבא את המלה מעיקרא וכו' והיינו, ששניהם אמת. ילך אצל חכם ללמוד ולא יעבור מכאן ולהבא, וגם עצם הליכתו זו תתקן את הפגם על העבר, וד"ל.

כח. שבת נ"ד:, סי' ל"א, רב ור' חנינא רבי יוחנן ורב חביבא וכו' כל מי שאפשר למחות וכו' ולא מיחה נתפס וכו'.

כט. שבת נ"ו., סי' ל"ו, רש"י ד"ה ואדני יואב, לאו אורח ארעא לקבל עליו מרות אחרים בפני המלך. מובן קצת*

באור - עיין גיטין ס"ב., אמרו ליה, מנא לך דרבנן איקרו מלכים. אמר להו, דכתיב, כי מלכים ימלכו (משלי ח' ט"ו). וע"כ כמו שלא אורח ארעא לקבל עליו מרות אחרים בפני המלך, כך גם לא בפני הצדיק.

ל. שבת ק"ה:, סי' ע"ב, אמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן, כל המתעצל בהספדו של חכם, אינו מאריך ימים, מדה כנגד מדה וכו'.

לא. בבא מציעא כ':, סי' א', פקע ארזא דבי רב. מר אמר משום לתאי דידי פקע ומר אמר משום לתאי דידי פקע. עיין רש"י, מר אמר וכו' בשביל מזלי וכו'. ועיין בחידושי אנדות, מר אמר וכו' דלא היה כל אחד משתבח משום זכותו וחשיבותו נעשה כך שפקע הארזא, אלא משום לתאי, דהיינו מזלי, הוא גדול יותר ממזלו, וק"ל.*

הרי הצדיק יכול לענוש לפי מזלו.

לב. פסחים ק"ד., סי' מ"ה, מאן ניהו בנן של קדושים רבי מנחם בר סימאי וכו' דלא איסתכל בצורתא דזוזה. ובתוספות שם, דלא איסתכל וכו' דאמרינן במועד קטן פרק בתרא (כ"ה:), כי קא ניחא נפשיה דרבי מנחם בר סימאי, אישתנו כל צלמנייא והוּו למחלצייא. פירוש, חלקים בלא צורה וכו'.

ועיין ברש"י, מועד קטן כ"ה:, סי' ט"ו, ד"ה אשתעו כל צלמניא, נחלקה ונמעכת צורת הפרצוף של צלמים וצורת המטבעות מפני צורת החסיד שנחלקה, דר' מנחם לא נסתכל אפילו בצורת מטבע מעולם, כדאמרינן בערכי פסחים (ק"ד.) * עיין תוספת שבת קמ"ט. ? = מ"מ מהר"צ

- לג. בזכות הצדיק תלמידיו מתפרנסים.
 לד. מי ששומע תורה מהצדיק, הני פאלו הוא אמר התורה.
 לה. שקולה מיתת הצדיקים פשרפת בית אלקינו.
 לו. אם תלמיד חכם הגון הוא למד ממנו, ואם לאו פרש ממנו.
 לז. אין להסתפל על רבו בבית המרחץ וכדומה.

מראה מקומות השלם

- לג. יומא ע"ה: סי' ס"ה, רבא הוה רגיל, מייתי ליה ציידא כל יומא מאגמא. ההוא יומא לא אייתי ליה וכו' אמר, שמע מינה, נח נפשיה דרב חסדא, ובדיל רבה אכיל תלמידא.*
 לד. סוכה ל"ח: סי' י"ב, אלא מכאן לשומע בעונה וכו'. עיין שם בחא"ג, שתלאה הדבר בשמיעה ולא בקראה.*
 לה. ראש השנה י"ח: סי' י"ז, תניא, אמר ר"ש, ארבעה דברים היה ר"ע דורש וכו' צום השביעי, זה ג' בתשרי, שבו נהרג גדליה בן אחיקם וכו' ללמדך, ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלהינו וכו'.*
 לו. תענית ז', סי' י"ד, א"ל, הכי אמר ר' יוחנן וכו' אם תלמיד חכם הגון הוא ממנו תאכל ואותו לא תכרת. ואם לאו, אותו תשחית וכרת. עיין רש"י ד"ה וכו' אדם וכו' אף ת"ת, אם הגון הוא ממנו תאכל, למוד הימנו. ואם לאו, אותו תשחית, סוד מעליו.
 חולין ז', דתני ר' חייא וכו' אם יודע תלמיד ברבו שיודע להחזיר לו טעם בין ואם לאו תבין את אשר לפניך וכו' אם בעל נפש אתה פרוש הימנו. = מ"מ מהר"צ
 לז. תענית י"ז, סי' מ', ת"ר, מלך מסתפר בכל יום וכו' מ"ט, א"ר אבא בר זבדא, אמר קרא, מלך ביפיו תחזינה עיניך וגו' (ישעיה ל"ג-י"ז) וכו' מובן קצת כאור - מכאן אנו רואים שיש ענין של כבוד לראות את המלך כיפיו. וע"כ גם בחיוב כיבוד רבו, אין זה מן הכבוד לראותו בלי בגדים.
 (ולכאורה, יש להבין, למה צריך הרב להביא לחמו ממרחקים, הרי גמ' מפורשת היא, בפסחים ג"א, תנא, תלמיד לא ירחץ עם רבו וכו'. ועיין ברש"י, שצריך להתבייש מכבודו וממוראו. ועיין ברמב"ם, פ"ה מהל' ת"ת הל"ג, ולא יכנס עם רבו במרחץ וכו'. וכן הוא בשו"ע יו"ד סי' רמ"ב סעיף ט"ז.
 ברם, לא קשה מידי. כי מדברי רבינו"ל שכתב, אין להסתכל וכו', ולא כתב לא יכנס עם רבו וכו', משמע דאיירי באופן שמותר לו לשהות עם רבו בבית המרחץ, כגון: אם היה התלמיד בבית המרחץ לפני רבו, שאינו צריך לצאת משם, עיי"ש ברמ"א. או היכי דצריך לו רבו, עיי"ש. או רבו מחל לו, עיי"ש ברמב"ם הל"א. ומ"מ כתב רבינו"ל, אין להסתכל על רבו

לח. לפעמים יש שני צדיקים שוין, לאחד מראין לו דברים עליונים, ולאחד אין מראין לו. תדע שזה שאין מראין לו, מפני שצריך להשתמש בזכותו להגן על אחרים.

לט. מוטב לקרב את עצמו לצדיק שהוא רחמן.

מ. בזכות שמוש אדם גדול אדם נצול ממותה.

מא. המורה הלכה בפני רבו, חייב מיתה, וראוי להפישו נחש, ונקרא חוטא, ומורידין אותו מגדלתו, ואזיל לשאול בלא ולד.

מראה מקומות השלם

וכו', דגם באופן שמותר לו הכניסה אסור לו ההסתכלות. וע"ז הביא הרב מענין, מלך ביפו תחזינה עיניך וגו', ודו"ק).

לח. תענית כ"ב., סי' נ"ב, אבא אומנא הוה אתי ליה שלמה כל יומא ממתבתא דרקיעא. ולאביי, ממעלי שבתא למעלי שבתא. ולרבא, ממעלי יומא דכפורי למעלי יומא דכפורי וכו' חלש דעתיה דרבא על דאביי. איתחזי ליה בחלמא ואמרו ליה, מסתיך דקא מגני זכותך אכולא כרכא. מוכן*

פירוש – אף על פי שענין אביי ורבא ענין של כבוד וחשיבות הוא, ושפיר מוכן הוא, שמונעים ממנו את הכבוד בכדי שזכותו יגן על אחרים. אבל רביז"ל הרי כותב שלא מראים לו דברים עליונים (היינו, דברים עילאים ונסתרים), וזה לכאורה, לא שייך להא דאביי ורבא. מ"מ רעיון אחד הוא. וכי גם איגילוי נסתרות, ענין של שמירת זכות הוא להגן על אחרים, וד"ל. וזהו לכאורה, כונת הרב במלה "מוכן". (ואולי גם אמירת "שלום" היה דברים עליונים.)

לט. תענית כ"ג., סי' ס"א, מעובדא דרב יוסי בר אבין, דהוה מקורב לר' יוסי דמן יוקרת. ושבקיה, ואתא לקמיה דרב אשי, בגלל שלא היה רחמן, עיי"ש.*

מ. עירובין נ"ד., סי' כ"א, תנא, תלמיד אחד היה לו לר' אליעזר, שנתחייב שריפה למקום. אמרו, הניחו לו, שאדם גדול שימש.*

מא. עירובין ס"ג., סי' ל"א, ל"ב. אמר לה רבי אליעזר וכו' כל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה בידי שמים וכו' אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, כל המורה הלכה בפני רבו ראוי להכישו נחש וכו' זעירי אמר רבי חנינא, נקרא חוטא וכו' רבי אליעזר אומר, מורידין אותו מגדולתו וכו' א"ר לוי, כל דמותיב מלה קמיה רביה אזיל לשאול בלא ולד וכו'.*

- מב. המקור שממנו תשאב החכמה דהינו הרב, השתדל שיהיה ברוך וכשר, ולא תחליפנו, ולא תמיר אותו.
- מג. כל איש ידמה במעשיו לברכת אותו השבט.
- מד. פשיש רשע בבית, אזי נסתלק מהצדיק מעין התורה.
- מה. בזכות קבורת הצדיקים בחוץ לארץ יזכו גם שאר המתים מגלגול [לגלגול] מחלות.
- מו. הממון שמהנה את הצדיק, הרי זה פאלו עבד עבודת בית המקדש.
- מז. יש צדיקים שאינם נקראים בשם רבי.

מראה מקומות השלם

- מב. לשון בונה, עירובין ק"ד, סי' מ', ומבאר בזה הפסוק: יהי מקורך ברוך וגו' (משלי ה' י"ח)
- מג. יהי מקורך ברוך וגו' (משלי ה' - י"ח) = מ"מ מהר"צ פסחים ד', סי' ו', שהוא דהוה קאמר, דונו דיני. אמרי, ש"מ, מרן קאתי. דכתיב, הן ידין עמו כאחד שבטי ישראל (בראשית מ"ט ט"ז). וז"ל חידושי אנדות שם ד"ה ש"מ מרן וכו' מבואר כל איש ידמה במעשיו לברכת אותו השבט וכו'.
- מד. פסחים נ"ו, סי' כ"ו, דאמר ר"ש בן לקיש, ויקרא יעקב אל בניו וגו' (בראשית מ"ט א'), בקש יעקב לגלות קץ הימין לבניו ונסתלקה ממנו שכינה. אמר, שמא ח"ו יש פסול במטתי, כאברהם אבי אבא שיצא ממנו ישמעאל, וכיצחק אבי שיצא ממנו עשו וכו' רמז קצת*
- פירוש - כמו כן נסתלק מהצדיק מעין התורה.
- מה. לשון חידושי אנדות, פסחים ס"ח, סי' ל"ג, ד"ה וכתוב ירעו וכו' וע"פ מ"ש במדרשות, שע"י הצדיקים הנקברין בח"ל, יזכו גם שאר מתים שם לגלגול מחילות, כדאמרינן בסוף מסכת כתובות. וצ"ל לגלגול מחילות.
- כתובות קי"א. = מ"מ מהר"צ
- מו. פסחים ע"ג, סי' ל"ה, עבדת מתנה אתן את כהנתכם וגו' (במדבר י"ח ז'), עשה הכתוב אכילת תרומה כגבולין בעבודת בית המקדש. רמז
- פירוש - וכאכילת תרומה, שהכהנים נהנים, דנקראת עבדת מתנה. כן, כל מתנה שהצדיק נהנה ממנה, ה"ו כאילו עבד עבודת בית המקדש.
- מז. ב"מ פ"ו, סי' מ', שמואל ירחינאה וכו' הוה קא מצטער רבי למסמכיה וכו' א"ל

מח. כִּשְׁהַצְדִּיק אוֹמֵר אֵיזֶהוּ דְּבִיּוֹר, כֹּל זְמַן שֶׁהַדְּבִיּוֹר לֹא נִתְקַיֵּם, שְׁעַדִּין לֹא בָּא זְמַנוֹ, הַדְּבִיּוֹר הַזֶּה חָקוֹק בְּעוֹלָם הָעֲלִיּוֹן, אֲבָל אֵין מֵאִיר בְּבִהִירוֹת, וּכְשֶׁמִּגִּיעַ הַזְּמַן שְׂיִתְקַיֵּם, אֵזִי הַדְּבִיּוֹר מִתְחִיל לְהֵאִיר בְּבִהִירוֹת.

מט. הַמְהַנֶּה אֶת תְּלָמִיד־חֲכָם, צָרִיךְ לְחַזֵּק שְׁלֹא יִתְבַּזֶּה בְּעֵינָיו הַתְּלָמִיד־חֲכָם.

נ. הַמוֹנֵעַ הַלֵּכָה מִתְּלָמִידוֹ, כְּאִלּוֹ גּוֹזְלוֹ מִנַּחֲלַת אֲבוֹתָיו, וְאֶפְלוּ עֶבְרִין שְׂבַמְעֵי אִמָּן מְקַלְלִין אוֹתוֹ וּמְנַקְבִּין אוֹתוֹ כְּכַבְּרָה. וְאִם לְמַדּוֹ זוֹכָה לְבִרְכוֹת כְּיוֹסֵף, וְזוֹכָה וּמְלַמְּדָה לְעוֹלָם הַבָּא.

נא. מִי שְׂאִינוֹ מְהַנֶּה תְּלָמִיד־חֲכָם מְנַכְסִיו, אֵינוֹ רוֹאֶה סִימַן בְּרָכָה לְעוֹלָם.

מראה מקומות השלם

לא לצטער מר, לדידי חזי לי סיפרא דאדם הראשון וכתוב ביה, שמואל ירחינאה חכים יתקרי רבי לא יתקרי וכו'*

מח. גלפענ"ד רמו (מכות כד:) וכי מה ענין אוריה אצל זכריה וכו' עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת. ועיין לקו"ת סי' ז' מענין הארת המקיפים וכו' = מ"מ צמח

מט. סנהדרין נ"ב:, סי' צ"ה, אמר רבי אלעזר, למה ת"ח דומה לפני עם הארץ וכו' נהנה ממנו דומה לו לקיתון של חרס כיון שנשבר שוב אין לו תקנה.

כאור – זה דרכו של ע"ה. אבל אדם כשר, צריך לחזק שלא יתבזה בעיניו הת"ת.

נ. סנהדרין צ"א:, סי' קל"ז, אמר רב יהודה אמר רב, כל המונע הלכה מפי תלמיד כאלו גוזלו מנחלת אבותיו וכו' אמר רב חנא בר ביזנא א"ר שמעון חסידא, כל המונע הלכה מפי תלמיד, אפילו עוברין שבמעיי אמו מקללין אותו וכו' עולא בר ישמעאל אומר, מנקבין אותו ככברה וכו' ואם למדו מה שכרו, אמר רבא אמר רב ששת, זוכה לברכות כיוסף וכו' אמר רב ששת, כל המלמד תורה בעוה"ז זוכה ומלמדה לעוה"ב וכו'.

נא. סנהדרין צ"ב:, סי' קל"ט, וא"ר אלעזר, כל שאינו מהנה ת"ח מנכסיו, אינו רואה סימן ברכה לעולם וכו'.

- נב. המלגלג על דברי חכמים, הוא נענש מיתה.
 נג. קרבת הצדיקים טוב בעולם הזה ובעולם הבא.
 נד. הצדיק בדבורו יכול לפסק לזה גזען ולזה גיהנם.
 נה. טוב לבלות זמן רב, בשביל שעה אחת, שיתקרב לצדיק.
 נו. כשנתמעט לאדם משמשיו, ידאג מיום המיתה או מדבר אחר.

מראה מקומות השלם

- נב. סנהדרין ק'. סי' קע"מ, כי הא דיתוב ר' יוחנן וקא דריש וכו' לגלג עליו אותו תלמיד וכו' אמר לו, ריקה. אם לא ראית לא האמנת, מלגלג על דברי חכמים אתה. יהב ביה עיניה, ועשהו גל של עצמות.
 ב"ב ע"ה. = מ"מ מהר"צ.
 נג. סנהדרין ק"א., סי' קפ"ז, ת"ר, כשחלה רבי אליעזר וכו' נענה רבי טרפון ואמר, טוב אתה וכו' ורבי בעוה"ז ובעוה"ב וכו'. ועיין בחידושי אגדות ד"ה טוב אתה וכו' משא"כ הנהגת הרב לתלמידו, שמטיב לו בעוה"ז ובעוה"ב וכו'.
 נד. סנהדרין ק"ד., סי' רפ"ז, אמר רב יהודה אמר רב, בקשו עוד למנות אחד וכו' יצאת בת קול ואמרה להם, חזית איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתיצב בל יתיצב לפני חשכים (משלי כ"ב"כ"ט) מי שהקדים ביתי לביתו וכו' לפני מלכים יתיצב כל יתיצב לפני חשכים, ולא השגיחו עליה וכו' מובן עיין רש"י, ד"ה בל יתיצב לפני חשכים בניהנמ. לפני מלכים יתיצב בגן עדן ולא לפני חשכים.
 הרי אנשי כנסת הגדולה פסקו לזה גן עדן ולזה וכו', ולא השגיחו בבת קול.
 נה. חגיגה ה':, סי' ו', רב אידי אבוה דר' יעקב בר אידי, הוה רגיל דהוה אויל תלתא ירחי באורחא, וחד יומא בבי רב. והוון קרו ליה רבנן, בר בי רב דחד יומא וכו' מובן באור - כמו"כ בהתקרבות לצדיק לשמוע ממנו תורה ולקבל הדרכתו.
 נו. חגיגה י"ג:, סי' י', כתוב אחד אומר, אלף אלפים ישמשוניה ורכו רבון קדמוהי יקומון וגו' (דניאל ז"י). וכתוב אחד אומר, היש מספר לגדודיו וגו' (איוב כ"הזג'). לא קשיא, כאן בזמן שבית המקדש קיים כאן בזמן שאין בית המקדש קיים. כביכול, שנתמעט פמליא של מעלה וכו' רמז עיין רש"י ד"ה כביכול, אף כלפי צבא השכינה הוזקקנו לומר כך בבשר ודם שאתה יכול לומר בו מיעוט.
 פירוש הרמז - הרי מיעוט המשמשים למעלה מראים על החורבן (בזמן שאין בית המקדש קיים), כך במשמשים של האדם למטה, כשנתמעט, ידאג וכו'.

- נז. יש נאה דורש, ואף-על-פי-כן אינו מכון אל האמת.
- נח. צדיק יכול להגביה תורה של צדיק אחר.
- נט. מה שהצדיק מחדש בתורה, הקדוש-ברוך-הוא אומרה בשמו.
- ס. דברי צדיקים חכמים חביבים מדברי תורה ומדברי נביאים, וצריך לשמע ולצית אותם אף-על-פי שאין מראין לך שום מופת.
- סא. מי שמשבח את הצדיק, ינוחו ברכות על ראשו.
- סב. הצדיק שבעיר - כל דבריהם עליו מטל.
- סג. מתר לצדיק לשמש עם מי שהוא שונה הלכות, כשהוא מלמדו איזהו דבר חדש.

מראה מקומות השלם

- נז. חגיגה י"ד: סי' י', יש נאה דורש ואין נאה מקיים וכו'. ועיין בחידושי אנדות, האי לישנא אמרו בעלמא בבן עזאי וכו' אבל כאן מאי מקיים שייך ביה. וי"ל, דהיינו מקיים דהכא, שנתכוון אל האמת וכו'.
- נח-נט. חגיגה ט"ו: סי' י"ג, אשכחיה רבה בר רב שילא לאליהו. א"ל, מאי קעביד קוב"ה. א"ל, קאמר שמעתא מפומייהו דכולהו רבנן, ומפומיה דר"מ לא קאמר. א"ל, אמאי, משום דקא גמר שמעתא מפומיה דאחר. אמר, ומאי נפקא מינה, רבי מאיר, רמון מצא, תוכו אכל קליפתו זרק. א"ל, השתא קאמר, מאיר בני כך הוא אומר וכו' מובן
- באור - הרי רבה בר רב שילא פעל בדיבורו והגביה תורתו של רבי מאיר, והקב"ה אמר חידושי תורתו בשמו, כמו דכולהו רבנן
- ס. ירושלמי ברכות פ"א ה"ד, סי' ג'. שמעון בר ווה בשם ר' יוחנן, דודים דברי סופרים לדברי תורה, וחביבים יותר מד"ת, כי טובים דדיך מיינ (שיר השירים א"ב')
- סא. מגילה כ"ה: סי' ל"א, אמר רב אשי, והאי מאן דשפיר שומעניה, שרי ליה לשבוחיה. ומאן דשבחיה, ינוחו לו ברכות על ראשו.*
- סב. מועד קמץ ו', סי' א', אמר אביי, ש"מ, צורבא מרבנן דאיכא במתא, כל מילי דמתא עליה רמיא.*
- סג. שם סי' יג?
- ועיין מגילה כ"ח: סי' ל"ו בחידושי אנדות ד"ה המשתמש כמי ששונה הלכות

- סד. מי שמביא את עם הארץ לקרב תחת פני הצדיק מקבל על ידי זה שכר.
- סה. על ידי הקבלת פני הרב לא יראה שחת.
- סו. לפעמים התפלה אינה מועלת אלא בשעתה, וכשפוסקין מלהתפלל, עושה הקדוש ברוך הוא רצונו ותפצו.
- סז. המביא דורון לתלמיד חכם, כאלו מקריב בכורים.
- סת. אין להטריח את המקום.

מראה מקומות השלם

- וכו' והיינו באינו תלמידו וכו' אבל בתלמידו מצינו בכמה מקומות שהיו משתמשים בהם.*
- סד. חגיגה ג', סי' ב', הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגו' (דברים ל"א י"ב), אם אנשים באים ללמוד וכו' טף למה באין, כדי ליתן שכר למביאיהם וכו' רמז פירוש - הרי מצינו במצות הקהל, שאע"פ שהטף אינם לומדים ואינם שומעים, בכל זאת יש שכר על עצם ההבאה. על כן, על עצם ההכאה של עם הארץ לצדיק, יש להם שכר, ואף על פי שעדיין אינם לומדים ואינם שומעים.
- סה. חגיגה ה', סי' ו', דר' יעקב איש כפר חיטיא הוה רגיל דהוה מקבל אפיה דרביה כל יומא וכו' א"ל, מי זוטר מאי דכתיב בהו ברבנן, ויחי עוד לנצח לא יראה השחת כי יראה חכמים ימותו וגו' (תהלים מ"ט י', י"א), מה הרואה חכמים במיתתן כך, בחייהם על אחת כמה וכמה.*
- סו. בתובות ק"ד, סי' ל"ז, ההוא יומא דנח נפשיה דרבי וכו' ולא הוו שתקי רבנן מלמיבעי רחמי. שקלה כוזא שדיא מאיגרא, אשתיקו מרחמי, ונח נפשיה דרבי וכו', עיי"ש.
- סז. בתובות ק"ה, סי' מ', דתניא וכו' אלא לומר לך כל המביא דורון לת"ח כאילו מקריב בכורים וכו'.*
- סת. בתובות ק"ו, סי' מ"ב, בשני דרב יוסף הוה ריתתא. א"ל רבנן לרב יוסף, ליבעי מר רחמי. אמר להו, השתא ומה אלישע וכו' בעידן ריתתא לא הוה בעי רחמי, אנא איבעי רחמי וכו' מובן קצת
- תענית כ"ד: אתא אבוה איתחזי ליה כחלמא ואמר ליה, מי איכא דמיטרח קמיה שמיא כולי האי וכו' = מ"מ מהר"צ

- סמ. מי שאוהב את הצדיק, צרוך לשמר את הצדיק, שלא יצא עליו שם רע.
- ע. כל טובתן של רשעים רעה היא אצל הצדיקים.
- עא. אל תתפלל ואל תטריח את קונך, כל זמן שאתה יכול לעשות בפעלה.
- עב. הצדיק - כל זמן שהוא בעולם הזה, הגן-עדן שיש לו משתמשין בו הצדיקים האחרים שבגן-עדן.
- עג. יש תלמידים שעקרום תלויים בזכות הצדיק, וכשנסתלק הצדיק אזי נסתלקים גם הם או נענשים.

מראה מקומות השלם

- סמ. כתובות ק"ג. סי' ל"ד, והאי דאמר הכי, דלא לימדו מילתא הואי להו ועד האידנא נמי זכותא דרבי הוא דאהניא לה מוכן קצת רבי הקדוש שאהב את בניו הצדיקים, שמר עליהם שלא יצא עליהם שם רע, וע"כ הודיע שהם ישמשו אותו לאחר מיתה
- ע. יבמות ק"ג. סי' נ"א, אמר ר' יוחנן משום רשב"י, כל טובתן של רשעים רעה היא אצל צדיקים וכו'.
- גזיר ב"ג: = מ"מ מהר"צ
- עא. ע"ז י"ח. סי' ל"ז, ברוריה דביתהו דר' מאיר וכו' אמרה ליה, זילא בי מילתא דיתבה אחותי בקובה של זונות וכו' אזל לגבי שומר דידה וכו' א"ל, שקול תרקבא דדינרי וכו' א"ל, וכי שלמי מאי איעביד. א"ל, אימר, אלהא דמאיר ענני, ומיתצלל וכו' ועיין בחידושי אנדות, ומיהו כל כמה דהוה מצי לאצולי בממון לא הוי בעי לאצולי ע"י נם, באלהא דמאיר ענני. ולכך א"ל, שקול תרקבא דדינרי וכו' מוכן*
- עב. כתובות ע"ז. סי' ל"ב, כי הוה שכיב [רבי יהושע בן לוי] א"ל [למלאך המות] אחוי לי דוכתאי וכו'. עיין חידושי אנדות ד"ה אמר ליה אחוי דוכתאי, ואז לא הוה עדיין מקומו פנוי ששאר צדיקים היו משתמשין בו וכו'
- עג. כתובות ק"ג. סי' ל"ד, ועד האידנא נמי זכותה דרבי הוא דאהניא להו מוכן הרי זכותו של רבי הגין עליהם שיחיו.

- עד. המקרבים שיש לצדיק בחייו, הם יהיו מקרבים במוותם [במותו].
- עה. מי שהיה מקרב לצדיק אחד, ואחר-כך מקרב את עצמו לצדיק אחר, התורה ששמע מהצדיק הראשון מטרידין אותו.
- עו. לפעמים הצדיק נפטר, כדי שיכריע איזה דין למעלה.
- עז. איזהו בן עולם הבא, זה שחולקין לו כבוד מחמת חכמתו.
- עת. על-ידי צדקה נעשה סור מרע.
- עט. אינך זקוק ליסור תלמידך ולסלקו מלפניך, פשאינו רוצה לילך בדרך הישר, אלא תקרבהו, כי זה טובת שאר התלמידים, וסופו לתת לב.

מראה מקומות השלם

- עד. שם, ת"ר, בשעת פטירתו של רבי אמר לבני אני צריך. נכנסו בניו אצלו. אמר להם וכו' יוסף חפני, שמעון אפרתי, הם שמשוני בחיי והם ישמשוני במותי וכו' שמע מינה, לזה הוא עלמא הוא דקאמר וכו'.
- עה. ב"ם פ"ה, סי' ל"ז, רבי זירא כי סליק לאדעא דישראל יתיב מאה תעניתא דלשכח תלמודא כבלאה מיניה כי היכי דלא נטרדיה וכו' מובן* באור - כי התורה ששמע רבי זירא מהצדיקים בבבל, תטריד אותו מלשמע תורתם של הצדיקים בארץ ישראל.
- עו. ב"ם פ"ז, סי' מ"א, קא מיפלגי במתיבתא דרקיעא וכו' ספק, הקב"ה אמר טהור וכולהו מתיבתא דרקיעא אמרי טמא. אמרי, מאן נוכח, נוכח רבה בר נחמני וכו' כי הוה קא ניחא נפשיה, אמר טהור טהור וכו'.
- עז. ב"ב י', סי' פ"ז, וא"ר אבהו, שאלו את שלמה בן דוד, איזהו בן העוה"ב. אמר להם, כל שכנגד זקניו כבוד (ישעיה כ"ד"ב"ג) וכו'. עיין רש"י, כנגד זקניו כבוד, אותם שחולקים להם כבוד בעוה"ז מחמת חכמת זקנתם.
- עת. ב"ב פ"ז, סי' כ"ז, ויאמר ה' אל השטן השמת לבך על עבדי איוב כי אין כמהו וגו' וסר מרע (איוב א"ח'), מאי וסר מרע, אמר רבי אבא בר שמואל, איוב ותרן בממונו היה וכו'.
- עט. ב"ב כ"א, סי' ל"ז, וא"ל רב לרב שמואל בר שילת, כי מחית לינוקא לא תמחי ליה אלא בערקתא דמסנא. דקרי קרי, דלא קרי ליהוי צוותא לחבריה. ועיין ברש"י, אינך זקוק ליסרו יותר מדאי ולא לסלקו מלפניך אלא ישב עם האחרים בצוותא וסופו לתת לב.

- פ. לפעמים אדם מת קדם זמנו על-ידי תרעמת צדיק.
- פא. יכול להיות שיהיה אדם צדיק גדול, אף-על-פי שלא למד הרבה.
- פב. מי שאינו מאמין בדברי הצדיקים, ראוי לענש, כל-שכן מלגלג.
- פג. כשאחד בא לקרב את עצמו לצדיק, מתר לו להרחיקו, כששואל קשיות שאינו צריך.
- פד. כשהצדיק אומר תורה לעם, מתר לו לחבב תורתו בעיניהם קדם שיאמר.

מראה מקומות השלם

- פ. ב"ב כ"ב., סי' ל"ט, נח נפשיה דרב אדא בר אהבה. רב יוסף אמר, אנא ענישתיה וכו' ומסתברא, דרב נחמן בר יצחק ענשיה.*
- פא. שם, כנ"ל, עובדא דרב דימי מנהרדעא עם רב אדא בר אהבה, וקללת רב יוסף על שזולזל בכבודו של רב דימי משום דלא ידע לענות על השאלה. עיין רי"ב"א, פירוש, משום דלא ידע בסדר טהרות לא הוה ליה לזלולי ביה וכו' מובן ועיין ב"מ קי"ד:, סי' נ"ד, א"ל, לא מתני מר טהרות וכו' א"ל, בארבעה לא מצינא, בשיתא מצינא וכו', עיי"ש.
- הרי רבה בר אבוה אמר על עצמו, שיש דברים שהוא לא יודע, ובכל זאת אמורא היה, עיי"ש.
- פב. ב"ב ע"ה., סי' ס"ה, כי הא דיתיב ר' יוחנן וקא דריש וכו' לגלג עליו אותו תלמיד וכו' נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות.*
- פג. ב"ב קי"א., סי' צ"ב, מסתמך ואזיל רבי ינאי וכו' ואתי ר' יהודה נשיאה לאפייהו וכו' בעא מיניה וכו' אמר ליה, אי מה מטה האב וכו' אמר ליה לשמעיה, גוד, לית דין צבי למילף.
- עיין רש"י ד"ה לית דין רוצה למילף, אלא להקשות דברים שאינן צריכים וכו'.
- נזיר מ"ט:, תנו רבנן, אחר פטירתו של רבי מאיר, אמר להן ר' יהודה לתלמידיו אל יכנסו תלמידי רבי מאיר לכאן מפני שקנתרנין הן וכו' אלא לקפחני בהלכות הן באין וכו' = מ"מ מהר"צ.
- פד. ב"ב קכ"ג:, סי' ק"ט. בעא מיניה אבא חליפא קרוייא מרבי חייא בר אבא וכו' אמר ליה, מרגלית טובה היתה בידי ואחה רוצה לאבדה ממני וכו'. וברשב"ם ד"ה לאבדה ממני, כלומר, לגלותה לאחרים. ולחכב את הטעם, היה אומר כן.

- פה. אֶפְלוּ זְווג רֵאשׁוֹן מִתְּהִפֵּךְ בְּתַפְּלָה.
- פו. בְּעוֹלָם הַזֶּה כָּל הַרוּצָה לְקָרֵב אֶת עֵצְמוֹ מְקָרֵב, אֲבָל בְּעוֹלָם הַבָּא
אֵין מְקָרְבִין אֶלָּא הַמְקָרְבִין מִכְּבָר.
- פז. צַדִּיק שֶׁקָּרֵב אֶת הָאָדָם, וְהָאָדָם הַזֶּה לֹא רָצָה לְקָרֵב אֶת עֵצְמוֹ,
מִתָּר לוֹ לְדַחוֹת בְּיָדָיו.
- פח. הַצַּדִּיק יָכוֹל לַעֲנֹשׁ אֶת הָאָדָם בְּמִיתָה, אֶפְלוּ עַל־יְדֵי חֲלִישׁוֹת
דַּעְתּוֹ, אֶפְלוּ בְּטָעוֹת.

מראה מקומות השלם

- פה. סנהדרין כ"ב., סי' ל"ה, בתוספות ד"ה ארבעים יום וכו' אפי' זוג ראשון
מתהפך בתפלה וכו'
מו"ק י"ח: אמר שמואל, מותר לאדם אשה בחולו של מועד שמא יקדמנו אחר
וכו' ברחמים וכו' = מ"מ מהר"צ
- פו. ע"ז ג', סי' ג', אומר להם הקב"ה, שוטים, מי שטרח בערב שבת אוכל בשבת
ומי שלא טרח בערב שבת מהיכן יאכל בשבת וכו' ועיין רש"י, בערב שבת, בעולם
הזה.
- ושם, סי' ד', רבי יוסי אומר לעתיד לבא באין עובדי בוכבים ומתגירין, ומי מקבלי
מינייהו וכו' והקב"ה יושב ומשחק וכו'
הרי בעולם הבא, אין מקרבין (לא יאכל) אלא המקורבין מכבר (אלא מי שטרח בעולם הזה)
בבא בתרא ע"ה: מאי ועל מקראה וגו' (ישעיה ד"ה), אמר רבה אמר ר' יוחנן, לא
כירושלים של עולם הזה, ירושלים של עולם הבא. ירושלים של עולם הזה, כל
הרוצה לעלות, עולה. של עולם הבא, אין עולין אלא המזומנין לה. = מ"מ
מהר"צ
- פז. ב"ק צ"ב., סי' ל"ז, אמר ליה רבא לרבה בר מרי, מנא הא מילתא דאמרי אינשי,
קרית חברך ולא ענך, דחי גודא רבה שדי ביה וכו' ועיין רש"י ד"ה דחי גודא וכו'
דחהו בידים וכו' מוכן
- פח. ב"ק קי"ז., סי' מ"ה, רבי יוחנן הוה יתיב וכו' א"ל דלו לי עיני ואחזיה וכו' חזה
דפריטא שפוותיה סבר אחוכי קמחייך ביה, חלשא דעתיה, ונח נפשיה [דרב כהנא]
וכו'.

- פ.ט. דְּבָרִים שְׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ מִפִּי הַצַּדִּיק, הֵם מוֹעִילִים יוֹתֵר, מִמָּה שְׁאַתָּה לֹא מְדַבֵּר בְּסִפְרִים.
- צ. אָדָם מִבֵּין יוֹתֵר, כְּשֶׁרוֹאֶה פָּנֵי הַמְּדַבֵּר.
- צ.א. עַל-יְדֵי דְבוּר קַל שֶׁל הַצַּדִּיק נִפְתַּח אֹר גָּדוֹל, אִזּוּ בְּנִקְל לְבַנֵּי-אָדָם לְהַשִּׁיג חֲכָמוֹת רָמוֹת.
- צ.ב. מִי שְׁאִינוּ נוֹהֵג כְּשׁוֹרָה, מִתָּר לְהִשְׁתַּעֲבֵד בּוֹ.
- צ.ג. לְפָעָמִים הַצַּדִּיק מְנַשֵּׂא אֶת הָאָדָם וְאַחֵר כֶּד מִשְׁפִּילוֹ וְזֶה לְטוֹבַת הָאִישׁ.
- צ.ד. יֵשׁ צַדִּיק נִקְרָא טוֹב, וְיֵשׁ צַדִּיק שְׁאִינוּ נִקְרָא טוֹב, וְיֵשׁ רָשָׁע רָע, וְיֵשׁ רָשָׁע שְׁאִינוּ רָע.

מראה מקומות השלם

- פ.ט. הוֹרִיזוֹת י"ב., ס"י י"א, אִמֵּר לְהוֹ רַב מִשְׁרָשִׁיא לְבְרִיָּה, כִּי בַעִיתוֹ מִיעַל וּמִיגִמֵּר קִמָּא דְרַבִּיכּוֹ וְכוּ' חֲזִי לְפּוּמָא, דְכַתִּיב, וְהָיוּ עֵינֶיךָ רְאוּת אֶת מוֹרֶךְ (יִשְׁעִיָּה ל"ב) מוֹבֵן הָרִי תוֹעֵלַת גְּדוּלָה לְהִסְתַּכֵּל עַל פְּנֵי הַצַּדִּיק וּלְשִׁמּוֹעַ מִמֶּנּוּ תוֹרָה.
- צ. שֵׁם, כַּנ"ל, מוֹבֵן.
- ועֵינֵן חִידוּשֵׁי אַנְדוֹת ב"ק קי"ז., ס"י מ"ה, ד"ה דְלוֹ לִי עֵינֵי וְכוּ' וְאִפְשָׁר לֹאמֵר, דְהָאָדָם מִבֵּין יוֹתֵר, מִחֲבֵרָו וּמִרְבּוֹ, כְּשֶׁרוֹאֶה אוֹתוֹ בְּפָנִים וְכוּ'.
- צ.א. ב"מ י"ז., א"ל, אִי לֹא דְדִלָּאִי לְךָ חֲסַפָּא לֹא מִשְׁכַּחַת מִרְגְּנִיתָא תוֹתָה וְכוּ' מוֹבֵן בְּאוּר – כִּי ע"י דְבוּר קַל שֶׁל הַצַּדִּיק (וְהֵינּוּ, חֲסַפָּא), נִפְתַּח אֹר גָּדוֹל וְכוּ' חֲכָמוֹת רַבּוֹת (וְהֵינּוּ, מִרְגְּנִיתָא תוֹתָה).*
- צ.ב. ב"מ ע"ג., ס"י כ"ד, אִמֵּר לִיָּה רַבָּא, שְׁפִיר קַעֲבַדְתָּ. דְתַנִּינָא, רְאוּת שְׁאִינוּ נוֹהֵג כְּשׁוֹרָה מִנֵּן שְׁאַתָּה רְשָׁאִי לְהִשְׁתַּעֲבֵד כּוֹ וְכוּ'.
- צ.ג. עֵינֵן הַמִּתְקַת הַדִּין חֲלַק שְׁנֵי סַעִיף י"ב
- צ.ד. קִידוּשֵׁין מ', ס"י כ"ו, אִמֵּר רַבָּא, רַב אִיִּדִי אֲסַבְרָא לִי וְכוּ' אֵלָא טוֹב לְשָׁמַיִם וְלְבְרִיּוֹת זֶהוּ צַדִּיק טוֹב. טוֹב לְשָׁמַיִם וְרַע לְבְרִיּוֹת זֶהוּ צַדִּיק שְׁאִינוּ טוֹב וְכוּ' רַע לְשָׁמַיִם וְרַע לְבְרִיּוֹת זֶהוּ רָשָׁע רָע. רַע לְשָׁמַיִם וְאִינוּ רַע לְבְרִיּוֹת זֶהוּ רָשָׁע שְׁאִינוּ רָע.
- = מ"מ מוֹהַרְנ"ת*

- צה. גנאי הוא ושפלות לדור, שכפופין לזה שאין לו מי שיעשה מלאכתו.
- צו. ללמד לאחרים עדיף ממעשה.
- צז. יש להזהר מלהראות חסידות לפני גדולים.
- צח. מהות האדם נבר על ידי התקרבותו; כשרואין למי הוא מקרב.
- צט. הצדיק – אל יספן עצמו להתפלל בעצמו, עד שיהיה הוא מספן, אלא ישתתף עמו צדיק אחר.
- ק. הצדיק יש לו כח להתפלל על אדם, שינצל מחטאים.
- קא. הצדיק הוא הצלם-אלקים של הדור.

מראה מקומות השלם

- צה. קידושין ע', סי' מ"ב, ברש"י ד"ה אסור לעשות מלאכה בפני שלושה, שגנאי הוא ושפלות לדור שכפופין לזה שאין לו מי שיעשה מלאכתו.*
- צו. ב"ק י"ז, סי' ד', לא קשיא, הא למיגמר הא לאגמורי. עיין רש"י, למגמר לעצמו, מעשה עדיף. אבל לאגמורי לאחריני, עדיף ממעשה וכו'.
- צז. בבא קמא פ"א, סי' כ"ג, א"ל רבי לרבי חייא, מי הוא זה שמראה גדולה בפנינו וכו'.* עיין בונה, וז"ל: יש להזהר מלהתראות בדברי חסידות לפני גדולים וטובים ממנו, כי הוא כמטיל דופי בהם וכו' והוא שאמר שלמה: אל תתהדר לפני מלך ובמקום גדולים אל תעמד (משלי כ"ה'ז') וכו'.
- צח. ב"ק צ"ב, סי' ל"ו, משנה – כל המחובר לטמא, טמא. כל המחובר לטהור, טהור. ברייתא – רבי אליעזר אומר, לא לחנם הלך זרזיר אצל עורב, אלא מפני שהוא מינו.*
- צט. שם, סי' ל"ז, א"ל רבא לרבה בר מרי וכו' אי דלית דורא דלינא ואי לא לא דלינא וכו' מובן. ועיין רש"י, משל הוא, שאין אדם רוצה ליכנס בסכנת היזק ממון ותחת עול דבר אא"כ משתתף חבירו עמו.
- ק. סוטה ל"ד, סי' ע"ז, יהושע, כבר בקש משה עליו רחמים וכו' יה יושיעך מעצת מרגלים.
- ברכות י', הנהו בריוני דהוו בשבכותיה דרבי מאיר וכו' אלא בעי רחמי עליהו והדרו בתשובה. = מ"מ מהר"צ
- קא. סוטה ל"ה, סי' פ"א, ארץ אכלת יושביה היא וגו' (במדבר י"ג"ל"ב) וכו' וא"ד,

- קב. הצדיק הוא סובל לסובליו בעת צרתם.
 קג. יכול אדם שיהיה צדיק, אף-על-פי שאין לו בטחון בשלמות.
 קד. הצדיק יכול להתענג, ואינו ירא מהיצר הרע, כי תורתו מגנה עליו.

מראה מקומות השלם

איוב נח נפשיה ואיטרידו כולי עלמא בהספדיה וכו'. עיין רש"י, שכיב איוב, שלא תגין זכותו עליהם. והיינו דקאמר כלב, סר צלם מעליהם וגו' (שם, י"ד"ט'). ועיין בחידושי אנדות, איוב ודאי דזקן גדול היה וכו' אלא שהם לא ידעו שאיוב מת. וכיון דכולי עלמא עשו הספד, חשבו דרבים מתו שם. והקב"ה חשבה לטובה, שאיוב מת. וזאת התשובה מפורש בקרא, שאמרו, כי סר צלם מעליהם וגו', הוא איוב, וק"ל.

הרי איוב, דצדיק, זקן גדול, היה בדורו, אמר עליו כלב, כי סר צלם מעליהם וגו'. והיינו, הקב"ה חשבה לטובה, והסיר צלם אלהים זה מעליהם, שלא יגן עליהם.

קב. שם, סי' פ"ב, נשא ארון את נושאיו וכו' רמז נפלא

(כי הצדיק הוא בחינת ארון, עיין ברכות ס"ג, סי' קמ"ו, פתח ר"א בנו של רבי יוסי הגלילי בכבוד אכסניא ודרש, ברוך ה' את בית עבד אדם ואת כל אשר לו בעבוד ארון האלהים וגו' (שמואל ב', ו"י"ב), והלא דברים קל וחומר, ומה ארון, שלא אכל ושתה ולא כבד ורביץ לפניו, כך, המארח ת"ח בתוך ביתו וכו' על אחת כמה וכמה.)

באור - כמו שהארון נשא את נושאיו, כך הצדיק - שהוא בחינת הארון - נושא את נושאיו והיינו, סובל לסובליו בעת צרתם.

קג. סוטה מ"ח: סי' קב"ח, ופסקו אנשי אמנה, א"ר יצחק, אלו בני אדם המאמינים בהקב"ה וכו'. ועיין בחידושי אנדות, פסקו אנשי אמנה וכו' כי זה ודאי מדת חסידות שיש לו בטחון. אבל בצדיקים שאינם במדרגה זו קאמר.

הרי יש צדיקים שאינם במדרגה זו של בטחון בשלמות

קד. קידושין ל': סי' מ', ת"ר, ושמתם וגו' (דברים י"א"י"ח), סם תם, נמשלה תורה כסם חיים. משל וכו' והניח לו רטייה על מכתו ואמר לו, בני, כל זמן שהרטייה על מכתך אכול מה שהנאתך וכו'. ועיין בחידושי אנדות ד"ה והמשל אכול וכו' יש לפרש בנמשל, דכל זמן שאתה עוסק בתורה שהיא הרטייה ע"ג מכתך, שהוא יצה"ר, אכול מה שהנאתך וכו' ר"ל, שתוכל להנות מתענוגי עוה"ז ואי אתה בא לידי עבירה כי התורה מגינה לו כרטייה זו וכו'.

- קה. מי שאינו עומד בפני רבו, נקרא רשע ואינו מאריך ימים ותלמודו משתבח.
- קו. אין להטריח את השם ותברך בשיכולין להועיל על ידי דבר אחר.
- קז. לפעמים על ידי נחת רוח אחד ומעט שעושים לצדיק, על ידי זה זוכין לעולם הבא.
- קח. מי שיש לו אמונה שלמה בשם ותברך, יכול לעשות נחת רוח לצדיק.
- קט. מי שאין לו שום הרהורי עבודה זרה, הוא משתוקק תמיד להציל את הצדיקים.
- קי. מי שרוצה לעשות טובה לצדיק, הקדוש ברוך הוא נותן לו פח לזה.
- קיא. תלמיד חכם המבעט ברבותיו, נתקצרו שנותיו.

מראה מקומות השלם

- קה. קידושין ל"ג, סי' כ"א, א"ר אלעזר, כל תלמיד חכם שאין עומד מפני רבו, נקרא רשע ואינו מאריך ימים ותלמודו משתבח וכו'.
- קו. קידושין ל"ט, סי' כ"ד, וכל היכא דקביע הזיקא, לא סמכינן אניסא וכו' מובן קצת
(עיין לעיל סעיף ע"א = המבאר)
- קז. גיטין ס"ח, סי' מ"ו, א"ל בניהו, מ"ט כי חזיתיה להווא סמיא דהוה קא טעי באורחא אסיקתיה לאורחיה. א"ל, מכרוזי עליה ברקיעא, דצדיק גמור הוא, ומאן דעביד ליה נוח נפשיה זכי לעלמא דאתי.
- קיא. חגיגה ה', סי' ד', והא ההוא תלמידא דהוה בשיכבותיה דרב אלכסנדראי דשכיב אדזוטר וכו' ההוא מבעט ברבותיו הוה.*
- סוטה כ"ב, מאי קטן שלא כלו לו חדשיו, הכא תרגימו, זה ת"ח המבעט ברבותיו. ועיין רש"י ד"ה המבעט ברבותיו, וקרי ליה קטן שלא כלו לו חדשיו, על ידי שימיו מתקצרין כדאמרינן בפרק קמא דחגיגה (ה.) = מ"מ מהר"צ

- ק"ב. הַמְנַהִיג עֲצָמוּ בְּרַבְּנוֹת כְּשֵׁישׁ גָּדוֹל מִמֶּנּוּ, גִּתְקַצְרִים שְׁנוֹתָיו.
- ק"ג. כְּשֶׁהֲצַדִּיק צָרִיךְ לְהִתְפַּלֵּל שְׂיִתְנוּ לוֹ אֵיזָה דְבָר וַיֵּרָא מֵהַמְקַטְרָגִים
עַל צְדָקָתוֹ, יִבְקֹשׁ הַפֶּךָ רְצוֹנוֹ.
- ק"ד. כְּשֶׁרָשַׁע עוֹשֶׂה אֵיזָה רָעָה וּבָא לְהַצְדִּיק וְשׂוֹאֵל מִמֶּנּוּ אִם יִפָּה
עֲשֶׂה, מֵתָר לֹאמֹר לוֹ: יִפָּה עֲשִׂיתָ, כִּי לְהַצִּיל אֶת נַפְשׁוֹ.
- קמ"ו. מִי שֶׁמְפָרִישׁ בְּנֵי-אָדָם מִלְּבֹא תַחַת כַּנְּפֵי הַשְּׂכִינָה, עַל-יְדֵי זֶה
נוֹפְלִים בְּנָיו לְעַבְדוֹת.
- קמ"ז. לְפַעְמִים צָרִיךְ לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל הַחוֹלָה שְׂיָמוֹת.

מראה מקומות השלם

- ק"ב. ברבות נ"ה., סי' ק"כ, ואמר רב יהודה, ג' דברים מקצרין ימיו ושנותיו של
אדם וכו' והמנהיג עצמו ברכנות וכו'.*
- ק"ג. יבמות ס"ג., סי' כ"ה, רב הוה קא מצערא ליה דביתהו, כי אמר לה עבידי לי
טלופחי, עבדא ליה חימצי וכו' כי גדל חייא בריה, אפיך לה וכו' מוכן קצת
עיינ גיטין ס"ז., סי' מ"ג, רב עמרם חסידא, כי הוה מצערינן ליה וכו' אמר
הני כל דאמינא להו, מיפך הפכו וכו' רמז
סופה פ'.? = מ"מ מהר"צ
- ק"ד. נדרים כ"ב., סי' ז', עולא במסקיה לארעא דישראל אתלוון בהדיה תרין בני
חוזאי. קם חר שחטיה לחבריה. א"ל לעולא, לאו יאי עבדי. א"ל, הן וכו' כי
אתא לקמיה דר' יוחנן וכו' א"ל, נפשך הצלת.*
- קמ"ו. נדרים ל"ב., סי' פ"ו, א"ר אבהו א"ר אלעזר, מפני מה נענש אברהם
אבינו ונשתעבדו בניו למצרים מאתים ועשר שנים וכו' ורבי יוחנן אמר, מפני
שהפריש את בני אדם מלבא תחת כנפי השכינה שנאמר, תן לי הנפש והרכש
קח לך (בראשית י"ד-כ"א)*
- קמ"ז. ר"ן נדרים פ'.., סי' כ"ד, ד"ה אין מבקש פעמים שצריך לבקש רחמים על
החולה שימות. כגון שמצטער החולה בחליו הרבה וא"א לו שיחיה וכו'.*
- כתובות ק"ד. ההוא יומא דנת נפשיה דרבי וכו' סליקא אמתיה דרבי לאיגרא
וכו' כיון דחזאי כמה זימני וכו' וקמצטער, אמרה, יהי רצון שיכופו עליונים את
התחתונים וכו' = מ"מ מהר"צ

- קיו. בתחלה הקדוש-ברוך-הוא מגלה הסוד בתורה לצדיק, ואחר-כך
אומר הקדוש-ברוך-הוא התורה בשביל [בשם] הצדיק.
קית. לפעמים הצדיק מתענה ומתפלל ואינו מועיל.
קיט. הצדיק מתר לו לפרץ גדרים של אחרים בשביל דרכו.
קב. לפעמים גוזרים מלמעלה על מספר בני-אדם שימותו, ויש
אחד ביניהם שהצדיק אוהב אותו, יש כח בצדיק להתפלל
עליו ולהציל אותו ולתן אחר תחתיו.
קכא. יש כח בצדיק לקח מזה ולתן לזה.

מראה מקומות השלם

- קיו. גיטין ו', סי' א', בענין פלגש בגבעה. ועוד הא ר' אביתר הוא, דאסכים
מריה על ידיה (פירש רש"י, לגלות לו סוד וכו') דכתיב, ותזנה עליו פילגשו
וגו' (שופטים י"ט"ב) רבי אביתר אמר, זכוב מצא לה וכו' ואשכחיה ר' אביתר
לאליהו. א"ל, מאי קא עביד הקב"ה. א"ל, עסיק בפילגש בגבעה. ומאי קאמר,
אמר ליה, אביתר בני כך הוא אומר וכו', עיי"ש.
ועיין לעיל סי' נ"ט.
קית. תענית כ"ד. (כמה תנאים ואמוראים גזרו תענית ולא אתי מיטרא) = מ"מ
מהר"צ
עיין ברכות כ., ואנן קא מצערינן נפשן ומצווח קא צווחינן ולית דמשגח בן = מ"מ הר"ר נתן
צבי קעניג
קיט. יבמות ע"ו, סי' ל"ח, שהמלך פורץ לעשות דרך וכו'. עיין רש"י, שהמלך
פורץ גדרות של אחרים לעשות לו דרך קצרה מביתו לפרדסו או לכרמו. רמז
פירוש - וכמו שאמרו בגיטין ס"ב. מנא לך דרבנן איקרו מלכים. אמר להו, דכתיב, כי מלכים
ימלכו (משלי ח"ט"ו) וע"כ, כמו שהמלך פורץ, כך גם הצדיק.
קב. יבמות ע"ט, סי' מ"ב, ויקח המלך את שני בני רצפה וגו' ואת חמשת בני מיכל
וגו' ויתנם ביד הגבענים ויוקיעם וגו' (שמואל ב', כ"א-ח', ט'), מ"ט הני. א"ר
הונא, העבירום לפני ארון, כל שארון קלטו, למיתה וכו' מתיב רב חנא בר
קטינא, ויחמל המלך על מפיבשת בן יהונתן וגו' (שם, פסוק ז'), וכי משוא פנים
יש בדבר וכו' אלא שבקש רחמים שלא יקלטנו הארון. מובן*
הרי דוד התפלל והציל את מפיבשת, וקלט הארון אחר תחתיו.
קכא. יבמות פ"ט, סי' מ"ד, אמר רבי יצחק, מנין שהפקר בית דין הפקר וכו'

- קכב. בְּרַפֶּת הַצְּדִיק הוּא פְּדִיּוֹן.
- קכג. כָּל צְדִיק יֵשׁ לוֹ דְבַר עֲבוּדָה, שְׁצַדִּיק אַחַר, אֶפְלוּ גְדוֹל מִמֶּנּוּ, אֵינּוּ יָכוֹל לְהַשִּׁיג עֲבוּדָתוֹ.
- קכד. מֵהַשְׁתַּצְדִּיקִים נוֹסְעִים מִמְּקוֹם לְמְקוֹם בְּשִׁבִיל מָמוֹן, כִּי דְבָרֵי תוֹרָה עֲנִיִּים בְּמִקְוֵם וְעִשְׂרִים בְּמִקְוֵם אַחַר.
- קכה. אַרְיֶכֶת יָמִים שֶׁל תְּלִמֵד-חֶכֶם בָּא, כְּשֶׁמִּכְבָּדִין זֶה אֶת זֶה.
- קכו. אֵינָהּ דוֹמָה תְּפִלַּת צְדִיק בֶּן צְדִיק לְתְּפִלַּת צְדִיק בֶּן רָשָׁע.
- קכז. מִי שֶׁמִּנְסָה אֶת הַצְּדִיק, כָּאֵלוּ מִנְסָה אֶת הַקְּדוֹשׁ-כְּרוֹךְ-הוּא.

מראה מקומות השלם

- מה האבות מנחילין וכו' אף ראשים מנחילין וכו'. ועיין חידושי אגדות ד"ה מה אבות וכו' וקאמר דראשים נמי כמו אבות ליטול נחלה שנפלה בגורל לזה וליתנה לאחר בדרך הפקר וכו' רמז
- קכב. עיין בותב ב"ב קט"ז, סי' צ"ו ועיין ירושלמי ברכות סי' י"ב, פדיונו ברכה כעין רמז
- קכג. תענית כ"א, סי' ג"ב, אבא אומנא הוי אתי ליה שלמה כל יומא ממתבתא דרקיעא וכו' חלש דעתיה דאביי על דאבא אומנא. אמרו ליה, לא מצית למיעבד כעובדיה דאבא אומנא וכו' רמז פירוש - הרי אביי, אע"פ שהיה גדול מאבא אומנא, בכל זאת לא השיג עבודתו.
- קכד. ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ה, סי' ט', תני בשם ר' נחמיה, היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה (משלי ל"א-י"ד), דברי תורה עניים במקומן ועשירים במקום אחר. רמז
- קכה. יבמות ס"ב, סי' כ"א, אמרו, שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא וכו' וכולן מתו בפרק אחד, מפני שלא נהגו כבוד זה לזה וכו' מובן
- קכו. יבמות ס"ד, סי' ל', א"ר יצחק, יצחק אבינו עקור היה, שנאמר, ויעתר יצחק לה' לנכת אשתו כי עקרה היא ויעתר לו ה' וגו' (בראשית כ"ה-כ"א) וכו' מלמד ששניהם עקורים היו. אי הכי, ויעתר לו, ויעתר להם מבעי ליה. לפי שאינו דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע.*
- קכז. וישוכו וינסו אל וקדוש ישראל התוו (תהלים ע"ח-מ"א), פירש רש"י, לשון מופת ונסיון. רמז פירוש - וישוכו וינסו אל, על ידי, וקדוש ישראל התוו - ע"י שנסו את הצדיק.

קבת. כל הגביות שאמות העולם גובין מישראל, אין זה אלא בשביל הפגם שפגמו בכבוד הצדיק.

קכז. בששונאי השם דוכרים וחולקים על הצדיק, הוא כבוד גדול לצדיק.

קל. על ידי אמונת צדיקים נמתק הדין.

קלא. הצדיק הוא מלמד את הקדוש ברוך הוא בתורתו, איך יתנהג עמו.

קלב. התפלה שאדם מתפלל בהתקשרות הצדיקים, הוא נענה.

קלג. הקדוש ברוך הוא מוחל עוונות ישראל בשביל הצדיקים.

מראה מקומות השלם

קל. כי אמרתי עולם חסד יבנה וגו' ויודו שמים פלאך ה' אף אמונתך בקהל קדשים (תהלים פ"ט"ג, ו')

באור - כי אמרתי עולם חסד יבנה וגו', החסד שורר ונמתק הדין, על ידי אף אמונתך בקהל קדשים - ע"י אמונת צדיקים.

קלא. אשרי הגבר וגו' ומתורתך תלמדנו (תהלים צ"ד"ב) פירש רש"י, אשרי הגבר, אשריהם הצדיקים וכו'.

באור - אשרי הגבר, אשרי הצדיקים, וגו' ומתורתך תלמדנו - [ר"ל, להקב"ה]. והיינו, הצדיק מלמד להקב"ה בתורתו.

את מי נועץ וגו' וילמדהו דעת ודרך וגו' (ישעיה מ"י"ד)

פירוש - עיין רש"י, את מי וכו' כמו שנועץ עם הנביאים וכו'. והיינו, הקב"ה נועץ בצדיקים, וילמדהו דעת ודרך וגו' - והם מלמדים את הקב"ה איך להתנהג עמו.

קלב. משה ואהרן בכהניו ושמואל בקראי שמו קראים אל ה' והוא יענם (תהלים צ"ט"ו).

באור - משה וגו' בקראי שמו, שמתקשרים עמהם בתפלתם, על ידי זה, קראים אל ה' והוא יענם.

רחוק ה' מרשעים ותפלת צדיקים ישמע (משלי מ"ב"ט)

באור - ותפלת צדיקים - תפלה שהיא בהתקשרות לצדיקים, ישמע - מתקבלת.

קלג. אל נשא היית להם (תהלים צ"ח) פירש רש"י, אל נשא, עון ישראל. היית להם, בשבילם.

הרי בשביל משה ואהרן ושמואל, מחל עונות ישראל (עיי"ש פסוקים ו', ז'), כך הוא מוחל עונות ישראל בשביל כל הצדיקים.

- קלד. הליצנות אינו מניח את האדם לילך לצדיקים.
- קלה. על-ידי צדקה זוכה להתקרבות לצדיקים.
- קלו. אין לך צדיק שאין עליו מחלקת ומתקרים.
- קלו. יש רשע שהוא בוש לכפר בצדיק עצמו ומדבר רעות על אלו שהם תחת הצדיק.
- קלח. על-ידי ראית פני הצדיק נתחדד השכל.

מראה מקומות השלם

- ועיין סנהדרין צ"ט; סי' קע"ח, אמר רב נחמן בר יצחק, מהכא נמי שמע מינה (עיין רש"י שהצדיקים מהנין לאחרים) שנאמר, ויאמר ה' אם אמצא בסדם חמשים צדיקים בתוך העיר ונשאתי לכל המקום בעבורם (בראשית י"ח"ו).
- קלד. לא יאהב לך הוכח לו אל חכמים לא ילך (משלי ט"ו"ב).
- קלה. מתן אדם ירחיב לו ולפני גדולים ינחנו (משלי י"ח"ט"ז) רמו פירוש - מתן אדם, על ידי הצדקה, ירחיב לו ולפני גדולים ינחנו - ירחיב לו הדרך וינחנו להתקרב לצדיקים.
- קלו. צדיק הראשון בריבו יבא (ובא - קרי) רעהו וחקרו (משלי י"ח"י"ז) וכבוד מלכים חקר דבר (משלי כ"ח"ב)
- באור - עיין רש"י, וכבוד מלכים חקר דבר, כשאתה דורש בכבוד מלכים או בכבוד חכמים וכו' יש לך לחקור ולדרוש וכו'.
- קלו. כפר לצדיק רשע ותחת ישרים בוגד (משלי כ"א"ח)
- פירוש - כפר לצדיק רשע, הרשע כופר בצדיק, אבל הוא מתבייש לכפור בו בעצמו, ועל כן, ותחת ישרים בוגד - הוא בוגד וכופר באלה שהם נמצאים תחת ישרים והיינו, תחת הצדיקים.
- קלח. את פני מבין חכמה וגו' (משלי י"ז"כ"ד)
- פירוש - את פני מבין, הרואה את פני הצדיק, חכמה - נתחדד שכלו ומוסיף חכמה. ואיש יחד פני רעהו (משלי כ"ז"י"ז)
- פירוש - עיין רש"י, יחד פני רעהו, יחד ת"ח מחדדן זה לזה בהלכה. ולפי דברי רבינו"ל יתכן באורו, ואיש יחד - הוא זוכה לחדד שכלו על ידי, פני רעהו - בראיית פני הצדיק.
- ועיין עירובין י"ג; סי' ב', אמר רבי, האי דמחדדנא מחבראי, דחזיתיה לרבי מאיר מאחוריה. ואלמלא חזיתיה מקמיה, הואי מחדדנא טפי, דכתיב, והיו עיניך ראות את מוריד (ישעיה ל"כ)*

- קלמ. מי ששומר את הצדיק, שלא יפל בו שום צער, יזכה לכבוד ויהנה מצדקת הצדיק.
- קמ. על ידי שמיעת תורה מפי הצדיק מקבלין חיות.
- קמא. רשע שעשה חטאים רבים, תקנתו - שיהיה פעלותיו לחיות את הצדיק.
- קמב. פשרשע מכניע את עצמו תחת הצדיק, בידוע שנגזר על הצדיק איזה צרה ועכשו לא יבוא עליו עוד הצרה.
- קמג. כשתירא מהצדיק, תזכה לסור מרע.
- קמד. כשהצדיק שורה בצער, והרשע מבקש רחמים עליו, על ידי זה יזכה לעתיד לעמוד על שערי צדיק.
- קמה. מה שלפעמים הקדוש ברוך הוא אינו שומע תפלת הצדיק, כדי שידחה בזה את הרשעים, שישארו ברשעותן.

מראה מקומות השלם

- קלמ. ושמר אדניו יכבד (משלי ב"ז"י"ח) עיין רש"י, ויאכל פרי מעלליו. הרי השומר את הצדיק, יכובד - יזכה לכבוד. וכן יאכל פרי מעלליו - יהנה מצדקת הצדיק.
- קמ. שמע בני וקח אמרי וירבו לך שנות חיים (משלי ד"י). וכמוהו רבים.
- קמא. פעלת צדיק לחיים תבואת רשע לחטאת (משלי י"ט"ז) באור - פעלת צדיק לחיים, הפעולות לחיות את הצדיק, הרי הם, תבואת רשע לחטאת - תקנתו של הרשע לחטאתו הרבים.
- קמב. צדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתיו (משלי י"א"ח) באור - צדיק מצרה נחלץ, כשצדיק ניצול מצרה שנגזרה עליו, ולא תבא עליו עוד הצרה, הרי סימן לכך הוא: ויבא רשע תחתיו - הרשע מכניע עצמו תחתיו.
- קמג. חכם ירא וסר מדע וגו' (משלי י"ד"ט"ז) באור - חכם ירא - הירא מן הצדיק, וסר מדע וגו' - זוכה לסור מרע.
- קמד. שחו רעים לפני טובים ורשעים על שערי צדיק (משלי י"ד"י"ט). אין שיחה אלא תפלה. רמז
- פירוש - שחו רעים לפני טובים, הרשעים המתפללים בשביל הצדיקים בעת צרתם, ורשעים על שערי צדיק - על ידי זה יזכו הרשעים לעתיד לעמוד על שערי צדיק.
- קמה. ברעתו ידחה רשע וגו' (משלי י"ד"ל"ב) רמז רחוק

- קמו. על-ידי מחלקת על הצדיק שוכחין את התורה.
- קמו. השבח שמשבחין את הצדיקים, כאלו משבחין את הקדוש-ברוך-הוא.
- קמת. עיר שהיא ציית את הצדיק, אין מלחמה נשמעת בה ואין מהומה ואין שמועה רעה.
- קמט. ההתנגדות על הצדיקים זה בא מהתנגדות שבין הצדיקים בעצמן.
- קנ. בשביל זה הקדוש-ברוך-הוא נותן פרנסה לצדיק על-ידי המון עם, כדי שיהיה לו איזה התחברות עמהם, וכשיזכר הקדוש-ברוך-הוא את הצדיק, יזכר גם אותם.

מראה מקומות השלם

- באור הרמז - ברעתו, ע"י רעתו של הצדיק, והיינו, שלא מתקבלת תפלתו, ידחה רשע - הקב"ה רוחה עי"ז את הרשע שישאר ברשעותו.
- רחוק ה' מרשעים ותפלת צדיקים ישמע (משלי ט"ו-כ"ט)
- לכאורה אין זה מובן כלל. ואולי הכונה בזה, ותפלת צדיקים ישמע, בתמיה? והיינו, רחוק ה' מרשעים, והקב"ה רוצה שישארו ברשעותו, ותפלת צדיקים ישמע? כי אינו שומע תפלת הצדיק כדי שידחה בזה את הרשעים וכו'. - המבאר
- קמו. כי שכחו דברי צרי (תהלים קי"ט-קל"ט)
- באור - כי שכחו דברי, שכחו את התורה, צרי - צוררי, בעלי המחלוקת עלי.
- קמו. הללויה הללו את שם ה' הללו עבדי ה' (תהלים קל"ה-א')
- באור - מסיפא לרישא מידרש. הללו עבדי ה', ועל ידי זה, הללו את שם ה'.
- קמת. אלופינו מסבלים אין פרץ ואין יוצאת ואין צוחה כרחבתינו (תהלים קמ"ד-י"ד).
- עיינ רש"י אלופינו וכו' גדולים שבנו נסבלים על קמניהם, שהקטנים נשמעים לגדולים ומתוך כך אין פרץ בנו.
- הרי עיר שמצייתים בה לצדיק, והיינו, הקטנים שומעים לגדולים, אין פרץ ואין יוצאת ואין צוחה וגו' - אין מלחמה נשמעת בה ואין מהומה ואין שמועה רעה.
- קמט. הציל ה' אותו מכף כל איביו ומיד שאול (תהלים י"ח-א')
- באור - הציל ה' אותו מכף כל איביו, על ידי שהציל אותו, ומיד שאול, כי ע"י המחלוקת של שאול עליו (המחלוקת בין הצדיקים עצמן) בא עליו המחלוקת משאר איביו.
- קנ. מרף נתן ליראיו יזכר לעולם בריתו (תהלים קי"א-ה')

- קנא. ביאת המשיח תלוי בקרבת הצדיק.
- קנב. עקר שלמות הנפש תלוי בקרבות הצדיקים.
- קנג. מי שמקרב את עצמו לצדיק וקרבתו אינו בתמימות, על-ידי זה נתהפך אחר-כך לרודף.
- קנר. השקרן - בפשעה שבא לראות את הצדיק, לבו חושב איך ידבר אחר-כך.
- קנה. הדבורים שדוברים על הצדיק, לסוף שדבריהם נהפך עליהם, ונופלים למשכב.

מראה מקומות השלם

באור - מרף נתן ליראיו, על ידי מתן פרנסה לצדיק, יזכר לעולם בריתו - גם יזכור את בריתו עם עם ישראל.

טוב איש חונן וגו' לזכר עולם יהיה צדיק (תהלים קי"ב-ה', ו') רמז* פירוש - טוב איש חונן וגו', זה טוב כשנותן צדקה לצדיק, כי הלא, לזכר עולם יהיה צדיק - וכשיזכור הקב"ה את הצדיק יגבור גם אותו.

קנא. כה אמר ה' גאלך קדוש ישראל אני ה' אלהיך מלמדך להועיל מדריכך בדרך תלך (ישעיה מ"ח-י"ז)*

פירוש - גאלך, ביאת הגואל צדק תלוי, קדוש ישראל - בקרבת הצדיק.

קנב. נפשי ישובב ינחני במעגלי צדק וגו' (תהלים כ"ג-ג')* באור - נפשי ישובב, נפשי תשוב לקרמותה ולשלמותה, ינחני במעגלי צדק - כי ינחני בקרבת הצדיקים.

פדה בשלום נפשי וגו' כי ברבים היו עמדי (תהלים נ"ה-י"ט)* פירוש - פדה בשלום נפשי וגו', נפשי היא בשלמותה, כי ברבים היו עמדי - כי זכיתי לקרבת הצדיקים, והם היו עמדי.

קנר. ואם בא לראות שוא ידבר לבו יקבץ און לו יצא לחוץ ידבר (תהלים מ"א-ז') - ואם בא לראות, את הצדיק, שוא ידבר - מי ששוא ידבר. היינו, שקרן כשבא לראות את הצדיק. אזי, לבו יחשב און לו יצא לחוץ ידבר, כנ"ל, לבו חושב איך ידבר אח"כ = מ"מ מוהרנ"ת

קנה. דבר בליעל יצוק בו ואשר שכב לא יוסיף לקום (שם, פסוק ט') באור - דבר בליעל יצוק בו, הדיבורים על הצדיק, נהפך עליו. ואשר שכב וגו' - ונפל למשכב.

קנו. מי שִׁמְכַנֵּיעַ אֶת עַצְמוֹ בְּפָנֵי הַצַּדִּיק, בְּזֶה מְעוֹרֵר אֶהְבָּה אֶצֶל הַצַּדִּיק.

קנו. עַל-יְדֵי סְפוּרֵי מַעֲשִׂוֹת מְצַדִּיקִים, עַל-יְדֵי זֶה זֹכִין לְהִתְקַרֵּב לָהֶם. קנת. לְפִי רוּח־הַקֹּדֶשׁ שֶׁהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא נוֹתֵן לְצַדִּיק, כִּן הָעֲשִׂירִים סוֹמְכִין אוֹתוֹ, וּלְפִי סְמוּכָתָם אוֹתוֹ, כִּן יִכּוֹל לְהַחְזִיר אֶת הָרָשָׁעִים בְּתִשׁוּבָה.

קנט. הַיְסוּרִין שֶׁבָּאִין עַל הַצַּדִּיקִים, בְּשִׁבִיל כְּדֵי שְׁלֹא יִהְרָהוּ הָרָשָׁעִים לְעוֹלָם הַבָּא עַל הַטּוֹב, שְׂוִיתָן הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְצַדִּיקִים.

מראה מקומות השלם

קנו. וַיִּתְּאוּ הַמֶּלֶךְ יַפִּיךְ וַגּוֹ' וְהִשְׁתַּחֲוִי לוֹ (תהלים מ"ה"ב) באור - וַיִּתְּאוּ הַמֶּלֶךְ יַפִּיךְ, אֶהְבַּת הַצַּדִּיק תַּתְעוֹרֵר אֵלַי, אֵימַתִּי, וְהִשְׁתַּחֲוִי לוֹ - (בחינת ההכנעה) ע"י הכנעתך בפניו.

קנו. שִׁיר יְדִידַת וַגּוֹ' אָמַר אֲנִי מַעֲשֵׂי לַמֶּלֶךְ וַגּוֹ' (תהלים מ"ה"א, ב') רִמּוֹז קֶצֶת פִּירוּשׁ - שִׁיר יְדִידַת - זְכוּתִי לְהִתְקַרְבוֹת וַיְדִידוֹת עִם הַצַּדִּיק, עַל יְדֵי, אָמַר אֲנִי מַעֲשֵׂי לַמֶּלֶךְ וַגּוֹ' - אִמְרַת וְסִפּוּרֵי מַעֲשִׂוֹת מְצַדִּיקִים. (למלך, היינו, לצדיק - כִּמּוֹן שְׁפִירֵשׁ שֵׁם רִש"י - כְּדַכְתִּיב, כִּי מַלְכִים יִמְלְכוּ וַגּוֹ' (משלי ח"ט"ו) - וּמֵהַכֹּא לּוֹמְדִים חו"ל (גִּיטִין ס"ב), דְּרַבְנָן אִיקְרוּ מַלְכִים.)

סכו ציון והקיפוח ספרו מגדליה (תהלים מ"ה"ג) פִּירוּשׁ - סְבוּ צִיּוֹן וְהַקִּיפּוּחַ (בחינת התקרבות להצדיק, שהוא בחינת ציון, כידוע לַיּוֹדְעֵי חֶז"ל), סְפָרוֹ מַגְדְּלִיָּה - זֹכִים לֹזֶה עַל יְדֵי סִפּוּרֵי מַעֲשִׂוֹת מַגְדוּלָתוֹ.

שיתו לבכם לחילה וגו' למען תספרו וגו' (שם, פסוק י"ד) פִּירוּשׁ - שִׁיתו לַבְּכֶם לַחִילָה - (גם כֵּן בְּחִינַת הַצַּדִּיק, שֶׁהוּא בְּחִינַת חֵיל וְחוּמָה, כְּמֵאֲמַרֵי רז"ל), לְמַעַן תִּסְפְּרוּ וַגּוֹ' - זֹכִים לְהִתְקַרְבוֹתָם עַל יְדֵי סִפּוּרֵי מַעֲשִׂוֹת מֵהֶם. וְקָרוֹב שִׁמְךָ סְפָרוֹ נִפְלְאוֹתֶיךָ (תהלים ע"ה"ב) כְּעֵין רִמּוֹז פִּירוּשׁ - וְקָרוֹב שִׁמְךָ - כְּדֵי לְהִתְקַרֵּב לְהַשִּׁי"ת, סְפָרוֹ נִפְלְאוֹתֶיךָ. כִּךְ הֵהֱתַקְרְבוֹת לְצַדִּיק (לְעַבְדֵי הַמֶּלֶךְ), זֹכִים לֹזֶה עַל יְדֵי הַסִּפּוּרִים מַגְדוּלָת מַעֲשִׂיהֶם.

קנת. הַשִּׁיבָה לִי שִׁשׁוֹן יִשְׁעֶךָ וְרוּחַ נְדִיבָה תִּסְמְכֵנִי אֶלְמֹדָה פִּשְׁעִים דְּרַכִּיךָ וְחַטָּאִים אֵלַיךְ יִשׁוּבוּ (תהלים נ"א"ד, מ"ו). עֵינַי רִש"י, הַשִּׁיבָה לִי שִׁשׁוֹן יִשְׁעֶךָ, רוּחַ הַקְּדוֹשׁ שֶׁנִּסְתַּלַּק מֵעָלַי.

פירוש - הַשִּׁיבָה לִי שִׁשׁוֹן יִשְׁעֶךָ, וְעַל יְדֵי רוּחַ הַקְּדוֹשׁ, וְרוּחַ נְדִיבָה תִּסְמְכֵנִי - יִסְמְכוּ אוֹתִי הָעֲשִׂירִים. וְלִפִּי סְמוּכָתָם זֶה, אֶלְמֹדָה פִּשְׁעִים דְּרַכִּיךָ וְחַטָּאִים אֵלַיךְ יִשׁוּבוּ.

קנט. נִתְתָה לִירְאִיךָ נִם לְהַתְנוּסָם מִפְּנֵי קִשְׁטֵי סֵלָה (תהלים ס"ו). עֵינַי רִש"י

- קס. כְּשֶׁהִירָאִים הֵם בְּהִתְחַבְּרוֹת עִם הַצְּדִיק, עַל־יְדֵי זֶה גּוֹרְמִים זְוֹג
בֵּין קִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְשְׂכִינְתָּהּ פָּנִים בְּפָנִים, וְאִין יְרִידָה אַחֲרָיו.
קסא. עַל־יְדֵי שְׂבַח שְׁמֵשְׁבַחִין אֶת הַצְּדִיקִים, מִפִּילִין אֶת הַרְשָׁעִים
נְפִילָה גְּדוּלָּה.
קסב. הַצְּדִיק נִסְתַּלֵּק בְּעוֹזן כְּשׁוֹף וְנֶאֱוָף.
קסג. הַנּוֹאפִים, לָרֹב הֵם מְתַנַּגְּדִים עַל הַצְּדִיקִים.

מראה מקומות השלם

- נתתה ליראוך נם, נסיונות של צרות הרבה. מפני קשט וכו' שכשתתן להם
הטובה לא יהרהרו האומות אחרך אלא יקשטו דינך ויאמרו יפה היטב להם כי
הם עמדו לו בכמה נסיונות.
קס. ייראוך עם שמש ולפני ירח דור דורים (תהלים ע"ב-ה')*
פירוש - ייראוך עם שמש (בחינת הצדיק שנקרא שמש, כמו זרח
השמש, וכמו שדרשו רז"ל) והיינו כשהיראים הם בהתחברות עם הצדיק, ולפני ירח
דור דורים (שמש וירח הם בחינת קוב"ה ושכינתיה, כידוע) והיינו, על ידי
זה גורמים זיווג בין קוב"ה ושכינתיה וכו'.
קסא. וכל קרני רשעים אנדע תרוממנה קרנות צדיק (תהלים ע"ה-א)
באור - וכל קרני רשעים אנדע, וזה בא על ידי, תרוממנה קרנות צדיק - שבת הצדיקים.
מעודד ענוים ה' משפיל רשעים עדי ארץ (תהלים קמ"ז-ו)
באור - מעודד ענוים ה', על ידי עדוד ושבת הענוים (הצדיקים), משפיל רשעים עדי ארץ.
אמרו צדיק כי טוב וגו' אוי לרשע רע וגו' (ישעיה ג'י', י"א)
באור - אמרו צדיק כי טוב, על ידי דיבורי שבת על הצדיק, אוי לרשע רע וגו'
הקיצו ורננו שכני עפר וגו' וארץ רפאים תפיל (ישעיה כ"ד-י"ט)
פירוש - הקיצו ורננו שכני עפר וגו' (היינו, לשבת אותם עי"ו) וארץ
רפאים תפיל - בחינת מפלת הרשעים, עיין רש"י, וארץ רפאים וכו' שריפו
ידיהם מתורתך.
קסב. כי מפני הרעה נאסף הצדיק וגו' ואתם קרבו הנה בני עננה זרע מנאף ותזנה
(ישעיה ג"דא', ג'). עיין רש"י, בני עננה, בני כשפים. זרע מנאף, שהזכר מנאף.
ותזנה הנקבה.
הרי נאסף הצדיק בגלל בני עננה זרע מנאף.
סוטה מ"ח. וחכמים אומרים, הזנות והכשפים כילו את הכל = מ"מ מהר"צ
קסג. על מי תרחיבו פה תאריכו לשון וגו' (שם, ההמשך בפסוק ד')
הרי הנואפים (המוזכרים בפסוק הקודם) הם החולקים והמתנגדים על הצדיקים.

- קסד. כְּשֶׁהַצָּדִיק נִסְתַּלֵּק, נִשְׁאָר הָעוֹלָם כְּטִמְאִים, וְצָדִיק הָעוֹלָם נִמָּאֵם בְּעֵינָיו הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא.
- קסה. עַל-יְדֵי הַגְּדֵלַת הָעוֹלָם עַל הַצָּדִיק נִתְעוֹרַר, חֵם וְשְׁלוֹם, חֲרוֹן-אַף, גַּם שְׂרָפָה נִתְעוֹרַר.
- קסו. טְלִטּוֹל הַצָּדִיקִים לְפַעְמִים הוּא בְּשִׁבִיל לְגִלוֹת אִיזָה צָדִיק נִסְתַּר.
- קסז. לְפַעְמִים יִסּוּרֵין בָּאִים עַל הַצָּדִיק, כְּדִי לְמַעַט בְּצָרוֹת יִשְׂרָאֵל.
- קסח. מְלוֹי כְּרָסִם שֶׁל הַמוֹנְעִים גּוֹרֵם לְאַבְדַּת הַצָּדִיק.
- קסט. יִסּוּרִים שֶׁבָּאִים עַל הַצָּדִיקִים הוּא כְּפָרָה עַל כָּל יִשְׂרָאֵל.

מְרָאָה מִקּוֹמוֹת הַשְּׁלָמ

- קסד. וְנָהִי כְּטִמְאָ כְּלָנוּ וּכְכַגַּד עֵדִים כָּל צַדִּיקֵינוּ וְגו' (ישעיה ס"ד"ה). עֵינֵי רִשׁ"י ד"ה וְנָהִי כְּטִמְאָ, מֵאַחַר שֶׁנִּסְתַּלְּקוּ הַצָּדִיקִים מִמֶּנּוּ. וּכְכַגַּד עֵדִים וְכו' כְּכַגַּד מֵאוֹם שֶׁהַכֹּל אוֹמְרִים הִסֵּר. עֵדִים, תְּרַגּוּם שֶׁל הַסֵּרָה.
- קסה. הַאֲמֵרִים קָרַב אֵלַיךְ אֵל תַּגֵּשׁ בִּי וְגו' עֲלֵה עִשָּׂן בְּאִפִּי אִשׁ יִקְדַּת וְגו' (ישעיה ס"ה"ה)
- בְּאוֹר - עֵינֵי רִשׁ"י, הַאֲמֵרִים אֵל הַצָּדִיקִים קָרַב אֵלַיךְ, עִמּוֹד בְּעִצְמֶךָ וְאֵל תַּגֵּשׁ בִּי. הִרִי הַמַּגְדִּילִים עַל הַצָּדִיקִים, גּוֹרְמִים לְחֲרוֹן אֵף (עִשָּׂן בְּאִפִּי) וְגַם לְשִׁרִיפָה (אִשׁ יִקְדַּת)
- קסו. וְשִׁלַּחְתִּי מֵהֵם פְּלִיטִים וְגו' וְגַם מֵהֵם אֶקַּח לְכַהֲנִים לְלוֹיִם וְגו' (ישעיה ס"ו"י"ט, כ"א). עֵינֵי רִשׁ"י ד"ה וְגַם מֵהֵם וְכו' וְלִפְנֵי גְלוֹיִם הַכַּהֲנִים וְהַלְוִיִּם שְׁבָהֵם וְאִבְרָר וְאוֹתָן מִתּוֹכָן וְכו' וְהִיכֵן אָמַר, הַנִּסְתַּרְתָּ לָהּ אֱלֹהֵינוּ וְכו'
- בְּאוֹר - וְשִׁלַּחְתִּי מֵהֵם פְּלִיטִים וְגו', זוּהוּ בְּשִׁבִיל לְגִלוֹת צָדִיק נִסְתַּר - וְגַם מֵהֵם אֶקַּח לְכַהֲנִים לְלוֹיִם וְגו', וְכִמוֹ שֶׁבִיאָר רִשׁ"י.
- קסז. אֲכֵן חֲלִינוּ הוּא נִשְׂאָ וּמִכַּאֲבִינוּ סִבְלָם וְגו' (ישעיה נ"ג"ד')
- הִרִי הַצָּדִיק נִשְׂאָ חֲלִינוּ וְסוֹבֵל מִכַּאֲבִינוּ.
- קסח. וְהַכְּלָבִים עֲזִי נִפְשׁ לֹא יִדְעוּ שֶׁבַע וְגו' הַצָּדִיק אֲבָד וְגו' (ישעיה נ"ו"י"א = נ"ז"א). עֵינֵי רִשׁ"י, וְהַכְּלָבִים עֲזִי נִפְשׁ רוֹצִים לְמַלְאוֹת כְּרִיסִם. רִמּוֹ
- פִּירוּשׁ - וְהַכְּלָבִים עֲזִי נִפְשׁ לֹא יִדְעוּ שֶׁבַע, וְעַל יְדֵי מִלּוֹי כְּרִיסִם גּוֹרְמִים, שֶׁהַצָּדִיק אֲבָד.
- קסט. וְאַתָּה שֹׁכֵב עַל צִדְךָ הַשְּׂמֵאלִי וְשִׁמַּת אֶת עֵוֹן בֵּית יִשְׂרָאֵל עָלָיו וְגו' תִּשְׂא אֶת עוֹנָם (יחזקאל ד"ד'). עֵינֵי רִשׁ"י, עַל צִדְךָ הַשְּׂמֵאלִי, לְסִבּוֹל צַעַר וְיִסּוּרֵין וְכו' וְתִכְפַּר עַל עוֹנָם וְכו'.
- וְעֵינֵי בְּרִשׁ"י, מְלָכִים א', כ"ב"י"ז, ד"ה לֹא אֲדַנִּים וְכו' טִיפָה שִׁיבָאָה מֵאוֹתוֹ

- קע. מי שאינו רוצה לקבל על עצמו על של הצדיק, הקדוש-ברוך-הוא פועם עליו ומבעתהו.
- קעא. מי שמביא דורון לצדיק, הקדוש-ברוך-הוא עושה לו נחת-רוח.
- קעב. על-ידי דורון שמביאין לצדיקים, מכניעין את השונאים ומבטלין את הרוח רעה, ששורה על האדם.
- קעג. על-ידי השתמחות על קברי הצדיקים הקדוש-ברוך-הוא עושה לו טובות, אף-על-פי שאינו ראוי לכך.

מראה מקומות השלם

- צדיק מיכיהו, שהכהו חברו הכה ופצוע, היתה כפרה על כל ישראל, כך מפורש באגדה.
- קע. הרי נבואתו של מיכיהו היתה, כי רק אחאב ימות במלחמה. וכל העם נתכפר במיפת דם שיצאה ממיכיהו, ע"י המכה שהכה אותו צדקיהו בן כנענה, על הלחי.
- קע. ננתקה את מוסרותימו ונשליכה ממנו עבתימו וגו' ובחרונו יבהלמו (תהלים ב'ג', ה')
- באור - ננתקה את מוסרותימו וגו', על ידי נתוק מוסרותימו ועבתימו של הצדיק ממנו, ובחרונו יבהלמו - הקב"ה פועם עליו ומבעתהו.
- קעא. כי אתה תברך צדיק וגו' רצון תעטרנו (תהלים ה'י"ג), פירש רש"י, רצון - נחת רוח. (ברכה הוא דורן. כמו, קח נא את ברכתי וגו' (בראשית ל"ג-י"א)
- באור - כי אתה תברך צדיק וגו', אם תתן דורן לצדיק, רצון תעטרנו - נחת רוח מאת ה', תקיפנו.
- קעב. מהנ"ל מובן קצת ברמו. פירוש - כי אם "רצון תעטרנו", והקב"ה עושה לו נחת רוח, הרי אין רוח רעה שורה עליו, ושונאיו נכנעים תחתיו.
- קעג. טובתי בל עליך לקדושים אשר בארץ המה וגו' (תהלים ט"זב, ג') = מ"מ מוהרנ"ת*
- באור - עיין רש"י, טובתי בל עליך, טובות שאתה עושה לי, לא עליך הם לגמלני כי לא בצדקתי אתה מטיב לי. לקדושים אשר בארץ המה, בשביל הקדושים אשר המה קבורים בארץ וכו'.
- ועל כן, על ידי השתמחות על קברי הצדיקים, והתפללות והבקשות בכוחם ובזכותם, הקב"ה עושה לו טובות אע"פ שאינו ראוי לכך.

קעד. מי שְׁמִסְפֵּר מַעֲשֵׂי־זוֹת מִצְדִּיקִים, הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עוֹשֶׂה לוֹ חֶסֶד.

קעה. מִה שֶׁהַצְדִּיק מְנַהֵג אֶת הָעוֹלָם, הוּא מַחֲמַת יְרָאָה שְׁבִתוֹכוֹ.

קעו. כְּשֶׁאָדָם נִתְבָּרַךְ מִן הַצְדִּיק, צָרִיךְ לַעֲמֹד עַל רַגְלָיו.

קעז. הַמֶּלֶךְ גּוֹבֵה יְצִיאוֹתָיו מִן הָעַם.

קעה. עַל-יְדֵי כְבוֹד שְׁמִכְבָּרִין אֶת בְּנֵי הַצְדִּיקִים, נִתְעוֹרֵר רְצוֹן אֶצֶל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שְׁיִבּוֹא מְשִׁיחַ.

קעט. עַל-יְדֵי הַהֲלִיכָה שֶׁהוֹלְכִים לַצְדִּיק, מְכַנְּיָעִים אֶת הַשּׁוֹנְאִים.

מראה מקומות השלם

קעד. מגדיל ישועות מלכו ועשה חסד למשיחו וגו' (תהלים י"ח-נ"א; שמואל ב', כ"ב-נ"א)

פירוש - מגדיל ישועות מלכו (מאן מלכי, רבנן), על ידי זה, ועשה חסד למשיחו - מלשון, שיחו. היינו, שעושה חסד למי שמספר ומשיח הישועות והמעשיות שנעשו על ידי הצדיקים. = שמעתי בשמו ז"ל

קעה. צדיק מושל יראת אלהים (שמואל ב' כ"ב-ג"ג)

באור - צדיק מושל, מחמת, יראת אלהים - היראה שבתוכו.

קעו. ויסב המלך את פניו ויברך את כל קהל ישראל וכל קהל ישראל עמד (מלכים א', ח' י"ד)

באור - כך גם בעת ברכת הצדיק, מאן מלכי, רבנן.

קעז. רש"י (מלכים א', ד' י"ג) ד"ה חבל ארגוב, ממונה היה עליהם לגבות מס המלך כי משפט המלך יש לגבות יציאותיו מן העם, כמה שנאמר במשפט המלוכה בספר (שמואל א' פרק ח').

קעה. צמח ה' לצבי ולכבוד ופרי הארץ לגאון ולתפארת וגו' (ישעיה ד' כ"ב) רמו

עיינ רש"י, לצבי ולכבוד, הם הצדיקים וכו'. ופרי הארץ, הם בני הצדיקים, פרי עץ חיים, הם יהיו לגאון ולתפארת אשר בהם יתפארו וכו'.

ועיין תרגום, בעדנא ההיא יהי משיחא דה' וגו' ועבדי אוריתא לרכו ולתושבחה לשיזבת ישראל.

הרי הכבוד שיכבדו את בני הצדיקים, יהיה גורם בעת ההיא לביאת משיח ה' לגאולת ישראל.

קעט. גלפענ"ד רמו מאלישע (מלכים ב' ו') ויצר [ארם] על שומרן וגו' וישלחו אל אלישע ואח"כ כתיב

(שם ז') וינוסו [ארם] על נפשם = מ"מ צמח

- קפ. מי שעובר על הצווי של הצדיק, הוא נוֹפֵל מִחֻשִׁיבוֹתוֹ.
 קפא. מי שְׁמֵהֵנְהוּ מִנְכָסִיו, כְּאִלּוּ מְהַנֶּה כָּל יִשְׂרָאֵל וְנִצּוֹל מִמִּיתָה.
 קפב. מי שְׁמָסֵרֵב עַל דְּבָרֵי צְדִיק, כְּאִלּוּ שָׁאֵל בְּקוֹסְמִים.
 קפג. עַל־יְדֵי הַחֲכָמָה ה' עִמּוֹ, גַּם אֵימָתוֹ מְטַלֶּת עַל הַבְּרִיּוֹת.
 קפד. מִי שְׁסוֹמֵךְ אֶת הַצְּדִיק בְּכָל מֵינֵי סְמִיכוֹת, הוּא סָמוּךְ וְקָרוֹב לוֹ
 לְעוֹלָם הַבָּא.

מראה מקומות השלם

- קפ. ועתה ממלכתך לא תקום וגו' (שמואל א', י"ג-י"ד) רמז
 שאול לא קיים מה שצוה לו שמואל בשם ה', וע"כ אבד ממלכתו.
 קפא. עיין רש"י (שמואל א', ט"ו-ו') ד"ה עם כל בני ישראל, שנהנו מסעודתו משה
 ואהרן וכל זקני ישראל, והרי מעלה עליו כאלו עשה חסד עם כל בני ישראל.
 הרי בני בניו של יתרו ניצלו ממיתה, במלחמת שאול בעמלק, בגלל שיתרו עשה חסד ונהנו
 מנכסיו הצדיקים משה ואהרן, ומעלה עליו הכתוב כאלו נהנו ממנו כל ישראל.
 ועיין ברכות ס"ג, ס"י קמ"ו, פתח רבי נחמיה וכו' ומה יתרו, שלא קרב את
 משה אלא לכבוד עצמו, כך. המארת ת"ת בתוך ביתו ומאכילו ומשקהו ומהנהנו
 מנכסיו, על אחת כמה וכמה.
 קפב. כי חטאת קסם מרי ואון ותרפים הפצר וגו' (שמואל א', ט"ז-כ"ג) עיין רש"י,
 וכעונש של און ותרפים כן עונש של הפצר וכו'. הפצר, לשון תוספת וכו' הרבה
 עליו דברים.
 הרי שאול המסרב לדברי שמואל, נמשל כאילו שאל בקוסמים.
 קפג. ויהי דוד לבל דרכיו משכיל זה' עמו. וירא שאול אשר הוא משכיל מאד ויגד
 מפניו. (שמואל א', י"ח-י"ד, ט"ו)
 קפד. והקרבתי ונגש אלי כי מי הוא זה ערב את לבו לנשת אלי וגו' (ירמיה
 ל"ב"א). ודרש ערב, מלשון ערבות וסמיכות, עיין רש"י (ירמיה כ"ה"ב')
 ד"ה ואת בל הערב, כל סומכותא אשר ערבה פרעה ומשענתו עליהם לעזרה.
 ותרגומו: וית כל מלכי סומכותה וגו' רמז רחוק
 פירוש - והקרבתי ונגש אלי, אקרב אותו אלי בעוה"ב, כי מי הוא זה ערב וגו' - כי מי הוא זה
 שסמך אותי בעוה"ז.
 סמוכים לעד לעולם וגו' (תהלים קי"א"ח")
 פירוש - אלה הסומכים את הצדיק וסמוכים וקרובים אליו בעוה"ז, סמוכים הם אליו לעד לעולם
 הבא.

קפה. מי שמתגרה בצדיק, לסוף הוא נתפס במצודה רעה.
 קפו. מי שמספר מעשיות מצדיקים, מזכירין לו צדקותיו.
 קפו. הצדיק יכול לתן דבר, שלא בא לעולם.
 קפת. הצדיק - כל מקום אשר ידרך בך רגליו הוא קונה.
 קפט. מי שנותן עצה לצדיקים בעת התנגדות, מעשה ידיו קימים;
 ואין מבטל אותם.
 קצ. בשעה שמסתכל על הצדיק, יסתכל באימה, כדי שלא יענשו
 אותו מן השמים.

מראה מקומות השלם

קפה. נמצאת וגם נתפשת כי בה' התגרית (ירמיה נ"ב"ד)
 באור - כי המתגרה בעבד המלך (בצדיק), מתגרה הוא במלך - בהקב"ה.
 קפו. הוציא ה' את צדקתינו באו ונספרה בציון את מעשה ה' אלהינו (ירמיה
 נ"א"י)
 פידוש - הוציא ה' את צדקתינו, הזכיר לנו ה' את צדקתינו, באו ונספרה וגו' - בזכות סיפורי
 מעשיות של צדיקים. ומעשיהם וגדולתם של צדיקים עובדי ה', הם מעשה אלהינו ונפלאותיו.
 קפו. אנכי אורישים מפני בני ישראל רק הפילה לישראל בנחלה (יהושע י"ג"ו),
 אע"פ שלא נכבשה עדיין מובן
 הרי נתן להם יהושע נחלה, אע"פ שעוד "לא בא לעולם" כי עדיין לא נכבשה.
 קפת. הארץ אשר דרכה רגלך בה לך תהיה וגו' (יהושע י"ד"ט) רמו
 קפט. ויראם את מבוא העיר וגו' וילך האיש ארץ החתים ויבן עיר ויקרא שמה לוז הוא
 שמה עד היום הזה (שופטים א"כ"ה, כ"ו) עיין רש"י ד"ה הוא שמה וכו' כי
 באותו השם שקרא לה, קוראים לה עד היום הזה, לוז, שבא סנחריב ולא כלכלה
 בא נבוכדנצר ולא החריבה וכו' מובן.
 הרי האיש שהיה לעזרה לבית יוסף הצדיקים בעת מלחמתם על העיר, והראה להם מבוא העיר,
 זכה ומעשה ידיו קיים עד היום הזה, ובאותו שם.
 קצ. ויראו את הארון וישמחו לראות (שמואל א', ו"י"ג), ברש"י ד"ה וישמחו
 לראות, היו מסתכלין היאך הוא בא לבדו, ומשמחתם נהגו בו קלות ראש, שלא
 היו מסתכלין בו באימה ודרך כבוד.
 (עיין ברכות ס"ג, סי' קמ"ו, פתח ר"א בנו של רבי יוסי הגלילי בכבוד אכסניא
 ודרש, ויברך ה' את בית עבד אדם וגו' כעבוד ארון האלהים וגו' (שמואל ב',

קצא. על-ידי יראת-שמים נשתוקק האדם לקרב את עצמו לצדיק.
 קצב. על-ידי ישיבה אצל שלחן הצדיק נתבטל המלחמה.
 קצג. מי שהוא זיפן, לסוף שיתחבר עם המתנגדים, שחולקים על הצדיק.
 קצד. לפעמים הצרעת פורח לצדיק, כי מקרוב קרב איזה אדם בתשובה.

מראה מקומות השלם

ו"י"ב), והלא דברים קל וחומר, ומה ארון שלא אכל וכו' כך. המארח ת"ח וכו' על אחת כמה וכמה.)
 באור - הרי אנו למדים, אם אנשי בית שמש, אשר הסתכלו על הארון שלא באימה, נענשו מן השמים, כדכתיב, ויך באנשי בית שמש כי ראו בארון ה' (שמואל א' ו"י"ט), הלא על אחת כמה וכמה, המסתכל על הצדיק שלא באימה.
 מלך ביפיו תחוינה עיניך וגו' לבך יהגה אימה וגו' (ישעיה ל"ג"ו, י"ח)
 באור - הרי המסתכל על מלך צריך לבו להגות אימה, ומאן מלכירבנן (גימין ס"ב).
 קצא. וגם שאול הלך וגו' וילכו עמו החיל אשר נגע אלהים בלבם (שמואל א', י"ב"ו). עיין רש"י, אשר נגע אלהים, גברין דחלי חטאה דאתיהב דחלא מן קדם ה' בלכהון (תרגום)
 באור - אם הכתוב מציין, אשר נגע אלהים בלבם, הרי זאת היתה הסבה והגורם שהשתוקקו ללכת עם שאול, ולהיות מקורבים אליו.
 קצב. כי תשב ללחום את מושל וגו' (משלי כ"ג"א) רמו פירוש - (עיין רש"י, כי תשב ללחום, לאכול.) כי תשב ללחום את מושל, היינו - כי תשב לאכול אצל שולחן הצדיק, הרי זה במקום ללחום - לנהל מלחמה, ותבטל המלחמה.
 לחם את לחמי (תהלים ל"ה"א)
 פירוש - לחם - אכילה אצל הצדיק, את לחמי - במקום מלחמה, והיא תבוטל.
 תערך לפני שלחן נגד צררי וגו' (תהלים כ"ג"ה)
 פירוש - תערך לפני שלחן, הישיבה אצל שלחן הצדיק (כי הצדיק הוא בחינת פנים כידוע - את פני ה' דא רשב"י), נגד צררי - היא לתועלת נגד הצוררים, והמלחמה מתבטלת.
 קצג. כבוא הזיפים ויאמרו לשאול הלא דוד מסתתר עמנו (תהלים נ"ד"ב) רמו* פירוש - זיפים, מלשון זיוף (זייפנים), והם התחברו עם החולקים על דוד.
 קצד. ואהי נגוע כל היום ותוכחתי לבקרים (תהלים ע"ג"ד)* פירוש - ואהי נגוע כל היום, פרחת בי הצרעת, ותוכחתי לבקרים - בגלל התוכחה וקירוב מי שהוא בתשובה.

קצת. מי שאומר על הצדיק שהוא רשע ועל הרשע שהוא צדיק, על-ידי זה יפל לחלשה, גם על-ידי זה חמה ולבנה נלקין.

קצו. התקשרות לצדיק הוא רפואה גדולה.

קצו. קשה לאדם להשיג איזה תשועה, כשיש צדיק בעיר, ואינו מבקש ממנו, שיתפלל עליו.

קצח. לפעמים יש אחד שמקרב בהתקרבות גדול לצדיק, ואינו מרגיש בעצמו שום יראת-שמים; ידע כי אם לא היה מקרב, לא היה ראוי לחיות כלל.

מראה מקומות השלם

קצה. הוי האמרים לרע טוב ולטוב רע וגו' שמים מר למתוק ומתוק למר (ישעיה ה"ב')

פירוש - שמים מר למתוק וגו', (כדרך החולים) והיינו, ע"י האמירה על רע שהוא טוב ועל טוב שהוא רע, יחלו ושמים מר למתוק ומתוק למר.

מצדיקי רשע וגו' כאכל קש לשון אש וגו' (שם, פסוקים כ"ג, כ"ד), (בחינת החמימות הגדולה של החולשה, ר"ל)

פירוש - על ידי מצדיק רשע וגו', הרי, כאכל קש לשון אש וגו' - יבואו לחמימות גדולה של החולשה.

וסיים שם, צר ואור חשך בעריפיה (פסוק ל'), עיין רש"י, ויש פותרין, צר היא הלכנה שנחמטה. ואור היא החמה. בעריפיה, בבא מאפליה שלה וכו' האור מאפיל.

קצו. ובחברתו נרפה לנו (ישעיה נ"ג-ה')

באור - ובחברתו, בהתקשרותנו לצדיק, נרפה לנו - רפואה היא לנו.

קצו. וישלח המלך צדקיהו וגו' אל ירמיה הנביא לאמר התפלל נא בעדנו וגו' (ירמיה ל"ז-ג')

ויאמרו אל ירמיה הנביא וגו' והתפלל בעדנו וגו' (ירמיה מ"ב-ב')

צדיק ומושיע אין זולתי (ישעיה מ"ה-כ"א) רמו קצת

פירוש - צדיק, אם יש צדיק בעיר, ומושיע אין זולתי - צריך לבקש מהצדיק שיתפלל עליו.

קצח. ואתה תבקש לך גדלות וגו' ונתתי לך את נפשך לשלל וגו' (ירמיה מ"ה-ה')

פירוש - ואתה תבקש לך גדלות, אתה מבקש ומצפה לקבל מן הצדיק גדלות, ואיך יודע כי, ונתתי לך את נפשך לשלל - נתתי לך את החיים.

קצט. לפעמים הצדיק מתבייש לבקש מהקדוש-ברוך-הוא על צערו. מה עושה הקדוש-ברוך-הוא, מביא צער כזה על רשע, כדי כשהרשע בא ומבקש ממנו, שיתפלל עליו, על-ידי זה ניצול גם הצדיק מצערו.

- ה. מי שחולק על הצדיק בפניו, בידוע שאין בו יראת-שמים.
 רא. לפעמים המחלקת על הצדיק הוא הוכחה גדולה שהוא צדיק.
 רב. יש רשע שמצליח, וכשרורף את הצדיק, אזי הקליפות בעצמם נוקמים ממנו.
 רג. החלוק שבין צדיק לירא-שמים, שהירא אין לו רשות לגלות מסתוריו של הקדוש-ברוך-הוא, אבל הצדיק יש לו רשות.

מראה מקומות השלם

- קצט. ואת פשעים נמנה והוא חטא רבים נשא ולפשעים יפגיע (ישעיה נ"ג"ב). פירש רש"י, ואת פשעים נמנה, סכל יסודין כאלו חטא ופשע. והוא בשביל אחרים נשא חטא הרבים.
 פירוש - ולפשעים יפגיע, כי על צערו אינו רוצה להתפלל, אבל מתפלל על הפשעים, ועי"ז ניצל גם הצדיק מצערו.
 פני ה' בעשי רע וגו' צעקו וה' שמע ומכל צרותם הצילם (תהלים ל"ד"ו, י"ח). פירש רש"י, צעקו, הצדיקים, וה' שמע.
 באור - פני ה' בעשי רע וגו', ה' מביא צרות על הרשע. צעקו וה' שמע - הצדיקים צועקים לה' ומתפללים עבור הרשעים, וה' שומע לתפלותם.
 ועל ידי זה, ומכל צרותם הצילם - היינו להצדיקים, ומציל גם את הצדיקים מהצרות שלהם.
 רב. תמותת רשע רעה ושנאי צדיק יאשמו (תהלים ל"ד"ב"ב).
 באור - תמותת רשע רעה, הרעה בעצמה של הרשע ימית אותו. ושנאי צדיק יאשמו - והרשע הרודף את הצדיק, הקליפות עצמם, שהם רודפי הצדיק ושונאיו, יאשימו את הרשע ויקטרגו עליו וינקמו ממנו.
 רג. סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם (תהלים כ"ה"ד).
 פירוש - סוד ה' ליראיו, לירא-שמים הוא סוד, ואין לו רשות לגלות. ובריתו - (בחינת הצדיק, בידוע, יש לו רשות) להודיעם.

- רד. מי שדובר על הצדיק, בידוע שהוא גדלן.
- רה. כשהקדוש-ברוך-הוא רוצה, שהצדיק ילמד דרך את העם, מרמו לו בפרנסתו.
- רו. הצדיק כשמתפלל על האדם, הוא מבין, על איזה עברה פא עליו הפרענות הזאת.
- רי. מי ששומר את בריתו, בודאי מחבב את הצדיק.
- רז. כשהצדיק עובד את השם יתברך ואינו משגיח על המונעים, ללמד אותם, על-ידי זה נופל ממדרגתו.
- רמ. על-ידי הפרנסה שמפרנסין את הצדיק, נמחל להם כל עוונותיהם, כמו הפהנים אוכלים, ובעלים מתפפרים.

מראה מקומות השלם

- רד. תאלמנה שפתי שקר הדברות על צדיק עתק בנאוה וגו' (תהלים ל"א-י"ט) = מ"מ מוהרנ"ת*
- רה. ודרשי ה' לא יחסרו כל טוב לכו בנים שמעו לי יראת ה' אלמדכם (תהלים ל"ד-י"א, י"ב)
- פירוש - ודרשי ה' לא יחסרו כל טוב, ובפרנסתו זו מרמו לו, לכו בנים שמעו לי יראת ה' אלמדכם.
- רי. זוה"ק מאן צדיק מאן דנמר ברית. ועיין שערי אורה שער ב' = מ"מ הר"ר נתן צבי קעניג
- רז. ידע תדע פני צאנך שית לבך לעדרים כי לא לעולם חסן וגו' (משלי כ"ז-ב"ג, כ"ד). עיין רש"י, פני צאנך, אל יקלו בעיניך להתבונן במ תמיד מה הם צריכים. כאור - ואם אתה לא מתבונן במ וכו', דע לך, כי לא לעולם חסן - אינך מחוסן מפני ירידה ממדרגתך.
- רמ. עיין פסחים נ"ט: ושם נסמן, דתניא, ואכלו אתם אשר כפר בהם וגו' (שמות כ"ט-ל"ג), מלמד, שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרין.

חלק שני

- א. על-ידי ספורי מעשיות של צדיקים ממשיכין אור של משיח בעולם, ודוחה הרבה חשך וצרות מן העולם.
- ב. גם זוכה לבגדים נאים.
- ג. בשבעת ימי אבלות של הצדיק, הקדוש-ברוך-הוא משפיע על המתאבלים עליו מאור הגנוז ממששת ימי-בראשית.
- ד. אל תתמה על החפץ, שהאדם הוא בריה קטנה ובו תלוי כל העולמות, כי בן בכל מקום שהשכינה שרויה; מועט מחזיק את המרבה.

מראה מקומות השלם

חלק שני

- א.ב. עיין מה שמצויין משיח א' חלק שני.
- מד"ר בראשית פר' א' סי' ו', ר' יהודה בר סימון פתח, הוא גלא עמיקתא ומסותרתא ידע מה בחשוכא ונהורא עמה שרא (דניאל ב"כ"ב) וכו' ונהורא עמה שרא אלו מעשיהם של צדיקים וכו' א"ר אבא סרנגיא, ונהורא עמה שרא, זה מלך המשיח וכו'. ויאמר אלהים יהי אור (בראשית א"ג), ולא פירש. והיכן פירש, עטה אור כשלמה וגו' (תהלים ק"ד"ב). רמו כאור - רביז"ל, כדרכו, שילב יחד כל הפירושים. ואור מעשיהם של הצדיקים, וגם אורו של מלך המשיח חד הוא. והיינו, ע"י סיפור מעשיהם של הצדיקים, ממשיכים אורו של משיח. והיכן פירש, עטה אור כשלמה וגו', הרי גם רמו שזוכה לבגדים נאים.
- ג. מד"ר בראשית פר' ג' סי' ו', והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים וגו' (ישעיה ל"כ"ו), רבי נחמיה אמר, אלו שבעת ימי אבלות של מתושלח הצדיק שהשפיע להן הקב"ה אורה.
- ד. מד"ר בראשית פר' ה' סי' ז', אלא מכאן, שהחזיק מועט את המרובה ודכותה וכו' אמר להן יהושע, ממה שהחזיקו שני ברי הארון אתכם, אתם יודעים ששכינתו של הקב"ה ביניכם.
- כאור - הרי האדם - זיו הבריאה - צלם אלהים הוא, ויפח באפיו נשמת חיים (בראשית ב"ז) וכמו שכתב הרמב"ן שם: ואמר כי הוא נפח באפיו נשמת חיים להודיע כי לא באה בה מן היסודות וכו' אבל היא רוח השם הגדול מפיו דעת ותבונה, כי הגופח באפי אחר מנשמתו יתן בו, וזהו שנאמר: ונשמת שדי תבינם (איוב ל"ב"ח) וכו'. וכן כתיב, נר ה' נשמת אדם וגו' (משלי כ"כ"ז). ועל כן, הרי השכינה שרוי באדם, ובכל מקום שהשכינה שרויה, מועט מחזיק את המרובה.

- ה. כל אדם מציר בזיו פניו גן-עדן שלו.
- ו. על-פי רב, היראים - פרנסתם בא על-ידי מלטולים.
- ז. לפעמים הצדיק בא למלטולים, כדי פשיבוא לעולם הבא, יזכר כל המקומות, שהיה בהם, ועל-ידי זה יבואו טובות לאלו המקומות.
- ח. מי שיודע שמות של בני הצדיקים שבדור, הוא יודע כל המאורעות שיהיה.
- ט. מי שמצדיק את הבריות, כל חפציו נעשים בלי שום מונע.

מראה מקומות השלם

- ה. מד"ר בראשית פר' י"א סי' ב' - פר' י"ב סי' ו', ורבנן אמרי וכו' ומוצאי שבת נימל ממנו זיוו ומרדו מגן עדן, תה"ד, משנה פניו ותשלחהו (איוב י"ד-כ') וכו' רמז
- פירוש - הרי כדי למרדו מגן עדן היה צריך ליטול ממנו זיוו, מפני שבזיו פניו גן עדן שלו.
- ו. עיין מלטול ב' חלק שני.
- מד"ר לך לך פר' מ' סי' ב', ויהי רעב בארץ וגו' (בראשית י"ב-י'), רבי יהושע בן לוי פתח, טרף נתן ליראיו יזכר לעולם בריתו (תהלים קי"א-ה'), מירוף נתן ליראיו בעולם הזה וכו'. מירוף (לשון מלטול) נתן ליראיו. רמז
- פירוש - לפי דברי רבינו"ל, מידרש יחד הפשט והדרש. והיינו, טרף - פרנסה, כפשוטו, נתן ליראיו, על ידי מירוף - מלטול, כפי הדרש.
- ז. עיין מלטול ג' חלק שני.
- מד"ר לך לך פר' מ' סי' ב', מירוף נתן ליראיו בעולם הזה. אבל לעתיד לבא, יזכר לעולם בריתו. רמז
- פירוש - טרף - מירוף, נתן ליראיו בעולם הזה. והיינו, הצדיקים יראי השם, באים למלטולים בעולם הזה בכדי שלעתיד לבא - לעולם הבא - יזכר לעולם - יזכור את כל המקומות שהיה בהם בעולם הזה, בריתו - ועי"ז יקויים בריתו ויבואו טובות לאלו המקומות.
- ח. מד"ר נח פר' ל"ז סי' ז', ולעבר ילד שני בנים שם האחד פלג כי בימיו נפלגה הארץ וגו' (בראשית י"ב-ה'), רבי יוסי ורשב"ג, רבי יוסי אומר, הראשונים ע"י שהיו מכירין את ייחוסיהם, היו מוציאים שמן לשם המאורע וכו'.
- הרי ע"י ידיעת שמות בני הצדיקים שבדור, יודעים את המאורעות.
- ט. מד"ר וארא פר' מ' סי' א', מגיד מראשית אחרית וגו' וכל חפצי אעשה (ישעיה מ"רי') א"ר פנחס הכהן בר חמא וכו' מהו וכל חפצי אעשה, שהוא חפץ להצדיק בריותיו וכו' רמז
- פירוש - בגלל שהוא חפץ להצדיק בריותיו, ע"כ, וכל חפצי אעשה, בלי שום מונע.

- י. כְּשֶׁהַצַּדִּיק נֶחְלָשׁ כַּחוֹ, שָׂאִין יָכוֹל לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנוֹ כְּמִקְדָּם, יֵדַע שָׂאִין הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא רוֹצֵה עוֹד, שְׂיֹרֶה דְרֶךְ תְּשׁוּבָה לְרָשָׁעִים.
- יא. עֵקֶר כַּח הַצַּדִּיקִים הוּא כְּשֶׁהָדִין נִמְתָּק, הֵינּוּ עַל-יְדֵי אַחֲדוֹת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ.
- יב. כְּשֶׁהַצַּדִּיקִים נִתְּפָרְסְמִים בְּעוֹלָם, עַל-יְדֵי זֶה נִתְּחַדְּשִׁים נִגּוֹנִים בְּעוֹלָם.
- יג. מִי שְׂמוּסֵר נִפְשׁוֹ בְּשִׁבִיל יִשְׂרָאֵל, דֵּינּוֹ אֵינָם בְּטָלִים וְכֹאשֶׁר יִגְזֹר כֵּן יִקּוּם.

מראה מקומות השלם

- י. מד"ר וארא פר' י"ב סי' א', ויאמר ה' אל משה השכם בבקר וגו' (שמות ט"ז"ג), הה"ד, הן אל ישגיב בכחו מי כמהו מורה (איוב ל"ז"ב), א"ר ברכיה וכו' קורין לאחד הן, כלומר אחד אלהינו, ישגיב בכחו, מעצים כח הצדיקים לעשות רצונו. ומי כמהו מורה, שהוא מורה דרך לעשות תשובה וכו' רמז פירוש - הרי אם אין כח לצדיק, ואינו יכול לעשות רצון קונו כמקדם, הרי סימן הוא שאין הקב"ה רוצה עוד שיורה דרך תשובה לרשעים.
- יא. שם, כנ"ל, הן אל ישגיב בכחו וגו', הן, כלומר, אחד אלהינו. ישגיב בכחו, מעצים כח הצדיקים וכו'. רמז פירוש - הן אל, כלומר, אחד אלהינו - והיינו, על ידי אחדות השי"ת - והדין נמתק, ישגיב בכחו, מעצים כח הצדיקים וכו'.
- יב. עיין נגינה א'.
- יג. מד"ר בא פר' ט"ו סי' א', הנצנים נראו בארץ עת הזמיר הגיע וגו' (שיר השירים ב"י"ב) מיד גלו הצדיקים את ראשיהם שהיה מכוסה, שנאמר, הנצנים נראו בארץ וכו' כיון שראה הקב"ה כך, אמר, עת הזמיר הגיע וגו', הגיע זמן של לזים לומר לפני שירים ומזמורים וכו' רמז פירוש - לאחר גילוי ראשיהם של הצדיקים, שהיה מכוסה, (התגלות הצדיקים ופרסומם בעולם) מיד הגיע זמן של לזים לומר לפני שירים וכו' (נתחדשו ניגונים בעולם).
- יג. מד"ר בשלח פר' כ"א סי' ב', ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי דבר וגו' (שמות י"ד"ט"ו). ד"א וכו' הה"ד, ותגזר אמר ויקם לך וגו' (איוב כ"ב"כ"ח) אמר ר' יהושע, משל לאוהבו של מלך וכו' אל המלך מה אתה צועק, גזור ואני אעשה. כך אמר הקב"ה למשה, מה תצעק אלי, דבר ואני עושה. רמז פירוש - הרי משה רבנו, שמסר נפשו בשביל ישראל, אמר לו הקב"ה, דבר ואני עושה - וכאשר תגזר כזו יקום.

- יד. על-ידי שמוש הצדיק בא חרות ונתפטר הקללות.
- טו. אלו המקרבים ליראי-השם, גם הם זוכים ליראה ולדעת.
- טז. כשהצדיק נתעשר, על-ידי זה הרשעים חוזרים בתשובה.
- יז. כשהקדוש-ברוך-הוא רואה איזה צדיק, שיש פח בידו לקרב בני-אדם לעבודתו אזי מעמיד עליו שונאים, כדי שיוכל לקרב את בני-אדם, כי הצדיק שאין לו שונאים, אין יכול לקרב, כמו בעת ביאת המשיח ישובו בשלום, ואז אין מקבלין גרים.

מראה מקומות השלם

- יד. עיין קללה ה' חלק שני.
- מד"ר חיי שרה פר' ס' סי' ז' - מד"ר מצורע פר' י"ז סי' ה', ויאמר בוא ברוך ה' וגו' (בראשית כ"ד-ל"א) וכו' א"ר יוסי ב"ר דוסא, כנען הוא אליעזר, ועל ידי ששרת אותו צדיק כאמונה יצא מכלל ארור לכלל ברוך וכו'. (היינו, מהקללה של ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו) (בראשית ט"ז-כ"ה) רמז
- טז. עיין יראה ט' חלק שני
- מד"ר ויצא פר' ע' סי' י"א, ברם הכא, אחת היתה, ולא נגע בה בריה, על שם חנה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם (תהלים ל"ד-ח'), לסוכבים ליראיו. עיין מתנות כהונה ד"ה לסוכבים ליראיו, החונה סביב וקרוב ליראי השי"ת, יש גם בו רוח דעת ויראת אל וכו', וכן אברהם היה דר בחרן ולמדו ממנו יראת האל.
- טז. עיין תשובה ט' חלק שני.
- מד"ר חיי שרה פר' נ"ט סי' ז', זה' ברוך את אברהם בכל (בראשית כ"ד-א') ר' לוי אמר, תלת וכו' בכל, שעשה ישמעאל תשובה בחייו. בכל, שלא חסר קילורין שלו כלום רמז
- פירוש - לפי דברי רבינו"ל, הרי בגלל שלא חסר קילורין שלו כלום, עי"ז חזר ישמעאל בתשובה.
- יז. עיין מריבה י"ח חלק שני.
- מד"ר וישב פר' פ"ד סי' ג', יעקב אבינו, ע"י שבקש לישב בשלוח בעוה"ז, נזדווג לו שטנו של יוסף וכו'.
- ובסי' ד', ד"א וכו' אברהם גייר גיורים וכו' יעקב גייר גיורים וכו'.
- ועיין ידי משה, פירוש, לפי שאין מקבלין גרים בימי שלמה וכו' רק בזמן שישראל טרודים ואינם יושבים בשלוח. ויעקב בקש לישב בשלוח, ואז לא היה יכול לגייר גרים, ע"כ נזדווג לו שטנו של יוסף וכו' רמז

יח. יש שני צדיקים, שאחד דיבוריו הם כחרישה, והשני דיבוריו פקצירה, או אחד דיבוריו הקמת הברית לזווג, והשני דיבוריו הם הממשיכין את הזרע ומהוים את הולד בבטן אמו ומגדלין אותו. בכן פשיש מחלקת בין שני צדיקים האלו אל יתערב זר בתוך דבורם, שמדברים זה על זה כדי שלא יקלקל המכוון.

יט. בפשהולכין על קברי צדיקים, צריך לזה זכות שיוכל לאסוף רוחו ונשמתו לקבר שיהיה פאלו הוא חי, פי אם אין זכות, אזי רוחו ונשמתו עולין למעלה לתוך שאר הצדיקים.

מראה מקומות השלם

ועיין ליקוטי מוהר"ן סי' רכ"ח, דע שכשהקב"ה מסתכל בנשמה שתוכל להחזיר בני אדם בתשובה ולעשות גרים, אזי הוא יתברך בעצמו כביכול מבקש ורואה שיהיה מחלוקת עליו, כי אין מקבלין גרים לימות המשיח ולא בימי שלמה וכו' וזהו וישב יעקב וגו' ואיתא במדרש (בראשית פר' פ"ד), מגורי אביו וכו' כמו מגורי אביו. וזה שאמרו רז"ל (שם) וישב יעקב, בקש יעקב לישב בשלוה, מיד קפץ עליו רוגזו של יוסף וכו' ואם יהיה לו שלוה לא יוכל לעשות גרים כי אין מקבלין גרים לימות המשיח, כנ"ל.

יח. עיין מריבה כ"ב חלק שני.

מד"ר ויגש פר' צ"ג סי' ב', ויגש אליו יהודה וגו' (בראשית מ"ד"ח). הנה ימים באים נאם ה' ונגש חורש בקוצר ודרך ענבים במשך הזרע וגו' (עמוס ט"י"ג), ונגש חורש זה יהודה, בקוצר זה יוסף וכו' ודרך ענבים זה יהודה, כי דרכתי לי יהודה קשת וגו' (זכריה ט"י"ג), במשך הזרע זה יוסף, וכו' אמרו, מלכים מדיינים אלו עם אלו, אנו מה איכפת לנו. רמז

פירוש - הרי שני הצדיקים, יהודה ויוסף, יהודה הוא חורש - דיבוריו הם כחרישה, ויוסף הוא קוצר - דיבוריו הם כקצירה. וכן, יהודה הוא קשת, כי דרכתי לי יהודה קשת - דיבוריו הם הקמת הברית לזווג (בחינת יורה כחץ) ועיין ליקוטי מוהר"ן תנינא סי' פ"ג, ע"י תיקון הברית שהוא קשת וכו'), ויוסף הוא מושך הזרע - דיבוריו הם ממשיכין את הזרע וכו'. ובמחלוקת של שני צדיקים אלו, אמרו, מלכים מדיינים אלו עם אלו אנו מה איכפת לנו. ואל יתערב זר בתוך דיבורם, כדי שלא יקלקל את המכוון.

יט. מד"ר ויחי פר' ק' סי' א', ויצו אותם ויאמר אלהם אני נאסף אל עמי וגו' (בראשית מ"ט"כ"ט) אם זכיתם לכם זכיתם בעצמי. ואם לאו, משאני מסתלק מן העולם אצל אבותי אני הולך וכו'.

ב. על-ידי הזכרת שמות הצדיקים יכולין להביא שנוי במעשה בראשית, כלומר לשנות הטבע. וסימן לדבר: "אלה תולדות השמים והארץ" כו' "ואלה שמות בני ישראל" וכו' - גזרה-שנה.

כא. מי שיודע מארץ-ישראל, שטעם באמת טעם ארץ-ישראל, הוא יכול להפיר באחר, אם היה אצל צדיק על ראש השנה אם לאו, כי מי שזוכה להיות אצל צדיק אמתו על ראש-השנה, אזי בכל מקום שהאיש הזה מסתכל, נעשה אותו האויר בחינת אויר דארץ-ישראל, ועל-פני מי שיודע מטעם ארץ-ישראל כל אחד לפי ערכו, הוא מחיב

מראה מקומות השלם

ועיין מתנות כהונה ד"ה אם זכיתם, כלומר, אם תיטיבו מעשיכם תזכו בי בעצמי ואהיה אצלכם כאילו איני מת וכו' רמז

פירוש - לפי דברי רבינו"ל, מובן דברי המדרש כמה שאמר יעקב אבינו, אם זכיתם לכם, זכיתם בעצמי וכו'. והיינו, שיעקב אבינו אמר, אם יבואו להשתטח על קברי ולבקש ממני לעזרה וישועה, הרי זה תלוי במבקש. אם יטיב מעשיו ויהיה לו זכות, הרי אהיה במקום (כקבר), וכאילו חי ואינו מת. ואם לאו, אצל אבותי אני הולך - רוחי ונשמתו עולה למעלה אל שאר הצדיקים.

ב. מד"ר שמות פר' א' סי' ב', הובאו שני הפסוקים בסמיכות. ד"א, ואלה שמות. א"ר אבהו, כל מקום שנאמר אלה, פסל את הראשונים, ואלה, מוסיף שבה על הראשונים. אלה תולדות השמים והארץ בהבראם וגו' (בראשית ב'ד') פסל לתוהו ובוהו. ואלה שמות, הוסיף שבה על שבעים נפש, שנאמרו למעלה, שכולם היו צדיקים.

הרי כמבואר, ואלה שמות בני ישראל, הם שמות צדיקים. וסמיכות הפסוקים במדרש, רמז וסימן הוא, כדברי רבינו"ל, שע"י ואלה שמות בני ישראל - הזכרת שמות הצדיקים, אפשר ויכולים לשנות את אלה תולדות השמים והארץ - שינוי מעשה בראשית.

עיין מד"ר בראשית פר' י"ב סי' ב', רבי יהושע בר נחמיה אומר, בזכות השבטים, שנאמר, ואלה שמות וגו' (שמות א'א') וכתוב, ויהיו כל אלה נאם ה' וגו' (ישעיה ס"ו"ב) אלה תולדות השמים והארץ וגו' (בראשית ב'ד').

ועיין מד"ר ויקהל פר' מ"ח סי' א', בזכות מי נבראו, אלה תולדות השמים והארץ. ובזכות מי הם עומדים, בזכות אלה שמות בני ישראל (שמות א'א') וכו' הרי מכל הנ"ל, מבואר ומרומז סימנו של רבינו"ל בדבר שייכותם של שני הפסוקים וכו'.

לְהַרְגִישׁ אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל כְּשִׁפּוֹנֵגַע וּמִתּוֹעַד יַחַד עִם זֶה הָאִישׁ, שֶׁהִיא אֶצֶל
הַצְּדִיק אֲמַתִּי עַל רֹאש־הַשָּׁנָה, כִּי עַל־יְדוֹ נַעֲשֶׂה הָאוִיר בְּבַחֲיַנַת אֶרֶץ־
יִשְׂרָאֵל כַּנִּל.

קללה

- א. עַל־יְדֵי הַקְּלָלוֹת בָּא אַבְלוֹת, חַס וְשָׁלוֹם.
ב. אִין אָדָם רֵשָׁאי לְקַלֵּל אֶל־אִם־כֵּן יָכוֹל לְרַאוֹת הַדּוֹרוֹת שְׂיִצְאוּ
מִמֶּנּוּ.
ג. אַל תִּהְיֶה קְלָלַת הַדְּיוּט קְלָה בְּעֵינֶיךָ.
ד. הַקְּלָלוֹת הוֹלְכִים אַחַר הַפְּגָנָה.
ה. לִפְעָמַיִם נִתְקַנִּים קְלָלַת הַצְּדִיק כָּל יְמֵי חַיָּו וְלֹא לְאַחַר מוֹתוֹ.

מראה מקומות השלם

קללה

- א. מִפְּנֵי אֱלֹהֵי אֲכֹלָה הָאֶרֶץ וְגו' (יִרְמִיָּה כ"ג') רִמּוֹ
ב. סוּפָה מ"ו:, סִי' קי"ח, וַיִּפֶן אַחֲרָיו וַיִּרְאֵם וַיִּקְלַלֵם בְּשֵׁם ה' וְגו' (מַלְכִים ב',
ב"כ"ד), מֵאֵי וַיִּרְאֵם וְכו' ר' יוֹחָנָן אָמַר, רֵאָה שְׂאִין בְּהֵם לַחֲלוּחִית שֶׁל מִצְוֶה.
וְדַלְמָא בּוֹרְעִייהוּ נְהוּה הוּה, א"ר אַלְעִזֹר, לֹא בִם וְלֹא בּוֹרְעִים עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת.
ג. מְגִילָה מ"ו:, סִי' כ"ד, וְא"ר אַלְעִזֹר א"ר חֲנִינָא, אַל תְּהִי קְלָלַת הַדְּיוּט קְלָה בְּעֵינֶיךָ
וְכו'
כַּבָּא קַמָּא צַנְנָה, סִי' מ', וְא"ר יִצְחָק, אַל תְּהִי קְלָלַת הַדְּיוּט קְלָה בְּעֵינֶיךָ וְכו' =
מ"מ מִהַר"צ
ד. חִידוּשֵׁי אַגְדוֹת מוֹעֵד קַטָּן מ':, סִי' ג', ד"ה דַּתּוֹרַע וְלֹא תַחְצֹר וְכו' וְאֵע"פ
שֶׁהֵם בְּלִשׁוֹן קְלָלָה כּוֹנְנִים לְטוֹבָה וְלַבְּרָכָה וְכו'.
הַרִי הַקְּלָלוֹת הוֹלְכִים אַחַר הַכּוֹנֵנָה.
ה. נְזִיר נ"ו:, סִי' ז', א"ל רַב אַדָּא בַר אֶהֱבָה לְרַב הוֹנָא וְכו' תַּקְבְּרִינוּן חוֹבָה לְכַנְיָה.
כּוֹלְהוּ שְׁנֵי דְרַב אַדָּא בַר אֶהֱבָה לֹא אַתְקִיִּים לִיה זִרְעָא לְרַב הוֹנָא.*
הַרִי נִתְקַיְמָה קְלָלַת רַב אַדָּא בַר אֶהֱבָה רַק בַּחַיָּו וְלֹא לְאַחַר מוֹתוֹ.

- ו. סוף - שקללת חנם ישוב על המקלל.
- ז. קללת חכם אפלו בחנם ואפלו על תנאי באה.
- ח. אפלו נכרי המברך את ישראל מתברך.

חלק שני

- א. אדם הרגיל בקללות הוא מעולם-התהו וכן להפך, הרגיל בברכה הוא מעולם התקון.
- ב. על-ידי החקירות בעולם-התהו, הינו מה למעלה מה למטה כו', על-ידי זה גורם קללה, והשומר את עצמו מחקירות האלו גורם ברכה.

מראה מקומות השלם

- בבא מציעא ק"ח., סי' נ"ב, רבה בר רב נחמן וכו' אמר להו קוצו. אתא רבה בר רב הונא אשכחיה דקיץ. אמר, מאן קצייה תקוץ ענפיה. אמרי, כולהו שני דרבה בר רב הונא לא איקיים ליה זרעא לרבה בר רב נחמן.
- הרי גם קללת רבה בר רב הונא לא נתקיימה אלא בחייו ולא לאחר מותו.
- ו. סנהדרין מ"ט., סי' צ"א, אמר רב יהודה אמר רב, כל קללות שקלל דוד את יואב נתקיימו בזרעו של דוד וכו' היינו דאמרי אינשי, תהא לוטא ולא תהא לייטא וכו'. עיין רש"י ד"ה תהא ליטא וכו' נוח לך להיות מן המקוללים ולא מן המקללים לפי שסוף קללת חנם לשוב אל המקלל.*
  - ז. מכות י"א., סי' י"ב, א"ר יהודה אמר רב, קללת חכם אפילו בחנם היא באה וכו'. א"ר אבהו, קללת חכם אפי' על תנאי היא באה וכו'.
  - ח. תוספות חולין מ"ט., סי' ט"ו, ד"ה ואברכה מברכך, ואפילו נכרים המברכים את ישראל מתברכין כדאיתא בירושלמי דברכות (פ"ח"ה"ח) וכו'.
- ירושלמי ברכות פ"ח"ה"ח, אם בירכך גוי ענה אחריו אמן, דכתיב ברוך תהיה מכל העמים (דברים ז"י"ד) = מ"מ מהר"צ

חלק שני

- א.ב. עיין המצויין חקירה א' חלק שני.
- מד"ר בראשית פר' א' סי' י', רבי יונה בשם ר' לוי אמר, למה נברא העולם ב"ב', אלא מה ב' זה סתום מכל צדדיו ופתוח מלפניו כך אין לך רשות לומר מה למטה מה למעלה מה לפניו מה לאחור אלא מיום שנברא העולם ולהבא.

- ג. הרגיל בקללה, על-ידי זה לא יהיה לו בנדים על שבת.
 ד. אין כח הקללה חל על מוחם.
 ה. על-ידי שמוש הצדיק בא חרות ונתבטל הקללות.
 ו. על-ידי משא-ומתן באמונה נתבטלים הקללות.

מראה מקומות השלם

ד"א, ולמה כ"ב, שהוא לשון ברכה ולמה לא ב"א, שהוא לשון ארירה. רמז עיין ידי משה.

והנה רביז"ל, כדרכו בקודש, משלב יחד שתי הדרשות - ואלו ואלו דברי אלהים חיים, וכי השומר עצמו מחקירות אלה גורם ברכה, וח"ו להיפך.

ג. עיין בנדים ב' חלק שני, שבת ב', חלק שני

מד"ר בראשית פר' י"א סי' א', ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אתו וגו' (בראשית ב' ג'), כתיב, ברכת ה' היא תעשיר וגו' (משלי י"ב"ב) זו השבת, שנאמר, ויברך אלהים את יום השביעי וכו' (ובסי' ב') וברכו בעטיפה וכו'.

באור - הרי השבת, שברכת ה' היא, ברכו בעטיפה. וע"כ, הרגיל בקללה, ואינו שייך לברכה, אין לו שייכות לבנדי שבת.

ד. עיין יחוס א' חלק שני.

מד"ר חיי שרה פר' נ"ט סי' ט', ויאמר אליו העבד אולי לא תאבה האשה וגו' (בראשית כ"ד"ה) וכו' אמר, אולי לא תאבה ואתן לו את בתו. א"ל, אתה ארור ובני ברוך, ואין ארור מתדבק בברוך. רמז*.

פירוש - אין ארור, אין הקללה, מתדבק בברוך - אינה חלה על מוחם.

ועיין מד"ר נח פר' ל"ו סי' ז', ויאמר ארור כנען וגו' (בראשית ט"ז"ה), הם חטא וכנען נתקלל, אתמהא וכו' רבי יהודה אומר, לפי שכתוב, ויברך אלהים את נח ואת בניו וגו' (בראשית ט"א'), ואין קללה הוה במקום ברכה, לפיכך נאמר, ויאמר ארור כנען וכו'.

הרי אין קללה הוה, אין כח הקללה חל, במקום ברכה - על מוחם.

ה. מד"ר חיי שרה פר' ס' סי' ז' - מצורע פר' י"ז סי' ה'. ויאמר בוא ברוך ה' וגו' (בראשית כ"ד"ל"א) א"ר יוסי ב"ר דוסא, כנען הוא אליעזר, ועל ידי ששרת אותו צדיק באמונה, יצא מכלל ארור לכלל ברוך (היינו, מהקללה של (בראשית ט"ז"ה) ארור כנען עבד עבדים וגו') רמז

הרי נתבטל הארור מאליעזר, על ידי שימוש הצדיק - את אברהם אבינו.

ו. עיין ממון י"ח חלק שני.

מד"ר תזריע פר' ט"ו סי' ז', אמר רבי לוי, ברכות מברכות את בעליהן

ז. כְּשֶׁאָדָם מְקַלֵּל לַחֲבֵרוֹ בְּשַׁעַת חֲרָדָה, מִזִּיק לוֹ הַקְּלָלָה מְאֹד.

קְלִפָּה

א. אוֹתִיּוֹת א'ת'ה' מְכַנְיָעִים אֶת הַקְּלִפּוֹת.

מראה מקומות השלם

וקללות מקללות את בעליהן. אבן שלמה וצדק יהיה לך וגו' (דברים כ"ה ט"ו), אם עשית כן, יש לך מה לישא ומה ליתן וכו'. קללות מקללות את בעליהן, לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה (שם, פסוק י"ג), אם עשית כן, לא יהיה לך מה לישא ומה ליתן וכו' רמז פירוש - אבן שלמה וצדק וגו', והיינו משא ומתן באמונה, אם עשית כן, יש לך מה לישא ומה ליתן - היינו, תתברך, והקללות יתבטלו.

ז. מד"ר תולדות פר' ס"ז סי' א', ויחרד יצחק חרדה גדלה וגו' (בראשית כ"ד ל"ג), כתיב, חרדת אדם יתן מוקש ובוטח בה' ישגב (משלי כ"ט כ"ה) וכו' חרדה שהחריד יעקב ליצחק וכו' יתן מוקש, בדין היה לקללו, אלא, ובוטח בה' ישגב וכו' רמז

פירוש - הרי חרדת אדם יתן מוקש, ובעת החרדה שהחריד יעקב ליצחק, בדין היה לקללו וכו' כי זה עת קללה, והיא מוזיקה מאד.

קְלִיפָּה

א. גם כי אלך וגו' לא אירא רע כי אתה עמדי (תהלים כ"ג ד') רמז קצת פירוש - גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע, לא אפחד מהקליפות וכו', כי אתה עמדי - כי אותיות א"ת"ה עמדי, והם יכניעו את הקליפות.

עיינ סבא משפטים דף ק"ד, יהודה - אתה יודוך אחיך וגו' (בראשית מ"ט ח'), היינו דאנן אמרין ברוך אתה, איהו ברוך ואיהו אתה. לכלהו בנוי לא אמר יעקב אתה וכו' דא איהו אתה, שמא דא יודוך אחיך וכו' על שמא דא אסתלק ואתכפיא סטר אחרא וכו' כיון דאמרי אתה, שלטנו ורברבנו אית לה, וסטרא אחרא אתכפיא ולא אתחזיאת תמן ודאי בשמא דא אתרשים ואתבריר מסטרא אחרא ודא אסתלקו ושלטנו דיליה ותכירו וביש לסטרא אחרא וכו'. ועיינ ביאור הענין בכתבים.

אתה סתר לי מצר וגו' (תהלים ל"ב ז') = מ"מ מהר"צ

פירוש - אתה - אותיות א"ת"ה, סתר לי מצר - מסתירים אותי מהקליפות, ומכניעם.

זה (תהלים) "ויגבר" תורה (י"ו) עם "אתה" נאמן דה"ס
ל"ב נ"ס ה"ג ל"ק

- ב. שְׁמִירָה לְיוֹלָדָת, שְׁתַּכְתֵּב עַל קֶלֶף פָּסוּק: "ה' רָמָה יָדָךְ בַּל יַחְזִיין".
- ג. בְּחֶרְבוֹת קֶלְפוֹת שְׂכִיחִים.
- ד. הַיָּר מִכְּנִיעַ שְׁלִיטַת הַקֶּלְפוֹת.
- ה. מָזְלוֹ שֶׁל אָדָם שׁוֹמֵר אֶת הָאָדָם מִלְּהִיּוֹת נְזוּק.
- ו. הַשְּׁבָעָה קוֹלוֹת שְׁאֵמֵר דָּוִד עַל הַמַּיִם, בְּדַבְּרוֹן מִכְּנִיעֵין הַרוּחַ רָעָה.
- ז. מְזִיקֵין מְצוּיִים בְּבוֹרוֹת כְּמוֹ שְׁמִצּוּיִין בְּשָׂדוֹת.

מראה מקומות השלם

- ב. ה' רמה ירך בל יחזיין וגו' כמו הרה תקריב ללדת וגו' (ישעיה ב"ר"י"א, י"ז) ועיין בסבא הנ"ל, דף קי"ב: , קי"ג, שמביא הפסוק הנ"ל וכו' אלא מאי וכו' אינון ינקין דמתין בתוקפא דאמהון וכו'.
- ג. אך שם הרניעה וגו' (ישעיה ל"ד"י"ד) ארץ הבבלים תהיה לחורבה ולשממה, ושם ימצאו להם הקליפות וכו' מרגוע ומנוח. ברכות ג', סי' ג', ת"ר, מפני שלשה דברים אין נכנסין לחורבה מפני הסכנה, מפני החשד ומפני המזיקין*.
- ד. ברכות מ"ג: , סי' קמ"ז, ואמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב, אבוקה כשנים וכו'. ועיין בבונה, כי טוב ראה האלהים לא לבד אור השמש כי גם אור הלבנה והנר וכו' והודיענו, שהם היפך הלילה והמזיקים המושלים אז.
- ה. רש"י פסחים ח': , סי' ח', ד"ה כלפי שאמרה תורה וכו' וכ"ש גופם שאין דרכו לזוק דאדם אית ליה מזלא, ואינו מהיר להיות נזוק בגופו*.
- ו. בבא קמא כ': אדם דאית ליה מזלא וכו' = מ"מ מהר"צ חידושי אנדות פסחים קי"ב., סי' מ"ו, ד"ה לימא ברישא ז' קולות דאמר דוד על המים וכו' והם ז' קולות בדיבורן מבריתין הרוח רעה שעל המים וכו', עיי"ש*.
- ז. תוספות יבמות קכב., סי' נ"ח, ד"ה דחזו ליה כבואה, בירושלמי (יבמות פ"ט"ז"ה"ו) אמר רבי בון, מזיקין מצוין בבורות כדרך שהם מצוין בשדות וכו'. מגילה ג'. בתוספות ד"ה חיישינן וכו', פירש ריב"א דדוקא חוץ לעיר [היכא דשכיחי מזיקין] כגון בשדה ובלילה. וכן היה יהושע צר על יריחו בשדה

- ח. מקום שאין בני-אדם מצויין, שכיחים שם שדים אפלו ביום, אבל בעיר אפלו בלילה לא חיישינן.
- ט. לצד צפון השדים נגלים לבני-אדם מאד.
- י. סגלה להכריח רוח הטמאה, לקרות פרשת נח.
- יא. בשמדבר עם רשע, על-ידי הבל פיו נתגשם.

חלק שני

- א. יש שדים שמצויים בבתים, שהם מקלקלין השלום-בית, ועל-ידי זה פעם וקטמות בבית. ועקר הבית הוא האשה כי ביתו זו אשתו, ועל-כן על-פי רב עקר הקטמות ממנה. ולפעמים נאחזים בשאר בני-הבית, ועל-ידי זה נעשים הקטמות והמריבות כנ"ל, ועל-ידי זה באים יסורים על בני-הבית. וזה מפרש בפסוק: "בתיכם שלום מפחד", ודרשו

מראה מקומות השלם

- רחוק ממחנה ישראל. אבל במקום שבני אדם מצויין אין לחוש וכו'. = מ"מ מהר"צ
- ת. תוספות יבמות קכב., סי' נ"ח, ד"ה דחזו ליה וכנ"ל ועיין תוספות סנהדרין מ"ד., סי' פ', ד"ה חיישינן וכו' דוקא בשדות ובהרים וכו' אבל בעיר אפי' בלילה לא חיישינן וכו'.
- מגילה ג'. בתוספות ד"ה חיישינן וכו', וכנ"ל = מ"מ מהר"צ
- ט. ריטב"א ב"ב ע"ג., סי' נ'. הורמוז בן לולייטא. עיין הכותב שם, ועוד מצאתי בחידושי הריטב"א וכו' ולצד צפון השדים נגלים לבני אדם מאד.*
- (חסר כאן הסעיפים י"א)
- יא. עיין ליקוטי מוהר"ן ח"א סי' מ"ג. דע כי הדיבורים של הרשע שהוא בר דעת מולידים ניאוף בהשומע וכו'. כי הבל פה הרשע מוליד אוירים ארסיים וכו'. = מ"מ צמח

חלק שני

- א. מד"ר נח פ'ר' ל"ו סי' א', הה"ד, בתיהם שלום מפחד ולא שבט אלוה עליהם (איוב כ"א ט'), בתיהם שלום מפחד, מן המזיקין. ולא שבט אלוה עליהם, מן היסורין וכו'.

רבותינו, זכרונם לברכה: מפחד - אלו שדים, וזהו "שלום מפחד" כי השלום הפך הפחד, שהם השדים המקלקלים השלום כנ"ל, וזהו: "ולא שבט אלוה" וכו', הינו היסורים כנ"ל.

קנאה

- א. כְּשִׁיתַּבְטִיל הַקְּנָאָה, אָזִי יִהְיֶה קְבוּץ גְּלוֹת.
- ב. עַל־יְדֵי קְנָאָה בָּא שְׂרָפָה.
- ג. עַל־יְדֵי קְנָאָה בָּא שְׂפִיכוֹת־דָּמִים.
- ד. עַל־יְדֵי קְנָאָה בְּמִמּוֹן חֵבְרוּ גַעְשָׁה שׁוֹמְתָה.
- ה. עַל־יְדֵי בִיאַתְךָ לְצַדִּיק יִתְבַּטֵּל מִמֶּךָ הַקְּנָאָה.

מראה מקומות השלם

קנאה

- א. ואסף נדחי ישראל וגו' וסרה קנאת וגו' (ישעיה י"א-י"ב, י"ג)
פירוש - ואסף נדחי ישראל, בעת שיהיה, וסרה קנאת וגו'
- ב. קנאת עם אף אש צריך תאכלם (ישעיה כ"ז-י"א)
פירוש - קנאת עם, ע"י הקנאה, אף אש וגו' - בא שריפה.
ונתתיך דם חמה וקנאה (יחזקאל ט"ז-ל"ח)
- ג. פירוש - עיין רישא דקרא, ושפטתיך משפטי נאפות ושפכת דם ונתתיך דם - ונתתיך לשפיכות דמים, חמה וקנאה - על ידי קנאה.
- ד. כי קנאתי בהוללים וגו' (תהלים ע"ג-ג). בהוללים - מלשון שומה, עיין רש"י שם (ה'ז') ד"ה הוללים, משתטים וכו'.
פירוש - כי קנאתי, ועל ידי הקנאה, בהוללים - נעשיתי שומה.
ופתה תמית קנאה (איוב ה'כ')
- ה. פירוש - ופתה - (השומה), תמית קנאה - הקנאה שגרמה לו פתיתו, ממיתו.
עד אבוא אל מקדשי אל אבינה לאחריתם (תהלים ע"ג-י"ז)
(מקדשי אל, בחינת הצדיקים, עיין רש"י שם (ס"ח-ל"ו) ד"ה נורא אלהים ממקדשיך וכו' ומדרש אגדה, אל תקרי ממקדשיך אלא ממקודשיך וכו')
פירוש - עד אבוא אל מקדשי אל - עד שאבוא אל הצדיקים, אבינה לאחריתם - ואדע ואבין לאחרית הרשעים שאיננה טובה, ועל כן אין לקנאות בהם, ויבוטל ממני הקנאה. וכנ"ל בסעיף הקודם שהשומה נעשה ע"י קנאה וכאן להיפך אבינה לאחריתם.

- ו. על-ידי קנאה עצמותיו מרקובין.
- ז. השום מוציא קנאה.
- ח. דפרע קנאה מחריב ביתו.
- ט. על-ידי קנאה בא תשישות פח.

קרי

- א. קרי בא על-ידי דבור מונות גם על-ידי שנפל מאמונתו.
- ב. מי שמוציא קרי, לסוף הולך ערום.

מראה מקומות השלם

- ו. ורקב עצמות קנאה (משלי י"ד-ל')
- ז. עיין שבת קנ"ב:, סי' קי"ג, ורקב עצמות קנאה, כל מי שיש לו קנאה בלבו, עצמותיו מרקובין. כל שאין לו קנאה, אין עצמותיו מרקובין.*
- ז. כבא קמא פ"ב., סי' כ"ד, ת"ר, חמשה דברים נאמרו בשום וכו' ומוציא את הקנאה.*
- ח. סנהדרין ק"ב:, סי' קצ"ו, א"ר פפא, היינו דאמרי אינשו, דפרע קיניה מחריב ביתה.*

קרי

- א. איכה היתה לזונה קריה נאמנה וגו' (ישעיה א"כ"א) רמו פירוש - (עיין אמונה כ"ט) היתה לזונה, פירש רש"י, תועה מעל אלהיה. קריה נאמנה, רמו לקרי (קריה אותיות, קרי). וא"כ הפירוש הוא, איכה היתה לזונה, איכה נפלה מהאמונה, קריה וגו' - ועל ידי זה בא לקרי. וגם אין מקרא יוצא מידי פשוטו, איכה היתה לזונה, היינו דיבורי זנות, קריה וגו' - ועל ידי זה בא לקרי.
ונשמרת מכל דבר רע (דברים כ"ג-י') = מ"מ מהר"צ באור - עיין כתובות מ"ו; ע"ז כ': ונשמרת מכל דבר רע, מכאן אמר ר' פנחס בן יאיר, אל יהרהר אדם ביום ויבא לידי טומאה כלילה. תורה מביאה לידי זהירות וכו' פרישות מביאה לידי טהרה וכו'. עיין רש"י ד"ה שלא יהרהר ביום וכו' דסמך ליה, כי יהיה כך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה וגו'. וקא מזהר ליה להשמר שלא יבא לידי כך. וע"כ הפסוק מתפרש ונשמרת שתהיה שמור מכל דבור רע ועי"ז תהיה נשמר מקרי.
- ב. פשטה וערה וגו' קריה עליזה (ישעיה ל"ב-י"א, י"ג) רמו רחוק פירוש - פשטה וערה וגו', יפשיטו ויתערמו מבגדיהם, בגלל, קריה וגו' - קרי.

- ג. על-ידי עצבות רואה קרי.
- ד. מי שנוהר לאכל משאלת חכם, הוא נצול מטמאת קרי.
- ה. אין לו לאדם לאכל על שלחן הצדיק, קדם שטבל לקריו.
- ו. תשמח בטוב שבא על הצדיקים, וזה תקון לקרי.
- ז. על-ידי הליצנות בא לטמאת קרי.
- ח. קרי בא מקלות-ראש.
- ט. קרי בא על-ידי אכילת שום וביצים.

מראה מקומות השלם

- ג. עיין עצבות אות מ"ו.
ועצובת רוח קראך ה' וגו' (ישעיה נ"ד"ו) רמו
פירוש - ועצובת רוח, העצבות סבה היא, קראך - לקרי שלך.
(ועיין בליקוטי מוהר"ן סי' קס"ט, ובכמה מקומות, כי כשתזכה לשמחה, אזי
השי"ת בעצמו ישמור לך את הברית. דהיינו, שיהיה בעורך לשמור את הברית
קודש. כי עיקר פגם הברית הוא ע"י עצבות, כידוע, עיי"ש.)
- ד. הנה נפשי לא מטמאה וגו' ולא בא בפי בשר פגול (יחזקאל ד"י"ד)
עיין רש"י. עיין חולין ל"ז: סי' י"א. הנה נפשי לא מטמאה, שלא הרהרתי
ביום ובאתי לידי טומאה כלילה וכו' ולא בא בפי בשר פגול, שלא אכלתי מבהמה
שהורה בה חכם וכו' רמו*
פירוש - לפי דברי רביז"ל, מקושר שני הענינים ביחד, הנה נפשי לא מטמאה וגו', נפשי לא
נטמאה בטומאת קרי, כי לא בא בפי בשר פגול - לא אכלתי משאלת חכם.
ה. ויפקד מקום דוד ולא דבר שאול וגו' כי אמר מקרה הוא בלתי טהור הוא
(שמואל א', כ"ב"ה, כ"ו)
- ו. בטוב צדיקים תעלין קריה וגו' (משלי י"א"י) רמו
פירוש - בטוב צדיקים תעלין, אם תשמח בטוב שבא על הצדיקים, קריה - תיקון הוא לקרי.
- ז. אנשי לצון יפיחו קריה וגו' (משלי כ"ט"ח) רמו
פירוש - אנשי לצון, ע"י הלצנות שלהם, יפיחו קריה - ילהיבו את הקרי.
- ח. רש"י מועד קמן מ"ו, סי' ד', ד"ה בעלי קריין אסורין, לפי שבא להם מחמת
שמחה וקלות ראש, וליכא אימה.
- ט. יומא י"ח, סי' י"א, ת"ר, חמשה דברים מביאים את האדם לידי טומאה, ואלו
הם: השום וכו' והבצים.*

י. גם על־ידי דברים בטלים ונבול פה.

חלק שני

- א. השכרות גורם גלות גם גורם הוצאת זרע לבטלה.
 ב. הבזיונות באים על־ידי קרי.
 ג. הדבור שאדם מדבר פחצי דבור, שאינו מוציא אותיות הדבור יפה יפה, זה פחיתה כמו פחיתה קרי.
 ד. הבנים מתים, חם ושלום, על־ידי ראית קרי.

מראה מקומות השלם

י. חידושי אנדות ע"ז ב:, סי' מ"ח בסופו, שאם אינו עוסק בדבר תורה רק בדברים בטלים וניבול פה וכו' יבא לידי הרהור בלילה ומביא עליו רוח הטומאה וקרי וכו'.

חלק שני

- א. מד"ר נח פר' ל"ו סי' ד', ויתגל בתוך אהלה (בראשית ט"ב"א), ר"י אמר רבי חנן בשם רבי שמואל בר יצחק, ויגל אין כתיב כאן אלא ויתגל, גרם גלות לו ולדורות וכו'. בתוך אהלה, אהלה כתיב, בתוך אהלה של אשתו. א"ר הונא וכו', ובא לשמש ממתו ונתפזר זרעו ונתכוזה.
 הרי נח, ע"י שכרותו גרם גלות וכן נתפזר זרעו (הוצאת זרע וכו').
 ב. שם, כנ"ל, ונתפזר זרעו ונתכוזה.
 ג. מד"ר וירא פר' נ"ב סי' ה' - ויצא פר' ע"ד סי' ז' - ויקרא פר' א' סי' י"ג, ר' חמא אמר, אין הקב"ה נגלה על נביאי אומות העולם אלא בחצי דבור. היך מה דאת אמר, ויקר אלהים אל בלעם וגו' (במדבר כ"ג"ד). א"ר יששכר דכפר מנדי, אין הלשון הזה ויקר, אלא לשון טומאה. היך מה דאת אמר, כי יהיה כך איש אשר לא יהיה טהור מקרה וגו' (דברים כ"ג"א) וכו' רמז פירוש - בשתי הדרשות יחד, כדרכו בקודש, מרומז דברי רביז"ל, כי אצל בלעם, שהי' בחצי דיבור, כתיב ויקר - לשון טומאה בחינת קרי.
 ד. עיין בנים כ"ד חלק שני.
 מד"ר וישלח פר' ע"ט סי' א', ופקדת נוך ולא תחטא וידעת כי רב זרעך וצאצאיך כעשב הארץ (איוב ה'כ"ד, כ"ה), ופקדת נוך ולא תחטא, אבינו יעקב בן ארבעה ושמונים שנה היה ולא ראה מפת קרי מימיו, וידעת כי רב זרעך וכו' רמז

ה. תקון גדול למקרה, חם ושלום, לומר אלו עשרה קפיטל תהלים באותו היום, שקרה לו, חם ושלום, ואלו הן: ט"ז "מכתם לדוד"; ל"ב "לדוד משפיל אשרי"; מ"א "אשרי משפיל אל דל"; מ"ב "כאיל תערג"; נ"ט "למנצח אל תשחת"; ע"ז "על ידותון"; צ' "תפלה למושה"; ק"ה "הודו לה' קראו"; קל"ז "על נהרות בבבל"; ק"נ "הללו אל בקדשו". ותדע נאמנה, שאלו עשרה קפיטליד מסגלים מאד מאד לתקון עוון זה, והנזהר בזה לומר אותם כנ"ל, אין צריך להתירא עוד כלל, כי בודאי יתקן בזה, כי הם תקון גדול מאד.

קשוי לילד

- א. אשה שאוכלת צנון בעבורה, תלד בקשוי.
- ב. אשה שהיא מקשה לילד, סגלה שתתן לה לשותות מים משבעה בארות.
- ג. גם בניה לא יהיו עמה בבית.
- ד. גם תלחש לה באזנה אותיות של שם ס"ג.
- ה. גם מטתה לא תעמד במערב ובדרום.
- ו. גם תתלה על צוארה מפרור הנשאר.
- ז. גם תלחש לה באזנה אותיות: פא ויו עין הא.

מראה מקומות השלם

פירוש - לפי דרשת חז"ל, הרי יעקב אבינו שלא ראה קרי מימיו, אמר עליו הכתוב, וידעת כי רב זרעך וכו'. וח"ו, להיפך.

ה. ליקומי מוהר"ן קמא סי' ר"ה - ובתנינא, סי' צ"ב.

קישוי לילד

ז. מד"ר קהלת סדרא תנינא, פר' ז' סי' ג', טוב שם משמן טוב וגו' (קהלת ז"א) אמר ר' יהודה, מרים ויוכבד הן הן חיותיהם של ישראל, דכתיב, שם

הרחקת רשעים

- א. פשה צדיק בא לבית הרשע, הבית נתפרך, ודוקא שהבית מזמן לברכה.
- ב. הרחק מרשעים, פדי שלא תתפס בפענשם.
- ג. בשביל איבה מראין איזה קרבות לרשעים.
- ד. לפעמים בשעושיין איזה טובה לרשע גמור, בזה עושיין נחת-רוח לקדוש-ברוך-הוא.

מראה מקומות השלם

האחת שפרה ושם השנית פועה (שמות א"ט"ו) וכו' פועה, זו מרים, שהיתה פועה באשה והולד יוצא וכו'. עיין מתנות כהונה, מדברת ולחשה באזנה דבר מה והולד יוצא שלא בצער. רמז ועיין סופת י"א: בתוספות ד"ה שהיתה פועה לולד. פירש רבינו חננאל, לוחשת לחישה ויוצא הולד, כמו שעושים אלו עכשיו באזני האשה.

הרחקת רשעים

- א. סנהדרין ל"ט: סי' ע"א, כתיב, ויקרא אחאב אל עבדיהו אשר על הבית ועבדיהו היה ירא את ה' מאד (מלכים א', י"ח"ג) מאי קאמר קרא, אמר ר' יצחק, הכי אמר ליה, ביעקב כתיב, נחשתי ויברכני ה' בגללך (בראשית ל"כ"ז) וביוסף כתיב, ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף וגו' (בראשית ל"ט"ה), וביתיה דההוא גברא לא הוה מברך, שמא לא ירא אלהים אתה. יצאת בת קול ואמרה, ועבדיהו היה ירא את ה' מאד, וביתו של אחאב אינו מזומן לברכה.
- ב. ב"ק צ"ב, סי' כ"ט, א"ל רבא לרבה בר מרי, מנא הא מילתא דאמרי אינשי, בהדי הוצא לקי כרבא וכו'. עיין רש"י, קוץ הגדל אצל הכרוב וכו' לוקה בשבילו. כלומר, שכיני רשע לוקין עמו. מובן.
- ג. חגיגה כ"ב, סי' י"ז, אמר רב פפא, כמאן מקבלינן האידנא סהדותא מעם הארץ, כמאן, בר' יוסי. עיין רש"י, בר' יוסי, דאמרינן בגמ', דחייש לאיבה וכו' מוכן קצת.
- ד. גיטין ס"ח, סי' מ"ו, ומאי טעמא, כי חזיתיה לההוא דויא דקא טעי באורחא, אסיקתיה לאורחיה. א"ל, מברזי עליה ברקיעא, דרשע גמור הוא, ועבדי ליה ניה נפשיה, כי היכי דליכליה לעלמא.

- ה. אסור לספר בשבחך, אבל מקום שיבוא משבחך שבה לצדיק מתר לספר קצת.
- ו. מי שמלמד זכות על רשע, גם הוא נקרא רשע.
- ז. אפלו עושה איזהו דבר פדת וכדין, אין אנו סומכין עליו.
- ח. מי שערב בפעל רשע, נופל לידי תאות נאוף גם נופל לחלשה.
- ט. רשע ששכח את השם יתברך לגמרי, פידוע שלא יצא ממונו זרע בשר.

מראה מקומות השלם

- ה. סוטה מ"ב: סי' ק"מ, כתיב, וחץ חניתו. וקרינו, ועץ חניתו (שמואל א', י"ז), א"ר אלעזר, עדיין לא הגיענו לחצי שבחו של אותו רשע, מכאן, שאסור לספר בשבחן של רשעים. ולא ליפתח ביה כלל, אלא להודיע שבחו של דוד.
- ו. סנהדרין כ"ו., סי' ל"מ, רבי חייא בר זרנוקי ור"ש בן יהוצדק הוו קאזלי לעבר שנה בעסיא, פגע בהו ר"ל וכו' אמרו לו, יכול לומר אני בתוכו וכו' אמר לו, יכול לומר לעקל בית הבד וכו' אתא לקמי דר' יוחנן, אמר ליה, בני אדם החשודין על השביעית כשרים לעבר שנה וכו' הכא קשר רשעים הוא וכו'. וברש"י ד"ה החשודין על השביעית, שנעשו סניגורים לרשעים. מובן הרי בגלל שנעשו סניגורים לרשעים, הרי זה נקרא קשר רשעים.
- ז. שם ברש"י ד"ה קשר רשעים הוא וכו' ואפילו אם הן עושין עיבור כדין וכדת, אין השנה מתעברת על ידיהם וכו'.
- ח. רע ירוע כי ערב זר וגו' (משלי י"א-ט"ז) [מלשון, שכיב מרע. תרגום זר, חליוני]*
- פירוש - רע ירוע, יפול לחולשה, כי ערב זר - כי ערב לרשע.
- כי ערב זר ובעד נכריה חבלהו (משלי כ"ט"ז) [חבלהו, מלשון חבלה].
- פירוש - כי ערב זר, כי ערב לרשע, ובעד נכריה חבלהו - נחבל ונופל לחולשה.
- ערב לאיש לחם שקר וגו' (שם, פסוק י"ז) פירש רש"י, ניאוף וכו'.
- באור - והיינו, גם נופל לידי תאות ניאוף.
- ט. לא מהם ולא מהמונם וגו' ולא נה בהם (יחזקאל ז"י"א)
- עיינ רש"י, לא מהם, כך אמר הקב"ה למשחית, אינך זקוק להשאיר נפש מרשעי ישראל כי אין טובה יוצאת לא מהם ולא מבניהם ולא מהמונם. ולא נה בהם, אין בהם נוהה אחרי, מגעגע ונותן לב אלי וכו'.
- הרי רשע שאינו נותן לב אל השי"ת, ושכח אותו לגמרי, לא יוצא מהם שום טובה וכו'.

- י. כְּשֶׁנֹּפֵל שׁוֹנְאוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּיָדָהּ, אֵל תִּרְחַמְהוּ.
- יא. כְּשֶׁלֹּא תִחְבֵּר אֶת עֲצָמְךָ לְשִׁקְרָנִים, הַיְדוּעִים לָךְ, עַל-יְדֵי זֶה תִּזְכֶּה לְהִבִּין אֶת הַצְּבוּעִים.
- יב. מִי שֶׁשׁוֹנֵא אֶת הַמְּסִיתִים, בְּוַדַּאי לֹא יִדְבֵּק בּוֹ דְּבָרֵיהֶם.
- יג. עַל-יְדֵי לְמוֹד תּוֹרָה נַעֲשֶׂה רְחוּק בֵּין הַרְשָׁעִים הַמְּקַרְבִּים.
- יד. מִי שֶׁמִּרְחַק אֶת עֲצָמוֹ מֵרְשָׁעִים, הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עוֹשֶׂה לוֹ יְשׁוּעָה.
- טו. הַפְּזוּר שֵׁישׁ בֵּין הַרְשָׁעִים – סִימָן לְיְשׁוּעָה.
- טז. תִּרְחִיק מִלְּדוֹר בְּבֵית, שְׂדֵר בּוֹ רָשָׁע.

מראה מקומות השלם

- י. רש"י (מלכים א', כ"ב"ח) ד"ה ויאמר אל מלך ישראל וכו' אם יפול בן הדר בידך אל תחמול עליו, לפיכך כשחמל עליו אמר לו, יען שלחת את איש חרמי מיד והיתה נפשך תחת נפשו וגו' (שם, פסוק מ"ב).
- יא. לא ישבתי עם מתי שוא ועם נעלמים לא אבוא (תהלים כ"ו"ד)
באור – לא ישבתי עם מתי שוא, עם השקרנים, ועל ידי זה, ועם נעלמים לא אבוא – לא אכנס במקהלם של הצבועים העושים בסתר מעשיהם, כי אבין אותם.
- יב. לא אשית לנגד עיני דבר בליעל עשה סמים שנאתי לא ידבק בי (תהלים ק"א"ג) רמו
פירוש – לא אשית לנגד עיני דבר בליעל, לא אשים לנגד עיני דברי המסית (כדכתיב, יצאו אנשים בני בליעל מקרבך וידיחו את ישבי עירם וגו') (דברים י"ג"ד), עשה סמים שנאתי, שנאתי את המסיתים הסרים מן הדרך, לא ידבק בי – ולא ידבק בי דבריהם.
- יג. קרבו רדפי זמה מתורתך רחקו (תהלים קי"ט"ק"ג) רמו
פירוש – קרבו רדפי זמה, הרשעים שנתקרבו, מתורתך רחקו – ע"י לימוד התורה נעשה ריחוק ביניהם.
- יד. רחוק מרשעים ישועה וגו' (תהלים קי"ט"ק"ה)
פירוש – רחוק מרשעים, המתרחק מן הרשעים, ישועה וגו' – הקב"ה עושה לו ישועה.
- טז. שם, מהנ"ל. רמו
פירוש – רחוק מרשעים, הריחוק והפיזור בין הרשעים, ישועה וגו' – סימן הוא לישועה
- טז. הרחק מעליה דרכך ואל תקרב אל פתח ביתה (משלי ה'ח)
באור – הרחק מעליה (מעל שפתי זרה, האמור למעלה בפסוק ג' – והיא אפיקורסות, ע' רש"י) דרכך, ואל תקרב אל פתח ביתה – אל תדור בבית שדר בו הרשע.

- יז. אל תדבר עם המסיתים אפלו להוכיחם ולקרבם.
 יח. התחברות רשעים מזיק לעבודת השם יתברך.
 יט. נאה ומתקבל לקדושי ה', שיעשו מסך ומגן, עד שממנו יברח כל איש מציק ורשע.

חלק שני

- א. מי שאינו מבין רשעת הרשעים הצבועים, הוא מתעב.
 ב. הצבועים גורמים פאב עינים להמונ-עם, הטועים בם.
 ג. צריך אדם לשמר את עצמו, מלנשק את עצמו עם רשעים, כי על-ידי הנשיקה נעשה ביניהם התקשרות גם לאחר מיתה.

מראה מקומות השלם

- יז. ומוכיח לרשע מומו (משלי ט"ז) ברש"י, מום הוא למוכח שזה מחרפו ואינו שומע לו. זו היא אזהרה, שאסור לדבר עם המסיתים מדרך הישרה, אפילו להוכיחם ולקרבם.
 יח. לך מנגד לאיש בסיל ובל ידעת שפתי דעת (משלי י"ד-ז'). עיין רש"י, לך מנגד לאיש כסיל מהתחבר תמיד אצלו. ובל ידעת, סופך שלא ידעת חכמה.
 יט. לשון הבונה, שבת צ', סי' ס"ה בענין בליא עורב, נאה ומתקבל לקדוש ה' מכובד שיעשה מסך ודבר מגין עד שממנו ברוח יברח כל איש מצוק ורשע וכו'.

חלק שני

- א. מד"ר תולדות פר' ס"ה סי' ו', מצדיק רשע ומרשיע צדיק תועבת ה' גם שניהם (משלי י"ז-ט"ו) א"ר יהושע בן לוי, לא ממה שהיתה רבקה אוהבת את יעקב וכו' אלא אמר, לא יעול וימעי בההוא סבא על שם תועבת ה' גם שניהם וכו' הרי לא רצתה רבקה שיטעה יצחק בעשו הצבוע, כי תועבת ה' גם שניהם.
 ב. שם, ועל ידי שהצדיק את הרשע כהו עיניו, ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו וגו' (בראשית כ"ז-א)
 ג. שם, סי' כ"ב, ויאמר אליו יצחק אביו גשה נא ושקה לי בני (בראשית כ"ז-כ"ו), אמר לו, את נושקני בקבורה ואין אחר נושקני בקבורה. הרי הנשיקה בחיים יוצרת קשר גם לאחר מיתה.

- ד. יש בני-אדם שהם מינים ואפיקורסים גדולים, אבל הם אינם מגלים אפיקורסות, ואין בן-אדם יודע לשמר את עצמו, אבל על-ידי מדת הצניעות אדם נצול מאלו האפיקורסים.
- ה. הרשעים אינם מבבלבלים אותנו מעבודתנו בעברות שעוברים, כמו ששבבלבלים אותנו במצוות שהם עושים, בשביל זה: גוי ששבת חיב מיתה.

רחמנות

- א. מי שמרחם על עניים, זוכה לראות בנחמות השם יתברך.
- ב. גם מנצח תמיד.

מראה מקומות השלם

- ד. מד"ר וישב פר' פ"ד סי' י', והנה אנחנו מאלמים אלמים וגו' והנה קמה אלמתי וגם נצכה וגו' (בראשית ל"ז) וכו' רבי לוי אמר, עתידין אתם לעשות אלילים אלמים וכו' א"ר אחא, עתידים אתם להעלים עלי דברים לפני אבא וכו'. ומאן קאים ליה, משתיקותא דאימא (שהיה מחמת צניעות שכה), עיין ידי משה.
- ה. מד"ר בשלח פר' כ"ה סי' י"א, ראו כי ה' נתן לכם את השבת וגו' (שמות ט"ז) וכו' ומהו נתן לכם, לכם נתנה ולא לעובדי כוכבים, מכאן אמרו, אם יבואו מעובדי כוכבים וישמרו את השבת, לא דיים שאין מקבלים שכר וכו' וכן הוא אומר, בני ובין בני ישראל וגו' (שמות ל"א) משל למלך יושב ומטרונה יושבת כנגדו, העובר ביניהם שחייבים מיתה.

רחמנות

- א. כי נחם ה' עמו ועניו ירחם (ישעיה מ"ט"ג)
פירוש - כי נחם ה' עמו - נחמות השי"ת, ועניו ירחם - ורחמנות על עניים, תלויים זה בזה. ועל כן, המרחם על עניים זוכה לראות בנחמות השי"ת.
- ב. חית ענייך אל תשכח לנצח (תהלים ע"ד"ט)
פירוש - חית ענייך, על ידי חיות העניים - היינו, המרחם עליהם, אל תשכח לנצח - אל תשכח נצחונם תמיד (לנצח - מלשון נצחון, וגם כפשוטו - מלשון תמיד).

- ג. כְּשֵׁאִין רַחֲמָנוּת, אֲזִי רָעַב בָּא לְעוֹלָם.
- ד. גַּם גְּזֵלוֹת נִתְרַבָּה.
- ה. מִי שְׂמַת־פֶּלֶל בְּכַח, זוֹכֵה לְרַחֵם עַל עֲנִיִּים.
- ו. מִי שְׂאִין לוֹ רַחֲמָנוּת נִשְׁתַּנֵּעַ.
- ז. מִי שְׂמַשְׁלֵם טוֹבָה תַּחַת רָעָה, מֵאֲרִיךְ יָמִים וְשָׁנִים.
- ח. עַל־יְדֵי הֶרְחָמָנוּת יִתְבַּטֵּל מִמָּקַד תַּאֲוֹת.
- ט. כְּשֵׁאִתָּה רוֹאָה, שְׂאֲחִיךְ בְּצָרָה, וְאִין אֲתָה עוֹזֵר לוֹ, כְּאֵלֹו אֲתָה עֲשִׂיתָ לוֹ הָרָעָה.
- י. הָרוֹאָה חֲבִירוֹ בְּצַעַר, צָרִיךְ שְׂיִבְקֶשׁ עָלָיו רַחֲמִים.

מראה מקומות השלם

- ג-ד. איש אל אחיו לא יחמלו ויגזר על ימין ורעב וגו' (ישעיה מ"ח, י"ט)
 באור - עיין רש"י, ויגזר על ימין, יבזו וישללו זה את זה על ימין או על שמאל וכו'. איש אל אחיו לא יחמלו, כשאין רחמנות, ויגזר על ימין - יבזו וישללו וכו' ורעב - ורעב בא לעולם
- ה. כל עצמותי תאמרנה וגו' מציל עני וגו' (תהלים ל"ה)
 באור - כל עצמותי תאמרנה, על ידי תפלה בכח, מציל עני - זוכה לרחם על עניים.
- ו. אשתוללו אבירי לב וגו' (תהלים ע"ו). עיין רש"י, אשתוללו וכו' והוא מלשון משנה ושלו כשומים שוגים וכו'.
 באור - אשתוללו אבירי לב - אבירי לב, שאינם מרחמים על אחרים, משתנעים.
- ז. גדל חמה נשא ענש כי אם תציל ועוד תוסף (משלי י"ט)
 עיין רש"י, אם תעביר על המתך ותציל את שונאך אם ראית רעה באה לו, עוד תוסיף ימים וטובה.
- ח. תאות אדם חסדו וגו' (משלי י"ט-כ"ב) רמז
 פירוש - תאות אדם, תאותיו של האדם תלויים, חסדו - בחסדו וברחמנותו של האדם, ומי שמרחם על אחרים, מתבטלים תאותיו.
- ט. מחמם אחיך וגו' ביום עמדך מנגד וגו' גם אתה כאחד מהם (עובדיה א"י),
 י"א). עיין רש"י, ביום עמדך מנגד, שלא באת לעזור לו. גם אתה כאחד מהם, אעלה אני עליך כאילו אתה מן הבאים עליהם.
- י. ואני בחלותם לבושי שק וגו' כרע כאח לי התהלכתי וגו' (תהלים ל"ה)
 י"ד). עיין רש"י, כרע וכו' מיצר עליהם על צרתם.
 פירוש - ע"י שאני רואה את חבירי בצער - עי"ז ואני בחלותם, שאני מתפלל עבורם

- יא. על-ידי בקשת הרחמים זוכה לעשות שדוכים טובים הגונים.
 יב. הדן את בני-אדם לכף זכות, יזכה לקבל את המועדים בנכון.

חלק שני

- א. בשביל שאין מבקשין רחמים על חברו, על-ידי זה נופל לתפיסה. ותקון לתפיסה - שיפרנס איזהו בעלי-חיים.
 ב. כאב השנים בא על-ידי אכזריות על בעלי-חיים.
 ג. סגולה להסיר העצבות - על-ידי הרחמנות.
 ד. צריך לשמר את עצמו מלצער את בעלי-חיים, פי יזיק לו.

מראה מקומות השלם

- יב. כי אקה מועד אני מישרים אשפט (תהלים ע"ה"ג')
 פירוש - כי אקה מועד, אוכה לקבל את המועדים בנכון, אני מישרים אשפט - על ידי שאדון את בני אדם לכף זכות.

חלק שני

- א. עיין פדיון שבויים ג', חלק שני - תפלה א' חלק שני.
 מד"ר נח פר' ל"ג סי' ג', ויזכר אלהים את נח וגו' (בראשית ח"א'), מה זכירה נזכר לו, שזן ופירנס אותם כל י"ב חודש בתיבה. רמז.
 ועיין מד"ר וירא פר' מ"ט סי' ב', שנה ובני ביתו נחבשו בבית האסורים.
 מד"ר נח פר' ל"ב סי' ח', ויסגר ה' בעדו (בראשית ז"ט"ז), אמר רבי לוי, לשר שקבע וכו' ונטל אוהבו וחבשו בבית האסורין וכו'.
 באור - הרי מבואר, כי נח נחבש בבית האסורין. והרי ידוע, הא דאיתא בזהר הק', טענה היא על נח, שלא התפלל ולא בקש רחמים על דורו. וזה כמבואר בסעיק, בשביל שאין מבקשין רחמים על חברו, עי"ז נופל לתפיסה. ולפי המבואר במדרש, מה זכירה נזכר לו, שזן ופירנס אותם וכו', הרי התיקון להג"ל, שיפרנס איזהו בעלי חיים.
 ב. מד"ר נח פר' ל"ג סי' ג', רבינו הוה יתיב לעי באורייתא וכו' עבר חד עגל קודמוי אזל למתנכסה ושרי געי כמימר שיזבני. אמר ליה, ומה אני יכול למעבד לך, לכך נוצרת. וחשש רבי את שיניו י"ג שנה וכו' רמז.

רֵאִיָּה

חֶלֶק שְׁנִי

- א. אין העין יכול לראות, אלא מה שנותנים לו רשות לראות, אפלו שיהיה הדבר לפניו, אינו יכול לראות עד שנותנים לו רשות מן השמים לראות.
- ב. חסרון הלבנה ולקוטה מזיק לחלושי הראות.
- ג. קדוש החדש מסגל לרפאות חלושי הראות.
- ד. תקון חצות מסגל לחלושי הראות.
- ה. על ידי שבועה בא באב עינים.

מראה מקומות השלם

רֵאִיָּה

- א. מד"ר וירא פר' נ"ג סי' י"ד. ויפקח אלהים את עיניה ותרא באר מים וגו' (בראשית כ"א"י"ט). אמר רבי בנימין, הכל בחזקת סומין עד שהקב"ה מאיר את עיניהם. מן הכא: ויפקח אלהים את עיניה וגו' עיין ידי משה שם וז"ל, הכל בחזקת סומין וכו' הכוונה, שאין העין יכולה לראות אלא במה שניתן לה רשות, אע"פ שיהיה הדבר לפניה. וכן אירע להגר, שלא נברא לה הבאר ההוא מחדש, אלא שם היה, ולא היה לה רשות לראותו וכו'.
- ב. מד"ר בא פר' ט"ו סי' כ"ו. כיון שבא צדקיהו, דכתיב, ואת עיני צדקיהו עור (ירמיה ל"ט"ז) חסר אורה של לבנה וכו' רמז. פירוש - כי מרומז שם, שחסרון אור הלבנה הזיק לעיני צדקיה נטולי הראות.
- ג. שם, מובן ברמז קצת. פירוש - עיי"ש דכל הנ"ל קאי על הפסוק, החדש הזה לכם וגו' (שמות י"ב"ב), עיי"ש ברש"י, שהביא דברי המכילתא, הראהו לבנה בחידושה ואמר לו, כשהירח מתחדש יהיה לך ראש חדש וכו'. ועל כן, הרי מרומז, כי קידוש החדש מסוגל לרפאות חלושי הראות.
- ד. שם במד"ר, ועד מתי האבות מתפללין עליהן עד שאבד צדקיה את עיניו וחרב בית המקדש וכו' רמז. פירוש - כי מרומז שם, שאבדת עיני צדקיהו וחורבן בית המקדש, שייכות אחד להם. ועל כן, אמירת תיקון חצות, שהוא תיקון לחורבן בית המקדש, תיקון הוא גם לחלושי הראיה.
- ה. מד"ר ויקרא פר' ו' סי' ה', לכן כה אמר ה' אלהים חי אני אם לא אלתי וגו' ונתתיו בראשו (יחזקאל י"ז"י"ט). אם לא אלתי, זו שבועה וכו' ונתתיו

- ו. הצבועים גורמים פאב עינים להמון-עם, הטועים בם.
- ז. פשאדם גדול מרגיש איזהו פאב בעינו, ידע שפנו או תלמידו עשו איזהו עברה.
- ח. מי שעוצם עינו מראות ברע, על-ידי זה ניצול מביונות.
- ט. פשאדם יוצא לשוק ומתירא, שלא יבוא לידי הרהור על-ידי הראיה, שיראה נשים יפות, יאמר הפסוק "הן אראלם צעקו חוצה" וכו', ועל-ידי זה ינצל מראות.
- י. הסתכלות על אתרוג הוא רפואה לכאב עינים.

מראה מקומות השלם

- בראשו, ושאר כל הגוף לא לקה, ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן, זה סימוי עינים, שהוא תלוי בראש וכו' רמו
- ו. מד"ר תולדות פר' ס"ה סי' ה', וכן בס"ו ו', ויהי כי זקן יצחק ותכהין עינו מראת וגו' (בראשית כ"זא') וכו' ע"י שהצדיק את הרשע כהו עינו. הרי צביעותו של עשו הרשע גרם שהצדיקו יצחק, וכהו עינו.
  - ז. שם סי' י', ותכהין עינו מראת (בראשית כ"זא'), א"ר אלעזר בן עזריה וכו' אמר הקב"ה, יהיה יצחק יוצא לשוק ויהון ברייתא אמרין דין אבוה דההוא רשיעא. אלא הריני מכהה את עינו והוא יושב בתוך ביתו וכו' מכאן אמרו, כל המעמיד בן רשע או תלמיד רשע, סוף שעינו כהות וכו'.
  - ח. שם, כנ"ל, ותכהין עינו מראת (בראשית כ"זא'), א"ר אלעזר בן עזריה, מראות ברע, מראות ברעתו של רשע וכו' (עיין מתנות כהונה, על דרך שאמר הכתוב, עוצם עינו מראות ברע וכו') ויהון ברייתא אמרין דין אבוה דההוא רשיעא וכו' (היינו, שיבזו אותו). ודריש כמו גזירה שוה, מראות מראות. רמו
- באור - כמו ותכהין עינו מראת, היינו, שיצחק אבינו ניצול בזה מביונות, כדברי ר' אלעזר בן עזריה. כך, עוצם עינו מראות ברע, ניצול על ידי זה מביונות.
- ט. שם, כנ"ל, אמר הקב"ה, יהיה יצחק יוצא לשוק וכו' ד"א, מראת, מכח אותה ראיה, שבשעה שעקד אברהם אבינו את בנו על גבי המזבח, בכו מלאכי השרת, ה"ה, הן אראלם צעקו חוצה מלאכי שלום מר יכפיון (ישעיה ל"גז') וכו' ונשרו דמעות מעיניהם לתוך עינו וכו' וכיון שהזקין, כהו עינו וכו' רמו רחוק מאד
  - י. מד"ר תולדות פר' ס"ה סי' י"ג, וכן בראשית פר' י"ט סי' ה', ותרא האשה

- יא. הזכי הראות יכולין לראות על החלפים של השוחטים את הפלי בית המקדש.
- יב. זכי הראות יכולין להפיר את האדם מי רבו, שלמדו תורה. ודוקא בשפירין את תאר פני הרב, כי על ידי ההלכות שלמד מרבו, נעשה פני התלמיד כתאר פני הרב, כי ההלכה היא חכמתו, המאיר תאר פניו – "חכמת אדם תאיר פניו". וכשקבל ההלכה, מקבל חלק מתאר פניו, ולפי רבוי ההלכות פן נתרבה חלקי תאר פניו.
- יג. כאב עינים מזיק לעתים.

מראה מקומות השלם

כי טוב העין למאכל וכי תאווה הוא לעינים וגו' (בראשית ג'ו'), ר' יוסי בר זמרא אמר, ג' דברים נאמרו באותו אילן וכו' וכי תאווה הוא לעינים, מכאן, שהוא יפה לעינים וכו'.

ועיין במד"ר בראשית פר' ט"ז סי' ד' – פר' כ' סי' ח', מה היה אותו האילן שאכל ממנו אדם וחווה וכו' רבי אבא דעכו אמר, אתרוג היה וכו'.

(וכי תאווה הוא לעינים, ותרנומו, וארי אסי הוא לעינין. ובתרנום יונתן, לנתורא דעינין)

הרי האתרוג, רפואה הוא לכאב עינים.

יא. עיין שוחט ד' חלק שני.

מד"ר תולדות פר' ס"ה סי' י"ג, ועתה שא נא בליך וגו' (בראשית כ"דג') זו בבל, ואת הכלים הביא בית אוצר אלהיו (דניאל א"ב).

עיין ליקוטי מוהר"ן סי' רע"ח, כי לפי מדרש זה מבואר, שכליך, רמז על כלים של בית המקדש. וע"כ כשאמר יצחק לעשו, שיכדוק הסכין וישחוט יפה, שא נא כליך, רמז על כלים של בית המקדש, שהם נראים על הסכין היפה. וע"כ על סכין טוב של השוחטים, יכולים לראות כל הכלים של בית המקדש, איזה פנים יש להם, עיי"ש.

יב. עיין לימוד ט"ו חלק שני.

מד"ר וישב פר' פ"ד סי' ח', וישראל אהב את יוסף וגו' (בראשית ל"דא'), ר' יהודה ורבי נחמיה. ר' יהודה אומר, שהיה זיו איקונין שלו דומה לו. ר' נחמיה אומר, שכל הלכות שמסרו שם ועבר ליעקב, מסרן לו.

באור – לפי השגת רביז"ל, ר' יהודה ור' נחמיה לא פליגי, כי תלוי זה בזה. היינו, על ידי ההלכות שמסר יעקב ליוסף, נעשה פני יוסף כתואר פני אביו רבו.

יד. הגנבה מזיק לעינים.

רפואה

חלק שני

- א. דע, שיש לכל עשב ועשב פח מיוחד לרפאות איזהו חולאת מיוחדת, וכל זה אינו למי שלא שמר אמונתו ובריתו, ולא שמר את עצמו מלעבר על "אל תהי כו לכל אדם". אבל מי שיש לו אמונה בשלמות, והוא גם כן שומר הברית ומקיים "אל תהי כו לכל אדם", אין רפואתו תולה בחלקי עשבים המיוחדים לחולאתו, אלא נתרפא בכל מאכל וכל משקה בבחינת "וברך את לחמך וכו", ואין צורך להמתין עד שיתרמו לו עשבים המיוחדים לרפאותו.
- ב. על ידי עיון עמוק בסודות התורה יכול לפקד עקרות ולרפאות חולאת חזק.

מראה מקומות השלם

רפואה

- א. עיין אמונה ה' חלק שני.
מד"ר בא פר' ט"ז סי' ב', תנינן, בכל מתרפאין חוץ מעבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים וכו'.
- ועיין ליקוטי מוהר"ן תנינא סי' א' אות י', וז"פ וכו' (פסחים כ"ה), בכל מתרפאין, היינו - בכל דבר שבעולם יכולין להתרפאות, ובתנאי, חוץ מע"ז וכו' דהיינו, ג' מדות הנ"ל וכו', כשיוצא מג' מדות אלו אזי בכל מתרפאין, אפי' בלחם ומים, כנ"ל, וכו'.
- ב. עיין סוד א' חלק שני.
מד"ר בא פר' י"ט סי' א', אמרה לו השונמית, חי ה' וחי נפשך וגו' (מלכים ב', ד' ל'), עמדת במסתורין של אלהים, מתחלה נתתה לי בן, אף עכשו עמוד אתה במסתורין של אלהים והחיה אותי רמו פירוש - השונמית נפקדה בעמידה במסתורין של אלהים - ע"י עיון עמוק בסודות התורה. וכך, על ידי זה, החיה את הילד (וריפא אותו).

- ג. לצרעת מזיק דברים מלוחים ורפואתו מים חיים. וסימן לדבר: "יגרע נטפירמים", הינו צרעת הפא מהתגברות הדם על המים, שבו "יזקו מטר לאדו", (יזקו - לשון הזק).
ד. הסתכלות על אתרוג הוא רפואה לכאב עינים.

שמחה

- א. כשאדם עושה מצוה בשמחה, זה סימן שלבו שלם לאלקיו.

מראה מקומות השלם

- ג. כי יגרע נטפירמים מים יזקו מטר לאדו (איוב ל"ב"ז) = מ"מ מוהרנ"ת מד"ר תוריע פר' ט"ו סי' ב', ופעמים שהדם רבין על המים ונעשה מצורע וכו'.
ד. עיין ראיה י' חלק שני.
מד"ר תולדות פר' ס"ה סי' י"ג, וכן בראשית פר' י"ט סי' ה', ותרם האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאווה הוא לעינים וגו' (בראשית ג"ו), ר' יוסי בר זמרא אמר, ג' דברים נאמרו באותו אילן וכו' וכי תאווה הוא לעינים, מכאן, שהוא יפה לעינים וכו'.
ועיין במד"ר בראשית פר' ט"ו סי' ז' - פר' ב' סי' ח', מה היה אותו האילן שאכל ממנו אדם ותוה וכו' רבי אבא דעכו אמר, אתרוג היה וכו'.
(וכי תאווה הוא לעינים, ותרגמו, וארי אפי הוא לעינין. ובתרגום יונתן, לנהורא דעינין)
הרי האתרוג, רפואה הוא לכאב עינים.

שמחה

- א. הכותב במסכת ביכורים, כי נאות לכל עושה מצוה להיות שש ושמח מתענג בעשייתה ויקיים בעצמו מאמר דוד המלך עליו השלום, נחלתי עדותיך לעולם כי ששון לבי המה (תהלים קי"ט"ק"א) כי זה יורה שהתכלית האמיתי בעשיית אותה מצוה נשאר לו בקנין מחוקה ומסובך בתוך לבו. ולכן מביאי הביכורים היו עושים כל הענינים הנזכרים במשנה, והיו משוררים ואומרים, שמחתי באמרים לי בית ה' נלך (תהלים קכ"ב"א) וכו' מובן קצת
ועיין כותב ברכות ל', סי' פ"א, חזייה דהוה קא ברח טובא וכו' כי כל הולך

- ב. מחמת שמחה נפתח הלב.
- ג. ברבות השמחה נתחזק פח השכלי, והמאכל והמשתה הם סבה גדולה לשמחת הלב ולהרחיק העצבות ודאגות.
- ד. על-ידי צדקה בלב שלם בא לידי שמחה.
- ה. השמחה של מצוה היא מעז לאדם.
- ו. כשאתה רואה, שהרשע בפתע פתאום הוא שוחק, בידוע שנפל לו איזה עצה על עברה.
- ז. על-ידי עצות טובות שתתן, תזכה לשמחה.

מראה מקומות השלם

- כדרך תמים צריך שיהא שמח בחלקו הטוב במה שרודף אחר השלמות. ולא יקרא שלם בתכלית עד וכו' שיפעול כל פעולה טובה בששון ובשמחה, כמו שאמר המשורר, נחלתי עדותיך לעולם כי ששון לבי המה (תהלים קי"ז-קי"א), יאמר, אימתי יהיו עדותיך לי בנחלה עולמית כאשר ששון לבי המה וכו' וזה פירוש, וגילו ברעדה (תהלים ב'י"א), אחר שתהיה קבוע בלבבכם יראת הש"י ברעדה רבה, תגילו בהש"י על שזכיתם להמנות עם יראיו וחושבי שמו.
- ב. רש"י שבת ל':, סי' י"ז, ד"ה וברחי רבנן, נפתח לבם מחמת השמחה.
- ג. לשון הרשב"א ז"ל ב"ב ע"ד., סי' ס"ג. (מבאר שם ענין סעודת לויתן המוכן לצדיקים לעתיד לבא).
- ד. וישמחו העם על התנודכם כי בלב שלם התנדבו לה' (דברי הימים א', כ"ז-ט')
- ה. חדות ה' היא מעוזכם (נחמיה ח"י) = מ"מ מוהרנ"ת* (מדובר שם, בשמחת יו"ט, שמחה של מצוה, והיא מעוז לאדם).
- ו. כשחוק לכסיל עשות זמה וגו' (משלי י"ב-ג), עיין רש"י, עצת חטאים. באור - כשחוק לכסיל, השחוק שמעלה הרשע על פניו בפתע פתאם, עשות זמה - בידוע הוא, שעלה במחשבתו איזו עצה על עבירה.
- ז. מרמה בלב חורשי רע וליועצי שלום שמחה (משלי י"ב-כ')
- באור - כי סיפא דקרא הרי הוא היפך הרישא. והיינו, וליועצי טוב שמחה. (עיי"ש במלבי"ם, הגביל חורשי רע נגד יועצי שלום, כמ"ש עושה שלום ובורא רע, שהשלום הוא קיום המציאות, והרע הוא חורבן המציאות. יועצי שלום, הם החפצים בקיום המציאות, והשלום כולל כל טוב וכו').

- ח. על-ידי הרקודין והתנועות שאִתָּה עוֹשֶׂה בְּנוֹף, נְתַעוֹרר לָךְ שְׂמֵחָה.
- ט. בְּשִׁנּוּפֵל לָךְ שְׂמֵחָה בְּלִבְךָ בְּפִתֵּעַ פְּתָאוֹם, זֶהוּ מִחֲמַת שְׁנוֹלד אִיזָהוּ צְדִיק.
- י. על-ידי יִרְאָה בָּא הַתְּלֵהבוֹת.
- יא. מִי שְׂמֵחָה בְּעֵינֵי עֲצֵמוֹ, עַל-יְדֵי זֶה יָבוֹא לְהַתְּלֵהבוֹת.
- יב. עַל-יְדֵי פְּנוֹת הַלֵּב בָּא שְׂמֵחָה.
- יג. מִי שֶׁהוּא רְגִיל בְּשִׁחּוֹק, בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא רְחוֹק מִגְּדֵלֵת הַשֵּׁם יִתְפָּרֵךְ.
- יד. עַל-יְדֵי זְמַר תָּבוֹא לְיַדֵי שְׂמֵחָה וְהַתְּלֵהבוֹת.

מראה מקומות השלם

- ט. ויולד חכם ישמח בו (משלי כ"ג"ד) רמו
פירוש - ויולד חכם, כשנולד חכם - צדיק, ישמח בו - עולה בלבך שמחה.
- יא. ושחקתי לפני ה' ונקלתי עוד מזאת והייתי שפל בעיני וגו' (שמואל ב', ו"ב"א, כ"ב)
הרי דוד אומר אל מיכל, ושחקתי לפני ה', באתי להתלהבות, על ידי, ונקלתי וגו' שפל בעיני וגו' - שהייתי שפל ומבוזה בעיני עצמי.
- יב. שמח נפש עבדך כי אליך ה' נפשי אשא (תהלים פ"ד). נפשי אשא, פירש רש"י, לבי אכויין.
כי מי בשחק יערך לה' וגו' (תהלים פ"ט"ו)
פירוש - בשחק, מלשון שחוק, והיינו, כי מי בשחוק - כי מי שהוא רגיל בשחוק, יערך לה' - יערך גדולת השי"ת?
- אז ימלא שחוק פיני וגו' הגדיל ה' וגו' (תהלים קכ"ב, ג')
כי על ה' הגדיל וגו' והיה לשחק גם הוא (ירמיה מ"ח"ב"ו) רמו
פירוש - כי על ה' הגדיל, כי רחוק הוא מגדולת השי"ת, וזה בגלל, והיה לשחק גם הוא - כי רגיל הוא בשחוק.)
- יד. ולזמר לשמך וגו' כי שמחתני וגו' (תהלים צ"ב, ה')
באור - ולזמר לשמך וגו', וע"י הזמר, כי שמחתני וגו' - באתי לידי שמחה.
[רנו ליעקב שמחה וגו' (ירמיה ל"א"ו)]
באור - רנו ליעקב, הזמר מביא, שמחה - לשמחה והתלהבות.
עבדו את ה' בשמחה באו לפניו ברננה (תהלים ק"ב)

- טו. כְּשֶׁתִּשְׂמַח אֶת הַצַּדִּיק, תּוּכַל לַעֲבֹד אֶת הַשֵּׁם יְתַבָּרַךְ בְּשִׂמְחָה.
- טז. מִי שֶׁמִּפְרָסֵם אֶת הַצַּדִּיק, זוֹכֵה לְשִׂמְחָה.
- יז. עַל־יְדֵי בְּטָחוֹן בָּא שִׂמְחָה.
- יח. עַל־יְדֵי תְּנוּעוֹת הַגּוֹף בָּא הַתְּלַהּבוֹת הַלֵּב.
- יט. עַל־יְדֵי אֱמוּנָה שְׁלֵמָה תָּבוֹא לְמִדְרָגָה שְׁתַּתְּאוּהַ בְּגוֹף וּנְפֶשׁ לַעֲבוֹדַת הַשֵּׁם יְתַבָּרַךְ.

מראה מקומות השלם

באור – מסיפא לרישא מידרש. באו לפנינו כרננה, ע"י הרנן והזמר, עבדו את ה' בשמחה – תבואו לשמחה והתלהבות בעבודת ה'

טו. שמחו צדיקים בה' וגו' (תהלים צ"ז"ב)

פירוש – שמחו צדיקים, המשמח צדיקים, הריהו זוכה, בה' – לעבוד את ה' בשמחה.

טז. הרבית הגוי לו הגדלת השמחה וגו' (ישעיה ט"ב'), עיין רש"י, הרבית הגוי,

נעשו גדולים לכל שומעיהם, כששמעו האומות הנסים שנעשו להם. רמוז

פירוש – הרבית הגוי, ע"י פרסום הצדיקים, שנעשו גדולים לכל שומעיהם, לו הגדלת השמחה – הריהו זוכה לשמחה.

צהלי ודני וגו' כי גדול בקרבך קדוש ישראל (ישעיה י"ב') [בחנינת הצדיק]
באור – תגיל בה', תזכה לשמחה, בקדוש ישראל תתהלל – כי הללת ופרסמת קדוש ישראל – את הצדיק.

ואתה תגיל בה' בקדוש ישראל תתהלל (ישעיה מ"א"ט"ז)

יז. כי בו ישמח לבנו כי בשם קדשו במחנו (תהלים ל"ג"א) = מ"מ מוהרנ"ת

זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו (ישעיה כ"ה"ט")*

באור – זה ה' קוינו לו, וע"י בטחון זה, נגילה ונשמחה בישועתו – זכינו לשמחה.

יט. שמר אמנים וגו' אף ארח משפטיך ה' קוינוך לשמך ולזכרך תאות נפש

(ישעיה כ"ו"ב, ח')

באור – שמר אמנים וגו' אף ארח משפטיך ה' קוינוך, וע"י האמונה השלמה שזכינו, לשמך ולזכרך תאות נפש – באנו למדרגה של תאות הגוף והנפש לעבודתך.

מי לי בשמים וגו' כלה שארי ולבבי וגו' (תהלים ע"ג"ה, כ"ז) רמוז

עיין רש"י, כלה שארי ולבבי, נתאוה בשרי ולבבי לך.

פירוש – מי לי בשמים וגו', ועיין ברש"י, שום מלאך שכחתי לי לאלוה לא כחתי אלא אותך. וע"כ ע"י האמונה השלמה, זכיתי שנתאוה בשרי ולבבי לך – היינו, לתאות הגוף והנפש, לעבודת השי"ת.

- כ. מי שמשים עצמו בשירים, יזכה להתלהבות.
- כא. על ידי שמחה תפוסת המח נתגדל.
- כב. השמחה היא סימן שהוא זרע בדרך ה'.
- כג. הגשמים יורדין בזכות שמחת חתן וכלה.
- כד. על ידי שמחה של מצוה תקדוש פרוץ הוא מסוכך עליו.
- כה. על ידי שמחה בשמחת תורה זוכה לעבד את השם יתברך באהבה.

מראה מקומות השלם

- כ. ושפלת מארץ תדברי וגו' מעם ה' צבאות תפקד וגו' ולהב אש אוכלה (ישעיה כ"ט ד', ו') עיין רש"י, מעם ה' צבאות תפקד וגו', ואחרי שתשפיל ותצפצף אמרתך תפקד אריאל מאתי להושיעה ברעם וברעש וגו' ולהב אש אוכלה. הרי ע"י ההשפלה, שמשים עצמו כשיריים, זוכה ללהב אש אוכלה - והיינו להתלהבות. ויספו ענוים כה' שמחה וגו' (שם, פסוק י"ט) הרי הענוים מוסיפים להתלהבות ושמחה.
- כא. ושמחת עולם על ראשם וגו' (שם, ל"ה י' - נ"א י"א) רמז פירוש - ושמחת עולם, ע"י השמחה, על ראשם - זוכה לתפוסת המח שנתגדל אל על.
- כב. כל ראייהם יכירום כי הם זרע בדרך ה' שוש אשיש וגו' (שם, ס"א ט', י') באור - מסיפא לרישא מידריש. שוש אשיש וגו', ע"י השמחה, כל ראייהם יכירום כי הם זרע בדרך ה'.
- כג. וארצך תבעל כי יבעל בחור וגו' ומשוש חתן על כלה וגו' (שם, ס"ב ד', ה') ובדברי חז"ל, שדה הבעל, היינו שמסתפק ממי גשמים, והממר נקרא רביעה. באור - וארצך תבעל, ירדו גשמים (וזה בעילת ורביעת האדמה), בזכות ומשוש חתן על כלה. ואפשר, שזה סוד מאמר רז"ל, תענית ו':, סי' י"ב, מאימתי מברכין על הגשמים, משיצא חתן לקראת כלה.
- כד. באור וסוד נפלא: מאימתי מברכין על הגשמים, ע"י מה זוכים לברכת הגשמים, משיצא חתן לקראת כלה, ע"י ובזכות שמחת חתן וכלה.
- כה. וישמחו כל חוסי בך לעולם ירננו ותסך עלימו וגו' (תהלים ה"י ב') באור - וישמחו וגו', ע"י שמחה של מצוה, ותסך עלימו וגו' - זוכה שהקב"ה מסכך עליו.
- כה. ויעלצו בך אהבי שמך (שם) רמז קצת פירוש - ויעלצו בך, ע"י השמחה בה', ובתורתו - מצוות ה' ורצונו, אזי אהבי שמך, זוכים להיות מאהבי ה' והיינו, לעבוד את השי"ת באהבה.

- כו. כְּשֶׁהִשְׂמַחָה בָּאָה לְאָדָם פְּתָאוֹם, בְּיָדוּעַ שְׂיָבוֹא לוֹ חֶסֶד וַיִּשׁוּעָה.
 כז. עַל-יְדֵי שְׂמִיחָה נִתְגַּלָּה כְּבוֹדוֹ שֶׁל אָדָם, גַּם יִזְכֶּה לְדַעַת.

חלק שני

- א. מִי שֶׁהוּא שָׂמֵחַ תָּמִיד, עַל-יְדֵי זֶה הוּא מְצַלִּיחַ.
 ב. הַנְּדָרִים וְהַנְּדָבוֹת מְבִיאִין שְׂמִיחָה.

שכרות

- א. עַל-יְדֵי שְׂכָרוֹת נֹפֵל מִמְדַּרְגָּתוֹ.

מראה מקומות השלם

- כו. ואני בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתך (תהלים י"ג'ו')
 פירוש - ואני בחסדך בטחתי, אני בטוח שיבוא לי חסד וישועה, כי יגל לבי - כי באה לי השמחה פתאום.
 כז. לכן שמח לבי ויגל כבודי וגו' תודיעני וגו' (שם, מ"ז'ט', י"א)
 ודריש, ויגל - מלשון התגלות.
 באור - לכן שמח לבי, ע"י השמחה, ויגל כבודי - נתגלה כבודו. תודיעני וגו' - וכן זוכה לדעת.

חלק שני

- א. עיין הצלחה א', חלק שני.
 מד"ר וישב פר' פ"ו סי' ד', ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח וגו' (בראשית ל"ט'ב'), רבי ברכיה אמר, גבר קפוז וכו'. עיין מתנות כהונה ד"ה גבר קפוז, איש מקפיץ. כלומר, צהל ושמח וכו'.
 הרי מי ששמח תמיד, עי"ז הוא מצליח. כי כן יוסף שצהל ושמח תמיד - גבר קפוז - היה איש מצליח.
 ב. מד"ר ויצא פר' ע' סי' ב', ר' הונא בשם ר' אידי אמר, כתיב, וישמחו העם על התנודכם כי בלב שלם התנדבו לה' וגם דוד המלך שמח שמחה גדולה (דברי הימים א', כ"ט'ט'), ולפי שהיו עסוקים במצות נדבה ועלה בידן, לפיכך שמחו וכו'.
 (עיין לעיל חלק ראשון, אות ד').

שכרות

- א. שבת ל"ב., סי' כ"ב, רב חסדא אמר, שבקיה לרויא דמנפשיה נפיל. רמז

- ב. על-ידי שתית יין, לסוף שְׁמֹקֵבֵל שַׁחַד.
- ג. השכרות מביא לידי כְּפִירָה בְּאֵמֶת וּלְהוֹדוֹת לְשֹׁקֵר.
- ד. הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אוֹהֵב מִי שְׁאִינוֹ מְשַׁתְּכֵר.
- ה. הַשְּׁמֵן מְבַטֵּל הַשְּׁכָרוֹת.
- ו. הַרְאִיָּה מְשַׁפֵּר בְּיוֹתֵר.

מראה מקומות השלם

- פירוש - דמנפשיה נפיל, השכור נופל ממדרגת נפשו.
 ושכרו וגו' ונפלו (ירמיה כ"ה-כ"ז)
 פירוש - ושכרו וגו', ע"י השכרות, ונפלו - נופלים מהמדרגות.
 שכורי אפרים וגו' הניח לארץ ביד (ישעיה כ"ח-א', ב')
 עיין רש"י, הניח לארץ ביד, ניחהו וכו' ויפיל וכו'.
 כאור - השכרות גורם לנפילה מהמדרגות.
 שכר ירדפו וגו' וישח אדם וישפל איש וגו' (ישעיה ה'-י"א, מ"ו)
 הרי השכרות מביאה לידי השפלה ונפילה מהמדרגות.
 ביין שגו וגו' פקו פליליה (ישעיה כ"ח-ז') רמו
 פירוש - עיין ברש"י, פקו פלילה, הכשילו המשפט. הרי ע"י שתיית יין הגיעו לידי הכשלת המשפט - והיינו, קבלת שוחד.
 הוי גבורים לשתות יין וגו' מצדיקי רשע עקב שחד וגו' (שם, ה'-כ"ב, כ"ג)
 הרי ע"י שתיית היין קבלו שוחד והצדיקו את הרשע.
 ג. ברכות ל"א, סי' פ"ג, עיין רשב"א שם, וז"ל: מן המפורסם, שהשכרות מבלבל את הדעת עד שמביא לידי כפירה באמת ובהודאה בשקר. ועל דרך המשל, כמו שאמרו, שאינו מכיר בין ברוך מרדכי לארור המן. ויראה דמיונות כוזבים, וזו היא עבודת כוזבים באמת וכו'.
- ד. פסחים קי"ג, סי' נ' בסופו, שלושה הקב"ה אוהבן, מי שאינו כועס ומי שאינו משתכר וכו'*
  - ה. שבת ס"ו, מייתי משחא ומלחא וכו' ואמרי כי היכי דציל האי מישחא ליציל חמריה וכו'
  - ו. חידושי אנדות פסחים ק"ח, סי' מ"ה ד"ה מ"ט דר"י, דכתיב אל תרא יין כי יתאדם וגו', כי האדום הוא משוכח מפי שהוא משכר ביותר וכו' שתלה הדבר בראיה כי הוא מרוה ומשכר ביותר וכו' סומא אינו שבע וכו' דאל תרא על אדמימותו, שמרבה לך תאות השכרות.

- ז. על-ידי שְׁכָרוֹת נופל לְהַרְהוּרֵי נְאוּף.
 ח. הַשְׁכּוֹר – אֵין יִכְלֵת בְּיָדוֹ לְהַמְתִּיק דִּינִים.
 ט. הַשְׁכּוֹר – אֵין מְגַלֵּין לוֹ רְזִין דְּאוֹרֵיתָא.
 י. יֵין עִם לְבוֹנָה מְטַרִיפִין דְּעֵתוֹ שְׁל אָדָם.

חלק שני

- א. מִי שְׁלֵהוּט אַחַר עֲבוּדַת אָדָמָה, בָּא לְיַדֵּי אֶחָד מְשַׁלְשָׁה, אוֹ לְיַדֵּי שְׁפִיכוֹת־דְּדָמִים אוֹ לְיַדֵּי צָרְעַת אוֹ לְיַדֵּי שְׁכָרוֹת.

מראה מקומות השלם

- ז. יומא ע"ד: סי' ס"ה, כי יתן בכוס עינו יתהלך במישרים (משלי כ"ג"ל"א), ר' אמי ור' אסי, חד אמר, כל הנותן עינו בכוסו, כל העריות כולן דומות עליו כמישור וכו' מובן*
 הרי ע"י שכרות נופל להרהורי ניאוף.
 ח. סנהדרין מ"ב, סי' ע"ד, (במתניתין מ'), ולא היו שותין יין כל היום וכו') יין, מאי טעמא לא. אמר רבי אחא בר חנינא, אמר קרא, ולרוזנים אי שכר (משלי ל"א"ד'), העוסקין ברוז של עולם אל ישתכרו. רמז*
 פירוש – כמו שהדיין בשכרותו אינו יכול לעסוק ברוז של עולם ולפסוק דין, כך גם אינו יכול השכור לעסוק ברוז של עולם ולהמתיק דין.
 ט. שם, ולרוזנים אי שכר, וכנ"ל בגמרא.*
 פירוש – העוסקין ברוז של עולם אל ישתכרו, כי אין מגלין לו לשיכור רזין דאורייתא.
 י. שם, מ"ג, ותו הא דאמר ר' חייא בר רב אשי אמר רב חסדא, היוצא ליהרג, משקין אותו קורט של לבונה בכוס של יין כדי שתטרף דעתו וכו'*

חלק שני

- א. עיין ממון ב' חלק שני.
 מד"ר בראשית פר' כ"ב סי' ג' – פר' ל"ו סי' ג', ויהי הבל רעה צאן וקין היה עבד אדמה (בראשית ד"ב'), שלשה הן שהיו להומים אחר האדמה ולא נמצא בהם תועלת ואלו הן, קין וכו' נח וכו' עוזיהו וכו'. עיין מתנות כהונה, קין הרג את הבל. נח שנשתכר ובא לידי קלון. עוזיהו נצטרע (דברי הימים ב', כ"ר"י, כ', כ"א).
 הרי מי שלהוט אחר עבודת אדמה בא לידי אחד משלושה דברים הנ"ל.

- ב. השכרות גורם גלות גם גורם הוצאת זרע לבטלה.
- ג. אי אפשר לשכרות שלא יביא לאיזה תקלה.
- ד. על־ידי שכרות הוא שוכח באזהרות משה רבנו, פי משה מלבש ברמ"ח איבריו של אדם, ובכל איבר ואיבר מזהיר את האדם במצוות התלויות בו, ובשביל זה נקרא "מחקק" - גימטריא רמ"ח.
- ה. על־ידי השכרות מפשיט את הדעת מהלבוש חסדים, ומלבישו בגבורות חזקות, חס ושלום.

מראה מקומות השלם

- ב. עיין קרי א' חלק שני.
- מד"ר נח פר' ל"ו סי' ד', ויתגל בתוך אהלה (בראשית ט"ז"א), ר"י אמר רבי חנן בשם רבי שמואל בר יצחק, ויגל אין כתיב כאן אלא ויתגל, גרם גלות לו ולדורות וכו' בתוך אהלה, אהלה כתיב, בתוך אהלה של אשתו. א"ר הונא בשם ר"א בנו של רבי יוסי הגלילי וכו' ובא לשמש ממתו ונתפור זרעו ונתבזה. הרי ע"י שכרותו גרם נח גלות, וגם נתפור זרעו (הוצאת זרע וכו').
- ג. מד"ר לך לך פר' מ"ג סי' ו', רבי אבא בר כהנא אמר, כל יין שכתוב בתורה עושה רושם חוץ מזה [מלכי צדק].
- ד. עיין מתנות כהונה ד"ה רושם, שיצא ממנו דבר תקלה, נח ובני אהרן וכן כלם. מד"ר שמיני פר' י"ב סי' ה', פן ישתה וישכח מחקק וגו' (משלי ל"א"ה), כל השותה יין הרבה, סוף שהוא שוכח ברמ"ח איברים שבו. הה"ד, פן ישתה וישכח מחקק, מחקק כתיב ואינן רמ"ח.
- עיין מתנות כהונה ד"ה כאותו שאמר וכו' צריך לפרש, כאותו שהשיב כך למשה שנקרא מחוקק שנאמר, כי שם חלקת מחקק ספון וגו' (דברים ל"ג"א). רמז ועיין ליקוטי מוהר"ן תנינא סי' כ"ו, ומבואר שם כל זה. וגם מביא שם את הפסוק, פן ישתה וישכח מחקק, וכונתו לדברי המדרש הנ"ל.
- והנה לפי דברי רביז"ל, מבואר היטב כונת המדרש, "סוף שהוא שוכח ברמ"ח איברים שבו". היינו, שהוא שוכח ברמ"ח המצוות של משה, שהם כנגד רמ"ח האיברים, ומשה מלובש בהם ומזהיר ומזכיר כל אבר ואבר שיעשה המצוה השייכת לאותו אבר. וזהו בבחינת, פן ישתה וישכח מחקק, שע"י השתיה והשכרות, שוכח רמ"ח מצוות של משה, כנ"ל, שע"כ משה נקרא מחקק, שהוא גימטריא רמ"ח, שמזכיר רמ"ח מצוות, כנ"ל.
- ה. עיין ליקוטי מוהר"ן סי' הנ"ל, וז"ל, והתלכשות משה באברים, זהו בעצמו בחינת התלכשות הדעת בחסדים, כנ"ל, כי משה הוא הדעת, והאברים הם רמ"ח,

ו. מִי שֵׁישׁ לוֹ שׁוֹנְאִים, יִזִּיר מִן הַיִּין, וְעַל־יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה רֹאשׁ לָהֶם.

שָׁרִים

- א. מִי שִׁסְבָּאוּ מְהוּל בְּמִים, הַשָּׁרִים אֵינָם נוֹהֲגִים עִמּוֹ בַּיִשְׁרָנוֹת.
 ב. מִי שֶׁאֵין דָּן אֶת חֵבְרוֹ לְכַף־זְכוּת, כְּאֵלוֹ הֶרְגוּ, גַּם הַשָּׁרִים אֵינָם נוֹהֲגִים עִמּוֹ בַּיִשְׁרָנוֹת.

מְרֵאָה מִקּוֹמוֹת הַשְּׁלָם

בחינת אברהם איש החסד, שהוא גימטריא רמ"ח אברים. אבל השוטה יותר מדאי ומשתכר, אזי אדרבה, מתגברין תוקף הגבורות וכו'.
 והנה דברי רביז"ל מבואר להדיא במדרש הנ"ל, כל השוטה יין הרכה סוף שהוא שוכח ברמ"ח איברים שבו, כי עיין בלק"מ שם ח"ל, כי מעט השתיה לפי הצורך, היא טובה להרכיב דעתו וכו' ונתרומם מוחו, ואזי נגדלין החסדים ביותר ע"י השתיה וכו', עיי"ש.
 ו. עיין מריבה כ"ג חלק שני.

מד"ר ויחי פר' צ"ח בסופה. ולקדקד נזיר אחיו (בראשית מ"ט-כ"ו), שרחקו אותו אחיו ועשו אותו נזיר. א"ר יצחק מגדלאה, את הוא כליליהון דאחוך. רבי לוי אמר, נזיר ממש היה. דא"ר לוי, כל שתים ועשרים שנה שלא ראה אחיו, לא מעם מעם יין וכו' רמז
 באור - רביז"ל, כדרכו בקודש, נקיט בדיה כל הדרשות ביחד, כי אלו ואלו דברי אלהים חיים. לקדקד נזיר אחיו - שרחקו אותו אחיו (והיה לו שונאים), ומיד נעשה נזיר ממש. ועל ידי זה, את הוא כליליהון דאחוך - כי עיי"ז נעשה ראש להם.

שָׁרִים

- א. סבאך מהול במים שריך סוררים וגו' (ישעיה א' כ"ב, כ"ג), פירש רש"י, סרים מן הדרך הישרה = מ"מ מוהרנ"ת*
 הרי מי שסבאו מהול במים, שריך סוררים - השרים סרים מן הדרך הישרה. והיינו, אינם נוהגים עמו בישרנות.
 ב. צדק ילין בה ועתה מרצחים (שם, פסוק כ"א) שריך סוררים וגו' (פסוק כ"ג)
 עיין רש"י, צדק ילין בה וכו' ד"א, שהיו מלינים בה דיני נפשות כשלא היו מוצאין לו זכות וכו' ועתה נעשו רוצחין וכו'
 הרי, כשלא מוצא זכות לחברו, כאילו הרגו. וכן, שריך סוררים - כנ"ל בסעיף א', השרים לא נוהגים עמו בישרנות.

- ג. אמירת הלל וצדקה מסגליו לחן בעיני השור.
 ד. על-ידי אכילת פת עכו"ם מונעין היער מלחטב עצים.
 ה. בשביל ארבעה דברים נכסי בעלי-בתים נמסרים למלכות.

שחד

- א. עיר שיש בה קבלת שחד, חילות באין עליה.
 ב. על-ידי שחד גדלתו מסתלקת.
 ג. על-ידי שחד בא שרפה.

שלום

- א. גרות של שבת מרבין שלום.

מראה מקומות השלם

- ה. סוכה כ"ט., סי' ט', ת"ר וכו' בשביל ד' דברים נכסי בעלי בתים נמסרין למלכות: על משהי שטרות פרועים, ועל מלוי ברבית, ועל שהיה ספק בידם למחות ולא מיחו, ועל שפוסקים צדקה ברבים ואינן נותנין.

שוחד

- א. מצדיקי רשע עקב שחד וגו' ונשא גם לגוים מרחוק וגו' (ישעיה ה"ב"ג, כ"ו) באור - מצדיקי רשע עקב שחד, על ידי זה, ונשא גם לגוים מרחוק - יבואו חיילות עליהם.
 ב. מצדיקי רשע עקב שחד וגו' ופרחם כאבק יעלה וגו' (שם, פסוק כ"ג, כ"ד) עיין רש"י, ופרחם, גדולתם. כאבק העולה לפני רוח ומסתלקת, כך תסתלק. הרי בגלל, מצדיקי רשע עקב שחד, ופרחם כאבק יעלה - גדולתם תסתלק.
 ג. ואש אכלה אהלי שחד (איוב ט"ו-ל"ד)

שלום

- א. שבת כ"ה:, סי' ט"ו, ותונח משלום נפשי וגו' (איכה ג' י"ז) וכו' אמר ר' אבהו, זו הדלקת נר בשבת וכו'.*
 וברש"י, שלא היה לו ממה להדליק, ובמקום שאין נר אין שלום וכו'.

- ב. עַל-יְדֵי רְדִיפַת שְׁלוֹם זֹכִין לְכָבוֹד בְּעוֹלָם הַזֶּה וּלְחַיִּים בְּעוֹלָם הַבָּא.
- ג. כָּל שֶׁהוּא מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם אֵין בּוֹ מִשּׁוּם "מְדַבֵּר שֶׁקֶר תִּרְחַק".
- ד. בְּנֵי-אָדָם הַכּוֹפִים לְצַדִּיקָה, עַל-יָדָם שְׁלוֹם הַמַּלְכוּת נִתְּוֶסֶף.
- ה. עַל-יְדֵי רְדִיפַת שְׁלוֹם בָּא לְבִטְחוֹן.
- ו. שְׁלוֹם בָּא עַל-יְדֵי אַמֶּת.
- ז. בְּנֵין יְרוּשָׁלַיִם תְּלוּי בְּשְׁלוֹם.

מראה מקומות השלם

- ב. יְרוּשָׁלַיִם פֶּאֶה, פ"א ה"א, סי' ט', והבאת שלום בין אדם לחברו וכו' בקש שלום ורדפהו (תהלים ל"ד ט"ו) וכו' נאמר רדיפה רדיפה וכו' אף רדיפה שנאמר כאן, כבוד בעוה"ז וחיים לעולם הבא.
- עיין בגמ' קדושין ט', סי' כ"ו, בגמילות חסדים כתיב, רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד (משלי כ"א כ"א) ובהבאת שלום כתיב, בקש שלום ורדפהו. וא"ר אבהו, אתיא רדיפה רדיפה וכו'. וברש"י שם, ימצא חיים, לעולם הבא. צדקה וכבוד, בעולם הזה.
- וכן ביבמות ק"ט: סי' נ"ה, עיין רש"י, עיי"ש.
- ג. כתובות ט"ז: סי' ו', הלכה כבית הלל, שאומרים לפני הכלה, כלה נאה וחסודה, וטעם לזה כתב הריטב"א, דב"ה סברי, דכל שהוא מפני דרכי שלום, אין בו משום מדבר שקר תרחק (שמות כ"ג א').
- ד. ב"ב ט', סי' ט', אמר להו רבא לבני מחוזא, במטותא מנייכו, עושו בהדי הדדי כי היכי דליהוי לכו שלמא במלכותא. רמז, עיי"ש.
- ה. שלום כי כך בטוח בטחו בה' וגו' (ישעיה כ"ו ג', ד') רמז פירוש - שלום, תרדוף אחר השלום, כי כך בטוח בטחו בה' וגו' - כי עי"ז תבוא לכטחון.
- ו. כי יהיה שלום ואמת בימי (ישעיה ל"ח ח')
- הרי השלום והאמת שלובים ובאים ביחד, כי ע"י אמת בא השלום.
- דברו אמת איש את רעהו אמת ומשפט שלום וגו' והאמת והשלום אהבו (זכריה ח"ט ט"ו, י"ט)
- הרי ע"י האמת בא לשלום, כי האמת והשלום אהבו.
- ז. וכל חפצי ישלם ולאמר לירושלם תבנה (ישעיה מ"ד כ"ח) רמז פירוש - וכל חפצי ישלם, וע"י השלום, ולאמר לירושלם תבנה - יזכו לבנין ירושלים.

- ח. על-ידי שלום באים בשורות טובות.
 ט. כשיש מוסר, יש שלום.
 י. על-ידי למוד תינוקות בבית רבן נתרבה שלום.
 יא. עבירת המים הוא סימן שאין שלום.
 יב. כשאין שלום, התפללות אינם מתקבלים.
 יג. על-ידי שלום זוכין להתגלות אליהו.

מראה מקומות השלם

- ובמקום הזה אתן שלום (חגי ב'ט')
 באור - כי בנין ירושלים תלוי בשלום, על כן אתן במקום הזה שלום.
 יהי שלום בחילך וגו' (תהלים קב"בז')
- הרי השלום ישרור בירושלים, כי בנינה תלוי בו.
 ורב שלום בניך (ישעיה נ"ד"י"ג), כדרשת רז"ל, ברכות ס"ד, אמר רבי אלעזר
 אמר רבי חנינא וכו' אל תקרי בניך אלא בוניך.
 באור - ורב שלום, על ידי הרבה שלום, בניך - בוניך, תלוי בניניך.
- ח. משמיע שלום מבשר טוב וגו' (ישעיה נ"ב"ז')
 רגלי מבשר משמיע שלום וגו' (נחום ב'א')
- ט. מוסר שלומנו וגו' (ישעיה נ"ג"ה')
 באור - מוסר, ע"י מוסר, שלומנו - יש שלום.
- י. וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך (ישעיה נ"ד"י"ג)
 באור - וכל בניך למודי ה', על ידי לימוד תינוקות בבית רבן, ורב שלום וגו' - נתרבה שלום.
- יא. ויגרשו מימיו רפש ופיט אין שלום וגו' (ישעיה נ"ז"ב, כ"א)
 באור - ויגרשו מימיו רפש ופיט - עבירת המים, אין שלום - סימן הוא שאין שלום.
- יב. הן לריב ומצה וגו' להשמיע במרום קולכם (ישעיה נ"ח"ד')
 באור - הן לריב ומצה וגו', האם בעת ריב ומחלוקת אתם רוצים להשמיע במרום קולכם? הרי
 כשאין שלום אין התפללות מתקבלים.
- אין שלום לכל בשר זרעו חטים וקצים קצרו וגו' (ירמיה י"ב"ב, י"ג) עיין
 רש"י, התפללו ולא נתקבלה תפלתם וכו'. רמז
 פירוש - אין שלום וגו', בגלל שאין שלום, זרעו חטים וקצים קצרו - לא נתקבלה תפלתם.
 עיין תפלה ג"ה.
- יג. הנני נוטה אליה כנהר שלום וגו' (ישעיה ס"ז"י"ב), אליה אותיות אליה.
 פירוש - הנני נוטה אליה, הנני מביא את אליהו, כנהר שלום - על ידי שלום.

- יד. כְּשֵׁאִין שְׁלוֹם, אִין הַנְּשִׁים יוֹלְדוֹת זְכָרִים.
- טו. מִי שֶׁמִּשְׁאִיל לְבְנֵי-אָדָם דְּבָרִים הַצְּרִיכִים לָהֶם, כְּשֵׁיִשׁ בְּרִיחָה בְּעוֹלָם, הוּא נְמַלֵּט.
- טז. הַשְּׁלוֹם הוּא סִימָן לְחַיִּים.
- יז. עַל-יְדֵי רְדִיפַת שְׁלוֹם מְצִיל לְבָנָיו מִמִּיתָה וּמַגְלוֹת.
- יח. הַבְּרָכָה בָּא עַל-יְדֵי שְׁלוֹם.

מראה מקומות השלם

- הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא וגו' והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם וגו' (מלאכי ג' כ"ג, ב"ד).
- עיין עדיות פרק ח' בסופו, וחכמים אומרים, לא לרחק ולא לקרב אלא לעשות שלום ביניהם שנאמר, הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא וגו' והשיב לב אבות וגו'.
- הרי כל יעודו של ביאת אליהו הוא לעשות שלום וכו', וע"כ ע"י השלום זוכין להתגלותו.
- יד. פחד ואין שלום שאלו נא וראו אם יולד זכר וגו' (ירמיה ל"ה, ו')
- הרי אם אין שלום, יש לשאול ולראות אם יולד זכר, כי אין הנשים יולדות זכרים.
- טו. שאלו גם ונמלטה וגו' (ירמיה מ"ח"י"ט) רמז רחוק
- פירוש - שאלו, תשאלו דברים לבני אדם הצריכים להם, גם - ועל כן אם ינוסו ויברחו, ונמלטה - את תמלטי מכל זה.
- (ועיין תענית כ"א:), בסורא הוות דברתא, בשיבבותיה דרב לא הוות דברתא וכו' משום ההוא גברא דשייל מרא זובילא לקבורה. בדרוקרת הוות דליקתא, ובשיבבותיה דרב הונא לא הוות דליקתא וכו' משום ההיא איתתא דמחממת תנורא ומשיילי לשיבבותיה).
- טז. ושנות חיים ושלום וגו' (משלי ג' ב')
- החיים והשלום וגו' (מלאכי ב' ה')
- הרי החיים והשלום בד כבד אזלי, וכי השלום סימן הוא לחיים.
- יז. ברך בניך בקרבך השם גבולך שלום (תהלים קמ"ז"ג, י"ד)
- באור - ברך בניך, בניך יתברכו בחיים, בקרבך - ויהיו אתך ולא בגלות, ותזכה לזה על ידי השם גבולך שלום וגו' - על ידי רדיפת השלום.
- יח. ה' יברך את עמו בשלום (תהלים כ"ט"א)
- עוקצין סוף פרק ג' (מ"ב), אמר ר' שמעון בן חלפתא, לא מצא הקב"ה כלי

- יט. כְּשֵׁיֶשׁ שְׁלוֹם, אֵין פֶּחַד.
- כ. עַל־יְדֵי שְׁיֵשׁ שְׁלוֹם בֵּין הָרְשָׁעִים, עַל־יְדֵי זֶה יֵשׁ לָהֶם כָּל טוֹב.
- כא. לְפַעְמַיִם הַקְּדוֹשׁ־שֶׁבְּרוּךְ־הוּא עוֹשֶׂה שְׁלוֹם בֵּין יִשְׂרָאֵל עַל־יְדֵי רְשָׁעִים.
- כב. הַשְּׁלוֹם סִמָּן לְשִׁבְעַ.
- כג. כְּשֶׁהַשָּׂרִים שָׁל מַעְלָה מִתְגָּרִים, תִּכְרַף הָאִי תִּגְרָא נְתִיחָה בֵּין הָאֲמוֹת וּבֵין הַחֲכָמִים.

מראה מקומות השלום

- מחזיק ברכה לישראל אלא השלום שנאמר, ה' עז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום.
- באור - לפי דברי ר' שמעון בן חלפתא, הרי פירוש הפסוק הוא כך, ה' יברך את עמו, בשלום - בזכות השלום, כי ע"י השלום, אפשר לברכה לבוא ולהתקיים.
- יט. בתייהם שלום מפחד וגו' (איוב כ"א"ט')
- באור - בתייהם שלום, ע"י ששורר שלום בבתייהם, מפחד - נקיים הם מפחד, אין בהם פחד.
- כ. בתייהם שלום מפחד וגו' יבלו בטוב ימיהם וגו' (שם, פסוקים ט', י"ג)
- באור - בתייהם שלום וגו', ע"י השלום ששורר בבתייהם, יבלו בטוב ימיהם.
- שלום רשעים אראה (תהלים ע"ג-ג'), מובן.
- באור - שלום רשעים, ע"י השלום השורר אצל הרשעים, אראה - אראה בשלומם וטובם. (והיינו, שלום רשעים אראה, הלך וחזור מידרש.)
- הנה אלה רשעים ושלוי עולם השגו חיל (שם, פסוק י"ב)
- הרי השיגו הרשעים חיל (כל טוב), על ידי השלוח והשלום.
- כב. ישאו הרים שלום לעם וגו' (תהלים ע"ב-ג'), עיין רש"י, ומהו השלום שההרים נושאים, כשהן עושין פירות, אין עין הבריות צרה, וקורא איש לרעהו אל תחת גפן ואל תחת תאנה.
- הרי השלום סימן לשובע.
- השם גבולך שלום חלב חטים ישביעך (תהלים קמ"ז-י"ד)
- השם גבולך שלום, ועל ידי זה, חלב חטים ישביעך.
- כג. ברכות י"ז., ס"י ס"ו, תפלת רב ספרא, רב ספרא בטר צלותיה אמר הכי, יהי רצון וכו' שתשים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה ובין התלמידים העוסקים בתורתך וכו' עיין רש"י, בפמליא של מעלה, בחבורת שרי האומות, שכשהשרים של מעלה יש תגר ביניהם תיכף יש קטטה בין האומות וכו' ובפמליא של מטה,

שְׁבוּעָה

- א. עיר שִׁישׁ בָּהּ שְׁבוּעוֹת תִּחְרַב וְתִהְיֶה חֵם וְשָׁלוֹם.
- ב. עַל-יְדֵי שְׁבוּעוֹת שֶׁקָּר נּוֹפְלִים מֵאֲמוֹנָה.
- ג. לְמוֹד מִסַּכַּת שְׁבוּעוֹת מִסָּגֵל לִירִידַת הַגֶּשֶׁם.
- ד. עַל-יְדֵי שְׁבוּעַת שֶׁקָּר בָּאֵין הִרְהוּרֵי גְאוּף.
- ה. מִי שֶׁהוּא רָגִיל בְּשְׁבוּעוֹת, מִחֲשָׁבוֹת רַעוֹת בָּאִים לוֹ תָּמִיד.

מראה מקומות השלם

בחבורת החכמים. (וברש"י, בעין יעקב, בפמליא של מעלה וכו' שכשהשרים של מעלה מתגרים וכו').

שְׁבוּעָה

- א. וּנְשַׁבְּעוֹת לֵה' צְבֹאוֹת עִיר הַהֵרֶם וּגּו' (ישעיה י"ב"ח"ח)
עֵינַי רִש"י ד"ה עִיר הַהֵרֶם וּכּו' וּלְשׁוֹן הַרִיסָה וְחֹרֶבֶן וּכּו'. רמז פירוש - וּנְשַׁבְּעוֹת ע"י שִׁיהִי בַּה שְׁבוּעוֹת, סוּפָה שֶׁתִּהְיֶה עִיר הַהֵרֶם - תִּחְרַב וְתִהְיֶה חֵם. אֵלֶּה אֲכַלֶּה אֶרֶץ וּגּו' (ישעיה כ"ד"ו)
באור - אֵלֶּה, עִיר שִׁישׁ בַּה אֵלֶּה - שְׁבוּעוֹת, אֲכַלֶּה אֶרֶץ - אוֹכַלֶּת אֶת הָעִיר - הוֹרְסוֹת וּמְחַרְיֵבוֹת אוֹתָהּ.
- ב. לְשַׁקֵּר יִשְׁבַּעוּ ה' עֵינִיךְ הֲלוֹא לְאֲמוֹנָה הִכִּיתָה אֶתֶם וְלֹא חָלוּ וּגּו' (ירמיה ה'ב', ג')
- באור - עֵינַי רִש"י, ה' עֵינִיךְ, הֲלוֹא הֵם עַל בְּעֵלֵי אֲמוֹנָה לְהִיטִיב וּלְמַה בְּגָדוּ אֵלֶּה כִּךְ וְאֵין מִבְקֶשֶׁן אֲמוֹנָה. הִכִּיתָה אוֹתֶם, וְלֹא נַעֲשׂוּ חוֹלִים וּכּו' לְשׁוֹב מִרַעְתָּם. הֲרִי אִם לְשַׁקֵּר יִשְׁבַּעוּ, נִפְלוּ מֵאֲמוֹנָה.
- ג. הַנִּתְּנָן גִּשְׁם וּגּו' שְׁבַעַת וּגּו' (שם, פסוק כ"ד) רמז פירוש - הַנִּתְּנָן גִּשְׁם וּגּו' זוּה בּוֹכוֹת, שְׁבַעַת - לְיִמּוֹד מִסַּכַּת שְׁבוּעוֹת.
- ד. כִּי מִנְאֵפִים מִלֵּאָה הָאֶרֶץ כִּי מִפְּנֵי אֵלֶּה וּגּו' (שם, כ"ג"י)
עֵינַי רִש"י, מִפְּנֵי אֵלֶּה, שְׁבוּעַת שֶׁקָּר.
הֲרִי מִנְאֵפִים מִלֵּאָה הָאֶרֶץ, כִּגְלַל שְׁבוּעַת שֶׁקָּר.
אֵלֶּה וּכְחַשׁ וּגּו' וּנְאֵף פִּרְצוּ וּגּו' (הושע ד"ב)
- באור - אֵלֶּה וּגּו', וְעַל יְדֵי זֶה, וּנְאֵף פִּרְצוּ וּגּו' - בָּאוּ לְנִיאוּף.
- ה. אֵלֶּה פִּיהוּ מִלֵּאָה וּמִרְמוֹת וְתִךְ וּגּו' (תהלים י"ז)
עֵינַי רִש"י, וְתִךְ, לְשׁוֹן מִחֲשָׁבָה רַעָה הִלְנָה בְּתוֹכוֹ תָּמִיד.

- ו. על-ידי העברת השבועה אין תקומה במלחמה.
- ז. מי שעובר על השבועה, בידוע שאינו מכבד יראי השם.
- ח. על כל עברות שבתורה נפרעין ממנו; וכאן - ממנו וממשפחתו ומכל העולם כולו, וממנו נפרעין לאלתר.
- ט. דברים - שאין אש ומים מכלין אותם, שבועות שקר מכלין אותן.
- י. מלאך גבריאל הוא ממנה על השרפה לשרף גם להציל.

מראה מקומות השלם

- באור - אלה פיהו וגו', על ידי שפיהו רגיל בשבועות, ותך - על ידי זה לנה בתוכו תמיד מחשבות רעות.
- ו. חרם בקרבך ישראל לא תוכל לקום לפני איביך וגו' (יהושע ז"י"ג)
הרי ע"י העברה שעברו על השבועה (מעשה עכן), לא תוכל לקום וגו'.
  - ז. ואת יראי ה' יכבד נשבע להרע ולא ימיר (תהלים ט"ו"ד) = מ"מ מוהרנ"ת*
באור - ואת יראי ה' יכבד, ועל כן, נשבע להרע ולא ימיר - לא יפר שבועתו. ומי שעובר על שבועתו, בידוע שאינו מכבד יראי ה'.
  - ומדוע לא שמרת את שבועת ה' וגו' אתה ידעת את כל הרע וגו' אשר עשית לדוד אבי והשיב ה' את רעתך בראשך (מלכים א', ב"מ"ג, מ"ד) והבן
באור - זה ששמעי בא לידי כך, שלא שמר ולא נוהר, ועבר על השבועה, הרי זה כי לא כבד את דוד ירא ה' וכו'.
  - ח. שבועות ל"ט, סי' י"ד, ת"ר, שבועת הדיינין וכו' אומרים לו וכו' וכל עבירות שבתורה נפרעין ממנו לאלתר וכו'
  - ט. שם, הא למדת, דברים שאין אש ומים מכלין אותן, שבועת שקר מכלה אותן.
  - י. פסחים קי"ח, סי' נ"ט. דרש ר"ש השלוני, בשעה שהפיל גבוכדנצר הרשע את חנניה מישאל ועזריה לתוך כבשן האש וכו' אמר לו גבריאל וכו' אלא אני שר של אש ארד ואקרר מבפנים ואקדיח מבחוץ ואעשה גם בתוך גם וכו'.
  - ועיין חידושי אנדות סופה י', סי' כ"ט, ד"ה בא גבריאל וקרבן כי הוא מלאך הממונה על השריפה ומלמד זכות לישראל וכו'*
  - יומא ע"ז. אילמלא לא נצטננו גחלים מידו של כרוב לידו של גבריאל לא נשתיירו וכו' = מ"מ מהר"צ
  - סנהדרין צ"ה: [כמעשה סנחריב] ויצא מלאך ה' וגו' (ישעיה ל"ז"ו) אמר הקב"ה לגבריאל מגלך נטושה וכו' = מ"מ מהר"צ

שַׁבָּת

חֶלֶק שְׁנִי

- א. התורה והמעשר והשבת הם נותנים חיים גשמיים גם-כן.
- ב. הרגיל בקללה, על-ידי זה לא יהיה לו בנדים על השבת.
- ג. עיר ששומרין את עצמם מללקת חוץ לתחום שבת, על-ידי זה שם הפשר בזול.
- ד. על-ידי שמירת שבת ממשיך על עצמו אור של משיח גם על-ידי תשובה.

מראה מקומות השלם

שַׁבָּת

- א. עיין לימוד ב', חלק שני - צדקה ב', חלק שני.
מד"ר בראשית פר' י"א סי' ד', רבי ישמעאל ב"ר יוסי שייליה לרבי. א"ל, בני בבל, בזכות מה הן חיים. (עיין מתנות כהונה, כלומר, חיי העושר, שעני חשוב כמת וכו') א"ל, בזכות התורה. ובני ארץ ישראל, בזכות מה א"ל, בזכות מעשרות. ואנשי חוצה לארץ, בזכות מה. א"ל, בזכות שהן מכבדין את השבתות וימים טובים.
- ב. עיין בגדים ב', חלק שני. - קללה ג', חלק שני.
מד"ר בראשית פר' י"א סי' א', ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אתו וגו' (בראשית ב"ג) כתיב, ברכת ה' היא תעשיר וגו' (משלי י"ב"ב), זו השבת. שנאמר, ויברך אלהים את יום השביעי וגו'. (ובסי' ב'), וברכו בעטיפה וכו'. באור - הרי השבת, שהיא ברכת ה', ברכה בעטיפה - בגדי שבת. ועל כן, הרגיל בקללה אין לו שייכות לבגדי שבת, שמהותם ברכה.
- ג. מד"ר וישלח פר' ע"ט סי' ו', ויחן את פני העיר (בראשית ל"ג"ח), התחיל מעמיד הטליסין ומוכר בזול וכו'. ד"א, ויחן את פני העיר, נכנס בערב שבת וכו' וקבע תחומין מבעוד יום וכו'. רמז רחוק.
- פירוש - בצירוף שתי הדרשות ביחד, נרמז, כי ע"י שקבעו תחומי שבת, נמכר בשר בזול.
- ד. מד"ר בשלח פר' כ"ה סי' י"ב, א"ר לוי, אם משמרים ישראל את השבת כראוי אפי' יום אחד, בן דוד בא וכו' אם עושין תשובה אפי' יום אחד, אני מביא אותה שלא בעונתה וכו' הרי שמירת שבת, וכן התשובה, גורמים להמשכת אור המשיח.

ה. על-ידי שמירת שבת הוא כִּבְּן המתחטא לפני אביו והוא ממלא
שאלותיו, גם הוא גוזר והקדוש-ברוך-הוא מקימה, גם הקרן של
המעשים טובים שלו קנימים לעולם הבא, ואינו אוכל אלא מפרותיהם.

שנה

חלק שני

- א. מי שהוא מקדש יותר, הוא רחוק מהשנה יותר.
ב. על-ידי רבוי השנה והתנומה, על-ידי זה דוחפין אותו ממרכבה דקדשה,
ונשתנה פניו, ונתקלקל צלם-אלקים.
ג. חמשה-עשר "שיר המעלות" שבתהלים מסגלים לבטל השנה.

מראה מקומות השלם

ה. שם, בעת שאדם שומר את השבת, גוזר גזירה, והקב"ה מקיימה וכו' ולא
עוד, אלא כל מה שאתה אוכל בעולם הזה, אינו אלא מן הפירות, אבל הקרן קיימת
לך לעוה"ב וכו'.
עיין מתנות כהונה ד"ה אז תתענג על ה', כבן המתחטא על אביו והוא ממלא
שאלותיו וכו'.

שינה

- א. מד"ר בראשית פר' ח' סי' א', בשעה שברא הקב"ה את אדם הראשון, טעו בו
מלאכי השרת ובקשו לומר לפניו קדוש. (עיין מתנות כהונה, מפני שנברא
בצלם). מה עשה הקב"ה, הפיל עליו תרדמה וידעו הכל שהוא אדם וכו'.
הרי בגלל השינה, ידעו שאינו מקודש ביותר.
ב. שם, משל למלך ואפרכוס (שר חשוב) שהיו בקרונין והיו בני המדינה מבקשין
לומר למלך דומינו (שכח וברכה) ולא היו יודעין איזהו. מה עשה המלך, דחפו
והוציאו חוץ לקרונין, וידעו הכל שהוא איפרכוס. כך וכו' מה עשה הקב"ה,
הפיל עליו תרדמה וידעו הכל שהוא אדם.
הרי הקדושה והשינה שני הפכין ורחוקים זה מזה וכו'.
ג. מד"ר ויצא פר' ס"ח סי' י"א – פר' ע"ד סי' י"א, כל עשרים שנה שעמד
בבית של לבן לא שכב. ומה היה אומר, ר' יהושע בן לוי אמר, ט"ו שיר
המעלות שבספר תהלים וכו' רמז

ד. מי שאינו יכול לישן, יעלה על מחשבתו אמונת תחית המתים.

שוחט

חלק שני

- א. על ידי שוחטים הגונים בני אדם מרחמים זה על זה, והוא הדין להפך.
 ב. השוחט שהוא מקים כבוד אב, הקדוש ברוך הוא משמרו, שלא להאכיל טרפות, והוא הדין להפך.

מראה מקומות השלם

פירוש - מרומז בזה, כי בכרי לבטל השינה אמר ט"ו שיר המעלות וכו', כי הלא המדרש שואל על זה שלא שכב, ומה היה אומר? הרי כנראה שהשאלה היא, במה היה מבטל השינה, וד"ל.

ד. עיין אמונה י"ז, חלק שני.

מד"ר וישלח פר' ע"ח סי' א', חדשים לבקרים רבה אמונתך (איכה ג' כ"ג), א"ר שמעון בר אבא, על שאתה מחדשנו בכל בקר ובקר, אנו יודעין שאמונתך רבה להחיות לנו את המתים.

(חדשים לבקרים - שפירושנו, שהבריות מתחדשין בכל בוקר על ידי השינה) רמז רחוק

פירוש - לפי הרמז, מבואר הא דאמר ר' שמעון בר אבא, על שאתה מחדשנו בכל בקר ובקר, היינו, עצם השינה היא המחדשת אותנו בכל בוקר, וע"כ הרי עצם השינה היא מעין תחיית המתים. אם כן, מי שאינו יכול לישן, יעלה על מחשבתו אמונת תחיית המתים, ועי"ז יוכל גם לישן - כי גם השינה מעין תחיית המתים היא.

שוחט

א. מד"ר לך לך פר' מ"ד סי' א', מה איכפת להקב"ה למי ששוחט מן הצואר או מי ששוחט מן העורף, הוי לא נתנו המצוות אלא לצרף בהם הבריות.

ועיין במד"ר שמיני פר' י"ג סי' ג', ובידי משה שם, וז"ל: אבל לבני אדם אשר להם נתנה התורה לצרף את לבבם ולקבוע בהם רחמנות, להם אסור בסנפירין, כי הוא צער בעלי חיים. רמז

פירוש - כי הרי כל ענין השחיטה היא לצרף לבבות ולקבוע בהם רחמנות, וא"כ ע"י שוחטים הגונים, בני אדם מרחמים זה על זה וכו'.

ב. מד"ר תולדות פר' ס"ה סי' י"ג, ועתה שא נא כליך וגו' (בראשית כ"ד ג'), שחוז

- ג. על־ידי השוחטים הרשעים המאכילין טרפות, הגזלות נתרבה בעולם.
 ד. הזבי הראות יכולים לראות על החלפים של השוחטים את הפלי בית־המקדש.
 ה. מי שנתאלם בפתע פתאום, יעבירו על פיו חלף בֶּשֶׁר.

תשובה

- א. התענית מועיל לכל דבר.
 ב. מי שהוא ערום ממעשים טובים, אינו יכול להפריש אחרים מרשעתם.

מראה מקומות השלם

מאני זינדך (ובזה קיים מצות כיבוד אב), שלא תאכילני נבלות ומריפות וכו' רמו רחוק

ועיין לקמן בפר' זו ובפר' ס"ו, ובזוהר, מענין כיבוד אב של עשו, שזה עיקר כחו. עיין פר' ע"ו ופר' פ"ב, מד"ר תשא פר' מ"ו.

פירוש – בזה בעצמו שאני מצוה אותך, ואתה מקיים כיבוד אב, עי"ו ישמרו אותך מלהאכילני נבלות ומריפות.

- ג. שם, כנ"ל, שא נא בליך וגו' שלא תאכילני נבלות ומריפות וכו' שלא תאכילני גזלות וחמסים.

באור – כי תלוי זה בזה, ואם לא תאכילני טריפות, לא תאכילני גזלות. וכן להיפך.

- ד. שם, שא נא בליך זו בבל, ואת הכלים הביא בית אוצר אלהיו (דניאל א'ב). עיין ליקוטי מוהר"ן סי' רע"ח, כי מבואר במדרש זה, שכליך – רמו על כלים של בית המקדש. וע"כ כשאמר יצחק לעשו, שיבדוק הסכין וישחוט יפה, שא נא בליך, רמו על כלים של בית המקדש, שהם נראים על הסכין היפה. וע"כ על סכין טוב של השוחטים, יכולים לראות כל הכלים של בית המקדש, איזה פנים יש להם, עי"ש.

תשובה

- א. עיין תענית ח:, (בתעניתא וכו' ולכי במיל הגזירה ליתביה וכו' להבין ולהתענות (דניאל י"ב). ועיין רש"י אלמא משקיבל עליו נשמעו דבריו = מ"מ הר"ר נתן צבי קעניג
 ב. כל ערום יעשה בדעת [ואז] וכסיל יפרש אולת (משלי י"ג"ט"ז)

- ג. הַתְּעִיבִית קָשָׁה מִחֶרֶב.
- ד. הַתְּשׁוּבָה רְאוּיָה שְׁתִּיהִי בְּאוֹתוֹ דְּכָר עֲצָמוֹ.
- ה. בְּשֹׂאדָם חוֹשֵׁב: כָּךְ וְכָךְ אֲעִשֶׂה; כָּךְ וְכָךְ תִּעֲלֶה בְיָדִי, עַל־יָדֵי זֶה אֵין מִחֲשַׁבְתּוֹ נִתְקַיֵּם.
- ו. גְּלוּת מִכִּפְּרַת עַל הַכֹּל.
- ז. מִי שֶׁדַּעְתּוֹ שְׁפִלָּה, בְּאֵלוֹ הַקְּרִיב כָּל הַקְּרִבָּנוֹת.
- ח. כָּל הַמְתוּדָה, יֵשׁ לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא.
- ט. הַמְלַמֵּד אֶת בֶּן חֲבֵרוֹ תוֹרָה, בְּאֵלוֹ עֲשָׂאוֹ וּכְאֵלוֹ עֲשָׂאוֹ לְדַבְרֵי־תוֹרָה וּכְאֵלוֹ עֲשָׂאוֹ לְעֲצָמוֹ.
- י. רַב פְּפָא יְתִיב בְּתַעֲנִיתָא, עַל שֶׁקָּרָא לְתַלְמִיד־חֶכֶם בְּלִשׁוֹן גְּנָאִי.

מראה מקומות השלם

באור – כל ערום יעשה בדעת, כל חכם עושה מעשים טובים בדעת ובתבונה, ואז, וכסיל יפרש אולת – ועל כן יפריש את הכסיל מרשעתו.

- ג. ב"ב ח"י, סי' ז', רעב קשה מחרב וכו' רמז
- ד. הבונה סנהדרין כ"ה, סי' ל"ז, התשובה ראוי שתהיה באותו דבר עצמו ונקראת תשובת המשקל וכו'.
- ה. סנהדרין כ"ו: סי' מ"ב, אמר עולא, מחשבה מועלת אפי' לדברי תורה שנאמר, מפר מחשבות ערומים ולא תעשינה ידיהם תשיה (איוב ה' י"ב).*
- עיי' רש"י, מפר מחשבות ערומים וכו' מחשבה שאדם מחשב כך וכך אעשה כך וכך תעלה בידי, מועלת להשביח הדבר, שאין מחשבתו מתקיימת וכו'.
- ו. שם, ל"ז: סי' נ"ה, ר' יוחנן אומר, גלות מכפרת על הכל וכו'.*
- ז. שם, מ"ג: סי' ע"ה, ואמר רבי יהושע בן לוי וכו' אבל מי שדעתו שפלה מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב כל הקרבנות כולן וכו'*
- ח. שם, סי' ע"ז, שכל המתודה יש לו חלק לעוה"ב וכו'.
- ט. שם, צ"ט: סי' קע"ז, אמר ריש לקיש, כל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאו וכו' רבי אלעזר אומר, כאלו עשאו לדברי תורה וכו' רבא אמר, כאלו עשאו לעצמו וכו'.*
- י. שם, ק'., סי' קע"ט, רב פפא אמר, כגון דאמר הני רבנן. רב פפא אישתלי ואמר כגון הני רבנן ואיתיב בתעניתא וכו'

- יא. ישמר אדם את פיו מלומר: אעשה העברה הזאת אפלו בדרך ליצנות, כי דבורו מכריח אותו למעשה.
- יב. כל הבוכה בלילה, קולו נשמע, וכוכבים ומזלות בוכין עמו.
- יג. חיבי בריתות שלקו, נפטרו מידי בריתתן.
- יד. כשפא צער לעולם, יחשב שבשביל חטאו פא זאת הצרה.
- טו. המלבושין שעושין לצדיק, כל מלבוש יש לו סגלה בפני עצמו לכפר.
- טז. כיון שנשא אדם אשה, עונותיו מתפקקין.
- יז. כשרואה או ששמע איזה יסורין, שבא על גוי, יתרהר בתשובה.

מראה מקומות השלם

- עיינ רש"י, כגון דאמר הני רבנן, כאדם שאומר אותו ת"ח, דלשון ביזוי הוא זה, שהיה לו לומר, רבותינו דמקום פלוני וכו'*
- יא. שם, ק"ב, סי' קצ"א, דהא יהוא צדיקא רבה הוה וכו' וכתוב ויהוא לא שמר ללכת בתורת ה' וגו' (מלכים ב', י"ל"א) מאי גרמא ליה. אמר אביי, ברית כרותה לשפתים, שנאמר, ויקבץ יהוא את כל העם ויאמר אליהם אחאב עבד את הבעל מעט יהוא יעבדנו הרבה (מלכים ב', י"ח) וכו'*
- יב. שם, ק"ד, סי' רי"ג, בכו תבכה בלילה וגו' (איכה א' ב') בלילה, שכל הבוכה בלילה קולו נשמע. דבר אחר, בלילה, שכל הבוכה כוכבים ומזלות בוכין עמו וכו'*
- יג. מכות כ"ג, סי' י"ח, כל חיבי בריתות שלקו נפטרו מידי בריתתן וכו'*
- טו. זבחים פ"ח, סי' כ"ב, אמר רבי ענני בר ששון, למה נסמכה פרשת קרבנות לפרשת בגדי כהונה, לומר לך, מה קרבנות מכפרין אף בגדי כהונה מכפרין וכו' רמז*
- פירוש - כי כמו שבגד הכהן מכפר, הרי כך בגד הצדיק.
- טז. יבמות ס"ג, סי' כ"ו, אמר רבי חמא בר חנינא, כיון שנשא אדם אשה, עונותיו מתפקקין וכו'.
- יז. יבמות ס"ג, סי' כ"ה, אמר רבי אלעזר בן אבינא, אין פורענות בא לעולם אלא בשביל ישראל וכו' מוכן
- באור - כי הרי מוכן, מה שאין הפורענות בא אלא בשביל ישראל, הכונה היא, שאיש הישראלי הרואה או שומע זאת, יתרהר בתשובה. כי רבי אלעזר לומד זאת מהפסוקים, הכרתי גוים נשמו

- יח. הָדָר בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, שְׁרוּי בְּלֹא עֵוֹן.
 יט. יֵשׁ לְהַקְלֵ אַפְּן הַתְּשׁוּבָה עַל הַחֹטְאִים.
 כ. הָעֵוֹן מִכְחִישׁ כַּחוֹ שֶׁל אָדָם.
 כא. כְּשֶׁבָאִין שְׁנֵי מִצְוֹת לְיָדְךָ, תַּעֲשֶׂה זֹאת הַמִּצְוָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ כְּפִית הַיָּצָר יוֹתֵר.
 כב. צְרִיכִין לְהִתְעַנּוֹת, כְּשֶׁמְצַעְרִין אֶת הַצְּדִיק.
 כג. צֶעַר הַלֵּב הוּא קָרוֹב לְהוֹרִיד דְּמָעוֹת.
 כד. הַמַּחְזִיר בְּגֵי־אָדָם בְּתִשׁוּבָה זֹכָה וְיוֹשֵׁב בְּיֹשִׁיבָה שֶׁל מַעְלָה, וְהַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מְבַטֵּל הַגְּזֵרָה בְּשִׁבְלוֹ.

מראה מקומות השלם

- פגותם החרבתי חוצותם וגו' אמרתי אך תיראי אותי תקחי מוסר וגו' (צפניה ג' ו', ו'), וד"ל. והיינו בשביל ישראל שיהרהר בתשובה.
- יח. כתובות קי"א., סי' מ"ו, א"ר אלעזר, כל הדר בארץ ישראל שרוי בלא עון וכו'.*
- יט. בונה. גיטין ג"ה., סי' י"ד, ד"ה משום תקנת השבין, יש להקל ולא להחמיר אופן התשובה של חוטא, לכל מין חטא ועון, כי עיקרה בלב, כמ"ש, וקרעו לכבכם ואל בגדיכם ושובו אל ה' אלהיכם וגו' (יואל ב' י"ג).
- כ. גיטין ע', סי' מ"ז, ג' דברים מכחישין כחו של אדם דרך ועון ופחד*
- כא. בבא מציעא ל"ב., סי' ה', ת"ש, אוהב לפרוק ושונא למעון, מצוה בשונא, כדי לכופ את יצרו ואי ס"ד צער בעלי חיים דאורייתא, הא עדיף ליה. אפילו הכי, כדי לכופ את יצרו עדיף.
- כב. שם, ל"ג., סי' ו', יתיב רב חסדא ארבעין תעניתא משום דחלש דעתיה דרב הונא, יתיב רב הונא ארבעין תעניתא משום דחשדיה לרב חסדא.
- כג. שם, ברש"י ג"ט., סי' י"ז, ד"ה חוץ משערי הונאה, לפי שצער הלב הוא וקרוב להוריד דמעות.
- כד. שם, פ"ה., סי' ל"ד, דאמר רב יהודה אמר רב ואמרי לה א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן ואמרי לה א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן, כל המלמד את בן חבירו תורה זוכה ויושב בישיבה של מעלה וכו' וכל המלמד את בן עם הארץ תורה, אפילו הקב"ה גוזר גזירה, מבטלה בשבילו וכו'.

- כה. חלישות דעתו של האדם הוא גדולה מתענית.
- כו. העושה דבר עברה ומתחרט בה, מוחלין לו על כל עוונותיו.
- כז. הנושא ונותן באמונה, מוחלין לו על כל עוונותיו.
- כח. תחלת המחשבה עוזרת לאדם לאמצע וסוף המעשה, שימשך בקדשה, ואם לא חשב בקדשה בתחלה, אז יארע תקלה באמצע ובסוף.
- כט. שלחן בהכנסת אורחים מכפרת.

מראה מקומות השלם

- כה. תענית כ"ד., סי' ס"ג, רבי יהודה נשיאה גזר תעניתא בעא רחמי ולא אתא מטרא וכו' חלש דעתיה ואתא מטרא. מובן*
- באור - מובן הוא, כי בגלל חלישות הדעת בלבד אתא מטרא, ומשום דחלישות הדעת גדולה מתענית.
- כו. חגיגה ה', סי' ה', אמר רבי חנינא בר פפא, כל העושה דבר ומתחרט בו, מוחלין לו וכו'
- ברכות י"ב:, סי' נ"ז, ואמר רבה בר חנינא סבא משמיה דרב, כל העושה דבר עבירה ומתבייש בו, מוחלין לו על כל עונותיו וכו'. = מ"מ מהר"צ
- כז. חגיגה י"ד., סי' י', והאמר רבא, לא חרבה ירושלים עד שפסקו ממנה בעלי אמנה שנאמר שוטטו בחוצות ירושלם וגו' אם יש עשה משפט מבקש אמונה ואסלה לה (ירמיה ה' א'), לא קשיא וכו' הא במשא ומתן וכו' במשא ומתן לא הוו. מובן
- באור - כי מובן הוא, שאם היו בעלי אמונה במשא ומתן, לא חרבה ירושלים, הרי זה כי היו מוחלין להם על כל עונותיהם.
- כח. בונה, חגיגה כ', סי' פ"ז, ד"ה בלבו לשומרו טהור, תחלת המחשבה עוזרת לאמצע וסוף המעשה שימשך בקדושה כאשר יסכים האדם במעשיו לשמרם מכל דבר רע חיל וטומאה וכו' ואי מילתא דלאו רמיא אדעתיה, יארע בה תקלה וכו'
- כט. חגיגה כ"ז., סי' י"ח, ר' יוחנן ור"ל דאמרי תרוייהו, בזמן שבהמ"ק קיים, מזבח מכפר על אדם. עכשו שאין המזבח קיים, שלחנו של אדם מכפר עליו. עיין רש"י, שלחנו מכפרת עליו בהכנסת אורחים.*
- ברכות (ג"ד:), ג"ה. המאריך על שלחנו מאריכין ימיו ושנותיו וכו' פרש"י שמתוך כך עניים באין ומתפרנסים. ושם ג"ה. שלחנו של אדם מכפר עליו = מ"מ מהר"צ

- ל. הגדלה מכפרת.
- לא. לפעמים פשמתחיל לעשות תשובה, באין לו יסורין, זה מפני ששהה מלעשות תשובה.
- לב. על-ידי אנחה שנאנח, נעשה בריה חדשה.
- לג. על-ידי אהבת צדיקים יכולין הצדיקים להחזיר את העם בתשובה.
- לד. מי שפחזיר את העם בתשובה, בזכותו אין פחד ומחלקת בעולם.
- לה. מי שעוזר ליתומים, על-ידי זה משבר כחם של האמות ועל-ידי שבירתן, רשעי ישראל חוזרין בתשובה.
- לו. מי שפחזיר בני-אדם בתשובה, נצול מבית-האסורים.
- לז. גם הוא מכבד בעיני השם.

מראה מקומות השלם

- ל. ירושלמי ביכורים פ"ג ה"ג, סי' מ"ג, תני, חכם-חתן-נשיא - גדולה מכפרת וכו'.
- לא. יבמות מ"ח: סי' י"ד, תניא, רבי חנניא בנו של ר"ג אומר, מפני מה גרים בזמן הזה מעונים ויסורין באין עליהם וכו' אחרים אומרים, מפני ששהו עצמן להיכנס תחת כנפי השכינה וכו'.
- לב. כתובות ס"ב., סי' י"ד, אמר רב, אנחה שוברת חצי גופו של אדם וכו' ור' יוחנן אמר, אף כל גופו של אדם וכו' מוכן קצת באור - כי אם כל גופו של אדם נשבר, הרי חי הוא בהכרח כגלל שנעשה בריה חדשה.
- לד. גלפגע"ד רמז, בשלום ובמישור וגו' ורכים השיב מעון (מלאכי ב"ו). ודריש מסיפא לרישא - ע"י רכים השיב מעון ע"י שלום וכו' = מ"מ צמח.
- לה. יתום אתה היית עוזר שבר זרוע רשע ורע תדרוש רשעו כל תמצא (תהלים י"י"ד, מ"ו).
- ע"י רש"י ד"ה ורע תדרוש רשעו כל תמצא וכו' אבל משתשבור את זרוע הרשעים אם באת לדרוש רשעם של ישראל לא תמצאנו.
- באור - יתום אתה היית עוזר, ועל ידי זה, שבר זרוע רשע - אתה משבר כחם של האמות, ורע תדרוש רשעו כל תמצא - ועל ידי זה, לא תמצא רשעם של ישראל, כי יחזרו בתשובה.
- לו. לפקח עינים עורות להוציא ממסגר אסיר מבית כלא וגו' (ישעיה מ"ב"ו)
- באור - לפקח עינים עורות - הפוקח עיני החוטאים ההולכים בחושך ומחזירם בתשובה, להוציא ממסגר אסיר וגו' - זוכה להנצל מבית האסורים.
- לז. לשובב יעקב אליו וישראל לו יאסף ואכבד בעיני ה' וגו' (ישעיה מ"ט"ה)

- לח. גם זוכה להיות מפרסם בין האמות.
- לט. מי שדרפו תמיד להחזיר בני-אדם בתשובה, בזכותו מבטל מחשבות זרות מגדולי הדור.
- מ. מי שמחזיר רשעים בתשובה, יזכה לשמירת שבת.
- מא. גם אינו נזוק מנחש.
- מב. כשתלמד את בן רשע דרך טוב, על-ידי זה תוכל לבטל גזרות.

מראה מקומות השלם

- באור - לשובב יעקב אליו וישראל לו יאסף, עיין רש"י, אליו ישוב בתשובה, ואכבד בעיני ה' וגו' - על ידי זה הוא מכובד בעיני ה'.
- לח. להקים את שבטי יעקב ונצורי ישראל להשיב ונתתיך לאור גוים וגו' (שם, פסוק ו')
- באור - ונתתיך לאור גוים וגו' - וגם זוכה להיות מפורסם בין האמות.
- לט. יעזב רשע דרכו [עי"ו] ואיש און מחשבתיו וגו' (ישעיה נ"ה"ז) (איש, שם גדול).
- באור - יעזב רשע דרכו, בזכות החזרת בני אדם בתשובה, ואיש און מחשבתיו - גם יעזב ומבטל מחשבות זרות מגדולי הדור.
- ואמר סלו סלו פנו דרך הרימו מכשול מדרך עמי (ישעיה נ"ז"ד)
- עיין רש"י, ואמר סלו סלו וכו' פנו יצר הרע מדרכיכם. הרימו מכשול וכו' הם הרהורי רשע.
- באור - ואמר סלו סלו פנו דרך - פנו יצר הרע מדרכיכם ותחזרו בתשובה, ועל ידי זה, הרימו מכשול וגו' - תבטלו את הרהורי רשע, המחשבות זרות, מדרך עמי - מגדולי הדור (עמי - בחינת צדיק, כמ"ש, ועמך כלם צדיקים וגו' (ישעיה כ"ב"א)
- מ. משובב נתיבות לשבת אם תשיב משבת וגו' (ישעיה נ"ח"ב, י"ג)
- עיין רש"י ד"ה משובב נתיבות לשבת, תירגם יונתן, מתיב רשיעיא לאורייתא וכו'.
- באור - משובב נתיבות לשבת, ע"י החזרת רשעים בתשובה, אם תשיב משבת וגו' - זוכה לשמירת שבת.
- מא. גדר פרץ משובב נתיבות וגו' (ישעיה נ"ח"ב) (ופרץ גדר ישכנו נחש; קהלת י"ח'), אבל הוא (המחזיר רשעים בתשובה) גודר פרץ, (וע"כ אינו ניזוק מנחש).
- מב. ואם תוציא יקר מזולל כפי תהיה וגו' (ירמיה פ"ז"ט)
- עיין רש"י, אם תוציא יקר מזולל, אם תוציא אדם הגון מאדם רשע, שתחזירנו למוטב, כפי תהיה, שאני גוזר גזירה ואתה מבטלה.

- מג. על-ידי שקר מחזיק ידי רשעים.
 מד. מי שעושה תשובה בכל לב, הקדוש ברוך הוא נותן לו לב לדעת אותו.
 מה. על-ידי שמיעת קול שופר מאדם פשר היצר הרע נשבר, ונתעורר תשובה בעולם.
 מו. מי שרוצה לשוב, יזהר מלהיות בעל-חוב.

מראה מקומות השלם

- עיינ ב"מ פ"ה., סי' ל"ד, א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן ואמרי לה א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן וכו' וכל המלמד את בן עם הארץ תורה, אפי' הקב"ה גוזר גזירה מבטלה בשבילו, שנאמר, ואם תוציא יקר מזולל וגו'.
 מג. והלך בשקר וחזקו ידי מרעים וגו' (ירמיה כ"ג-י"ד)
 מד. ונתתי להם לב לדעת אתי וגו' כי ישבו אלי בכל לבם (ירמיה כ"ד-ז')
 מה. אל חכך שפר וגו' לי יזעקו אלהי ידענוך ישראל (הושע ח"א, ב')
 באור – אל חכך שפר – ע"י שמיעת קול שופר מאדם כשר, לי יזעקו אלהי ידענוך ישראל – ונתעורר תשובה בעולם.
 תקעו שופר וגו' ואת הצפוני ארחיק מעליכם וגו' (יואל ב"ט"ו, ב')
 באור – עיין רש"י ד"ה ואת הצפוני וכו' ורבותינו אומרים (סוכה נב.), זה יצר הרע שצפון בלבבו של אדם. הרי ע"י השופר, ואת הצפוני ארחיק מעליכם – ארחיק מעליכם את היצר הרע ונתעורר תשובה בעולם.
 מו. שובה ישראל עד ה' אלהיך כי בשלת בעונך (הושע י"ד-ב'), ותרנומו: ארי אתקלתא בחובך.
 קחו עמכם דברים ושובו אל ה' אמרו אליו כל תשא עון וגו' (שם, פסוק ג'). ועל כל תשא עון, תרגומו: עוין. רמו
 פירוש – כי בשלת בעונך, וכן כל תשא עון, מרומז בזה כי החובות מעכב את התשובה.
 באו ימי הפקודה באו ימי השלם וגו' (הושע ט"ז-ז'), פירש רש"י, תושלמת חובין (תרגום)
 באור – הרי באו ימי הפקוד. פקידת העונות, נגלל באו ימי השלם – תושלמת חובין, וזה גרם שלא חזר בתשובה.
 ודע כי ישה לך אלוה מעונך (איוב י"א-ו')
 עיין רש"י, כמו כי תשה ברעך (דברים כ"ד-י'), הרבה יש לי עוד חוב עליך בדברי עונך.

- מז. מי שאוהב את הצדיקים, יכול להחזיר את בני-אדם בתשובה.
 מח. מי שמתודה, הקדוש-ברוך-הוא אוהב אותו אהבת נדבה ומשיב ממנו חרון-אפו.
 מט. האמות הם קרובי תשובה.
 נ. למוד התורה היא מכפרת.
 נא. מי שהוא במדרגה גדולה, יכול להשיג שלמותו במעוט פעולות.
 נב. כשאיזה צער בא עליך, תפשפש במעשיך.
 נג. מי שרוצה לעשות מעשים טובים ויש לו מניעות, הקדוש-ברוך-

מראה מקומות השלם

- באור - הרבה יש לי עוד חוב עליך בדברי עוניך - כי בגלל החובות נשארו עוניך ולא חזרת בתשובה.
 מז. ארפא משובתם אהבם נדבה וגו' (הושע י"ד-ה')
 באור - ארפא משובתם, אחזיר אותם בתשובה, אהבם נדבה - כי אהבתי את הצדיקים (מלשון נדיבי עם בת אנרהם אבינו כדרו"ל) וכו'.
 מח. קחו עמכם דברים וגו' ארפא משובתם אהבם נדבה כי שב אפי ממנו (שם, פסוקים ג', ה')
 באור - קחו עמכם דברים וגו', ע"י וידוי דברים, ארפא משובתם אהבם נדבה, הקב"ה אוהב אותם אהבת נדבה, כי שב אפי ממנו - ומשיב ממנו חרון אפו.
 מט. לשון רש"י, (יונה א"ג) ד"ה לברת תרשישה וכו' אמר הגוים קרובי תשובה הם וכו'
 נ. ברכות ה', סי' י"ג, תני תנא קמיה דרבי יוחנן, כל העוסק בתורה וכו' מוחלין לו על כל עונותיו וכו' דכתיב, בחסד ואמת יכפר עון וגו' (משלי ט"ו) וכו' אמת זו תורה וכו'
 נא. ברכות ד', סי' ט', מיכאל באחת. עיין כותב ד"ה מה שנאמר במיכאל וכו' כי לגודל מעלת מיכאל משיג שלמותו בטיסה אחת וכו' כי מי שהוא יותר שלם אין לו צורך להרבות בפעולות וכו'
 נב. ברכות ה', סי' י"ב, אמר רבא ואיתימא רב חסדא, אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש במעשיו וכו'.*
 נג. כותב ברכות ז', סי' ל', בענין צדיק וטוב לו, וז"ל: ואפשר לומר שכוונת המאמרים האלה וכו' מה שהשיב צופר לאיוב וכו' ואיוב היו לו רבוי הכנות לעשות

- הוא משלם לו שכר כאלו עשה, ומי שאינו עושה לפי יכולתו, איזי מקבל ענש על זה.
- נד. מי שמזכה את הרבים, נעשה שתף לקדוש-ברוך-הוא במעשה בראשית.
- נה. אין ערך למצוה שעושה אדם לעצמו לבד, אפלו שתהיה רבה; למצוה שתמשך ממנה זכות לרבים, אפלו שתהיה קטנה.
- נו. הפרנסה והשונאים והחולאת ורבוי העשר הן המונעין לאדם מהגיע אל השלמות והתכלית.
- נז. כשאתה עושה איזה הוצק, זה הסימן שיצד הרע שולט עליך.
- נח. מי שמסית את חברו מדרך הטוב, שרפה בא עליו.

מראה מקומות השלם

- מעשים טובים וכו' והיה לו להוסיף הרבה מאד על פעולת הטובה וכו' וכפי גדול עשך לא עשית מעשים טובים כאשר היית ראוי לעשות וכו' ורמו בזה על האיש שחשקה נפשו להטיב בעיון ובמעשה ואין לו הכנה להשלים תשוקתו בסבת רוב המתנגדים וכו' המוחים בידו וכו' והקב"ה יודע מחשבות הכין אוצר גדול לאיש אשר אלה לו וממנו נותן לו מתנת חנם וכו' נד-נה. לשון הבונה ברכות מ"ז, סי' ק"י.
- נו. חידושי אגדות ברכות נ"ד, סי' קי"ט, בענין ד' צריכין להודות וכו' וז"ל: כי ארבע סבות הכוללים והם המונעים לאדם מהגיע אל שלימותו ותכליתו. הא', שאין לו במה להתפרנס וצריך לרדוף אחר פרנסתו. הב', שיש עליו יד עכו"ם הצרים לו וכו'. הג', מי שבטבע חולה וחלש מלעסוק בתורה ומצותיה. הד', ריבוי עושר וטרדה המבטלו מתורה ומצות וכו'.
- נז. ועשית מרעה לבלתי עצבי וגו' (דברי הימים א', ד'י"י)
- נח. ועשית מרעה, פירש רש"י, ותצילני מרעה. (היינו, מיצר הרע). לבלתי עצבי, שלא יארע לי שום נזק וצער ועצב וכו' רמו פירוש - כי אם אירע לו איזה נזק, הרי זה כי לא ניצל מהיצר הרע, וזה סימן שהוא שולט עליו. ועיין תמורה ט"ז, שדרשו שם, לבלתי עצבי, שלא ישנבני יצה"ר וכו' נת. סנהדרין נ"ה, סי' צ"ו, אמר רב ששת, תניתוה, מה אילנות שאין אוכלין ואין

- נמ. מי שאינו יכול לבבות, הסגלה שישב במקום, ששופכים שם שני נהרות ביחד.
- ס. מי שמחזיר את בני-אדם בתשובה, זוכה לחכמה.
- סא. על-ידי העצלות נדמה לאדם, שנסתר ממנו דרך התשובה.
- סב. מי שמגלה סודותיו, אזי קשה לדבר הזה להתקיים.
- סג. מי שבוש על עונותיו, הקדוש-ברוך-הוא עושה עמו צדקה.

מראה מקומות השלם

- שותין ואין מריחין אמרה תורה, השחת, שרוף וכלה וכו' המתעה את חברו מדרכי חיים לדרכי מיתה, על אחת כמה וכמה וכו' ימוטו עליהם גחלים באש יפלם וגו' (תהלים ק"מ"א), עיין רש"י.
- באור - עיין שם בפסוק הקודם, ראש מסבי וגו' וברש"י שם, חברות השבון גדודי עשו האומרים להסב אותי מעליך וכו'. ועל זה אמר בפסוק הבא אחריו, ימוטו עליהם גחלים באש יפלם וגו'.
- נמ. קול על שפיים נשמע בכי וגו' (ירמיה ג'כ"א)
- באור - עיין תרגום, קלא על נגדן אשתמע דכבן וגו'. ועיין בפסוק, ארץ נחלי מים וגו' (דברים ח'ז'), תרגם אונקלוס, ארעא נגרא נחלין דמיין וגו'. וכן עיין ברש"י, (ישעיה מ"מ"ט) ד"ה שפיים, תרגום יונתן, נגדן, נחלי מים.
- הרי באורו, קול על שפיים - הקול במקום שפך נחלי מים, נשמע בכי - נשמע בבכיות.
- בככי יבאו וגו' אל נחלי מים וגו' (ירמיה ל"א"ח)
- על נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו וגו' (תהלים קל"ז"א)
- מככי נהרות חבש וגו' (איוב כ"ח"א)
- ס. ולוקח נפשות חכם (משלי י"א"ל), עיין רש"י, מי שהוא חכם קונה לו נפשות שמלמדם דרך טוב וכו' רמז
- הרי, לוקח נפשות, המחזיר בני אדם בתשובה, חכם - זוכה לחכמה.
- סא. דרך עצל כמשכת חדק וגו' (משלי מ"ו"ט), עיין רש"י, דומה בעיניו כאלו הדרכים גדורים לפניו בגדר חדקים וכו'. חדק, קוצים.
- סב. הפר מחשבות באין סוד וגו' (שם, פסוק כ"ב)
- באור - הפר מחשבות, מחשבות האדם אינן מתקיימות, באין סוד - אם הוא מגלה סודותיו.
- סג. לך ה' הצדקה ולנו בשת הפנים וגו' (דניאל מ"ז')
- פירוש - לך ה' הצדקה, אתה עושה צדקה, ולנו בשת הפנים - עם מי שבוש על עונותיו.

- סד. התענית שהוא בלא דעת אינו תענית.
- סה. משעה שאדם חושב לעשות תשובה, איז מקבלין תפלתו, אף על-פי שלא עשה עדין.
- סו. כשתרצה לעשות תשובה, תבקש מהצדיק, שהוא יכניס אותך לפני השם יתברך.
- סז. על-ידי חסד ואמת יכפר עוון.
- סח. על-ידי שתבקש מהשם יתברך, שיתן לך אהבה, על-ידי זה יכסה הקדוש-ברוך-הוא פשעך.
- סט. מי שמתודה על עוונותיו, יזכה שלא יצטרך למכר מנחלת אבותיו.

מראה מקומות השלם

- סד. אשר נתת את לבך להבין ולהתענות לפני אלהיך וגו' (דניאל י"ב) מובן באור - כי דוקא אם נתת את לבך להבין, היינו דעת, בזה זכית להתענות, ונקרא בשם תענית.
- סה. כי מן היום הראשון אשר נתת את לבך להבין וגו' נשמעו דבריך וגו' (שם, כנ"ל)
- תענית ח':, סי' כ"ג, בימי רבי זירא גזור שמדא וגזור דלא למיתב בתעניתא. אמר להו רבי זירא, נקבליניה עלוון ולכי במיל שמד ליתביה וכו' דכתיב, ויאמר וגו' כי מן היום הראשון אשר נתת את לבך וגו' נשמעו דבריך וגו'. וברש"י ד"ה אשר נתת וכו' אלמא משקבל עליו נשמעו דבריו.*
- סו. לך התרפס ורהב רעך (משלי ו"ג), עיין רש"י, לך התרפס, הכנע לפניו וכו'. ורהב רעך, הרבה רעים שיתפללו עליך לפניו וכו' מובן קצת פירוש - לך התרפס, הכנע לפניו ותעשה תשובה. ורהב רעך - תבקש את הצדיק להתפלל עליך, ויכניס אותך לפני הש"ת.
- סז. בחסד ואמת יכפר עון וגו' (משלי ט"ז) = מ"מ מוהרנ"ת
- סח. מכסה פשע מבקש אהבה וגו' (משלי י"ז)
- באור - מכסה פשע, הקב"ה יכסה פשעך, מבקש אהבה - אם תבקש מהש"ת שיתן לך אהבה.
- סט. אשר חכמים יגידו ולא כחדו מאבותם להם לברם נתנה הארץ ולא עבר זר בתוכם (איוב ט"ז), עיין רש"י, אשר חכמים יגידו, ויתוודו פשעם. ולא כחדו, עוונם מאבותם זהו אשר ראיתי וכו' יהודה הודה וכו' ראובן הודה

- ע. כְּשֵׁאתָהּ מוֹכִיחַ אוֹתָם, שְׁלֵא תִקְנוּ חַטָּאת נְעוּרִים, תְּכַלֵּל אֶת
עֲצָמָךְ עִמָּהֶם, וְעַל־יְדֵי זֶה יִקְבְּלוּ מִמֶּךָ.
עא. עֵקֶר תִּקּוּן פְּגָם עוֹנוֹתָיו – עַל־יְדֵי הַכְּנָעָה.
עב. צָרִיךְ אָדָם לְהוֹכִיחַ אֶת עֲצָמוֹ בְּכָל בִּקְרָה.
עג. הָעֲבֹדוֹת שֶׁאָדָם עוֹבֵד אֶת הַשֵּׁם בְּבַחֲרוּתוֹ כָּל יוֹם, עָרְפוּ יָקָר
מִשָּׁנִים רַבּוֹת שֶׁל עֲבוֹדָה לְעֵת זְקֵנָתוֹ.

מראה מקומות השלם

- וכו'. להם לברם נתנה הארץ, בשכר זה וכו' ולא גורשו מן נחלתם וכו'.
= מ"ם מוהרנ"ת
ע, ויען שכניה בן יחיאל וגו' אנחנו מעלנו באלהינו ונשב נשים נכריות וגו' (עזרא
י"ב')
- ועיין סנהדרין י"א., ושכניה בן יחיאל מהיכא גמר לה מיהושע וכו'. ועיין שם
ברש"י ד"ה אנחנו מעלנו, והוא לא נשא נכרית והכנים עצמו בכלל וכו'
הלא אב אחד לכלנו וגו' מדוע נבגד איש באחיו לחלל ברית אבתינו (מלאכי
ב"י')
- הרי הכנים עצמו מלאכי בכלל, כדי שיקבלו ממנו.
עא. ויכנעו עמי וגו' ואסלח לחטאתם וגו' (דברי הימים ב', ז"י"ד)
לך התרפם וגו' (משלי ו"ג'), עיין רש"י, הכנע לפניו וכו'.
וכן במקראות רבים.
- עב. ותוכחתי לבקרים (תהלים ע"ג"ד)
באור – ותוכחתי, אוכיח עצמי, לבקרים – בכל בוקר.
שחרו מוסר (משלי י"ג"ב"ד), עיין רש"י, תמיד לבקרים מיסרהו.
באור – שחרו – בכל בוקר, מוסר – להוכיח עצמם.
השכם ודבר וגו' (ירמיה ז"י"ג)
פירוש – השכם בבוקר, ודבר – תוכיח עצמך לפני השי"ת.
השכם והעד וגו' (ירמיה י"א"ז)
פירוש – השכם בבוקר, והעד – תתודה לפני השי"ת על חטאיך.
- עג. כי טוב יום כחצריך מאלף בחרתי וגו' (תהלים פ"ד"א)
מאלף, פירש רש"י, מאלף שנים. (בחרתי, מלשון בחרות). שזה היום שבבחרותו
– שאז כח הבחירה בתקפו – הוא טוב ויפה מאלף שבזקנותו. רמז
כי למרות כל המניעות הוא זוכה להתגבר עליהם. הרי לעבוד את ה' בבחרותו כל יום ערכו יקר
מאלף שנים שהם בחינת זקנה.

עד. אי אפשר שידע אדם בחייו, אם נתקבל תשובתו.
 עה. מה שאנו רואים, שמי שמתחיל לעבד את ה', יסורין באין עליו,
 זה מחמת שהתחיל מתוך יראה של צדק.
 עו. המתחיל לעבד את ה', הקדוש ברוך הוא אומר לו: יודע אני,
 שחפצך ורצונך לעבד אותי, אבל מה הוא הבטוחות שמא למחר
 תעזב אותי, אם בן איך אקרב אותך בשביל הרצון שרצית, ואיך
 אנלה לך תכף דברים נסתרים, אלא בן תעשה: בתחלה אהב
 אותי כף ותעשה מצוותי, אף-על-פי שאין אתה יודע השכל
 של המצוה, ועבד אותי פשוט בלא חכמות, וכשתעבד אותי

מראה מקומות השלם

עד. עשה עמי אות לטובה ויראו שנאי ויבשו וגו' (תהלים פ"ו-י"ז), עיין רש"י,
 עשה עמי אות לטובה, שיהא ניכר לאחרים שמחלת לי. ויראו שנאי האות ויבשו.
 ולא שמע לו הקב"ה וכו' אלא בימי שלמה בנו וכו' מובן
 הרי בחייו של דוד לא הודיעו לו על מחילת העונות.
 שבת ל'. אמר לו, עשה עמי אות בחיי. אמר לו, בחיך איני מודיע, בחיי שלמה
 בנך אני מודיע וכו'. = מ"מ מהר"צ
 עה. תיסרנו יח ומתורתך תלמדנו וגו' כי עד צדק ישוב משפט וגו' (תהלים
 צ"ד-י"ב, ט"ו)

עיין ליקוטי מוהר"ן סי' פ"ז, תתן אמת ליעקב וגו' (מיכה ז"כ) וכו' תיכף
 כשאדם רוצה לילך בדרך הישר מתעוררין עליו דינים וכו' נמצא תיכף וכו' צריך
 להיות לו יראה הנקרא צדק. ובצדק כתיב, והוא ישפט תבל בצדק וגו' (תהלים
 ט"ט) לפיכך מתעוררין עליו הדינים וכו'.

עיין תענית ח'. סי' כ"א, אמר רבי יוחנן, כל המצדיק את עצמו מלמטה
 מצדיקין עליו את הדין מלמעלה. שנאמר, אמת מארץ תצמח וצדק משמים
 נשקף (תהלים פ"ה-י"ב). רבי חייא בר אבין אמר רב הונא, מהכא, וכיראתך
 עברתך (תהלים צ"י"א) רמז נפלא

פירוש - כי המצדיק עליו את הדין, הרי הוא עובד את ה' מתוך יראה של צדק, ומצדיקין עליו
 את הדין מלמעלה, יסורין באין עליו, כמ"ש, וצדק משמים נשקף - וכיראתך עברתך.

עו. הן אמת חפצת במחנות ובסתם חכמה תודיעני (תהלים נ"א-ח) = מ"מ
 מוהרנ"ת

כמה זמנים, אזי אמין לך ואגלה לך טעם ושכל של כל דבר ודבר ואקרב אותך בכל מיני התקרבות, כי הזמן הרב שעבדת אותי מקדם הוא בטוחות, שלא תעזב אותי [הן אמת].

עז. בזה יודע האדם, שבאמת הוא רוצה לעבד, כשאינו רוצה בפרסומו.

עח. מי שאינו יודע דרך השם, יקטין את עצמו.

עט. על-ידי תפלה שהיא בשועה ימחל לך הקדוש-ברוך-הוא.

פ. על-ידי שקרים אין אדם יכול להיטיב מעשיו.

פא. מי שאינו יכול לבטל את היצר הרע על-ידי המשכת אותו לבית-המדרש, ידע שעדין ברשעתו קים.

פב. הקדוש-ברוך-הוא חפץ במצוות, שעושה בהם גם רצון הבריות, יותר ממצוות שבין אדם לקונו.

פג. מוטב לאדם לקיים המצוה כפי האפשר, מלהניח לגמרי.

מראה מקומות השלם

עז. שם, כנ"ל, הן אמת חפצת בטחות - כמה יודע האדם ובטוח הוא, שבאמת הוא חפץ לעבוד את ה' ובסתם חכמה תודיעני - כשעובד את ה' בסתום ובסתר ואינו רוצה בפרסומו.

עח. ידרך ענוים במשפט וילמד ענוים דרכו (תהלים כ"ה"ט)

עט. ה' אלהי שועתי אליך ותרפאני (תהלים ל"ג), עיין רש"י, ותרפאני, היא סליחת עון, כמו ושב ורפא לו (ישעיה ו"י).

פ. דברי פיו און ומרמה חדל להשכיל להיטיב (תהלים ל"ד)

פא. ברכות ס"א:, סי' קל"ה, ואמר רבא, ידע איניש בנפשיה אי צדיק הוא או רשע הוא. עיין רש"י, לישנא אחרינא, ידע איניש בנפשיה וכו' דאם שולט בו יצר הרע וכשמושכו לבית המדרש מתפוצץ או נימוח, הוי צדיק גמור. ואם לאו, דאינו מתפוצץ ונימוח, הוי רשע גמור.

פב. פאה פ"א מ"א, סי' א', לשון הרא"ש שם. עיין רמב"ם שם.

פג. שבת כ"ו., סי' ט"ו, רבי טרפון אומר, אין מדליקין אלא בשמן זית בלבד. עמד רבי יוחנן בן גורי על רגליו ואמר, מה יעשו אנשי בבל שאין להם אלא

- פר. תקון הגוף קדם תקון הנפש.
- פה. הבוכה ומתאבל על אדם פֶּשַׁר, מוֹחֲלִין לוֹ עַל כָּל עוֹנוֹתָיו.
- פו. מִצְוָה לְהַחְזִיר [לְהַזְהִיר] אֶת בְּנֵי־אָדָם עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע, וְאִם אֶתָּה יָרָא, שְׁלֵא יִשְׁמַע לְךָ תֹאמַר דְּבַרְיֶךָ בְּשֵׁם צַדִּיק אַחֵר, כִּדְרֵי שְׂיִשְׁמְעוּ אוֹתְךָ.
- פז. כָּל הָאֹמֵר "וַיְכַלּוּ" בְּכֹנֶנָה וּמִתְפַּלֵּל בְּכֹנֶנָה, מִלְּאֲכֵי הַשָּׂרֵת מִבְּקִשֵׁין מִהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ שְׂיִכַפֵּר לוֹ.
- פח. הָעוֹנֶנָה "אֲמֵן יְהִי שְׁמֵהּ רַבָּא" בְּכָל כַּחוֹ, אֶפְלוּ יֵשׁ בּוֹ שְׁמַיִן שֶׁל עֲבוּדָה זָרָה, מוֹחֲלִין לוֹ.

מראה מקומות השלם

- שמן שומשמין וכו'. עיין בונה, וז"ל: עיקר גדול לדעת כי בשעת הדחק מוטב לו לאדם וכו' לקיים המצוה כפי האפשר לו מלהניח מלקיים המצוה לגמרי ויקבל ה' הלב הטוב לכן אמר שעמד רבי יוחנן בן נורי על רגליו, כלומר בזיוז רב להתנגד לר"ט ללמד על הכלל הזה כולו וכיוצא בו בכל מצוה ומצוה.
- פר. לשון בונה, שבת פ"ב, סי' ט"ז, וז"ל: ואמר לו, שתיקון הגוף קודם לתקון הנפש בזמן ובטבע וכו', עיי"ש.
- פה. שבת ק"ח, סי' ע"א, תניא וכו' שכל הבוכה ומתאבל על אדם כשר מוחלין לו על כל עונותיו בשביל כבוד שעשה.*
- פו. הבונה שבת קמ"ו, סי' ע"ט, וז"ל: שיש לאשר בידו למחות באנשי ביתו להזהירם על כל דבר פשע ואם יראה שלא ישמעו לו ימציא המצאה לומר להם בשם איזה גדול ממנו כמו שעשה רב יהודה ורבא.* וצ"ל להזהיר.
- פז. שבת קי"ט, סי' פ"ח, אמר רב חסדא אמר מר עוקבא, כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכולו, שני מלאכי השרת מלוין לו לאדם ומניחין ידיהם על ראשו ואומרים לו, וסר עונך וחמאתך תכפר (ישעיה ו"ז)*
- פח. שבת קי"ט, סי' פ"ט, אמר רבי יהושע בן לוי, כל העונה אמן יהא שמיה רבא מברך בכל כחו, קורעים לו גזר דינו וכו' רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן, אפילו יש בו שמץ של עבודת כוכבים ומזלות, מוחלין לו וכו'*

- פ.ט. אלו אין רואין פני גיהנם: דקדוקי עניות וחולי מעים ומי שיש לו נושים ועל מלכות.
- צ. התחזק במצוות יותר ממה שהיכלת בידך.
- צא. הפסד ממון מכפר על גופו.
- צב. הצמאון הוא תקון דברים בטלים.
- צג. התשובה מביאה רפואה לעולם.
- צד. תשובה מיראה - ודונות נעשין פשגות, ומאהבה - נעשין כזכות.
- צה. תשובה מקרבת את הנאלה ומארכת ימיו ושנותיו של אדם.

מראה מקומות השלם

- פ.ט. עירובין מ"א: סי' פ"ז, שלשה אין רואין פני גיהנם. ואלו הן, דקדוקי עניות וחולי מעים והרשות וכו'. עיין רש"י, והרשות, מי שיש לו נושים. ועיין בתוס', והרשות, פי' רבינו חננאל, עול מלכות הרומיים וכו'.
- צ. רשכ"ם פסחים קי"ב, סי' מ"ז, ד"ה הוי עז כנמר, התחזק במצות יותר משהיכולת בידך.*
- צא. פסחים קי"ח, סי' נ"ח, עשיר בשורו וכו', וברש"י שם, מפסידו ממון ומכפר על גופו.
- צב. יומא ע"ז, סי' ס"ח, מאי דכתיב, מנעי רגלך מיחף וגרונך מצמאה וגו' (ירמיה ב' כ"ה) וכו'. מנעי לשונך מדברים בטלים כדי שלא יבא גרונך לידי צמאה וכו' רמז*
- פירוש - כי הא דכא לידי צמאון על ידי דברים בטלים, הרי מרומז בזה, כי הצמאון הוא התיקון על חטא של דברים בטלים, וד"ל.
- צג. יומא פ"ז, סי' ע"ד, אמר רבי חמא בר חנינא, גדולה תשובה שמביאה רפואה לעולם וכו'*
- צד. שם פ"ז, סי' ע"ו, אמר ריש לקיש, גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כשגות וכו' והא אמר ר"ל, גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכויות וכו' לא קשיא, כאן מאהבה כאן מיראה.*
- צה. שם, סי' ע"ה, א"ר יוחנן, גדולה תשובה שמקרבת את הנאולה וכו' שם, סי' ע"ו, א"ר שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, גדולה תשובה שמארכת ימיו ושנותיו של אדם וכו'.

- צו. על־ידי תְּשׁוּבַת יְחִיד מוֹחֲלִין לוֹ וְלִכְלָל הָעוֹלָם בְּלוֹ.
- צז. הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא נִתְפָּיִם עַל־יְדֵי וְהוּי, וְדוֹמָה בְּאֵלוֹ בְּנֵה מִזְבֵּחַ וְהַקְרִיב קֶרֶבֶן.
- צח. מִי שֶׁמְעַבֵּיר עַל מְדוּתוֹ, מְעַבִּירִין לוֹ עַל כָּל פְּשָׁעָיו.
- צט. הַתּוֹרָה וּגְמִילוֹת־חֶסֶדִים מְכַפְּרִין.
- ק. צָעֵקָה וּבְכִיָּה בַלַּיְלָה יוֹתֵר נִשְׁמַעַת לְרַחֵם.
- קא. בְּעַל־תְּשׁוּבָה יִתְפַּלֵּל עַל הַגָּשָׁם, וְעַל־יְדֵי זֶה מְכַפְּרִין לוֹ עַל עוֹנוֹתָיו.

מראה מקומות השלם

- צו. שם, תניא, היה ר"מ אומר, גדולה תשובה שבשביל יחיד שעשה תשובה מוחלין לו ולכל העולם וכו'.*
- צז. שם, אמר רבי יצחק, אמרי במערבא משמיה דרבה בר מרי וכו' אבל הקב"ה, אדם עובר עבירה בסתר מתפייס ממנו בדברים, שנאמר, קחו עמכם דברים ושובו אל ה' וגו' (הושע י"דג') וכו' ולא עוד אלא שדומה כמי שבנה מזבח והקריב עליו קרבן וכו'.*
- צח. יומא פ"ז, סי' פ"ו, והאמר רבא, כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו וכו'. ג
ר"ה י"ז. = מ"מ מהר"צ
- צט. ר"ה י"ח, סי' י"ג, אביי אמר, בזבח ובמנחה אינו מתכפר אבל מתכפר הוא בתורה ובגמילות חסדים וכו'.*
- ברכות ה': תני תנא קמיה דר' יוחנן, כל העוסק בתורה וגמילות חסדים וכו' מוחלין לו על כל עונותיו. = מ"מ מהר"צ
- ק. ר"ה י"ט, סי' י"ט, אמרה להם בואו והפנינו בלילה וכו'. ובחידושי אנגדות שם, דצעקה ובכיה בלילה יותר נשמעת לרחם וכו'
- סנהדרין ק"ד: בכו תבכה בלילה וגו' (איכה א'ב') וכו' שכל הבוכה בלילה קולו נשמע = מ"מ מהר"צ
- קא. תענית ז', סי' פ"ו, א"ר תנחום בר חנילאי, אין הגשמים יורדין אלא אם כן נמחלו עונותיהן של ישראל וכו' אמר ליה זעירי וכו' אנן מהכא מתנינן לה, ואתה תשמע השמים וסלחת לחטאת עבדיך וגו' ונתתה מטר וגו' (מלכים א', ח'ל"ו) רמז פירוש - כי אם יתפלל וירדו גשמים, הרי ימחלו עונותיו, כי אין הגשמים יורדים וכו'

- קב. כְּשִׁישְׂרָאֵל מִתְעַצֵּין, אֵין גְּעֵנִין, עַד שְׂיֵהִיו עִם רְשָׁעִים בְּאַגְדָּה.
 קג. הַדְּרֵךְ שְׂיִבּוֹר לֹא הָאָדָם, שְׂיֵאָהֵב אֶת הַתּוֹכָחוֹת וַיִּחְזִיק בְּאִמוּנָה יְתָרָה.

חלק שני

- א. יוֹם שֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה הוּא לְמַעַלָּה מֵהַזְּמַן וּמַעַלָּה כָּל הַיָּמִים לְמַעַלָּה מֵהַזְּמַן, וְכֵן יוֹם־הַכְּפוּרִים הוּא לְמַעַלָּה מֵהַזְּמַן.
 ב. גַּם עַל־יְדֵי תְּשׁוּבָה הָרוּחַ שֶׁל מְשִׁיחַ מְנַשֶּׁבֶת עַל גְּזֵרוֹת הַמַּלְכִּיּוֹת וּמִבְּטָלָן.
 ג. גַּם עַל־יְדֵי תְּשׁוּבָה גִּתְּבַטַּל הַחֲמִימוֹת הַגְּדוֹלָה.

מראה מקומות השלם

- קב. כריתות ו':, סי' ב', אמר רב חנא בר ביזנא אר"ש חסידא, כל תענית שאין בה מפושעי ישראל אינה תענית, שהרי חלבנה ריחה רע ומנאה הכתוב בין סמני הקטורת. אב"י אמר מהכא, ואגדתו על ארץ יסדה וגו' (עמוס ט"ו)*
 קג. תמיד כ"ה, סי' ב', תניא רבי אומר, איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם, יאהב את התוכחות וכו' ויש אומרים, יחזיק באמונה יתירה וכו'.*

חלק שני

- א. מד"ר בראשית פר' ב' סי' ג', יום אחד (בראשית א"ה), שנאמר, והיה יום אחד הוא יודע לה' לא יום ולא לילה וגו' (זכריה י"דז'). דבר אחר, יום אחד, שנתן לו הקב"ה, ואיזה, זה יום הכפורים. רמז פירוש - כי שני הפירושים במדרש אחד הם. והיום ההוא של לעתיד לבא, שכולם יעשו בו תשובה, וכן יום הכפורים, לא יום ולא לילה הוא, כי הוא למעלה מהזמן. ונקרא - יום אחד - כי הוא מעלה כל הימים למעלה מהזמן.
 ב. שם, סי' ד', ורוח אלהים מרחפת על פני המים (בראשית א"ב), זה רוחו של מלך המשיח וכו' באיזו זכות ממשמשת ובאה המרחפת על פני המים, בזכות התשובה שנמשלה כמים וכו' הרי בזכות התשובה רוחו של מלך המשיח מנשבת וכו'.
 ג. שם, רבי חגי בשם רבי פדת אמר, ברית כרותה למים שאפילו בשעת שרב רוחה שייפה. רמז פירוש - כנ"ל. הרי התשובה נמשלה כמים, וכמו שהרוח ברית כרותה למים שאפילו בשעת

- ד. הַנְּעָרִים הוּא בְּקַל לְהָשִׁיב אוֹתָם לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ מִזְקֵנִים.
 ה. צָרִיךְ לְכַפּוֹת אֶת הַרְשָׁעִים בְּכַפֵּיַת מָמוֹן, שְׂיַחְזְרוּ בְּתִשׁוּבָה.
 ו. עַל־יְדֵי תְּשׁוּבָה הַפְּרָנְסָה בְּנִקְל.
 ז. עַל־יְדֵי מְפֻלְגֵי וַחֲרִיפֵי הַדּוֹר מְאִירִין אֶת הַיְרָאָה, וְעַל־יְדֵי הַיְרָאָה מִתְנוֹצֵץ זְכוּת אָבוֹת, וְעַל־יְדֵי הַתְּנוֹצְצוֹת הָאָבוֹת נִתְעוֹרֵר תְּשׁוּבָה בְּעוֹלָם.

מראה מקומות השלם

שרב רוחה שייפה, כן גם התשובה - הרוח ברית כרותה לה, וע"י התשובה נתכטל החמימות הגדולה.

- ד. מד"ר לך לך פר' מ"ג סי' ד', וישב את כל הרכש וגו' וגם את הנשים ואת העם (בראשית יד"טז) רבי יודן אמר, אנשים ונשים השיב וטף לא החזיר, עמדו ונתגיירו וכו'.

הרי את האנשים השיב ואת הטף לא השיב, כי את הטף קל להשיב להשם יתברך ואכן עמדו ונתגיירו.

- ה. מד"ר וירא פר' מ"ט סי' ד', כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו וגו' לעשות צדקה ומשפט וגו' (בראשית י"ח"י"ט), ר' עזריה בשם ר"י, מתחלה צדק לבסוף משפט, הא כיצד, אברהם היה מקבל את העוברים וכו' אמר להם ברכו וכו' אמר ברוך אל עולם שאכלנו משלו וכו' ואי לא הוה מקבל עליה וברוך, הוה אמר ליה, הב מה דעלך וכו' מן דהוה חמי ההיא עקתא דהוה עקי ליה, הוה אמר ברוך אל עולם שאכלנו משלו וכו'.

הרי אברהם אבינו כפה עליהם בכפיית ממון, שיחזרו בתשובה.

- ו. עיין ממון ט' חלק שני.

- מד"ר בשלח פר' כ"א סי' י', הוא שמשא אמר להם, זה ארבעים שנה ה' אלהיך עמך לא חסרת דבר (דברים ב"ז) וכו' ד"א, לא חסרת דבר, שלא היה חסר דבר בעולם, ומה היה חסר תשובה וכו' רמז

פירוש - כי אם זה חסר משהו, הרי זה כי חסר תשובה, כי אם יש תשובה הרי בגלל זה לא חסר דבר, והפרנסה בנקל.

- [ועיין מד"ר במדבר פר' ב' סי' י', ודרום, טללי ברכה וגשמי ברכה יוצאין ממנו לעולם, יהי כנגדו שבט ראובן שהוא בעל תשובה וכו']
 הרי הברכה והתשובה ביחד נשלבים, וזה מול זה מיוסדים.

- ז. עיין זכות אבות א' חלק שני. יראה ד' חלק שני.

- מד"ר ויצא פר' ע' סי' ח', ט', והאבן גדולה על פי הבאר ונאספו וגו' וגללו את האבן וגו' והשיבו את האבן על פי הבאר למקומה (בראשית כ"ט"ב, ג')

- ח. הקדוש-ברוך-הוא עושה שבילין בים, כדי לכבש עוונותינו ולהוציא צדקותינו.
- ט. בשהצדיק נתעשר, על-ידי זה הרשעים חוזרים בתשובה.
- י. על-ידי שמירת שבת ממשיך על עצמו אור של משיח גם על-ידי תשובה.

מראה מקומות השלם

והאבן גדולה על פי הבאר זו זכות אבות וכו' זה מופלא שבבית דין וכו' (בחינת מופלגני וחרפי הדור) והאבן גדולה זה יצר הרע וכו' וגללו את האבן שמשם היו שומעין את התורה והשיבו את האבן על פי הבאר למקומה שכיון שהם יוצאים להם יצר הרע חוזר למקומו (בחינת תשובה) והאבן גדולה זו שכינה וכו' (אפשר שזה בחינת היראה בחינת אשה יראת ה') (בביבול) רמז רחוק

ח. מד"ר בשלח פר' כ"ה סי' ו', והקב"ה אינו כן אלא עושה לו שביל בתוך הים, שנאמר, בים דרכך ושבילך במים רבים וגו' (תהלים ע"ז"כ). בשר ודם מפשפש שמרותיו וכו' אבל הקב"ה אינו כך, מצא שאנו חייבין לו, הוא כובשו, שנאמר, ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו וגו' (מיכה ז"י"ט). ואם מוצא לנו זכות, הוא מוציא, שנאמר, הוציא ה' את צדקותינו (ירמיה ג"א"י) וכו'.

ט. עיין צדיק ט"ז חלק שני

מד"ר חיי שרה פר' ג"מ סי' ז', וה' ברך את אברהם בכל (בראשית כ"ד"א) וכו' ר' לוי אמר, תלת וכו' בכל, שעשה ישמעאל תשובה בחייו. בכל, שלא חסר קילורין שלו כלום וכו' רמז

פירוש - כי בזה שר' לוי מפרש את הברכה "בכל" גם על עשירות וגם על תשובת ישמעאל, הרי מרומז בזה השנת רבי"ל, שהעשירות גורמת לתשובת הרשעים, וע"כ אם נתברך בעשירות הרי גם נתברך בזה שישמעאל עשה תשובה.

י. עיין שבת ד' חלק שני.

מד"ר בשלח פר' כ"ה סי' י"ב, א"ר לוי, אם משמרים ישראל את השבת כראוי אפילו יום אחד, בן דוד בא וכו' אם עושין תשובה אפילו יום אחד אני מביא אותה שלא בעונתה וכו'

הרי ע"י שמירת שבת, וכן ע"י תשובה, זוכה לאורו של משיח.

תּוֹכַחָה

- א. המּוֹכִיחַ צָרִיךְ לֹאמַר תּוֹכַחְתּוֹ עַל־יְדֵי הַתְּקַשְׁרוֹת הַדְּבּוּר לְשֶׁרֶשׁוֹ, וְאִזּוּ נִתְקַבַּל תּוֹכַחְתּוֹ.
- ב. מִי שֶׁנִּשְׁתַּמֵּד, אֵל תּוֹכַח אוֹתוֹ כִּי לֹא תוֹעִיל.
- ג. עַל־יְדֵי שְׂאִין מְקַבֵּל תְּכַחוֹת, נִחָרֵב מְעוֹנוֹ.
- ד. מִי שֶׁמּוֹכִיחַ אֶת הָעוֹלָם שְׁלֹא בְּחֻכְמָה, עַל־יְדֵי זֶה מְעוֹרֵר חֵם וְשָׁלוֹם, גְּלוֹת גְּדוֹל וְהַכְּבָדָה מֵהָאֱמוּנוֹת.
- ה. לְעוֹלָם אֵל יוֹצִיא אָדָם אֶת עֲצָמוֹ מִן הַכֶּלֶל.
- ו. מִפְּנֵי עֲנֵשׁ תּוֹכַחָה חוֹזֵר בּוֹ הַקְדוֹשׁ־שֶׁבְּרוּךְ־הוּא עַל הַטּוֹב, שְׂיִצְא מִפּוֹ.

מראה מקומות השלם

תּוֹכַחָה

- א. לֹא יָדַעְתִּי דְבַר וְגו' אֵל תִּירָא מִפְּנֵיהֶם וְגו' הִנֵּה נִתְּנִי דְבַרִּי בַּפִּיךְ (ירמיה א'ו', ט')
- אם נתתי דברי בפיך - והדיבורים מקושרים לשרשם - יתקבלו התוכחות,
- ב. חֲבוּר עֲצָבִים אִפְרִים הִנַּח לוֹ (הוֹשֵׁעַ ד'י"ז), עֵינַי רִשִׁי, נִצְמַד לַע"א וְכו' לַפִּיכָךְ הִנַּח לוֹ אֶתְּהָ הַנְּבִיא וְלֹא תִנְבֵּא לְהוֹכִיחוֹ כִּי לֹא יוֹעִיל.
- ג. תִּקְחִי מוֹסֵר וְלֹא יִכְרַת מְעוֹנָה וְגו' (צִפְנִיָּה ג'ז')
- ד. הַיִּסֵּר גּוֹיִם הֲלֹא יוֹכִיחַ הַמַּלְמֵד אָדָם דַּעַת (תְּהִלִּים צ"ד"י)
- פירוש - היסר גוים, זה שהגוים מיסרים אותנו ומכבידים עלינו את הגלות, הלא יוכיח המלמד אדם דעת - כי האם המוכיח בתוכחתו עושה זאת בחכמה ומלמד את האדם דעת? וזה שהתוכחה אינה בחכמה, היא הגורמת להכבדת האומות עלינו.
- תּוֹכַחוֹת בְּלֵאמִים (תְּהִלִּים קמ"ט"ז) רִמּוּ
- תוכחות - אופן התוכחה וצורתה, בלמים - יש לה השפעה באומות.
- ה. בְּרִבּוֹת מ"ט: ס' קי"ג, אָמַר שְׂמוּאֵל, לְעוֹלָם אֵל יוֹצִיא אָדָם אֶת עֲצָמוֹ מִן הַכֶּלֶל. עֵינַי בּוֹנֵה, דְּבִין בָּרַע בֵּין בָּטוֹב מִיחֲזִי יוֹהֲרָא וְכו', עֵי"ש.
- ו. שֶׁבֶת ג"ה, ס' ל"א, אָמַר לִיה רַבִּי זִירָא לְרַבִּי סִימּוֹן, לּוֹכַחִינְהוּ מִר וְכו' אָמַר לִיה, לֹא מְקַבְּלִי מִינְאִי. אָמַר לִיה, אַע"ג דְּלֹא מְקַבְּלוּ, לּוֹכַחִינְהוּ מִר דְּאָמַר ר' אַחָא

- ז. היכא דידע דלא מקבלי תוכחה, הנח להם.
- ח. מי שירא מבני-אדם להוכיח אותם, לסוף שהקדוש-ברוך-הוא שובר אותו לפניהם.
- ט. מי שיודע להזהיר, ואינו מזהיר, גם חברו מידו נענש [גם דם חברו מידו נדרש].
- י. על-ידי צדקה תזכה לקבל מוסר.
- יא. מי שאינו מקבל מוסר, נדון במיתה.
- יב. על-ידי תוכחה שתוכיח, תנוח בקבר בלא צער גיהנם ותזכה לגן-עדן.
- יג. מתר לדחות בשתי ידים את זה, שלא קבל ממך תוכחה.

מראה מקומות השלם

- ברבי חנינא, מעולם לא יצתה מדה טובה מפי הקב"ה וחזר בה לרעה חוץ מדבר זה וכו'.
- ז. שם בתוספות ד"ה לוכחינהו מר, היינו היכא דספק אי מקבלין וכו' אבל היכא דודאי לא מקבלי הנח להם, מוטב שיהו שונגין ואל יהו מזידין וכו'.
- ח. אל תחת מפניהם פן אחתך לפנייהם (ירמיה א' י"ז) = מ"מ מוהרנ"ת צווי ואזהרת השי"ת לירמיה להוכיח את העם.
- ט. ולא הזהרתו ולא דברת להזהיר רשע מדרכו הרשעה לחיתו הוא רשע בעונו ימות ודמו מידך אבקש (יחזקאל ג' י"ח).
- והצפה כי יראה את החרב באה ולא תקע בשופר והעם לא נוהר וגו' הוא בעונו נלקח ודמו מיד הצפה אדרש (יחזקאל ל"ג ו') וצ"ל, גם דם חברו מידו נדרש.
- י. לקחת מוסר השכל צדק וגו' (משלי א' ג')
- פירוש - לקחת מוסר השכל, בכדי לקבל מוסר, צדק - תתן צדקה.
- יא. הוא ימות באין מוסר וגו' (משלי ה' כ"ג)
- יב. יסר בנג ויניחך ויתן מעדנים לנפשך (משלי כ"ט י"ז) רמו
- פירוש - יסר בנג, תוכיח את בנג, ויניחך, על ידי זה תנוח בקבר בלא צער גיהנם, ויתן מעדנים לנפשך - ותזכה נפשך לגן עדן.
- יג. ב"ק צ"ב, סי' ל"ז, אמר ליה רבא לרבה בר מרי, מנא הא מילתא דאמרי אינשי, קרית חברך ולא ענג דחי גודא רבה שדי ביה וכו'.

- יד. כל זמן שתוכחה בעולם, נחת רוח ומזכה וברכה באין לעולם.
טו. על-ידי תוכחה נמתק הדין ונמשך החסד.

חלק שני

- א. מי שאין במעלות הצדקות, וגם אין לו זכות אבות ורוצה לקרב את בני-אדם לעבודת השם יתברך, ישמר את עצמו מנסיונות, ובפרט שלא יתקנאו בו הרשעים.

מראה מקומות השלם

- עיין רש"י, קרית חכך להוכיחו ולא ענך. דחי גודא וכו' דחהו בידים וכו'.
יד. תמיד כ"ח, סי' ב', תניא, רבי אומר, איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם, יאהב את התוכחות, שכל זמן שתוכחות בעולם, נחת רוח באה לעולם, טובה וברכה באין לעולם וכו'*.
טו. שם, א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן, כל המוכיח את חברו לשם שמים זוכה וכו' ולא עוד אלא שמושכין עליו חוץ של חסד וכו' מובן

חלק שני

- א. עיין נסיון ב'.
מד"ר לך לך פר' ל"ט סי' ג', ויאמר ה' אל אברהם לך מארצך וגו' (בראשית י"ב א'), רבי ברכיה פתח, אחות לנו קטנה ושדים אין לה מה נעשה לאחותנו ביום שידבר בה (שיר השירים ח"ח), אחות לנו קטנה, זה אברהם שאיחה את כל באי העולם וכו'. קטנה, שעד שהוא קטן היה מסגל מצות ומעשים טובים. ושדים אין לה, לא הניקוהו לא למצות ומעשים טובים. מה נעשה לאחותנו ביום שידובר בה, ביום שנזר עליו נמרוד לירד לתוך כבשן האש וכו' ועיין רש"י ד"ה ושדים אין לה, אב לא למדו, רב לא היה לו, מהיכן היה לומד תורה.
רמז

פירוש - אברהם אבינו שאיחה את כל באי עולם וקרבה להשי"ת, לא היה לו זכות אבות כג"ל - ושדים אין לה, הרי באו עליו נסיונות (כי הלא דברי המדרש הנ"ל יוחסו לצווי והנסיון של לך מארצך וגו' =), וגם נמרוד הרשע נתקנא בו וכו', ואברהם נצל ועמד בכל בזכות הצדקות שלו.

- ב. מי שמקרב את הרחוקים לעבודת השם יתברך, הברכות מסורים בידו.
 ג. מי ששומע תוכחה ואינו נתקבל אצלו, ידע שיצטרך ללוות אצל אחרים, וסימן לדבר: "בדברים לא יוסר עבד", "לוה לאיש מלוה".
 ד. אין מי שיכול לזרק דבורים לתוך פיו של חברו מרחוק, אלא עד שיכניס את חברו לבחינת עבור תחלה.
 ה. בזה שיוצאין לקראת אדם חשוב, נתעוררין עשרה מאמרות, שבהם נברא העולם, גם על ידי קרבת הרחוקים גם כן.

מראה מקומות השלם

- ב. עיין ברכה ג', חלק שני
 מד"ר לך לך פר' ל"ט סי' י"א, והיה ברכה (כראשית י"ב"ב), קרי ביה בריכה, מה בריכה זו מטהרת את הטמאים אף את מקרב רחוקים ומטהרם לאביהם שבשמים. א"ר ברכיה וכו' מיכן ואילך הרי הברכות מסורות לך וכו' באור - רביז"ל, כדרכו בקודש, קשר שני המאמרים ביחד ושלכם זה בזה.
 ג. מד"ר שמות פר' ג' סי' י"ד, הובא פסוק זה, על הא דאמר משה להקב"ה, לא איש דברים אנכי וגו' (שמות ד"י), א"ר פנחס הכהן, אמר משה, אני איני איש של דברים ואיני רואה כאן דברים כי האדם שאני הולך אצלו עבד הוא ואינו מקבל מוסר, שנאמר, בדברים לא יוסר עבד וגו' (משלי כ"ט-י"ט) וכו' באור - סימן לדבר: בדברים לא יוסר עבד - העבד לא מקבל מוסר. ובתיב, ועבד ליה לאיש מלוה (משלי כ"ב"ז). וע"כ מי שאינו מקבל מוסר הלא הוא בבחינת עבד, וידע שיצטרך ללוות אצל אחרים - כי אז יהיה עבד ליה לאיש מלוה, ולא ישא שם העבד לשוא.
 ד. מד"ר שמות פר' ג, סי' ט"ו, והוריתוך אשר תדבר (שמות ד"י"ב), מהו והוריתוך, רבי אבהו אמר, מורה אני דברי לתוך פיך כמו חץ וכו' ר' סימון אומר, בודא אני אותך בריה חדשה, כמד"א, ותהר האשה (שמות ב"ב). שני הפירושים כחדא חשיבא ומשולבים זה בזה, וזה אמר הדא וכו' ולא פליגי. כי לזרוק דיבורים לתוך פיו של האדם, צריך להכניסו תחלה לבחינת עבור, ושתי המשמעויות בתבת "והוריתוך" אמת הן.
 ה. עיין בבוד ג' חלק שני.
 מד"ר יתרו פר' כ"ז סי' ב', ר"א אומר, הקב"ה אמר לו צא וכו' א"ל הקב"ה, אני הוא שאמרתי והיה העולם וכו' אני הוא שאני מקרב וכו' רמז

תְּפִלָּה

- א. צְרִיךְ אָדָם לִהְיוֹת נְכֻסֶף וּמִשְׁתוֹקֵק לְטוֹב הַכִּלְלִי, אֶף-עַל-פִּי שִׁימֹשֶׁךְ לוֹ לְבַד הַפֶּסֶד.
- ב. הַמְתַּפְּלֵל בְּבֵית-הַכְּנֶסֶת, כְּאִלוּ הֵבִיא מְנַחָה טְהוֹרָה.
- ג. הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְצוּי בְּבֵית-הַכְּנֶסֶת .
- ד. עַל-יְדֵי חֲנֻפָה אֵין תְּפִלָּתוֹ נִשְׁמָעַת.
- ה. עַל-יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה מִתּוֹךְ דַּחַק תְּפִלָּתוֹ נִשְׁמָעַת.
- ו. הַמְתַּפְּלֵל עַל חֲבֵרוֹ, וְהוּא צְרִיךְ לְאוֹתוֹ דְּבַר, הוּא נִעְנָה תְּחִלָּה.

מראה מקומות השלם

תְּפִלָּה

- א. לשון הכותב ירושלמי, פ"ב ברכות, סי' ז', וו"ל: והוא שראוי לכל איש תם וישר שיהיה נכסף ומשתוקק אל הטוב הכללי עם היות שימשך ממנו לו לברו הפסד וצער וכו'.
- ב. ירושלמי ברכות, פ"ה הל"א, סי' י"א, א"ר פנחס בש"ר הושעיא, המתפלל בהכנס"ם כאילו מקריב מנחה טהורה וכו'.
- ג. שם, ר' אבהו בשם ר' אבהו, דרשו ה' בהמצאו קראהו בהיותו קרוב (ישעיה נ"ה'ו'), דרשו ה' בהמצאו, היכן הוא מצוי בכ"נ ובכ"מ. קראהו בהיותו קרוב, היכן הוא קרוב בכ"נ ובכ"מ וכו'.
- ד. ובברכות בבלי ז', סי' ב"ז, אמר ר' יוחנן משום רבי יוסי, מנין שהקב"ה מתפלל, שנאמר, והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפילתי וגו' (ישעיה נ"ד'ז'), תפלתם לא נאמר אלא תפילתי וכו'*
- ה. סוטה מ"א: סי' ק"ה, אמר ר' אלעזר, כל אדם שיש בו חנופה וכו' ולא עוד אלא שאין תפלתו נשמעת וכו'*
- ה. סוטה מ"ט, סי' קכ"ט, א"ר יהודה בריה דרבי חייא, כל העוסק בתורה מתוך דוחק, תפלתו נשמעת וכו'*
- ו. ב"ק צ"ב, סי' כ"ח, א"ל רבא לרבה בר מרי, מנא הא מילתא דאמור רבנן, כל המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר, הוא נענה תחילה וכו'*

- ז. מי שדעתו שפלה עליו, אין תפלתו נמאסת.
- ח. לעולם יקדים אדם תפלה לצרה.
- ט. כל המאמץ עצמו בתפלה למטה, אין צרים יכולים להסטינו מלמעלה.
- י. לעולם יבקש אדם רחמים, שיהיו הכל מאמצין את פחו, ושיסייעוהו מלאכי השרת לבקש רחמים, ושלא יהיו לו מסטינים מלמעלה.
- יא. תפלת אהר מועיל יותר מתפלת עצמו, ואפלו צדיק צריך לתפלת אחרים.
- יב. מתר להתפלל על בעל לשון הרע, שימות ושישתכח תורתו ושלא יהיה לו חלק לעולם הבא ושלא יהיו לו בנים חכמים.

מראה מקומות השלם

- ז. סנהדרין מ"ג, סי' ע"ה, ואמר ר' יהושע בן לוי, בזמן שבית המקדש קיים וכו' אבל מי שדעתו שפלה וכו' ולא עוד אלא שאין תפלתו נמאסת וכו'*
- ח. סנהדרין מ"ד, סי' פ"ב, אמר ר' אלעזר, לעולם יקדים אדם תפלה לצרה וכו'*
- ט. שם, ר"ל אמר, כל המאמץ עצמו בתפלה מלמטה אין לו צרים מלמעלה. עיין רש"י, כל המאמץ עצמו בתפלה מלמטה אין צרים יכולים להסטינו מלמעלה.*
- י. שם, ר' יוחנן אמר, לעולם יבקש אדם רחמים שיהו הכל מאמצין את כחו ואל יהו לו צרים מלמעלה. עיין רש"י, לעולם יבקש וכו' שיסייעוהו מלאכי השרת לבקש רחמים ושלא יהיו לו מסטינים מלמעלה וכו'*
- יא. סנהדרין צ"ה, סי' קנ"ה, חזייה ישבי בנוב וכו' פתקיה לדוד לעילאי וכו' אמר אבישי שם, אוקמי לדוד בין שמיא לארעא. ונימא ליה איהו, אין חבוש מוציא עצמו מבית האסורין וכו'.
- יב. סנהדרין ק"ו, סי' רל"א, וא"ר יצחק, מאי דכתיב, חיל בלע ויקאנו מבטנו ירשנו אל (איוב כ"ט"ו), אמר דוד לפני הקב"ה, רבש"ע ימות דואג. אמר לו, חיל בלע ויקאנו. אמר לפניו, מבטנו ירשנו אל. עיין רש"י, חיל וכו' המתן עד שתשתכח תורתו. אמר לפניו וכו' אל תמתין וכו' אלא תמהר ותשכיחנו. ואמר רבי יצחק, מאי דכתיב, גם אל יתצד לנצח וגו' ושרשך מארץ חיים סלה (תהלים נ"ב"ז),

- יג. כל העוסק בתורה, תקדוש־ש־פרויד־הוא עושה לו חפציו.
 יד. יפה צעקה לאדם בין קדם גזר־דין בין לאחר גזר־דין.
 מז. אל יבקש אדם על שום דבר יותר מדאי.
 מז. ביום הגשמים ישועה פרה ורבה בעולם, ומליצי זכות נכנסין לפניו.
 יז. תפלת יחיד אינה נשמעת אלא־אם־כֵּן לבו מבון, ותפלת צבור נשמעת, אף־על־פי שאין לב כלם שלם.
 יח. לא מצלינן אתרתי.

מראה מקומות השלם

- אמר הקב"ה לדוד, ניתי דואג לעלמא דאתי. אמר לפניו, גם אל יתצד לנצח וכו' ליהוי ליה בנין רבנן, ושרשך מארץ חיים סלה.*
 יג. ע"ז י"מ., סי' מ"ב, א"ר אנדמי בר חמא, כל העוסק בתורה, הקב"ה עושה לו חפציו וכו'*.
 יד. ר"ה י"ח., סי' י"ג, רבי יצחק אומר, יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין וכו' עיין חידושי אנדות סנהדרין ק"ח., סי' רמ"ד, ד"ה בא זראה וכו' יפה צעקה לאדם אפילו ליחיד נין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין
 מז. נלפענ"ד רמו, ויאמר ה' אלי רב לך אל תוסף (דברים ג'-כ"ו) = מ"מ צמח
 מז. תענית ז':, סי' מ"ז, א"ר הושעיא, גדול יום הגשמים שאפי' ישועה פרה ורבה בו וכו'
 עיין רש"י ד"ה ישועה וכו' מליצי זכות נכנסין לפניו ביום הגשמים שנזכר לישועה מתוך שעת רצון וכו'*.
 יז. תענית ח':, סי' כ', אמר רבי אמי, אין תפלתו של אדם נשמעת אלא אם כן משים נפשו בכפו וכו' לא קשיא, הא ביחיד הא בצבור. עיין רש"י, בצבור, תפלתם נשמעת אף על פי שאין לב כולם שלם וכו'. ביחיד אינו נשמע אלא אם כן לבו מכוין.*
 יח. תענית ח':, סי' כ"ג, ניבעי רחמי אתרתי לא אפשר וכו' ומנלן דלא מצלינן אתרתי וכו'*.
 וכו'.

- יט. אסור להטריח את השם לשנות את הטבע.
- כ. מי שמעביר על מדותיו, תפלתו נשמעת.
- כא. המספר בשבחו של מקום יותר מדאי, נעקר מן העולם.
- כב. בית הפנסת שמחשבין בו השבונות, לסוף שילינו בו מת מצוה.
- כג. לכל דבר שבקדשה צריך הכנה והזמנה.
- כד. בשאלת צרכיו אל ירים ראשו לשאל שאלה גדולה, אבל בתורה ויראת שמים ישאל כל האותו.
- כה. מצוה להיות לו בגדים מכבדים בשעת התפלה.

מראה מקומות השלם

- יט. תענית כ"ד, סי' ס"א, א"ל בני אתה הטרחת את קונך להוציא תאנה פירותיה שלא בזמנן וכו'.*
- כ. תענית כ"ה, סי' ע', שוב מעשה ברבי אליעזר וכו' ולא נענה. ירד ר"ע אחריו ואמר וכו' ומיד נענה וכו' יצאתה בת קול ואמרה, לא מפני שזה גדול מזה אלא שזה מעביר על מדותיו וכו'.*
- כא. מגילה י"ח, סי' כ"ח, אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן, המספר בשבחו של הקב"ה יותר מדאי נעקר מן העולם וכו'.*
- כב. מגילה כ"ח, סי' ל"ו, א"ר אסי, בהכנס שם שמחשבין בו חשבונות וכו' לסוף שילינו בו מת מצוה.*
- כג. לשון הבונה ברכות מ"ג, סי' ק"ז.
- כד. ברכות ג, סי' קי"ד, רבי אומר, ובטובו הרי זה תלמיד חכם וכו' בשאלה שאני. בשאלה נמי הכתיב, הרחב פיך ואמלאהו (תהלים פ"א י"א), שהוא בדברי תורה כתיב.
- עיי' רש"י ד"ה בשאלה שאני וכו' שאינו מרים ראש לשאול שאלה גדולה. הרחב פיך, לשאל כל תאותך.
- כה. ברכות ל:, סי' פ"א, השתחוה לה' בהדרת קדש (תהלים כ"ט ב') וכו' לעולם אימא לך, הדרת ממש, כי הא דרב יהודה מציין נפשיה והדר מצלי. עיי' רש"י, מציין נפשיה, מקשט עצמו בבגדיו.*

- כו. הנהיגו ברכותיו בעולם הזה, כדי להיות רגילין לעולם הבא.
- כז. יבקש אדם רחמים, שלא יבוא לידי עניות.
- כח. על-ידי התפלה יכול לשנות את המזל.
- כט. הדבור בקול רם מביא הרגשה ותנועה בכל האיברים.
- ל. מי שעולה על רוחו להתחנן לפני השם ותפלה, על-ידי זה נושא חן בעיני השם ותפלה.
- לא. על-ידי בפתחון הקדוש-ברוך הוא שומע תפלתו.
- לב. אל תתפלל בבית, שבנה בעל-מחלקת.
- לג. קדם התפלה תתן צדקה, ותקשר את עצמך לצדיקי הדור.

מראה מקומות השלם

- כו. ברכות ס"ג, סי' קל"ט, לשון רש"י ז"ל ד"ה ויברכו וכו' מדרש תנחומא צ"ו סי' ז' זובח תודה יכבדנני (תהלים נ'—כ"ג) ב' פעמים, בעוה"ז ובעוה"ב. ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם אמן ואמן (תהלים מ"א—י"ד). אמן בעוה"ז, ואמן לעוה"ב = מ"מ מהר"צ
- כז. שבת קנ"א: סי' ק"ט, תניא, רבי אלעזר הקפר אומר, לעולם יבקש אדם רחמים על מדה זו וכו'. עיין רש"י, על מדה זו, שלא יבא לידי עניות וכו'*
- כח. שם בחידושי אנדות ד"ה לעולם יבקש אדם רחמים על מדה זו וכו' ועי"ל, דודאי מדה זו במזל תליא וכו' ומיהו באפושי רחמים אפשר לשנות המזל וכו' ועיין שבת קנ"ז: סי' קי"ח, ברש"י ד"ה אזיל ואתי, דאין מזל לישראל ויעיל לו תפלה.*
- כט. עירובין נ"ד, סי' כ"א, ברוריה אשכחתי להווא תלמידא דהוה קא גרים בלחישא, בטשה ביה ואמרה ליה, לאו הכי כתיב, ערוכה בכל ושמרה וגו' (שמואל ב', כ"ג'ה'), אם ערוכה ברמ"ח אברים של אדם שמורה בלב. עיין בחידושי אנדות ד"ה ערוכה בכל וכו' שהדיבור בקול רם מביא הרגשה ותנועה לכל האברים, וק"ל.*
- ל. ושפכתי וגו' רוח חן ותחנונים וגו' (זכריה י"ב'י'), עיין רש"י, רוח חן ותחנונים, שיעלו על רוחם להתחנן לפני והם יהיו לחן בעיני.
- לא. כי לאלהים זעקו במלחמה ונעתור להם כי בטחו בו (דברי הימים א', ה"כ)
- לג. ב"ב י', סי' י"ד, רבי אלעזר יהיב פרוטה לעני והדר מצלי. אמר, כתיב, אני בצדק אחזה פניך וגו' (תהלים י"ז"ט"ו)
- ויתפללו ויבקשו פני וגו' (דברי הימים ב', ז"י"ד)

- לד. אדם מקבל שפע וכח אלקי כפי אותו המקום שמתפלל בו.
 לה. כשהצבור מתפללים, הוא עת רצון.
 לו. מי שיש לו בית-הכנסת, ואינו נכנס לשם להתפלל, גורם גלות לבניו.
 לז. על כל הדברים, הן על דבר גדול הן על דבר קטן, תתפלל.
 לח. אקדימו ואחשיכו לבי כנישתא כי היכי דתאריכו חיי.

מראה מקומות השלם

[בחינת צדקה ובחינת הצדיק, בידוע מדברי רז"ל].

- לד. ברכות ו', סי' ב', אמר ר' חלבו אמר רב הונא, כל הקובע מקום לתפלתו אלהי אברהם בעזרו וכו'.
- ובחידושי אנדות, וז"ל: מבואר, דכל המשנה מקום תפלתו הוא מקבל שפע וכח אלהי כפי אותו המקום והרוח וכו'.
- לה. ברכות ח', סי' ל"ח, דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בר יוחאי, מאי דכתיב, ואני תפילתי לך ה' עת רצון וגו' (תהלים ס"ט"ד), אימתי עת רצון בשעה שהציבור מתפללים*.
- לו. שם, סי' ל"ט, אמר רבי לוי, כל מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו נכנס שם להתפלל וכו' ולא עוד אלא שגורם גלות לו ולבניו וכו'.
- לז. שם, סי' מ', על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצא וגו' (תהלים ל"ב'), אמר ר' חנינא, לעת מצא זו אשה וכו' רבי נתן אומר, לעת מצא זו תורה וכו' רב נחמן בר יצחק אומר, לעת מצא זו מיתה וכו' רבי יוחנן אומר, לעת מצא זו קבורה וכו' מר זוטרא אומר, לעת מצא זו בית הכסא וכו' מובן* באור - כי כל האמוראים לא פליגי, אלא כל אחד מוסיף ומציין עוד ענין אשר כלול בפירוש הכתוב "לעת מצא", וכולה בה, וכונת דוד המלך הוא, שהחסיד צריך להתפלל על כל דבר וענין, הן על דבר גדול כמו תורה, והן על דברים כגון בית הכסא וכו'.
- עיינן כותב שם, המבאר באריכות, ובין השאר זה לשונו: אח"כ בא על דברי כלם מר זוטרא ואמר זו בית הכסא וכונתו בכלל להוסיף ולומר כי צריך להתפלל וכו' לעשות רצונו יתברך ואין צריך לומר שיש לו להתפלל על אשה ועל תורה וכו' אלא גם על הדבר בלתי נחשב לגריעותו כפי הנראה והוא הוצאת בית הכסא צריך גם כן להתפלל עליו וכו'.
- לח. שם, סי' ל"ט, כדאמר רבי יהושע בן לוי לבניו, קדימו וחשיכו ועיילו לבי כנישתא כי היכי דתאריכו חיי וכו'*

- ל.ט. מי שאֶפְשֵׁר לוֹ לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל חֲבֵרוֹ וְאִינוּ מְבַקֵּשׁ, נִקְרָא חוֹטֵא.
- מ. הַנִּפְנָה וְנוֹטֵל יָדָיו וּמְנִיחַ תְּפִלִּין וְקוֹרֵא קְרִיאַת־שְׁמַע וּמִתְפַּלֵּל, כָּאֵלוֹ בְּנֵה מִזְבֵּחַ וְהִקְרִיב עָלָיו קָרְבָּן וּכְאֵלוֹ טָבַל.
- מ.א. מי שֶׁנִּזְהָר לֹאמֹר דְּבוּר קְדוֹשׁ בְּבֵית הַטְּנַפָּת, יִזְכֶּה לְאַרְיכוֹת יָמִים.
- מ.ב. גְּדוּלָה תְּפִלָּה מִמַּעֲשִׂים טוֹבִים וּמֵן הַקְּרָבָנוֹת.
- מ.ג. תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים וּתְפִלָּה וְדַרְדַּר־אֶרֶץ צְרִיכִין חֲזוּק.
- מ.ד. אֵל תִּתְפַּלֵּל אֶלֶּא בְּבֵית שֵׁישׁ בּוֹ חֲלוֹנוֹת.
- מ.ה. עַל־יָדַי צְדָקָה בְּשֵׁתֵי יָדַי תְּפִלְתּוֹ נִשְׁמַעַת.

מֵרֵאָה מִקּוֹמוֹת הַשְּׁלָמ

- ל.ט. בְּרִכּוֹת י"ב:, ס"י ג"ז, וְאִמֵּר רַבָּה בַּר חִינָנָא סְבָא מִשְׁמִיָּה דְרַב, כָּל שֶׁאֶפְשֵׁר לוֹ לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל חֲבֵרוֹ וְאִינוּ מְבַקֵּשׁ נִקְרָא חוֹטֵא וְכו'*
- מ. בְּרִכּוֹת פ"ו., ס"י ס"א, אִמֵּר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַנִּפְנָה וְנוֹטֵל יָדָיו וּמְנִיחַ תְּפִלִּין וְקוֹרֵא ק"ש וּמִתְפַּלֵּל, מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב כְּאֵילוֹ בְּנֵה מִזְבֵּחַ וְהִקְרִיב עָלָיו קָרְבָּן וְכו' אִמֵּר לִיָּה רַבָּא וְכו' כְּאֵילוֹ טָבַל וְכו'*
- מ.א. בְּרִכּוֹת כ"ד:, ס"י ע"ד בְּסוּפּוֹ, תֵּנִיא כּוּוֹתִיָּה דְרַב חֲסַדָּא, הִיָּה מַהֲלָךְ בְּמִכּוּאוֹת הַמִּטְוִנָּפוֹת לֹא יִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע וְלֹא עוֹד אֵלֶּא שֶׁאִם הִיָּה קוֹרֵא וְכֹא פּוֹסֵק וְכו' וְאִם פּוֹסֵק מַה שְׁכֵרוֹ, א"ר אַבְהוֹ, עָלָיו הַכְּתוּב אֹמֵר, וְכַדְבַּר הַזֶּה תֹּאדְרִיכוּ יָמִים וְגו' (דְּבָרִים ל"ב"מ"ז)*
- מ.ב. בְּרִכּוֹת ל"ב:, ס"י פ"ט, אִמֵּר רַבִּי אֶלְעִזָּר, גְּדוּלָה תְּפִלָּה יוֹתֵר מִמַּעֲשִׂים טוֹבִים וְכו'. וְא"ר אֶלְעִזָּר, גְּדוּלָה תְּפִלָּה יוֹתֵר מִן הַקְּרָבָנוֹת וְכו'.
- מ.ג. שֶׁם, תְּנוּ רַבָּנָן, אַרְבַּעַת צְרִיכִין חֲזוּק וְאֵלוֹ הֵן, תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים תְּפִלָּה וְדַרְדַּר אֶרֶץ וְכו'*
- מ.ד. בְּרִכּוֹת ל"ד:, ס"י ק', וְאִמֵּר ר' חִיָּיא בַּר אַבָּא אִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵל יִתְפַּלֵּל אָדָם אֵלֶּא בְּבֵית שֵׁישׁ שֶׁם חֲלוֹנוֹת וְכו'.
- מ.ה. וּבְפִרְשֵׁיכֶם כְּפִיכֶם וְגו' גַּם כִּי תִרְבוּ תְּפִלָּה אִינְנִי שְׁמַע יָדִיכֶם דְּמִים מֵלֹא (ישעיהו א'ט"ו)

וּבְפִרְשֵׁיכֶם כְּפִיכֶם וְגו' (מִלְשׁוֹן, כֶּפֶה פִּרְשָׁה לְעֵנִי). מוֹבֵן בְּרַמְזוֹ

כְּאוֹר - וּבְפִרְשֵׁיכֶם כְּפִיכֶם וְגו', עַל אִף מִתֵּן הַצְּדָקָה בְּשֵׁתֵי יָדִיכֶם, גַּם כִּי תִרְבוּ תְּפִלָּה אִינְנִי שְׁמַע - לֹא תוֹעִיל תְּפִלְתְּכֶם, כִּי - יָדִיכֶם דְּמִים מֵלֹא - וְע"כ לֹא תוֹעִיל מִתֵּן הַצְּדָקָה שֶׁל שֵׁתֵי יָדִיכֶם. אֲבָל בְּלֹא זֶה תְּפִלְתּוֹ נִשְׁמַעַת

- מו. בשעת תפלה יפרש בפיו, כאלו מקבל איזה דבר.
 מז. על-ידי גזל או מביש פני חברו, אין תפלתו נשמעת.
 מח. שבת וראש-חדש יותר מסגל להעלות התפלה.
 מט. כשאדם נעצר, זה סימן שאין תפלתו נתקבלת.
 נ. על-ידי ההשתוקקות שאדם משתוקק בלילה לשם יתברך, על-ידי זה בנקל לו להתפלל בבקר.
 נא. תפלה שהיא בדמעות היא נתקבלת.
 נב. כשאתה מבקש איזה דבר, תזכיר זכות אבות.

מראה מקומות השלם

- מו. שם, ממקרא הנ"ל, (ישעיה א"ט"ו) מובן.
 באור - ובפרשכם כפיכם וגו' - על אף פרישת כפיכם בשעת התפלה, גם כי תרבו תפלה אינני שמע, כי - ידיכם דמים מלאו - וע"כ לא תועיל פרישת ידיכם וכו"ל.
 מז. כי תרבו תפלה אינני שמע ידיכם דמים מלאו (ישעיה א"ט"ו) - ודמים תרתי משמע.
 באור - דמים תרתי משמע, א) כסף. והיינו, ידיכם דמים מלאו - ידיכם מלאים בגוילה, וע"כ אינני שמע תפלתכם. ב) דם. והיינו, ידיכם דמים מלאו - ביישתם פני חבירכם ושפכתם דם, וע"כ אינני שמע תפלתכם.
 מח. חדש ושבת קרא מקרא לא אוכל און ועצרה (ישעיה א"י"ג), עיין תרגום, ירחין ושבין כנישא אתון מתכנשין לא שבקין חוביכון לקבלא צלותכון בעדן כנישתכון.
 מובן
 הרי שבת וראש חדש הם עידן כנישתכון לקבלא צלותכון.
 מט. שם, כנ"ל, קרא מקרא לא אוכל און ועצרה. רמז
 פירוש - קרא מקרא לא אוכל - איני מקבל תפלתכם, וסימן לדבר: ועצרה - נעצרתם.
 נ. נפשי אויתך בלילה אף רוחי בקרבי אשחרך וגו' (ישעיה כ"ו"ט), עיין רש"י.
 בגלותי שדומה ללילה.
 ביאור - ע"י נפשי שמשתוקק אזי זוכה לאשחרך - להתפלל בבוקר זמן שחרית
 נא. שמעתי את תפלתך ראיתי את דמעתך וגו' (ישעיה ל"ח"ה)
 באור - שמעתי את תפלתך, כי, ראיתי את דמעתך - כי התפלה היתה בדמעות.
 נב. תמיד לא יחשו המזכירים אתה' וגו' (ישעיה ס"ב"ו), פירש רש"י, המזכירים את ה'. את זכות האבות.

נג. כְּשֶׁהִקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מְעַנֵּשׁ אִיזָה רָשָׁע שְׂיֹדַע בּוֹ, שְׁלֵא יַעֲשֶׂה
עוֹד תְּשׁוּבָה, וְהַצְדִּיק מִתְפַּלֵּל עָלָיו יוֹתֵר מִדְּאִי, עַל־יְדֵי זֶה נֶעֱנָשׁ
הַצְדִּיק.

נד. כְּשֶׁהִמְתְּפַלֵּל נוֹפֵל לְקַטְנוֹת, זֶה סִימָן שְׁלֵא יִתְבַּלְבֵּל [יִתְקַבֵּל]
תְּפִלָּתוֹ.

נה. כְּשֶׁאֵין לָךְ שְׁלוֹם עִם הָעוֹלָם, אֵין נִתְקַבֵּל תְּפִלָּתְךָ.

נו. צְרִיךְ לְהִתְפַּלֵּל בְּשְׁלוֹם הָעוֹר, אֲשֶׁר אֶתָּה דָר בָּהּ.

מראה מקומות השלם

נג. ואתה אל תתפלל בעד העם הזה וגו' ואל תפגע בי וגו' (ירמיה ז' ט"ז)
ואתה אל תתפלל וגו' וה' צבאות הנוטע אותך דבר עליך רעה וגו' (ירמיה
י"א י"ד, י"ז) רמז

פירוש - וה' צבאות דבר עליך רעה וגו' - אתה בעצמך נענש כי התפללת עליהם יותר מדאי.
אל תתפלל בעד העם הזה לטובה (ירמיה י"ד י"א)

אם יעמד משה ושמואל לפני אין נפשי אל העם הזה שלח מעל פני ויצאו (ירמיה
ט"ו א'), עיין רש"י, אתה אינך יכול להשיבם אלי לכך אל תתפלל עליהם.

נד. דרכיו ראיתי וגו' בורא ניב שפתים שלום וגו' (ישעיה נ"ז י"ח, י"ט)
דרכיו ראיתי, עיין רש"י, כשהוא נכנע מלפני שכאתהו צרה. - בורא ניב שפתים
שלום וגו', ודרשו רז"ל (ברכות ל"ד:), אם תפלתו שגורה בפיו. רמז

פירוש - דרכיו ראיתי וגו', והרי הוא נכנע וכ' ונפל לקטנות, בורא ניב שפתים שלום וגו' - הרי
הוא סימן שלא יתקבל תפלתו, כי תפלתו אינה שגורה בפיו.

נה. בורא ניב שפתים שלום (ישעיה נ"ז י"ח) רמז
פירוש - בורא ניב שפתים, ותפלתך שגורה כפיך ומתקבלת (כנ"ל, ברכות ל"ד:), שלום - כי
שלום לך עם העולם.

הן לריב ומצה תצומו וגו' לא תצומו כיום להשמיע במרום קולכם (ישעיה
נ"ח ד')

פירוש - הן לריב ומצה תצומו וגו', הלא כשאין שלום בעולם אתם צמים ומתפללים, לא תצומו
כיום להשמיע במרום קולכם - אל תצומו ואל תתפללו, כי לא יתקבלו תפלותיכם.

אין שלום לכל בשר זרעו חטים וקצים קצרו וגו' (ירמיה י"ב י"ב, י"ג) עיין
רש"י, התפללו ולא נתקבלה תפלתם וכו' רמז
עיין שלום י"ב.

- נו. מי שמתפלל בשמחה, הקדוש-ברוך-הוא מכבד אותו ופוקד את לוחציו.
- נח. על-ידי תקון-חצות מזכירין את [לפני] הקדוש-ברוך-הוא את הטובות, שהבטיח לישראל.
- נמ. מי שפלימד זכות על ישראל, על-ידי זה מעורר תשועה, והתשועה באה על ידו.
- ס. מי שאין מתפלל על צרת ישראל, נקרא חוטא.
- סא. צריך אדם להתפלל על זרעו ועל כל הבאים אחריו.
- סב. אסור לאדם שיהיה כפוי טובה בין לישראל בין לגוי.

מראה מקומות השלם

- נו. ודרשו את שלום העיר אשר הגלית אתכם שמה והתפללו בעדה ונו' (ירמיה כ"ט"ז)
- נו. ויצא מהם תודה וקול משחקים ונו' והכבדתיים ונו' ופקדתי על כל לחציו (ירמיה ל"י"ט, ב') רמז
באור - ויצא מהם תודה וקול משחקים, התפללו בשמחה, - והכבדתיים, מלשון כבוד, ופקדתי, שיפקרו הלוחצים
- נח. זכרו מרחוק את ה' וירושלם תעלה על לבבכם (ירמיה נ"א"ג)
פירוש - זכרו מרחוק את ה', הזכירו לה' את הטובות שהבטיח לישראל, על ידי, וירושלם תעלה על לבבכם - "תיקון חצות".
- נמ. ויאמר אליו גדעון ונו' ולמה מצאתנו כל זאת ונו' הלא ממצרים העלנו ה' ונו'. ויפן אליו ה' ויאמר לך בכחך זה והושעת את ישראל ונו' (שופטים ו"ג, י"ד), עיין רש"י ד"ה בכחך זה, בכח הזכות הזה שלמדת סניגוריא על בני וכו'.
- ס. גם אנכי הלילה לי מחטא לה' מחדל להתפלל בעדכם ונו' (שמואל א', י"ב"ג"ג).
- סא. הואל וברך את בית עבדך להיות לעולם לפניך ונו' (שמואל ב', ז"ב"ט)
תפלת דוד על צאצאיו עד עולם, שיקויים בהם ברכת ה' והבטחתו.
- סב. ויאמר דוד ונו' ואעשה עמו חסד בעבור יהונתן (שמואל ב', ט"א)
ויאמר דוד אעשה חסד עם חנון בן נחש כאשר עשה אביו עמדי חסד ונו' (שמואל ב', י"ב')

סג. מי שמתפלל על ישראל, הקדוש-ברוך-הוא מכפר לו על כל עוונותיו.

סד. החולה שמתפלל על עצמו בדמעות, בודאי הקדוש-ברוך-הוא ירפא אותו ויקבל תפלתו.

סה. כשאתה רוצה לשא תפלתך, התפלל בעד ישראל.

סו. הקדוש-ברוך-הוא מבקש את האדם שיתפלל לפניו.

סז. מי שמציל את העני מחזק ממנו, הכח הוא פנקל באותיות התפלה.

סח. על-ידי בטהון תפלתו של אדם נשמעת.

סט. מי שהוא ענו, יכול לצעק בתפלתו מן הלב.

ע. על-ידי שמחה תבוא תפלתך בהיכל מלך.

מראה מקומות השלם

הרי לא היה דוד כפוי טובה לא לישראל ולא לגוי.

סג. ואתה תשמע וגו' וסלחת וגו' (מלכים א', ח"ל')

תפלת שלמה על קהל ישראל ובקשת סליחה על העונות.

סד. שוב ואמרת אל חזקיהו וגו' שמעתי את תפלתך ראיתי את דמעתך הנני רפא

לך וגו' (מלכים ב', כ"ה')

הרי גם לאחר שישעיהו הנביא אומר לחזקיהו המלך נבואת ה', צו לכתך כי מת אתה ולא

חחיה (שם, פסוק ב'), מתפלל חזקיהו ובוכה, כדכתיב, ויכך חזקיהו בכי גדול (שם, ג'), מתקבל

תפלתו, ונקרע גזר דין מות מעליו, וזוכה לחיים, ומתרפא.

סה. ונשאת תפלה בעד השארית הנמצאה (מלכים ב', י"ט-ד'; ישעיה ל"ז-ד') רמו

דק

סו. שאל ממני וגו' (תהלים ב"ח'), עיין רש"י, התפלל אלי בכל עת וכו'.

סז. כל עצמתי תאמרנה וגו' מציל עני מחזק ממנו וגו' (תהלים ל"ה-י').

סח. קוה קויתי ה' ויט אלי וישמע שועתי (תהלים מ"ב')

סט. כי כסלי מלאו נקלה וגו' נפוגתי ונדכיתי עד מאד שאנתי מנהמת לבי (תהלים

ל"ח-ח', ט'), עיין רש"י ד"ה כסלי מלאו נקלה, במחשבתי אני קל בעיני עצמי.

באור – כי כסלי מלאו נקלה וגו', קל אני בעיני עצמי, נפוגתי ונדכיתי וגו', ועל ידי זה, שאנתי

מנהמת לבי.

ע. תובלנה בשמחת וגיל תבואינה בהיכל מלך (תהלים מ"ה-ט"ז) רמו

- עא. מי שאין לו הנאה מתפלתו, יתפלל ברנה.
 עב. מי שמתפלל בכה, הקדוש ברוך הוא שומע תפלתו.
 עג. מי שגדר איזהו גדר, אין מקבלין תפלתו עד שישלם את גדרו.
 עד. מי שאין בו אמונה, אין תפלתו נשמעת.

מראה מקומות השלם

פירוש - תוכלנה בשמחת וגיל, ועל ידי השמחה, תבואנה בהיכל מלך - תבוא תפלתך בהיכל מלך.

ותהי שמחה גדולה וגו' ותבוא תפלתם למעון קדשו לשמים (דברי הימים ב', ל"ב"ו, כ"ז).

עא. שמעה אלהים רנתי וגו' אליך אקרא בעטף לבי וגו' (תהלים ס"א"ב, ג')
 באור - שמעה אלהים רנתי הקשיבה תפלתי, תקשיב לתפלתי אשר נאמרה ברנה, אליך אקרא בעטף לבי וגו' - בעת שאני מעוטף בצרות ואין לי הנאה מתפלתו.

כמו חלב ודשן תשבע נפשי ושפתי רננות יהלל פי (תהלים ס"ג"ו) רמו
 פירוש - כמו חלב ודשן תשבע נפשי - כשאין לי הנאה מתפלתי, תשבע נפשי כמו חלב ודשן - אם אתפלל ברנה, והיינו, ושפתי רננות יהלל פי.

עב. שמע תפלה עדיך כל בשר יבאו (תהלים ס"ה"ג')
 באור - שמע תפלה, הקב"ה שומע תפלה כזו, עדיך כל בשר יבאו - שמתפלל אליך בכל בשרו, היינו בכל כחו.

עג. ולך ישלם גדר שמע תפלה וגו' (שם, פסוקים ב', ג')
 פירוש - ולך ישלם גדר, מי שמשלם גדרו, שמע תפלה - מקבלים תפלתו (ואינה מתקבלת עד שישלם גדרו).

ושלם לעליון נדריך וקראני ביום צרה אחלצך וגו' (תהלים נ"י"ד, ט"ו)
 באור - ושלם לעליון נדריך, דוקא אם תשלם נדריך, אז - וקראני ביום צרה אחלצך.

תעתיר אליו וישמעך ונדריך תשלם (איוב כ"ב"כ"ז)
 פירוש - תעתיר אליו וישמעך, הקב"ה ישמע לתפלתך, דוקא - ונדריך תשלם, אם תשלם נדריך.

עד. שמע תפלתי וגו' באמנתך ענני וגו' (תהלים קמ"ג"א')
 באור - שמע תפלתי וגו', הלא תשמע תפלתי כי, באמנתך ענני וגו' - כי יש בי אמונה.

קרא נא היש עונך וגו' כי לאויל יהרג כעש וגו' (איוב ה'א', ב')
 באור - כי איוב כעס על הרעה שבא לו, ולא היה בו אמונה שלמה, וע"כ - קרא נא היש עונך - כי תפלתך לא נשמעת.

לא אאמין כי יאזין קולי (איוב ט"ט"ז)

פירוש - לא אאמין, אם אני לא מאמין, כי יאזין קולי - האם יאזין וישמע לקולי?

- עה. מי שמשמח את הצדיק, תפלתו נשמעת.
- עו. צריך קדם התפלה לדבק את רוחו בבורא, ומחמת הדבקות יצאו הדבורים מעצמן מפיו.
- עז. כשתשמע חרפתך ותשתק, תזכה שיענה הקדוש ברוך הוא בקשתך.
- עח. מי שמתפלל על חברו, על-ידי זה הקדוש ברוך הוא פופל לו את טובתו.
- עט. תפלה שאינה נתקבלת למעלה נשרפת.
- פ. מי שמתפלל על החרבן, על-ידי זה יזכה להתפלל בלב וגוף.

מראה מקומות השלם

- עה. קרא לאלוה ויענהו שחוק צדיק תמים (איוב י"בד')
- פירוש - אהיה קרא לאלוה ויענהו, ה' שומע לתפלתו, שחוק צדיק תמים - כי שמחתי את הצדיק.
- עו. כי תשוב אל אל רוחך והצאת מפיד מלין (איוב ט"זי"ג) רמו
- פירוש - כי תשוב אל אל רוחך, כשתדבק את רוחך בהבורא לפני התפלה, והצאת מפיד מלין - הדיבורים יצאו מעצמן מפיד.
- עז. וכוז משפחות יחתני ואדם וגו' הן תוי שדי יענני וגו' (איוב ל"אל"ד, ל"ה), עיין רש"י, שדי יענני, לבקשה זאת.
- ואני כחדש לא אשמע וכאלם וגו' אתה תענה וגו' (תהלים ל"ח"י"ד, ט"ז)
- עח. וה' שב את שבות איוב בהתפללו בעד רעהו ויסף ה' את כל אשר לאיוב למשנה (איוב ט"ב"י)
- עט. עד מתי עשנת בתפלת עמד (תהלים פ"ה) רמו
- פירוש - עד מתי שרפת תפלות עמד ולא קבלתם.
- פ. נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה' לבי ובשרי ירננו אל אל חי (תהלים פ"ד"ג)
- עיין רש"י ד"ה לחצרות ה', כי חרכו, ועל הגלות אמרה.
- באור - נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה', ועל ידי תפלתי על החורבן, לבי ובשרי ירננו אל אל חי - זכיתי להתפלל בלב וגוף.

- פא.** תפלה שהיא בשמחה היא ערבה ומתוקה לשם ותברך.
- פב.** מי שיש לו ענוה, אפלו בשמתפלל במחשבה, הקדוש־ברוך־הוא עושה מחשבתו.
- פג.** לפעמים הקדוש־ברוך־הוא אין מקבל תפלת הצדיק, בשמתפלל על איזה אדם, כי הקדוש־ברוך־הוא יודע, שימשיך זה האדם לאחר זמן את הצדיק בחטאים מחטאיו.
- פד.** אין המחשבה הולכת אלא אחר העובד.
(פרוש מי שעובד השם, אחריו הולכים ונמשכים המחשבות לבלבל יותר משאר בני־אדם, וזהו אין המחשבה הולכת אלא אחר העובד).

מראה מקומות השלם

- פא.** יערב עליו שיחי אנכי אשמח בה' (תהלים ק"ד-ל"ד)
באור - יערב עליו שיחי, תפלתי ערבה ומתוקה להשי"ת, אנכי אשמח בה' - כי תפלתי בשמחה.
- פב.** זממו אל תפק ירומו סלה (תהלים ק"מ"ג)
עיינ רש"י, זממו אל תפק, מחשבתו אל תצליח. ירומו סלה, כי יתגאו סלה וכו'. מובן קצת.
פירוש - כי אם מחשבתו של הרשע היתה מצליחה אם לא היה מתנאה, הרי מדה טובה מרובה - ותפלתו של העניו בודאי תתקבל, אפילו שהיא במחשבה.
- פג.** איש לשון בל יכון בארץ איש חמס רע יצודנו למדחפת (תהלים ק"מ"ב)
פירוש - איש לשון - הצדיק "בעל־תפלה", בל יכון בארץ, לא יכון ולא יתקבל תפלתו, איש חמס רע יצודנו למדחפת - כי האיש, אשר הצדיק מתפלל בשבילו, ימשיך וידחוף ויצוד לאחר זמן גם את הצדיק, בחטאים מחטאיו.
- כי עוד ותפלתי ברעותיהם נשמטו בידי סלע שפטיהם וגו' (תהלים קמ"א-ה', ו')
- באור - עיינ רש"י, כי כל עוד ותפלתי בפי, הרי היא בשביל רעותיהם של פועלי און, שלא אכשל בהם. נשמטו בידי סלע שפטיהם, כי דייניהם ומנהיגיהם של אלו נשמטו מדרך הטוב ביד יצר הרע ולב האבן וקשה כסלע.
- הרי לפעמים, תפלת הצדיק היא בפיו ואינה מתקבלת, כי בשביל רעותיהם וכו'.
- פד.** זכחים מ"ו: סימן א', שאין המחשבה הולכת אלא אחר העובד. עיינ הבונה, התנאים האלה צריכים כולם לכתחלה בתפלה וכמעשה המצות ובתשובה וכו'.

חֶלֶק שְׁנִי

- א. בְּשָׁבִיל שְׂאִין מְבַקְשִׁין רַחֲמִים עַל חֲבֵרוֹ, עַל-יְדֵי זֶה נוֹפֵל לְתַפְיֶסָה, וְתִקּוּן לְתַפְיֶסָה – שְׂיַפְרָנָם אֵיזָהוּ בְּעַלְי־חַיִּים.
- ב. הַתְּפִלָּה מְעֵלָה [מוֹעִילָה], בְּשִׁפְנָיו כָּל־פִּי מְעֵלָה.
- ג. מִי שֶׁמְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל בְּנֵי-דוֹרוֹ, זוֹכֵה לְגִלּוֹי שְׂכִינָה.

מְרֵאָה מְקוּמוֹת הַשְּׁלָמִים

כִּמָּה צְרִיכִים מַחְשְׁבָה טַהוּרָה בַּעֲבוּדַתְּם וּבַתְּפִלַּתְּם בַּעַד קַהֲלָם, כִּיּוֹן שֶׁכָּל־ל הַדְּבָרִים אֵמְרוּ, אֵין הַמַּחְשְׁבָה הוֹלֶכֶת אֵלָא אַחַר הָעוֹבֵד.

בְּאוּר – וּרְכוּז"ל מִפְּרֶשׁ, שׁוֹהַ בַּעֲצֻמוֹ הַכּוֹנֵה וְהַיִּינוּ, אֵין הַמַּחְשְׁבָה הוֹלֶכֶת – אֵין בְּלִבּוֹלֵי הַמַּחְשְׁבוֹת הוֹלְכִים וְנִמְשָׁכִים אֵלָא אַחַר הָעוֹבֵד – יוֹתֵר מִשָּׂאֵר בְּנֵי אָדָם.

חֶלֶק שְׁנִי

- א. עֵיִן פְּדִיּוֹן שְׁבוּיִים ג', חֶלֶק שְׁנִי.
- מִד"ר נַח פֶּר' ל"ג ס' ג', וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת נַח וְגו' (בְּרֵאשִׁית ח' א'), מַה זְכִירָה נֹזְכֵר לוֹ, שׁוֹן וּפִירְנָם אוֹתָם כָּל י"ב חוֹדֶשׁ בְּתִיבָה. רִמּוֹ וְעֵיִן מִד"ר וִירָא פֶּר' מ"ט ס' ב', שְׁנֵי חֲבָשׁוֹ בְּבֵית הָאֲסוּרִים וְכו', וַיִּסְגֵּר ה' בַּעֲדוֹ וְכו'.
- מִד"ר נַח פֶּר' ל"ב ס' ח', וַיִּסְגֵּר ה' בַּעֲדוֹ (בְּרֵאשִׁית ז' ט"ז), אֵמַר רַבִּי לֹוִי, לְשֵׁר שְׁקִבַּע דְּרוֹלְמוֹסִיא שְׁלוֹ בַּמְדִּינָה וְנִפְלֵ אוֹהַבּוֹ וְחֲבָשׁוֹ בְּבֵית הָאֲסוּרִין וְכו'.
- בְּאוּר – הָרִי נַח בְּתִיבָה הִיָּה חֲבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִים. וּבְגַלֵּל שְׁפָרְנָם אֶת הַבַּעֲלִי חַיִּים זָכַר לוֹ הַשִּׁי"ת חֲסָדוֹ וְהוֹצִיאֹ מִן הַתִּיבָה. (וּבִקְשֵׁר לְרִישָׁא שֶׁל הַסְּעִיף, הָרִי מוֹכָא כּוֹהֵר הַקְּדוּשָׁה, עַל נַח, שְׁלֵא הַתְּפִלָּל וְלֹא בִקֵּשׁ רַחֲמִים עַל דוֹרוֹ. = הַמְבַּאֵר).
- ב. מִד"ר נַח פֶּר' ל"ג ס' ג', כִּיּוֹמֵי דְר' תַּנְחוּמָא הִיּוּ צְרִיכִין יִשְׂרָאֵל לְתַעֲנִית וְכו' כְּאוֹתָהּ שַׁעָה הַגְּבִיָּה רַבִּי תַּנְחוּמָא פִּנְיוֹ כָּל־פִּי מְעֵלָה וְאֵמַר רַבּוֹן כָּל הָעוֹלָמִים וְכו'.
- וְכֵן מִד"ר בְּהַר פֶּר' ל"ד ס' י"ד, כְּאוֹתָהּ שַׁעָה הַגְּבִיָּה רַבִּי תַּנְחוּמָא פִּנְיוֹ לְשָׁמַיִם וְכו'.
- ג. מִד"ר לָךְ לָךְ פֶּר' ל"ט ס' ו', רַבִּי עֲזַרְיָה מִשָּׁם רַבִּי אַחָא פִּתַּח וְכו' בַּשַּׁעָה שַׁעֲמַד אֲבַרְהָם אֲבִינוֹ לְבִקֵּשׁ רַחֲמִים עַל הַסְּדוּמִים וְכו' א"ל הַקַּב"ה וְכו' מִנַּח וְעַד אֲצַלָךְ י' דוֹרוֹת וּמְכוֹלָם לֹא דְבַרְתִּי עִם אַחַד מֵהֶם אֵלָא עִמָךְ.
- וְכֵן בְּמִד"ר וִירָא פֶּר' מ"ט ס' ט' בְּסוּפּוֹ – וּבְמִד"ר צוֹ פֶּר' י' ס' א' – עֵיִי"ש הָרִי בְּגַלֵּל שֶׁבִקֵּשׁ רַחֲמִים עַל בְּנֵי דוֹרוֹ, זָכָה לְגִלּוֹי שְׂכִינָה, וְהַשִּׁי"ת דְּבַר עִמּוֹ.

- ד. על-ידי שירות ותשבחות ממשיכין שכינתו למטה.
- ה. תפלת שליח-צבור יש בה בחינת מלחמה.
- ו. מי שמקנים "יהי ממון חברך חביב עליך כשליך", על-ידי זה זוכה להתפלל בכונת הלב.
- ז. אמירת תהלים סגולה להוריד גשמים. "תהלים" - למטר השמים תשטה מים.
- ח. כל המצר בצרות ישראל ומתפלל עליהם, אף-על-פי שמטיח דברים כלפי מעלה אינו נענש.

מראה מקומות השלם

- ד. מד"ר וירא פר' מ"ח סי' ז', ר' שמואל בר חייא ורבי יודן בשם רבי חנינא, על כל שבח ושבח שישראל משבחין להקב"ה משרה שכינתו עליהם, מה טעם, ואתה קדוש יושב תהלות ישראל (תהלים כ"ד').
- ה. מד"ר וירא פר' מ"ט סי' ח', ויגש אברהם ויאמר וגו' (בראשית י"ח-כ"ג) וכו' רי"א, הגשה למלחמה וכו' ר"א פשט לה, אם למלחמה אני בא וכו' אם לתפלה אני בא. רבי פנחס ורבי לוי ורבי יוחנן, זה שהוא עובר לפני התיבה אין אומרים לו בוא ועשה וכו' אלא בוא וקרב להתפלל וכו' עיין מתנות כהונה ד"ה בא וקרב וכו' אלא בוא וקרב להתפלל, כלומר, שירד למלחמה ולהתפלל. ועיין ידי משה ד"ה אלא בוא וקרב להתפלל, ר"ל, שמביא לר"א ראייה דאמר אם למלחמה אני בא, האיך שייך מלחמה נגד הקב"ה וכו' לשון בא וקרב והוא לשון מלחמה וכו' דשייך מלחמה אצל תפלה, וק"ל.
- ו. הרי אברהם איניו השליח ציבור שהתפלל עבור אחרים, היה בתפלתו בחינת מלחמה. עיין ממון י' חלק שני.
- ז. מד"ר בשלח פר' כ"ב סי' ג', וכן איוב אמר, על לא חמס בכפי ותפלתי זכה (איוב ט"ד-י"ז) וכו' אבל איוב שלא היה בעמלו נול היתה תפלתו זכה שנאמר, נקי כפים ובר לבב וגו' (תהלים כ"ד').
- ח. במד"ר בשלח פר' כ"ה סי' ב' הובא פסוק זה, והוריד מים מן השמים שנאמר, למטר השמים תשתה מים (דברים י"א-י"א) וכו' מד"ר שמות פר' ה' סי' כ"ב, וישב משה אל ה' ויאמר, ה' למה הרעתה לעם הזה וגו' (שמות ה'-כ"ב). באותה שעה בא משה והשיב דברים לפני הקב"ה וכו' בקשה מדת הדין לפגוע במשה, וכיון שראה הקב"ה שבשביל ישראל הוא אומר, לא פגעה בו מדת הדין.

- ט. יש תפלות שאינם נתקבלים למעלה אלא עד שנותנים כל-כף מעות לצדקה כפי מספר האותיות של התפלה השייך לזה הדבר. למשל, כשמתפלל אלו התבות: "תן לי בנים", צריך לתן צדקה כמספר אותיות "תן לי בנים".
- י. על-ידי תפלה יכול לשנות זוגו הנכרז בשמים.

מראה מקומות השלם

מד"ר וארא פר' ו' סי' א', ועל דבר זה בקשה מדת הדין לפגוע במשה וכו' ולפי שנסתכל הקב"ה שבשביל צער ישראל דבר כן, חזר ונהג עמו במדת הרחמים וכו'. עיין צדקה י"ד חלק שני.

מד"ר לך לך פר' מ"ד סי' י"ב, רבי יודן בשם ר"א אומר, שלשה דברים מבטלים גזירות רעות ואלו הם, תפלה וצדקה ותשובה, ושלשתן נאמרו בפסוק אחד. הה"ד, ויכנעו עמי אשר נקרא שמי עליהם ויתפללו ויבקשו פני וישבו מדרכיהם הרעים וגו' (דברי הימים ב', ז' י"ד), ויתפללו, זו תפלה. ויבקשו פני, הרי צדקה וכו' רמז

ואולי יתכן פירוש הרמז - בזה שענין מתן הצדקה מובא בפסוק בלשון "בקשה" (תפלה), ויבקשו פני, מרומז בזה השגת רביז"ל, כי מספר מעות הצדקה צריך להיות כמספר אותיות הבקשה, וד"ל - המבאר.

ועיין מד"ר תולדות פר' ס"ג סי' ה', ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו וגו' (בראשית כ"ה"כ"א), רבי יוחנן אמר, ששפך תפלות בעושר וכו'. יש לפרש, היינו שהרבה בתפלות, ובכ"פ נתן מעות לצדקה כמספר האותיות של התפלה עד שעלה סך המעות לעושר רב.

ועיין מד"ר קהלת א' בפסוק י"ג, ונתתי את לבי לדרוש ולתור בחכמה וגו', ר' יהודה בש"ר לוי, זכה אדם ועשה מממונו מצוה, התפלל ונענה בו, המד"א, וענתה בי צדקתי וגו' (בראשית ל"ג) וכו'

באור - יתכן אולי לכאור כונת הרב בציון מדרש זה, וכי לפי השגת רביז"ל באור המדרש כך: כי לכאורה יוקשה הביטוי, וענתה בי צדקתי, וכי הצדקה מדברת ועונה? אלא פירושו הוא, כי מעות הצדקה הם כמנין אותיות תפלתו ובקשתו, וע"כ מצות הצדקה בעצמה כלולה בעצם המלים של תפלתו, והוא נענה בו בעצמו, כעצם המלים של תפלתו, וכי הם עונים, וד"ל.

מד"ר ויצא פר' ע' סי' ט"ז - פר' ע"א סי' ב', ועיני לאה רכות וגו' (בראשית כ"ט"י"ז) וכו' ומהו רכות, רכות מבכיה, שהי' אומרים וכו' הגדולה לגדול והקטנה לקטן, והיתה בוכה ואומרת, יהי רצון שלא אפול בגורלו של רשע. א"ר

- יא. התפלה של רבים נשמעת יותר כשהם בכנופיה ממה שהם מפרדים.
 יב. לפעמים אינה באה הישועה אלא עד שיתפללו כמה בני-אדם, ולא די בתפלת יחיד.
 יג. מי שיש לו שונאים, קשה לו לכונן דעתה בתפלה.
 יד. צריך אדם להזהר, בשעה שמזכיר את השם, שיהיה בקדשה ובטהרה, הינו שיקדש רוח פיו כל-כך שיהא בבחינת רוח נבואה, ואז הרוח הזה

מראה מקומות השלם

- הונא, קשה היא התפלה שבטלה את הגזירה ולא עוד אלא שקדמה לאחותה וכו'.
- יא. מד"ר ויצא פר' ע"ב סי' ד' בסופו, אמר ר' חנינא, נתכנסו כל האמהות ואמרו, דיינו זכרים, תפקוד עוד זאת.
 עיין יפה תואר שם, ולטעם מה שהתכנסו כולן, משום דתפלת רבים יותר נשמעת. ועיין מד"ר וישב פר' פ"ד סי' א', תני כינוסו וכינוס בניו הצילו מיד עשו וכו' וכו'. עיין מתנות כהונה שם, שכנסו עצמן לתפלה, שנאמר, הצילני נא וגו' (בראשית ל"ב"ב), כן הוא בילקוט ישעיה נ"ז בהדיא.
- יב. מד"ר ויצא פר' ע"ג סי' ג', דאמר ר' יודן בשם ר' אייבו, בהרבה תפלות נפקדה רחל, שנאמר, ויזכר אלהים את רחל (בראשית ל"ב"ב), רחל בזכותה, את רחל בזכות אחותה. וישמע אליה אלהים, בזכות יעקב. ויפתח את רחמה, בזכות האמהות.
- יג. עיין מריבה ט"ז חלק שני.
 מד"ר וישלח פר' ע"ח סי' ז', וישא יעקב עיניו וירא והנה עשו וגו' ויחץ את הילדים וגו' (בראשית ל"ג"א) וכו' רבי יהודה בר סימון אמר, יש בי כח לערוך תפלה. ר' לוי אמר, יש בי כח לערוך מלחמה, וכיון דמטא, ויחץ את הילדים וגו' עיין יפה תואר, ד"ה יש בי כח וכו', ובין למ"ד לערוך תפלה ובין למ"ד לערוך מלחמה, בטח כי ה' יהיה בעזרו, אבל לא בטח אם יאזרהו ה' חיל להציל גם את הנשאר ואם יקשיב ה' בקול תפלתו עליהם. רמז פירוש - הרי יעקב אבינו בעצמו אמר, כי יש בו כח לערוך תפלה, ועם זה יש בו כח לערוך מלחמה וכו', וכי למה ומדוע כי מטא עשו הרשע, ויחץ את הילדים וגו', ולא בטח כי יאזרהו ה' חיל להציל גם את הנשאר, ואם יקשיב ה' לתפלתו? אלא מדומז בזה, כי בשעה שראה מול עיניו את שונאו, היה קשה לו לכונן דעתה בתפלה, וד"ל.

הולך ומפיל אותם, הבוטחים בשוא ובהכל, וזהו: ב'שם יהוה א'לקינו
נ'זכיר - המה פרעו ונפלו.

חוק ונתחוק

במלך ישראל, יגדיל תודה
לא הלאה יצונו בו ואלו
זמנינו שיהיו (מחוק) זיעים
גבור 2 איתנו. אשד